



IOSEPHI BINGHAMI,

RECTORIS ECCLESIAE HAVANTINAE
IN AGRO HANTONIENSI ANGLIAE,

ORIGINES

SIVE

ANTIQVITATES ECCLESIASTICAE.

EX LINGVA ANGLICANA IN LATINAM
VERTIT

IO. HENRICVS GRISCHOVIVS,
HALBERSTADIENSIS.

VOLVMEN QVARTVM.





HALAE,
SVMTIBVS ORPHANOTROPHEI.
M DCC XXVII.



SERENISSIMO ET POTENTISSIMO

PRINCIPI AC DOMINO,

DOMINO GEORGIO,

MAGNAE BRITANNIAE,

FRANCIAE ET HIBERNIAE

REGI,

FIDEI DEFENSORI,

DVCI BRVNSVICENSIVM ET

LVNEBVRGENSIVM,

SACRI ROMANI IMPERII

ARCHITHESAVRARIO ET ELECTORI,

DOMINO MEO LONGE CLEMENTISSIMO.

SERENISSIME AC POTENTISSIME

REX ET ELECTOR,

DOMINE LONGE CLEMENTISSIME.



Es, quæſo TE, REX AVGVSTISSIME, hanc mihi veniam, vt ante MAIESTATIS TVAE pedes partem maioris

ris cuiusdam operis deponam, quod ab initio magnam illam ac præclaram rem ſibi propoſitam habuit, quam nuperrime vniuerſitatibus TVIS ac clericis per ſolemnes litteras commendare, pro PRINCIPALI ſapientia TVA, duxiſti conſultum. Amplificationem intelligo pietatis ac cognitionis chriſtianæ, nec non vtilis iſtiusmodi eruditionis, cuius beneficio ſtudioſæ iuuentutis animi bonis poſſint imbui opinionibus; vnde eccleſiæ ac reipublicæ ſalus & hoc tempore adeo pendet, & venturis ætatibus vniuerſis pendebit. Eccleſiæ priorum ſæculorum praxis, ſub vno adſpectu poſita, ad perficienda hæc optime cogitata non mediocre telum eſſe videtur. Quod cum animo meo conſiderans, in hoc laborioſo opere, non ſine multorum præclarorum hominum inſtinctu & approbatione, huc vſque ſum progreſſus, & nunc ſpero futurum, vt ſub REGIAE CLEMENTIAE TVAE vmbra,

 quid-

quidquid restat, absoluam. DEVM Optimum Maximum supplex oro, vt magna consilia, quæ tum de huius ecclesiæ ac nationis emolumentis, tum de commodis protestantium in exteris regionibus MAIESTAS TVA agitat, iubeat prospere ac feliciter euenire. Ita ex animo precor semperque precaturus sum

MAIESTATI TVAE,

SERENISSIME REX ET ELECTOR,

DOMINE LONGE CLEMENTISSIME,

subiectissimus

IOSEPHVS BINGHAMVS.

ΣΥ'ΝΟΨΙΣ.

LIBER DECIMVS

De inſtitutione catechumenorum, & de primo ſymboli eccleſiaſtici vſu.

CAPVT PRIMVM

De diuerſis catechumenorum nominibus & cærimoniis, in eorum admiſſione in iſtum eccleſiæ ordinem obſeruatis. Item de eorum catechiſatione, & tempore, quod in hoc exercitio transegerunt.

CAPVT SECVNDVM

De diuerſis catechumenorum ordinibus, ſiue gradibus, deque exercitiis & diſciplinis, quibus ſinguli ordines gradatim adſuefiebant.

§. V.

quidquid restat, absoluam. DEVM Optimum Maximum supplex oro, vt magna consilia, quæ tum de huius ecclesiæ ac nationis emolumentis, tum de commodis protestantium in exteris regionibus MAIESTAS TVA agitat, iubeat prospere ac feliciter euenire. Ita ex animo precor semperque precaturus sum

MAIESTATI TVAE,

SERENISSIME REX ET ELECTOR,

DOMINE LONGE CLEMENTISSIME,

subiectissimus

IOSEPHVS BINGHAMVS.

ΣΥΝΟΨΙΣ.

LIBER DECIMVS

De institutione catechumenorum, & de primo symboli ecclesiastici vsu.

CAPVT PRIMVM

De diuersis catechumenorum nominibus & cærimoniis, in eorum admissione in istum ecclesiæ ordinem obseruatis. Item de eorum catechisatione, & tempore, quod in hoc exercitio transegerunt.

CAPVT SECVNDVM

De diuersis catechumenorum ordinibus, siue gradibus, deque exercitiis & disciplinis, quibus singuli ordines gradatim adsuefiebant.

§. V.

§. *XXIV.*

CAPVT TERTIVM

De origine, natura & appellationibus antiquarum formularum fidei.

CAPVT QVARTVM

Collectio quarumdam antiquarum fidei confessionum, seu symbolorum, e vetustis ecclesiæ monimentis.

CAPVT QVINTVM

De origine, natura & caussis reticentiæ sanctorum ecclesiæ mysteriorum coram catechumenis.

LIBER

LIBER VNDECIMVS
De ritibus & consuetudinibus in administratione baptismi in ecclesia antiqua obseruatis.

CAPVT PRIMVM.
De diuersis baptismi nominibus & appellationibus in ecclesia primitiua.

CAPVT SECVNDVM
De materia baptismi, deque hæreticis, qui baptismum aquæ vel reiecerunt vel corruperunt.

CAPVT TERTIVM

De antiqua baptizandi formula, & de hæreticis, qui eam vel mutarunt, vel corruperunt.

CAPVT QVARTVM

De obiecto baptismi, siue de baptizandis, speciatim de pædobaptismo.

§. *VI.*

§. XI.

CAPVT SEPTIMVM

De abrenuntiatione & professione, ab omnibus proxime ante baptismum facta.

CAPVT

CAPVT OCTAVVM
De vſu ſponſorum in baptiſmo.

CAPVT NONVM
De vnctione & ſigno crucis in baptiſmo.

CAPVT DECIMVM

De consecratione aquarum baptismi.

CAPVT VNDECIMVM

De diuersa ratione baptizandi per immersionem trinam, & adspersionem in baptismo clinicorum.

LIBER DVODECIMVS

De confirmatione, aliisque cærimoniis baptismum consequutis, antequam homines eucharistiæ participes redderentur.

CAPVT PRIMVM

De tempore, quo, & de hominibus, quibus confirmatio tributa fuerit.

CAPVT SECVNDVM

De miniſtro confirmationis.

CAPVT TERTIVM

De modo adminiſtrandi confirmationem, & de cærimoniis in celebratione eius obſeruatis.

§. I.

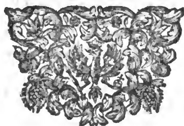
CAPVT QVARTVM

De reliquis cærimoniis baptismi, confirmationem subsequutis.

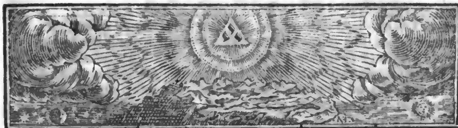
CAPVT

CAPVT QVINTVM

De legibus contra iterationem baptiſmatis tam in eccleſia quam in republica latis.



I.N.I.



I. N. I.

ORIGINVM ECCLESIASTICARVM

LIBER DECIMVS

DE INSTITVTIONE CATECHVMENORVM, ET DE PRIMO SYMBOLI ECCLESIASTICI VSV.

CAPVT PRIMVM

DE DIVERSIS CATECHVMENORVM NOMINIBVS, ET CAERIMONIIS, IN EORVM ADMISSIONE IN ISTVM ECCLESIAE ORDINEM OBSERVATIS. ITEM DE EORVM CATECHISATIONE ET TEMPORE, QVOD IN HOC EXERCITIO TRANSEGERVNT.

§. I.

Nominum*, κατηχουμένων, nouitiolorum, tironum, *ceterorum ratio.



HACTENVS de diuersis hominum ordinibus, qui magnum ecclesiæ christianæ corpus constituerunt, deque ecclesiis ipsis, seu cultus diuini locis, & diuersis iurisdictionis finibus, in quos corpus illud longe lateque distributum fuit, loquuti sumus. Sequitur nunc, vt cultum ecclesiasticum, siue publica ecclesiæ offi-

 cia

cia & exercitia consideremus, per quæ homines ad cæleste regnum priscis illis temporibus eruditi fuerunt atque instituti. De quibus vt apto & maxime naturali agamus ordine, necesse est, ab institutione ordiamur catechumenorum, qui infimus hominum, qui aliquo communis christianorum nominis iure gaudebant, ordo erant, eorumque institutio primam officii ecclesiastici partem efficiebat. Nonnulla, quæ huc spectant, iam supra libro primo [a] attigimus, vbi de differentia inter catechumenos & *πιστὸς*, seu perfectos christianos, loquuti sumus. Catechistarum quoque officium considerauimus, loquentes de inferioribus clericorum ordinibus [b]: Et de locis institutionis, seu scholis catecheticis, actum est, quando antiquas ecclesias [c] enarrauimus. Itaque hisce omissis de illis duntaxat ritibus & consuetudinibus verba facturi sumus, quæ in catechumenorum institutione & præparatione ad baptismum in veteri ecclesia fuerunt obseruatæ, præmittendo non nihil, quod ad diuersa illis data nomina attinet. Catechumeni appellabantur a *Græcis* vocabulis *κατηχέω*, & *κατήχησις*, quæ generatim institutionem in rudimentis & incunabulis artis vel scientiæ alicuius; sensu autem magis restricto & ecclesiastico, institutionem hominum in primis christianæ religionis elementis, significant. Hinc quoque *nouitioli* & *tirones Dei* dicti, quemadmodum in TERTVLLIANO [d] & AVGVSTINO [e] obseruamus, ideo quod eam vitæ conditionem amplecterentur, quæ milites Dei & vitæ æternæ candidatos ipsos efficeret. Nonnumquam etiam *audientes* ab ipsorum institutione vocantur: quamquam hoc nomine plerumque singulare aliquod eorum genus denotetur, quibus sermo-

(a) Lib. I. c. IV. §. V. volum. I. p. 38.

(b) Lib. III. c. X. tot. volum. II. p. 51-58.

(c) Lib. VIII. c. VII. §. XII. volum. III. p. 272.

(d) Tertull. de pœnitent. c. VI. Quidquid mediocritas nostra ad pœnitentiam semel capessendam & perpetuo continendam suggerere conata est, omnes quidem deditos domino spectat, vt omnis salutis in promerendo Deo petitores, sed præcipue *nouitiolis* istis imminet, qui, quum maxime incipiunt diuinis sermonibus aures rigare, quique catuli infantiæ adhuc recentis, nec perfectis luminibus incerta reptant, cetera.

(e) Augustin. de symb. fid. ad catechum. lib. II. c. I. (tom. IX. opp. edit. Basil. MDLXIX. p. 1033. a.) Optimi iam *tirones Dei*, fortes milites Christi, dum arma sacramentorum suscipitis, pugnam aduersus diabolum indicitis. cetera.

nes

nes tantum audire, precibus autem ecclesiæ interesse haud licebat; de quibus postea capite sequente plura dicentur.

§. II.

Impositio manuum in prima catechumenorum admissione adhibita.

Alio iam [*a*] loco obseruauimus, quod catechumeni beneficio admissionis in istum statum titulum quemdam communis christianorum nominis sortiti sint; vtpote gradu quodam paganos atque hæreticos antecellentes; etsi nondum per baptismi lauacrum consummati. Eamque ob caussam in hunc statum non sine solemni manuum impositione & precibus admittebantur. Id quod perspicue ex iis apparet, quæ de *S. Martino* narrat SVLPICIVS SEVERVS [*b*], quod quum aliquando vicum quemdam præteriens turbæ sibi obuiam procedenti, quæ fuerit tota gentilium, *CHRISTVM* adnuntiasset, fecissetque non nulla miracula & cuncti *CHRISTVM* dominum fateri cœpissent, postulantes, vt eos faceret christianos, non cunctatus in medio vt fuerit campo, cunctos, imposita vniuersis manu, fecerit christianos, ad suosque conuersus dixerit, non irrationabiliter in campo catechumenos fieri, vbi solerent martyres consecrari. Vbi obseruare licebit, christianos facere & facere catechumenos rem vnam eamdemque esse, idque impositione manus factum esse & precibus. Quæ obseruatio ad recte intelligendum obscuros quosdam canones & difficilia veterum scriptorum loca, quæ multi viri docti sensu erroneo acceperunt, nobis proderit. In concilio *Arelatensi* primo [*c*] canon habetur, qui illis manum imponi iubet, qui in infirmitate ad amplectendam religionem christianam propensi sint. Et in concilio *Illiberritano* [*d*] alius eiusdem argumenti canon est, *Gentiles*, inquiens, *si in infirmitate desiderauerint sibi manum imponi, si fuerit eorum ex aliqua parte vita honesta, placuit eis manum imponi, & fieri christianos.* Iam vero quæritur, quid heic per τὸ *manum imponi* & *fieri*

(*a*) Lib. I. c. III. §. III. volum. I. p. 33.

(*b*) Sulpic. Seuer. vit. Martin. dialog. II. c. V. p. 894. (c. IV. p. 439. 440. ed. Lips. MDCCIII.)

(*c*) Concil. Arelat. I. can. VI. (tom. I. conc. p. 1427.) De his, qui in infirmitate credere volunt, placuit debere eis manum imponi.

(*d*) Concil. Eliber. c. XXXIX. (ibid. p. 975.)

christianos intelligatur? MENDOZA [*e*] & VOSSIVS [*f*] pro impositione manus in baptismo accipiunt; & ALBASPINAEVS [*g*] pro impositione manus in confirmatione. Sed verus sensus nihil amplius quam impositionem manus, in efficiendis catechumenis vsitatam, suppeditat, qua gentilibus, simulac converterentur, christianos sese vocandi aliquod ius impertiebatur. Atque in hanc sententiam VALESIVS [*h*], BASNAGIVS [*i*] & co-

(*e*) Mendoz. not. in concil. Eliber. c. XXXIX. (tom. I. concil. p. 12. a. d.) In favorem gentilium editus hic canon est, vt videlicet non exspectetur tempus baptismo recipiendo praescriptum, si forte illi morbi necessitate adstringantur: vt si casu ante lucis vsura priuentur, praeteritorum delictorum culpa & poena remissa, ad aeterna possint conscendere tabernacula.

(*f*) Voss. de baptism. disput. XII. thes. V. p. 164. Quamquam baptismi in eo (can. XXXIX.) aperte mentio non fiat: tamen, vti ad eum obseruat Ferdinandus Mendoza, ex eo, quod de impositione manus dicitur, baptismus simul intelligitur; quum haec baptismum consequatur.

(*g*) Albaspin. not. in concil. Illiberit. c. XXXIX. (tom. I. conc. p. 999.) Gentilibus, qui in mortis discrimine baptizati essent, manus ab episcopis imponendae, & *confirmationis sacramento signandi*, si probi fuerint moresque consimiles fidei christianae habuerint. Nam si ex more turpissimorum hominum anteactam vitam duxerint, non sunt *confirmatione* perficiendi, quantumuis omnibus vitiis & flagitiis carerent, & omnem extra noxam censerentur. Hunc ego sensum & explicationem confido patres ipsos Eliberitanos agnituros pro legitima & pro nata, contra vero quam de baptismo nonnulli adserunt tamquam suppositițiam repudiaturos, si vtramque adspiciunt. Quis enim vmquam docuit, baptismum iis in morte denegandum esse, quorum vita non fuisset honesta? Porro vbinam reperient baptismum manus impositionem nominari & isto nomine a patribus appellari? cetera.

(*h*) Vales. not. in Euseb. de vita Constant. lib. IV. c. LXI. Ait Eusebius, Constantinum imperatorem tunc primum manuum impositionem cum solemni precatione in ecclesia suscepisse: Id est vno verbo, tunc primum factum esse catechumenum. Nam catechumeni per manus impositionem fiebant ab episcopo, vt docet canon VI. concilii Arelat. Idem sancitum est c. XXXIX. concilii Eliberitani. *Gentiles* ... Qui quidem canon Eliberitanus, vt id obiter moneam, nihil aliud esse videtur, quam expositio canonis Arelatensis. caetera.

(*i*) Basnag. critic. in Baron. an. XLIV. p. 482. Plurimae χειροθεσίας species fuere: sed illa, qua Constantinus in templo Helenopolitano donatus est, ad solam catechumenorum manus impositionem reuocari potest; non ad *curatoriam*: Imperator tum non aegrotabat: non ad *confirmatoriam*; nondum regenerationis lauacrum consequutus fuerat: non ad *reconciliatoriam*; inter poenitentes non agebat. Ergo ad catechumenorum impositionem pertinuerit, necesse est.

TELE-

TELERIVS [k] intelligunt. Et hunc sensum loci illius apud EVSEBIVM [l] esse oportet, vbi ille de precibus loquens *Constantini* in templo *Helenopolitano* paullo ante eius obitum, illam ipsam ecclesiam fuisse dicit, in qua manuum impositionem cum solemni precatione primum meruerit accipere, hoc est, in qua catechumenus, adhibitis hisce cærimoniis, factus sit. Nam alia manuum impositio locum heic habere nequit, siquidem inter omnes convenit, *Constantinum* non baptizatum fuisse ante, quam relicta *Helenopoli Nicomediam* paullo ante obitum suum peruenisset. Ex hisce sensum etiam canonum concilii primi generalis *Constantinopolitani* [m] & concilii *Trullani* [n] intelligere possumus, qui de recipiendis hæreticis *Eunomianis*, *Montanistis* & *Sabellianis*, qui verum & legitimum baptismum non acceperant, loquentes, eos solum vt gentiles admittendos esse dicunt, nimirum primo die ipsos christianos faciendos, secundo die catechumenos, tertio die exorcisandos siue adiurandos, deinde longo tempore in ecclesia instituendos, & tum denique baptizandos. Heic christianos facere nihil sane significat amplius, quam homines ad infimum catechumenorum gradum cum impositione manus & precibus admittere; quam cærimoniam multi alii actus exorcisandi, catechizandi, ceteri, proxime excipiebant, antequam perfecti & consummati christiani beneficio baptismi redderentur. Vt adeo, quemadmodum in lege quadam sua obseruauit THEODOSIVS [o], duo genera hominum fuerint, quos christia-

(k) Coteler. not. in constitut. apost. lib. VII. c. XXXIX. Manus imponebant catechumenis, quando eos faciebant catechumenos: - - Ac si mecum sentire vis; hunc ritum intellige expressum in conciliis Arelatensi & Eliberitano, vbi frustra digladiantur interpretes, alii accipientes de baptismo, alii de confirmatione.

(l) Euseb. de vit. Constant. lib. IV. c. LXI. Ἔνθα δὴ καὶ πρῶτον τῶν διὰ χειροθεσίας εὐχῶν ἠξιοῦτο.

(m) Conc. Constantin. I. c. VII. (tom. II. conc. p. 951.) ὡς Ἕλληνας δεχόμεθα, καὶ τὴν πρώτην ἡμέραν ποιοῦμεν αὐτοὺς χριστιανούς, τὴν δὲ δευτέραν κατηχουμένους, εἶτα τὴν τρίτην ἐξορκίζομεν αὐτοὺς - - - καὶ οὕτως κατηχοῦμεν αὐτούς, καὶ ποιοῦμεν αὐτοὺς χρονίζειν εἰς τὴν ἐκκλησίαν· καὶ τότε αὐτοὺς βαπτίζομεν.

(n) Concil. Trullan. c. XCV. (tom. VI. conc. p. 1182.) vbi eadem verba leguntur.

(o) Cod. Theod. lib. XVI. tit. VII. de apostat. leg. II. *Christianis ac fidelibus*, qui ad paganos ritus cultusque migrarunt, omnem in quamcumque personam testamenti condendi interdicimus potestatem, vt sint absque iure Romano.

norum nomine appellarunt, alii dicti *christiani* ac *fideles*, alii *christiani* & *catechumeni tantum*: Quorum illi per baptismum, hi autem per manuum impositionem cum precationibus tales facti erant. Quæ cærimonia erat, in plerisque religionis officiis, in baptismo, confirmatione, ordinatione, pœnitentium reconciliatione, virginum consecratione, ægrotorum curatione, & quomodo iam vidimus, speciatim in recens conuersorum in ordinem catechumenorum admissione, vsitata.

§. III.

Et obsignatio adhibito signo crucis.

HEIC quoque, vt in plerisque aliis officiis ecclesiæ, signo crucis vtebantur. AVGVSTINVS has cærimonias omnes coniungit, quando *Catechumenos*, inquit, *secundum quemdam modum suum per signum* [p] *Christi & orationem manus impositione puto sanctificari.* Dicere vult, hasce cærimonias adhiberi ad indicandum, quod gentilem suum statum nunc deserentes in ecclesiæ christianæ gremium sese recipiant. Idem ritus AVGVSTINO in *confessionibus* [q] suis memoratur, tamquam in se ipsum adhibitus, dum esset adhuc catechumenus, sed vtrum heic primam sui in hunc statum admissionem, an vero iam continuatum aliquamdiu in eo progressum intelligat, id quidem certum non est. In vita autem *Porphyrii*, ecclesiæ *Gazensis* episcopi, a MARCO discipulo illius scripta, luculentius id exprimitur. Nam auctor ille de quibusdam recens conuersis loquens, *Prociderunt*, inquit, *ad eius* (episcopi) *pedes, petentes Christi signaculum. Beatus vero quum eos* [r] *signasset, & fecisset catechumenos, dimisit illos in pace, præcipiens eis, vt vacarent sanctæ ecclesiæ. Et paullo post, quum eos catechesi instituisset, baptizauit.*

His vero, qui *christiani & catechumeni tantum* venerabili religione neglecta ad aras & templa transierint, si filios vel fratres germanos habebunt, hoc est, suam aut legitimam successionem; testandi arbitratu proprio in quaslibet alias personas ius adimatur.

(p) Augustin. de peccator. merit. lib. II. c. XXVI. (tom. VII. opp. p. 711. edit. Basil. MDLXIX.)

(q) August. confess. lib. I. c. XI. Audieram ego adhuc puer de vita æterna nobis promissa, per humilitatem filii tui domini Dei nostri, descendentis ad superbiam nostram; & *signabar iam signo crucis eius* & condiebar eius sale, iam inde ab vtero matris meæ, quæ multum sperauit in te.

(r) Marc. vit. Porphyrii apud Baron. ad an. CCCCI.

§. IV.

§. IV.

Qua quis ætate inter catechumenos admiſſus fuerit.

Temporis circumſtantia, cuius heic iniicitur mentio, proximo loco ad duas nos quæſtiones poterit deducere, nempe qua quis ætate inter catechumenos admiſſus fuerit? Et, quamdiu in hoc ſtatu manere debuerit, antequam ad ſacrum baptiſma admitteretur. Prima quæſtio ad conuerſos ex gentilibus tantum ſpectat. Nam quod ad fidelium parentum liberos attinet, certum eſt, quod ſicut in infantia baptizati, ita inter catechumenos adſciti fuerint, ſimulac ad imbibendam doctrinam eſſent idonei. De gentilibus autem quæſtio difficilior eſt. Verum in aliquo Timothei, eccleſiæ *Alexandrinæ* epiſcopi, reſponſo, pueros ante ſeptimum ætatis annum catechumenos fieri potuiſſe perſpicimus. Nam ille quæſtionem ita format: *Si puellus catechumenus vtpote annorum ſeptem* [ſ], *vel homo etiam perfectus, dum fieret oblatio, opportune adfuerit, eiusque neſcius particeps factus ſit, quid de eo fieri debet?* & reſpondet: *Debet illuminari*, hoc eſt, baptizari. Ex quibus verbis planum eſt, de gentilibus eum pueris loqui, non de chriſtianis, qui non baptiſmum tantum, ſed euchariſtiam quoque in infantia accipiebant ex regula & more eccleſiæ, tunc temporis vſitato, quemadmodum loco ſuo oſtendetur.

§. V.

Quamdiu quis in hoc ſtatu manere debuerit.

Qvod ad alteram quæſtionem attinet, quamdiu quis catechumenus eſſe debuerit: nulla certa regula hac de re data fuit, ſed conſuetudo pro diuerſa temporum & locorum ratione, nec non pro ingenii alacritate & progreſſionibus ipſorum catechumenorum variauit. Apoſtolorum & eccleſiæ primum plantatæ temporibus nihil de longiore quodam interuallo inter primam hominum conuerſionem illorumque baptiſmum legimus. Hiſtoria *Cornelii*, eunuchi *Aethiopis*, *Lydiæ*, & commentarienſis *Philippenſis* in actis apoſtolorum ſatis eſt teſtimonium, iſta ætate catechiſationem & baptiſmum proxime fuiſſe

(ſ) Timoth. Alexandr. reſpon. can. quæſt. I. (apud Beuereg. pandect. tom. II. p. 165. it. tom. II. concil. Labb. p. 1752.) Ἐὰν παιδίον κατηχούμενον, ὡς ἐτῶν ἑπτά, ἢ ἄνθρωπος τέλειος ἐνευκαιρήσῃ τῆς προσφορᾶς γινομένης, καὶ ἀγνοῶν μεταλάβῃ, τί ὀφείλει γίνεσθαι περὶ αὐτοῦ; Ἀπόκρισις· φωτισθῆναι ὀφείλει· παρὰ θεοῦ γὰρ κέκληται.

con-

coniuncta. Et sane idoneæ huius rei caussæ erant. Infantilis ecclesiæ status & conuersorum zelus id requirebat. Sed seculis subsequentibus ecclesia hunc probationis terminum prorogandum esse videbat, ne præpropera hominum ad baptismum admissio vel ecclesiam vitiosis membris repleret, vel desertorum proditorumque tempore vexationis publicæ augeret numerum. Quam ob caussam concilium *Illiberritanum* [t] hac in re ita decernebat: *Eos, qui ad fidem primam credulitatis accedunt, si bonæ fuerint conuersationis, intra biennium placuit ad baptismi gratiam admitti.* IVSTINIANVS in nouella quadam sua [u] tantumdem temporis *Samaritanorum* examinationi præscribit, quod experientia ipsos frequenter ad pristinum denuo errorem reuersos esse docuisset. *Constitutiones apostolicæ* [x] terminum ad tres annos extendunt, sed hac cum limitatione, vt si quis sit virtutis studiosus & desiderio baptismi teneatur, maturius admittatur, quod non tempus sed mores iudicentur. Concilium *Agathense* an. DVI. *Iudæorum* institutioni octo menses [y] præstituit, eamdem adferens rationem, ob quam tempus eo vsque proroget, nimirum quia perfidi frequenter esse & ad vomitum redire noscantur. Aliis in locis tempus examinationis diebus ieiunii quadragesimalis absolutum fuisse nonnulli existimant: id enim viri quidam docti ex duobus locis apud HIERONYMVM & CYRILLVM in *catechesibus* colligunt. HIERONYMVS [z] *Consuetudo,* inquit,

(t) Concil. Eliber. c. XLII.

(u) Iustin. nouell. CXLIV. *φαμὲν δὲ τοὺς μὲν μετὰ χρηστῆς διδασκαλίας ὅλως αἰσθανομένους, ἐπὶ ἐνιαυτοὺς δύο κατηχεῖσθαι, μανθάνειν τε τὰς γραφὰς κατὰ τὸ δυνατὸν, καὶ τότε προσφέρεσθαι τῷ τῆς ἀπολυτρώσεως βαπτίσματι, τῇ μετανοίᾳ τοῦ τοσούτου χρόνου καρπουμένους τὴν ὡς ἀληθῶς ἀπολύτρωσιν.* Dicimus autem, vt qui omnino sensu aliquo bonæ doctrinæ tangi possunt, *per duos primum annos in fide instituantur*, & pro viribus scripturas ediscant: tuncque demum sacro redemtionis offerantur baptismati, tam longi temporis pœnitentia prorsus redemtionis fructum adsequuti.

(x) Constitut. apostol. lib. VIII. c. XXXII. *Ὁ μέλλων κατηχεῖσθαι τρία ἔτη κατηχείσθω· εἰ δὲ σπουδαῖός τις ᾖ, καὶ εὔνοιαν ἔχει περὶ τὸ πρᾶγμα, προσδεχέσθω· ὅτι οὐχ ὁ χρόνος ἀλλ' ὁ τρόπος κρίνεται.*

(y) Concil. Agath. c. XXXIV. (tom. IV. concil. p. 1389.) Iudæi, quorum perfidia frequenter ad vomitum redit, si ad legem catholicam venire voluerint, *octo mensibus inter catechumenos ecclesiæ limen introëant:* & si pura fide venire noscuntur, tum demum baptismatis gratiam mereantur.

(z) Hieron. epist. LXI. ad Pammach. c. IV.

inquit, *apud nos eiusmodi eſt, vt iis, qui baptizandi ſunt, per quadraginta dies publice tradamus ſanctam & adorandam trinitatem.* CYRILLVS idem illud videtur ſignificare, quando catechumenos ſic interrogat: *Tot annorum circulos transegiſti, mundo fruſtra operam nauans, & quadraginta [a] diebus non vacabis pro anima tua?* Temporis quadrageſimalis ieiunii expreſſa mentio in neutro loco habetur, videtur tamen illud intelligi, quia iſto æuo dies feſti paſchatis generale baptizandi tempus per omnem terrarum orbem erant. Sed ego hoc de rigidiore & vltima huius exercitii parte intelligo. Interdum tempus catechiſationis ad anguſtiores adhuc limites reducebatur, vt in extrema infirmitate vel generali totius cuiusdam nationis conuerſione. SOCRATES de *Burgundionum* conuerſione obſeruat, quod epiſcopus *Galliæ*, qui eos ad religionem chriſtianam conuertit, quum per ſeptem tantum dies [b] fidei rudimentis eos inſtituiſſet, octauo die baptizarit. Ita ſi quis catechumenus periculoſo quodam morbo laboraret, baptiſmo clinico donabatur; quemadmodum ex ante memorato concilio *Agathenſi* liquet, quippe quod, quum octo menſes *Iudæorum* inſtitutioni praſtituiſſet, ſtatim ſubiungit [c]: *Quod ſi caſu aliquo periculum infirmitatis intra præſcriptum tempus incurrerint & deſperati fuerint, baptizentur.* CYRILLVS ALEXANDRINVS [d] in canonica quadam epiſtola de catechumenis, qui lapſi & propter crimina ſua de eccleſia eiecti eſſent, idem ſtatuit, quod hoc non obſtante morituri baptiſmo donari de-

(a) Cyrill. catech. I. n. V. p. 18. Τοσούτους κύκλους ἐνιαυτῶν διῆλθες, περὶ τὸν κόσμον μάτην ἀσχολούμενος, καὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας οὐ σχολάζεις τῇ προσευχῇ, διὰ τὴν σεαυτοῦ ψυχήν.

(b) Socrat. lib. VII. c. XXX. γενόμενοί τε ἐν πόλει μιᾷ τῆς Γαλλίας, παρακαλοῦσιν ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου τυχεῖν χριστιανικοῦ βαπτίσματος· ὁ δὲ ἐπὶ ἑπτὰ ἡμέρας παρασκευάσας νηστεῦσαι αὐτοὺς, καὶ τὴν πίστιν κατηχήσας αὐτοὺς, τῇ ὀγδόῃ ἡμέρᾳ βαπτίσας ἀπέλυσε. Ad quamdam Galliæ ciuitatem profecti, poſtulant ab epiſcopo, vt chriſtianum baptiſmum ſuſcipiant. Ille quum ſeptem dies ieiunare eos iuſſiſſet, ac fidei rudimentis inſtituiſſet, octauo tandem die baptiſmo donatos dimiſit.

(c) Concil. Agath. c. XXXIV.

(d) Cyrill. epiſt. canon. ad epiſc. Libyæ & Pentapol. (apud Beuer. Pand. tom. II. p. 178.) Ἐὰν δὲ χωρισμὸν ὑπομείνωσί τινες ἐπιτιμηθέντες πλημμελημάτων ἕνεκα, εἶτα μέλλωσι τελευτᾶν κατηχούμενοι ὄντες, βαπτιζέσθωσαν. Si ſegregationem aliqui ſuſtinuerint, propter lapſus puniti, deinde morituri ſint, catechumeni exſiſtentes baptizentur.

beant. BASILIVS *Arinthenm* prætorem *Romanum* [e], a coniuge ſua ad fidem perductum & in ipſo vitæ exitu conſtitutum, lavacrum regenerationis accepiſſe narrat. Sexcenta iſtiusmodi exempla alia in hiſtoriæ eccleſiaſticæ monimentis obuia ſunt, quibus generalis illa obſeruatio probari poteſt, quam de conſuetudine eccleſiæ habet EPIPHANIVS [f], quod videlicet catechumeni, ſi quidem morti propinqui ſint, in ſpem reſurrectionis ſemper ad ſacram lauationem admittantur.

§. VI.

Summa antiquarum catecheſium capita & methodus inſtitutionis.

VERVM hiſce caſibus exceptis, longius temporis interuallum ad homines inſtituendos & ad baptiſmum præparandos generatim neceſſarium eſſe credebatur; partim ob cauſſam iam memoratam, vt vita ipſorum, durante hoc tempore, digne exploraretur; partim vt gradatim inſtruerentur, primum quidem in communibus religionis principiis ad auocandum ipſos a priſtinis ſuis erroribus, tum vero in reconditis magis & myſticis fidei chriſtianæ capitibus. Quocirca ſermones ſuos plerumque a doctrina de pœnitentia & remiſſione peccatorum & bonorum operum neceſſitate, nec non de natura & vſu baptiſmi ordiebantur, atque ita catechumenos docebant, quemadmodum diabolo eiusque operibus renunciare, & nouum fœdus cum Deo inire deberent. Sequebatur dein diuerſorum ſymboli articulorum explicatio, quibus nonnulli naturam & immortalitatem animæ, & recenſionem librorum canonicorum ſcripturæ ſacræ iungebant; quæ duodeuiginti celebratiſſimarum CYRILLI catecheſium ſumma & methodus eſt. *Conſtitutionum apoſtolica-*

(e) Baſil. epiſt. CLXXXVI. ad coniugem Arinthei prætoris. *πρὸς ταῖς ἐξόδοις τοῦ βίου, τοῦ λουτροῦ τῆς παλιγγενεσίας ἀπεκαθήρατο· ὧν αὐτὴ πρόξενος αὐτῷ καὶ συνεργὸς γενομένη, μεγίστην ἔχε τὴν παραμυθίαν.* In ipſo vitæ exitu cunctam animæ maculam lauacro regenerationis accepto repurgauit: cuius rei quum illi conciliatrix & cooperatrix fueris, maximam ex ea conſolationem cape.

(f) Epiphan. hæreſ. XXVIII. Cerinthian. n. VI. *Καλῶς δὲ ἄλλοι τὸ ῥητὸν ἑρμηνεύοντες, φασὶν, ὅτι οἱ μέλλοντες τελευτᾷν, ἐὰν ὦσι κατηχούμενοι ἐπὶ ταύτῃ τῇ ἐλπίδι, πρὸ τῆς τελευτῆς λουτροῦ καταξιοῦνται, δεικνύντες ὅτι ὁ τελευτήσας καὶ ἀναστήσεται.* Verum alii commode hoc apoſtoli dictum (1 Cor. XV, 29.) interpretantur de iis, qui inſtante morte, ſi quidem catechumeni ſint, ea ſpe freti ſacra lauatione purgantur, ac mortuos reſurrecturos eſſe demonſtrant.

ftolicarum auctor [g] præcipua doctrinæ capita in hunc modum præscribit: „Qui ad doctrinam pietatis instruendus est, erudi„atur ante baptismum in scientia de ingenito, in cognitione de „filio vnigenito, in persuasione certa de spiritu sancto. Di„scat creationis diuersæ ordinem, prouidentiæ seriem, variæ „legislationis tribunalia. Erudiatur, quare mundus sit factus, „& cur mundi ciuis homo constitutus sit. Agnoscat naturam „suam, quænam sit. Doceatur, quomodo Deus improbos a„qua & igne punierit; sanctos vero per singulas ætates hono„re ac gloria decorauerit. *Sethum* dico, *Enosum*, *Henochum*, „*Noam*, *Abrahamum* & posteros eius, *Melchisedecum*, *Iobum*, *Mosen*, „*Iesum*, *Chalebum* & *Phineem* sacerdotem sanctosque singularum „ætatum. Item edoceatur, quemadmodum per prouidentiam „Deus humanum genus non auersatus fuerit; immo ab errore „ac vanitate ad agnitionem veritatis diuersis temporibus vo„carit, reducens a seruitute ac impietate ad libertatem & pie„tatem, ab iniustitia ad iustitiam, a morte æterna ad vitam „perpetuam„. Post hæc doctrinam de *CHRISTI* incarnatione, passione, resurrectione, & adscensione in cælos, & quid sit renuntiare diabolo & fœdus cum Deo inire, docebantur. Hæc præcipua erant veterum catechesium capita ante baptismum. Vbi obseruari meretur, nullam inter ista capita doctrinæ de eucharistia vel confirmatione fieri mentionem, eo quod hanc catechumenis non nisi post acceptum baptismum tradi liceret. Neque priorum capitum explicatio simul dabatur, sed per certos gradus, prout disciplina ecclesiæ tunc temporis requireret, quæ catechumenos in diuersos distinctos ordines distribuebat,

(g) Constit. apostol. lib. VII. c. XXXIX. (al. XL.) Ὁ μέλλων κατηχεῖσθαι τὸν λόγον τῆς εὐσεβείας, παιδευέσθω πρὸ τοῦ βαπτίσματος τὴν περὶ τοῦ ἀγεννήτου γνῶσιν, τὴν περὶ υἱοῦ μονογενοῦς ἐπίγνωσιν, τὴν περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος πληροφορίαν· μανθανέτω δημιουργίας διαφόρου τάξιν, προνοίας εἱρμὸν, νομοθεσίας διαφόρου δικαστήρια· παιδευέσθω, διατί κόσμος γέγονε, καὶ δι᾽ ὃ κοσμοπολίτης ὁ ἄνθρωπος κατέστη· ἐπιγινωσκέτω τὴν ἑαυτοῦ φύσιν, οἵα τις ὑπάρχει· παιδευέσθω ὅπως ὁ Θεὸς τοὺς πονηροὺς ἐκόλασεν ὕδατι καὶ πυρὶ, τοὺς δ᾽ ἁγίους ἐδόξασε καθ᾽ ἑκάστην γενεάν· λέγω δὴ τὸν Σήθ, τὸν Ἐνὼς, τὸν Ἐνὼχ, τὸν Νῶε, τὸν Ἀβραὰμ, καὶ τοὺς ἐκγόνους αὐτοῦ, τὸν Μελχισεδὲκ, καὶ τὸν Ἰὼβ, καὶ τὸν Μωσέα, Ἰησοῦντε, καὶ Χαλὲβ, καὶ Φινεὲς τὸν ἱερέα, καὶ τοὺς καθ᾽ ἑκάστην γενεὰν ὁσίους· ὅπως τε προνοούμενος οὐκ ἀπεστράφη ὁ Θεὸς τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος· ἀλλὰ ἀπὸ πλάνης καὶ ματαιότητος εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐκάλει κατὰ διαφόρους καιροὺς, ἀπὸ τῆς δουλείας καὶ ἀσεβείας εἰς ἐλευθερίαν καὶ εὐλάβειαν ἐπανάγων, ἀπὸ ἀδικίας εἰς δικαιοσύνην, ἀπὸ θανάτου αἰωνίου εἰς ζωὴν ἀΐδιον.

eosque pro diuersa stationum suarum ratione exercebat. Qua de re capite sequenti fusius.

§. VII.

Catechumenis sacrarum scripturarum lectio permissa.

Porro heic obseruandum est, quod quasdam scripturæ sacræ partes legere illis licuerit; nam libri morales & historici ad eorum institutionem maxime vtiles esse credebantur; & præcipuus vsus eorum, qui hodie libri apocryphi dicuntur, ad præcepta morum catechumenis instillanda tunc spectabat. Quo respectu ATHANASIVS [*b*] dicit, quod licet in canonem quidem redacti non sint, vt reliqui veteris & noui testamenti libri; eos tamen a patribus decretum sit legendos ab iis esse, qui nuper ediscendi pietatis verbi gratia accesserint. *Sapientiam* videlicet *Salomonis* & *sapientiam Sirach*, *Esther*, *Iudith*, *Tobiam*, doctrinam, vt vocant, apostolorum & *Herman pastorem*. Eamdem plane obseruationem auctor *synopseos scripturæ sacræ* [*i*], qui sub nomine ATHANASII delitescit, habet, quod præter canonicos sint adhuc alii veteris testamenti libri non canonici, qui catechumenis tantum legantur. Verum hoc non in omnibus ecclesiis licuit. In ecclesia enim *Hierosolymitana*, quo tempore catecheses suas scripsit CYRILLVS [*k*], aliter videtur obtinuisse. Nam catechumenos suos nihil cum apocryphis commune habere, & hos solos libros studiose meditari iubet, qui & in ecclesia secure tutoque recitentur, nimirum eos, quos apostoli & veteres episcopi, ecclesiæ antistites, (qui multo prudentiores fuerint catechumenis) tradiderint. Quo facto libros canonicos veteris & noui testamenti sigillatim recenset, omnes quidem, vt nunc

(*b*) Athan. epistol. heortastic. tom. II. pag. 39. (tom. I. pag. 963. a. edit Paris. MDCXCVIII.) ἔστιν καὶ ἕτερα βιβλία τούτων ἔξωθεν· οὐ κανονιζόμενα μὲν, τετυπωμένα δὲ παρὰ τῶν πατέρων ἀναγινώσκεσθαι τοῖς ἄρτι προσερχομένοις καὶ βουλομένοις κατηχεῖσθαι τὸν τῆς εὐσεβείας λόγον. σοφία Σολομῶντος, καὶ σοφία Σιράχ, καὶ Ἐσθὴρ, καὶ Ἰουδὶθ, καὶ Τωβίας, καὶ διδαχὴ καλουμένη τῶν ἀποστόλων, καὶ ὁ ποιμήν.

(*i*) Athanas. synops. Scriptur. tom. II. p. 55. (p. 128. e. edit. cit.) ἐκτὸς τούτων (τῶν κανονιζομένων) ἕτερα βιβλία τῆς παλαιᾶς διαθήκης, οὐ κανονιζόμενα μὲν, ἀναγινωσκόμενα δὲ μόνον τοῖς κατηχουμένοις.

(*k*) Cyrill. catech. IV. n. XXII. p. 66. πρὸς τὰ ἀπόκρυφα μηδὲν ἔχε κοινόν· ταύτας μόνας μελέτα σπουδαίως, ἃς καὶ ἐν ἐκκλησίᾳ μετὰ παῤῥησίας ἀναγινώσκομεν· πολύ σου φρονιμώτεροι ἦσαν οἱ ἀπόστολοι, καὶ οἱ ἀρχαῖοι ἐπίσκοποι, οἱ τῆς ἐκκλησίας προστάται, οἱ ταύτας παραδόντες. - - p. 67. ὅσα ἐν ἐκκλησίαις μὴ ἀναγινώσκεται, ταῦτα μηδὲ κατὰ σαυτὸν ἀναγίνωσκε.

sunt

ſunt in noſtris bibliis, excepta apocalypſi, quia, vt ego quidem exiſtimo, tunc temporis ea in eccleſia haud lecta fuit. Tandem concludit, hoc dato catechumenis monito, vt, quæ in eccleſiis non leguntur, ea omnia neque per ſe legant. Vnde nos concludimus, quod quemadmodum libri, quos nunc apocryphos vocamus, ne quidem lecti fuerunt in eccleſia *Hieroſolymitana*, ita nec catechumenis eorum lectio permiſſa fuerit, tametſi & priuatim & publice in multis aliis eccleſiis recitari conſueuerunt. Equidem nonnullos viros doctos noui diuerſa ſentire & exiſtimare, CYRILLVM per libros apocryphos non eos, qui hodie eo nomine veniunt, videlicet *ſapientiam Salomonis*, *Eccleſiaſtem* &c. ſed alios pernicioſos & hæreticos libros intelligere, qui abſolute reprobati & omnibus chriſtianis prohibiti fuerint. Verum ſi hæc eius eſſet ſententia, non ſolos libros canonicos in eccleſia *Hieroſolymitana* legi dixiſſet, ſed, vt alii ſcriptores in aliis eccleſiis, inter canonicos, eccleſiaſticos & apocryphos diſtinxiſſet, & libros eccleſiaſticos eos eſſe ſignificaſſet, quos non minus quam canonicos ad formandos mores, etſi non ad confirmandos fidei articulos, legi liceret: Quum tamen nihil horum, ſed contrarium potius dicat, nullos niſi canonicos libros publice in eccleſia lectos eſſe, nec alios vllos priuatim a catechumenis legi oportere. Quod ſaltem eo accipiendum eſt, quod in eccleſia *Hieroſolymitana* diuerſa ab aliis eccleſiis conſuetudo obtinuerit; et quod, licet in quibuſdam eccleſiis tum librorum canonicorum, tum apocryphorum, ſiue vt aliis dicuntur, eccleſiaſticorum lectio catechumenis permiſſa fuerit; in eccleſia tamen *Hieroſolymitana* ſolas canonicas ſcripturas, non autem vllas alias, legere licuerit At enim vero vtcumque res ſe habet, obſeruatu certe dignum eſt, nullam olim eccleſiam vlli chriſtianorum ordini ſacrarum ſcripturarum vſu in lingua vulgari interdixiſſe, quum ipſi catechumeni, qui imperfecti tantum chriſtiani erant, ad libros canonicos in omnibus eccleſiis, & libros apocryphos in quibuſdam eccleſiis, pro inſtitutione morum legendos, admoniti ſint & excitati. Immo ſi BEDAE fas eſt credere, hi ipſi quaſdam e ſcripturis ſacris memoriæ mandare debebant, quæ pars erat exercitii & diſciplinæ eorum, antequam ad ſacrum baptiſmum admitterentur. Nam [l] *Pulcher*

(l) Bed. de tabernac. lib. II. c. XIII. tom. IV. p. 887.

in ipsa ecclesia mos, inquit, *antiquitus inualuit, vt his, qui catechisandi & christianis sunt sacramentis initiandi, quatuor euangeliorum principia recitentur, ac de figuris & ordine eorum in apertione aurium suarum solenniter erudirentur: quo sciant exinde & meminerint, qui & quot sint libri, quorum verbis maxime in fide veritatis debeant erudiri.* Tantum abest, vt sanctas scripturas vlli hominum ordini lingua incognita obsigillarint veteres doctores, vt potius eas vtiles & ad docendum homines minime omnium ingeniosos aptas esse crediderint, secundum illud psalmistæ [m]: *Aditus verborum tuorum illuminat, prudentia instruit simplices.* Hinc lingua vulgari illas legere non tantum perfectis & consummatis christianis, sed ipsis etiam catechumenis, permittebant; inter quos, vt AVGVSTINO aliisque obseruatum est, communiter illi maxime omnium tractabiles erant & optimos faciebant progressus, qui in sacris litteris maxime erant versati. Quam ob caussam id partem curæ catechumenorum esse iubebant, vt in earum sese cognitione exercerent, neque vero eo tempore metuebant, ne homines hæretici fierent, si verbum veritatis condocerentur.

LIBRI DECIMI
CAPVT SECVNDVM
DE DIVERSIS CATECHVMENORVM ORDINIBVS, SIVE GRADIBVS, DEQVE EXERCITIIS ET DISCIPLINIS, QVIBVS SINGVLI ORDINES GRADATIM ADSVEFIEBANT.

§. I.

Quatuor catechumenorum ordines, siue gradus, inter veteres.

DIVERSOS catechumenorum ordines, siue gradus, fuisse in omnibus istis ecclesiis, quæ terminum institutionis ad duos tresue annos obseruarunt, omnes viri eruditi concedunt: quot autem ordines præcipue fuerint, de eo quidem non omnes exacte concordant. *Græci* antiquorum canonum interpretes duo eorum genera vulgo statuunt, vocantes alios ἀτελεστέρους *imperfectiores*, alios τελειωτέρους, *perfectiores*, quorum hi proximi candidati

(m) Psalm. CXIX, 130.

didati baptiſmi erant. Ita BALZAMON [a], ZONARAS [b], ALEXIVS ARISTENVS [c] & BLASTARES. Et hanc eorum opinionem multi recentiores ſcriptores amplexi ſunt. CAVEVS [d] haud aliter eos diſtinguit ac in *perfectiores* & *imperfectiores*, quorum hos gentilium loco adhuc habitos fuiſſe dicit, cui eius aſſertioni, ob rationes capite præcedente adlatas, adſtipulari non

(a) Balzam. not. in concil. Neocæſ. c. V. Δύο τάξεις τῶν κατηχουμένων εἰσίν. οἱ μὲν γὰρ ἄρτι προσέρχονται, καὶ, ὡς ἀτελέστεροι, μετὰ τὴν ἀκρόασιν τῶν γραφῶν καὶ τῶν θείων εὐαγγελίων εὐθὺς ἐξίασιν· οἱ δὲ ἤδη προσῆλθον, καὶ γεγόνασι τελειώτεροι, ὅθεν καὶ τὴν ἐπὶ τοῖς κατηχουμένοις εὐχὴν ἀναμένοντες, τὸ γόνυ κλίνουσιν ἐν ταύτῃ. *Duo ſunt ordines catechumenorum.* Hi enim nuper acceſſerunt, &, vt *imperfectiores*, poſt ſcripturarum & diuinorum euangeliorum auditionem ſtatim exeunt: illi vero iam pridem acceſſerunt & *perfectiores* facti ſunt; vnde & orationem, quæ fit ſupra catechumenos, exſpectantes, in ea genu flectunt.

(b) Zonar. ibid. Δύο τάξεις ἦσαν τῶν κατηχουμένων τὸ παλαιόν· οἱ μὲν γὰρ πιστοὶ ὄντες, ὑπερτιθέμενοι δὲ τὸ βάπτισμα, μετὰ τῶν κατηχουμένων ἵσταντο, καὶ τῆς ἐπὶ κατηχουμένοις εὐχῆς λεγομένης ἔκλινον τὸ γόνυ, ὅτε δ' ἐξεφωνήθη τὸ, οἱ κατηχούμενοι προέλθετε, τότε ἐξήρχοντο· οἱ δὲ ἄρτι προσελθόντες καὶ ἀτελέστεροι ὄντες, τῶν ἁγίων γραφῶν ἤκουον, καὶ μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ εὐαγγελίου ἀπῄεσαν. *Duo catechumenorum olim erant ordines. Alii* quidem *amplexi fidem*, ſed qui baptiſmum differrent, cum catechumenis adſtabant, dumque precatio in catechumenos recitaretur, genibus prouoluebantur, ac poſtquam illud, catechumeni procedite, de more pronuntiatum eſſet, tunc egrediebantur. Alii autem iam primum accedentes, *minusque perfecti*, ſacræ ſcripturæ auſcultabant, euangelioque recitato, dimittebantur.

(c) Alex. Ariſten. ibid. Δύο εἴδη κατηχουμένων εἰσίν. οἱ μὲν γὰρ ἄρτι προσέρχονται, διὸ καὶ, ὡς ἀτελέστεροι, μετὰ τὴν ἀκρόασιν τῶν γραφῶν καὶ θείων εὐαγγελίων, εὐθὺς ἐξίασιν· οἱ δὲ πρὸ καιροῦ προσῆλθον, καὶ γεγόνασι τελειώτεροι. Duo ſunt ſpecies catechumenorum: non nulli enim modo accedunt; quocirca &, vt *imperfectiores*, poſt ſcripturarum & euangeliorum auditionem ſtatim emittuntur. Alii autem ante tempus aliquod aduenerunt, & *perfectiores* euaſerunt.

Matth. Blaſtarius (citante Suicero tom. II. p. 72.) Εἰς δύο τάξεις οἱ κατηχούμενοι πάλαι ἐτίθεντο

(d) Caue primit. Chriſt. lib. I. c. VIII. (p. 211. edit. Anglic.) p. 172. edit. German. Lipſ. MDCCXXIII. *Erſt waren die Catechumeni, oder* Catechiſmus-*Schüler, derer zwo gewiſſe arten und gattungen waren. Die eine hieſſen* τελειότεροι, die vollkommenern, *die ſchon hoch droben ſtunden und zur Tauffe geſchickt waren; dieſe konten nicht allein die Ableſung der heiligen Schrift*

poſſu-

possumus. Ostendimus enim, quod ex eo tempore, vbi manuum impositionem ad faciendos ipsos catechumenos acceperint, semper vocati & habiti fuerint christiani, etsi tantum in statu quodam imperfectiore, donec per baptismum essent consummati. BEVEREGIVS [e] itidem duo catechumenorum genera fuisse statuit, alios *ἀκροωμένους*, alios *εὐχομένους*, seu *γονυκλίνοντας*, hoc est *audientes*, qui sermonibus & scripturarum lectioni auscultabant, & *genuflectentes* siue *substratos*, qui ad ministri precationem & benedictionem recipiendam consistebant. SVICERVS [f] & BASNAGIVS [g] eamdem prorsus viam sequuntur, in duas classes, *audientium* videlicet & *competentium*, eos distribuentes. MALDONATVS [h] hisce tertiam classem addit, quos *catechumenos pœnitentes* vocat, eos videlicet, qui sub discipli-

mit anhören, sondern sie durften auch so lange da bleiben, bis das erste Amt war ausgehalten worden. Die andern hiessen ἀτελέστεροι, die unvollkommenern *und unwissenden, welche bloss unter denen Zuhörern stunden, und gleich fortgehen musten, so bald als man anfieng die gewöhnliche Capitel aus der Bibel abzulesen.* Diese wurden noch wie heyden gehalten, *welche sich auf den christlichen Glauben legten, und in den allerersten grund-regeln der religion unterweisen liessen.*

(e) Beuereg. not. in concil. Nic. c. XIV. Horum (catechumenorum) duo fuisse genera, ex hoc ipso canone demonstrari potest, alios nimirum *ἀκροωμένους* fuisse, alios *εὐχομένους*. Hic enim decernitur, vt si quis catechumenus lapsus sit, tribus ille annis sit inter *ἀκροωμένους*, *audientes*, postea autem *εὔχεται*, *oret* cum catechumenis, nimirum orantibus, qui etiam *γονυκλίνοντες*, *genuflectentes* vocantur a concilio Neocæsareensi can. V.

(f) Suicer. thesaur. tom. II. p. 72. Catechumenorum duo erant genera. Vnum eorum, qui audiebant verbum Dei & christiani fieri volebant, sed baptismum nondum petierant, atque hi dicebantur *audientes*, siue *auditores*. - - Alterum eorum, qui iam pridem accesserant & in fide recte instituti baptismum petebant & præscripto tempore exspectabant. Hi dicebantur *συναιτοῦντες*, *competentes*.

(g) Basnag. critic. in Baron. p. 484. Duo catechumenorum ordines exhibentur coram oculis, *γονυκλινόντων* & *ἀκουόντων*.

(h) Maldonat. de baptism. c. I. p. 78. 79. Erant *tres gradus catechumenorum*. Qui valde erant tirones, vocabantur a Græcis *ἀκροώμενοι*, & a Latinis *auditores* siue *audientes*. - - Qui autem ita instituti iam erant, vt digni viderentur baptismo, vocabantur *competentes*, quasi ambientes iam baptismum. - - Alii erant, qui postquam cœperant catechisari, lapsi erant in peccatum aliquod publicum. Quod censebatur esse summum nefas & propterea relegabantur in numerum *pœnitentium* christianorum, & exspectare debebant tres annos.

na

na & cenſura eccleſiæ conſtituti erant. BONA curiæ *Romanæ* purpuratus [i], in quatuor claſſes eos diſtinctos ſe reperire dicit, alios fuiſſe *audientes*, alios *genuflectentes*, alios *competentes*, alios *electos*. Et certe quatuor eorum gradus fuiſſe apparet; non tamen exacte eosdem, quos BONA memorat. Nam *competentes* & *electi* non niſi vnus idemque ordo erant. Sed alius quidem ordo erat iſtos omnes antegreſſus, cuius nullus horum ſcriptorum meminit, quos ἐξωθϑμένϑς vocare libet, hoc eſt, eos catechumenos, qui priuatim & extra fores inſtituebantur, antequam eccleſiam intrandi veniam acciperent.

§. II.

Primo, Ἐξωθϑμενοι, *ſeu catechumeni extra eccleſiam priuatim inſtituti.*

FVISSE talem ordinem ſeu gradum catechumenorum, qualis hic eſt, ex canone quodam concilii *Neocæſareenſis* euidenter colligitur, qui de diuerſis catechumenorum ordinibus & inter reliquos de hoc loquitur in hunc modum: *Catechumenus, qui ingreditur [k] eccleſiam, & in ordine eorum, qui inſtruuntur, adſiſtit, is autem peccat: ſi genu quidem flectens, audiat, vt non peccet vlterius, ſi vero & audiens peccauerit,* ἐξωθείσθω *expellatur.* Hinc euidenter patet, fuiſſe aliquem catechumenorum ordinem, quibus eccleſiam ingredi haud permiſſum fuerit, ad quos ii, qui ex ſuperioribus ordinibus peccauiſſent, redigendi fuerunt, ob peccata ſua puniti, quam pœnam canon ille *expulſionem* ex eccleſia vocat. Per quam expulſionem non extrema aliqua eorum reiectio ad gentiles, ſed tantum in iſtum eorum ſtatum rele-

(i) Bona rer. liturgic. lib. I. c. XVI. n. IV. Catechumenos in varias olim claſſes diſtinctos reperio. - - In latina eccleſia omnes claſſes ad quatuor redactæ ſunt, quæ in ſermonibus & tractatibus latinorum patrum paſſim occurrunt. Quidam enim ab infidelitate ad fidem conuerti deſiderantes audiebant in eccleſia verbum Dei, ſed nondum petebant baptiſmum & ii dicebantur *audientes*. Alii audito ſermone procumbebant in genua, & orationum eccleſiæ aliquo modo participes erant, & vocabantur *ſubſtrati*, ſiue *genua flectentes*. Alii in fide recte inſtituti baptiſmum petebant, & dicti ſunt *competentes*. Qui vero ex illis in albo baptizandorum deſcripti erant, *electi* nuncupari ſolebant.

(k) Concil. Neocæſar. c. V. (tom. I. concil. p. 1481.) Κατηχέμενος ἐὰν εἰσερχόμενος εἰς κυριακὸν ἐν τῇ τῶν κατηχεμένων τάξει στήκῃ, ὗτος δὲ ἁμαρτάνων ἐὰν μὲν γόνυ κλίνων, ἀκροάσθω μηκέτι ἁμαρτάνων· ἐὰν δὲ ἀκροώμενος ἔτι ἁμαρτάνῃ, ἐξωθείσθω.

gario intelligitur, in quo antea fuerunt, quum primam manus impoſitionem recipientes catechumeni redderentur, qui priuatæ inſtitutionis ſtatus erat, antequam eccleſiam ingrediendi veniam acciperent. MALDONATO hi *pœnitentes inter catechumenos*, BALZAMONI vero & ZONARAE in hunc canonem προσκλαίοντες, hoc eſt *deflentes* ſeu *lugentes* dicuntur; quæ appellatio aliquid huius ordinis, non vero totum exprimit. Erant enim heic catechumeni, priuatim extra eccleſiam inſtituti, qui non proprie *lugentes* ſeu *pœnitentes* erant, vt homines per cenſuram eccleſiaſticam ſegregati, ſed tales erant, qui nondum in eccleſia vnquam fuerant, ſed ad tempus aliquod iſthoc priuilegio carebant, vt tanto maiore eius deſiderio æſtuare inciperent. Donec igitur melius aliquod nomen illis inueniamus, ex hoc canone ἐξωθουμένους eos vocare liceat, quod generale nomen eſt, tam hunc infimum catechumenorum, priuatim extra eccleſiam inſtitutorum, ordinem, quam delinquentes ex ſuperioribus ordinibus, qui, vt ob peccata ſua punirentur, ad iſtum ordinem relegari ſolebant, comprehendens.

§. III.

Secundo ἀκροώμενοι, *audientes*, *ſeu auditores*.

PROXIMVM ab iſto ordinem conſtituebant, qui *Græcis* ἀκροώμενοι, *Latinis* vero *audientes*, ſiue *auditores*, vocabantur. Id nominis ex admiſſione ſui ad ſermones & ſacras ſcripturas, quæ in eccleſia recitabantur, audiendas acceperant, ſed nullis precationibus, ne illis quidem, quæ pro reliquis catechumenis vel energumenis, vel pœnitentibus fiebant, adſtandi veniam habebant; ſed ante, quam iſtæ inchoarentur, quum finito ſermone ſolemniter more ſolito proclamaretur: *Ne quis audientium! Ne quis infidelium!* e veſtigio decedere eos oportebat. Quemadmodum ex *inſtitutionum apoſtolicarum* [l] auctore liquet, qui diaconum, finito epiſcopi ſermone, in excelſum locum adſcendere, & *audientes* ac *infideles* cum iſta ſolemni verborum formula dimittere iubet, antequam liturgia ſeu precationes eccleſiæ

(l) Conſtitut. apoſtol. lib. VIII. c. V. Πληρώσαντος αὐτοῦ τὸν τῆς διδασκαλίας λόγον - - ὁ διάκονος, ἐφ' ὑψηλοῦ τινος ἀνελθὼν, κηρυττέτω· μή τις τῶν ἀκροωμένων· μή τις τῶν ἀπίστων.

initium

initium caperent. Quo intuitu concilium *Nicænum* [m] eos *ἀκρωωμένυς μόνον*, *audientes tantum*, appellat, ad distinguendum eos ab illis catechumenis, quibus non tantum sermones licebat audire, sed precationibus etiam quibusdam specialioribus ecclesiæ adstare, quæ pro iis ipsis speciatim fiebant, dum in genua prouoluti impositionem manus & benedictionem ministri ecclesiæ exspectabant.

§. IV.

Tertio, γονυκλίνοντες, *seu genuflectentes.*

Hinc tertium genus catechumenorum oritur, qui *Græcis* γονυκλίνοντες, *Latinis* vero *genuflectentes* & *prostrati* vocantur. Hisce nomen catechumenorum olim magis speciatim tributum erat, vti in ante memorato concilii *Nicani* canone, qui ita habet: *De catechumenis & lapsis visum est sanctæ & magnæ synodo, vt tribus annis sint inter AVDIENTES TANTVM, posthæc autem cum catechumenis orent.* Hinc ea liturgiæ pars, quæ ad eos attinebat, speciatim dicebatur *κατηχυμένων εὐχὴ*, *catechumenorum precatio*, quæ vna cum oratione energumenorum & pœnitentium sermonem episcopi proxime excipiebat, quemadmodum ex concilio *Laodiceno* [n] discimus, quod earum methodum præscribit. Et precationum istarum formulæ in *constitutionibus apostolicis* [o] & a CHRYSOSTOMO [p] recitantur, quas heic non interponimus, quia locum magis proprium in liturgia ecclesiastica invenient. Cum hisce precibus simul semper manus impositionem recipiebant, in genua prouoluti. Vnde concilium *Neocæsareense* [q] & alia nomine *γονυκλινόντων* eos distinguunt. Precatio vocatur *oratio impositionis manus*, quæ tum in publicis, tum

(m) Concil. Nicæn. c. XIV. (tom. II. conc. p 36.) Περὶ τῶν κατηχυμένων καὶ παραπεσόντων, ἔδοξε τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ συνόδῳ, ὥστε τριῶν ἐτῶν αὐτοὺς ἀκροωμένους μόνον, μετὰ ταῦτα εὔχεσθαι μετὰ τῶν κατηχυμένων.

(n) Concil. Laodic. (tom. I. p. 1500.) c. XIX. Περὶ τοῦ, δεῖν ἰδίᾳ πρῶτον μετὰ τὰς ὁμιλίας τῶν ἐπισκόπων, καὶ τῶν κατηχυμένων εὐχὴν ἐπιτελεῖσθαι· καὶ μετὰ τὸ ἐξελθεῖν τοὺς κατηχυμένους, τῶν ἐν μετανοίᾳ τὴν εὐχὴν γίνεσθαι. Oportere seorsum primum, post episcoporum sermones, catechumenorum orationem peragi; & postquam exierint catechumeni, eorum qui pœnitentium, fieri orationem.

(o) Constit. apostolic. lib. VIII. c. VI. fere tot.

(p) Chrysostom. homil. II. in 2 Cor. (tom. V. p. 535. seqq. edit. Francof.)

(q) Concil. Neocæsar. c. V. vid. sub anteced. litt. (k) p. 17.

in priuatis catechumenorum exercitiis frequenter recitabatur.

§. V.

Quarto, *Competentes & electi.*

Præter hosce quartus quidem ordo eorum erant, quos *Græci* βαπτιζομένους & φωτιζομένους, *Latini* autem *competentes* & *electos* vocitabant. Quæ vocabula omnia a veteribus adhibita sunt ad denotandum proximos baptismi candidatos, siue eos, qui nomina sua apud episcopum professi, & baptismum proxime futuris diebus festis recipiendi desiderium testati erant. A qua huius beneficii petitione *competentes*, & facta a episcopo eorum examinatione & electione *electi* dicebantur. CYRILLVS HIEROSOLYMITANVS in catechesibus suis [r] semper eos φωτιζομένους nuncupat, quod vocabulum licet frequenter homines iam baptizatos, siue sacramento baptismi illuminatos, significet; ipsius tamen stilo homines baptizandos, siue catechetica institutione, baptismum antecedente, tantum illuminatos denotat. Atque ita quoque nomen βαπτιζόμενοι ab auctore *constitutionum apostolicarum* [s] adhibetur, non pro hominibus reuera baptizatis, sed pro catechumenis baptizari cupientibus. Vnde apud eumdem auctorem precatio, pro catechumenis in ecclesia recitata, βαπτιζομένων & φωτιζομένων εὐχὴ iamiam *baptizandorum* & *illuminandorum oratio* vocatur. Quod etiam indicat, *substratos* & *competentes* distinctos fuisse catechumenorum ordines, (secus ac BASNAGIVS & alii nonnulli statuerunt) quandoquidem distinctæ precationes distinctis temporibus in ecclesia pro illis fuerunt recitatæ.

(r) Cyrill. catech. I. II. cet. Κατήχησις τῶν φωτιζομένων ἐν Ἱεροσολύμοις.

(s) Constitut. apostol. lib. VIII. c. VIII. ὑπὲρ τῶν βαπτιζομένων· Ὁ προειπὼν διὰ τῶν ἁγίων σου προφητῶν τοῖς μυουμένοις· λούσασθε, καθαροὶ γίνεσθε· καὶ διὰ τοῦ χριστοῦ νομοθετήσας τὴν πνευματικὴν ἀναγέννησιν· αὐτὸς καὶ νῦν ἔπιδε ἐπὶ τοὺς βαπτιζομένους, καὶ εὐλόγησον αὐτοὺς, καὶ ἁγίασον κ. τ. λ. Oratio pro iis, *qui iamiam baptizandi sunt.* Qui per sanctos prophetas tuos prædixisti iis, qui initiantur ac baptizantur; Lauamini, mundi estote, & per Christum sanxisti spiritualem regenerationem: ipse nunc etiam respice in hos *baptizandos*, & benedic eis & sanctifica, cætera.

§. VI.

§. VI.

Quomodo hi vltimi instituti & ad baptismum praeparati fuerint.

Hi *competentes*, vt diximus, a petitione sacramenti baptismi sic appellabantur, quemadmodum ex AVGVSTINO discimus, qui frequenter hanc istius appellationis rationem [t] adfert, quod appropinquante paschatis festiuitate catechumeni, baptismum recipere cupientes, nomina sua dare soleant, vnde *competentes* vocitentur. Nominibus eorum datis & petitione suscepta libris ecclesiae vna cum sponsoribus inserebantur; vti ab auctore, qui sub DIONYSII AREOPAGITAE [u] nomine scripsit, obseruatur, qui episcopum introducit sacerdotibus mandantem, vt catechumenum vna cum susceptore monimentis inserat. Et in concilio *Constantinopolitano* sub *Menna* [x] *Stephani* cuiusdam diaconi mentio habetur, cui speciatim hoc negotium datum fuerit, vt nomina eorum, qui ad baptisma veniebant, scriptis mandaret. Haec scripta vocabantur *diptycha*, vti autem diuersa diptychorum genera habebant, alia mortuorum, alia viuen-

(t) Augustin. de fide & oper. c. VI. Quum fontis illius sacramenta *peteremus*, atque ab hoc *competentes* etiam vocaremur. cetera.
Id. de cura pro mortuis. c. XII. Pascha appropinquante *dedit nomen* inter alios competentes.

(u) Dionys. Areopag. hierarch. eccles. c. II. n. IV. p. 216. edit. Par. MDCXLIV. (p. 257. edit. Antuerp. MDCXXXIV.) ὧν ἐστι σύμβολον ἱερὸν, ἡ τοῦ ἱεράρχου τῷ προσιόντι δωρουμένη σφραγὶς, καὶ τῶν ἱερέων ἡ σωτηριώδης ἀπογραφὴ, τοῖς σωζομένοις αὐτὸν ἐγκαταλέγουσα, καὶ μνημοσύνοις ἱεροῖς ἀνατιθεῖσα πρὸς αὐτῷ καὶ τὸν ἀνάδοχον, ὡς τῆς ζωοποιοῦ πρὸς ἀλήθειαν πορείας τὸν μὲν ἐραστὴν ἀληθῆ καὶ συνοπαδὸν ἡγεμόνος ἐνθέου· τὸν δὲ, ἀπλανῆ ταῖς θεοπαραδότοις ὑφηγήσεσι τοῦ ἑπομένου χειραγωγόν. quorum sacra est tessera, summi sacerdotis accedenti datum signaculum, nec non salutaris descriptio sacerdotum, saluandis eum aggregans, atque *sacris inserens monumentis vna cum susceptore*, tamquam salutiferae ad veritatem viae: illum quidem amatorem sincerum ac comitem ductoris diuini; hunc vero, minime errabundum diuinitus traditis institutionibus sequendis manuductorem.
Item pag. 253. §. V. Ἱεράρχης ἐπιτίθησιν αὐτοῦ τῇ κεφαλῇ τὴν χεῖρα, καὶ σφραγισάμενος, ἀπογράψασθαι κελεύει τοῖς ἱερεῦσι τὸν ἄνδρα καὶ τὸν ἀνάδοχον. Summus sacerdos manum capiti imponit & consignans eum sacerdotibus mandat, vt virum susceptoremque describant.

(x) Concil. Constantin. sub Menna act. V. (tom. V. conc. p. 224. a.) ὡς Στέφανος ὁ θεῖος καὶ ἱερώτατος διάκονος ἐπιμαρτυρεῖ, ὁ καὶ τὰς προσηγορίας τῶν εἰς τὸ θεῖον βάπτισμα προσιόντων ἐγγράφειν τεταγμένος.

tium,

tium, hæc præcipue dicebantur *δίπτυχα ζώντων*, *diptycha*, siue *libri viuentium*, vti PACHYMERES [y] in commentario suo in ante memoratum DIONYSII locum adnotauit.

§. VII.

Partim crebrioribus examinibus, in quibus qui diligentiam suam probarant, electi *appellati.*

NOMINIBVS eorum sic in sacras tabulas relatis, profectuum, quos in antegressis exercitiis catecheticis fecissent, sequebatur exploratio. Et hæc sæpius ante baptismum repetebatur secundum regulam, hac in re a concilio *Carthaginensi* quarto [z] datam. Qui in isthoc examine probati deprehendebantur, eos *electos* interdum vocabant, quemadmodum in decretis LEONIS MAGNI episcopi *Romani* legimus, qui de illis sub hoc nomine [a] loquitur, quod iam nominati & electi essent, tamquam digni, qui proximis festiuitatibus paschalibus & pentecostalibus, quæ legitima & vsitata baptismum conferendi tempora erant, sacro lauacro perfunderentur. BONA cardinalis hosce *electos* distinctum a *competentibus* ordinem facit: sed huius distinctionis nulla heic videtur esse ratio, quod eorum exercitia omnia vna eademque erant, vsque dum ad baptismum accederent.

§. VIII.

Partim exorcismo, impositione manuum, signo crucis & insufflatione comitato.

NAM quemadmodum vniuersi examinabantur, ita similiter vniuersi viginti diebus ante baptismum exorcismo percelle-

(y) Pachymer. in Dionys. p. 234. (p. 276. edit. cit.) κελεύει τοὺς ὑπ' αὐτὸν πρεσβυτέρους καὶ διακόνους ἐν δέλτοις ἱεραῖς ἀπογράψασθαι τὰ ὀνόματα, τοῦ τε προσελθόντος καὶ τοῦ ἀναδόχου· ταῦτα δὲ οἶμαι εἶναι τὰ τῶν ζώντων δίπτυχα. Subditis sibi sacerdotibus diaconisque mandat, vt in *sacras tabulas* nomina referant tam accedentis quam susceptoris. Hunc autem existimo esse *librum viuentium.*

(z) Concil. Carthag. IV. c. LXXXIV. (al. LXXXV. tom. II. concil. p. 1206.) Baptizandi nomen suum dent, & diu abstinentia vini & carnium ac manus impositione crebra examinati (al. crebra examinatione) baptismum recipiant.

(a) Leo ep. IV. ad episcop. Siculos c. V. (tom. III. concil. p. 1300.) Manifestissime patet, baptizandis in ecclesia *electis* hæc duo tempora, de quibus loquuti sumus, esse legitima.

ban-

bantur. Huius consuetudinis frequens in antiquis, tam *Graecae* quam *Latinae* ecclesiae scriptoribus mentio habetur. AVGVSTINVS plus vice simplici de ea, tamquam communi ecclesiae *Africanae* praxi, loquitur; examinationem [b], catechisationem & exorcismum coniungens, ignemque exorcismi, vti ipse loqui amat, baptismum semper praecedere, adfirmans. Idem ex CYPRIANO & concilio *Carthaginensi*, sub ipso de valore baptismi haereticorum habito, discimus. Nam ibi saepe monetur, haereticos [c] & schismaticos primum per manus impositionem exorcisari, & tum baptizari debere, antequam vt vera ecclesiae catholicae membra admitti possint. Hinc etiam hanc praxin ita vniuersalem fuisse discimus, vt ne ipsi quidem haeretici exorcismum neglexerint, quantumuis ille nullum salutis effectum habere, sed tantum per mendacium factus, & daemoniacus [d] exorcizare crederetur, vt *Caecilius a Bilta* in eodem concilio loquitur. FERRANDVS [e] quoque de exorcismo, qui post celebratum *competentium* scrutinium statim peragatur, loquitur. Similia testimonia pro ecclesiarum *Italicarum* & *Hispanicarum* consuetudine in PETRO CHRYSOLOGO [f] & concilio *Bracaren-*

(b) Augustin. in psalm. LXV. (tom. VIII. opp. p. 679. d. edit. Basil. MDLXIX.) Et in sacramentis, in catechisando & in exorcisando adhibetur prius ignis. - *Post ignem* autem *exorcismi venitur ad baptismum*, vt ab igne ad aquam, ab aqua ad refrigerium.
Id. de fide & operib. c. VI. (tom. IV. p. 60.) Suis nominibus datis, abstinentia, ieiuniis, exorcismisque purgantur. - Ipsis diebus, quibus catechizantur, exorcizantur, scrutantur.

(c) Concil. Carthagin. apud Cyprian. p. 232. (p. 355. edit. Par. MDCXLVIII.) Censeo omnes haereticos & schismaticos, qui ad catholicam ecclesiam voluerint venire, non ante ingredi, nisi *exorcizati* & *baptizati* prius fuerint.
Ibid. p. 237. (p. 359.) Primo per manus impositionem in *exorcismo*, secundo per *baptismi* regenerationem, tunc possunt ad Christi pollicitationem venire.

(d) Ibid. p. 230. (p. 354.) Apud haereticos - omnia per mendacium aguntur, vbi *exorcizat* daemoniacus.

(e) Ferrand. epist. ad Fulgent. de catechisando aethiope inter Fulgentii opera p. 606. edit. Lugd. MDCLII. Celebrato solemniter scrutinio, per exorcismum contra diabolum vindicatur.

(f) Petr. Chrysolog. serm. LII. (pag. 139. edit. Paris. MDLXXXV.) Haec est, quod veniens ex gentibus impositione manus & *exorcismis ante a daemone purgatur*, & apertionem aurium percipit, vt fidei capere possit auditum, vt possit ad salutem prosequente domino peruenire.

si se-

ſi ſecundo [*g*] videri poſſunt. Quorum in poſteriore ſpeciatim decernitur, vt hi exorciſmi per viginti ante baptiſmum dies continuentur. GENNADIVS MASSILIENSIS [*h*] ſemel atque iterum non de *Gallicana* tantum, ſed de vniuerſali etiam eccleſia in vniuerſo mundo teſtatur, quod exorciſmi & exſufflationes tam infantibus, quam adultis adhiberi conſueuerint, antequam ad ſacramentum regenerationis & fontem vitæ admitterentur. Et quod ad eccleſiam *Græcam* ſpeciatim attinet, (quamvis auctor *conſtitutionum apoſtolicarum* ex peculiari ratione nullam huius cærimoniæ mentionem faciat, quia negotium exorciſtæ non tamquam perpetuum & ordinarium aliquod officium in eccleſia, ſed tamquam extraordinarium & miraculis inſigne donum Dei [*i*], exhibet, vti apoſtolorum æuo fuit;) GREGORIVS NAZIANZENVS & CYRILLVS HIEROSOLYMITANVS teſtes huius conſuetudinis ſunt omni exceptione maiores. Nam NAZIANZENVS in oratione ſua de baptiſmo [*k*] catechumenum ſuum

It. Sermon. CV. p. 277. edit. cit. Qui ſolo verbo fugerat dæmones, & infirmitates omnes ſola ſanauerat iuſſione: quare ſuper hanc mulierem ſuas imponit manus? Quare circa iſtam curandi ordinem nouat, niſi quia iam tunc in vna ſanat omnes: immo quia non ante ſuſcipit eccleſiam, niſi eam per impoſitionem manuum ſuarum purget a diabolo & faciat chriſtianam: & amplius faciendorum chriſtianorum curam præſentis formet, & inſtituat ſacramento.

(*g*) Concil. Bracar. II. c. I. (al. conc. III. tom. V. conc. p. 896.) Ante viginti dies baptiſmi ad purgationem exorciſmi catechumeni currant: in quibus viginti diebus omnino catechumeni ſymbolum, quod eſt, credo in Deum patrem omnipotentem, ſpecialiter doceantur.

(*h*) Gennad. de dogmat. eccleſ. c. XXXI. (inter opera Auguſtini tom. III. p. 200.) Illud etiam, quod circa baptizandos in vniuerſo mundo ſancta eccleſia vniformiter agit, non otioſo contemplamur intuitu. Quum ſiue paruuli ſive iuuenes ad regenerationis veniunt ſacramentum, non prius fontem vitæ adeant, quam exorciſmis & exſufflationibus clericorum ſpiritus ab eis immundus abigatur.

(*i*) Conſtit. apoſtol. lib. VIII. c. XXVI. *ἐπορκιστὴς οὐ χειροτονεῖται· εὐνοίας γὰρ ἑκουσίου τὸ ἔπαθλον, καὶ χάριτος Θεοῦ διὰ Χριστοῦ, ἐπιφοιτήσει τοῦ ἁγίου πνεύματος· ὁ γὰρ λαβὼν χάρισμα ἰαμάτων δι' ἀποκαλύψεων ὑπὸ Θεοῦ ἀναδείκνυται, φανερᾶς οὔσης πᾶσι τῆς ἐν αὐτῷ χάριτος.* Exorciſta non ordinatur. Hæc enim certaminis laus pendet a libera & bona voluntate & a gratia Dei per Chriſtum, aduentu ſpiritus ſancti. Qui enim accepit chariſma ſeu donum ſanationum, per reuelationem a Deo declaratur, cunctisque manifeſta eſt gratia, quæ eſt in ipſo.

(*k*) Nazianz. orat. XL. de bapt. (tom. I. p. 657. a.) *Μὴ διαπτύσῃς ἐξορκισμοῦ θερα-*

ita

ita adloquitur: *Ne exorcismi medicinam respuas, nec ob illius longitudinem animo concidas. Nam id quoque velut lapis quidam Lydius est, ad quem exploratur, quam sincero quisque pectore ad baptismum accedat.* CYRILLVS [*l*] eadem catechumenum suum monet, *Exorcismos*, inquiens, *studiose suscipe: Siue enim insuffleris, siue exorcizeris, existima, eam rem tibi esse saluti. Nam vt rude infectumque aurum, vel adulteratum, multisque aliis commixtum mineris, vti cum aere, stanno, ferro, plumbo, si cupimus aurum tantum habere, non poterit illud sine igne ab diuersis a se metallis purgari: sic absque exorcismis anima purgari non poterit. Diuini enim sunt, ex diuersisque scripturis collecti.* Et paullo post pergit: *Quemadmodum aurifabri per quadam subtilia instrumenta, sufflantes ventulum igni, & aurum in fornace conflantes excitantesque propositam flammam, id quod quaerunt, reperiunt; sic quum exorcistae per spiritum sanctum excutiunt timorem, & in corpore, tamquam in fornace, animam accendunt, fugit tunc inimicus daemon, adest autem salus, & spes vitae aeternae permanet: denique anima purgata a peccatis salutem consequitur.* Vbi duo obseruare licet, quae multum lucis hac in materia nobis foenerantur: I. Cur toties a veteribus vocetur *ignis exorcismi*; quia videlicet animam purget, & spiritum malum quasi exurat. II. Quod hi exorcismi nihil nisi precationes fuerint, e sacrarum scripturarum verbis collectae & compositae, ad Deum orandum, vt dominium & potestatem *Satanae* in illis, qui *CHRISTO* nomen dedissent, frangere, eosque ab illius hostis tyrannide, spiritum erroris &

πείαν, μηδὲ πρὸς τὸ μῆκος ταύτης ἀπαγορεύσῃς· βάσανός ἐστι καὶ αὕτη τῆς περὶ τὸ χάρισμα γνησιότητος.

(*l*) Cyrill. praefat. ad catech. n. V. p. 7. Τοὺς ἐπορκισμοὺς δέχου μετὰ σπουδῆς· κἂν ἐμφυσηθῇς, κἂν ἐπορκισθῇς, σωτηρία σοι τὸ πρᾶγμα νόμιζε εἶναι ἀργὸν χρυσὸν, καὶ δεδολωμένον, ποικίλαις ὕλαις ἀναμεμιγμένον, χαλκῷ, καὶ κασσιτέρῳ, καὶ σιδήρῳ, καὶ μολύβδῳ, ζητοῦμεν τὸν χρυσὸν μόνον ἔχειν· χρυσὸν μὴ δύναται ἄνευ πυρὸς καθαρθῆναι τὰ ἀνοίκεια· οὕτως ἄνευ ἐπορκισμῶν οὐ δύναται καθαρθῆναι ψυχή· εἰσὶ δὲ θεῖοι, ἐκ θείων γραφῶν συνειλεγμένοι. - - ὃν γὰρ τρόπον οἱ τῆς χρυσοχοϊκῆς ἐργασίας τὸ πνεῦμα τῷ πυρὶ παρεμβάλλοντες, καὶ τὸ ἐν τῇ χώνῃ κεκρυμμένον χρυσίον ἀναφυσῶντες τὴν παρακειμένην ἐρεθίζοντες φλόγα εὑρίσκουσι τὸ ζητούμενον, οὕτω τῶν ἐπορκιζόντων διὰ πνεύματος θείου ἐμβαλλόντων τὸν φόβον, καὶ ὥσπερ ἐν χώνῃ τῷ σώματι τὴν ψυχὴν ἀναζωπυρούντων, φεύγει μὲν ὁ ἐχθρὸς δαίμων, παραμένει δὲ ἡ σωτηρία, καὶ παραμένει ἡ ἐλπὶς τῆς αἰωνίου ζωῆς, καὶ λοιπὸν ἡ ψυχὴ καθαρθεῖσα τῶν ἁμαρτημάτων, ἔχει τὴν σωτηρίαν.

Id. catechef. I. n. V. p. 18. χόλασον εἰς τοὺς ἐξορκισμούς. In exorcismis studiose verseris.

prauitatis ex iis expellendo, liberare vellet. Hinc CYRILLO [m] alibi λόγοι εὐχῆς, *verba precationis* dicuntur, quibus dæmoniacus, qui ferreis vinculis a multis retineri non possit, ab vno contineatur, per eam, quæ in illo sit, spiritus sancti virtutem, & simplex exorcizantis adflatus efficiatur ignis, ad expellendos inuisibiles spiritus idoneus. Vt adeo totum exorcismi negotium eiusque potestas in precationes abeat, quarum formulæ quædam etiam nunc in *euchologio* [n], seu libro rituali ecclesiæ *Græcæ* per IACOBVM GOAR, & in *sacramentario Gallicano*, per MABILLONIVM [o] publicato, leguntur. Vnde etiam patet, quod insufflationem & manus impositionem, & signum crucis (quod eodem tempore adhibitum fuit, vt in scriptis AVGVSTINI [p] & AMBROSII [q] legimus) tantummodo considerauerint vt decentes cærimonias, precationi, cuius virtuti, non nudis istis cærimoniis, omnis efficacitas & beneficium huius partis disciplinæ catechumenorum adscribi debeat, adiunctas. Licet enim cærimoniæ interdum solæ memorentur, precatio tamen semper subintelligenda, & pro capite & summa huius actionis habenda est, cærimoniis & ritibus circumstantiarum duntaxat vicem sustinentibus.

(m) Cyrill. catech. XVI. n. IX. p. 234. πολλάκις ὁ δαίμων, ὁ σιδηραῖς δεσμοῖς ὑπὸ πολλῶν μὴ κρατούμενος, λόγοις εὐχῆς ἐκρατήθη ὑπ' αὐτοῦ, διὰ τὴν ἐν αὐτῷ δύναμιν τοῦ ἁγίου πνεύματος· καὶ τὸ ἁπλοῦν φύσημα τοῦ ἐπορκίζοντος πῦρ γίνεται τῶν μὴ φαινομένων.

(n) Euchol. p. 335 – 338. Ἐπιτιμᾷ σε κύριος, διάβολε, ὁ παραγενόμενος εἰς τὸν κόσμον, καὶ κατασκηνώσας ἐν ἀνθρώποις, ἵνα τὴν σὴν καθέλῃ τυραννίδα καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἐξέληται. κ. τ. λ. Increpat te, diabole, dominus, qui aduenit in mundum, & habitauit in hominibus, vt homines sublata tua tyrannide liberaret cetera.

(o) Mabillon. Musæum Italic. tom. I. part. II. p. 323. *Facies signum* ✝ *in eum* (christianum faciendum) *& dices symbolum.* Accipe signum crucis tam in fronte, quam in corde. Semper esto fidelis. Templum Dei ingredere, idola derelinque. Cole Deum patrem omnipotentem, & Iesum Christum filium eius, qui venturus est iudicare viuos & mortuos & sæculum per ignem, cum spiritu sancto in sæcula sæculorum. *Post hæc insufflabis in os eius ter & dices.* Accipe Spiritum sanctum, *&* in corde teneas.

(p) Augustin. confess. lib. I. c. XI. vid. cap. I. §. III. litt. (r) pag. 6.

(q) Ambrof. de iis, qui initiantur c. IV. Credit etiam catechumenus in crucem domini Iesu, qua & ipse signatur.

§. IX.

§. IX.

Partim ieiunii, abstinentiæ, confessionis & pœnitentiæ exercitiis.

DVRANTE eodem hoc viginti dierum interuallo catechumeni etiam abstinentia & ieiuniis, tamquam accommodata ad recipiendum baptismum præparatione, exercebantur. Concilium *Carthaginense* [r] quartum canonem habet, hæc omnia coniungentem: *Baptizandi nomen suum dent, & diu sub abstinentia vini & carnium ac manus impositione crebra examinati baptismum recipiant.* Similiter AVGVSTINVS [s] abstinentiam, ieiunia, & exorcismos coniungit, speciatim abstinentiæ ab vsu coniugii, durante hoc præparationis ad baptismum tempore præstandæ, faciens mentionem. Ita SOCRATES [t], *Burgundiones* ab episcopo quodam *Gallicano* baptismum petentes, septem dies prius ieiunare iussos & sic baptismo donatos esse, memoriæ prodidit. Et quum impostor quidam *Iudæus*, qui *Arianorum* & *Macedonianorum* baptismum susceperat, tandem ad *Paulum Nouatianorum* episcopum accessisset, seque baptismi percipiendi desiderio flagrare adfirmans, vt per ipsius manus illum susciperet, obsecrasset, idem auctor [u] obseruat, quod *Paulus* baptismum ei se daturum negauerit, priusquam rudimentis fidei esset institutus, &

(r) Concil. Carthagin. IV. c. LXXXIV. (tom. II. concil. p. 1206.)

(s) Augustin. de fide & operib. c. VI. (tom. IV. opp. p. 60.) Sine dubio non admitterentur, si per ipsos dies, quibus eamdem gratiam percepturi, suis nominibus datis, *abstinentia, ieiuniis exorcismisque* purgantur, cum suis legitimis & veris vxoribus se concubituros profiterentur, atque huius rei, quamuis alio tempore licitæ, paucis ipsis solemnibus diebus nullam continentiam seruaturos.

(t) Socrat. lib. VII. c. XXX. ὁ ἐπὶ ἑπτὰ ἡμέρας παρασκευάσας νηστεῦσαι αὐτοὺς, καὶ τὴν πίστιν κατηχήσας αὐτοὺς, τῇ ὀγδόῃ ἡμέρᾳ βαπτίσας ἀπέλυσε. *Quum septem dies ieiunare eos iussisset*, ac fidei rudimentis instituisset, octauo tandem die baptismo donatos dimisit.

(u) Socrat. lib. VII. c. XVII. Ἰουδαῖός τις ἀπατεὼν χριστιανίζειν ὑποκρινόμενος, πολλάκις ἐβαπτίζετο, καὶ διὰ ταύτης τῆς τέχνης χρήματα συνελέγετο· ὡς δὲ πολλὰς αἱρέσεις τῇ τέχνῃ ἠπάτητο· καὶ γὰρ Ἀρειανῶν καὶ Μακεδονιανῶν ἐδέξατο βάπτισμα· μηκέτι ἔχων οὓς ἀπατήσειεν, τέλος ἥκει πρὸς τὸν Ναυατιανῶν ἐπίσκοπον Παῦλον· καὶ τοῦ βαπτίσματος ἐπιθυμεῖν εἰπὼν, διὰ τῆς αὐτοῦ χειρὸς παρεκάλει τούτου τυχεῖν· ὁ δὲ ἀποδέξασθαι μὲν αὐτοῦ τὴν προαίρεσιν· οὐ πρότερον δὲ ἔφη δώσειν τὸ βάπτισμα, εἰ μὴ κατηχηθείη τὸν περὶ τῆς πίστεως λόγον, μετὰ τοῦ νηστείαις σχολάσαι ἡμέρας πολλάς.

complures adhæc dies *ieiuniis* vacasset. Hæc ieiunia IVSTINO MARTYRI quoque & TERTVLLIANO, de hominum præparatione ad baptismum loquentibus, memorantur: *Quicunque persuasi fuerint*, inquit IVSTINVS MARTYR [x], *& crediderint, vera esse, quæ a nobis traduntur & dicuntur, ac viuere se ita posse receperint, orare IEIVNANTES, & petere a Deo priorum peccatorum remissionem docentur, nobiscum illis vna & orantibus & ieiunantibus.* Ita TERTVLLIANVS [y] ait: *Ingressuros baptismum orationibus crebris, IEIVNIIS & geniculationibus & peruigiliis orare oportet, & cum confessione omnium retro delictorum, vt exponant etiam baptismum Ioannis. Tingebantur, inquit, confitentes delicta sua. Nobis gratulandum est, si non publice confitemur iniquitates aut turpitudines nostras.* Vnde colligere nobis licebit, hasce confessiones interdum publicas fuisse, interdum vero priuatas; vtpote pro sapientia ecclesiæ iniunctas. Qui plura hac de re videre cupit, CYRILLI *catecheses* [z] & GREGORII NAZIANZENI *orationem de baptismo* [a] consulat, qui confessioni, precationibus & ieiuniis chameunias, gemitus & lacri-

---

(x) Iustin. Mart. apolog. II. p. 93. ὅσοι ἂν πεισθῶσι καὶ πιστεύωσιν ἀληθῆ ταῦτα τὰ ὑφ' ἡμῶν διδασκόμενα καὶ λεγόμενα εἶναι, καὶ βιοῦν οὕτως δύνασθαι ὑπισχνῶνται, εὔχεσθαί τε καὶ αἰτεῖν νηστεύοντες παρὰ τοῦ Θεοῦ τῶν προημαρτημένων ἄφεσιν διδάσκονται, ἡμῶν συνευχομένων καὶ συννηστευόντων αὐτοῖς.

(y) Tertull. de baptism. c. XX.

(z) Cyrill. catech. I. n. V. p. 18. Καιρὸς ἐξομολογήσεως ὁ παρών. Ἐξομολόγησαι τὰ πεπραγμένα, τὰ ἐν λόγῳ καὶ ἐν ἔργῳ, τὰ ἐν νυκτὶ, τὰ ἐν ἡμέρᾳ. Tempus præsens est tempus confessionis. Confiteare, quæ perpetrasti, siue verbo, siue opere, siue noctu, siue interdiu.
Ibid. n. VI. p. 19. Εἴ τι κατά τινος ἔχεις, ἄφες· προσέρχῃ λαβεῖν ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, ἀνάγκη καὶ σὲ συγχωρῆσαι τῷ ἡμαρτηκότι. Reputa, si quid contra aliquem habes, ac dimitte. Accedis accepturus remissionem peccatorum, necesse est, vt & tu delinquenti ignoscas.

(a) Nazianz. orat. XL. de baptismo p. 657. a. Μὴ ἀπαξιώσῃς ἐξαγορεῦσαί σου τὴν ἁμαρτίαν, εἰδὼς ὅπως Ἰωάννης ἐβάπτιζεν, ἵνα τὴν ἐκεῖθεν αἰσχύνην, τῇ ἐνταῦθα φύγῃς. Ne *peccatum* tuum *confiteri* graue ducas, sciens, quo pacto Ioannes baptizauerit: vt per huius vitæ pudorem futuri sæculi pudorem ignominiamque fugias.
Ibid. p. 660. b. Καλόν σοι βοήθημα πρὸς τὸ τυχεῖν, ὧν ἐπιποθεῖς, ἀγρυπνίαι, νηστεῖαι, χαμευνίαι, προσευχαὶ, δάκρυα, οἶκτος, τῶν δεομένων μεταδόσεις. Magnum tibi ad ea, quæ cupis, adsequenda & retinenda, subsidium attulerint vigiliæ, ieiunia, chameuniæ, orationes, lacrimæ, commiseratio pauperum, largitio.
Ibid. d. ἐὰν χρεωφειλέτην λάβῃς προσπίπτοντα, πᾶσαν συγγραφὴν ἄδικον καὶ δι-

mas,

mas, & iniuriarum condonationem addunt, tamquam vera animi pœnitentis signa, antequam quis ad sigillum remissionis peccatorum, ex manu Dei per ecclesiæ suæ ministrum recipiendum, accedat.

§. X.

Partim memoriæ mandando symboli fidei & orationis dominicæ verba.

Hoc tempore *competentes* verba etiam symboli fidei docebantur, quæ memoriæ mandare debebant, coram episcopo in vltimo examine ante baptismum recitanda. Hæc institutionis catecheticæ pars ab ipso sæpenumero episcopo peragebatur, vti ex AMBROSIO [b] discere possumus, quando *competentes* ab aliis catechumenis sic distinguit: *Dimissis catechumenis symbolum aliquibus competentibus tradebam in baptisteriis basilicæ.* Hoc in quibusdam ecclesiis viginti diebus ante baptismum fiebat; ita enim pro ecclesiis *Hispanicis* concilium *Bracarense* [c] secundum statuit. Sed concilium *Agathense* in *Gallia* [d] de octo tantum diebus ante festum resurrectionis *CHRISTI* loquitur, *dominicam palmarum* constituens, qua in omnibus ecclesiis *Gallicanis* symbolum competentibus publice tradi debeat. Sed fortassis distinguendum fuerit inter publicam & priuatam competentium in symbolo fidei institutionem; atque ita altera priuatim viginti diebus ante a catechistis in baptisteriis seu scholis catecheticis,

καὶ ἔχε διάσπασον· μνήσθητι τῶν μυρίων ταλάντων, ὧν σοι Χριστὸς ἐχαρίσατο· μὴ γίνῃ πράκτωρ πικρὸς τοῦ ἐλάττονος χρέους· καὶ ταῦτα τίσι; τοῖς ὁμοδούλοις, ὁ τὸ πλεῖον παρὰ τοῦ δεσπότου συγχωρηθείς, μὴ καὶ τῆς ἐκείνου φιλανθρωπίας ὑπόσχῃς δίκην, ἣν οὐκ ἐμιμήσω λαβὼν ὑπόδειγμα. Si debitorem nactus sis, ad pedes tuos sese abiicientem, syngrapham omnem, tam iustam quam iniustam, concerpe. Decem illa talentorum millia, quæ tibi Christus remisit, in memoriam reuoca. Noli te acerbum minoris debiti exactorem præbere, & quidem conseruis: quum tibi a domino maior summa condonata sit: ne humanitatis quoque illius, quam tibi in exemplum propositam haud quaquam imitatus es, pœnæ a te expetantur.

(*b*) Ambros. epist. XXXIII. ad Marcellinam sororem p. 118.

(*c*) Concil. Bracar. II. al. III. can. I. (tom. V. concil. p. 896.) Ante viginti dies baptismi - catechumeni symbolum, quod est, credo in Deum patrem omnipotentem, specialiter doceantur.

(*d*) Concil. Agath. c. XIII. (tom. IV. concil. p. 1386.) Symbolum etiam placuit ab omnibus ecclesiis vna die, id est, ante octo dies dominicæ resurrectionis, publice in ecclesia competentibus tradi.

altera autem publice octo diebus ante, ab ecclesiæ ministris fieri potuit. Sed vtcumque res se habuit, certus quidam dies catechumenis præstitutus erat, quo rationem de fidei symbolo reddere debebant, & hic erat dies parasceues, seu proximus ante domini nostri *IESV CHRISTI* passionem, quem concilium *Laodicenum* [e] quintam maioris hebdomadis feriam appellat, vbi eos, qui baptizandi erant, fidem, quam memoriæ mandarant, episcopo vel presbyteris ecclesiæ recitare oportebat. Et hic vnus solus dies per plura sæcula fuit, quo symbolum fidei in ecclesiis *Græcis* fuit recitatum, vti THEODORVS LECTOR [f] fidem nobis facit, qui illud olim semel tantum per annum, die videlicet magnæ parasceues, siue dominicæ passionis, dum episcopus baptizandos examinaret, recitatum esse dicit. Fidei symbolo memoriæ mandato, orationem dominicam edocebantur, cuius vsus catechumenis ante baptismum vulgo haud permittebatur. Nam hæc oratio εὐχὴ πιστῶν, *fidelium oratio* dici solebat, quippe quæ peculiariter a solis baptizatis, qui per regenerationem filii Dei facti, ac priuilegium ad Deum, tamquam patrem suum cælestem, adeundi adepti erant, adhibebatur: quod catechumeni, (illi certe, qui ex prioribus ordinibus erant) facere proprie non poterant. Quando autem ad hunc vltimum competentium gradum peruenerant, proxime baptismum suscepturi, tum hæc precandi formula pars institutionis eorum euadebat, non autem antea. Quemadmodum ex FERRANDO diacono videmus, qui de ipsis loquitur, vt qui primum symboli fidei verba memoriter pronuntient, & deinde [g] do-

(e) Concil. Laodic. c. XLVI. (tom. I. conc. p. 1504.) Ὅτι δεῖ τοὺς φωτιζομένους τὴν πίστιν ἐκμανθάνειν, καὶ τῇ πέμπτῃ τῆς ἑβδομάδος ἀπαγγέλλειν τῷ ἐπισκόπῳ, ἢ τοῖς πρεσβυτέροις. Quod oportet eos, qui illuminantur, fidem discere & quinta hebdomadis feria episcopo renuntiare vel presbyteris.

(f) Theodor. Lect. lib. II. p. 563. Τιμόθεος τὸ τῶν τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτὼ πατέρων τῆς πίστεως σύμβολον, κατ' ἑκάστην σύναξιν λέγεσθαι παρεσκεύασεν, ἐπὶ διαβολῇ δῆθεν Μακεδονίου, ὡς αὐτοῦ μὴ δεχομένου τὸ σύμβολον, ἅπαξ τοῦ ἔτους λεγόμενον πρότερον ἐν τῇ ἁγίᾳ παρασκευῇ τοῦ θείου πάθους, τῷ καιρῷ τῶν γινομένων ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου κατηχήσεων. Timotheus symbolum fidei trecentorum & duodeuiginti patrum, in singulis collectis recitari præcepit, in odium scilicet Macedonii, quasi ille non susciperet id symbolum: quod antea semel tantum recitabatur quotannis, die magnæ parasceues, siue dominicæ passionis, dum episcopus baptizandos catechizaret.

(g) Ferrand. epist. ad Fulgent. de catechisando Aethiope. Ipsa insuper sancti

mini-

minicam orationem condiscant. Idem ex CHRYSOSTOMO, AVGVSTINO & THEODORETO patet, de quibus cap. V. §. IX. vbi de antiqua celandi catechumenis sacra mysteria ratione agemus, magis particulariter dicendi locus erit.

§. XI.

Nec non ea, quæ ad renuntiandum diabolo, & ad se adscribendum CHRISTO, nec non ad dandum alia responsa in baptismo pertinebant.

VNA cum symbolo fidei aptas responsiones, quæ in baptismo dandæ erant, docebantur: speciatim illa verba, quæ ad renuntiandum diabolo & eius operibus & pompis, & cultui, & angelis, & artibus, cunctisque rebus ad eum spectantibus, & contra ad coniungendum se cum *CHRISTO*, eique se adscribendum pertinebant, condiscenda illis proponebantur. Quamuis enim istæ cærimoniæ, quatenus solemniter cum publica celebritate peragebantur, ad baptismum ipsum proprie spectarent; necesse tamen erat catechumenos prius institui, quemadmodum heic ipsi sese gerere deberent, vt ne earum rerum ignorantia ipsos, ad baptismum accedentes, anxios haberet & sollicitos. Et proinde *constitutionum apostolicarum* auctor [*b*] hanc specialem partem institutionis catechumenorum iam iam baptizandorum esse, iubet, vt in iis, quæ ad renuntiandum diabolo, & quæ ad se dedendum *CHRISTO* pertineant, erudiantur. Et reuera ad hæc non tantum in ipso baptismate suo; sed iam ante, tamquam legitimam ad illud præparationem, se se obstringebant: *Oportet enim*, inquit idem auctor, *catechumenum primo quidem abstinere a contrariis; & deinde ingredi ad mysteria, quum prius cor suum purgauerit ab omni peruersitate, macula & ruga, atque tunc demum ad sacramenta percipienda accedere.* Eadem res a TERTVLLIANO & FERRANDO, ecclesiæ *Carthaginensis* diacono, significatur. Nam FERRANDVS [*i*], catechume-

symboli verba memoriter in conspectu fidelis populi clara voce pronuntians, piam regulam dominicæ orationis accepit.

(*b*) Constitut. apostol. lib. VII. c. XL. Καὶ ὅταν ᾖ πρὸς αὐτὸ λοιπὸν τὸ βαπτισθῆναι ὁ κατηχηθεὶς, μανθανέτω τὰ περὶ τῆς ἀποταγῆς τοῦ διαβόλου, καὶ τὰ περὶ τῆς συνταγῆς τοῦ χριστοῦ· δεῖ γὰρ αὐτὸν πρῶτον μὲν ἀπέχεσθαι τῶν ἐναντίων· καὶ τότε εἴσω γενέσθαι τῶν μυστηρίων, προκαθάραντα ἑαυτοῦ τὴν καρδίαν πάσης κακοηθείας, σπίλου τε καὶ ῥυτίδος, καὶ τότε τῶν ἁγίων μετασχεῖν.

(*i*) Ferrand. epist. ad Fulgent. inter opera Fulgent. p. 606. edit. Lugdun. MDCLII.

nos eodem tempore, quo exorcizentur, diabolo se renuntiare publice profiteri, atque tum doceri symbolum, diserte adfirmat. Et TERTVLLIANVS idem intelligit, quando hanc renuntiationem bis fieri dicit, primum quidem in ecclesia [k] sub manu antistitis, & iterum, quando aquam baptismi adeant. Hinc pars antiqui officii diaconissarum erat, docere imperitas & rusticas mulieres, quomodo ad quæstiones, quas minister tempore baptismi eis propositurus esset, respondere deberent; quemadmodum ex canone quodam concilii *Carthaginensis* quarti [l] ostensum fuit, quando alio loco [m] de officio diaconissarum loquuti sumus.

§. XII.

Quid sibi velit, quod competentes aliquamdiu ante baptismum velati incedere iussi sint.

PRAETER hasce vtilis disciplinæ & institutionis partes, fuerunt nonnullæ aliæ minoris momenti cærimoniæ, in catechumenos adhibitæ, quas non fas est penitus præterire. Inter hasce cærimonias consuetudo obtinebat, vt competentes aliquot diebus ante baptismum velati irent: cuius rei mentionem facit CYRILLVS HIEROSOLYMITANVS [n], eiusque simul rationem significat, *Velatus est vultus tuus*, inquiens, *vt mens tua vacet, neue oculus vagus efficiat, vt & mens vagetur: clausis vero oculis aures minime impediuntur salutaria suscipere.* AVGVSTINVS & IVNILIVS magis mysticam huius consuetudinis rationem adferunt. Dicunt enim catechumenos in publicum velatos fuisse, tamquam typum gerentes seruitutis *Adæ* paradiso exclusi: & isto-

Per exorcismum contra diabolum vindicatur: cui se renuntiare constanter, sicut hic consuetudo poscebat, auditurus symbolum, profitetur.

(k) Tertull. de coron. milit. c. III. Aquam adituri, ibidem, sed & aliquanto prius in ecclesia, sub antistitis manu contestamur nos renuntiare diabolo, & pompæ & angelis eius.

(l) Concil. Carth. IV. c. XII. tom. II. concil. p. 1201.) Viduæ vel sanctimoniales, quæ ad ministerium baptizandarum mulierum eliguntur, tam instructæ sint ad officium, vt possint apto & sacro sermone docere imperitas & rusticas mulieres, tempore quo baptizandæ sunt, qualiter baptizatori interrogatæ respondeant, & qualiter accepto baptismo viuant.

(m) Lib. II. c. XXII. §. IX. vol. I. p. 353.

(n) Cyrill. præfat. ad catechef. n. V. p. 7. Ἐσκέπασαί σου τὸ πρόσωπον, ἵνα σχολάσῃ λοιπὸν ἡ διάνοια, ἵνα μὴ τὸ βλέμμα ῥεμβόμενον, ποιήσῃ ῥέμβεσθαι καὶ τὴν καρδίαν. τῶν δὲ ὀφθαλμῶν ἐσκεπασμένων οὐκ ἐμποδίζεται τὰ ὦτα δέξασθαι τὸ σωτήριον.

rum

rum velorum remotionem post baptismum [o] libertatis & vitæ spiritualis, per sacramentum regenerationis acceptæ, esse indicium. Quicquid vero illius est, testimonia plana sunt, istiusmodi cærimoniam in catechumenos fuisse vsurpatam: Verum, vt recte obseruat VALESIVS [p], non ad omnes in vniuersum, sed ad solos sic dictos competentes, illa spectauit.

§. XIII.

De cærimonia aperiendi aures catechumenorum, Ephphata *vocitata.*

ALIA huiusmodi cærimonia erat consuetudo tangendi aures catechumenorum, eisque dicendi *Ephphata*, quod est, *aperire*, quam PETRVS CHRYSOLOGVS [q] cum impositione manus & exorcismis coniungit, & mysticam quamdam significationem ei tribuit, quando *Veniens ex gentibus*, inquit, *impositione manus & exorcismis ante a dæmone purgatur & apertionem aurium percipit, vt fidei capere possit auditum.* Et AMBROSIVS [r], vel quisquis auctor sub illius nomine latet, eamdem consuetudinem describit, originem eius ab exemplo seruatoris nostri, dicentis *Ephphata*, *aperire*, quum surdum sanaret & mutum, deriuans. Verum hæc consuetudo non adeo inualuisse in ecclesia videtur, nam præter hosce duos auctores vix vllus alius fuerit, qui eius mentionem faciat; & vtrum primo an vero vltimo catechumenorum ordini adhibita fuerit, non facile est ad definiendum.

(o) Augustin. serm. IV. in dominic. octau. paschæ CLV. de tempore. Hodie octavæ dicuntur infantium: Reuelanda sunt capita eorum, quod est indicium libertatis. Habet enim libertatem ista spiritualis natiuitas.
Iunil. de partibus diuinæ legis lib. II. c. XVI. bibl. patr. tom. I. p. 15. edit. Par. MDCLIV. Typum gerunt Adæ paradiso exclusi -- propter quod & per publicum capitibus tectis incedunt.

(p) Vales. not. in Euseb. de vita Constantin. lib. IV. c. LXII. p. 227. d. Catechumeni tectis capitibus per publicum incedebant - - vt ait Iunilius: Quod quidem de *solis competentibus* intelligendum puto, qui non solum caput, verum etiam vultum velabant.

(q) Chrysolog. serm. LII. p. 286. (p. 139. edit. Paris. MDLXXXV.)

(r) Ambros. de iis qui initiantur. c. I. Quod vobis significauimus, quum *apertionis* celebrantes mysterium, diceremus, *Effeta*, quod est aperire. - - Hoc mysterium celebrauit Christus in euangelio, quum mutum curaret & surdum. Id. de sacram. lib. I. c. I. Mysteria celebrata sunt *apertionis*, quando tibi *aures tetigit* sacerdos & nares.

§. XIV.

De more illinendi luto oculos catechumenorum. Quid ille significet.

IDEM de alia quadam cærimonia dici poterit, AMBROSIO memorata, quæ erat consuetudo illinendi luto oculos ad imitationem seruatoris, cæcum sanantis faciendo lutum ex sputo eoque illius illinendo oculos Io. IX, 6. Scopus huius cærimoniæ, auctore illo [s] interprete, eo spectabat, vt catechumeni peccata sua confiteri, vt conscientiam suam recognoscere, vt pœnitentiam agere delictorum, hoc est, sortem humanæ generationis agnoscere, condocerentur. AVGVSTINVS [t] quoque ad hunc morem in sermone suo de cæco, quem curauit seruator, respicere videtur, quando catechumenos ante baptismum inungi dicit, quemadmodum cæcus a Christo inunctus & hoc ipso fortassis catechumenus factus sit.

§. XV.

Num catechumeni tempore exorcismi ardentem facem manibus tenuerint.

VICECOMES [u] & BASNAGIVS [x] alius cuiusdam

(s) Ambros. de sacrament. lib. III. c. II. Ergo quando dedisti nomen tuum, tulit lutum & liniuit super oculos tuos. Quod significat, vt peccatum tuum fatereris, vt conscientiam tuam recognosceres, & pœnitentiam ageres delictorum, hoc est, sortem humanæ generationis agnosceres.

(t) Augustin. tractat. XLIV. in Ioann. tom. IX. p. 133. Paris. MDCXXXVII. (p. 324. edit. Basil. MDLXIX. d.) Lauit oculos in ea piscina, quæ interpretatur missus, baptizatus est in Christo. Si ergo quando eum in semetipso quodam modo baptizauit, tunc illuminauit: *quando inunxit, fortasse catechumenum fecit.* Potest quidem aliter atque aliter tanti sacramenti exponi profunditas & pertractari, sed hoc sufficiat caritati vestræ: audistis grande mysterium: Interroga hominem, christianus es? Respondet tibi: Non sum. Si paganus es aut iudæus? Si autem dixerit, non sum: adhuc quæris ab eo, catechumenus, an fidelis? Si responderit tibi, *catechumenus, unctus est, nondum lotus.* cetera.

(u) Vicecomes de ritib. baptism. lib. II. c. XXXII. cuius inscriptio ita habet: *In exorcismo catechumenos ardentem cereum manu tenuisse, & ad occidentem spectasse.* In capite ipso sic loquitur: Amplius ardentem cereum manu tenebant, quod ex Cypriani profluxit fonte, qui epist. II. ad Donat. ait: *immundos & erraticos spiritus ad confessionem minis increpantibus cogere, vt recedant, diris verberibus vrgere, conflictantes, eiulantes, gementes, incremento pœnæ propagantis extendere, flagris cædere, igne torrere.* Vbi de exorcismo baptismali loquutum esse, satis apparet: tum quia baptismum

con-

c..

consuetudinis, ex ipsorum sententia ecclesiae *Africanae* peculia-

suum in ea epistola explicat, tum etiam quod infra subdit: *quantus hic animi potentatus, quanta vis est? non tantum ipsum esse subtractum perniciosis contactibus mundi, vt quis expiatus & purus nulla incursantis inimici labe capiatur, sed etiam maiorem & fortiorem viribus fieri, vt in omnem aduersarii grassantis exercitum, imperioso iure dominetur.* Quae verba ad baptismum referri oportere omnes intelligunt. Et si de exorcismo, cuius vi ex obsessis hominum corporibus, daemones exagitatores excutiuntur, sermo esset: tamen quin idem de baptismali quoque dici possit, nulla ratione mihi persuadeo, eo magis, quod S. Augustini verba, quibus eiusdem rei meminit, his similia videntur, sicut apud eum vidimus enarratione in psalm. 65. cum explicans verba illa, *transiuimus per ignem & aquam* sic scribit: *ignis & aqua vtrumque periculosum est in hac vita, certe videtur aqua ignem extinguere & ignis videtur aquam siccare: ita & ipsae tentationes sunt, quibus abundat haec vita. Ignis vrit, aqua corrumpit. Vtrumque metuendum & vstio tribulationis & aqua corruptionis, quando sunt res angustae & aliquae infelicitates sunt in hoc mundo, quasi ignis est; quando sunt res prosperae & abundantia seculi circumfluit, quasi aqua est, vide ne te ignis exurat, ne te aqua corrumpat. Noli festinare ad aquam, per ignem transi ad aquam vt transeas & aquam, propterea & in sacramentis & in catechizando & in exorcizando adhibetur prius ignis. Nam vnde immundi spiritus plerumque clamant, ardeo, si ille ignis non est? post ignem autem exorcismi venitur ad baptismum, vt ab igne ad aquam, ab aqua ad refrigerium.* haec ille. Sed ipse Albinus Flaccus illud ipsum planum facit, lib. de diuin. offic. c. 10. cum magni sabbati ceremonias explicans, inquit: *Cereus praecedit catechumenos nostros, lumen ipsius Christum significat, quo praesens nox illuminatur, gratia scilicet resurrectionis & catechumeni ad baptismum venturi.* & mox infra, vbi idem argumentum exsequitur: *Cereus, qui nouo igne accenditur, nouam Christi doctrinam, siue gratiam in nouo testamento, nouamque gratiam, qua nox dominica illustratur, designat, quod enim catechumenos praecedit ad baptismum, significat hoc, quod columna ignis praecedebat filios Israel, antequam mare rubrum transirent, vbi etiam figuraliter initium sumsit baptismus.* Ex quibus Cypriani, Augustini & Albini testimoniis, facile colligi potest, non modo eius cerei figuram in igne, qui Hebraeos rubrum mare traiecturos, plane diuinitus praecessit, expressam esse, verum etiam caussam in mali daemonis expulsionem, aut humanae mentis ex Dei sapientia illustrationem coniici oportere, quibus addere volumus, ignem & fidei signum fuisse, quae sicut ille semper ad superiora contendit, & expiationis symbolum, quod eo veteres in purgationibus maxime vtebantur.

(x) Basnag. critic. in Baron. p. 488. In Africa, ni fallor, vsus luminis adhibebatur in catechismo: Augustin. in Psalm. LXVII. *Noli festinare ad aquam, vt transeas ad aquam; propterea & in sacramento, & in catechizando & in exorcizando adhibetur prius ignis.* Eo tendebat & ille ritus, vt igne significaretur spiritus sancti illustratio.

E 2 ris,

ris, mentionem faciunt, nimirum quod catechumeni tempore exorcismi ardentem facem manibus tenuerint, vt, (quemadmodum BASNAGIVS istum ritum explanat) igne significaretur spiritus sancti illustratio, vel, vt VICECOMES vult, exorcismi in expellendo Satana potestas. Verum ipsorum obseruationem mero errore fundari puto, quando quædam CYPRIANI & AVGVSTINI verba litterali sensu accipiuntur, quæ figurata tantum sunt & metaphorica. CYPRIANVS de potestate christianorum in immundos spiritus loquens, inter alia [y] *Facultas*, inquit, *datur immundos & erraticos spiritus, qui se expugnandis hominibus immerserint, ad confessionem minis increpantibus cogere; vt recedant, duris verberibus vrgere; constrictantes, eiulantes, gementes, incremento pœnæ propagantis extendere, flagris cædere*, IGNE TORRERE. Vbi lectori cuilibet, præiudicatis opinionibus libero, perspicuum & manifestum est, quod ignis exorcismi, de quo heic sermo est, eiusdem cum verberibus, flagris & plagis generis sit; hoc est, spiritualis & inuisibilis spiritus sancti potestas, vt CYPRIANVS ipse statim explicat, quando ait: *Res illic geritur, nec videtur: occulta plaga, & pœna manifesta.* Vt adeo non fuerit ignis visibilis vel fax ardens in manibus cathechumenorum, de quo CYPRIANVS loquitur, vti opinatur VICECOMES, sed inuisibilis ignis seu potestas spiritus sancti. Idem ille ignis est, quem intelligit AVGVSTINVS, cuius vnius auctoritatem, ad hanc consuetudinem adserendam, vrget BASNAGIVS. Loquitur omnino de igne in sacramentis [z], & in catechizando, & in exorcizando adhiberi solito. Nam *Vnde*, inquit, *immundi spiritus plerumque clamant, ardeo, si ille ignis non est. Post ignem autem exorcismi venitur ad baptismum: vt ab igne ad aquam, ab aqua ad refrigerium.* Nihil prorsus heic est, quod facem ardentem in manibus catechumenorum significare possit, quæ certe nullam immundum spiritum exurendi vim habet. Verum ignis exorcismi est inuisibilis spiritus sancti ignis, hoc est ἐνέργεια & potens diuini spiritus operatio, quæ dæmones verbo expellit, facitque, vt Satanas vt fulgur de cælo cadat. Quamquam hunc morem sæculis posterioribus in ecclesiam introductum fuisse, non negauerim; Nam ALBINVS

(y) Cyprian. ad Donat. p. 3. (edit. Par. MDCXLVIII.)
(z) Augustin. enarrat. in psalm. LXV. p. 277. (p. 679. tom. VIII. edit. Basil.)

FLAC-

FLACCVS, qui de *diuinis officiis* sæculo VIII. ſcripſit, de conſuetudine iſti ſimili loquitur [a], tamquam vſitata ad minimum nocte ante, quam catechumeni baptizarentur. Nam vigiliam maioris ſabbathi ante paſcha deſcribens, *Cereus*, inquit, *præcedit catechumenos noſtros, lumen ipſius Chriſtum ſignificat, quo præſens nox illuminetur, gratia ſcilicet reſurrectionis & catechumeni ad baptiſmum venturi.* Et hoc eſt, quo deceptus eſt VICECOMES, qui omnes recentiores conſuetudines faciem antiquitatis habere cupit, adeoque CYPRIANI & AVGVSTINI verba contorquet, vt nouæ cærimoniæ, quæ ipſorum æuo in nullius incidit cogitationem, patrocinentur.

§. XVI.

Quid per ſacramentum catechumenorum intelligendum ſit.

ALIVS quidem error, in multis recentiorum auctorum ſcriptis obuius, eſt, qui ad rem eam attinet, quam veteres ſacramentum catechumenorum appellant. Statuunt illi, catechumenos, licet ſacra euchariſtia vtendi haud habuerint veniam, ſimile tamen aliquid habuiſſe, quod *eulogias*, ſiue *panem benedictum* vocant, de ipſis illis oblationibus ſumtum, de quibus ipſa euchariſtia olim ſumta fuit. BARONIVS [b] hanc opinionem primus defendit, & poſt eum BELLARMINVS [c], VICECOMES [d],

(a) Albin. al. Alcuin. de diuin. offic. c. XIX.

(b) Baron. an. CCCXIII. n. LV. Sanctus Auguſtinus nominat ſacramentum panem benedictum, ipſis catechumenis impertiri ſolitum. cetera.

(c) Bellarmin. de ſacram. matrimon. lib. I. c. III. (p. 501. a. Colon. MDCXV.) Quæ ſunt ſacramenta improprie & largo quodam ſenſu, non ſolent, niſi raro & cum addito ſacramenta nominari. Exemplum eſſe poteſt in eo pane ſanctificato, qui dabatur catechumenis loco euchariſtiæ; nam eum panem vocat Auguſtinus ſacramentum lib. II. de peccator. merit. & remiſſ. c. XXVI. ſed id ſemel tantum fecit & in eodem loco admonuit, eum panem non eſſe corpus Chriſti & catechumenis non ſufficere ad ſalutem.

(d) Vicecomes de ritib. bapt. lib. II. c. IX. p. 259. Quum euchariſtiæ ſacramento, fidelium more, expiari non poſſent, optimo iure factum eſt, vt ſanctificato pane (ſic enim vocant) vel ſale, inſtar cæleſtis pabuli, reficerentur, cuius rei multos locupletes & idoneos auctores habeo, vt concilium Carthaginenſe I. cuius hæc ſunt ex cap. 5. item placuit, vt etiam poſt ſolenniſſimos paſchales dies, ſacramentum catechumenis non detur, niſi ſolitum ſal; quia ſi fideles per illos dies ſacramentum non mutant, nec catechumenis oportet mutari. Et S. Auguſtinum, qui lib. de peccat. merit. & remiſſ. c. 26. dum varias rationes ſanctitatis acquirendæ, & in principem amicitiæ & gratiæ Dei locum perueniendi refert, ita loquitur: Non vniusmodi eſt ſan-

ALBA-

ALBASPINAEVS [e], PETAVIVS [f], BEVEREGIVS episcopus [g], ESTIVS, MALDONATVS & multi alii eamdem sententiam sunt amplexi. Sed ista opinio male intellecto loco AVGVSTINI innititur, qui quidem de re aliqua loquitur, quæ ex istius æui stilo *sacramentum catechumenorum* vocabatur, sed panem consecratum vel partem eiusdem eulogiæ, ex qua eucharistia sumebatur, fuisse non dicit. Verba illius sic habent: *Quod [h] accipiunt catechumeni, quamuis non sit corpus CHRISTI, sanctum est tamen, & sanctius quam cibi, quibus alimur, quoniam sacramentum est.* Sacramentum vocat ex more istius sæculi, ex quo res quælibet sacramentum dici solebat, quæ aliquid mysterii vel spiritualem significatum in se habebat. Sed hoc sacramentum non fuisse panem consecratum, sed salis duntaxat particulam, ex AVGVSTINO condiscere est, qui ipse de se, tamquam catechumeno, loquens, eo se tempore [i] signo crucis CHRISTI signatum eiusque sale

ctificatio. Nam & catechumenos secundum quemdam modum suum per signum Christi & orationem manus impositionis, puto sanctificari, & quod accipiunt, quamuis non sit corpus Christi, sanctum est tamen, & sanctius, quam cibi, quibus alimur, quoniam sacramentum est. Vbi quamuis eius rei, quam probamus, expressa mentio non fiat, tamen & ex eo, quod corporis alimento comparatur, panem, & quia sanctum, siue sanctius appellatur, a communi vsu certis precibus exemtum fuisse, perspicuum est, vt non immerito nostri scriptores, coniunctis nominibus, panem sanctificatum appellauerint.

(e) Albaspin. obseruat. lib. II. c. XXXVI. p. 442 – 447.

(f) Petau. animaduers. in Epiph. exposit. fidei p. 366. Quum sal catechumenis præberi consuetum esset, appetentibus paschatis feriis extraordinarium quiddam concessum illis est. Non vtique eucharistia; nec enim tantum insanuisse quemquam arbitror. Neque vero sacramentum intelligi puto symbolum: Sed panem ipsum, ac vinum, ex quo eucharistia consecrata fuerat.

(g) Beuereg. not. in can. II. conc. Antiochen. Non consecrati sunt hi panes, sed tantum cum benedictione inter populos distributi. Vnde & monachi in pœnis exsistentes participes eorum esse possunt; vt ex Nicephori confessoris canonibus patet, vbi dicitur, τὰς ὅλας κ. τ. λ. De hoc pane etiam, vt a catechumenis accepto, D. Augustinus meminisse videtur, vbi ait, *Nam & catechumenos, secundum quemdam modum suum per signum Christi & orationem manus impositionis puto sanctificari: Et quod accipiunt, quamvis non sit corpus Christi, sanctum est tamen & sanctius quam cibi, quibus alimur.*

Estius in sentent. lib. IV. distinct. X. sect. V.

(h) Augustin. de peccator. meritis lib. II. c. XXVI.

(i) Aug. confess. lib. I. c. XI. Audieram ego adhuc puer de vita æterna nobis

con-

conditum esse, dicit. Et hoc ipsum fuisse, nec quidpiam amplius, ex concilii *Carthaginensis* tertii, cui AVGVSTINVS ipse interfuit, canone aliquo patet, ita decernente: *Placuit* [k], *vt per solemnissimos paschales dies sacramentum catechumenis non detur, nisi solitum sal: quia si fideles per illos dies sacramenta non mutant, non catechumenis oportet mutari.* Ex quibus verbis facile ad colligendum est, per sacramentum catechumenorum nihil intelligendum esse aliud, quam hanc aliquid salis eis dandi cærimoniam, perinde vt lac & mel post baptismum egressis de lauacro degustandum dari consueuit, vti BONA cardinalis [l], ALBERTINVS [m] & BASNAGIVS [n] recte concluserunt: quum huius rei scopus non esset, vt illis quidpiam in imitationem daretur eucharistiæ, quippe quam illos semper celabant; sed vt

promissa per humilitatem filii tui domini Dei nostri, & signabar iam signo crucis & *condiebar eius sale.*

(k) Concil. Carthag. III. c. V. (tom. II. concil. p. 1167.)

(l) Bon. rer. liturgic. lib. I. c. XVI. n. III. Etiam eulogiæ, siue panis reliquiæ, quæ distribui solebant post missam, negabantur catechumenis, vt constat ex cap. VII. Theophili Alexandrini cum Balsamonis explicatione. Nam quum panis vsualis & communis aliquid in terram decuti, anxie, eo quod esset materia eucharistiæ, fideles paterentur, vt loquitur Tertullianus, multo magis inconueniens existimabant, frusta panis benedicti dare profanis & nondum initiatis. *Illis* tamen *dabant sal*, non solum in baptismate, sed etiam *in catechumenatu*, ad quem ritum, non autem ad eulogias respexit Augustinus lib. II. de pecc. merit. & remission. c. XXVII. quum ait: *Quod accipiunt*, cetera. Et lib. I. confess. c. XI. *Audieuer ego*, cetera. Hoc vnicum erat catechumenorum sacramentum, de quo concil. III. Carthag. c. V. *Placuit*, cetera. Mos autem in hoc canone præscriptus vigebat in Gallia tempore Caroli magni, eius enim capitularia lib. VII. pag. 109. præcipiunt, vt in paschate sacramentum catechumenis non detur, sed tantum *benedictum sal* a sacerdotibus pro communione tribuatur. Post baptismum vero egressi de lauacro mel & lac degustabant, tamquam symbola mysticæ infantiæ.

(m) Albertin. de eucharist. lib. II. p. 650. b. Quid illud est, quod catechumenos accipere Augustinus intelligit? Perronius & Cossetellus id de sale exponunt, & quidem, ni fallor, rectissime. cetera.

(n) Basnag. exercit. critic. in Baron. p. 487. Per animos virorum eruditissimorum peruasit opinio, panem benedictum fuisse competentibus erogatum: sic Bellarminus; - - Sic Maldonatus; sic Baronius; immo sic breuiaria ecclesiæ Rom. atque manualia. - - Sed falluntur animi; cibus ille a catechumenis acceptus, *sal* fuit, non panis: Augustinum ipsum adduco testem lib. I. c. XI. - - *condiebar eius sale.* Hoc vnicum fuit sacramentum, quod in vicem corporis Christi dabatur catechumenis. cetera.

ex

ex hoc ſymbolo animas ſuas peccatis purgare diſcerent & mundare, quandoquidem ſal puritatis & munditiel emblema eſt.

§. XVII.

Quemadmodum catechumeni puniti fuerint, in grauiora peccata delapſi.

Dvo adhuc de diſciplina catechumenorum obſeruanda reſtant. Alterum ad eas cenſuras & pœnas ſpectat, quibus adfici conſueuere, in grauiora quædam & publicam offenſionem habentia peccata delapſi: Qui quum nondum ad plenam eccleſiæ communionem eſſent admiſſi, non velut alii flagitioſi puniri poterant, quum ſeueris iſtis pœnitentiæ regulis, quibus alii, qui grande aliquod ſcelus patraſſent, non tenerentur; neque eccleſia in illos eam ſeueritatem, qua in pœnitentes, qui poſt baptiſmum lapſi erant, vtebatur, adhibere conſultum ducebat. Sed eorum pœna plerumque erat de vno catechumenorum gradu in alterum relegatio, aut certe baptiſmi eorum ad mortis vſque horam prorogatio. Hoc ex quinto concilii *Neocæſareenſis* canone euidenter patet, qui de diuerſis catechumenorum gradibus eorumque pœnis ita fatur: *Catechumenus* [*nn*], *qui ingreditur eccleſiam, & in ordine eorum, qui inſtruuntur, adſiſtit, is autem peccat, ſi genu quidem flectens, audiat, vt non peccet vlterius, ſi vero & audiens peccauerit, expellatur.* In eumdem modum ſynodus magna *Nicæna* [*o*] decreuit, *De catechumenis*, inquiens, (per quos ſpeciatim genuflectentes intelligit) *lapſis ſanctæ & magnæ ſynodo placuit, vt tribus annis ſint inter audientes tantummodo, poſt hæc autem cum catechumenis orent.* In concilio *Illiberritano* diuerſi canones in hanc ſententiam leguntur. Nam etſi ex huius concilii regula duo tantum annos catechumeni eſſe [*p*] debebant; tamen, ſi lapſi eſſent, pro peccatorum ſuorum natura & ratione annos tres, interdum quinque, & nonnumquam ad horam vſque mortis catechumenos manere eos oportebat, antequam ad baptiſmum admitterentur. Si quis catechumenus flaminis

(*nn*) Concil. Neocæſar. can. V. vid. ſupr. §. II. ſub litt. (k) pag. 17.

(*o*) Concil. Nicæn. c. XIV. vid. §. III. huius cap. ſub litt. (m) p. 19.

(*p*) Concil. Eliber. c. XLII. (tom. I. conc. p. 975.) Eos qui ad fidem primam credulitatis accedunt, ſi bonæ fuerint conuerſationis, intra biennium placuit ad baptiſmi gratiam admitti debere; niſi infirmitate compellente coëgerit ratio, vel ocyus (al. ſocio) ſubuenire periclitanti, vel gratiam poſtulanti.

ethni-

ethnici vices expleuiſſet, & ſe ſacrificiis [q] abſtinens vſitata tantum ſpectacula exhibuiſſet, prorogatione baptiſmi ad triennium a tempore, quo lapſus fuerat, puniebatur. Si qua femina catechumena reliquiſſet maritum ſuum [r], baptiſmus quinquennium differebatur. Sin autem per adulterium concepiſſet, & vllis artibus ad necandum fœtum vſa eſſet, baptiſmus ad exitum vſque vitæ [s] prorogabatur. Et hæc grauiſſima pœna erat, quæ catechumenis vmquam ſolebat infligi. Quamuis enim in hoc concilio ſæpius communio in ipſa hora mortis fidelibus poſt baptiſmum lapſis negetur; nullum tamen exemplum vel regulam heic vel vſquam alibi inuenimus, qua catechumeni in vitæ exitu a baptiſmo prohibeantur. Sexageſimus ſeptimus huius concilii canon [t] propter quædam crimina a communione eos arceri iubet; quæ eadem pœna eſt, quam concilium *Neocæſareenſe* expulſionem ex eccleſia, ſeu reductionem ad infimum priuatorum catechumenorum gradum, vocat, quibus eccleſiam ingredi non erat permiſſum. Sed hoc facto, ſi qui poſtea [u] vera pœnitentiæ ſigna ederent, deſideriumque baptiſmi haberent, ad hoc priuilegium in ipſa hora mor-

(q) Concil. Eliberit. c. IV. (ibid. p. 971.) Item flamines, ſi fuerint catechumeni & ſe a ſacrificiis abſtinuerint, poſt triennii tempora placuit ad baptiſmum admitti debere.

(r) Concil. Eliber. c. X. XI. Si ea, quam catechumenus reliquit, duxerit maritum, poteſt ad fontem lauacri admitti. Hoc & circa feminas catechumenas erit obſeruandum. - - Intra quinquennii tempora, catechumena ſi grauiter fuerit infirmata, dandum ei baptiſmum placuit, non denegari.

(s) Ibid. can. LXVIII. Catechumena, ſi per adulterium conceperit & conceptum necauerit, placuit in fine baptizari.
Ibid. c. LXXIII. Delator ſi quis exſtiterit fidelis & per delationem eius aliquis fuerit proſcriptus, vel interfectus, placuit eum nec in fine (al. non niſi in fine) accipere communionem. Si leuior cauſſa fuerit, intra quinquennium accipere poterit communionem. *Si catechumenus fuerit, poſt quinquennii tempora admittatur ad baptiſmum.*

(t) Concil. Elib. c. LXVII. Prohibendum, ne qua fidelis vel catechumena, aut comatos, aut viros cinerarios (al. comicos, aut viros ſcenicos) habeant. Quæcumque hoc fecerint, *a communione arceantur.*

(u) Concil. Eliber. c. XLV. Qui aliquando fuerit catechumenus & per infinita tempora numquam ad eccleſiam acceſſerit, ſi eum de clero quiſquam cognouerit eſſe (al. voluiſſe eſſe) chriſtianum, aut teſtes aliqui exſtiterint fideles, placuit ei baptiſmum non negari, eo quod in veterem hominem (al. in vetere homine) deliquiſſe videatur.

tis, si non prius, admittebantur. Cuius moderationis, in illos præ aliis adhibitæ, rationem hoc concilium reddit eam, quod nondum regeniti in vetere homine deliquisse videantur, adeoque eorum crimina facilius, quam fidelium post acceptum baptismum, condonari possint. Hæc distinctio erat, inter catechumenorum & eorum, qui ad maiorem perfectionem in ecclesia peruenerant, punitionem vniuersaliter obseruata.

§. XVIII.

Quomodo ab ecclesia tractati fuerint, sine baptismo defuncti.

QVOD si vero catechumeni sine baptismo ex neglectu vel sua ipsorum culpa mortui essent, vt alii malefici sceleratique homines, qui christiana sepultura indignos se ipsi reddiderant, puniebantur. Eodem habebantur loco, quo illi, qui sibi ipsi mortem consciuerant, vel de quibus propter admissa facinora publice sumtum erat supplicium. Concilium *Bracarense* primum hos omnes coniungit [x] tamquam indignos, qui cum psalmis ad sepulturam deducantur, vel quorum inter fideles in oblationibus & precibus ecclesiæ fiat commemoratio. Antiquis enim temporibus solemnes precationes, oblationes & gratiarum actiones in celebratione eucharistiæ pro omnibus illis fiebant, qui in fide *CHRISTI* & in plena ecclesiæ communione diem obiissent. Qui vero baptismum neglexerant, horum in numero non erant; adeoque cum silentio sepeliebantur, nec vmquam inter reliquos in precationibus ecclesiæ commemorabantur. CHRYSOSTOMVS [y] disertis verbis hoc eorum tantummodo priuilegium esse dicit, qui in fide decessissent,

(x) Concil. Bracar. I. c. XXXV. (apud Labb. concil. tom. V. p. 841. est concil. II. can. XVI. XVII.) Placuit, vt hi qui sibi ipsis aut per ferrum, aut per venenum, aut per præcipitium, aut suspendium, vel quolibet modo violentam inferunt mortem, nulla pro illis in oblatione commemoratio fiat, neque cum psalmis ad sepulturam eorum cadauera deducantur: multi enim sibi hoc per ignorantiam vsurpauerunt. Similiter & de his placuit, qui pro suis sceleribus puniuntur. Item placuit, vt *catechumenis* sine redemptione baptismi defunctis, simili modo, neque oblationis commemoratio, neque psallendi impendatur officium: nam & hoc per ignorantiam vsurpatum est.

(y) Chrysostom. hom. III. In Philipp. p. 1225. (tom. VI. p. 32. sq. edit. Francof.) Κλαίωμεν τούτους, βοηθῶμεν αὐτοῖς κατὰ δύναμιν, ἐπινοήσωμεν αὐτοῖς τινα βοήθειαν, μικρὰν μέν, βοηθεῖν δὲ ὅμως δυναμένην· πῶς γὰρ τίνι τρόπῳ; αὐτοί τε εὐχόμενοι, καὶ ἑτέρους παρακαλοῦντες εὐχὰς ὑπὲρ αὐτῶν ποιεῖσθαι, πένησιν ὑπὲρ αὐτῶν διδόντες συν-

cate-

catechumenos vero hac consolatione & omni auxilio destitui, vno quodam excepto, vt nimirum liceat pauperibus pro ipsis dare.

§. XIX.

Quid veteres de baptismi necessitate senserint.

Haec disciplina ad eos manifesto attinebat, qui sanctum baptismi praeceptum contemnebant, eumque recipere negligebant, quum, tempore catechumenatus sui fere finito, per leges ecclesiæ illum recipere debuissent. Sin autem nulla heic contemtio, sed improuisa quædam & ineuitabilis necessitas ipsorum baptismum impediisset, dum ad eum recipiendum se se diligenter præparassent; tum quidem paullo mitius a veteribus tractabantur, qui merum baptismi defectum, rebus ita se habentibus, non generatim in piaculis, homines beneficio communionis ecclesiasticæ vel æternæ salutis spe priuantibus, ponebant. Equidem pauci aliquot ex illis seueri admodum sunt in infantes sine baptismo denatos, & alii nonnulli adultis hominibus sine illo mortuis vitam æternam verbis generalioribus abiudicare videntur: Quando vero ipsi se se explicant, & distinctius loquuntur, non nihil concedunt, diuersos casus excipientes, in quibus baptismi inopia aliis remediis suppleri possit, si quidem ea non ex contemtu sed ex magna quadam necessitate & impotentia illum recipiendi proficiscatur. Necessitatem baptismi generatim ex duobus dictis seruatoris deriuant. *Qui crediderit*, inquientis, *& baptizatus fuerit, saluabitur*; Et, *Nisi quis fuerit genitus ex aqua & spiritu, non potest introire in regnum Dei.*

χῶς ἔχῃ τινὰ τὸ πρᾶγμα παραμυθίαν. - - ἀλλὰ τοῦτο μὲν περὶ τῶν ἐν πίστει παρελθόντων· οἱ γὰρ κατηχούμενοι οὐδὲ ταύτης καταξιοῦνται τῆς παραμυθίας, ἀλλὰ ἀπεστέρηνται πάσης τῆς τοιαύτης βοηθείας, πλὴν μιᾶς τινος. ποίας δὲ ταύτης; ἔξεστι πένησιν ὑπὲρ αὐτῶν διδόναι· ποιεῖ τινα αὐτοῖς παραψυχὴν τὸ πρᾶγμα. Hos lugeamus, opem pro viribus feramus, aliquod ipsis auxilium comparemus, exiguum illud quidem, sed quod tamen auxiliari queat. Quomodo, quaue ratione? cum ipsi preces fundentes, tum alios, vt pro ipsis fundant, obsecrantes, ac pro ipsis perpetuo dantes eleemosynas pauperibus. Adfert hæc res aliquid solatii. - - Atque id quidem de iis, qui in fide decesserunt. *Catechumeni* vero *neque hac dignantur consolatione*; sed omni auxilio sunt destituti, vno quodam excepto. Quale vero hoc? licet pauperibus pro ipsis dare, atque hinc aliquid percipiunt refrigerationis.

Verum

Verum in horum verborum expoſitione ſenſum ad ordinariam ſalutis methodum, & iſtiusmodi caſus, in quibus baptiſmus haberi poteſt, adſtringunt. Quod autem ad caſus extraordinarios attinet, in quibus baptiſmus, etſi ab hominibus concupitus, obtineri non poterat, diuerſas formant exceptiones in aliarum rerum gratiam, quæ in iſtis circumſtantiis ad ſupplendam eius priuationem ſufficere credebantur.

§. XX.

Baptiſmi defectus martyrio ſuppletus.

PRAECIPVVS horum caſuum exceptorum *martyrium* erat, quod plerumque *baptiſmi ſecundi*, & *baptiſmi ſanguinis* nomine in veterum ſcriptis venit, eo quod homines per inuiſibilem ſpiritus baptiſmum ſine externo aquæ elemento, ſaluandi poteſtatem & efficaciam habere credebatur. Quo intuitu TERTVLLIANVS [z] non tantum *ſecundæ intinctionis* nomine illud dignatur, ſed hoc homines exoptare pati, hoc gratiam Dei redimere [a] & omnem veniam de compenſatione ſanguinis expedire, dicit. Hoc ſecundum lauacrum [b], ſanguinis ſcilicet, eſſe, quo ſeruator noſter tinctus ſit, quum iam aqua tinctus fuiſſet. Hunc baptiſmum eſſe, qui lauacrum & non acceptum repræſentet & perditum reddat. CYPRIANVS TERTVLLIANI, præceptoris ſui, veſtigia premit. Nam de catechumenis loquens, qui propter nominis *CHRISTI* confeſſionem capti erant & ſupplicio interfecti, antequam in eccleſia baptizari poſſent, *Sciant*, inquit, *catechumenos illos primo integram fidem & eccleſiæ vnitatem tenere, & ad debellandum diabolum de diuinis caſtris cum plena & ſincera Dei patris & Chriſti & ſpiritus ſancti cognitione procedere; deinde nec priuari baptiſmi ſacramento* [c] *vtpote qui bapti-*

(z) Tertullian. de patient. c. XIII. Quum vero producitur ad experimentum felicitatis, ad occaſionem *ſecundæ intinctionis* cætera.

(a) Tertullian. apologet. c. L. Quis non vbi requiſiuit accedit? vbi acceſſit, pati exoptat? vt totam Dei gratiam redimat, vt omnem veniam de eo compenſatione ſanguinis ſui expediat? Omnia enim huic operi delicta donantur.

(b) Tertull. de baptiſm. c. XVI. Eſt quidem nobis etiam *ſecundum lauacrum*, vnum & ipſum, *ſanguinis* ſcilicet. De quo Dominus, Habeo, inquit, baptiſmo tingui, quum iam tinctus fuiſſet. - - Hic eſt baptiſmus, qui lavacrum & non acceptum repræſentat & perditum reddit.

(c) Cyprian. epiſt. LXXIII. ad Iubaian. p. 150. edit. Rigalt. Par. MDCXLVIII.

zentur

zentur glorioſiſſimo & maximo SANGVINIS BAPTISMO, de quo & dominus dicebat, habere ſe aliud baptiſma baptizari. Sanguine autem ſuo baptizatos & paſſione ſanctificatos conſummari & diuinae pollicitationis gratiam conſequi, declarat in euangelio idem dominus, quando ad latronem in ipſa paſſione credentem & confitentem loquitur, & quod ſecum futurus ſit in paradiſo, pollicetur. Multa alia præclara encomia in ſecundum hunc baptiſmum habet CYPRIANVS, neque vllum hominum genus ab eo excludit præter hæreticos & ſchiſmaticos, eo quod gratia caritatis deſtituti extra eccleſiam ſine reſipiſcentia moriantur; quo in caſu nec ipſum martyrium [*d*] eorum peccata expiare poſſe, ſtatuebat, licet ad cetera omnia expianda ſufficeret. ORIGENES de iſthoc baptiſmi genere loqui ſolet ſub nomine baptiſmi per ignem, vt qui ipſos ſæpenumero catechumenos in cælum transferat, baptiſmo per aquam quantumuis deſtitutos. Nam EVSEBIVS ORIGENIS pariter ſententiam & ſuam declarat, quando de illis, qui ex ſchola ORIGENIS ad martyrium euecti erant, loquens, eorum duos *Heraclidem* quidem inter mares, ex mulierum autem numero *Heraidem* [*e*], in hoc catechumenorum duntaxat ordine conſiſtentes per ignem, vt ORIGENES alicubi dicat, baptiſmum adeptos ex hac luce migraſſe, narrat. Hunc baptiſmum hominem peccatis purgare, ipſe ORIGENES declarat. Ita enim

(*d*) Cyprian. de orat. dominic. p. 150. (p. 226. edit. Par. MDCXLVIII.) Quale delictum eſt, quod nec baptiſmo ſanguinis poteſt ablui? quale crimen eſt, quod martyrio non poteſt expiari?
Cyprian. de vnitat. eccleſ. p. 113. (p. 212. edit. citat.) Qui extra Chriſti eccleſiam colliguntur, tales etiam ſi occiſi in confeſſione nominis fuerint, macula iſta nec ſanguine abluitur. cetera.
Cyprian. epiſt. LVII. (al. LIV.) ad Cornel. Nec quiſquam dicat, qui martyrium tollit, ſanguine ſuo baptizatur: nec pax illi ab epiſcopo neceſſaria eſt, habituro gloriæ ſuæ pacem & accepturo maiorem de domini dignatione mercedem. Idoneus eſſe non poteſt ad martyrium, qui ab eccleſia non armatur ad prælium, cetera.
It. epiſt. LX. (al. LVII.) ad Cornel. Si aliquis ex talibus fuerit apprehenſus, non eſt quod ſibi quaſi in confeſſionis nomine blandiantur, quum conſtet, ſi occiſi eiusmodi extra eccleſiam fuerint, fidei coronam non eſſe, ſed pœnam potius eſſe perfidiæ.

(*e*) Euſeb. hiſtor. lib. VI. c. IV. Γυναικῶν Ἡραῒς ἔτι κατηχουμένη, τὸ βάπτισμα, ὥς πού φησιν αὐτός, τὸ διὰ πυρὸς λαβοῦσα, τὸν βίον ἐξελήλυθεν. Ex mulierum numero Heraïs quædam adhuc catechumena, per ignem, vt ipſe (Origenes) alicubi dicit, baptiſmum adepta, ex hac luce migrauit.

argu-

argumentatur : *Si baptismus indulgentiam peccatorum promittit, sicut accepimus de baptismo aquæ & spiritus : Remissionem autem accepit peccatorum & qui martyrii suscipit baptismum : sine dubio ipsum martyrium* [*f*] *rationabiliter baptismus appellatur. Quoniam autem remissio fit peccatorum omni martyrium sustinenti, manifestum est ex eo, quod ait, Omnis, qui confessus fuerit in me coram hominibus, & ego confitebor in illo coram patre meo, qui est in cælis.* Hanc autem vniversalem christianorum istius temporis doctrinam fuisse, inde porro elucet, quod hoc ipsum adeo cognitum & peruulgatum fuit, vt nec ipsos gentiles id fugerit. Nam in actis martyrii *Perpetuæ* & *Felicitatis*, quæ circa ORIGENIS & TERTVLLIANI tempus mortem *CHRISTI* caussa subiere, de *Saturo* quodam catechumeno [*g*] leopardo proiecto, relatum legimus, quod de „vno morsu tanto perfusus sit sanguine, vt populus reuertenti „illi secundi baptismatis testimonium reclamauerit : *Saluum lo„tum ! Saluum lotum !* Quod quidem illi, doctrinam christianorum de martyrio, quod secundum baptisma & medium aliquod salutis esse credebant, deridentes dixerunt : sed actorum istorum scriptor recte in rem præsentem obseruat, *Plane vtique*, inquiens, *Saluus erat, qui hoc modo lauerat.*

NEQVE vero hæc tantum antiquissimorum scriptorum, qui persecutionis & martyrii temporibus vixerunt, doctrina fuit, sed eorum etiam, qui insequuti sunt & pro acerrimis necessitatis baptismi propugnatoribus habentur. Nam ipse AVGVSTINVS & omnes, qui eadem cum ipso ætate contra PELAGIVM scripserunt, idem in caussa martyrii indulgent. AVGVSTINVS [*h*] CYPRIANI prorsus adstipulatur opinioni, *Baptismi vicem*, inquiens, *aliquando implere passionem, de latrone illo, cui non baptizato dictum est : Hodie mecum eris in paradiso, non leue documentum beatus CYPRIANVS adsumit.* Idem ille AVGVSTINVS de eodem latronis exemplo [*i*] aliis in locis argumentatur, quando inter alia ait : *Ineffabili potestate dominantis Dei atque iustitia deputatum est etiam baptisma credenti latroni & pro acceptis habitum in animo li-*

(*f*) Origen. tract. XII. in Matth. p. 85.

(*g*) Acta Perpetuæ & Felicitat. ad calc. Lactant. de mort. persecutor. p. 34. edit. Oxon. MDCLXXX.

(*h*) Augustin. de bapt. lib. IV. c. XXII. (tom. VII. p. 432. edit. Basil. MDLXIX.)

(*i*) Augustin. octogint. quæst. lib. quæst. LXII. (tom. IV. opp. p. 568.)

bero,

bero, quod in corpore crucifixo accipi non poterat. Hinc illis cum accenſet, qui inuiſibili gratia ſine viſibili ſacramento ſanctificati ſint, quomodo multos ſub veteri pariter & nouo teſtamento ſanctificatos eſſe, putat. *Hoc* [k] *& de latrone illo dici poteſt*, inquit, *cui ſecum crucifixo dominus ait, Hodie mecum eris in paradiſo: Neque enim ſine ſanctificatione inuiſibili tanta felicitate donatus eſt. Proinde colligitur, inuiſibilem ſanctificationem quibusdam adfuiſſe, atque profuiſſe ſine viſibilibus ſacramentis.* Sed paullo poſt addit: *Nec tamen ideo ſacramentum viſibile contemnendum eſt: nam contemtor eius ſanctificari nullo modo poteſt.* In libro ſuo *de ciuitate Dei* magis generatim [l] de omnibus martyrium paſſis loquitur; *Quicumque*, inquiens, *etiam non percepto regenerationis lauacro pro confeſſione Chriſti moriuntur, tantum eis valet ad dimittenda peccata, quantum ſi abluerentur ſacro fonte baptiſmatis.* Quam in rem dicta ſeruatoris noſtri adlegat: *Qui perdiderit animam ſuam propter me, inueniet eam.* Et: *Qui me confeſſus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo, qui in cælis eſt.* Hic locus a PROSPERO in ſententiis EX AVGVSTINO excerptis [m] repetitur & approbatur. Quibus ille epigramma aliquod addit, quo ſententiam ſuam [n] ita exprimit:

Si mundo moritur diuino fonte renaſcens,
Fitque nouus vita, qui ſepelitur aqua.
Fraudati non ſunt ſacro baptiſmate Chriſti,
Fons quibus ipſa ſui ſanguinis vnda fuit.

(k) Aug. quæſt. in Leuit. qu. LXXXIV. tom. IV. p. 228.

(l) Auguſtin. de ciuit. Dei lib. XIII. c. VII.

It. epiſt. CVIII. ad Seleucian. Quoscumque legimus in corpore Chriſti, quod eſt eccleſia, pertinere ad regnum cælorum, nonniſi baptizatos intelligere debemus: niſi forte quos anguſtia paſſionis inuenit, & nolentes negare Chriſtum, antequam baptizarentur, occiſi ſunt, *quibus ipſa paſſio pro baptiſmo deputata eſt.*

It. de orig. animæ lib. I. c. IX. (tom. VII. p. 1147.) Nemo ſit membrum Chriſti, niſi aut baptiſmate in Chriſto aut *morte pro Chriſto.* Vnde & latro ille non ante crucem domini ſectator, ſed in cruce confeſſor; de quo nonnumquam præiudicium captatur, ſiue tentatur contra baptiſmatis ſacramentum; a Cypriano ſancto inter martyres computantur, qui ſuo ſanguine baptizantur, quod pleriſque non baptizatis feruente perſecutione euenit.

(m) Proſper. ſentent. CXLIX.

(n) Id. epigramma LXXXVII.

Et

Et quicquid sacri fert mystica forma lauacri,
Id totum impleuit gloria martyrii.

FVLGENTIVS si quisquam alius seuerus est, martyrium tamen baptismi vicem supplere [*o*] statuit. Etsi enim nullum omnino hominem accepturum vitam æternam dicit, qui non heic a malis suis fuerit per pœnitentiam fidemque conuersus & per sacramentum fidei & pœnitentiæ, id est, per baptismum liberatus, illos tamen excipit, qui pro nomine Christi suo sanguine baptizantur. Et GENNADIVS [*p*] post illum ait: *Baptizatis tantum iter esse salutis credimus, nullum catechumenum, quamuis in bonis operibus defunctum, vitam aeternam habere credimus, excepto martyrio, vbi tota baptismi sacramenta complentur. Qui martyrio dignus est habitus*, quemadmodum constitutionum apostolicarum auctor [*q*] rem exprimit, *lætitia in domino efferatur, quod tantam coronam nactus fuerit, & per confessionem ex hac vita migret. Quamuis catechumenus sit, sine tristitia excedat: passio enim pro Christo perlata, erit ei sincerior baptismus; quandoquidem ipse reuera & periculum faciendo commoritur, reliqui vero figura tantum.* Facile foret, multa alia istiusmodi testimonia ex CHRYSOSTOMO [*r*], HIERONY-

(*o*) Fulgent. de fide ad Petrum c. XXX. Firmissime tene & nullatenus dubites exceptis illis, qui pro nomine Christi suo sanguine baptizantur, nullum hominem accepturum vitam æternam, cetera.
Id. de bapt. Aethiopis c. VIII. Vid. infr. lib. XI. §. V. sub litt. (d)

(*p*) Gennad. de eccles. dogmat. c. LXXIV.

(*q*) Constitut. apostol. lib. V. c. VI. ὁ δὲ ἀξιωθεὶς μαρτυρίου, χαιρέτω τὴν ἐν κυρίῳ χαράν, ὡς τηλικούτου ἐπιτυχὼν στεφάνου, καὶ δι' ὁμολογίας ποιούμενος τὴν ἔξοδον τοῦ βίου· κἂν κατηχούμενος ᾖ, ἄλυπος ἀπίτω· τὸ γὰρ πάθος τὸ ὑπὲρ Χριστοῦ, ἔσται αὐτῷ γνησιώτερον βάπτισμα· ὅτι αὐτὸς μὲν πείρᾳ συναποθνήσκει τῷ κυρίῳ, οἱ δὲ λοιποὶ τύπῳ.

(*r*) Chrysost. homil. XI. in Ephes. p. 1107. (tom. V. p. 917. edit. Francof.) Ἀνὴρ δέ τις ἅγιος εἶπέ τι δοκοῦν εἶναι τολμηρόν, πλὴν ἀλλ' ὅμως ἐφθέγξατο· τί δὲ τοῦτό ἐστιν; οὐδὲ μαρτυρίου αἷμα ταύτην δύνασθαι ἐξαλεῖψαι τὴν ἁμαρτίαν ἔφησεν· εἰπὲ γάρ μοι, τίνος ἕνεκεν μαρτυρεῖς; οὐ διὰ τὴν δόξαν τοῦ Χριστοῦ; ὁ τοίνυν τὴν ψυχὴν προϊέμενος ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ, πῶς τὴν ἐκκλησίαν πορθεῖς, ὑπὲρ ἧς τὴν ψυχὴν προήκατο ὁ Χριστός; Dixit autem vir quidam sanctus quiddam, quod magnam præ se fert audaciam; sed tamen est eloquutus. Quid hoc est autem? Dixit, ne sanguinem quidem martyrii posse delere hoc peccatum. Nam dic mihi, quamnam ob caussam es martyr? Annon propter Christi gloriam? Qui pro Christo animam prodegisti, quid populatis ecclesiam, pro qua Christus suam profudit animam.

MO,

MO, [s], BASILIO [t], GREGORIO NAZIANZENO [u], CYRILLO HIEROSOLYMITANO [x], & AMBROSIO [y] addere: Sed fatis iam diximus ad oſtendendum, hanc generalem veterum fuiſſe ſententiam, quod de catechumenorum, quantumuis ſine baptiſmo mortuorum, ſalute non ſit deſperandum, ſi in ſuo ipſorum ſanguine eſſent baptizati.

(s) Hieron. commentar. in Rom. VI. tom. IX. p. 277. edit. Baſil. MDLXV. (tom. VIII. p. 172. Par. MDCXLIII.) Tribus modis baptiſmus accipitur in ſcripturis, *aquæ*, & *ſpiritus ſancti*, qui & *ignis* appellatus eſt, & *ſanguinis* in martyrio, de quo ſaluator dicebat, Baptiſmo habeo baptizari.

(t) Baſil de ſpir. ſ. c. XV. tom. II. p. 323. Ἤδη δέ τινες ἐν τοῖς ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγῶσιν, ἀληθείᾳ καὶ οὐ μιμήσει τὸν ὑπὲρ χριστοῦ θάνατον ὑποστάντες, οὐδὲν τῶν ἐκ τοῦ ὕδατος συμβόλων εἰς τὴν σωτηρίαν ἐπεδεήθησαν, ἐν τῷ ἰδίῳ αἵματι βαπτισθέντες. Iam vero ſunt nonnulli, qui in certaminibus pro pietate, reuera non imitatione, Chriſti mortem perpeſſi, nihil huiusmodi ſacramentis, quæ ſunt in aqua, opus habuerunt ad ſalutem, nimirum *in proprio baptizati ſanguine*

(u) Gregor. Nazianzen. orat. XXXIX. in ſ. lumina. tom. I. p. 634. d. Οἶδα καὶ τέταρτον βάπτισμα, τὸ διὰ μαρτυρίου καὶ αἵματος, ὃ καὶ αὐτὸς χριστὸς ἐβαπτίσατο, καὶ πολύγε τῶν ἄλλων αἰδεσιμώτερον, ὅσῳ δευτέροις ῥύποις οὐ μολύνεται. Noui quartum etiam baptiſmi genus, nempe quod *martyrio & ſanguine comparatur* (quo ipſe quoque Chriſtus baptizatus eſt) & quidem eo ceteris auguſtius, quod nullis poſtea ſordibus contaminatur.

(x) Cyrill. Hieroſolym. catech. III. n. VII. Εἴ τις μὴ λάβῃ τὸ βάπτισμα, σωτηρίαν οὐκ ἔχει, πλὴν μόνων μαρτύρων. οἳ καὶ χωρὶς τοῦ ὕδατος λαμβάνουσι τὴν βασιλείαν· λυτρούμενος γὰρ τὴν οἰκουμένην ὁ σωτὴρ διὰ τοῦ σταυροῦ, καὶ τὴν πλευρὰν νυγείς, ἐξήγαγεν αἷμα καὶ ὕδωρ, ἵνα οἱ μὲν ἐν καιροῖς εἰρήνης ἐν ὕδατι βαπτισθῶσιν· οἱ δὲ ἐν καιροῖς διωγμῶν ἐν οἰκείοις αἵμασι βαπτισθῶσι. Si quis non baptizatur, ſalutem non habet, præter ſolos martyres, qui vel ſine aqua regno cæleſti potiuntur. Redimens enim terram ſaluator per crucem, & in latere vulneratus, *ſanguinem* & *aquam* emiſit: vt alii quidem pacis tempore in aqua baptizarentur: alii vero tempore perſecutionis *in propriis ſanguinibus baptizentur*.

(y) Ambroſ. de virgin. lib. III. p. 118. Baſil. MDLXVII. (tom. IV. opp. p. 478. edit. Pariſ. MDCXLII.) Verum illæ ſpiritali volatu iam campum caſtitatis tenebant, quum ſubito hinc perſecutoribus imminentibus, inde torrente fluuio excluſæ a fuga, incluſæ ad coronam. Quid veremur? inquiunt: Ecce aqua: quis nos baptizari prohibet? Et hoc baptiſma eſt, quo peccata donantur, regna quæruntur. Et hoc baptiſma eſt, poſt quod nemo delinquit. Excipiat nos aqua, quæ regenerare conſueuit. Excipiat nos aqua, quæ virgines facit. Excipiat nos aqua, quæ cælum aperit, inferos tegit, mortem abſcondit, martyres reddit.

§. XXI.

Et fide cum pœnitentia in istis catechumenis, qui ad baptismum pie & religiose essent præparati.

NEQVE vero de martyribus tantum ita benique loquuntur antiqui patres, sed de reliquis catechumenis omnibus, qui, dum ad baptismum fidei ac pœnitentiæ piæque vitæ exercitiis præpararentur, subito e vita erepti erant, antequam desideria sua perficere potuissent. AMBROSIVS hosce duos casus coniungit, & alterum alteri quodammodo comparat. Nam in concione sua funebri in obitu VALENTINIANI *iunioris*, quem mors eripuerat ante, quam cupitum baptismum recepisset, ita pro ipso loquitur [z]: *Si, quia solemniter non sunt celebrata mysteria, hoc mouet: Ergo nec martyres, si catechumeni fuerint, coronantur. Non enim coronantur, si non initiantur. Quod si suo abluuntur sanguine, & hunc sua pietas abluit & voluntas.* AVGVSTINVS eamdem prorsus opinionem fouebat, quod non tantum martyrium sed fides etiam & resipiscentia desiderio baptismi iuncta ad saluandum hominem in articulo necessitatis, si baptismum recipiendi nulla esset oportunitas, sufficeret. „Etiam atque etiam considerans, inquit [a], inuenio non tantum passionem pro nomine „Christi, id quod ex baptismo deerat, supplere, sed etiam fidem „conuersionemque cordis, si forte ad celebrandum mysterium „baptismi in angustiis temporum succurri non potest. Neque „enim latro ille pro nomine Christi crucifixus est, sed pro meritis facinorum suorum: nec quia credidit, passus est; sed dum „patitur, credidit. Quantum itaque valeat etiam sine visibili sacramento baptismi, quod ait Apostolus, corde creditur ad iu„stitiam, ore autem confessio fit ad salutem: in illo latrone „declaratum est, sed tunc impletur inuisibiliter, quum myste„rium baptismi non contemtus religionis, sed articulus neces„sitatis excludit.„ Quare quæ hi scriptores verbis generalioribus de baptismi necessitate loquuntur, hac duplici conditione loqui censendi sunt. Sic quando AMBROSIVS [b] ait: *Nemo adscendit in regnum cælorum, nisi per sacramentum baptismatis,* intelli-

(z) Ambros. de obitu Valent. p. 12. edit. Basil. (p. 113. b. tom. V. edit. Paris.)
(a) Augustin. de bapt. lib. IV. c. XXII. (tom. VII. p. 432. edit. Basil.)
(b) Ambros. de Abrah. patriarch. lib. II. c. X.

telligendum id est cum exceptione martyrum, qui baptismi quidem cupidi fuerunt, sed, interueniente quadam & impediente necessitate, illum habere non potuerunt. Quemadmodum res se habuit cum *Valentiniano*, qui interfectus erat ante, quam eam recipiendi occasionem haberet. Eumdem in modum omnia illa loca in AVGVSTINO [c], CHRYSOSTOMO [d], CYRILLO HIEROSOLYMITANO [e] & aliis interpretanda sunt, quæ verbis generalioribus de absoluta baptismi catechumenorum vel adultorum hominum necessitate loquuntur.

§. XXII.

Si hæretici ad vnitatem ecclesiæ rediissent, quatenus tum caritas id, quod ex baptismo deesset, supplere credita sit.

CYPRIANVS quoque de omnibus istis hæreticis & schismaticis, qui desertis suis erroribus ad ecclesiæ catholicæ vnitatem redirent, benigne iudicat. Quamquam enim secundum ipsius dogmata (quum baptismo eorum valorem abiudicaret) nulli il-

(c) Augustin. de bapt. lib. IV. c. XXI. tot.

(d) Chrysost. de sacerdot. lib. III. c. V. *Μανία περιφανὴς ὑπερορᾷν τῆς τοσαύτης ἀρχῆς, ἧς ἄνευ οὔτε σωτηρίας ἡμῖν, οὔτε τῶν ἐπηγγελμένων τυχεῖν ἐστιν ἀγαθῶν. εἰ γὰρ οὐ δύναταί τις εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἐὰν μὴ δι' ὕδατος καὶ πνεύματος ἀναγεννηθῇ· καὶ ὁ μὴ τρώγων τὴν σάρκα τοῦ κυρίου καὶ τὸ αἷμα αὐτοῦ πίνων, ἐκβέβληται τῆς αἰωνίου ζωῆς· πάντα δὲ ταῦτα δι' ἑτέρου μὲν οὐδενός. μόνον δὲ διὰ τῶν ἁγίων ἐκείνων ἐπιτελεῖται χειρῶν· τῶν τοῦ ἱερέως λέγω· πῶς ἄν τις τούτων ἐκτὸς, ἢ τὸ τῆς γεέννης ἐκφυγεῖν δυνήσεται πῦρ, ἢ τῶν ἀποκειμένων στεφάνων τυχεῖν.* Insania manifesta est, despicere tantum istum principatum, sine quo neque salutis neque promissorum bonorum compotes fieri possumus. Nam *si non potest quis in regnum cælorum ingredi, nisi per aquam & spiritum regeneratus fuerit:* &, Qui non manducat carnem Domini & sanguinem eius non bibit, æterna vita priuatur: omnia autem hæc haud aliter quam per sacrosanctas illas manus perficiuntur, manus, inquam, sacerdotum: qui fiet, vt citra illarum opem aut gehennæ ignem euitare quis possit, aut repositæ in cælo coronæ præmia adsequi?

It. homil. III. in Philipp. p. 1224. (tom. VI. p. 38.. edit. Francof.) Κλαῦσον τοὺς ἀπίστους, κλαῦσον τοὺς οὐδὲν ἐκείνων ἀπέχοντας, τοὺς χωρὶς φωτίσματος ἀπερχομένους, τοὺς χωρὶς σφραγῖδος. Luge infideles, *luge eos*, qui nihil ab infidelibus differunt, *qui sine illuminatione*, sine signaculo *decesserunt.*
It. homil. III. in 1 Cor. p. 347. (tom. V. p. 21. e. μέγα μὲν γάρ ἐστι τὸ βάπτισμα, καὶ ἄνευ βαπτίσματος ἀμήχανον βασιλείας ἐπιτυχεῖν. Magna quidem res est baptisma & *sine baptismate non possumus regnum adsequi.*

(e) Cyrill. catech. III. n. VII. vid. sub litt. anteced. (x) p. 49.

lorum

§. XXI.

Et fide cum pœnitentia in istis catechumenis, qui ad baptismum pie & religiose essent præparati.

NEQVE vero de martyribus tantum ita benique loquuntur antiqui patres, sed de reliquis catechumenis omnibus, qui, dum ad baptismum fidei ac pœnitentiæ piæque vitæ exercitiis præpararentur, subito e vita erepti erant, antequam desideria sua perficere potuissent. AMBROSIVS hosce duos casus coniungit, & alterum alteri quodammodo comparat. Nam in concione sua funebri in obitu VALENTINIANI *iunioris*, quem mors eripuerat ante, quam cupitum baptismum recepisset, ita pro ipso loquitur [z]: *Si, quia solemniter non sunt celebrata mysteria, hoc mouet: Ergo nec martyres, si catechumeni fuerint, coronantur. Non enim coronantur, si non initiantur. Quod si suo abluuntur sanguine, & hunc sua pietas abluit & voluntas.* AVGVSTINVS eamdem prorsus opinionem fouebat, quod non tantum martyrium sed fides etiam & resipiscentia desiderio baptismi iuncta ad saluandum hominem in articulo necessitatis, si baptismum recipiendi nulla esset oportunitas, sufficeret. „Etiam atque etiam considerans, inquit [a], inuenio non tantum passionem pro nomine „Christi, id quod ex baptismo deerat, supplere, sed etiam fidem „conuersionemque cordis, si forte ad celebrandum mysterium „baptismi in angustiis temporum succurri non potest. Neque „enim latro ille pro nomine Christi crucifixus est, sed pro meritis facinorum suorum: nec quia credidit, passus est; sed dum „patitur, credidit. Quantum itaque valeat etiam sine visibili sacramento baptismi, quod ait Apostolus, corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem: in illo latrone „declaratum est, sed tunc impletur inuisibiliter, quum mysterium baptismi non contemtus religionis, sed articulus necessitatis excludit.„ Quare quæ hi scriptores verbis generalioribus de baptismi necessitate loquuntur, hac duplici conditione loqui censendi sunt. Sic quando AMBROSIVS [b] ait: *Nemo adscendit in regnum cælorum, nisi per sacramentum baptismatis*, in-

(z) Ambros. de obitu Valent. p. 12. edit. Basil. (p. 113. b. tom. V. edit. Paris.)
(a) Augustin. de bapt. lib. IV. c. XXII. (tom. VII. p. 432. edit. Basil.)
(b) Ambros. de Abrah. patriarch. lib. II. c. X.

telli-

telligendum id eſt cum exceptione martyrum, qui baptiſmi quidem cupidi fuerunt, ſed, interueniente quadam & impediente neceſſitate, illum habere non potuerunt. Quemadmodum res ſe habuit cum *Valentiniano*, qui interfectus erat ante, quam eam recipiendi occaſionem haberet. Eumdem in modum omnia illa loca in AVGVSTINO [c], CHRYSOSTOMO [d], CYRILLO HIEROSOLYMITANO [e] & aliis interpretanda ſunt, quæ verbis generalioribus de abſoluta baptiſmi catechumenorum vel adultorum hominum neceſſitate loquuntur.

§. XXII.

Si hæretici ad vnitatem eccleſiæ rediiſſent, quatenus tum caritas id, quod ex baptiſmo deeſſet, ſupplere credita ſit.

CYPRIANVS quoque de omnibus iſtis hæreticis & ſchiſmaticis, qui deſertis ſuis erroribus ad eccleſiæ catholicæ vnitatem redirent, benigne iudicat. Quamquam enim ſecundum ipſius dogmata (quum baptiſmo eorum valorem abiudicaret) nulli il-

(c) Auguſtin. de bapt. lib. IV. c. XXI. tot.

(d) Chryſoſt. de ſacerdot. lib. III. c. V. Μανία περιφανὴς ὑπερορᾶν τῆς τοιαύτης ἀρχῆς, ἧς ἄνευ οὔτε σωτηρίας ἡμῖν, οὔτε τῶν ἐπηγγελμένων τυχεῖν ἐστιν ἀγαθῶν. εἰ γὰρ οὐ δύναταί τις εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἐὰν μὴ δι' ὕδατος καὶ πνεύματος ἀναγεννηθῇ· καὶ ὁ μὴ τρώγων τὴν σάρκα τοῦ κυρίου καὶ τὸ αἷμα αὐτοῦ πίνων, ἐκβέβληται τῆς αἰωνίου ζωῆς· πάντα δὲ ταῦτα δι' ἑτέρου μὲν οὐδενός, μόνον δὲ διὰ τῶν ἁγίων ἐκείνων ἐπιτελεῖται χειρῶν· τῶν τοῦ ἱερέως λέγω· πῶς ἄν τις τούτων ἐκτός, ἢ τὸ τῆς γεέννης ἐκφυγεῖν δυνήσεται πῦρ, ἢ τῶν ἀποκειμένων στεφάνων τυχεῖν. Inſania manifeſta eſt, deſpicere tantum iſtum principatum, ſine quo neque ſalutis neque promiſſorum bonorum compotes fieri poſſumus. Nam *ſi non poteſt quis in regnum cælorum ingredi, niſi per aquam & ſpiritum regeneratus fuerit*: &, Qui non manducat carnem Domini & ſanguinem eius non bibit, æterna vita priuatur: omnia autem hæc haud aliter quam per ſacroſanctas illas manus perficiuntur, manus, inquam, ſacerdotum: qui fiet, vt citra illarum opem aut gehennæ ignem euitare quis poſſit, aut repoſitæ in cælo coronæ præmia adſequi?

It. homil. III. in Philipp. p. 1224. (tom. VI. p. 32.. edit. Francof.) Κλαῦσον τοὺς ἀπίστους, κλαῦσον τοὺς οὐδὲν ἐκείνων ἀπέχοντας, τοὺς χωρὶς φωτίσματος ἀπερχομένους, τοὺς χωρὶς σφραγῖδος. Luge infideles, *luge eos*, qui nihil ab infidelibus differunt, *qui ſine illuminatione*, ſine ſignaculo *deceſſerunt*.
It. homil. III. in 1 Cor. p. 347. (tom. V. p. 21. c. μέγα μὲν γάρ ἐστι τὸ βάπτισμα, καὶ ἄνευ βαπτίσματος ἀμήχανον βασιλείας ἐπιτυχεῖν. Magna quidem res eſt baptiſma & *ſine baptiſmate non poſſumus regnum adſequi.*

(e) Cyrill. catech. III. n. VII. vid. ſub litt. anteced. (x) p. 42.

 lorum

lorum vere baptizati esse poterant, nisi denuo baptizarentur ad ecclesiam reuersi; tamen si quis eorum in vnitate mortuus esset ecclesiæ, illius de conditione haud deplorandum esse existimabat (quantumuis ex ipsius quidem sententia sine baptismo decessisset) sed amore ductus gratiam & misericordiam apud dominum consequuturum esse eum, sperabat. Illis enim, quæ ipsius de iterando baptismate opinioni obiecta fuerant, ita respondet [f]; *Dicet aliquis: Quid ergo fiet de his, qui in præteritum de hæresi ad ecclesiam venientes sine baptismo admissi sunt? Potens est dominus misericordia sua indulgentiam dare, & eos, qui ad ecclesiam simpliciter admissi, in ecclesia dormierunt, ab ecclesiæ suæ muneribus non separare.* FIRMILIANVS, episcopus *Cæsareensis*, eodem fere modo eidem obiectioni respondet: *Quid [g] ergo, inquiunt, fiet de his, qui ab hæreticis venientes, sine ecclesiæ baptismo admissi sunt? Si de seculo excesserunt, in eorum numero, qui apud nos catechizati quidem, sed priusquam baptizarentur, obierunt, habentur.* AVGVSTINVS hanc CYPRIANI opinionem [h] sæpe memorat approbatque; immo in gratiam ecclesiæ contra *Donatistas* vrget. Posito enim, catholicos in admittendis sine baptismo hæreticis errare, esse tamen eos in eo numero, dicit, quibus CYPRIANVS propter vnitatis & caritatis, multitudinem peccatorum cooperientis, custodiam ignosci possit. BASILIVS quoque, VOSSIO [i] recte obseruante, in CYPRIANI sententiam pedibus videtur iuis-

(f) Cyprian. epist. LXXIII. ad Iubaian. p. 208. (p. 313. edit. Fell. Amstel. MDCC.)

(g) Firmil. epist. LXXV. apud Cyprian. p. 226. (p. 325. edit. cit.)

(h) Aug. de bapt. lib. II. c. XIII. Quum arbitraretur, eos qui extra ecclesiæ communionem baptizarentur, baptismum non habere, credidit eos tamen in ecclesiam simpliciter admissos, propter ipsius vnitatis vinculum posse ad veniam peruenire.
It. lib. V. c. II. Bene quidem præsumsit, quod caritas vnitatis possit cooperire multitudinem peccatorum. - - Nos autem si ad ecclesiam sine baptismo admittimus, in eo numero sumus, quibus Cyprianus propter vnitatis custodiam ignosci posse præsumsit.
It. lib. V. c. XXVIII. Quomodo non sunt per aquam saluati, quos in præteritum cum eo baptismate, quod in hæresi acceperant, in ecclesiam simpliciter admissos Cyprianus ipse commemorat? Eadem quippe arcæ vnitas eos saluos fecit, in qua nemo nisi per aquam saluatus est. Conf. contr. Crescon. lib. II. c. XXXIII. & XXXV.

(i) Voss. de bapt. disputat. VII. p. 105. Neque Basilius videtur putasse, baptismum esse ἁπλῶς necessarium, saltem in iis, qui quomodocumque, etsi non

se,

ſe, quod videlicet Deus pro ſua miſericordia ſchiſmaticos, ad pacem & vnitatem eccleſiæ reuerſos, ſine baptiſmo etiam ſaluos faciat. Nam etſi eorum baptiſmum nullum & vanum eſſe, cum CYPRIANO ſtatuat, dicit tamen, ſequendam potius eſſe conſuetudinem recipiendi [*k*] eos in communionem, in iſtis eccleſiis, quæ iſtorum baptiſmum admittunt, obſeruatam, quam pacem & vnitatem eccleſiæ huius rei cauſſa diſſoluendam. Quod ille non docuiſſet, ſi homines, rebus ſic ſe habentibus, per diuinam gratiam ſine baptiſmo ſaluari non poſſe, credidiſſet.

§. XXIII.

Si qui cum eccleſia ſine baptiſmo communicaſſent, quatenus hoc priuationem baptiſmi ſupplere creditum ſit.

ALIVM adhuc caſum inuenio, in quo veteres in baptiſmi priuatione conniuendum eſſe arbitrati ſunt: Si videlicet eccleſia hominem, quem vere baptizatum eſſe perſuaſa erat, (quique ipſe vere ſe baptizatum eſſe bona fide credebat) per

vere, eſſent baptizati. Nam epiſtola ad Amphilochium can. I. tradit. baptiſmum Catharorum, & Encratitarum, & Hydroparaſtatarum, & Apotacticorum, non eſſe verum baptiſmum; quia etſi, qui initio ſchiſmatis baptizarent, manusque imponerent, ſpiritualem gratiam conferrent, propterea quod legitime eſſent vocati ad hoc munus; ii tamen, qui a ſchiſmaticis illis vocati eſſent, non acceperint poteſtatem eam tribuendi gratiam Spiritus S. ac proinde non magis baptizarint, quam ſi laici fuiſſent. Vnde concludit, tales eſſe rebaptizandos. Agnoſcit interim, ſerio eſſe diſpiciendum, quod imprimis e re fecerit eccleſiæ, ac pacis publicæ. Si enim baptiſmus eorum ſit futurus offendiculo, ſatius eſſe arbitratur, illum omittere; non quaſi ſit vere baptizatus, ſed quia credatur a multis vere baptizatus; qualibus futurum ſit ſcandalo, ſi iterum tingatur. Audiamus ipſum Baſilium: ἐπειδὴ δὲ ὅλως ἔδοξέ τισι τῶν κατὰ τὴν Ἀσίαν, οἰκονομίας ἕνεκα τῶν πολλῶν, δεχθῆναι αὐτῶν τὸ βάπτισμα, *Quoniam autem Aſiaticis quibusdam omnino placuit, diſpenſationis ac concordiæ cauſſa admitti, ac recipi eorum baptiſmum, ſine recipiatur.* Et poſtea, quum Encratitas iterum baptizari præcepiſſet, reſtringit hæc eo pacto: Ἐὰν μέλλῃ τι μέλλῃ τῇ καθόλου οἰκονομίᾳ ἐμπόδιον ἔσεσθαι τοῦτο· πάλιν τῷ ἔθει χρηστέον, καὶ τοῖς οἰκονομήσασι, τὰ καθ' ἡμᾶς πατράσιν ἀκολουθητέον *Sin eſt, vt vniuerſali eccleſiæ adminiſtrationi ea res offutura ſit: altera illa conſuetudine vtendum; & ſequendi patres, qui, quæ noſtri muneris ſint, ſtatuerunt.* Atqui ſi credidiſſet Baſilius, baptiſmum ἁπλῶς eſſe neceſſarium: non docuiſſet, poſſe eum in non vere baptizatis omitti οἰκονομίας ἕνεκα. Nam ſine quo ſaluari non poſſumus, id concordiæ cauſſa omitti nulla ratione poteſt aut debet.

(*k*) Baſil. can. epiſt. c. I. tom. II. opp. p. 759. edit. Pariſ. an. MDCXVIII. (In tomis conc. tom. II. append. p. 1717. e) Vid. ſub litt. anteced. (*i*).

 plures

plures annos ad constantem altaris communionem admitteret. Licet tandem vel prorsus nullum, aut certe dubium & suspectum baptismum accepisse nosceretur, tamen constans cum ecclesia communicatio hunc baptismi defectum supplere existimabatur. Singularis quidem aliquis communicationis actus, qui in puello vel catechumeno casu quodam vel errore contigisset, ad pensandum baptismum sufficere non credebatur: Nam hac in re canones præcipiebant, vt si quid istiusmodi vsu venisset, homo statim baptizaretur. Ita in *responsis canonicis* TIMOTHEI, episcopi *Alexandrini*, interrogatio fit: *Si puellus catechumenus, vtpote annorum septem, vel homo etiam perfectus, dum fieret oblatio, opportune adfuerit, eiusque nescius particeps factus sit, quid de eo fieri debet?* Et responsio [*l*] hæc est: *Debet illuminari*, hoc est, *baptizari*. Ita quoque *constitutionum apostolicarum* auctor apostolos introducit sic decernentes [*m*]: *Si quis per ignorantiam eucharistiam participauerit, hunc cito instruite ac baptismo initiate, ne contemtor exeat.* Si quis autem se vere baptizatum credens, nec tamen talis existens, cum ecclesia communicandi per plures annos habuisset veniam, ista eius ad altare communicatio baptismi necessitatem tollere existimabatur, & tali homini in ecclesia manere, sine baptismi iteratione, permittebatur. Nobile huius rei exemplum apud *Eusebium* exstat, quod *Alexandriæ Dionysii* memoria accidit, & ab EVSEBIO ex epistola quadam DIONYSII ad *Xystum*, *Romanæ* vrbis episcopum, scripta, in qua episcopi sententiam hac de re expetit, commemoratur. „Quidam ex fratribus„ inquit DIONYSIVS [*n*], qui ad ecclesiam „conueniunt, iam pridem pro fideli habitus, & qui ante meam „ordinationem, ac ni fallor, ante ipsius quoque *Heraclæ* episcopatum, cœtus fidelium particeps fuerat: quum interfuisset „baptismo eorum, qui nuper baptizabantur, & interrogatio-

(*l*) Timoth. Resp. canon. quæst. I. ap. Beuereg. pandect. tom. II. p. 165. Vid. supra c. I. §. IV. sub litt. (s) pag. 7.

(*m*) Constitut. apostol. lib. VII. c. XXV. ὁ δέ τις κατὰ ἄγνοιαν μεταλάβοι, τοῦτον τάχιον στοιχειώσαντες μυήσατε, ὅπως μὴ καταφρονητὴς ἐξέλθοι.

(*n*) Dionys. epist. ad Xystum ap. Euseb. lib. VII. c. IX. Τῶν συναγομένων ἀδελφῶν πιστὸς νομιζόμενος ἀρχαῖος καὶ πρὸ τῆς ἐμῆς χειροτονίας οἶμαι δὲ καὶ πρὸ τῆς τοῦ μακαρίου Ἡρακλᾶ καταστάσεως τῆς συναγωγῆς μετασχὼν τοῖς ὑπόγυον βαπτιζομένοις παρατυχὼν, καὶ τῶν ἐπερωτήσεων καὶ τῶν ἀποκρίσεων ἐπακούσας, προσῆλθέ μοι

nes

„nes responsaque illorum audiisset: ad me accessit flens & vi„cem suam ingemiscens. Pedibusque meis aduolutus confiteri „atque deierare cœpit, baptismum, quo apud hæreticos initiatus „ fuerat, non huiusmodi esse, neque cum hoc nostro quidquam „commune habere. Quippe illum plenum esse blasphemiæ & „impietatis. Aiebatque, animam suam acerbissimo doloris sen„su compungi, ac ne oculos quidem ad Deum attollere se au„dere; quippe qui scelestis illis verbis ac cærimoniis initiatus „fuisset. Proinde orabat, vt hoc purissimo lauacro, verissima„que adoptione & gratia donaretur. Quod equidem facere „non sum ausus: Sed diuturnam illi communionem ad id suf„ficere, dixi. Nam qui gratiarum actionem frequenter audie„rit, & qui cum ceteris responderit, Amen; qui ad sacram „mensam adstiterit, & manus ad suscipiendum sacrum cibum „porrexerit; qui illum exceperit & corporis & sanguinis do„mini nostri *IESV CHRISTI* particeps fuerit diutissime, eum „ego de integro renouare non ausim. Porro vt bono animo „esset, & cum firma fide bonæ spei plenus ad dominici corpo„ris participationem accederet, iussi„.

Difficile omnino hoc erat consilium in casu admodum raro, & plane singulari, cuius vix similem in historia antiqua inuenias. Mentionem autem huius & reliquorum casuum antecedentium omnium facere volui, vt ostenderem, quod veteres non generatim duriorem istam de absoluta baptismi necessitate (sanctæ quidem institutionis neglectui & contemtioni oppositam) opinionem habuerint, quam nonnulli eis attribuere vo-

κλαίων καὶ καταθρηνῶν ἑαυτὸν, καὶ πίπτων πρὸ τῶν ποδῶν μου· ἐξομολογούμενος μὲν καὶ ἐξομνύμενος τὸ βάπτισμα ὃ παρὰ τοῖς αἱρετικοῖς βεβάπτιστο, μὴ τοιοῦτο εἶναι, μηδὲ ὅλως ἔχειν τινὰ πρὸς τοῦτο κοινωνίαν· ἀσεβείας γὰρ ἐκεῖνο καὶ βλασφημιῶν πεπληρῶσθαι· λέγων δὲ πάνυ τι τὴν ψυχὴν νῦν κατανενύχθαι, καὶ μηδὲ παῤῥησίαν ἔχειν ἐπᾶραι τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸν Θεὸν ἀπὸ τῶν ἀνοσίων ἐκείνων ῥημάτων καὶ πραγμάτων ὡρμώμενος· καὶ διὰ τοῦτο δεόμενος τῆς εἰλικρινεστάτης ταύτης καθάρσεως καὶ παραδοχῆς καὶ χάριτος τυχεῖν· ὅπερ ἐγὼ μὲν οὐκ ἐτόλμησα ποιῆσαι· φήσας αὐτάρκη τὴν πολυχρόνιον αὐτῷ κοινωνίαν εἰς τοῦτο γεγονέναι· εὐχαριστίας γὰρ ἐπακούσαντα, καὶ συνεπιφθεγξάμενον τὸ ἀμὴν, καὶ τραπέζῃ παραστάντα, καὶ χεῖρας εἰς ὑποδοχὴν τῆς ἁγίας τροφῆς προτείναντα· καὶ ταύτην καταδεξάμενον, καὶ τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μετασχόντα ἱκανῷ χρόνῳ, οὐκ ἂν ἐξ ὑπαρχῆς ἀνασκευάζειν ἔτι τολμήσαιμι· θαρσεῖν δὲ ἐκέλευον, καὶ μετὰ βεβαίας πίστεως καὶ ἀγαθῆς συνειδήσεως τῇ μετοχῇ τῶν ἁγίων προσιέναι.

lunt;

ſunt; ſiquidem nudum eius defectum tam variis modis, nimirum vel I. martyrio, vel II. fide & vera cordis conuerſione; vel III. inſigni vnitatis ac pacis amore & ſtudio; vel IV. diuturna euchariſtiæ participatione, condonari poſſe & ſuppleri, crediderunt.

§. XXIV.

Quid veteres de infantibus ſine baptiſmo denatis ſtatuerint.

OBSERVANDVM autem eſt, quod quæ hac in re veteres conceſſerunt, præcipue ad homines adultos ſpectent, qui fidem & pœnitentiam, partes religionis eſſentiales, ad compenſandum externæ baptiſmi cærimoniæ defectum exhibere poterant. De infantibus autem res maiori inuoluta erat difficultate, quia nec fides nec pœnitentia propria in eorum gratiam adlegari poterat, vt adeo *tum externo & viſibili ſigno* tum *interna & ſpirituali gratia* baptiſmi deſtituti eſſent. Quocirca qui omnium amantiſſime de illis loquuntur, ſtatum duntaxat medium, nec in cælo nec in inferno, illis adſignare ſuſtinent. Sit in exemplum GREGORIVS NAZIANZENVS [o], qui futurum exiſtimat, vt „infantes, non culpa ſua ſine baptiſmo defuncti, nec cæleſti „gloria nec ſuppliciis a iuſto iudice adficiantur, vtpote qui li„cet ſignati non fuerint, improbitate tamen careant, atque hanc „iacturam paſſi potius fuerint, quam fecerint. SEVERVS, eccleſiæ *Antiochenæ* antiſtes, NAZIANZENI ſequitur ſententiam: Nam primum dicit [p], quod, ſi infantes moriantur lauacri regenerationis non participes, regno cæleſti certe excludantur: Sed addit, quod, quatenus peccata haud admiſerint, pœnam nullam vel tormentum ſubeant, ad medium quemdam ſtatum deſignati, quem tamquam ſtatum inter ſanctorum gloriam &

(o) Nazianz. orat. XL. (tom. I. p. 653. b.) Τοὺς δὲ μήτε δοξασθήσεσθαι μήτε κολασθήσεσθαι παρὰ τοῦ δικαίου κριτοῦ, ὡς ἀσφραγίστους μὲν, ἀπονήρους δὲ, ἀλλὰ παθόντας μᾶλλον τὴν ζημίαν, ἢ δράσαντας.

(p) Seuer. catena in Ioh. III. p. 83. Ζητεῖται δὲ λοιπὸν, εἰ καὶ τὰ παιδία τὰ ἀώρῳ τῇ ἡλικίᾳ τετελευτηκότα, τῆς βασιλείας μετέχουσι τῶν οὐρανῶν· Καὶ πρὸς τοῦτο λεκτέον· Ὡσεὶ ἀφώτιστα τελευτήσειεν, μὴ μετασχόντα τοῦ τῆς παλιγγενεσίας λουτροῦ, προδήλως ἔξω τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας καθίσταται, διὰ τὸ τὸν κύριον ἐν Εὐαγγελίοις ἀποφήνασθαι πρὸς Νικόδημον, καὶ εἰπεῖν· Ἀμὴν ἀμὴν λέγω σοι, ἐὰν μὴ - - βασιλείαν τοῦ Θεοῦ· Ἐπειδὴ δὲ οὐδὲν ἐπλημμέλησαν τὰ ἐν ἀώρῳ τῇ ἡλικίᾳ τετελευτηκότα, οὔτε κολάσεσιν, ἢ ποι βασάνοις ὑπάγονται, μέσην δέ τινα τάξιν ὑφίξουσι.

pœnam damnatorum deſcribit. Verum hæc ſententia de ſtatu quodam medio inter *Latinos* numquam recepta eſt. Duo enim loca recipiendis hominibus poſt diem iudicii ſtatuunt, cælum videlicet & orcum; & concludunt, quod quum infantes, a peccati originalis ſordibus non abluti, in cælum admitti nequeant, in orco ſint oporteat, eo quod tertius locus non detur. AVGVSTINVS hoc frequenter contra *Pelagianos* vrget, qui inter regnum Dei & vitam æternam diſtinguebant, infantes ſine baptiſmo defunctos ad æternam quidem vitam & ſalutem, non vero ad regnum Dei admitti poſſe, ſtatuentes. Quibus in libris ſuis de *peccatorum meritis & remiſſione* hunc in modum opponit: *Quamuis* [q] *condemnatio grauior ſit eorum, qui originali delicto etiam propria coniunxerunt, & tanto ſingulis grauior, quanto grauius quiſque peccauit: tamen etiam illud ſolum, quod originaliter tractum eſt, non tantum a regno Dei ſeparat, quo paruulos ſine accepta gratia Chriſti intrare non poſſe ipſi (Pelagiani) etiam confitentur: verum & a ſalute ac vita æterna facit alienos, quæ nulla alia eſſe poteſt præter regnum Dei, quo ſola Chriſti ſocietas introducit.* Et paullo poſt adhuc clarius loquitur [r]: *Poteſt proinde recte dici, paruulos, ſine baptiſmo de corpore exeuntes, in damnatione omnium mitiſſima futuros. Multum autem & fallitur, qui eos in damnatione prædicat non futuros, dicente apoſtolo: Iudicium ex vno delicto in condemnationem. Et paullo poſt: Per vnius delictum in omnes homines ad condemnationem.* Hoc intuitu [ſ] chriſtianos *Punicos* baptiſmum ipſum nihil aliud, quam ſalutem, & ſacramentum corporis Chriſti, nihil aliud quam vi-

Cæterum quæritur, num infantes tenera adhuc ætate morientes, regni cæleſtis participes exiſtant. Ad hoc reſpondendum: Quotquot baptiſmi exſortes, regenerationis lauacro fruſtrati, ex hac vita diſcedunt, regno cælorum excludi, quandoquidem dominus in euangeliis ad Nicodemum dixerit: Amen, amen, dico tibi, niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu S. non poteſt intrare in regnum Dei. Cum autem nihil adhuc deliquerint, qui ætate immatura diſceſſerunt, nullis quidem tormentis aut pœnis excruciantur, ſed medium quemdam ordinem ſubibunt. Sin lauacro ſacrato luſtrati e vita demigrarint, iuſtorum quidem numero cenſendi ſunt, non tamen ſuis meritis cælorum regnum conſequuntur.

(q) Auguſtin. de peccator. merit. & remiſſ. lib. I. c. XII. (tom. VII. opp. p. 661. edit. Baſil. MDLXIX.)

(r) Auguſtin. ibid. c. XVI.

(ſ) Auguſtin. ibid. c. XXIV.

tam vocare, dicit. Si ergo nec salus nec vita æterna sine baptismo & corpore & sanguine domini cuiquam speranda sit, frustra sine his promitti paruulis arbitratur. In eodem libro [t] doctrinam de statu quodam infantum vel aliorum quorumvis medio disertis verbis repudiat. *Non est vllus vlli medius locus*, inquit, *vt possit esse, nisi cum diabolo, qui non est cum Christo. Hinc & ipse dominus volens auferre de cordibus male credentium istam nescio quam medietatem, quam conantur quidam paruulis non baptizatis tribuere, vt quasi merito innocentiæ sint in vita æterna, sed quia non sunt baptizati, non sint cum Christo in regno eius, definitiuam protulit ad hæc ora obstruenda sententiam, vbi ait: Qui mecum non est, aduersum me est.* Multis aliis in locis [u] hunc statum medium contra *Pelagianos* impugnat, necessitatemque baptismi ad eluendas peccati originalis sordes in infantibus, eosque ad vitam æternam beneficio regenerationis perducendos, vrget. *Propterea* [w], inquit, *cum baptizandis paruulis festinatur & curritur, quia sine dubio creditur, aliter eos in CHRISTO viuificari omnino non posse.* FVLGENTIVS [x] adhuc seuerior AVGVSTINO est. *Firmissime tene*, inquit, *& nullatenus dubites, non solum homines iam ratione vtentes, verum etiam paruulos, qui sine in vteris matrum viuere incipiunt, & ibi moriuntur, siue quum de matribus nati, sine sacramento sancti baptismatis, quod datur in nomine patris, filii & spiritus sancti, de hoc sæculo transeunt,*

(t) Aug. ibid. c. XXVIII. (p. 680. d. edit. cit.)

(u) Augúst. de anima lib. I. c. IX. (tom. VII. opp. pag. 1148.) Verum hæc vt volet quisque accipiat, dum tamen de baptismo non præscribatur saluatoris præcepto, huius latronis exemplo: & non baptizatis paruulis nemo promittat inter damnationem regnumque cælorum, quietis vel felicitatis cuiuslibet atque vbilibet, quasi *medium locum.* Hoc enim eis hæresis Pelagiana promisit, quia nec damnationem metuit paruulis, quos nullum putat habere originale peccatum, nec sperat eis regnum cælorum, si non perueniunt ad baptismatis sacramentum.
Ibid. lib. II. c. XII. Nouellos hæreticos Pelagianos iustissime conciliorum catholicorum & sedis apostolicæ damnauit auctoritas, eo quod ausi fuerint non baptizatis paruulis, dare quietis & salutis locum, etiam præter regnum cælorum. Quod ausi non fuissent, nisi negarent, eos habere originale peccatum, quod opus esset absolui per baptismatis sacramentum. Ibid. lib. III. c. XIII. tot.

(w) Augustin. epist. XXVIII. ad Hieron. (tom. II. opp. p. 107. b. edit. Basil.)

(x) Fulgent. de fide ad Petrum c. XXVII. Vid. Fulgent. de baptismo æthiopis c. VIII. citat. infra lib. XI. §. V. litt. (d).

ignis

ignis æterni ſempiterno ſupplicio puniendos. Quia etſi propriæ actionis peccatum nullum habuerunt, originalis tamen peccati damnationem carnali conceptione & natiuitate traxerunt. Qui ſub nomine IVSTINI MARTYRIS delitefcit auctor [y], quum de infantibus quoque loquitur, *Hoc diſcrimen eſt*, inquit, *inter baptizatos & non baptizatos, quod illi bona per baptiſmum obuenientia conſequuntur, hi vero non conſequuntur.* Et auctor librorum *hypognoſticon* [z], qui ſub nomine ſcripſit AVGVSTINI, & viris doctis vel MARIVS MERCATOR, vel SIXTVS eccleſiæ *Romanæ* epiſcopus, eſſe creditur, diſputans contra *Pelagianos*, ipſius AVGVSTINI veſtigiis inſiſtit; Sic enim ait: *Si quis renatus non fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, non poteſt introire in regnum æternum. Intrare in regnum cælorum non aliud eſt, quam in vita beata viuere, quæ permanet in ſæcula ſæculorum. Ecce non baptizatus vitali etiam cibo poculoque priuatus diuiditur a regno cælorum, vbi fons viuentium permanet CHRISTVS. Da mihi frater hunc alterum locum, vbi vitæ poſſit requies eſſe perennis. Primum enim locum fides catholicorum diuina auctoritate regnum credidit eſſe cælorum, vnde non baptizatus excipitur, ſecundum gehennam, vbi omnis apoſtata vel a CHRISTI fide alienus æterna ſupplicia experietur. Tertium penitus ignoramus, immo nec eſſe in ſcripturis ſanctis inuenimus. Finge, Pelagiane, locum ex officina peruerſi dogmatis tui, vbi alieni a CHRISTI gratia vitam requiei & gloriæ poſſidere paruuli poſſint.* Hæc ſevere admodum dicta ſunt, ſed ſi ſtatum controuerſiæ inter catholicos & *Pelagianos* conſideres, non ſine idonea ratione ita dicta ſunt. PELAGIVS enim peccatum originale & baptiſmi neceſſitatem ad culpam eius abluendam negabat, infantes ſalutem æternamque vitam a regno Dei diſtinctam ſine hoc obtinere poſſe, contendens. Huic ſeſe opponentes catholici neceſſitatem baptiſmi in infantibus æque ac adultis, ad expurgandam congenitam labem & æternam illis ſalutem procurandam, tuebantur. Sed non ita perſpicue narrant, num heic caſus aliqui excepti fuerint reſpectu paruulorum, vti ratione adultorum fuerunt; Num mera baptiſmi priuatio in infante, ſi nullus in

(y) Iuſtin. Martyr. quæſt. & reſp. ad orthodox. qu. LVI. (p. 424. edit. Pariſ. MDCXXXVI.) Αὕτη ἐστὶν ἡ διαφορὰ τῶν βαπτισθέντων πρὸς τοὺς μὴ βαπτισθέντας, τὸ τυχεῖν μὲν τοὺς βαπτισθέντας τῶν διὰ τοῦ βαπτίσματος ἀγαθῶν τοὺς δὲ μὴ βαπτισθέντας, μὴ τυχεῖν.

(z) Auguſtin. hypognoſt. lib. V. c. V. (tom. VII. opp. p. 1405.)

paren-

parentibus baptismi contemtus vel neglectus esset, ineuitabili necessitate & subita morte interueniente, infantem a regno cælesti excludat? Inter veteres vniuersos solus FVLGENTIVS salutem infantibus, in matris vtero ante natiuitatem demortuis, absolute abiudicauit. Reliqui autem mitius loqui videntur, excepto, si penes parentes contemti vel neglecti baptismi culpa esset, dum liberos suos ad baptismum non offerrent, quantumuis id faciendi opportunam haberent occasionem, vbi infans salute æterna ex parentum suorum culpa excidere, neque vero Dei vel iustitia vel misericordia in puniendo accusari posset. Hæc excellentis illius auctoris, qui librum de *vocatione gentium*, quem alii PROSPERO, AMBROSIO alii tribuunt, scripsit, sententia videtur fuisse. Nam caussam, quamobrem doctrina de baptismi ad salutem infantum necessitate ita studiose inculcata sit, hanc adfert, vt ne parentes in offerendis suis ad sacrum fontem remisse vel negligenter agerent, quod certe facturi essent, si baptismum ad salutem minus necessarium esse, arbitrarentur. *Neque credi fas est*, inquit, [a], *eos, qui regenerationis non adepti sunt sacramentum, ad vllum beatorum pertinere consortium.* Et alio loco [b]: *Non latet, quantum cordibus fidelium desidiæ gigneretur, si in baptizandis paruulis nihil de cuiusquam negligentia, nihil de ipsorum esset mortalitate metuendum.* Hic auctor necessitatem baptismi infantum, vt boni quique christiani, vrget ex ratione cuiusdam beneficii, quod parentum cura infanti conciliari posse credebatur; & contra ex ratione irreparabilis damni & iacturæ, quam infans parentum culpa ac negligentia sustinere posset. Et hoc ad parentum curam & vigilantiam excitandam satis valet, etiamsi in extremæ necessitatis casibus infantes sine baptismo saluari posse concedatur. Neque improbabile est, veteres nihil aliud spectasse, tametsi eorum locutiones seueræ sint & generales, & sine vlla expressa exceptione. Negari enim nequit, infantes æque ac adultos martyres esse posse. Tales erant infantes, quos *Bethlehemi* interfici iussit *Herodes*. Parentes itidem baptismum pro liberis suis expetere possunt, fidem & pœnitentiam ipsorum nomine vouentes, si qua extrema tantum

(a) Prosper. de vocat. gentium lib. II. c. XX.

(b) Ibid. c. XXIV.

neces-

necessitas, non autem vituperabilis neglectio, impediat, quo minus illum obtineant. Et in eiusmodi casibus si adulti sine baptismo salutem consequi possunt, (vti veteres omnes adfirmant) par ratio heic videtur esse, vt eamdem caritatem & indulgentiam in paruulos extendamus. HINCMARVS archiepiscopus *Rhemensis*, vir magna fama & doctrina suae aetatis, & in scriptis veterum multum versatus, hanc huius implicitae quaestionis, in singulari quadam re, quae ipsius memoria accidit, dedit dissolutionem. Episcopus quidam eiusdem regionis *Hincmarus*, antistes *Ladunensis*, ex iniusta quadam ratione baptismum paruulorum in dioecesi sua impediebat, parentibus licet & sponsoribus eos baptizari cupientibus; quo pacto multi paruuli sine baptismo decedebant. Iam quaestio erat de futuro horum infantum statu, num parentum desiderium & oblatio ad baptismum ad impetrandam liberis suis aeternam salutem sufficeret? Ad quam sine vlla dubitatione [c] HINCMARVS adfirmando respondebat, *Sicut paruulis*, inquiens, *naturali, id est alieno, peccato obnoxiis alterum, id est patronorum, fides pro eis respondentium in baptismate fit ad salutem: ita paruulis, quibus baptismum denegari iussisti, parentum vel patronorum corde credentium & pro paruulis suis fideli verbo baptisma expetentium, sed non impetrantium, fides & fidelis postulatio prodesse potuerunt, dono eius, cuius spiritus, quo regeneratio fit, vbi vult, spirat.* Si hunc in modum sensum veterum cum HINCMARO interpretemur, omnia illa loca, quae infantes sine baptismate denatos damnant, non de mera baptismi priuatione, vbi haberi non potuit, sed de parentum, baptismum liberis suis non expetentium nec procurantium, quum id facere in eorum esset potestate, contemtione & neglectione intelligenda sunt. Ego in explanando confirmandoque horum capitum, quae ad baptismi tam infantum quam adultorum necessitatem spectant, vero sensu longus fui, eo quod veteres falso intelligantur ab aliis, ab aliis accusentur, vtpote baptismi necessitatem nimis seuere & duriter vrgentes; quum tamen ipsorum sententia de ca satis accurata sit, vbi de catechumenis quaestio est, adeoque benignam interpretationem in negotio etiam parvulorum admittere potest, si non ex generalioribus eorum lo-

(c) Hincmar. opusc. LV. capit. c. XLVIII.

 cuti-

cutionibus, contra veram horum auctorum intentionem & consilium, durum istum sensum cogere nimiopere adlaboramus.

Finem huic sermoni de institutione & disciplina catechumenorum heic imponerem, nisi duo adhuc momenta restarent, distinctius, quam quidem supra fieri licuit, consideranda. Horum alterum de origine, natura & vsu antiquorum symbolorum ecclesiæ agit, quæ præcipue in vsum & institutionem catechumenorum confecta sunt, adeoque hoc loco commodissime expendenda. Alterum vero ad eam disciplinæ ipsorum partem attinet, qua de distincta & perfecta sublimiorum quarumdam doctrinarum & mysticorum rituum ecclesiæ cognitione ad certum tempus fuerunt celati. Quarum rerum consideratio sequentium capitum erit argumentum.

LIBRI DECIMI

CAPVT TERTIVM.

DE ORIGINE, NATVRA ET APPELLATIONIBVS ANTIQVARVM FORMVLARVM FIDEI.

§. I.

Cur formula fidei dicatur symbolum.

DE formula fidei dum loqui instituimus, de diuersis illis nominibus, eorumque rationibus primo loco aliquid dicendum est, quia nonnulla ex illis obscuriora sunt & falsæ interpretationi obnoxia. Visitatissima appellatio est *symbolum*; cur autem ita dicatur, inter viros doctos non conuenit. BARONIVS [a] tres huius nominis adfert rationes. I. Apostolos putat quosdam fidei canones, quibus vniuersam christianam fidem perstringentes firmarent ac stabilirent, constituisse, ad eosque perficiendos singulos ex eis symbolum suum attulisse, atque hinc

(a) Baron. an. XLIV. n. XV. Tunc etiam catholicæ fidei consulturi, (apostoli) quid singuli essent prædicaturi gentibus, ne vlla ex parte aliqua vel apparens inter eos in adnuntiatione euangelii diuersitas esset; quosdam fidei canones, quibus vniuersam christianam fidem perstringentes firmarent ac stabilirent, constituerunt: quos proprio nomine Dei ecclesia nominare consueuit *symbolum apostolorum*, vel quod singuli ex eis ad eum perficiendum attulerint suum symbolum; - - vel quoniam, qui christiani essent, eo symbolo, velut tessera militari data, dignosci possent. cetera.

sym-

ſymbolum forte nuncupari. Verum quum fundamentum huius opinionis incertum ſit, (ſicuti eſſe, poſtea videbimus) hæc iſtius nominis ratio locum habere non poteſt. II. Ita etiam vocari poſſe exiſtimat, quoniam qui veri chriſtiani eſſent, eo ſymbolo, velut teſſera militari data, ab infidelibus & hæreticis dignoſci poſſent. III. Quia ſymbolum ſit collatio, ſeu collatæ in vnum totius chriſtianæ doctrinæ epitome. SVICERVS [*b*] hiſce quartam huius nominis rationem addit. Vocari ita poſſe putat, non a militari teſſera, ſed a militari ſacramento, quo milites imperatori ſeſe obſtringant. Eſſe enim ſymbolum teſſeram pacti, quod in baptiſmo ineamus cum Deo. Quam in rem teſtimonium citat AMBROSII [*c*], *Symbolum cordis ſignaculum & noſtræ militiæ ſacramentum* vocantis: Et PETRVM CHRYSOLOGVM [*d*], qui *Placitum*, inquit, *vel pactum, quod lucri ſpes venientis continet, vel futuri, ſymbolum nuncupari, contractu etiam docemur humano.* Hæc vltima non improbabilis ſignificatio eſt; ſecunda tamen magis generaliter a recentioribus auctoribus [*e*] recepta eſt & approbata, eique veteres etiam ſcriptores quidam patrocinantur. Nam MAXIMVS TAVRINENSIS [*f*] ait: *Symbolum teſſera eſt & ſignaculum, quo inter fideles perfidosque ſecernitur.* Et

(*b*) Suicer. theſaur. eccleſ. voce σύμβολον. (tom. II. p. 1084. ſub fin.) Dicere poſſumus, ſymbolum non a militari, ſed a contractuum teſſera, nomen id accepiſſe. Eſt enim teſſera pacti, quod in baptiſmo inimus cum Deo. Vnde Ambroſius lib. III. de velandis virginibus dicit: *Symbolum cordis ſignaculum, & noſtræ militiæ ſacramentum.* Quaſi dicat, eſſe quaſi tabellam, qua cum imperatore noſtro paciſcimur, eique nos obſtringimus, vt milites ſacramento ſolent.

(*c*) Ambroſ. lib. III. de veland. virg. Vid. ſub anteced. litt. (b).

(*d*) Chryſolog. hom. LXII.

(*e*) Forbeſ. inſtruct. hiſtor. theol. lib. I. c. I. n. II. Symboli huius inſtitutionem quod attinet; Ruffinus in expoſitione ſymboli, & Auguſtinus lib. I. de ſymbolo ad catechumenos c. I. & ſerm. CLXXXI. de tempore. Et auctor ſermonis CXV. de tempore, inter ſermones illos Auguſtini. Et Iſidorus Hiſpalenſis lib. VI. originum, cap. IX. Et Etherius ac Beatus, lib. I. contra Elipandum tom. IV. bibl. patrum part. II. col. 506. edit. 4. Et Rabanus Maurus lib. II. de Inſtitutione clericorum, cap. LVI. ſcribunt, ſe a maioribus traditum accepiſſe, inſtitutum eſſe hoc ſymbolum ab apoſtolis, ad diuerſas nationes ad prædicandum euangelium diſceſſuris, vt omnes vbique fideles ſummam hanc breuem haberent illius doctrinæ, quæ ab omnibus vnanimiter prædicaretur & *ſymbolo hoc veluti teſſera militari diſcernerentur fideles ab aliis ſectis.*

(*f*) Maxim. Taurin. homil. in ſymbol. p. 239.

XVI-

RVFFINVS [g] hunc significatum admittit, quando *Indicium*, inquit, *vel signum idcirco dicitur, quia illo tempore* (quando ex ipsius quidem sententia ab ipsis apostolis conditum fuit) *sicut & Paulus apostolus dicit, & in actis apostolorum refertur, multi ex circumeuntibus Iudaeis simulabant, se esse apostolos Christi, & lucri alicuius vel ventris gratia ad praedicandum proficiscebantur; nominantes quidem Christum, sed non integris traditionum lineis nuntiantes. Idcirco istud indicium posuerunt, per quod agnosceretur is, qui Christum vere secundum apostolicas regulas praedicaret. Denique & in bellis ciuilibus hoc obseruari ferunt, quoniam & armorum habitus par, & sonus vocis idem, & mos vnus est, atque eadem instituta bellandi: ne qua doli subreptio fiat, symbola distincta vnusquisque dux militibus suis tradit, quae Latine signa vel indicia nuncupantur; vt si forte occurrerit quis, de quo dubitetur, interrogatus symbolum prodat, si sit hostis vel socius.* Verum haec nouissimo cuidam docto scriptori [h] non probantur, qui hoc nomen non ab vlla consuetudine militari, sed potius a sacris gentilium deriuatum esse, putat, vbi, qui mysteriis eorum initiati, & in notitiam peculiarium sacrorum, quae maximam superstitiosae multitudinis partem celabantur, admissi erant, certa sibi tradita signa habebant, symbola vocitata, quibus ostensis se mutuo internoscebant, & sine vlla dubitatione in templum quoduis, ad secretum cultum & ritus istius Dei, cuius symbolum acceperant, intromittebantur. Horum symbolorum vsus inter gentiles ab erudito isto auctore tam ex ethnicis, quam christianis scriptoribus abundanter demonstratus est: sed nullum ille testimonium adfert, quod christiani symbolum suum ex hac gentili consuetudine ita vocauerint. Et sane obest quodammodo huic sententiae, quod huius rei nec vola nec vestigium in vllo antiquo scriptore conspiciatur. Neque est vero simile, christianos eam detestandorum ac obscoenorum mysteriorum gentilium habuisse rationem, vt nomen symboli, ad denotandam suam fidei confessionem, inde arcesserent, quum id decentius ab innocenti & vsitata in rebus militaribus vel contractibus ciuilibus consuetudine peti posset, a qua tum antiqui tum recentiores scriptores magna cum probabilitate deriuant.

(g) Ruffin. exposit. symboli ad calcem Cypriani p. 17. (in opusculis p. 170. edit. Paris. MDLXXX.)

(h) *Critical History of the Creed p. 11.*

§. II.

§. II.

Cur dicatur canon *&* regula fidei.

ALIVD vulgare formulæ fidei ſeu ſymboli nomen erat, *κανὼν regula*, ita dictum, quod eſſet fidei regula, ad quam orthodoxiam & hæreſin examinabant & diiudicabant. Vt quum ſynodus *Antiochena* [*i*] *Paulum Samoſatenſem* a regula fidei receſſiſſe dicit, id dicere velle manifeſto intelligitur, quod in doctrina ſua a ſymbolo eccleſiæ deflexerit. Quo intuitu a *Græcis* [*k*] plerumque ὅρος & ἔκδοσις πίστεως, *definitio & expoſitio fidei*, & interdum ſimpliciter πίστις, *fides* [*l*], dicitur. Quæ appellatio nomini *Latino regula fidei*, reſpondet, & ab IRENAEO [*m*], TERTVLLIANO [*n*],

(*i*) Epiſt. concil. Antioch. ap. Euſeb. lib. VII. c. XXX. Ὅπου δὲ ἀποστὰς τοῦ κανόνος ἐπὶ κίβδηλα καὶ νόθα διδάγματα μετελήλυθεν, οὐδὲν δεῖ τοῦ ἔξω ὄντος τὰς πράξεις κρίνειν. Quoniam a *fidei regula recedens* ad ſpuriam & adulterinam doctrinam ſe tranſtulit, hominis ab eccleſia alieni actus examinare nihil attinet.

(*k*) Socrat. lib. II. c. XXXIX. p. 147. d. τέλος Σιλβανὸς τῆς Ταρσοῦ προεστὼς ἐκκλησίας μέγα ἀνέκραγε, λέγων μὴ χρῆναι καινὴν ὑπαγορεύειν πίστεως ἔκδοσιν, ἀλλὰ τὴν ἤδη πρότερον ἐν Ἀντιοχείᾳ τοῖς ἐγκαινίοις ὑπαγορευθεῖσαν ὀφείλειν κρατεῖν. Tandem Siluanus Tarſenſis eccleſiæ præſul elata voce dixit, nullam nouam *fidei* formulam (ſeu *expoſitionem*) conſcribi oportere, ſed illam quæ Antiochiæ in eccleſiæ dedicatione ſcripta eſſet, ratam eſſe debere.

Ibid. c. XL. ταῦτα ἔλεγε βουλόμενος ἑτέραν ἔκδοσιν πίστεως ἀντεισενεγκεῖν. Hoc autem ideo dicebat, quod in animo haberet aliam fidei formulam illius loco promulgare.

Id. lib. V. c. IV. ἐπιμιγνύμενοι αὐτοί τε καὶ οἱ ἐξ ἀρχῆς τὸν ὅρον τῆς ἐν Νικαίᾳ εἴρξαντες πίστεως. Permiſcentes ſe (Macedoniani) mutuo cum iis, qui Nicænæ *fidei formulam* ab initio fuerant amplexi.

(*l*) Theodoret. lib. I. c. VII. οὕτω δὲ τοῦ δυσσεβοῦς ἐκποδὼν γενομένου, συμφώνως ἅπαντες τὴν μέχρι καὶ νῦν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις πολιτευομένην πίστιν ὑπαγορεύσαντες, καὶ ταῖς ὑπογραφαῖς βεβαιώσαντες διέλυσαν τὸ συνέδριον. Hunc in modum impio illo ab eccleſia exturbato, quum *formulam fidei*, quæ ad hunc vſque diem in eccleſiis obtinet, communi conſenſu dictaſſent & ſubſcriptionibus ſuis confirmaſſent, concilium dimiſere.

(*m*) Iren. lib. I. c. XIX. Quum teneamus nos *regulam veritatis*, id eſt, quia ſit vnus Deus omnipotens, cetera. Ibid. Hanc ergo tenentes *regulam*, cet.

(*n*) Tertull. de præſcript. c. XIII. *Regula* eſt autem *fidei*, qua creditur vnum omnino Deum eſſe. cetera. It. de veland. virgin. c. I. *Regula* autem *fidei* vna omnino eſt, ſola immobilis & irreformabilis, credendi ſcilicet in vnicum Deum omnipotentem &c.

NOVATIANO [o], & HIERONYMO [p] communiter adhibetur, quando de hæreticis eorumque fecessione a communibus christianæ fidei articulis, in symbolis ecclesiæ contentis, loquuntur.

§. III.

Cur μάθημα.

ALIA vsitata formulæ fidei appellatio in antiquis scriptoribus *Græcis* est μάθημα, *lectio*, eo quod a catechumenis memoriter disceretur. Hoc vocabulum ab imprudenti lectore facile pro lectione scripturæ sacræ falso accipi potest, nisi notæ quædam distinctionis addantur: Idcirco, quum in concilio *Constantinopolitano* sub *Menna* legimus, quod post finitam lectionem euangelii *sancta lectio* [q] pro more lecta fuerit, non de alia quadam lectione ex sacris bibliis, sed de lectione symboli intelligamus, oportet, quæ tunc temporis pars officii eucharistici facta erat. Quo significatu vocabulum illud nonnumquam adhibet SOCRATES [r]. Et VALESIVS in duobus istius auctoris codicibus manuscriptis, ante symbolum *Nicænum*, quod ibi recitatur, hæc verba τὸ μάθημα [s] addi obseruat. LEON-

(o) Nouatian. de trinitat. c. I. *Regula* exigit *veritatis*, vt primo omnium credamus in Deum patrem & dominum omnipotentem &c. It. c. IX. Eadem *regula veritatis* docet nos, credere post patrem etiam in filium Iesum Christum, cetera.

(p) Hieronym. epist. LIV. ad Marcell. contr. errores Montani. Primum in *fidei regula* discrepamus, &c.

(q) Concil. Constantinop. sub Menna act. V. (tom. V. concil. p. 185. c.) τοῦ ἁγίου μαθήματος κατὰ τὸ σύνηθες λεχθέντος. Sancta *lectione* iuxta consuetudinem lecta.

(r) Socrat. histor. lib. III. c. XXV. Πιστεύομεν εἰς ἕνα θεὸν πατέρα παντοκράτορα, καὶ τὰ λοιπὰ τοῦ μαθήματος, Credimus in vnum Deum patrem omnipotentem & reliqua, quæ sequuntur in *symbolo*.
Vsserius de symbolis p. 20. idem ostendit ex Iustiniano, leg. VII. cod. de summa trinitate & fide catholica, ad Epiphanium Constantinopolitanum patriarcham hunc in modum scribente: Ὅρον τῆς πίστεως, τουτέστι τὸ ἅγιον μάθημα ἤτοι σύμβολον κρατοῦμέν τε καὶ φυλάττομεν, τὸ παρὰ τῶν τιη' ἁγίων πατέρων ἐκτεθὲν κ. τ. λ. Fidei definitionem, hoc est *sacrosanctum documentum* (*lectionem*) siue symbolum, retinemus atque custodimus, a sanctis patribus CCCXVIII. expositum, cet. Maxentium & Photium symbolum etiam μάθημα vocasse, Vsserius eodem loco adfirmat.

(s) Vales. not. in Socrat. lib. I. c. VIII. Τὴν δὲ τὴν γραφὴν πεποιήκαμεν] Post hæc

TIVS

TIVS autem BYZANTINVS [t] magis explicate loquitur, quando de symbolo, quod patres concilii *Chalcedonensis* confecerint, loquens, ὅρον πίστεως καὶ μάθημα illud nuncupat.

§. IV.

Cur γράμμα & γραφή.

Ex SOZOMENO VALESIVS [u] quoque obseruat, quod formula fidei sæpissime simpliciter & absolute γράμμα & γραφὴ appelletur. Quæ vocabula etsi plerumque pro sacra scriptura sumuntur, heic tamen alium sensum habeant, oportet. Nam fidei formula seu symbolum proprie loquendo non est scriptum diuinitus inspiratum, nisi eo sensu, quo e scriptis divinitus inspiratis collectum dici potest. Heic vero vulgari duntaxat sensu accepta *scriptum* siue *doctrinam* significant; atque ita adhibentur, vt vocabulum antecedens μάθημα, peculiari habito respectu ad doctrinam catechumenis propositam. Nonnulli etiam CYPRIANVM pro alio quodam nomine adlegant, quasi formulam fidei peculiari nomine *sacramentum fidei* [x] vocarit. At vero mentem CYPRIANI ita restringendam esse, persuasum mihi non est. Nam ille potius generatim contra mysteriorum, religionis sacramenta aliosue ritus religiosos quoslibet non minus quam symbolum includentium, profanationem loquitur;

verba, ante symbolum Nicænum in codice Florentino & Sfortiano adduntur hæc verba τὸ μάθημα. Ita Græci vocabant symbolum fidei, eo quod a catechumenis memoriter disceretur.

(t) Leont. de sectis act. VI. (in auctar. bibliothec. patr. Ducæano tom. I. p. 515.) μετὰ ταῦτα ἔδοξεν αὐτοῖς, ὥστε ὅρον πίστεως καὶ μάθημα ποιῆσαι. Visum est eis deinceps, vt *fidei definitio doctrinæque formula* conficeretur.

(u) Valef. not. in Theodor. hist. lib. I. c. VIII. Scribit Theodoritus in superiore capite, Arianæ factionis episcopos formulam fidei a se compositam obtulisse concilio, quæ ab omnibus vno consensu repudiata est. Ad quem locum obseruaui, formulam illam intelligi, quam Eusebius Pamphili in epistola ad Cæsareenses proposuisse se dicit. Hæc est igitur, quam Eustathius hoc loco vocat γράμμα Εὐσεβίου. Nam γράμμα & γραφὴ *pro formula fidei sæpissime sumitur*, vt in libro IV. Sozomeni legere memini. Sic Eustathius paullo post συμφώνοις γράμμασι dicit, de formula Nicænæ fidei loquens.

(x) Cyprian. testim. ad Quirin. lib. III. c. L. *Sacramentum fidei* non esse profanandum; apud Salomonem in parœmiis: In aures imprudentis noli quidquam dicere: ne quando audierit, irrideat sensatos sermones tuos. Item in euangelio κατὰ Matthæum: *Ne dederitis* &c.

appli-

applicans eo iſta ſcripturæ verba: *Ne dederitis ſanctum canibus, neque miſeritis margaritas veſtras ante porcos, ne forte conculcent eas pedibus ſuis & conuerſi elidant vos.* Quod ſi vero hoc nomen ad aliquod particulare myſterium reſtringendum eſt, baptiſmum potius quam ſymbolum fidei ſignificabit. Nam baptiſmus quandoque *ſacramentum fidei* ab AVGVSTINO [y], & *ſacramentum fidei ac pœnitentiæ* a FVLGENTIO [z] aliisque appellatur, quemadmodum pluribus oſtendemus, vbi de baptiſmo tractabimus. Quam ob cauſſam hoc non pro nomine, quod ſymbolo fidei vllus e vetuſtis ſcriptoribus ſpeciatim tribuerit, accipio: ſed ſymbolum eſt fides ipſa (*credulitas*, vt nonnullis medii æui ſcriptoribus [a] vocatur) & ſacramentum fidei eſt baptiſmus.

§. V.

Num iſta fidei formula, quæ vulgo dicitur ſymbolum apoſtolorum, *ab ipſis apoſtolis compoſita & in præſentem verborum formam redacta ſit?*

IN originem & naturam antiquarum fidei formularum inquirendum nunc eſt: Id quod per tres quæſtiones fieri poterit. I. Num fidei formula, quæ *ſymbolum apoſtolicum* vulgo audit, ab ipſis apoſtolis in eadem verborum forma, vti hodie in eccleſia obtinet, compoſita ſit? II. Num apoſtoli aliquam omnino fidei formulam in inſtitutionem catechumenorum vel baptiſmi adminiſtrationem confecerint? III. Hoc ſi fecerunt; quinam articuli in ea fuerint contenti? Ad primam quæſtionem viri docti generatim negando reſpondent, tametſi multi ex antiquis & re-

(y) Auguſt. epiſt. XXIII. ad Bonifac. Sicut ſecundum quemdam modum ſacramentum corporis Chriſti corpus Chriſti eſt, ſacramentum ſanguinis Chriſti ſanguis Chriſti eſt, ita *ſacramentum fidei* fides eſt.

(z) Fulgent. de fide ad Petrum c. XXX. Per ſacramentum fidei & pœnitentiæ, id eſt, baptiſmum liberatus.

(a) Vid. Herardi Turonenſis capitul. CXL. ap. Wharton. auctar. hiſtoriæ dogmatic. Vſſerii p. 368. Gloria patri, ac ſanctis, atque *credulitas*, & Kyrie eleeſon a cunctis reuerenter canantur.
It. Edictum Reccaredi regis ad calcem concilii Toletani tertii (tom. V. conc. p. 1009. b.) Vt primum populi quam *credulitatem* teneant, fateantur; & ſic corda fide purificata ad Chriſti corpus & ſanguinem percipiendum exhibeant. Dum enim conſtitutio hæc fuerit perenniter conſeruata in Dei eccleſia & fidelium ex ſolido corroboratur *credulitas* & perfidia infidelium confutata, ad id quod repetitum ſæpius recognoſcit, facillime inclinatur.

centi-

centioribus diuersum sentiant. Nonnulli duodecim apostolos in vnum congregatos, symbolum illud eadem verborum forma, qua hodie in ecclesia adhibetur, composuisse existimant; alii eo vsque progrediuntur, vt, quinam articuli a singulis apostolis compositi sint, commemorare sustineant. COMBERVS hac de re adeo persuasus sibi videtur, vt non vereatur dicere, non habere nos melius aliquod medium probandi [b], quod libri ab istis auctoribus scripti sint, quorum nomina in fronte gerant, quam consentanea vetustatis testimonia; & his satis probari posse, apostolos huius symboli esse auctores. Quam in rem CLEMENTEM ROMANVM, IRENAEVM, ORIGENEM, TERTVLLIANVM, RVFFINVM, AMBROSIVM, AVGVSTINVM, HIERONYMVM, LEONEM episcopum *Romanum*, MAXIMVM TAVRINENSEM, CASSIANVM & ISIDORVM adlegat. Sed nullus horum scriptorum, si a RVFFINO discesseris, in hanc sententiam loquitur, sed duntaxat symbola apostolicae institutionis esse dicunt: id quod, si eorum spectetur argumentum, nullus negat; nam de diuersis loquuntur formulis easque vniversas apostolis tribuunt, id quod, ipsos hanc particularem formulam nihilo magis, quam reliquas intelligere, argumento est. Nam symbolum *Nicaenum* saepissime *symbolum apostolorum* nuncupatur; neque tamen hoc symbolum totidem verbis ab apostolis compositum esse quisquam statuit. „RVFFINVS quidem videtur dicere, quod a maioribus traditum sit [c], apostolos „discessuros ab inuicem normam prius futurae sibi praedicationis „in commune constituisse. Ne forte alius ab alio abducti di„versum aliquid his, qui ad fidem Christi inuitarentur, expo„nerent. Omnes ergo in vno positos, & spiritu sancto reple„tos, breue istud futurae sibi praedicationis indicium, conferen„do in vnum, quod sentiret, vnusquisque composuisse atque „hanc credentibus dandam esse regulam statuisse„. Qua de caussa hanc fidei normam symbolum appellari putat, symbolum enim *Graece* & *indicium* dici posse, & *collationem*, hoc est, quod plures in vnum conferant. Auctor sub nomine AVGV-

(b) Comber's *Companion to the Temple* p. 132.

(c) Ruffin. exposit. symboli ad calcem Cypriani p. 17. (in opusculis p. 169. edit. Parif.).

STINI [d], quo pacto symbolum ab apostolis compositum dicatur, plenius enarrat. Docere enim satagit, quem articulum singuli apostoli addiderint: Petrus, inquit, dixit, *Credo in Deum patrem omnipotentem.* Ioannes dixit, *Creatorem caeli & terrae.* Iacobus dixit, *Credo & in IEsum Christum, filium eius vnicum, dominum nostrum.* Andreas dixit, *Qui conceptus est de spiritu sancto, natus ex Maria virgine.* Philippus ait, *Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus.* Thomas ait, *Descendit ad inferna, tertia die resurrexit a mortuis.* Bartholomaeus dixit, *Adscendit ad caelos, sedet ad dexteram Dei patris omnipotenis.* Matthaeus dixit, *Inde venturus iudicare viuos & mortuos.* Iacobus Alphaei, *Credo & in spiritum sanctum, sanctam ecclesiam catholicam.* Simon Zelotes, *Sanctorum communionem, remissionem peccatorum.* Iudas Iacobi, *Carnis resurrectionem.* Matthias compleuit, *Vitam aeternam, Amen.*

VERVM ENIM VERO insuperabili difficultate haec traditio inuoluta est, quia videlicet duo tresue articuli heic memorantur, qui in hoc symbolo ad minimum per tria quatuorue priora saecula non exstitisse, noscuntur. Nam ipse RVFFINVS articulum de descensu *CHRISTI* ad inferos neque in ecclesiae *Romanae* [e] symbolo, quod sic dictum symbolum apostolicum est, neque in orientalibus ecclesiis haberi dicit, vim tantum verbi eamdem videri esse in eo, quod sepultus dicitur. VSSERIVS & PEARSONIVS hanc obseruationem veram esse, omnium antiquorum symbolorum inductione demonstrarunt, & hunc articulum per quatuor saecula in illis omnibus, excepto symbolo *Aquileiensi*, quod RVFFINVS exponit, & symbolo synodi *Ariminensis*, SOCRATI [f] memorato, desiderari ostenderunt. Idem de articulo, qui de sanctorum agit communione, obser-

(d) Augustin de tempore serm. CXV. al. XCII. (tom. X. opp. p. 849. edit. Basil. MDLXIX.)

(e) Ruffin. exposit. symbol. p. 22. (p. 179. edit. Paris. cit.) Sciendum sane est, quod in ecclesiae Romanae symbolo non habetur additum, Descendit ad inferna: sed neque in orientis ecclesiis habetur hic sermo, vis tamen verbi eadem videtur esse in eo, quod sepultus dicitur.

(f) Socrat. lib. II. c. XXXVII. Τοῦτον ἴσμεν τὸν μονογενῆ αὐτοῦ υἱὸν - - σταυρωθέντα καὶ ἀποθανόντα καὶ εἰς καταχθόνια κατελθόντα, καὶ τὰ ἐκεῖσε οἰκονομήσαντα. Hunc vnigenitum filium Dei scimus - - crucifixum & mortuum esse & *ad inferos descendentem*, quae illic agenda erant, disposuisse.

varunt

varunt alii, qui neque in ſymbolo eccleſiæ *Aquileienſis*, neque in vllo *Græco* vel *Latino* ſymbolo, per quadringentorum annorum a nato Chriſto interuallum, repertus eſt. Neque articulus de vita æterna in pluribus ſymbolis memoratur, ſed articulo de carnis reſurrectione, qui in multis antiquis ſymbolis vltimus eſt, duntaxat incluſus intelligitur. Hæc ſine vllo alio argumento euidenter demonſtrant, quod ſymbolum, vti præſens forma habet, ſic ab apoſtolis, quemadmodum venditatur, compoſitum eſſe nequeat. Actuum apoſtolicorum de eiuſmodi compoſitione ſilentium teſtimonium ex transuerſo exhibet. Eccleſiaſticorum quoque ſcriptorum per tria integra ſæcula ſilentium itidem illud confirmat. Symbolorum tot diuerſæ formulæ a veteribus vſurpatæ, etiam nunc in ipſorum ſcriptis exſtantes, aliæ quidem cum nonnullis omiſſis, cum additis aliæ, & omnes diuerſa phraſi conſcriptæ, non minus euidentia teſtimonia ſunt, vniuerſalem quamdam doctrinæ & fidei formulam toti eccleſiæ ab apoſtolis præſcriptam & traditam non fuiſſe. Nam ſic difficile ad credendum eſt, vllam eccleſiam aliam quamdam formulam, in minimo apice ab iſthac diuerſam, accepturam fuiſſe. Hæ rationes viris doctis nunc generatim probantur, quod non talis exacta forma ab vniuerſis apoſtolis, vt a maioribus traditum dicitur, compoſita ſit. Lector in VOSSIO [g], VSSERIO [h], LESTRANGIO [i], BASNAGIO [k], SVICERO [l] & erudito *hiſtoriæ criticæ ſymboli* [m] auctore diſſertationes de hoc argumento inuenire poteſt. Eoque magis mirandum eſt, vllos homines intelligentes, tam firma argumenta nihil moratos, ad contrarium tuendum operam & laborem conferre, & quidem non ex melioribus rationibus, quam quod veteres in ſymboli apoſtolici appellatione conſentiant. Non enim ſemper hanc præcipuam formulam intelligunt, ſed reliquas formulas omnes apoſtolicas nominant, ſymbolum *Nicænum*, ſymbolum *Conſtanti-*

(g) Voſſ. de tribus ſymbolis. Amſterdam. MDCXCII. 4to.

(h) Vſſer. de ſymbolo Romanæ eccleſiæ. Oxoniæ MDCLX. 4to.

(i) L'Eſtranges *Alliance of Divin Offic.* Chap. III. p. 80.

(k) Baſnag. critic. in Baron. p. 471. ſeqq.

(l) Suicer. theſaur. eccleſ. voce σύμβολον. Tom. II. p. 1092.

(m) *Critical Hiſt of the Creed.* Chap. I. p. 27.

Videatur etiam GEORGII BVLLI iudicium eccleſiæ catholicæ c. V. §. III. vbi ad VOSSIVM lectores ſuos remittit, qui hanc theſin abunde confirmavit.

nopo-

nopolitanum, ſymbola *orientalia* & *occidentalia* & reliqua omnia, quæ cum hoc, quod ad rem ipſam, etſi non quod ad methodum & verba, concordant, & omnia æque ſunt apoſtolica, (vtpote ex apoſtolorum prædicatione deriuata, & quod ad argumentum ab illis compoſita, quædam etiam fortaſſis in eccleſiis, vbi euangelium prædicarunt, relicta, quemadmodum prima huius ſymboli rudimenta in eccleſia *Romana* videntur fuiſſe. Eatenus omnia antiqua catholica ſymbola dici poſſunt apoſtolica, quia ratione argumenti cum ſymbolis, ab apoſtolis in baptiſmo adhibitis, eadem ſunt.

§. VI.

Quod probabile ſit, apoſtolos aliquibus ſymbolis, verborum quidem forma non autem re ipſa inter ſe diſcrepantibus, vſos eſſe.

VERVM, quæ huc vſque dicta ſunt, non eo accipi volumus, ac ſi apoſtolos nulla omnino ſymbola adhibuiſſe ſtatueremus, ſed potius pluribus, forma quidem non autem argumento ab ſe inuicem diſcrepantibus, eos vſos eſſe largimur. Quidquid contendimus, hoc eſt, quod nulla ex iis formulis, quæ hodie exſtant, eadem prorſus verba cum apoſtolica habeant, id quod ex ſymbolorum in diuerſis eccleſiis vſurpatorum varietate, & verborum quorumdam ad illam formulam, quæ præ reliquis omnibus apoſtolica eſſe, dicitur, adiectione demonſtratur. Quamquam vero apoſtoli nullum vmquam ſymbolum condiderunt, vt perpetuum & vniuerſalem in omni eccleſia vſum haberet, dubium tamen non eſt, quin in admittendis ad baptiſmum catechumenis quaſdam formulas adhibuerint. Non paucæ in ſacris ſcripturis reperiuntur locutiones, quæ huic conſuetudini fauent, ſpeciatim interrogationes *Philippi*, quibus ad eunuchum vtebatur, antequam baptiſmo ipſum donaret, & *Petri* reſponſio bonæ conſcientiæ erga Deum in baptiſmo vſitata. Et conſtans eccleſiæ praxis, qua in imitationem apoſtolorum neminem ad baptiſmum admittebat, niſi præuiis iſtis interrogationibus, apoſtolicæ praxeos ſatis teſtimonium eſt. At vero vti eccleſia libertate verborum in diuerſis ſymbolis ſuis vſa eſt, ita apoſtolos idem feciſſe, nec ad vllam formulam ſeſe adligaſſe, probabile eſt, vtpote qui omnes diuina ducti inſpiratione id facere tanto minus neceſſe habuerunt. Hinc quoque euenit, vt quum nulla certa fidei formula omni-

bus

bus ecclesiis vniuersaliter esset præscripta, singulæ ecclesiæ symbola sibi faciendi haberent libertatem, quemadmodum liturgias sibi suas componebant, ad nullam verborum formam adligatæ, quod analogiæ fidei & doctrinæ ab apostolis primum traditæ adhærescerent. Quæ vera tot antiquarum formularum, verbis quidem non re ipsa inter se differentium, ratio esse videtur.

§. VII.

Quinam fidei articuli in symbola apostolica conclusi & comprehensi sint.

IAM vero magna illa quæstio de natura, argumento & ambitu symbolorum apostolicorum reliqua est, hoc est, quinam fidei articuli in ea conclusi fuerint & comprehensi. Sunt, qui admodum angustos illis limites circumscribunt, initio nihil amplius, quam quod in formula baptismi expressum est, nimirum *Credo in Deum patrem, filium & spiritum sanctum*, ea continuisse dictitantes. Ita EPISCOPIVS [n] eiusque asseclæ, qui orbi christiano persuadere adlaborant, doctrinam de seruatoris nostri diuinitate per tria priora sæcula ad salutem scitu ac creditu necessariam iudicatam non fuisse. Verum eruditus episcopus BVLLVS [o] & GRABIVS [p] hanc assertionem solidissime confutarunt, ille quidem ex omnibus antiquis symbolis ostendendo, hanc doctrinam necessarium fidei articulum fuisse, iam ante synodum *Nicææ* celebratam; hic autem ex sacra scriptura probando, ipsa

(n) Episcop. institut. lib. IV. sect. II. cap. XXXIV. (p. 339. b. fin. §. *Tertium argumentum* edit. Lond. MDCLXXXVIII.) In primitiuis ecclesiis, quæ ab ipsis vsque apostolorum temporibus, saltem per tria integra sæcula fuerunt, fides ac professio specialis huius modi filiationis (diuinæ) ad salutem scitu ac creditu necessaria iudicata non fuit; Pag. 140. sub init. Antiquissimum symbolum, quodque in prima baptismi administratione, iam inde ab ipsis apostolorum temporibus vsitabatur, hoc erat, Credo in Deum patrem, filium, & spiritum sanctum; nempe ad præscriptam ab ipso Iesu formulam, *Ite & docete omnes gentes: baptizantes eos in nomine patris, filii, & spiritus sancti.* Symboli huius ἐκθέσεις, quæ variæ apud scriptores veteres, puta apud Irenæum lib. I. c. II. & III. apud Tertull. lib. de præscript. aduersus hæreticos & de velandis virginibus &c. reperiuntur, earum nullæ modi huius professionem continent, nedum vt eius profitendæ necessitatem declarent. cetera.

(o) Bull. iudic. eccles. cathol. cap. VI. tot. p. 47-60.

(p) Grabe adnotata ad cap. V. VI. & VII. eiusd. p. 61.

„prima symboli apostolici, in antiquissima baptismi administra-„tione visitati, lineamenta ampliora fuisse ista ab EPISCOPIO „tradita fidei confessione: *Credo in patrem, filium & spiritum san-„ctum*; illudque symbolum mox tanta cepisse incrementa, vt „ipsa apostolorum ætate ac auctoritate, vel saltem permissione, „ad istam tandem magnitudinem, qua nunc symbolum aposto-„lorum vulgo dictum gaudet, excreuerit, cunctosque habue-„rit articulos, demtis solum duobus, *de descensu Christi ad infe-„ros, & de communione sanctorum*„. Singularis certe opinio BAS-NAGII est, sæculo demum secundo symbolum compositum, eique præcipue articulos ad coarguendas varias hæreses, quæ tunc temporis ecclesiam infestarint, insertas fuisse statuentis. *Non me leuis* [q] *incessit opinio*, inquit, *ex scripturæ articulis symbolum a patribus fuisse conditum, erroribus Gnosticorum, Simoniacorum, Ebionitarum, eiusmodique furfuris hominum coarguendis atque confutandis. Gnostici bonum Deum & malum suis in dogmatibus habere dicebantur: pestilentissima hæresis his euertitur;* Credo in Deum. *Menander, Simonis discipulus, mundum asserebat, non a Deo sed ab angelis factum: huic oppositum;* Creatorem cæli & terræ. *Carpocrates Iesum hominem* ψιλὸν *& de vtroque sexu natum esse docebat: hoc impugnatum ex verbis;* Christum conceptum de spiritu sancto *Basilidiani non credebant, Iesum a Iudæis fuisse crucifixum, sed Simonem Cyrenienſem: paucis quidem, sed solidissimis verbis confutantur;* Mortuus est & sepultus. *Carnis resurrectionem abiiciebat Carpocrates cum Marcella sectæ socia: dictum;* Credo resurrectionem carnis. *Omnes symboli articulos sigillatim percurrenti, planum fiet, ad errores tum grassantes referri.* Ita vero, si erudito huic viro aurem præbere voluerimus, nullum omnino symbolum ab apostolis factum, sed in totum ab ecclesia compositum & gradatim auctum est, quando demum sectarum & hæresium origo oppositionem quamdam requisiuit. Eruditus *nouissimæ criticæ historiæ symboli* auctor eadem via incedit, hoc tantum cum discrimine, vt alios articulos ab ipsis apostolis insertos, (quod BASNAGIVS non dicit,) alios ab ecclesia, hæresibus ita exigentibus, additos esse statuat. Quando vero de articulis sigillatim loquitur, de præcipuis in BASNAGII concedit sententiam. Primum enim articulum, *Credo in vnum Deum*, non contra polytheismum gentili-

(q) Basnag. exercit. in Baron. p. 476.

um

um ab apostolis, sed ab ecclesia tantum contra *Valentinianorum*, *Cerdonianorum*, *Marcionitarum*, aliasque hæreses, sequentibus temporibus subortas, factum esse contendit. Quod re ipsa non est aliud, quam dicere, symbolum ab apostolis compositum esse, & non esse compositum. Nam si primarii eius articuli ab ipsis non sunt conditi, non video, vnde eius auctores fuisse dici possint. Quocirca docti GRABII sententiæ facilius subscribo, qui contra hunc eruditum virum euicit, primum articulum, *Credo in Deum patrem, creatorem cæli & terræ*, mox ab initio ab apostolis symbolo fuisse insertum contra capitalem ethnicorum errorem, πολυθεότητα videlicet, seu persuasionem de pluribus falsis diis, quorum vnus cæli, alter terræ, alius maris haberet potestatem &c. ac vanam horum venerationem. Nam hæc promiscuæ multitudinis superstitio erat; etiamsi philosophi & doctiores inter gentiles de vnitate supremi Dei aliquanto melius sentirent. Vnde rationi consentaneum est credere, hunc primum articulum insertum fuisse, vt homines ante baptismum huic erroneæ gentilium opinioni renuntiarent.

EPISCOPII opinio, quando ab initio in symbolo de seruatore nostro nudum filii titulum prolatum fuisse adserit, a GRABIO solide confutata est, qui ex scripturis hunc ipsi titulum cum additamento, quod sit *filius DEI*, semper tribui ostendit probatque, reliquos articulos, quod sit *crucifixus*, *mortuus*, *sepultus*; *quod resurrexerit*, & *adscenderit in cælos*, & *sedeat ad dexteram Dei*, *inde venturus*, *vt iudicet viuos ac mortuos*, iam inde ab ipsis christianæ fidei initiis symbolo insertos fuisse; quod doctrinæ sint, quibus catechumenos suos apostoli maxime imbuerint, & quæ *iudæis* pariter & gentilibus absurdæ ridiculæque visæ sint; adeoque concludi licere dicunt, quod horum articulorum confessionem *iudæi* ac gentiles nuper conuersi & iam iam baptizandi debite ediderint. Vnde quoque ab opinione iam ante memorati auctoris *historiæ criticæ symboli* discedit, cui articulus de adscensione Christi huic symbolo sæculo II. appositus, atque *Apelli*, discipulo *Marcionis*, carnis Christi adscensionem in cælos neganti, oppositus videtur. Verum enim vero, si ad excludendum hunc errorem patres articulum de adscensione Christi symbolo apposuissent, non ita nude protulissent, *Adscendit in cælos*, sed dixissent, τὴν ἔνσαρκον εἰς τὰς ὀρανὰς ἀνάληψιν, *in carne in cælos adscensionem*, vti, obseruante GRABIO, IRENAEVS in e-

narratione symboli ait. Parem inde rationem esse dicit sequentium commatum *de sessione ad dexteram patris*, *&* *reditu ad iudicandum viuos & mortuos*; quorum illud si errori eorum oppositum fuisset, qui affirmabant, seruatoris *carnem in cælis vacuam sensu, vt vaginam, exemto Christo, sedere*, hoc vero appositum ad excludendam hæresin partim *Marcionitarum*, Deum patrem Christi iustum, siue iudicem, esse negantium, partim *Gnosticorum*, libertatem arbitrii inficias euntium, vti ante memoratus auctor opinetur; vtrumque si non pluribus, saltem specialioribus atque talibus fuisset conceptum verbis, quæ dictas hæreses directe ferirent. Vnde rationi magis consentaneum est credere, apostolos confessionem hancce iis, qui simpliciter ista hactenus negarant aut ignorarant, *Iudæis* nempe & ethnicis ad fidem conuersis, præscripsisse.

De duobus articulis *de conceptione Iesu Christi ex spiritu sancto*, *&* *natiuitate ex Maria virgine*, GRABIVS aliquantum dubitat, an illos quoque iam inde ab initio *Iudæi* ac gentiles sint professi? quod in nullo catecheticorum, qui in vitis apostolorum exstant, sermonum vlla vel conceptionis ex virtute spiritus sancti sine virili semine, vel natiuitatis ex *Maria* virgine, facta sit mentio, sed ante obitum *Ioannis* ad *Carpocratis*, *Cerinthi* ac *Ebionæorum* hæresin, quæ Christum ex *Ioseph* & *Maria* genitum impie asserebat, excludendam demum symbolo fidei accessisse, sentit.

ARTICVLVS de *spiritu sancto* semper fuit pars symboli apostolici, vt ipse EPISCOPIVS adfirmat; adeoque eorum opinio, qui a catechumenis ante baptismum nihil præter confessionem fidei in *IESVM CHRISTVM*, filium Dei, requisitum fuisse statuunt, penitus repudianda est.

ARTICVLVS de *remissione peccatorum* itidem ab initio in symbolo apostolorum expressus fuit, quia hanc doctrinam in primis catechesibus diserte *Iudæis* pariter & ethnicis tradiderunt. Et proinde opinio auctoris *historiæ symboli apostolici*, quod aliquibus tantum, non vero omnibus symbolis insertus fuerit, vsque ad ortum hæresis *Nouatianorum*, itidem reiicienda est; quod ipsos *Nouatianos* istum articulum in baptismo adhibuisse constat.

ARTICVLI de *resurrectione mortuorum* & *vita æterna* etiam symbolo apostolico inserti fuisse colliguntur, si non a primis initiis

tiis, certe eo tempore, quum epistolam suam ad *Hebraeos* scripsit *Paulus*, siquidem resurrectionem mortuorum & iudicium aeternum inter fundamentalia doctrinae christianae capita memorat, Hebr. VI, 2.

ARTICVLVM de *ecclesia* GRABIVS sub finem saeculi primi vel initium secundi, occasione haereticorum & schismaticorum, postquam seorsim ab ecclesia orthodoxa congregari coeperunt, reliquis accessisse putat. TERTVLLIANI certe tempore fideles iam in symbolo professos fuisse *sanctam ecclesiam*, ex ipsius libro de baptismo patet, vbi [r] scribit: *Quum autem sub tribus & testatio fidei & sponsio salutis pignorentur, necessario adiicitur ECCLESIAE mentio; quoniam vbi tres, id est, pater, filius & spiritus sanctus, ibi ECCLESIA, quae trium corpus est.*

DE *communione sanctorum* constare dicit, non ante saeculum a Christo nato quartum eius mentionem in symbolo occurrisse.

QVOD vero ad articulum de *descensu Christi ad inferos* attinet, ille primis ecclesiae saeculis symbolo non fuit expressus, sed occasione haereticorum posterioribus temporibus illi additus. Quo autem praecipue tempore accesserit, de eo quidem inter *historiae criticae* auctorem & GRABIVM non conuenit. Ille (qui genuinum huius articuli sensum adeo erudite exposuisse noscitur, vt a consummatissimo theologo haud meliora exspectari queant) contra *Arianos* vel *Apollinaristas*, animam siue spiritum Christo denegantes, insertum fuisse opinatur, quia patres in dictis haereticis refellendis hoc vsi sint argumento: Christus ad inferos descendit, vel secundum diuinitatem, vel secundum animam, vel secundum corpus. Atqui absurdum est siue diuinitati, siue corpori, descensum ad inferos adscribere; ergo secundum animam descendisse, ac per consequens anima praeditum fuisse, statuendum est. GRABIVS autem huic sententiae obstare dicit, quod in nulla confessione Christus *secundum* animam in inferno fuisse, sed simpliciter ad *inferos* vel in *subterranea loca descendisse* dicatur, quodque in quibusdam ipsorum *Arianorum* nec non aliis secta *Apollinaris* antiquioribus fidei formulis hic articulus occurrat. Vnde is potius occasione *Valentinianorum* & *Marcionitarum* iam pridem symbolo additus fuisse, ipsi videtur. Illi enim, IRENAEO [s] & TER-

(r) Tertull. de bapt. c. VI.

(s) Iren. lib. V. c. XXXI. p. 450. Haeretici despicientes plasmationem Dei, & non

TVLLIANO [t] testibus, simul atque mortui essent, cælos se supergredi dictitabant; quum tamen ipse Christus, antequam resurrexit, & in cælos adscendit, tribus diebus commoratus sit, vbi animæ erant mortuorum.

VNIVERSAM hanc materiam finiens GRABIVS, ex hactenus dictis non obscure elucescere dicit, omnes symboli apostolici articulos, exceptis de *communione sanctorum* ac de *ecclesia* forte, nec non de *descensu Christi ad inferos*, ipsa apostolorum ætate ac auctoritate, vel saltem approbatione, a primæuis christianis in solemnibus fidei suæ confessionibus expressos fuisse, ac proinde symbolum fidei, quoad substantiam plurimorum articulorum, recte *apostolicum* dici. Et sane vix ac ne vix quidem fieri potuisse, vt tot in tam dissitis mundi partibus ecclesiæ in formula fidei ac tot eius articulis, adeo conuenissent, nisi talis ab auctoritate, quam omnes agnoscerent, in cunctas emanasset. Quod vero confessiones singularum ecclesiarum quoad verba & phrases differant, id inde factum, quia *symbolum fidei & spei nostræ, quod ab apostolis est traditum, non scriptum fuit in charta & atramento, sed in tabulis cordis carnalibus*, vti HIERONYMVS [u] loquitur. Vnde liberum vnicuique ecclesiæ fuisse, quibus vel-

suscipientes salutem carnis suæ, contemnentes autem & repromissionem Dei & totum supergredientes Deum sensu, simulatque mortui fuerint, dicunt, se supergredi cælos & Demiurgum, & ire ad matrem, vel ad eum, qui ab ipsis affingitur, patrem.

Et paullo post p. 457. column. 1. Dicunt inferos quidem esse hunc mundum, qui sit secundum nos, interiorem autem hominem ipsorum derelinquentem heic corpus, insuper cælestem adscendere locum.

(t) Tertull. de anima c. LV. Nobis inferi non nuda cauositas, nec subdiualis aliqua mundi sentina creduntur; sed in fossa terræ & in alto vastitas & in ipsis visceribus eius abstrusa profunditas. Ibid. Christum in corde terræ triduum mortis legimus expunctum, id est, in recessu intimo & interno, & in ipsa terra operto, & intra ipsam cauato, & inferioribus adhuc abyssis superstructo. Quod si Christus Deus, quia & homo, mortuus secundum scripturas, & sepultus secundum easdem, huic quoque legi satisfecit, forma humanæ mortis apud inferos functus, nec ante adscendit in sublimiora cælorum, quam descendit in inferiora terrarum, vt illic patriarchas & prophetas compotes sui faceret. Habes & regionem inferûm subterraneam credere, & illos cubitos pellere, qui satis superque non putent animas fidelium inferis dignas: serui super magistrum, aspernati, si forte in Abrahæ sinu, exspectandæ resurrectionis solatium carpere.

(u) Hieron. epist. LXI. ad Pammach. cap. IX.

let,

let, verbis ſenſum eius exprimere. Ceterum nolle ſe dicit in ſe recipere probationem iſtius *traditionis*, quam RVFFINVS memoret, quod diſceſſuri ab ſe inuicem apoſtoli ſymbolum illud in commune compoſuerint. Flocci vero faciendam diuiſionem XII ſymboli articulorum inter XII apoſtolos ab auctore ſub nomine AVGVSTINI traditam, aliaque huiusmodi commenta, de quibus quidquam dicere nihil attinere exiſtimat.

NOS in enarranda ſummi huius viri de hoc argumento ſententia paullo longiores fuimus, tum quod ea, quæ de diuerſorum articulorum ſymboli origine tradit, omnium exactiſſima videntur, tum quod diſſertationem, qua opinionem ſuam declarat, non ad cuiuslibet lectoris manus peruenturam eſſe, iudicamus.

LIBRI DECIMI

CAPVT QVARTVM.

COLLECTIO QVARVMDAM ANTIQVARVM FIDEI CONFESSIONVM SEV SYMBOLORVM E VETVSTIS ECCLESIAE MONIMENTIS.

§. I.

Fragmenta ſymboli in Irenæo.

PROXIMO nunc loco quasdam antiquas ſymboli fidei formulas lectori exhibebimus, quas in vetuſtiſſimis ſcriptoribus & fide digniſſimis eccleſiæ monimentis deprehendimus. Hæ ipſæ eo valebunt, vt non tantum ea, quæ capite vltimo dicta ſunt, illuſtrentur & confirmentur, ſed vt etiam declaretur, quæ antiqua eccleſiæ fides fuerit, oſtendaturque hæreticorum noſtri temporis, ſpeciatim *Arianorum*, vanitas, qui doctrinam de ſeruatoris noſtri diuinitate ante concilium *Nicænum* ſcitu credituque haud neceſſariam fuiſſe, dictitant. VSSERIVS epiſcopus in eximio libro ſuo de *ſymbolo Romano* iam bene multas harum antiquarum formularum conlegit, ſed quum iſte liber rarior ſit, non nulla etiam ei addi poſſint, lectori heic nouum earum catalogum trademus, a fragmentis ſymbolorum, quæ in IRENAEO, ORIGENE, CYPRIANO, TERTVLLIANO aliisque priuatis ſcriptoribus habentur, nec VSSERIO memorantur, facturi initium. Sunt, qui ſymbola in ſcriptis IGNATII, CLEMENTIS ROMA-

ROMANI, POLYCARPI & IVSTINI MARTYRIS inueniri putant: Sed, vt recte obseruauit PEARSONIVS [a], isti scriptores, etiamsi velut in transitu quorumdam fidei capitum mentionem iniiciant, nullam tamen fidei regulam suorum temporum nobis exhibent. Primus, qui de fidei confessione loquitur, IRENAEVS [b] est, qui *regulam veritatis immobilem*, *quam quisque per baptismum acceperit*, vocat. Et mox, quid ea sit, verbis sequentibus declarat: „Ecclesia [c] per vniuersum orbem vsque ad fines terrae seminata ab apostolis & discipulis eorum accepit eam fidem, quae est in vnum Deum, patrem omnipotentem, qui fecit caelum & terram, & mare & omnia, quae in eis sunt: & in vnum Iesum Christum, filium Dei, incarnatum pro nostra salute: & in spiritum sanctum, qui per prophetas praedicauit dispositiones Dei, & aduentum, & eam, quae est ex virgine, generationem, & passionem, & resurrectionem a mortuis & in carne in caelos adscensionem, dilecti Iesu Christi domini nostri, & de caelis in gloria patris aduentum eius, ad recapitulanda vniuersa & resuscitandam omnem carnem humani generis, vt Christo Iesu domino nostro, & Deo, & saluatori &

(a) Pearson. exposit. fidei, articul. V. initio p. 400. edit. latin. Francof. ad Viadrum MDCXCI. Aliqui nobis narrare solent, non exstare (descensum Christi ad inferos) in confessione Ignatii ep. ad Magnesianos, sed sane nulla fidei confessio in ea epistola occurrit, quidquid enim legitur, irrepsit ex constitutionibus Clementis. Pari ratione frustra obiicitur, omissum fuisse a Polycarpo, Clemente Rom. & Iustin. Martyre: *Neque enim illi exhibuerunt vllam fidei regulam suorum temporum.*

(b) Iren. lib. I. c. I. p. 44. οὕτω δὲ τὸν κανόνα τῆς ἀληθείας ἀκλινῆ ἐν ἑαυτῷ κατέχων, ὃν διὰ τοῦ βαπτίσματος εἴληφε, τὰ μὲν ἐκ τῶν γραφῶν ὀνόματα, καὶ τὰς λέξεις, καὶ τὰς παραβολὰς ἐπιγνώσεται. Sic autem & qui *regulam veritatis immobilem* apud se habet, *quam per baptismum accepit*, haec quidem quae sunt ex scripturis nomina & dictiones & parabolas cognoscet.

(c) Iren. ibid. c. II. p. 45. Ἡ μὲν ἐκκλησία, καίπερ καθ' ὅλης τῆς οἰκουμένης ἕως περάτων τῆς γῆς διεσπαρμένη, παρὰ δὲ τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν ἐκείνων μαθητῶν παραλαβοῦσα τὴν εἰς ἕνα Θεὸν πατέρα παντοκράτορα, τὸν πεποιηκότα, τὸν οὐρανὸν, καὶ τὴν γῆν, καὶ τὰς θαλάσσας, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς, πίστιν· καὶ εἰς ἕνα Χριστὸν Ἰησοῦν, τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τὸν σαρκωθέντα ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας σωτηρίας· καὶ εἰς πνεῦμα ἅγιον, τὸ διὰ τῶν προφητῶν κεκηρυχὸς τὰς οἰκονομίας, καὶ τὰς ἐλεύσεις, καὶ τὴν ἐκ παρθένου γέννησιν, καὶ τὸ πάθος, καὶ τὴν ἔγερσιν ἐκ νεκρῶν, καὶ τὴν ἔνσαρκον εἰς τοὺς οὐρανοὺς ἀνάληψιν τοῦ ἠγαπημένου Χριστοῦ Ἰησοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν, καὶ τὴν ἐκ τῶν οὐρανῶν ἐν τῇ δόξῃ τοῦ πατρὸς παρουσίαν αὐτοῦ, ἐπὶ τὸ ἀνακεφαλαιώσασθαι τὰ πάντα, καὶ ἀναστῆσαι πᾶσαν σάρκα πάσης ἀνθρωπότητος, ἵνα Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν,

„regi

„regi secundum placitum patris inuisibilis omne genu curuet „cælestium, & terrestrium, & infernorum, & omnis lingua con„fiteatur ei, & iudicium iustum in omnibus faciat: spiritualia „quidem nequitiæ, & angelos transgressos atque apostatas fa„ctos & impios, & iniustos, & iniquos & blasphemos homines „in æternum ignem mittat: iustis autem & æquis, & præcepta „eius seruantibus, & in dilectione eius perseuerantibus quibus„dam quidem ab initio, quibusdam autem ex pœnitentia, vi„tam donans, incorruptelam loco muneris conferat & clarita„tem æternam circumdet. Hanc fidem, inquit [d], ecclesia in „vniuersum mundum disseminata, diligenter custodit, quasi v„nam domum inhabitans: & similiter credit iis, videlicet quasi „vnam animam habens & vnum cor, & consonanter hæc præ„dicat, & docet, & tradit, quasi vnum possidens os. Nam etsi „in mundo loquelæ dissimiles sunt, sed tamen virtus vna & ea„dem est. Et neque hæ, quæ in *Germania* sunt fundatæ eccle„siæ, aliter credunt, aut aliter tradunt: neque hæ, quæ in *Hi„beriis* sunt, neque hæ, quæ in *Celtis*, neque hæ, quæ in *oriente*, „neque hæ, quæ in *Aegypto*, neque hæ, quæ in *Libya*, neque hæ, „quæ in medio mundi sunt constitutæ: sed sicut sol creatura „Dei in vniuerso mundo vnus & idem est; sic & lumen, præ„dicatio veritatis, vbique lucet, & illuminat omnes homines, „qui volunt ad cognitionem veritatis venire. Et neque is, qui

καὶ Θεῷ καὶ σωτῆρι, καὶ βασιλεῖ, κατὰ τὴν εὐδοκίαν τοῦ πατρὸς τοῦ ἀοράτου, πᾶν γόνυ κάμψῃ ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων, καὶ καταχθονίων, καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσηται αὐτῷ, καὶ κρίσιν δικαίαν ἐν τοῖς πᾶσι ποιήσηται· τὰ μὲν πνευματικὰ τῆς πονηρίας, καὶ ἀγγέλους παραβεβηκότας, καὶ ἐν ἀποστασίᾳ γεγονότας καὶ τοὺς ἀσεβεῖς, καὶ ἀδίκους, καὶ ἀνόμους, καὶ βλασφήμους τῶν ἀνθρώπων εἰς τὸ αἰώνιον πῦρ πέμψῃ· τοῖς δὲ δικαίοις, καὶ ὁσίοις, καὶ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ τετηρηκόσι, καὶ ἐν τῇ ἀγάπῃ αὐτοῦ διαμεμενηκόσι τοῖς μὲν ἀπ᾿ ἀρχῆς, τοῖς δὲ ἐκ μετανοίας ζωὴν χαρισάμενος, ἀφθαρσίαν δωρήσηται, καὶ δόξαν αἰωνίαν περιποιήσῃ.

(d) Iren. ibid. c. III. p. 45. ταύτην τὴν πίστιν ... ἡ ἐκκλησία, καίπερ ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ διεσπαρμένη, ἐπιμελῶς φυλάσσει, ὡς ἕνα οἶκον οἰκοῦσα· καὶ ὁμοίως πιστεύει τούτοις, ὡς μίαν ψυχὴν καὶ αὐτὴν ἔχουσα καρδίαν, καὶ συμφώνως ταῦτα κηρύσσει, καὶ διδάσκει, καὶ παραδίδωσιν, ὡς ἓν στόμα κεκτημένη· καὶ γὰρ αἱ κατὰ τὸν κόσμον διάλεκτοι ἀνόμοιαι, ἀλλ᾿ ἡ δύναμις τῆς παραδόσεως μία καὶ ἡ αὐτή· καὶ οὔτε αἱ ἐν Γερμανίαις ἱδρυμέναι ἐκκλησίαι ἄλλως πεπιστεύκασιν, ἢ ἄλλως παραδιδόασιν, οὔτε ἐν ταῖς Ἰβηρίαις, οὔτε ἐν Κελτοῖς, οὔτε κατὰ τὰς ἀνατολὰς, οὔτε ἐν Αἰγύπτῳ, οὔτε ἐν Λιβύῃ, οὔτε αἱ κατὰ μέσα τοῦ κόσμου ἱδρυμέναι· ἀλλ᾿ ὥσπερ ὁ ἥλιος τὸ κτίσμα τοῦ Θεοῦ ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ εἷς καὶ ὁ αὐτός· οὕτω καὶ τὸ κήρυγμα τῆς ἀληθείας πανταχῇ φαίνει, καὶ φωτίζει πάντας ἀνθρώπους τοὺς βουλομένους εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν· καὶ

 valde

„valde præualet in sermone, ex iis, qui præsunt ecclesiis, alia „quam hæc sunt, dicet: (nemo enim super magistrum est) ne- „que infirmus in dicendo deminorabit traditionem. Quum e- „nim vna & eadem fides sit, neque is, qui multum de ea pot- „est dicere, ampliat, neque is, qui minus, deminorat.„

Lector facile, credo, percipiet, IRENAEVM per hanc vnam eamdemque fidem non eamdem verborum formam, hodie in symbolo apostolico vsitatam, intelligere: Nam verba ipsius multum ab ea discrepant, tametsi quod ad sensum & substantiam eadem fides sit, & illa, quæ tum per omnes ecclesias prædicata fuit & tradita.

§. II.

Confessio fidei Origenis.

Aliam istiusmodi doctrinæ apostolicæ formam ORIGENES collectam habet in libris suis *de principiis* [e], vbi regulam fidei his verbis tradit: „Species eorum, quæ per prædicationem a- „postolicam manifeste traduntur, istæ sunt. Primo, quod v- „nus Deus est, qui omnia creauit atque composuit, quique ex „nullis fecit esse vniuersa, Deus a prima creatura & conditio- „ne mundi omnium iustorum, Deus *Adam*, *Abel*, *Seth*, *Enos*, *E-* „*noch*, *Noë*, *Sem*, *Abraham*, *Isaac*, *Iacob*, XII patriarcharum, *Moy-* „*si* & prophetarum: & quod hic Deus in nouissimis diebus, sic- „vt per prophetas suos ante promiserat, misit dominum no- „strum Iesum Christum, primo quidem vocaturum Israël. Hic „Deus iustus & bonus, pater domini nostri Iesu Christi, legem „& prophetas & euangelia ipse dedit, qui & apostolorum De- „us est, & veteris & noui testamenti. Tum deinde quia Iesus „Christus ipse, qui venit, ante omnem creaturam natus ex pa- „tre est. Qui quum in omnium conditione patri ministrasset, „(per ipsum enim omnia facta sunt) nouissimis temporibus se „ipsum exinaniens homo factus est: incarnatus est, quum De- „us esset, & homo mansit, quod Deus erat. Corpus adsum-

οὔτε ὁ πάνυ δυνατὸς ἐν λόγῳ τῶν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις προεστώτων, ἕτερα τούτων ἐρεῖ (οὐδεὶς γὰρ ὑπὲρ τὸν διδάσκαλον) οὔτε ὁ ἀσθενὴς ἐν τῷ λόγῳ ἐλαττώσει τὴν παράδοσιν· μιᾶς γὰρ καὶ τῆς αὐτῆς πίστεως οὔσης, οὔτε ὁ πολὺ περὶ αὐτῆς δυνάμενος εἰπεῖν ἐπλεόνασεν, οὔτε ὁ τὸ ὀλίγον, ἠλαττόνησε.

(e) Origen. περὶ ἀρχῶν, in præfat. tom. I. p. 665. edit. Basil. (p. 440. edit. Paris. MDCIIII.)

„sit,

„ſit noſtro corpori ſimile, eo ſolo differens, quod natum ex „virgine de ſpiritu ſancto eſt. Et quoniam hic Ieſus Chriſtus „natus & paſſus eſt in veritate, & non per imaginem communi „hac morte, vere mortuus eſt: vere enim a mortuis reſurrexit, „& poſt reſurrectionem conuerſatus cum diſcipulis ſuis, ad-„ſumtus eſt. Tum deinde honore ac dignitate patri ac filio ſo-„ciatum tradiderunt ſpiritum ſanctum„.

Hactenvs origenes de præcipuis chriſtianæ fidei capitibus, ex apoſtolorum prædicatione ab eccleſia traditis, loquitur. Alius quidam liber ſub eius nomine circumfertur ad modum dialogi contra *Marcionitas* ſcriptus, in quo fidem catholicam falſis horum hæreticorum principiis oppoſitam breuius conſtringit, [*f*] *Credo*, inquiens, *vnum omnium conditorem eſſe & opificem: & qui ab illo eſt, deum verbum conſubſtantialem iuxtaque perennem eumque extremis temporibus hominem ex Maria adſumſiſſe, & in crucem actum, & excitatum a mortuis: Credo etiam ſpiritui ſancto, qui in omnem æternitatem exſiſtit.* Noui equidem, viros doctos de auctore horum dialogorum non conſentire: wetstenivs, qui primus eos *Græce* edidit, origeni eos adſcribit; hvetivs autem maximvm quemdam eorum auctorem eſſe dicit, qui, quæ eius eſt coniectura, tempore constantini vixit. Quisquis vero auctor fuerit, illi vere orthodoxæ fidei formam continent, quam ideo huc tranſcribendam duximus.

§. III.

Fragmenta formulæ fidei in Tertulliano.

Post origenem aliquas antiquæ fidei formulæ partes in tertvlliano inuenimus, qui de ea, tamquam regula fidei omnibus chriſtianis communi, loquitur. „Regula fidei, [*g*] inquit, „vna omnino eſt, ſola immobilis & irreformabilis credendi ſci-„licet in vnicum deum omnipotentem mundi conditorem, & „filium eius Ieſum Chriſtum, natum ex virgine *Maria*, crucifi-„xum ſub *Pontio Pilato*, tertia die reſuſcitatum a mortuis, re-„ceptum in cælis, ſedentem nunc ad dexteram patris, venturum „iudicare viuos & mortuos per carnis etiam reſurrectionem„.

(*f*) Origen. contr. Marc. dialog. I. p. 815. tom. II. edit. latin. Baſil. MDLXXI. (p. 133. edit. cit. Pariſ.)

(*g*) Tertull. de veland. virgin. c. I.

In

In libro *de praescriptione aduersus haereticos* [b] aliam formulam habet isti non absimilem. „Regula est fidei, illa scilicet, „qua creditur, vnum omnino deum esse, nec alium praeter „mundi conditorem, qui vniuersa de nihilo produxerit per ver„bum suum primo omnium emissum. Id verbum filium eius „appellatum, in nomine dei varie visum patriarchis, in prophe„tis semper auditum, postremo delatum ex spiritu dei patris, „& virtute in virginem *Mariam*, carnem factum in vtero eius, „& ex ea natum hominem, & esse Iesum Christum: Exinde „praedicasse nouam legem, & nouam promissionem regni cae„lorum, virtutes fecisse: Fixum cruci: Tertia die resurrexisse: „In caelos ereptum sedere ad dexteram patris: misisse vicariam „vim spiritus sancti, qui credentes agat: venturum cum clari„tate ad sumendos sanctos in vitae aeternae & promissorum cae„lestium fructum, & ad profanos iudicandos igni perpetuo, „vtriusque partis resuscitatione cum carnis resurrectione [i]. „Haec regula, inquit, a Christo instituta nullas habet apud nos „quaestiones, nisi quas haereses inferunt, & quae haereticos fa„ciunt. Nihil vltra scire, omnia scire est„.

In libro aduersus *Praxeam* idem symbolum verbis paullo mutatis repetit: „Vnicum [k] quidem deum credimus, sub hac „tamen dispensatione, quam οἰκονομίαν dicimus, vt vnici dei sit „& filius sermo ipsius, qui ex ipso processerit, per quem omnia „facta sunt, & sine quo factum est nihil. Hunc missum a pa„tre in virginem, & ex ea natum hominem & deum, filium ho„minis & filium dei, & cognominatum Iesum Christum. Hunc „passum, hunc mortuum & sepultum secundum scripturas, & „resuscitatum a patre, & in caelos resumtum, sedere ad dexte„ram patris, venturum iudicare viuos & mortuos. Qui exin„de miserit secundum promissionem suam a patre spiritum san„ctum paracletum, sanctificatorem fidei eorum, qui credunt in „patrem & filium & spiritum sanctum„. *Hanc regulam*, inquit, *ab initio euangelii decucurrisse etiam ante priores quosque haereticos*, *nedum ante Praxeam hesternum*, *probabit tam ipsa posteritas omnium haereticorum*, *quam ipsa nouellitas Praxeae hesterni*.

(*b*) Tertull. de praescript. adu. haereticos c. XIII.
(*i*) Tertull. ibid. c. XIV.
(*k*) Tertull. aduers. Prax. c. II.

IAM

IAM facile ad obſeruandum eſt, TERTVLIANVM heic non de vlla certa verborum forma, ſed de ſubſtantia fidei loqui. Nam quædam fidei capita, exempli cauſſa de *deſcenſu ad inferos* & *communione ſanctorum*, heic non expreſſis verbis memorantur, etiamſi includi poſſint. Sed dogmata de *trinitate*, *incarnatione*, cetera, heic exprimuntur curateque explanantur, ita quidem, vt fidei explicitæ in his capitibus neceſſitatem oſtendant, doctrinamque de ſeruatoris noſtri diuinitate primarium articulum fidei inde a primis eccleſiæ chriſtianæ initiis fuiſſe, demonſtrent.

§. IV.

Fragmenta ſymboli in Cypriano.

PROXIME a TERTVLLIANO CYPRIANVS quaſdam ſymboli fidei reliquias nobis exhibet. Catholicos & *Nouatianos* easdem interrogationes catechumenis baptizandis proponere, ait, quarum quædam ſpeciatim ſint iſtæ: An credant in deum patrem [*l*] & in Chriſtum ipſius filium, & in ſpiritum ſanctum? An credant remiſſionem peccatorum & vitam æternam per ſanctam eccleſiam? Licet enim, vt obſeruat CYPRIANVS, *Nouatiani* mentirentur in interrogatione, non habentes eccleſiam, in qua remiſſio peccatorum impertiri poſſet; eamdem tamen verborum formam, quam eccleſia, in ſymbolo ſuo ſeruabant, easdemque interrogationes omnibus ad baptiſmum venientibus proponebant. Repetit hoc CYPRIANVS in alia epiſtola, quam concilii *Carthaginenſis* [*m*] nomine ad epiſcopos ſcripſit *Numidiæ*, in qua earumdem interrogationum, vt in ba-

(*l*) Cyprian. epiſt. LXIX. al. LXXVI. ad Magnum p. 183. (p. 296. edit. Fellii Amſtelod. MDCC.) Quod ſi aliquis illud opponat, vt dicat, eamdem Nouatianum legem tenere, quam catholica eccleſia teneat, eodem ſymbolo, quo & nos, baptizare; eumdem noſſe Deum patrem, eumdem filium Chriſtum, eumdem ſpiritum ſanctum, ac propter hoc vſurpare eum poteſtatem baptizandi poſſe, quod videatur in interrogatione baptiſmi a nobis non diſcrepare: Sciat, quiſquis hoc opponendum putat, primum non eſſe vnam nobis & ſchiſmaticis ſymboli legem, neque eamdem interrogationem: Nam, quum dicunt: Credis remiſſionem peccatorum & vitam æternam per ſanctam eccleſiam, mentiuntur in interrogatione, quando non habeant eccleſiam.

(*m*) Cyprian. epiſt. LXX. ad epiſc. Numid. p. 190. (p. 301. edit. Amſtelod.) Sed & ipſa interrogatio, quæ fit in baptiſmo, teſtis eſt veritatis. Nam quum dicimus: Credis in vitam æternam & remiſſionem peccatorum per ſanctam

ptismo generatim factarum, mentio habetur. Vnde non tantum articulum de *trinitate* sed alios etiam de *ecclesia*, *remissione peccatorum*, & *vita aeterna* symboli, tempore CYPRIANI in omnibus ecclesiis *Africanis* vsitati, partes fuisse apparet. Et excepto *descensu ad inferos* & *communione sanctorum* (qui articuli serius quam CYPRIANI vel TERTVLLIANI temporibus symbolo accesserunt) reliqua dogmata omnia hisce duobus vetustis scriptoribus memorantur.

§. V.

Symbolum Gregorii Thaumaturgi.

NON multo post CYPRIANVM vixit GREGORIVS, ecclesiae *Neocaesareensis* antistes, vulgo dictus *Thaumaturgus*. Inter eius opera a GERARDO VOSSIO edita, fidei confessionem habemus, quam in sui ipsius populi vsum composuit, vel potius, vt GREGORIVS NYSSENVS in vita eius narrat, de caelo per reuelationem accepit, sacrum ministerium non ita pridem auspicatus. Formula [n] sic habet: „Vnus Deus, pater verbi „viuentis, sapientiae subsistentis & potentiae ac characteris sem„piterni: perfectus perfecti genitor, pater filii vnigeniti. Vnus „dominus, solus ex solo, Deus ex Deo. Character & imago „deitatis, verbum efficax. Sapientia, constitutionis rerum „vniuersarum comprehensiua: & virtus atque potentia vni„versae creaturae effectiua. Filius verus, veri patris, inuisibilis, „eius qui est inuisibilis & incorruptibilis, corruptioni non ob„noxii: ac immortalis, mortis prorsus nescii: & sempiternus „sempiterni. Vnusque spiritus sanctus, ex Deo existentiam ha„bens; & qui per filium apparuit, scilicet hominibus: imago „filii, perfecti perfecta vita, viuentium caussa; fons sanctus, „sanctitas, sanctificationis suppeditator. In quo manifesta-

ecclesiam? Intelligimus remissionem peccatorum non nisi in ecclesia dari; apud haereticos autem, vbi ecclesia non sit, non posse peccata dimitti.

(n) Gregor. Neocaesar. oper. p. 1. & apud Gregor. Nyssen. tom. III. p. 546. Εἷς Θεὸς, πατὴρ λόγου ζῶντος, σοφίας ὑφεστώσης, καὶ δυνάμεως, καὶ χαρακτῆρος ἀϊδίου· τέλειος τελείου γεννήτωρ, πατὴρ υἱοῦ μονογενοῦς· εἷς κύριος, μόνος ἐκ μόνου, Θεὸς ἐκ Θεοῦ· Χαρακτὴρ καὶ εἰκὼν τῆς θεότητος, λόγος ἐνεργής· σοφία τῆς τῶν ὅλων συστάσεως περιεκτικὴ· καὶ δύναμις τῆς ὅλης κτίσεως ποιητικὴ· υἱὸς ἀληθινὸς, ἀληθινοῦ πατρὸς, ἀόρατος τοῦ ἀοράτου καὶ ἄφθαρτος ἀφθάρτου· καὶ ἀθάνατος ἀθανάτου, καὶ ἀΐδιος ἀϊδίου· καὶ ἓν πνεῦμα ἅγιον, ἐκ Θεοῦ τὴν ὕπαρξιν ἔχον· καὶ διὰ υἱοῦ πεφηνὸς, δηλαδὴ τοῖς ἀνθρώποις· εἰκὼν τοῦ υἱοῦ, τελείου τελεία· ζωὴ, ζώντων αἰτία· πη-

tur

„tur Deus pater, qui ſuper omnia eſt & in omnibus: & Deus „filius, qui per omnia eſt. Trinitas perfecta, quæ gloria ac „æternitate & regno atque imperio non diuiditur, neque aba-„lienatur; Non igitur creatum quid, aut ſeruum in trinitate: „neque ſuperinductitium aliquid & aduentitium, quaſi prius „non exſiſtens, poſterius vero adueniens. Non ergo defuit „vmquam filius patri; neque filio ſpiritus: ſed immutabilis & „inuariabilis, eadem ſemper manet trinitas.

Hoc ſymbolum non plena fidei ſumma eſt, ſed tantum quod ad doctrinam de ſacroſancta trinitate attinet, de qua validiſſimum teſtimonium perhibet, cuiusmodi aliud vix in vllo ex patribus *Ante-Nicænis* inuenias, vtpote contra duas ſibi oppoſitas *Samoſatenianorum* & *Sabellianorum* hæreſes, quorum illi Chriſti diuinitatem, hi perſonalem eius ſubſiſtentiam negabant, ſpeciatim directum. Nonnulli ex recentioribus *Arianis*, qui SANDII placita amplectuntur, non eſſe illud genuinum ſymbolum, dictitant: verum eruditiſſimus antiſtes BVLLVS illius fidem [o] firmiſſimis GREGORII NYSSENI & BASILII teſtimoniis abunde vindicauit, cuius ad eximiam diſſertationem lectorem remitto.

καὶ ἁγία, ἁγιότης, ἁγιασμοῦ χορηγός· ἐν ᾧ φανεροῦται Θεὸς ὁ πατὴρ, ὁ ἐπὶ πάντων καὶ ἐν πᾶσι· καὶ Θεὸς ὁ υἱὸς, ὁ διὰ πάντων. Τριὰς τελεία, δόξῃ καὶ ἀϊδιότητι καὶ βασιλείᾳ μὴ μεριζομένη, μηδὲ ἀπαλλοτριουμένη. οὔτε οὖν κτιστόν τι, ἢ δοῦλον ἐν τῇ τριάδι· οὔτε ἐπείσακτον, ὡς πρότερον μὲν οὐχ ὑπάρχον· ὕστερον δὲ ἐπεισελθόν· οὔτε οὖν ἐνέλιπέ ποτε υἱὸς πατρὶ, οὔτε υἱῷ τὸ πνεῦμα· ἀλλ᾽ ἄτρεπτος καὶ ἀναλλοίωτος, ἡ αὐτὴ Τριὰς ἀεί.

(o) Bull. defenſio fid. Nic. ſect. II. c. XII. n. II. Formulam illam confeſſionis catholicæ de SS. Trinitate a Gregorio reuera profectam fuiſſe conſtat. Nam eidem illam tribuit non modo Ruffinus, ſed & ipſius cognominis Gregorius Nyſſenus, qui viri admirabiles res geſtas & ſcripta accurate perſpecta habuit, adeoque vitam eius deſcripſit. Quin & rem hanc ita narrat vir eximius, vt vix quiſquam cordatus de ea dubitare poſſit. Nimirum confeſſionem illam recitaturus, hæc verba præmittit: δι᾽ ἧς μυσταγωγεῖται μέχρι τοῦ νῦν ὁ ἐκείνου λαὸς, πάσης αἱρετικῆς κακίας διαμείνας ἀπείρατος, i. e. *Per quam* (confeſſionem) *vſque in præſentem diem* inſtituitur *plebs illa* (nempe Neocæſareenſis) *quæ ab omni hæretica malitia intacta remanſit.* Scilicet adeo certum erat, confeſſionem illam fidei a Gregorio Thaumaturgo profectam, vt plebs omnis ciuitatis Neocæſareenſis, cuius epiſcopus & immortale decus ille fuit, illam, vt Gregorii indubie genuinam, amplexa, perque ipſam a patrum memoria vſque ad Nyſſeni ætatem inſtitui ſolita fuerit: indeque factum, vt eccleſia Neocæſareenſis, quum totus mundus Arianus fieret, ab hæretica malitia ſe illæſam conſeruauerit. Poſtquam vero confeſſi-

onem

onem recitaſſet Nyſſenus, hæc ſubiungit: ὅτῳ δὲ φίλον περὶ τούτου πεισθῆναι, ἀκουέτω τῆς ἐκκλησίας, ἐν ᾗ τοὺς λόγους ἐκήρυττεν, παρ' οἷς αὐτὰ τὰ χαράγματα τῆς μακαρίας ἐκείνης χειρὸς εἰς ἔτι καὶ νῦν διασώζεται. i. e. *Quod ſi quis ſibi fidem de hac re fieri cupit, audiat eccleſiam, apud quam illa ipſa verba a beata illa manu exarata, adhuc etiam nunc conſeruantur.* Appellat ipſum Thaumaturgi αὐτόγραφον, a Neocæſareenſibus ad ſuam ætatem religioſe cuſtoditum. Neſcio ſane, an ad eiusmodi traditionem aliquam confirmandam quidquam amplius deſiderari poſſit. Ceterum Gregorii Nyſſeni teſtimonio aperte ſuffragari mihi videtur Baſilius magnus, ipſius frater, qui epiſt. LXXV. ad Neocæſareenſes teſtatur, ſe ab auia ſua, in tenera ætate, Gregorii Thaumaturgi ipſa verba didiciſſe, quibus recte de fide in SS. Trinitatem inſtitutus fuerit. Verba eius ſunt: Πίστεως δὲ τῆς ἡμετέρας τίς ἂν γένοιτο ἐναργεστέρα ἀπόδειξις, ἢ ὅτι τραφέντες ἡμεῖς ὑπὸ τίτθῃ μακαρίᾳ γυναικὶ, παρ' ὑμῶν ὡρμημένῃ· Μακρίναν λέγω τὴν περιβόητον· παρ' ἧς ἐδιδάχθημεν τὰ τοῦ μακαριωτάτου Γρηγορίου ῥήματα ὅσα πρὸς αὐτὴν ἀκολουθίᾳ μνήμης διασωθέντα αὐτή τε ἐφύλασσε, καὶ ἡμᾶς ἔτι νηπίους ὄντας ἔπλαττε καὶ ἐμόρφου τοῖς εὐσεβείας δόγμασι. i. e. *Fidei vero noſtræ quæ poterit eſſe euidentior probatio, quam quod a nutrice beata femina, quæ ex veſtro gremio progreſſa eſt (Macrinam dico, illuſtrem illam) educati ſumus: a quo & beatiſſimi Gregorii verba didicimus, quæ memoriæ beneficio ad illius vſque ætatem conſeruata, & ipſa retinuit, & nos adhuc infantes iisdem tamquam pietatis dogmatibus formauit.* Omnino, inquam, heic Thaumaturgi confeſſio deſignari mihi videtur. Nam totidem verbis a Gregorio traditam fidei ὑποτύπωσιν de SS. Trinitate, quippe de ea ibi agit) ſe in infantia ſua, ab auia Macrina Neocæſareenſi edoctum fuiſſe, diſerte teſtatur Baſilius. Attende lector. Nyſſenus refert, populum Neocæſareenſem per Thaumaturgi confeſſionem, a patrum memoria ad ſuam vſque ætatem, inſtitui ſolitum fuiſſe: ait vero Baſilius, ſe ab auia ſua, (nempe dum apud ipſam Neocæſareæ in Ponto vna cum parentibus ſuis vitam ageret) in tenera ætate (hoc eſt, ante concilium Nicænum) recte fidem de SS. Trinitate, totidem Gregorii verbis conceptam edidiciſſe. Quis non exiſtimauerit de eadem fidei confeſſione vtrumque loqui? Quin & idem Baſilius lib. de ſpiritu S. cap. XXIX. teſtatur, tantam fuiſſe Gregorii illius apud Neocæſareenſes vſque ad ſua tempora exiſtimationem, vt nihil ſiue in doctrina, ſiue in ritibus admittere in eccleſia voluerint, niſi quod a maximo illo fundatore ſuo traditum accepiſſent. Verba Baſilii hæc ſunt: Τούτου μέγα ἔτι καὶ νῦν τοῖς ἐγχωρίοις τὸ θαῦμα, καὶ νεαρὰ καὶ ἀεὶ πρόσφατος ἡ μνήμη ταῖς ἐκκλησίαις ἐνίδρυται, οὐδενὶ χρόνῳ ἀμαυρουμένη· ὅθεν οὐ πρᾶξίν τινα, οὐ λόγον, οὐ τύπον τινὰ μυστικὸν, παρ' ὃν ἐκεῖνος κατέλιπε, τῇ ἐκκλησίᾳ προσέθηκαν. i. e. *Huius, (*Gregorii*) & in hodiernum quoque diem magna eſt apud eius regionis homines admiratio, recensque ac ſemper vigens memoria ſic infixa eſt eccleſiis, vt nullo tempore obſcuretur. Itaque non praxin aliquam, non dictum, non formam vllam myſticam, vltra quam illis reliquit, eccleſiæ (ſuæ) adiecerunt.* Si dictum nullum, vltra quam illis reliquit Gregorius, certe multo minus ſymbolum aliquod aut fidei confeſſionem, quam ab ipſo non acceperat, eccleſia Neocæſareenſis voluit admittere. Et tamen Baſilii ætate confeſſionem fidei, qua de agimus, in eccleſia iſta receptam fuiſſe, idque vt a Gregorio traditam, certiſſimum eſt.

§. VI.

§. VI.

Confeſſio fidei Luciani *martyris.*

EADEM ætate cum GREGORIO THAVMATVRGO vixit LVCIANVS martyr, qui in vltima perſecutione *Diocletianea* mortem Chriſti cauſſa ſubiit. Fuit ille eccleſiæ *Antiochenæ* presbyter, vbi fidei confeſſionem *Sabellianis* oppoſitam ſcripſit. Forma legitur apud ATHANASIVM [p], SOCRATEM [q] & HILARIVM, qui in eam commentatur & ab obiectionibus vindicat, quas nonnulli contra eam fecerant, eo quod ab *Arianis* in concilio *Antiocheno* ſub *Conſtantio* an. CCCXLI. adlegata fuerat, quaſi ipſorum ſententiæ patrocinaretur; quod vero HILARIVS ipſam non facere oſtendit, etiamſi nonnulla verba aduerſus *Sabellianos* contineat, quæ in hæreticum ſenſum trahi, (vt quævis verba catholica) contra auctoris ſententiam poſſint. Formula, vt eam exhibet HILARIVS, hæc eſt: „Conſequenter [r]

(p) Athan. de ſyn. Arimin. & Seleuc. tom. I. p. 892. (tom. I. p. 73. e. edit. Pariſ. MDCXCVIII.) Πιστεύομεν ἀκολούθως τῇ εὐαγγελικῇ καὶ ἀποστολικῇ παραδόσει, εἰς ἕνα Θεὸν πατέρα παντοκράτορα, τὸν τῶν ὅλων δημιουργόν τε καὶ ποιητὴν καὶ προνοητήν, ἐξ οὗ τὰ πάντα, καὶ εἰς ἕνα κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν υἱὸν αὐτοῦ, τὸν μονογενῆ Θεὸν, δι' οὗ τὰ πάντα, τὸν γεννηθέντα πρὸ τῶν αἰώνων ἐκ τοῦ πατρὸς, Θεὸν ἐκ Θεοῦ, ὅλον ἐξ ὅλου, μόνον ἐκ μόνου, τέλειον ἐκ τελείου, βασιλέα ἐκ βασιλέως, κύριον ἀπὸ κυρίου, λόγον ζῶντα, σοφίαν ζῶσαν, φῶς ἀληθινὸν, ὁδὸν, ἀλήθειαν, ἀνάστασιν, ποιμένα, θύραν, ἄτρεπτόν τε καὶ ἀναλλοίωτον· τῆς θεότητος, οὐσίας τε καὶ βουλῆς καὶ δυνάμεως, καὶ δόξης τοῦ πατρὸς ἀπαράλλακτον εἰκόνα, τὸν πρωτότοκον πάσης τῆς κτίσεως, τὸν ὄντα ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεὸν, λόγον Θεὸν κατὰ τὸ εἰρημένον ἐν τῷ εὐαγγελίῳ, καὶ Θεὸς ἦν ὁ λόγος, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, καὶ ἐν ᾧ τὰ πάντα συνέστηκε, τὸν ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν κατελθόντα ἄνωθεν, καὶ γεννηθέντα ἐκ παρθένου, κατὰ τὰς γραφὰς, καὶ ἄνθρωπον γενόμενον, μεσίτην Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ἀπόστολόν τε τῆς πίστεως ἡμῶν, καὶ ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς, ὥς φησιν· ὅτι καταβέβηκα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, οὐχ ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμὸν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με· τὸν παθόντα ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, καὶ ἀνελθόντα εἰς οὐρανοὺς, καὶ καθεσθέντα ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρὸς, καὶ πάλιν ἐρχόμενον μετὰ δόξης καὶ δυνάμεως, κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς· καὶ εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ εἰς παράκλησιν, ὁ καὶ ἁγιασμὸν, καὶ τελείωσιν τοῖς πιστεύουσι διδόμενον, καθὼς καὶ ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς διετάξατο τοῖς μαθηταῖς λέγων· πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ ἁγίου πνεύματος, δηλονότι πατρὸς, ἀληθῶς πατρὸς ὄντος, υἱοῦ δὲ ἀληθῶς υἱοῦ ὄντος, τοῦ δὲ ἁγίου πνεύματος ἀληθῶς ἁγίου πνεύματος ὄντος, τῶν ὀνομάτων οὐχ ἁπλῶς οὐδὲ ἀργῶς κειμένων, ἀλλὰ σημαινόντων ἀκριβῶς τὴν οἰκείαν ἑκάστου τῶν ὀνομαζομένων ὑπόστασίν τε καὶ τάξιν καὶ δόξαν· ὡς εἶναι τῇ μὲν ὑποστάσει τρία, τῇ δὲ συμφωνίᾳ ἕν.

(q) Socrat. lib. II. c. X.

(r) Hilar. de ſynodis p. 107. (p. 333. edit. Par. MDCXXXI.)

„euangelicæ & apostolicæ traditioni credimus in vnum Deum „patrem omnipotentem, cunctorum quæ sunt ædificatorem & „factorem & prouisorem, ex quo omnia: & in vnum dominum Iesum Christum, filium ipsius vnigenitum, Deum, per „quem omnia, qui generatus est ex patre; Deum ex Deo, „totum ex toto, vnum ex vno, perfectum de perfecto, regem „de rege, dominum de domino, verbum, sapientiam, vitam, „lumen verum, viam veram, resurrectionem, pastorem, ianu„am, inconuertibilem & incommutabilem, diuinitatis essen„tiæque & virtutis & gloriæ patris incommutabilem imaginem, „primum editum totius creaturæ, qui semper fuit in principio „apud Deum verbum Deus, iuxta quod dictum est in euange„lio: Et Deus erat verbum, per quem omnia facta sunt, & in „quo omnia constant, qui in nouissimis diebus descendit de sum„mis, & natus est ex virgine secundum scripturas, & agnus fa„ctus est mediator Dei & hominum, prædestinatus fidei nostræ „& dux vitæ, dixit quippe; Non enim descendi de cælo, vt „facerem voluntatem meam, sed voluntatem eius, qui me mi„sit. Qui passus est, & resurrexit pro nobis tertia die, & ad„scendit in cælos, & sedet in dextra patris, & iterum venturus „cum gloria iudicare viuos & mortuos. Et in sanctum spiri„tum, qui in paraclesin & sanctificationem & consummationem „credentibus datus est, iuxta quod & dominus Iesus Christus „ordinauit discipulis, dicens: Pergite & docete vniuersas gen„tes, baptizantes eas in nomine patris & filii & spiritus sancti. „Manifesta vtique patris, vere patris, certaque filii, vere filii, „notaque spiritus sancti, vere spiritus sancti, hisce nominibus „non simpliciter, neque otiosis propositis, sed significantibus „diligenter propriam vniuscuiusque nominatorum substantiam „& ordinem & gloriam, vt sint quidem per substantiam tria, „per consonantiam vero vnum.

Haec ecclesiasticæ fidei expositio olim *Arianismi* suspecta fuit, eo quod verba ista: *Vt sint quidem per substantiam tria* in versione HILARII legantur. Verum HILARIVS eam ab hac suspicione satis superque liberauit, ostendendo, quod hæc verba tantummodo *Sabellianis*, tres personas non nisi tria nomina facientibus, opponendi gratia adhibita, cetera vero omnia plane & signi-

ſignificanter contra hæreſin *Arianam* dicta ſint. Hinc ſynodum *Antiochenam* non reprehendit tamquam *Arianam*, quæ hanc fidei confeſſionem tantum repetiit & adoptauit a *Luciano*, ſed epiſcopos nonaginta ſeptem illic adfuiſſe dicit, qui catholicam fidem hac ipſa contra *Sabellianos* præcipue tueri animo intenderint, ſufficienti cautione contra *Anomœanos* ſeu *Arianos* haud neglecta. Verba illius hæc ſunt [s]: „Volens congregata ſanctorum ſyno„dus impietatem eam perimere, quæ veritatem patris, & filii „& ſpiritus ſancti nominum numero eluderet, vt non ſubſiſten„te cauſſa vniuscuiusque nominis, triplex nuncupatio obtine„ret ſub falſitate nominum vnionem, vt pater ſolus atque vnus „idem atque ipſe haberet & ſpiritus ſancti nomen & filii: id„circo tres ſubſtantias eſſe dixerunt, ſubſiſtentium perſonas „per ſubſtantias edocentes: non ſubſtantiam patris & filii & „ſpiritus ſancti diuerſitate diſſimilis eſſentiæ ſeparantes„(quæ erat hæreſis *Arianorum*, ſolum patrem Deum, reliquas duas perſonas tantum creaturas eſſe, ſtatuentium, atque ita ſubſtantiam diuerſitate naturæ ſeu eſſentiæ diuidentium. Quod hæc ſynodus non fecit:) Hinc HILARIVS ait: „Quod autem dictum eſt, „vt ſint quidem per ſubſtantiam tria, per conſonantiam vero „vnum, non habet calumniam: quia cognominato ſpiritu, id „eſt, paracleto, conſonantiæ potius quam eſſentiæ, per ſimili„tudinem ſubſtantiæ prædicari conuenit vnitatem„. Verum non obſtante hac iuſta defenſione & apologia, pro hoc concilio ab HILARIO facta, a BARONIO, BINNIO, HERMANTIO aliisque recentioris æui ſcriptoribus tamquam concilium *Arianum* repudiatur. At vero eruditus SHELSTRATVS elaboratiſſimam pro hoc concilio diſſertationem ſcripſit, in qua omnibus illis, quæ BARONIVS eiusque aſſeclæ contra hoc concilium vel confeſſionem LVCIANI martyris oppoſuerunt, reſpondit [t]; id quod a BVLLO [u] etiam, erudito epiſcopo noſtrate, fa-

(s) Hilar. de ſynodis p. 108. (p. 334. edit. cit.)

(t) Schelſtrat. Sacrum Antiochenum concilium pro Arianorum conciliabulo paſſim habitum nunc ex omni antiquitate auctoritati ſuæ reſtitutum, diſſert. III, c. II. p. 109 – 116.

(u) Bull. defenſ. fid. ſect. II. c. XIII. n. VI (p. 161. edit. Grab.) Vere fuiſſe Luciani hoc ſymbolum, non ab Arianis ipſi affictum, multa euincunt. Primo epiſcopi illi imprudenter admodum, adeoque impudenter, formulam ali-

„euangelicæ & apoſtolicæ traditioni credimus in vnum Deum „patrem omnipotentem, cunctorum quæ ſunt ædificatorem & „factorem & prouiſorem, ex quo omnia: & in vnum domi„num Ieſum Chriſtum, filium ipſius vnigenitum, Deum, per „quem omnia, qui generatus eſt ex patre; Deum ex Deo, „totum ex toto, vnum ex vno, perfectum de perfecto, regem „de rege, dominum de domino, verbum, ſapientiam, vitam, „lumen verum, viam veram, reſurrectionem, paſtorem, ianu„am, inconuertibilem & incommutabilem, diuinitatis eſſen„tiæque & virtutis & gloriæ patris incommutabilem imaginem, „primum editum totius creaturæ, qui ſemper fuit in principio „apud Deum verbum Deus, iuxta quod dictum eſt in euange„lio: Et Deus erat verbum, per quem omnia facta ſunt, & in „quo omnia conſtant, qui in nouiſſimis diebus deſcendit de ſum„mis, & natus eſt ex virgine ſecundum ſcripturas, & agnus fa„ctus eſt mediator Dei & hominum, prædeſtinatus fidei noſtræ „& dux vitæ, dixit quippe; Non enim deſcendi de cælo, vt „facerem voluntatem meam, ſed voluntatem eius, qui me mi„ſit. Qui paſſus eſt, & reſurrexit pro nobis tertia die, & aſ„cendit in cælos, & ſedet in dextra patris, & iterum venturus „cum gloria iudicare viuos & mortuos. Et in ſanctum ſpiri„tum, qui in paracleſin & ſanctificationem & conſummationem „credentibus datus eſt, iuxta quod & dominus Ieſus Chriſtus „ordinauit diſcipulis, dicens: Pergite & docete vniuerſas gen„tes, baptizantes eas in nomine patris & filii & ſpiritus ſancti. „Manifeſta vtique patris, vere patris, certaque filii, vere filii, „notaque ſpiritus ſancti, vere ſpiritus ſancti, hiſce nominibus „non ſimpliciter, neque otioſis propoſitis, ſed ſignificantibus „diligenter propriam vniuſcuiusque nominatorum ſubſtantiam „& ordinem & gloriam, vt ſint quidem per ſubſtantiam tria, „per conſonantiam vero vnum.

HAEC eccleſiaſticæ fidei expoſitio olim *Arianiſmi* ſuſpecta fuit, eo quod verba iſta: *Vt ſint quidem per ſubſtantiam tria* in verſione HILARII legantur. Verum HILARIVS eam ab hac ſuſpicione ſatis ſuperque liberauit, oſtendendo, quod hæc verba tantummodo *Sabellianis*, tres perſonas non niſi tria nomina facientibus, opponendi gratia adhibita, cetera vero omnia plane & ſigni-

ſignificanter contra hæreſin *Arianam* dicta ſint. Hinc ſynodum *Antiochenam* non reprehendit tamquam *Arianam*, quæ hanc fidei confeſſionem tantum repetiit & adoptauit a *Luciano*, ſed epiſcopos nonaginta ſeptem illic adfuiſſe dicit, qui catholicam fidem hac ipſa contra *Sabellianos* præcipue tueri animo intenderint, ſufficienti cautione contra *Anomœanos* ſeu *Arianos* haud neglecta. Verba illius hæc ſunt [s]: „Volens congregata ſanctorum ſyno-„dus impietatem eam perimere, quæ veritatem patris, & filii „& ſpiritus ſancti nominum numero eluderet, vt non ſubſiſten-„te cauſſa vniuscuiusque nominis, triplex nuncupatio obtine-„ret ſub falſitate nominum vnionem, vt pater ſolus atque vnus „idem atque ipſe haberet & ſpiritus ſancti nomen & filii: id-„circo tres ſubſtantias eſſe dixerunt, ſubſiſtentium perſonas „per ſubſtantias edocentes: non ſubſtantiam patris & filii & „ſpiritus ſancti diuerſitate diſſimilis eſſentiæ ſeparantes„(quæ erat hæreſis *Arianorum*, ſolum patrem Deum, reliquas duas perſonas tantum creaturas eſſe, ſtatuentium, atque ita ſubſtantiam diuerſitate naturæ ſeu eſſentiæ diuidentium. Quod hæc ſynodus non fecit:) Hinc HILARIVS ait: „Quod autem dictum eſt, „vt ſint quidem per ſubſtantiam tria, per conſonantiam vero „vnum, non habet calumniam: quia cognominato ſpiritu, id „eſt, paracleto, conſonantiæ potius quam eſſentiæ, per ſimili-„tudinem ſubſtantiæ prædicari conuenit vnitatem„. Verum non obſtante hac iuſta defenſione & apologia, pro hoc concilio ab HILARIO facta, a BARONIO, BINNIO, HERMANTIO aliisque recentioris æui ſcriptoribus tamquam concilium *Arianum* repudiatur. At vero eruditus SHELSTRATVS elaboratiſſimam pro hoc concilio diſſertationem ſcripſit, in qua omnibus illis, quæ BARONIVS eiusque aſſeclæ contra hoc concilium vel confeſſionem LVCIANI martyris oppoſuerunt, reſpondit [t]; id quod a BVLLO [u] etiam, erudito epiſcopo noſtrate, fa-

(s) Hilar. de ſynodis p. 108. (p. 334. edit. cit.)

(t) Schelſtrat. Sacrum Antiochenum concilium pro Arianorum conciliabulo paſſim habitum nunc ex omni antiquitate auctoritati ſuæ reſtitutum, diſſert. III, c. II. p. 109 – 116.

(u) Bull. defenſ. fid. ſect. II. c. XIII. n. VI (p. 161. edit. Grab.) Vere fuiſſe Luciani hoc ſymbolum, non ab Arianis ipſi affictum, multa euincunt. Primo epiſcopi illi imprudenter admodum, adeoque impudenter, formulam ali-

ctum

ctum eſt, cuius ad diſſertationes lectorem curioſum amandamus.

§. VII.

Formula fidei conſtitutionum apoſtolicarum.

CIRCA tempora LVCIANI martyris, ſæculo tertio extremo,

quam fidei ſub Luciani nomine, quæ ipſius reuera non fuiſſet, Antiochiæ edidiſſent; vbi & ſancti martyris memoria merito ſacra, & ſcripta eius religioſiſſime cuſtodita fuerunt, vt facillime ab omnibus fraus deprehendi potuiſſet. Deinde, vt ſemel illis tuto mentiri licuiſſet, fieri tamen certe non potuit, vt impoſtura diutius Lateret. At ſymbolum illud vt indubie Luciani martyris, venditarunt etiam Ariani, idque ſumma cum fiducia, multis poſt annis, nempe quum, Valentiniano & Valente imperantibus, ſynodus congreganda eſſet in vrbe Tarſo Ciliciæ, referente Sozomeno hiſt. eccleſ. lib. VI. c. XII. Tum enim, inquit ibidem Sozomenus συνελθόντες ἐν Καρίᾳ τῆς Ἀσίας ἀμφὶ τριάκοντα τέσσαρες τῶν Ἀσιανῶν ἐπισκόπων, τὴν μὲν ἐπὶ τῇ ὁμονοίᾳ τῶν ἐκκλησιῶν σπουδὴν ἐπῄνουν· παρῃτοῦντο δὲ τὸ τοῦ ὁμοουσίου ὄνομα· καὶ τὴν ἐν Ἀντιοχείᾳ καὶ Σελευκείᾳ ἐκτεθεῖσαν πίστιν χρῆναι κρατεῖν ἰσχυρίζοντο, ὡς καὶ Λουκιανοῦ τοῦ μάρτυρος οὖσαν, καὶ μετὰ κινδύνων καὶ πολλῶν ἱδρώτων παρὰ τῶν πρὸ αὐτῶν δοκιμασθεῖσαν, i. e. *Quatuor circiter ac triginta Aſiani epiſcopi in Caria Aſiæ prouincia collecti, ſtudium quidem in reſtituenda eccleſiarum concordia poſitum magnopere laudarunt: conſubſtantialis autem vocabulum admittere recuſabant; affirmantes, fidem quæ Antiochiæ & Seleuciæ promulgata fuerat, ratam eſſe oportere, quippe quæ & Luciani martyris fides eſſet, & non ſine multis periculis ac laboribus ab ipſorum anteceſſoribus fuiſſet comprobata.* Porro ſi hoc ſymbolum conſarcinaſſent ipſi Ariani, certe illud ſuis placitis aptius conformaſſent; ſaltem ea non inſeruiſſent, quæ ipſorum hæreſin plane iugularent: cuiusmodi nonnulla in eo reperiuntur, vti mox oſtendemus. Denique hæc fidei confeſſio præcipue dirigitur aduerſus hæreſin Sabellianam, vt ex iis, quæ ſub finem continet, manifeſtiſſimum eſt. Nam poſt explicatam fuſius de SS. trinitate fidem, demum concluditur ſymbolum hoc quaſi epilogo, ſummam & ſcopum totius præcedentis ſermonis explicante: *Patris*, inquam, *vere patris; & filii vere filii; & ſpiritus ſancti reuera ſpiritus ſancti: ita vt hæc vocabula non ſint nuda & ſine re vocabula; ſed quæ accurate exprimant propriam vniuscuiusque perſonam, ordinem, ac gloriam: adeo vt perſonis quidem tres ſint; conſenſu autem vnum.* Quid autem iſta attinebant ad Arianam controuerſiam, quæ in concilio illo Antiocheno agitabatur? A Luciani ætate dogma Sabellii maxime viguit, eiusdemque fertur ipſe Lucianus acerrimus fuiſſe impugnator. His mantiſſæ loco addım obſeruationem Philoſtorgii hiſt. eccleſ. lib. II. c. XV. vbi de Luciani martyris diſcipulis agens, qui magiſtri ſui doctrinam haud illibatam ſeruarunt, ſcribit: καὶ τὸν Ἀστέριον παρατρέψαι τὸ φρόνημα, ἀπαράλλακτον εἰκόνα τῆς τοῦ πατρὸς οὐσίας εἶναι τὸν υἱόν, ἐν τοῖς αὐτοῦ λόγοις καὶ γράμμασι διαμαρτυρόμενον. Atqui illud Afterius ex Luciani ſymbolo totidem verbis mutuatus eſt, vt ex collatione apparebit.

mo,

mo, COTELERIVS auctorem *constitutionum apostolicarum* vixisse autumat, quod mihi vero videtur similius, quam eorum opinio, qui in quinto eum saeculo collocant, vel etiam sententia WHISTONII, qui hunc librum non tantum genuinum CLEMENTIS ROMANI opus, sed opus etiam diuinitus inspirati scriptoris esse, contendit. Quapropter de ipso heic proxime post LVCIANVM loquimur, tamquam eo, qui antiquam quamdam fidei formulam nobis reliquit, tunc temporis probabiliter in quibusdam orientalibus siue *Graecis* ecclesiis vsitatam. Catechumenum enim introducit, fidei suae professionem his verbis edentem: „Et „adscribor [x] Christo, & credo, & baptizor in vnum ingenitum, solum verum Deum omnipotentem, patrem Christi, „creatorem atque opificem vniuersorum, ex quo omnia; & in „dominum Iesum Christum, vnigenitum illius filium, primogenitum omnis creaturae, qui ante saecula beneplacito patris genitus est, non creatus, per quem omnia facta sunt, quae in „caelis & in terra, visibilia & inuisibilia; qui in nouissimis die„bus descendit de caelis, & carnem adsumsit, ac ex sancta vir„gine *Maria* natus est, sancteque se gessit in vita secundum le„ges Dei ac patris sui, & crucifixus est sub *Pontio Pilato*, & mor„tuus est pro nobis; & postquam passus est, tertia die resurre„xit a mortuis, adscendit ad caelos, & sedet ad dexteram pa„tris, & iterum venturus est in consummatione saeculi cum glo„ria ad iudicandos viuos & mortuos, cuius regni non erit finis. „Baptizor etiam in spiritum sanctum, id est paracletum, qui spi„ritus operatus est in omnibus ab initio mundi sanctis, postea

(x) Constit. apostol. lib. VII. c. XLI. Καὶ συντάσσομαι τῷ χριστῷ, καὶ πιστεύω καὶ βαπτίζομαι εἰς ἕνα ἀγέννητον, μόνον ἀληθινὸν Θεὸν παντοκράτορα, τὸν πατέρα τοῦ χριστοῦ κτίστην καὶ δημιουργὸν τῶν ἁπάντων, ἐξ οὗ τὰ πάντα· καὶ εἰς τὸν κύριον Ἰησοῦν τὸν Χριστὸν, τὸν μονογενῆ αὐτοῦ υἱὸν, τὸν πρωτότοκον πάσης κτίσεως, τὸν πρὸ αἰώνων εὐδοκίᾳ τοῦ πατρὸς γεννηθέντα, οὐ κτισθέντα, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο τὰ ἐν οὐρανοῖς καὶ ἐπὶ τῆς γῆς, ὁρατά τε καὶ ἀόρατα, τὸν ἐπ' ἐσχάτων ἡμερῶν κατελθόντα ἐξ οὐρανῶν, καὶ σάρκα ἀναλαβόντα, καὶ ἐκ τῆς ἁγίας παρθένου Μαρίας γεννηθέντα, καὶ πολιτευσάμενον ὁσίως κατὰ τοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς αὐτοῦ, καὶ σταυρωθέντα ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου, καὶ ἀποθανόντα ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ ἀναστάντα ἐκ νεκρῶν μετὰ τὸ παθεῖν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς, καὶ καθεσθέντα ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρὸς, καὶ πάλιν ἐρχόμενον ἐπὶ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος μετὰ δόξης κρῖναι ζῶντας καὶ νεκροὺς, οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος· βαπτίζομαι καὶ εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, τουτέστι τὸν παράκλητον, τὸ ἐνεργῆσαν ἐν πᾶσι τοῖς ἀπ' αἰῶνος ἁγίοις, ὕστερον δὲ ἀποσταλὲν

Filius eſt Dei, & tamen quoque ingenitus. Nos hæc ideo animaduertimus, vt oſtendamus, quam parum præſidii præſentes *Ariani* ex hoc auctore habeant, dummodo benignam iſtam ei interpretationem indulgeamus, quæ iure ſuo omnibus vetuſtis catholicis ſcriptoribus indulgenda eſt.

PORRO obſeruare nobis licebit, quod, quamuis hoc fidei ſymbolum cum ſymbolo eccleſiæ *Romanæ*, communiter vocitato *apoſtolico*, quod ad ſubſtantiam vnum idemque ſit; verbis tamen & phraſibus multum omnino ab eo diſcrepet, & ad ſymbolum eccleſiæ Orientis propius accedat. Et licet tam perfectum ſit, quam quoduis aliud iſtius ætatis, deſcenſus tamen ad inferos & communionis ſanctorum nulla in eo ſit expreſſa mentio. Quod hæc dogmata primis eccleſiæ ſymbolis totidem verbis non inſerta fuiſſe oſtendit.

§. VIII.

Symbolum eccleſiæ Hieroſolymitanæ.

HACTENVS diſperſas antiquarum fidei confeſſionum, quæ ante concilium *Nicaenum* in diuerſarum eccleſiarum vſum compoſitæ ſunt, reliquias congeſſimus; prout hodieque in priuatorum ſcriptorum monumentis reperiuntur. Superſunt autem quædam perfectiores formulæ, e. g. *Hieroſolymitana*, *Cæſareenſis*, *Antiochena* & *Romana*, quibus inter ſe collatis lector facile intelliget, quomodo fidei vnitas exacte concordarit, & cum quadam verborum varietate conſeruata fuerit. Eccleſiæ *Hieroſolymitanæ* ſymbolum in liturgia S. IACOBI imperfectum, perfectius autem in CYRILLI, eccleſiæ *Hieroſolymitanæ* antiſtitis, catecheſibus habemus, vtpote in quibus illud exponitur. In liturgia S. IACOBI initium duntaxat ſymboli [z] habemus: *Credo in vnum Deum patrem, omnipotentem, factorem cæli & terræ, & in vnum dominum Ieſum Chriſtum filium Dei:* Reliqua inſerta non ſunt, vtpote ſine recitatione ſatis nota. Verum in CYRILLI catecheſibus capita plenius recenſentur, & collecta ſic habent:

„CREDO in vnum Deum [a], patrem omnipotentem, „factorem cæli & terræ, viſibilium omnium & inuiſibilium fa-

(z) Iacobi liturg. in bibl. patr. Græc. Latin. tom. II. p. 7. Πιστεύω εἰς ἕνα Θεὸν πατέρα παντοκράτορα, ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς· καὶ εἰς ἕνα κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ

(a) Cyrill. catech. VI. ſeqq. Πιστεύω εἰς ἕνα Θεὸν πατέρα παντοκράτορα, ποιητὴν οὐρα-

„cto-

ipsis fidei capita, nimirum de *catholica ecclesia*, de *remissione peccatorum*, & de *vita æterna* subiuncta fuisse; solis commatibus de *communione sanctorum* & *descensu ad inferos* omissis.

§. IX.

Symbolum ecclesiæ Cæsareensis *in* Palæstina.

ATQVE ita in symbolo fidei ecclesiæ *Cæsareensis* in *Palæstina*, quod in catechesi & in sacro lauacro se accepisse narrat EVSEBIVS, *descensus ad inferos* abesse, obseruatur. Differt tamen verbis ab symbolo *Hierosolymitano*, & ex reliquis omnibus ad symbolum *Nicænum* proxime accedit. Verba eius, vt ab ipso EVSEBIO in concilio *Niceno* recitatum fuit, sic habent: „Credimus [c] in vnum Deum, patrem omnipotentem, visibilium omnium & inuisibilium creatorem: & in vnum dominum Iesum Christum, Dei verbum, Deum de Deo, lumen „de lumine, vitam ex vita, filium vnigenitum, primogenitum „omnis creaturæ, ante omnia sæcula ex Deo patre genitum, „per quem omnia facta sunt: qui propter nostram salutem in„carnatus est, & inter homines versatus: qui passus est, & re„surrexit tertia die: adscendit ad patrem, & iterum venturus „est cum gloria, vt viuos iudicet ac mortuos. Credimus etiam „in vnum spiritum sanctum. Horum vnum quemque subsiste„re credentes: Patrem vere patrem, filium vere filium, & spi„ritum sanctum vere spiritum sanctum: sicut & dominus noster, „quum discipulos suos ad prædicandum mitteret, dixit: Ite ac

ante concilium Constantinopolitanum, adeoque Nicænum, ecclesiæ Occidentis vsurparunt, minime desiisse in verba illa *& in spiritum sanctum*; sed & alia in ipsis fidei capita subiecta fuisse. Quis vero, qui ea, quæ supra obseruauimus de origine omnium fere hæresium in Oriente, expenderit, facile credat, symbola Occidentalia, Orientalibus fuisse auctiora? cetera.

(c) Euseb. epist. ad eccles. Cæsar. ap. Socrat. lib. I. c. VIII. p. 24. b. Πιστεύομεν εἰς ἕνα Θεὸν, πατέρα παντοκράτορα, τὸν τῶν ἁπάντων ὁρατῶν τε καὶ ἀοράτων ποιητήν· καὶ εἰς ἕνα κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν τοῦ Θεοῦ λόγον, Θεὸν ἐκ Θεοῦ, φῶς ἐκ φωτὸς, ζωὴν ἐκ ζωῆς, υἱὸν μονογενῆ, πρωτότοκον πάσης κτίσεως, πρὸ πάντων τῶν αἰώνων ἐκ τοῦ Θεοῦ πατρὸς γεγεννημένον· δι' οὗ καὶ ἐγένετο τὰ πάντα, τὸν διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν σαρκωθέντα, καὶ ἐν ἀνθρώποις πολιτευσάμενον· καὶ παθόντα, καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ· καὶ ἀνελθόντα πρὸς τὸν πατέρα, καὶ ἥξοντα πάλιν ἐν δόξῃ κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς· πιστεύομεν καὶ εἰς ἓν πνεῦμα ἅγιον· τούτων ἕκαστον εἶναι καὶ ὑπάρχειν πιστεύοντες, πατέρα ἀληθῶς πατέρα, καὶ υἱὸν ἀληθῶς υἱὸν, καὶ πνεῦμα ἅγιον ἀληθῶς ἅγιον πνεῦμα· καθὼς καὶ ὁ κύριος ἡμῶν ἀποστέλλων εἰς τὸ κήρυγμα τοὺς ἑαυ-

„docete omnes gentes, baptizantes eos, in nomine patris, filii „& spiritus sancti.

Qvae alibi sequuntur post ista: *In spiritum sanctum*, heic ex eadem ratione omissa sunt, ex qua in symbolo *Nicæno* omissa esse posthac ostendemus, nimirum quod tunc temporis de illis nulla controuersia agitata, & eatenus duntaxat symbolum iam recitatum esset, quatenus ad opponendum hæresi *Arianæ* memorari oportebat.

§. X.

Symbolum ecclesiæ Alexandrinæ.

Ecclesiae *Alexandrinæ* symbolum aliquanto breuius, quam *Cæsareense* illud fuit, & idem esse a viris doctis creditur, „quod *Arius* & *Euzoius Constantino* obtulerunt, *Nicænam* fidem si„mulantes. Formula socrati [*d*] memorata huiusmodi est. „Credimus in vnum Deum, patrem omnipotentem, & in do„minum Iesum Christum, filium eius, qui ex eo factus est an„te omnia sæcula: Deum verbum, per quem omnia facta sunt, „quæ in cælo & quæ in terra: qui descendit & incarnatus est: „qui passus est & resurrexit, & adscendit in cælos, & iterum „venturus est, vt iudicet viuos ac mortuos. Et in spiritum san„ctum, in carnis resurrectionem & in vitam futuri sæculi, re„gnumque cælorum, & in vnam catholicam ecclesiam Dei, quæ „a primis cardinibus ad vltimos vsque terrarum fines porrigitur.

§. XI.

Symbolum ecclesiæ Antiochenæ.

Ecclesiae *Antiochenæ* symbolum illud videtur esse, quod in cassiano legimus, qui id tradit, quemadmodum in ista ecclesia inde ab apostolorum temporibus receptum esse, probabile est, addito solum vocabulo *consubstantialis*, quod a concilii *Nicæni* tempore fuit interpositum. „Textus & fides An-

τῶ μαθηταῖς, εἰπεὶ πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τῶ πατρὸς, καὶ τῶ υἱῶ, καὶ τῶ ἁγίω πνεύματος.

(*d*) Socrat. lib. I. c. XXVI. Πιστεύομεν εἰς ἕνα Θεὸν, πατέρα παντοκράτορα· καὶ εἰς κύριον Ἰησῶν Χριστὸν τὸν υἱὸν αὐτῶ, τὸν ἐξ αὐτῶ πρὸ πάντων τῶν αἰώνων γεγεννημένον Θεὸν λόγον, δι' ὧ τὰ πάντα ἐγένετο, τά τε ἐν τοῖς ὠρανοῖς, καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς· τὸν κατελθόντα καὶ σαρκωθέντα, καὶ παθόντα, καὶ ἀναστάντα, καὶ ἀνελθόντα εἰς τὺς ὠρανὺς, καὶ πάλιν ἐρχόμενον κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρύς· καὶ εἰς τὸ ἅγιον πνεῦμα, καὶ εἰς σαρκὸς ἀνάστασιν, καὶ εἰς ζωὴν τῶ μέλλοντος αἰῶνος, καὶ εἰς βασιλείαν ὠρανῶν, καὶ εἰς μίαν καθολικὴν ἐκκλησίαν τῶ Θεῶ, τὴν ἀπὸ περάτων ἕως περάτων.

tio-

„tiocheni ſymboli, inquit, hæc [e] eſt: Credo in vnum „& ſolum Deum patrem omnipotentem, creatorem omnium „viſibilium & inuiſibilium creaturarum. Et in dominum „noſtrum Ieſum Chriſtum; filium eius vnigenitum & pri„mogenitum totius creaturæ, ex eo natum ante omnia ſæ„cula, & non factum, Deum verum ex Deo vero, homou„ſion patri, per quem & ſæcula compaginata ſunt & omnia fa„cta. Qui propter nos venit, & natus eſt ex *Maria* virgine, & „crucifixus ſub *Pontio Pilato*, & ſepultus, & tertia die reſurrexit „ſecundum ſcripturas, & in cælos adſcendit, & iterum veniet „iudicare viuos & mortuos. Et reliqua„.

NON integrum ſymbolum heic recitat CASSIANVS, ſed ea duntaxat capita, quæ contra *Neſtorium* vrgenda erant, qui in hac fide & ſymbolo *Antiochiæ* baptizatus fuerat, cuius eum præuaricatorem factum, a fidei profeſſione, quam ipſe huius ſymboli verbis in baptiſmo ſuo & ordinatione feciſſet, reſiluiſſe oſtendit, reliqua ſymboli capita intacta relinquens.

§. XII.

Symbolum eccleſiæ Romanæ, *vulgo* ſymbolum apoſtolorum *dictum*.

QVISQVIS antememorata ſymbola inter ſe contulerit, dogmata de *communione ſanctorum*, & de *deſcenſu ad inferos* in eorum nullo verbis expreſſis memorari facile videbit. Neque vero in ſymbolo *Romano*, quod apoſtolorum ſymbolum communiter audit, ab initio fuerunt, vti non tantum ex teſtimonio RVFFINI, ſed ex vetuſtis quibusdam huius ſymboli exemplis adhuc ſuperſtitibus, videre eſt. VSSERIVS duo exempla in *Anglia* noſtra reperit, in quibus hæc additamenta, nec non illud de vita æterna, deſunt. Alterum *Græce* quidem ſed litteris *Anglo-Saxonicis* expreſſum & pſalterio *Aethelſtani* regis, anno æræ noſtræ DCC. ſcripto coniunctum, aliud vero *Latine* expreſſum, ſed vtrumque [f] eamdem verborum formam exhibens: „Cre„do in Deum patrem omnipotentem: & in Chriſtum IEſum fi„lium eius vnicum, dominum noſtrum; qui natus eſt de ſpiritu

(e) Caſſian. de incarnat. lib. VI. p. 1272.

(f) Vſſer. de ſymbolis p. 6. Πιστεύω εἰς Θεὸν πατέρα παντοκράτορα· καὶ εἰς τὸν Χριστὸν Ἰησοῦν υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογένητον, τὸν κύριον ἡμῶν, τὸν γεννηθέντα ἐκ πνεύματος

„ſancto

„sancto & *Maria* virgine, qui sub *Pontio Pilato* crucifixus est & „sepultus, tertia die resurrexit a mortuis, adscendit in cælos, „sedet ad dextram patris, vnde venturus est iudicare viuos & „mortuos. Et in spiritu sancto, sancta ecclesia, remissione pec-„catorum, carnis resurrectione, Amen„.

QVAE in his antiquis formis a præsentis symboli aposto-lici forma abeunt, dum nonnulla verba, quæ postmodum ac-cesserunt, non habent, notata sunt ab VSSERIO [*ff*], qui id quoque a diuersis auctoribus vetustioribus cum quadam verbo-rum diuersitate ad nos transmissum esse obseruauit. Nam in quibusdam auctoribus, qui hoc symbolo vsi sunt, *vita æterna*

ἁγίου, καὶ Μαρίας τῆς παρθένου· τὸν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου σταυρωθέντα, ταφέντα, τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστάντα ἐκ νεκρῶν, ἀναβάντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς, καθήμενον ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρὸς, ὅθεν ἔρχεται κρίνειν ζῶντας καὶ νεκρούς· καὶ εἰς πνεῦμα ἅγιον, ἁγίαν ἐκκλησίαν, ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, σαρκὸς ἀνάστασιν. Ἀμήν.

(*ff*) Vsser. ibid. p. 6. lin. pen. & p. 7. Hoc symbolum illud est, quod - - tum a Maximo Taurinensi, in homilia de traditione symboli explicatur; tum ab Augustino in libello de fide & symbolo competentibus exponitur, & in fine fidelibus omnibus ita commendatur: *Hæc est fides, quæ paucis verbis tenenda in symbolo nouellis christianis datur. Quæ pauca verba fidelibus nota sunt: vt credendo subiugentur, Deo subiugati recte viuant, recte vi-vendo cor mundent, corde mundo, quod credunt, intelligant.* Idemque i-psum Græcum a Marcello Ancyrano professioni fidei suæ ad Iulium Roma-num antistitem insertum, apud Epiphanium in hæresi LXXII. legitur: ver-bo πατέρα tantum initio, librariorum vt videtur incuria, omisso; & *vitæ æternæ* articulo in fine superaddito. Quem & in occidentis quibusdam partibus receptum fuisse, & ex Petro Rauennate, & ex auctore libri de sym-bolo ad catechumenos obseruo; symbolum eodem modo, quo a Marcello est propositum, explicantibus. Verum apud alios, omissa *vitæ æternæ* mentione, in *carnis resurrectione* (vt in nostris illis superioribus) termi-natum fuisse symbolum ex Hieronymo & Ruffino intelligitur. Quorum prior in epistola LXI. ad Pammachium, aduersus errores Ioannis Hieroso-lymitani, ita loquitur: *In symbolo fidei & spei nostræ - - concluditur.* Posterior & in apologia aduersus eumdem Hieronymum, Aquileienses suos *in huius carnis resurrectione finem symboli* statuere confirmat; & in ipsius symboli expositione porro addit. *Vltimus iste sermo, qui resurrectionem pronuntiat summam totius perfectionis succincta breuitate concludit.* quem in sua symboli explicatione sequutus est Venantius Fortunatus, Pictauien-sis apud Gallos episcopus; eo capitulo *summam perfectionis concludi* simi-liter repetens. Quod ipsum etiam Maximus Taurinensis illis verbis signi-ficatum voluit. *Hic religionis nostræ finis, hæc summa credendi est.* & au-ctor sermonis CXIX. de tempore (operum Augustini tomo X.) notatione il-la: *Iste iam finis est: sed finis sine fine erit resurrectio carnis.*

post

post *resurrectionem carnis* addita est. Vt in homiliis PETRI CHRYSOLOGI [g], episcopi *Rauennatis*, vbi hoc symbolum exponitur. Et in auctore libri de *symbolo ad catechumenos* tomo IX operum AVGVSTINI: Et in symbolo, quod MARCELLVS episcopus *Ancyranus Iulio* episcopo *Romano* exhibuit, cuius meminit EPIPHANIVS [h]. Apud alios autem, omissa *vita aeterna* mentione, in *carnis resurrectione* symbolum hoc terminatum est; non quod illi articulum fidei esse negarint, sed quod in articulo de *resurrectione carnis* contineretur, vt illi id recte interpretantur. HIERONYMVS [i] expressis verbis ait: *In symbolo fidei & spei nostrae, quod ab apostolis traditum non scribitur in charta & atramento, sed tabulis cordis carnalibus, post confessionem trinitatis & vnitatem ecclesiae, omne christiani dogmatis sacramentum CARNIS RESVRRECTIONE CONCLVDITVR.* Et MAXIMVS TAVRINENSIS [k], qui singulos eius articulos distincte explicat, idem dicit. AVGVSTINVS etiam [l] symbolum *carnis resurrectione* finit, sed *vitam aeternam* in istius interpretatione includit. Nam *Corporis*, inquit, *resurrectione facta, a temporis conditione liberati AETERNA VITA ineffabili caritate & stabilitate sine corruptione perfruemur.* Atque similem in modum auctor *sermonum de tempore* [m], qui sub illius nomine scripsit: *Iam finis est: sed finis erit sine fine resurrectio carnis.*

§. XIII.

Symbolum ecclesiae Aquileiensis.

ITA quoque res se habet cum ecclesiae *Aquileiensis* symbolo, quod in aliis momentis a *Romano* & orientalibus symbolis discrepat. RVFFINVS enim, qui explicationem eius scripsit, *in resurrectione carnis* illud concludit, *aeterna vita* non memorata

(g) Petr. Chrysolog. homil. LVII -- LXII.

(h) Epiphan. haeres. LXXII. Marcell. n. III. Πιστεύω εἰς θεὸν παντοκράτορα κ. τ. λ. -- ζωὴν αἰώνιον.

(i) Hieronym. epist. LXI. ad Pammachium.

(k) Maxim. Taurin. hom. I. de diuersis p. 239. Hic religionis cetera. vid. sub litt. (ff).

(l) Augustin. de fide & symbolo tom. III. opp. p. 66. edit. Paris. MDCXXXVII. (p. 150. edit. Basil. MDLXIX.)

(m) Aug. serm. CXIX. de tempore tom. X. p. 306. (p. 860.)

nec explicata, nisi tacite duntaxat; quatenus in resurrectione simul comprehenditur. In aliis capitibus quædam ad hoc symbolum accessiones factæ, quæ in *Romano* absunt: Heic enim descensus ad inferos diserte legitur; & non tantum *resurrectio carnis* in genere sed *resurrectio HVIVS carnis* in specie memoratur; & in primo articulo post vocabulum *omnipotentem* adduntur duo, *inuisibilem* & *impassibilem* [n], tamquam appellationes Deo patri peculiares & propriæ. Sic enim habet: „Credo in Deum „patrem omnipotentem, *inuisibilem* & *impassibilem*. Et in Chri„stum IEsum vnicum filium eius, dominum nostrum, qui natus „est de spiritu sancto ex *Maria* virgine, crucifixus sub *Pontio* „*Pilato* & sepultus, descendit ad inferna. Tertia die resurrexit „a mortuis, adscendit in cælos, sedet ad dextram patris: Inde „venturus est iudicare viuos & mortuos. Et in spiritum san„ctum, sanctam ecclesiam catholicam, remissionem peccato„rum, *huius* carnis resurrectionem„. Ratio, ob quam vocabula *inuisibilem* & *impassibilem* huic symbolo adiecta sint, quæ in *Romano* non legebantur, erat, vt hæresi *Sabellii* & *Patripassianæ*, Deum patrem ex *Maria* virgine natum atque ita visibilem factum & passum in carne, somnianti occurreretur. *Vt excluderetur talis impietas* [o] *de patre*, inquit RVFFINVS, *videntur hæc addidisse maiores, & inuisibilem patrem atque impassibilem dixisse.* Descensus ad inferna huic symbolo prorsus peculiaris est. Nam si ab hoc & concilii *Ariminensis* symbolo, SOCRATI [p] memorato, discesseris, hic articulus in nullo alio huius ætatis symbolo expressis verbis legitur; quamquam RVFFINO vis istius eadem esse videtur in eo, quod sepultus dicatur. Quando primum symbolo accesserit, id ex PEARSONIO condisci potest, qui hac de re tamquam ad annum sexcentesimum facta, loquitur.——

(n) Ruffin. exposit. symboli ad calcem Cypriani p. 19. (p. 173. in opusculis.)

(o) Ruffin. ibid. Sciendum, quod duo isti sermones in ecclesiæ Romanæ symbolo non habentur: Constat autem apud nos additos hæreseos caussa Sabellii, illius profecto, quæ a nostris Patripassiana appellatur; id est, quæ patrem ipsum vel ex virgine natum dicit, & visibilem factum, vel passum adfirmat in carne. Vt ergo excluderetur talis impietas &c.

(p) Socrat. lib. II. c. XXXVII. *Τοῦτον ἴσμεν τὸν μονογενῆ αὐτοῦ υἱὸν - - ἀποθανόντα καὶ εἰς τὰ καταχθόνια κατελθόντα, καὶ τὰ ἐκεῖσε οἰκονομήσαντα· ὃν πυλωροὶ ᾅδου ἰδόντες ἔφριξαν, κ. τ. λ.* Hunc vnigenitum filium Dei scimus - - mortuum esse, & *ad inferos descendentem*, quæ illic agenda erant, disposuisse. Quem conspicati inferorum ianitores tremuerunt.

§. XIV.

§. XIV.

Symbolum Nicænum, *vt primum a concilio* Nicæno *publicatum fuit.*

Hactenus de istiusmodi symbolis loquuti sumus, quæ in ecclesia ante habitam synodum *Nicænam* obtinuisse censeri poterunt. Nunc de prima symboli *Nicæni* compositione mentionem facturi, & quemadmodum postea in nouam formam a concilio *Constantinopolitano* redactum illud sit, commemoraturi sumus. Symbolum vti primum a concilio *Nicæno* publicatum est, sic habet. „Credimus in vnum Deum, patrem omni-„potentem [q], omnium visibilium & inuisibilium creatorem: „& in vnum dominum IEsum Christum, filium Dei, genitum „ex patre, vnigenitum, hoc est, ex substantia patris: Deum „de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero: geni-„tum non factum; consubstantialem patri, per quem omnia fa-„cta sunt, quæ in cælo sunt & in terra. Qui propter nos ho-„mines & propter salutem nostram descendit, incarnatusque „& homo factus est, & passus. Qui resurrexit tertia post die: „adscendit ad cælos, venturus est, vt viuos iudicet & mortuos. „Credimus & in spiritum sanctum, eos autem, qui dicunt, fuit „aliquando tempus, quum non esset, & antequam gigneretur, „non erat: vel quod de non exstantibus factus est; aut qui ex „altera substantia vel essentia dicunt esse filium Dei, aut crea-„tum, aut conuersioni mutationique obnoxium, anathemate „ferit sancta catholica & apostolica ecclesia„.

Hoc symbolum in veterum patrum scriptis & conciliis hac ipsa verborum forma expressum frequenter occurrit. Vt

(q) Ap. Socrat. lib. I. c. VIII. p. 23. Πιστεύομεν εἰς ἕνα Θεὸν, πατέρα παντοκράτορα, πάντων ὁρατῶν τε καὶ ἀοράτων ποιητήν· καὶ εἰς ἕνα κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ, γεννηθέντα ἐκ τοῦ πατρὸς μονογενῆ, τουτ' ἔστιν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ πατρὸς, Θεὸν ἐκ Θεοῦ καὶ φῶς ἐκ φωτὸς, Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ· γεννηθέντα οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ πατρί· δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, τά τε ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ τὰ ἐν τῇ γῇ, δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα καὶ σαρκωθέντα, καὶ ἐνανθρωπήσαντα παθόντα καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ἐρχόμενον κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς· καὶ εἰς τὸ ἅγιον πνεῦμα· τοὺς δὲ λέγοντας ὅτι ἦν ποτὲ ὅτε οὐκ ἦν, καὶ πρὶν γεννηθῆναι οὐκ ἦν, καὶ ὅτι ἐξ οὐκ ὄντων ἐγένετο, ἢ ἐξ ἑτέρας ὑποστάσεως ἢ οὐσίας φάσκοντες εἶναι, ἢ κτιστὸν, ἢ τρεπτὸν, ἢ ἀλλοιωτὸν τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ἀναθεματίζει ἡ ἁγία καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ ἐκκλησία.

in

in ATHANASII epiſtola ad *Ionianum* [*], in HILARIO [†] de ſynodis, in LEONIS epiſtola XCV *ad Leonem imperatorem*. In concilio *Romano* ſub *Iulio* an. CCCXXXVII. In concilio *Epheſino*, *epiſt. ad Neſtorium*. In concilio *Chalcedonenſi* act. II. In concilio *Hipponenſi* & *Carthaginenſi* ſexto. In præfatione *codicis Africani*. In concilio *Bracarenſi* tertio, & tertio ac decimo tertio *Toletano*. In concilio generali quinto *Conſtantinopolitano* act. XVII. aliisque pluribus.

IAM vero viri quidem docti in ea fuerunt ſententia, antiqua ſymbola ante concilium *Nicænum* non habuiſſe ea doctrinæ capita, quæ dogma de *ſpiritu ſancto* ſequuntur, ſed omnia in illis verbis; *Et in ſpiritum ſanctum*, fuiſſe terminata. Hæc VOSSII & ERASMI fuit opinio, cui etiam VSSERIVS [r] ſe aliquando addictum, ſed inſtituta diligentiore rei conſideratione, ab ea depulſum eſſe dicit. Nam ex plerisque ante recitatis formulis manifeſto apparet, non nullos articulos, qui poſt verba: *Et in ſpiritum ſanctum*, ſequuntur, ſempter fuiſſe partes ſymboli. Cauſſa vero, cur concilium *Nicænum* eos non repetierit, ea ſola fuit, quod tunc temporis non eſſent vocati in controuerſiam: vnde ex priſtinis ſymbolis ea tantummodo recitarunt, quæ ad reprimendam hæreſin *Arianam* requirebantur, cetera ex priſtinis ſymbolis, tunc generatim in eccleſia receptis, ſupplenda relinquentes. Patet hoc ex ſymbolis tum apud *Arianos* tum in eccleſia vſitatis, antequam concilium *Conſtantinopolitanum* nouam ſymboli *Nicæni* formam effinxiſſet, quæ poſtmodum vniuerſaliter in eccleſia fuit recepta. Ita in ſymbolo, ab epiſcopis pſeudoſynodi *Sardicenſis* ſeparatim coactis edito, quod HILARIVS [s]

(*) Athanaſ. tom. I. p. 247. edit. Pariſ. MDCXXVII. (tom. I. p. 781. edit. Pariſ MDCXCVIII.)

(†) Hilar. de ſynodis p. 114.

(r) Vſſer. de ſymb. p. 17. Sane in ea me aliquando fuiſſe opinione non diffiteor, veterum orientalium eccleſiarum ſymbola in ſimplice perſonæ *ſpiritus ſancti* confeſſione fuiſſe terminata; illius vero amplificationem capituli, & quæ de eccleſia & beneficiis ad eam ſpectantibus ſequebantur omnia, a patribus ſecundæ ſynodi oecumenicæ Conſtantinopoli anno Chriſti CCCLXXXI. habitæ, primum fuiſſe addita. Sed ab ea me depulit ſententia temporis, quo a Cyrillo Hieroſolymitano catechetici ſermones ſunt habiti, & ab Epiphanio Anchoratum fuit editum, dillgentior conſideratio, cetera.

(s) Hilar. de ſynodis p. 108. (p. 336. edit. Par. MDCXXXI.)

alii-

[t] aliique nobis tradidere, post articulum spiritus sancti hæc leguntur: *Credimus in sanctam ecclesiam, in remissionem peccatorum, in vitam æternam.* Vel, vt in fragmentis eius perfectius exhibetur: *Credimus in sanctam ecclesiam, in remissionem peccatorum, in carnis resurrectionem, in vitam æternam.* Ita quoque *Eusebiani* in prima fidei formula, in concilio *Antiocheno* publicata, & ATHANASIO pariter & SOCRATI [u] memorata, post articulum *spiritus sancti* addunt: *Credimus carnis resurrectionem & vitam æternam.* Iam vero absurdum foret cogitare, *Arianos* hosce articulos in symbolis suis fuisse retenturos, catholicis illos vel reiicientibus vel negligentibus. Quocirca planum est & euidens, concilium *Nicænum* partem duntaxat antiqui symboli fuisse, quod in baptismo integrum recitatum fuit, etsi heic non repetitum. Cuius rei id, quod antea ex catechesibus CYRILLI obseruauimus, satis perspicuum est testimonium.

§. XV.

Symbolum Epiphanii.

Hoc porro ex duobus manifestum est fidei professionibus, breuiore altera, altera longiore, quæ ab EPIPHANIO in *anchorato* suo, quem aliquot annis ante celebratum concilium *Constantinopolitanum* scripsit, recitantur. Breuior formula, quam catechumenis omnibus, qui ad baptismum sese comparent, a tempore concilii *Nicæni* ad decimum *Valentiniani* & *Valentis* h. e. æræ christianæ CCCLXXIII. diligenter inculcari, dicit, hæc est: „Credimus [w] in vnum Deum patrem omnipotentem, factorem cæli & terræ, visibilium & inuisibilium. Et in vnum dominum IEsum Christum, filium Dei vnigenitum, & ex patre „natum ante omnia sæcula: hoc est ex patris substantia: lu-

(t) Hilar. fragment. p. 140. (p. 448.)

(u) Socrat. lib. II. c. X. Πιστεύομεν καὶ εἰς τὸ ἅγιον πνεῦμα· εἰ δὲ δεῖ προσθεῖναι, πιστεύομεν καὶ περὶ σαρκὸς ἀναστάσεως, καὶ ζωῆς αἰωνίου. Credimus etiam in spiritum sanctum. Et si hoc quoque adiiciendum est, *credimus carnis resurrectionem & vitam æternam.*
Athanas. de synod. Arim. & Seleuc. tom. I. p. 892. edit. Par. MDCXXVII. (p. 735. e. edit. Par. MDCXCVIII.)

(w) Epiphan. anchorat. n. CXX. (tom. II. p. 122.) Πιστεύομεν εἰς ἕνα Θεὸν, πατέρα παντοκράτορα, ποιητὴν οὐρανοῦ τε καὶ γῆς, ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων· καὶ εἰς ἕνα κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν μονογενῆ, τὸν ἐκ τοῦ πατρὸς γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων· τουτέστιν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ πατρὸς, φῶς ἐκ φω-

„men de lumine, Deum verum de Deo vero; genitum non fa-„ctum, consubstantialem patri, per quem omnia facta sunt, quæ „cælo terraque continentur. Qui propter nos homines & pro-„pter nostram salutem descendit de cælis. Et incarnatus est de „spiritu sancto ex *Maria* virgine. Et homo factus est. Cru-„cifixus etiam pro nobis sub *Pontio Pilato*, passus & sepultus est: „Et resurrexit tertia die secundum scripturas. Et ascendit in „cælum, sedet ad dexteram patris. Et iterum venturus est cum „gloria, iudicare viuos & mortuos. Cuius regni non erit finis. „Et in spiritum sanctum dominum & viuificantem. Qui ex pa-„tre procedit. Qui cum patre & filio simul adoratur & con-„glorificatur. Qui loquutus est per prophetas. Et in vnam „sanctam & apostolicam ecclesiam. Confitemur vnum bapti-„sma in remissionem peccatorum. Et exspectamus resurrectio-„nem mortuorum, & vitam futuri sæculi, Amen. Eos vero, „qui dicunt, fuit aliquando, quum non esset, & antequam gi-„gneretur, non erat, siue ex nihilo factus est; vel ex altera hy-„postasi, siue substantia, quique Dei filium fluentem ac muta-„bilem esse defendunt, hos omnes anathemate damnat catho-„lica & apostolica ecclesia„.

Eiusmodi fidei formula, inquit EPIPHANIVS, *a sanctis apostolis tradita & in ecclesia in sancta vrbe (Nicæa) ab omnibus sanctis episcopis, qui supra trecentos & decem fuerunt, præscripta.* Quibus verbis non vult dicere, hosce articulos hac ipsa verborum forma vel ab apostolis vel a concilio *Nicæno* traditos esse, sed ec-

τὸς, Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ πατρὶ δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, τά τε ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ τὰ ἐν τῇ γῇ· τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους, καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν, καὶ σαρκωθέντα ἐκ πνεύματος ἁγίου, καὶ Μαρίας τῆς παρθένου καὶ ἐνανθρωπήσαντα, σταυρωθέντα τε ὑπὲρ ἡμῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου, καὶ παθόντα, καὶ ταφέντα, καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, κατὰ τὰς γραφάς, καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανούς, καὶ καθεζόμενον ἐκ δεξιῶν τοῦ πατρός, καὶ πάλιν ἐρχόμενον μετὰ δόξης, κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς· οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος· καὶ εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, κύριον καὶ ζωοποιόν, τὸ ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν πατρὶ καὶ υἱῷ συμπροσκυνούμενον, καὶ συνδοξαζόμενον, τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν προφητῶν· εἰς μίαν ἁγίαν καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν ἐκκλησίαν· ὁμολογοῦμεν ἓν βάπτισμα εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, προσδοκῶμεν ἀνάστασιν νεκρῶν, καὶ ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος, ἀμήν. Τοὺς δὲ λέγοντας, ἦν ποτε, ὅτε οὐκ ἦν, καὶ πρὶν γεννηθῆναι οὐκ ἦν· ἢ ὅτι ἐξ οὐκ ὄντων ἐγένετο, ἢ ἐξ ἑτέρας ὑποστάσεως, ἢ οὐσίας, φάσκοντας εἶναι ῥευστόν, ἢ ἀλλοιωτὸν τὸν τοῦ Θεοῦ υἱόν, τούτους ἀναθεματίζει ἡ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ ἐκκλησία.

clesiæ

clesiæ hac formula in baptismo vti placuisse, tamquam doctrinæ per apostolos & patres *Nicænos* traditæ consentanea. Verum postea *Apollinarianis* aliisque hæreticis emergentibus & ecclesiam infestantibus sub *Valentiniani* & *Valentis* imperio, quorum tunc decimus annus agebatur, & *Gratiani* sextus, a *Diocletiano* vero tyranno nonagesimus, hoc est an. CCCLXXIII. fidei confessionem specialioribus quorumdam articulorum explicationibus, ad istas hæreses sufflaminandas, auxerunt. Et tum formula ab iis præsertim, qui baptismo initiandi erant, recitari iussa, ita se habuit, quemadmodum eodem loco narrat: „Credimus „[x] in vnum Deum, patrem omnipotentem, omnium inuisibilium, visibiliumque factorem: & in vnum dominum IEsum „Christum, filium Dei, genitum a Deo patre, vnigenitum, hoc „est, e patris substantia: Deum de Deo, lumen de lumine, Deum „verum de Deo vero: genitum non factum, consubstantialem „patri: per quem omnia facta sunt, tam quæ cælis quam quæ „terra continentur, visibilia & inuisibilia. Qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit: & incarnatus „est, hoc est e *Maria* semper virgine de spiritu sancto perfecte „genitus. Et homo factus est: id est, perfectum adsumsit hominem, animam, corpus, mentem, & quidquid aliud homo „est, excepto peccato, non e virili semine, nec ita vt in homine duntaxat inesset, sed in se ipsum effictam illam carnem „transtulit, & in vnam ac sanctam singularitatem coniunxit. „Non ad eum modum, quo prophetis adspirauit, & in illis loquutus est, effecitque quidpiam, sed homo perfectus esse voluit: verbum quippe caro factum est: neque aut mutationem

(x) Epiphan. ibid. p. 123. Πιστεύομεν εἰς ἕνα Θεὸν, πατέρα παντοκράτορα, πάντων ἀοράτων τε καὶ ὁρατῶν ποιητὴν, καὶ εἰς ἕνα κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ, γεννηθέντα ἐκ Θεοῦ πατρὸς, μονογενῆ· τουτέστιν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ πατρὸς, Θεὸν ἐκ Θεοῦ, φῶς ἐκ φωτὸς, Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ· γεννηθέντα, οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ πατρὶ, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, τά τε ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐν τῇ γῇ, ὁρατά τε καὶ ἀόρατα· τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα, καὶ σαρκωθέντα· τουτέστι γεννηθέντα τελείως ἐκ τῆς ἁγίας Μαρίας τῆς ἀειπαρθένου, διὰ πνεύματος ἁγίου, ἐνανθρωπήσαντα, τουτέστι τέλειον ἄνθρωπον λαβόντα, ψυχὴν καὶ σῶμα, καὶ νοῦν, καὶ πάντα, εἴ τι ἐστὶν ἄνθρωπος, χωρὶς ἁμαρτίας, οὐκ ἀπὸ σπέρματος ἀνδρὸς, οὐδὲ ἐν ἀνθρώπῳ, ἀλλ' εἰς ἑαυτὸν σάρκα ἀναπλάσαντα, εἰς μίαν ἁγίαν ἑνότητα· οὐ καθάπερ ἐν προφήταις ἐνέπνευσέ τε καὶ ἐλάλησε, καὶ ἐνήργησεν, ἀλλὰ τελείως ἐνανθρωπήσαντα· ὁ γὰρ λόγος σὰρξ ἐγένετο, οὐ τρο-

„vllam eſt expertus, aut diuinitatem ſuam in naturam conuer-
„tit hominis: ſed in vnam ſanctam perfectionem diuinitatem-
„que copulauit. Vnus eſt enim dominus IEſus Chriſtus, non
„duo: Idem Deus, idem dominus, idemque rex. Qui paſſus
„eſt in carne, & reſurrexit, & cælum cum eodem corpore
„conſcendit. Et ad dexteram patris glorioſe conſedit; Et cum
„eodem corpore venturus eſt cum gloria, iudicare viuos & mor-
„tuos. Cuius regni non erit finis. Credimus & in ſpiritum
„ſanctum, qui loquutus eſt in lege, & per prophetas prædica-
„vit; ad *Iordanem* deſcendit, in apoſtolis loquutus eſt & in ſan-
„ctis habitat. Ita porro nos in ipſum credimus: ſpiritum eſſe
„ſanctum, Dei ſpiritum, ſpiritum perfectum, ſpiritum paracle-
„tum, increatum, a patre procedentem, accipientem a filio,
„in quem credimus. Præterea credimus in vnam catholicam &
„apoſtolicam eccleſiam, & in vnum pœnitentiæ baptiſmum, &
„in reſurrectionem mortuorum, ac iuſtum animarum corpo-
„rumque iudicium, & in regnum cælorum, ac vitam æternam.
„Eos vero, qui dicunt, fuiſſe aliquando, quum non eſſet filius
„aut ſpiritus ſanctus, aut e nihilo eſſe factum, vel ex altera
„hypoſtaſi, aut ſubſtantia: quique conuerſioni aut mutationi
„obnoxium eſſe dicunt Dei filium aut ſpiritum ſanctum; hos
„omnes anathemate damnat catholica & apoſtolica eccleſia,
„communis noſtrum omnium mater. Condemnamus etiam
„illos, qui mortuorum reſurrectionem minime confitentur; nec

τὴν ὑπόστασιν· οὐδὲ μεταβαλὼν τὴν ἑαυτοῦ θεότητα εἰς ἀνθρωπότητα· εἰς μίαν συνενώσαντα ἑαυτοῦ ἁγίαν τελειότητά τε καὶ θεότητα· εἷς γάρ ἐστιν κύριος Ἰησοῦς Χριστός, καὶ οὐ δύο, ὁ αὐτὸς θεός, ὁ αὐτὸς κύριος, ὁ αὐτὸς βασιλεύς· παθόντα δὲ τὸν αὐτὸν ἐν σαρκί, καὶ ἀναστάντα, καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς ἐν αὐτῷ τῷ σώματι, ἐνδόξως καθίσαντα ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρός, ἐρχόμενον ἐν αὐτῷ τῷ σώματι ἐν δόξῃ κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς· οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος· καὶ εἰς τὸ ἅγιον πνεῦμα πιστεύομεν, τὸ λαλῆσαν ἐν νόμῳ, καὶ κηρύξαν ἐν τοῖς προφήταις, καὶ καταβὰν ἐπὶ τὸν Ἰορδάνην, λαλοῦν ἐν ἀποστόλοις, οἰκοῦν ἐν ἁγίοις· οὕτως δὲ πιστεύομεν ἐν αὐτῷ, ὅτι ἐστὶ πνεῦμα ἅγιον, πνεῦμα Θεοῦ, πνεῦμα τέλειον, πνεῦμα παράκλητον, ἄκτιστον, ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον, καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ λαμβανόμενον (al. λαμβάνοντα), καὶ πιστευόμενον· πιστεύομεν εἰς μίαν καθολικήν, καὶ ἀποστολικὴν ἐκκλησίαν· καὶ εἰς ἓν βάπτισμα μετανοίας, καὶ εἰς ἀνάστασιν νεκρῶν, καὶ κρίσιν δικαίαν ψυχῶν, καὶ σωμάτων, καὶ εἰς βασιλείαν οὐρανῶν, καὶ εἰς ζωὴν αἰώνιον· τοὺς δὲ λέγοντας ὅτι ἦν ποτε, ὅτε οὐκ ἦν ὁ υἱός, ἢ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἢ ὅτι ἐξ οὐκ ὄντων ἐγένετο, ἢ ἐξ ἑτέρας ὑποστάσεως, ἢ οὐσίας φάσκοντας εἶναι τρεπτὸν, ἢ ἀλλοιωτὸν τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ἢ τὸ ἅγιον πνεῦμα· τούτους ἀναθεματίζει ἡ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ ἐκκλησία, ἡ μή-

„non

„non & hæreſes omnes, quæ huic ſanctæ fidei minime conſen-„taneæ ſunt.

Iam ſi iſtæ fidei formulæ ea ætate, quam indicat EPIPHANIVS, in eccleſia obtinuerunt, certum eſt, ſymbolum *Nicænum* in vſum catechumenorum ab eccleſia longe ante concilium generale *Conſtantinopolitanum* fuiſſe conſummatum: & concilium illud de contrahendo potius quam augendo, ſiue dilatando eo laboraſſe, quemadmodum vnusquisque facile videbit, qui ſymbolum *Conſtantinopolitanum* cum alterutro horum, quæ ex EPIPHANIO exhibuimus, conferre volet.

§. XVI.

Symbolum Nicænum a *concilio* Conſtantinopolitano *ann. CCCLXXXI. conſummatum.*

Symbolvm, in concilio generali ſecundo *Conſtantinopolitano* propoſitum, non eſt aliud atque ipſum *Nicænum*, eiusmodi duntaxat articulis auctum, qui ab eccleſia in interrogationibus baptizandorum ſemper adhibiti, etſi particulari formæ, a concilio *Nicæno* vſurpatæ, non inſerti fuerunt. Formulam iſtam heic interponere nihil attinet, quia eadem eſt cum illa, quæ communiter fidei formula *Nicæna* in liturgia noſtra audit. Tantummodo vocabulum *filioque* ſpiritus ſancti proceſſionem a patre & filio ſimul exprimens, poſtea ab eccleſia *Latina* additum eſt Prima enim huius formulæ exempla in concilio *Conſtantinopolitano* [y] & conciliis *Epheſino* ac *Chalcedonenſi* [z] habent tantum ἐκ τῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον, *ex patre procedentem*, ſine vlla filii mentione. At vero in conciliis *Latinis* vox *filioque* plerumque additur, vt in concilio *Bracarenſi* primo ann. CCCCXI. & concilio *Toletano* tertio [a] ann. DLXXXIX, vbi ſymbolum *Conſtantinopolitanum* recitatur.

τῆς ὑμῶν τε καὶ ἡμῶν· καὶ πάλιν ἀναθεματίζομεν τὺς μὴ ὁμολογῦντας ἀνάστασιν νεκρῶν, καὶ πάσας τὰς αἱρέσεις, τὰς μὴ ἐκ ταύτης ὀρθῆς πίστεως ὄυσας.

(y) Concil. Conſtantin. (tom. II. concil. p. 953. a. Καὶ εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ κύριον, τὸ ζωοποιὸν, τὸ ἐκ τῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον, καὶ σὺν πατρὶ καὶ υἱῷ συμπροσκυνέμενον κ. τ. λ. Credimus in ſpiritum ſanctum, dominum, & viuificantem, *ex patre procedentem*, & cum patre & filio adorandum, cetera.

(z) Concil. Chalced. act. II. (tom. IV. concil. p. 341.) vbi eadem verba leguntur.

(a) Concil. Toler. III. (tom. V. conc. p. 1001. e.) Credimus & in ſpiritum ſanctum, dominum & viuificatorum, *ex patre & filio procedentem.*

§. XVII.

De vsu symboli Nicæni *in antiquo ecclesiæ officio. Et quo tempore primum pars liturgiæ in sacro missæ officio esse cœperit.*

Qvod ad symboli *Nicæni* vsum attinet, certum est, eodem illud modo in ecclesia *Græca*, quo apostolicum & alia symbola in ecclesia *Latina*, adhibitum fuisse, primum quidem in baptismate; postea vero partem liturgiæ in sacro missæ officio esse cœpisse. Nonnulli quidem viri eruditi in ea sunt sententia, symbolum *Nicænum* in baptismi administratione numquam, sed solum symbolum apostolicum, per vniuersam ecclesiam fuisse adhibitum; at manifesto falluntur opinione. I. Quia non patet, symbolum apostolicum, quod est symbolum *Romanum*, vmquam in ecclesia *Græca*, etiam antequam *Nicænum* fieret, fuisse vsitatum: nam diuersa symbola sibi peculiaria & propria habebant, *Romano* quidem quod ad substantiam consentanea, verborum autem forma ab eo discrepantia, & hæc symbola in baptismatis administratione ab ecclesia *Græca* & Orientali adhibita fuere. II. Posteaquam symbolum *Nicænum* formatum fuit, planum est, istam formulam a multis ecclesiis Orientis, tamquam symbolum fidei in baptismo fuisse vsurpatam. Nam patres concilii *Constantinopolitani* sub *Menna*, an. DXXXVI frequenter id vocant symbolum fidei, in quo ipsi baptizati sint [*b*] & baptizent. Atque ita in epistolis quoque synodalibus conciliorum *Tyrii* & *Hierosolymitani*, quæ in eiusdem concilii actis [*c*] recensentur, nuncupatur. Ita quoque in actis conciliorum generalium *Ephesini* [*d*]

(*b*) Concil. Constantinop. sub Menna act. V. tom. V. concil. p. 165. a. *τὸ ἅγιον σύμβολον τῆς πίστεως - - εἰς ὃ καὶ ἐβαπτίσθημεν καὶ βαπτίζομεν.* vid. eadem verba p. 172. It. p. 180. c. *σύμβολον τῶν τιη' ἁγίων πατέρων, εἰς ὃ βαπτιζόμεθα·* Symbolum trecentorum decem & octo sanctorum patrum, in quo baptizamur.

(*c*) Ibid. pag. 189. c. & p. 200. b.

(*d*) Concil. Ephes. act. VI. (tom. III. p. 689. a.) *ὥρισεν ἡ ἁγία σύνοδος, ἑτέραν πίστιν μηδενὶ ἐξεῖναι προφέρειν, ἤγουν συγγράφειν, ἢ συντιθέναι παρὰ τὴν ὁρισθεῖσαν παρὰ τῶν ἁγίων πατέρων τῶν ἐν τῇ Νικαίων συνελθόντων σὺν ἁγίῳ πνεύματι· τοὺς δὲ τολμῶντας ἢ συντιθέναι πίστιν ἑτέραν, ἤγουν προκομίζειν, ἢ προσφέρειν τοῖς ἐθέλουσιν ἐπιστρέφειν εἰς ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας, ἢ ἐξ ἑλληνισμοῦ, ἢ ἐξ ἰουδαϊσμοῦ, ἢ ἐξ αἱρέσεως οἱασδηποτοῦν· τούτους, εἰ μὲν εἶεν ἐπίσκοποι ἢ κληρικοί, ἀλλοτρίους εἶναι τοὺς ἐπισκόπους τῆς ἐπισκοπῆς, καὶ τοὺς κληρικοὺς τοῦ κλήρου· εἰ δὲ λαϊκοὶ εἶεν, ἀναθεματίζεσθαι·* Statuit sancta synodus, alteram fidem nemini licere proferre, aut conscribere, aut componere, præter definitam a sanctis patribus, qui in Nicæa

& *Chal-*

& *Chalcedonensis* [*e*], quorum in priore decretum factum, vt catechumeni fidem *Nicænam*, nec præter eam aliam quamcumque, docerentur. Idem obseruari potest in BASILISCI imperatoris epistola encyclica, EVAGRIO [*f*] memorata, qui de symbolo *Nicæno* loquens, symbolum vocat, in quod ipse & omnes maiores sui credentes baptizati sint. Et EPIPHANIVS [*g*] de duobus symbolis, quæ ipse recitat, obseruat, quod catechumenis ante baptismum inculcari soleant; quæ nihil aliud nisi ipsum symbolum *Nicænum* fuerunt, cum additamento illorum articulorum, quos ecclesia ad conficiendam perfectam fidei summam suppleuerat. Vt adeo nihil euidentius esse possit, quam quod symbolum *Nicænum* illa fidei formula fuerit, quæ in vniuersis ecclesiis Orientis in catechumenorum ad baptismum præparatione fuit vsurpata.

---

cum spiritu sancto congregati fuerunt. Qui vero ausi fuerint aut componere fidem alteram, aut proferre, vel offerre conuerti volentibus, siue ex gentilitate, siue ex iudaismo, siue ex qualicumque hæresi; hos quidem, si sunt episcopi aut clerici, alienos esse episcopos ab episcopatu, & clericos a clericatu decreuit: si vero laici fuerunt, anathemati subiici.

(*e*) Concil. Chalced. act. II. (tom. IV. p. 342. a.) αὕτη ἡ ἀληθινὴ πίστις· αὕτη ἡ ἁγία πίστις· αὕτη αἰωνία πίστις· εἰς ταύτην ἐβαπτίσθημεν· εἰς ταύτην βαπτίζομεν. Hæc vera fides: hæc sancta fides: hæc sempiterna fides: *in hac baptizati sumus: in hac baptizamus.*

(*f*) Euagr. lib. III. c. IV. θεσπίζομεν τὴν κρηπῖδα καὶ βεβαίωσιν τῆς ἀνθρωπίνης εὐζωΐας, τουτέστι τὸ σύμβολον τῶν τιη´ ἁγίων πατέρων τῶν ἐν Νικαίᾳ πάλαι μετὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐκκλησιασθέντων, εἰς ὃ ἡμεῖς τε καὶ πάντες οἱ πρὸ ἡμῶν πιστεύσαντες ἐβαπτίσθημεν, μόνον πολιτεύεσθαι, καὶ κρατεῖν ἐν πάσαις ταῖς ἁγιωτάταις τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίαις τὸν ὀρθόδοξον λαόν. Sancimus, vt basis ac firmamentum felicitatis humanæ, symbolum videlicet trecentorum & octodecim sanctorum patrum, qui olim sancti spiritus instinctu Nicææ congregati sunt, *in quod cum nos, tum maiores nostri credentes baptizati sumus*, solum in cunctis sanctissimis Dei ecclesiis & orthodoxorum populorum conuentibus vsurpetur, atque obtineat.

Ibid. cap. VII. εἰς ἣν (πίστιν) καὶ ἐβαπτίσθημεν καὶ πιστεύομεν.

(*g*) Epiphan. ancorat. num. CXX. (tom. II. p. 122. b. c.) Μὴ διαλείπετε οἱ πιστοὶ καὶ ὀρθόδοξοι, ταύτην τὴν ἁγίαν πίστιν τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, ὡς παρέλαβεν ἡ ἁγία καὶ μόνη παρθένος τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τῶν ἁγίων ἀποστόλων τοῦ κυρίου φυλάττειν καὶ οὕτως ἕκαστον τῶν κατηχουμένων τῶν μελλόντων τῷ ἁγίῳ λουτρῷ προσιέναι οὐ μόνον ἀπαγγέλλειν ὀφείλετε τὸ πιστεύειν τοῖς ἑαυτῶν υἱοῖς ἐν κυρίῳ, ἀλλὰ καὶ διδάσκειν ῥητῶς, ὡς πάντων ἡ αὐτὴ μήτηρ ὑμῶν τε καὶ ἡμῶν, τὸ λέγειν· πιστεύομεν εἰς ἕνα Θεὸν κ. τ. λ. Pergite, o fideles & catholici viri, sanctam hanc ecclesiæ conser-

NON-

NONDVM autem hoc symbolum partem communis liturgiæ ecclesiæ fecerant, vt in quotidianis conuentibus recitaretur. AMBROSIVS [b] quidem de eo loquitur, tamquam in priuato Dei cultu vsitato, sanctisque virginibus id ipsum in horis antelucanis aliisque commodis occasionibus recitandum præscribit. Et HABERTVS [i] id etiam ab episcopis in ipsorum ordinatione requisitum fuisse existimat; quod improbabile non est, quia fidei professionem tunc facere debebant. Sed quidquid eius est, inde tamen pars quotidianæ liturgiæ ecclesiæ non efficitur. Concordans enim doctorum virorum, tum inter *Pontificios* tum *Protestantes*, est opinio, symbolum non ante sæculum quintum medium in *Græca*, nec nisi aliquanto post in *Latina* ecclesia, per singulas synaxes fuisse recitatum. Ita VALESIVS [k], BONA cardinalis [l], SCHELSTRA-

vare fidem: quam sacrosancta ac singularis Dei virgo ab apostolis domini sibi creditam accepit: Idemque catechumenis omnibus, qui ad baptismum sese comparant, inculcate diligenter. Neque filiis vestris id præc pere duntaxat, vt credant, oportet: sed & hanc illis formulam, quam communis nostrum omnium parens amplectitur, expresse diserteque proponere: Credimus in vnum Deum cetera vid. sub litt (w) & (x) pag. 105. 106.

(b) Ambros. de virgin. lib. III. p. 115. (edit. Basil. MDLXVII.) Symbolum quoque specialiter debemus, tamquam nostri signaculum cordis, antelucanis horis quotidie recensere. Quod etiam, quum horremus aliquid, animo recurrendum est.

(i) Habert. archieratic. p. 499. Professionem fidei ac symboli pronuntiationem non solum in baptismo, sed etiam in aliis mysteriis; in *ordinatione* etiam, præsertim *pontificia* seu potius ad illam fieri, vt æquissimum, sic solemnem semper in ecclesia Latina fuisse arbitror.

(k) Vales. not. in Theodor. Lector. lib. II. p. 566. Quum Petrus Fullo instituisse dicitur, vt in quauis synaxi symbolum recitaretur, de missarum solemnibus id intelligendum est: in quibus etiam nunc symbolum fidei recitatur. - - Sane ritus isti, qui a Fullone primum instituti esse dicuntur, non illico ab omnibus ecclesiis vsurpati sunt, sed progressu temporis paullatim inoleverunt.

(l) Bona rer. liturgic. lib. II. c. VIII. n. II. Quis omnium primus illud (Symbolum) liturgiæ inseruerit, aut cantari præceperit, incertum est. Radulfus Tungrensis *prop. 23.* a Marco papa Syluestri successore sancitum fuisse ait, vt symbolum Nicænum in missa diceretur. At Innocentius III. *lib. 2. de mysteriis missæ* c. XLIX. & alii passim scribunt S. Damasum id recitari iussisse ad exemplum Græcorum. In hoc autem conueniunt omnes, quod publice cantari cœperit in ecclesiis orientalibus aduersus prauas hæreticorum opiniones, a quibus postea ad occidentales laudabilis vsus transfusus est.

TVS

TVS [*m*], PAGIVS [*n*], CHRISTIANVS LVPVS [*o*], LESTRANGIVS [*p*], VOSSIVS [*q*]. THEODORVS LECTOR [*r*], *Petrum Fullonem* episcopum *Antiochiae* circa an. CCCCLXXI. primum dicit instituisse, vt *ἐν πάσῃ συνάξει in singulis collectis*, symbolum recitaretur. Et idem auctor [*s*] *Timotheum* episcopum ecclesiæ *Constantinopolitanæ* ann DXI. primum hanc consuetudinem in istam ecclesiam inuexisse adfirmat; idque in *Macedonii* antecessoris sui odium, quasi ille non susceperit id symbolum: quod antea semel tantum recitatum sit quotannis, die magnæ parasceues, siue dominicæ passionis, dum episcopus baptizandos catechizaret. Ex Orientis ecclesiis mos in Occidentem traductus est, primum quidem in *Hispaniam*

Verum Græcæ viuente Damaso hunc ritum nondum admiserant. Ait enim Theodorus lector lib. II. *collectaneorum*, Timotheum patriarcham anno DX. Constantinopoli instituisse, vt symbolum fidei per singulas synaxes diceretur, quum antea semel tantum in anno diceretur in magno die parasceues, quum episcopus catechumenos instruebat. Eamdem symboli recitationem in omni conuentu Petro Onapheo tribuit Nicephorus Callistus *lib. XV. c. XXVIII.* Sed hic fortassis in Antiochena, ille in Constantinopolitana ecclesia hunc morem induxerunt; quem postea Hispani primi inter Latinos receperunt. cetera.

(*m*) Schelstrat. concil. Antiochen. c. VI. p. 210. Verissimum est, quod cardinalis Bona animaduertit, recitationem symboli post euangelium esse aliquid recentius liturgiæ additum, cetera.

(*n*) Pagi critic. in Baron. an. CCCXXV. n. XVIII. (al. XXV.) Ex iisdem rationibus aliæ ecclesiæ citius, aliæ serius cœperunt symbolum publice in missarum solemniis dicere aut cantare. E Latinis prima id æmulata est Hispaniarum ecclesia ex consilio Richaredis regis, nouellos suos Gothos in fide Romana firmare cupiens, vt legitur in tertia synodo Toletana; in qua statuitur: *Vt per omnes ecclesias Hispaniæ & Galliciæ secundum formam ecclesiarum orientalium concilii Constantinopolitani symbolum recitetur &c.* Imitatæ id postmodum sunt quædam sub Carolo magno Gallicanæ ecclesiæ, aliæ tamen, ac ipsa capella regia, imitari non sunt ausæ; ideoque a Leone III. pontifice veniam impetrarunt.

(*o*) Lup. scholia in concil. tom. I. c. IV. p. 13.

(*p*) L'Estrange's *Alliance of divine offices*, chap. 3. p. 79. chap. 6. p. 13.

(*q*) Voss. de symbolis §. XVII - XX. pag. 64. 65. 66.

(*r*) Theodor. lector. histor. lib. II. p. 566. Πέτρον φησὶ τὸν κναφέα ἐπινοῆσαι - - ἐν πάσῃ συνάξει τὸ σύμβολον λέγεσθαι.

(*s*) Theod. ibid. p. 563. Τιμόθεος τὸ τῶν τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτὼ πατέρων τῆς πίστεως σύμβολον, κατ᾽ ἑκάστην σύναξιν λέγεσθαι παρεσκεύασεν, ἐπὶ διαβολῇ δῆθεν Μακεδονίου, ὡς αὐτοῦ μὴ δεχομένου τὸ σύμβολον ἅπαξ τοῦ ἔτους λεγόμενον πρότερον ἐν τῇ ἁγίᾳ παρασκευῇ τοῦ θείου πάθους, τῷ καιρῷ τῶν γινομένων ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου κατηχήσεων.

& *Galliciam*, rogatu *Reccaredi* regis per ſynodum *Toletanam* tertiam [r] circa ann. DLXXXIX, vbi hiſce eccleſiis ab hæreſis *Arianæ* inundatione recens reparatis, hæc praxis ad præmuniendum illas contra reditum ad priſtinos errores accommodatiſſimum quaſi antidotum eſſe videbatur. LVPVS & PAGIVS hanc conſuetudinem in eccleſias *Gallicanas* non niſi *Caroli magni* demum tempore inuectam eſſe, & *Leonem* papam eam, vtpote in eccleſia *Romana* non vſitatam, denuo omittendam ſuaſiſſe dicunt. Immo *Romanam* eccleſiam nec dum ſub *Ioanne* VIII. ann. DCCCLXX. ſymbolum cantaſſe, ſtatuunt. Tandem vero *Benedicti VIII.* ætate, an. MXIV, vti ex BERNONE AVGIENSI colligitur, hic mos in eccleſiam *Romanam* admiſſus fuit; ideo quidem, *ne* (vt LVPI verbis id exprimamus) *a ſubditis ſibi Hiſpaniarum & Galliarum eccleſiis morem deponere nolentibus diſſonaret.* Atque ita ſymboli *Nicæni* recitatio vniuerſe per omnes eccleſias inualuit.

§. XVIII.

De ſymbolo Athanaſiano.

RESTAT ſymbolum vnum, de quo heic non nihil dicendum nobis eſt, nimirum illud, quod ſymboli *Athanaſiani* nomine plerumque appellatur. BARONIVS [u] illud ab ATHANASIO, quum Romæ ageret fideique ſuæ confeſſionem offerret *Iulio* papæ, conſcriptum eſſe exiſtimat. Quæ circumſtantia quamquam non adeo veriſimilis eſt; quia *Iulius* fidem *Athanaſii* numquam vocauit in dubium: multi tamen viri docti in tantum BARONII amplexi ſunt ſententiam, vt illud ſymbolum ab ATHANASIO compoſitum eſſe credant; vti BONA cardinalis [x],

(r) Concil. Tolet. III. c. II. Petitione Reccaredi regis conſtituit ſynodus, vt per omnes eccleſias Hiſpaniæ & Galliciæ, ſecundum formam orientalium eccleſiarum, concilii Conſtantinopolitani ſymbolum fidei recitetur; & priusquam dominica dicatur oratio, voce clara populo prædicetur, cetera.

(u) Baron. ad ann. CCCXL. n. XI. Hic (Athanaſius) quum Romæ eſſet, illud quoque inſigne fidei ſuæ reliquis occidentalibus monumentum, nempe ſymbolum, quod hactenus Athanaſii nomine in eccleſia catholica publice recitatur.

(x) Bona de pſalmod. c. XVI. §. XVIII. (p. 127. edit. Antuerp. MDCCXXIII.) Hic (Athanaſius) teſte Baronio, quum eſſet Romæ anno quarto Iulii ſummi pontificis, ſymbolum ſcripſit, ſuæ fidei memorabile documentum, quod latino idiomate coram pontifice recitauit.

PETA-

PETAVIVS [y], BELLARMINVS [z] & RIVETVS [a] cum multis aliis vtriusque partis scriptoribus. SCVLTETVS rem in dubio relinquit. Verum enim vero optimi & recentissimi critici, qui rem examinauere studiosius, non dubitant, quin *Latino* cuidam auctori, VIGILIO TAPSENSI, episcopo *Africano*, qui saeculo quinto exeunte sub persecutione *Arianorum Vandalica* vixit, adscribendum sit. Eruditus VOSSIVS [b] & QVESNELLIVS [c] peculiares dissertationes de hoc argumento scripserunt. Argumenta eorum haec sunt. I. Quia fere absit ab ATHANASII codicibus manuscriptis. II. Quia stilus & sermonis contextus nequaquam *Graecum* aliquem auctorem sed *Latinum* prodat. III. Quia neque CYRILLVS ALEXANDRINVS, neque concilium *Ephesinum*, neque *Leo* papa, neque concilium *Chalcedonense* vllam eius mentionem in iis omnibus fecerint, quae contra *Nestorianam* & *Eutychianam* haeresin loquuntur. IV. Quia hic VIGILIVS TAPSENSIS diuersa alia scripta sua sub fictitio ATHANASII nomine edidisse cognitus sit, quibus hoc symbolum plerumque iunctum inueniatur. Quibus rationibus PEARSONIVS [d], VSSERIVS [e], HAMMONDVS,

(y) Petau. not. in Epiphan. haeres. LXXII. Quin etiam Athanasii symbolum, quum sit quaedam fidei expositio ab eo edita, qui τὸ ὁμοούσιον acerrime propugnaret, eiusdem vocabuli mentionem omisit.

(z) Bellarmin. de scriptor. eccles. p. 81. (p. 62. edit. Colon. M DC LXXXIV.) Praeter libros, qui in his quatuor tomis continentur, exstat seorsim vita sancti Antonii, & *Symbolum*, quod incipit; *Quicumque vult saluus esse*; quae sancti Athanasii opera esse vera & germana, non dubitamus.

(a) Riuet. critic. sacr. lib. III. c. IV. p. 240. edit. Geneu. MDCXXVI. 8uo. (tom. II. opp. p. 1103. a. edit. Roterodam. MDLII. fol.) Symbolum *Quicumque vult saluus esse*, in multis codicibus MSS. nou repertum est inter Athanasii opera: in vno legitur; sed auctoris nomine suppresso. Inuenitur in fragmentis Hilarii historicis. Est tamen orthodoxum, & in ecclesia magnae auctoritatis. *Athanasii esse, mihi persuasum est.*

(b) Voss. de symb. dissertat. II. p. 37-57.

(c) Quesnell. dissertat. de variis fidei symbolis in antiquo codice Romano.

(d) Pearson. in symbol. artic. VIII. p. 569. edit. Latin. Ex quibus aliisque similibus testimoniis patrum Latinorum satis coniicere licet, vtra in ecclesia symbolum illud Athanasio vulgo adscriptum primitus fabricatum sit. Vt enim in confesso est, illud primum latina lingua scriptum fuisse, sic valde probabile est, illud compositum fuisse a quodam latinae ecclesiae membro propter eum loquendi modum, qui in eo habetur. *Spiritus S. a patre & filio non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens.*

(e) Vsser. de symb. Rom. p. I. in praefatione ad Vossium: Ad ea, quae de Atha.

L' ESTRANGIVS [f], CAVEVS [g], SCHELSTRATVS [h] PAGIVS [i] & DV PINIVS optimæ notæ critici, eo perducti sunt,

---

nasiano symbolo erudite (vt soles) commentatus es, nihil quod adiiciam habeo, cetera.

(f) L' Estrange's *Alliance of divine offices*, chap. 4. p. 99.

(g) Cau. histor. litt. vol. I. p. 146. edit. Lond. (p. 104. edit. Gen. MDCXCIII.) Symbolum Athanasii genuinum Athanasii opus non esse satis, indicat, quod nec ipse Athanasius, nec sequentium sæculorum scriptor aliquis ante Theodulphum Aurelianensem libro *de spiritu S.* p. 72. eius meminerit, nec in ecclesiis ante annum millesimum obtinuerit, neque vbique inclarescere cœperit, donec a Gregorii IX. legatis circa an. MCCXXXIII. in disputatione Constantinopoli habita sub Athanasii nomine testimonii loco prolatum fuerit.

(h) Schelstrat. concil. Antioch. dissert. III. c. II. p. 109. Huc vsque Petauius de quatuor fidei professionibus, quorum vltima symbolum Athanasii vulgo dicitur, quod licet ab aliquibus recentiori auctori vindicandum credatur, & a Vigilio Tapsensi alioue latino Patre editum, negari tamen non potest, quin fidei confessio Vrsacii & Valentis edita fuerit paucis post concilium Antiochenum annis, cetera.

(i) Pagi Critic. in Baron. an. CCCXL. n. VI. Ioann. Vossius lib. de tribus symbolis dissert. II. Quesnellus dissert. de variis fidei libellis in antiquo Romanæ ecclesiæ codice contentis, Vsserius aliique tam ex protestantibus, quam catholicis symbolum, quod vulgo dicitur *S. Athanasii* & quod incipit, *Quicumque vult saluus esse*, sancto Athanasio abiudicant, quia in antiquis & probatæ fidei codicibus MSS. pene omnibus operum S. Athanasii hoc symbolum desideratur, & quia stilus, sermonisque contextus nequaquam Græci hominis est, sed Latini. Quod si D. Athanasius Latine scripsisset, vix fieri potuisset, vt ipsi Græcismus aliquis non excideret, quum non nisi imperfecte linguam latinam scire potuerit. Præterea, si symbolum illud Athanasii fuisset, illud laudasset Cyrillus Alexandrinus, Ephesina synodus, S. Leo, & concilium Chalcedonense, dum contra Nestorianam & Eutychianam hæresin loquuntur. His adde Latinorum contra Græcos silentium post schisma Photianum vsque ad Gregorii IX. tempora de processione spiritus sancti disputantium. Si enim tunc pro certo creditum fuisset, istud symbolum esse Athanasii, illo vsi fuissent contra Græcos schismaticos occidentales: quod non leue pondus habuisset ob summam S. Athanasii in vtraque ecclesia auctoritatem. Et tamen primi, quos hoc argumentum adhibuisse legimus, sunt apocrisarii Gregorii IX. postquam hæc controuersia durasset annis prope quingentis. Denique scriptores omnes ante Augustodunensem in Gallia synodum sub S. Leodegario episcopo habitam anno DCLXX. de hoc symbolo Athanasiano silent. In eo vero concilio hic canon legitur: *Si quis presbyter*, &c. vid. sub litt. (k).

Du Pin. vol. II. p. 35. edit. Lond. MDCXCII. fol. (p. 71. edit. Colon. MDCXCII. 4to) Symbolum, quod Athanasii nomen præfert, diu sine controuersia germanum Athanasii opus creditum est. Iam tamen inter omnes conuenit,

VT

vt hoc ſymbolum non ab ATHANASIO, ſed a recentiore quodam ſcriptore *Latino* fabricatum eſſe ſtatuant. CAVEVS primum, qui ſub ATHANASII nomine eius mentionem fecerit, THEODVLPHVM *Aurelianenſem* fuiſſe putat, qui circa ann. DCCXCIV, *Carolo Magno* imperante, vixit: ſed in hac opinione fallitur; nam concilium *Auguſtodunenſe* centum fere annis ante, nimirum an. DCLXX. habitum, non tantum ſub hac appellatione eius mentionem facit, ſed ſingulos etiam presbyteros, diaconos, ſubdiaconos, & clericos illud vna cum ſymbolo apoſtolico [*k*] recenſere, aut ab epiſcopo pœna neglectionis adfici iubet. Id quod tunc temporis pro genuino ATHANASII opere habitum, & iam aliquanto prius in eccleſiam receptum fuiſſe indicat. Sed quiscumque auctor eius fuerit, nulli tamen, præter poſteriorum temporum *Samoſatenianos* & *Arianos*, orthodoxum id eſſe dubitarunt. Tantummodo, quod VSSERIO aliisque obſeruatum eſt, præſentes *Graeci* eo vtuntur nonnullis additamentis aucto & aliquantum mutato. Nam quum in exemplaribus *Latinis* ſpiritus ſanctus a patre filioque procedere dicatur; *Graeci* tamen hodie legunt a patre, vel a patre ſolo; quemadmodum in ſua huius ſymboli expoſitione animaduertit PARAEVS [*l*]. Et in exemplo *Graeco* ex Oriente recens adlato & ab VSSERIO in vulgus edito, longa habetur interpretatio ad modum additamenti & explicationis horum verborum, *Homo eſt ex ſubſtantia matris, perfectus Deus & perfectus homo, ex anima rationali & humana carne ſubſiſtens:* cum aliis quibusdam leuioris notæ additamentis, quæ lector huius rei ſtudioſus in modo memorato eruditi iſtius auctoris libello [*m*] inuenire poteſt adnotata.

---

illud eius non eſſe, ſed cuiusdam auctoris, qui diu poſt illum vixit. Quis is eſſe poſſit, non liquet: Nonnulli id cuidam Franciſco tribuunt; alii, vt pater Queſnellius, contendunt, illud eſſe Vigilii Thapſitani, qui ſub finem quinti eccleſiæ ſæculi viuebat. Quidquid ſit, certum eſt, illud compoſitum fuiſſe a tempore concilii Chalcedonenſis, quia adeo expreſſe reiicit Neſtorianorum & Eutychianorum errores, vt clare pateat, contra duas haſce hæreſes illud confectum fuiſſe.

(*k*) Concil. Auguſtodun. can. vlt. (tom. VI. concil. p. 536.) Si quis presbyter, diaconus, ſubdiaconus, vel clericus, ſymbolum, quod inſpirante ſancto ſpiritu apoſtoli tradiderunt, vel fidem ſancti Athanaſii præſulis irreprehenſibiliter non recenſuerit, ab epiſcopo condemnetur.

(*l*) Paræus not. in ſymbol. Athan. ad calcem Vrſin. catech. p. 124.

(*m*) Vſſer. de ſymbolis p. 28. 29.

SYMBOLIS omnibus hactenus recitatis, non abs re fore existimo, breuem istam narrationem subiungere, quam de primo sermone, ad *Agbarum* regem *Edessæ* ipsiusque populum a *Thaddæo* facto, habet EVSEBIVS, & quem amicus noster LOWTHVS, vir doctus & singulari pollens iudicio, mihi commonstrauit, cuius iucundissimæ consuetudini multas alias curiosas obseruationes, per antiquitatum ecclesiasticarum monumenta hic illic disiectas, me debere fateor. Non quidem proprie dictum symbolum est, sed primi eius sermonis, vel institutionis catecheticæ summam duntaxat & argumentum exhibet, videlicet „de aduentu IEsu Christi, cuiusmodi fuerit, & de eiusdem „legatione, cuius rei caussa a patre missus sit: de potentia il„lius, & de arcanis, quæ inter homines loquutus est, & qua „vi ac virtute tot miracula patrarit: de noua eiusdem prædi„catione: de vilitate & abiectione exterioris eius humanitatis: „quo pacto semetipse depresserit mortemque subierit, & diui„nitatem suam ipse minuerit [n], quod & quanta a *Iudæis* per„pessus, qualiter crucifixus sit, & ad inferos descenderit, clau„strumque ab omni æuo intactum disruperit: quo pacto resur„rexerit, & mortuos, qui multis retro sæculis sepulti iacebant, „secum vna suscitauerit: vtque solus quidem e cælo descende„rit, adscenderit vero ad patrem cum maximo comitatu, & ad „eius dexteram honorifice sedeat in cælo: postremo quo pacto „iterum venturus sit cum gloria, vt de viuis ac mortuis iudici„um ferat„. Duo in hac antiqua primorum elementorum doctrinæ christianæ recensione quam maxime notari merentur, nempe *seruatoris* nostri *diuinitas* & *descensus ad inferos*; quorum vtrumque verbis heic expressum legitur, quam ob caussam inter

(n) Euseb. lib. I. c. XIII. σπερῶ ἐν αὐτοῖς τὸν λόγον τῆς ζωῆς, περί τε τῆς ἐλεύσεως τοῦ Ἰησοῦ, καθὼς ἐγένετο, καὶ περὶ τῆς ἀποστολῆς αὐτοῦ, καὶ ἕνεκα τίνος ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ πατρός· καὶ περὶ τῆς δυνάμεως τῶν ἔργων αὐτοῦ, καὶ μυστηρίων, ὧν ἐλάλησεν ἐν τῷ κόσμῳ· καὶ ποίᾳ δυνάμει ταῦτα ἐποίει· καὶ περὶ τῆς καινῆς αὐτοῦ κηρύξεως· καὶ περὶ τῆς σμικρότητος καὶ εὐτελείας, καὶ περὶ τῆς ταπεινώσεως τοῦ φαινομένου ἔξωθεν ἀνθρώπου· καὶ πῶς ἐταπείνωσεν ἑαυτὸν καὶ ἀπέθανε, ἐσμίκρυνεν αὐτοῦ τὴν θεότητα· ὅσα τε ὑπὸ Ἰουδαίων ἔπαθεν, καὶ πῶς ἐσταυρώθη, καὶ κατέβη εἰς τὸν ᾅδην, καὶ διέσχισε φραγμὸν τὸν ἐξ αἰῶνος μὴ σχισθέντα, καὶ ἀνέστη, καὶ συνήγειρε νεκροὺς τοὺς ἀπ' αἰώνων κεκοιμημένους· καὶ πῶς κατέβη μόνος, ἀνέβη δὲ μετὰ πολλοῦ ὄχλου πρὸς τὸν πατέρα αὐτοῦ· καὶ πῶς κάθηται ἐν δεξιᾷ τοῦ θεοῦ πατρὸς μετὰ δόξης ἐν τοῖς οὐρανοῖς· καὶ πῶς ἐλεύσεσθαι μέλλει πάλιν μετὰ δόξης καὶ δυνάμεως κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς.

symbo-

ſymbola eccleſiæ locum ei adſignare volui. EVSEBIVS hanc narrationem ex publicis eccleſiæ *Edeſſenæ* actis, lingua *Syrorum* conſcriptis, ſe habere dicit, quorum actorum huiusmodi fuerit ſubſcriptio: *Acta ſunt hæc anno quadrageſimo ac trecenteſimo*: qui annus (ſecundum *Edeſſenos*, annos ſuos ab Olympiadis CXVII. anno primo, quo *Seleucus* regnare orſus eſt in *Aſia*, numerantes) in annum XV. *Tiberii Cæſaris* cadit, quo paſſio & adſcenſio Chriſti ex plerorumque veterum ſententia contigit: vti VALESIVS [o] & poſt eum PAGIVS [p] in ſuis in hunc EVSEBII locum obſeruationibus recte computarunt.

LIBRI DECIMI

CAPVT QVINTVM

DE ORIGINE, NATVRA ET CAVSSIS RETICENTIAE SANCTORVM ELLESIAE MYSTERIORVM CORAM CATECHVMENIS.

§. I.

Romanenſium *errores & vanæ perſuaſiones hac de re.*

VANAE *Romanenſium* perſuaſiones de huius partis diſciplinæ eccleſiaſticæ origine & cauſſis hanc diſquiſitionem inſtituendi nobis imponunt neceſſitatem. BELLARMINVS & alii id tamquam validiſſimum argumentum ſpeciatim pro transſubſtantiatione vrgent, quaſi myſterium euchariſtiæ haud initiatis celandi conſuetudo indicio ſit, quod eccleſia vetus realem corporis ac ſanguinis Chriſti præſentiam crediderit, quam tanto ſtu-

(o) Valeſ. in Euſeb. lib. I. c. XIII. Ait Euſebius actorum illorum, quæ in archivis Edeſſæ repererat, huiusmodi fuiſſe ſubſcriptionem: ἐπράχθη ταῦτα τεσσαρακοστῷ καὶ τριακοσιοστῷ ἔτει. Id eſt: *Acta ſunt hæc anno quadrageſimo ac trecenteſimo*. Annus hic trecenteſimus & quadrageſimus iuxta Edeſſenos, cadit in annum primum Olympiadis CCII. Etenim Edeſſeni annos ſuos numerabant ab Olympiadis CXVII. anno primo, quo Seleucus regnare orſus eſt in Aſia, vt ſcribit Euſebius in Chronico, a quo tempore vſque ad initium Olympiadis ſecundæ ac ducenteſimæ anni ſunt trecenti ac quadraginta. Porro initium Olympiadis CCII. incidit in annum XV. Tiberii Cæſaris, qui duobus Geminis coſſ. eſt inſignitus. Quo quidem anno & paſſionem & adſcenſionem domini contigiſſe, plerique veterum crediderunt. Inter quos eſt Tertullianus, Auguſtinus atque Victorius.

(p) Pagi critic. in Baron. an. XLI. n. III. tot.

dio

dio catechumenorum notitiæ occultare adlaborauerit. Sed hoc abunde ab ALBASPINAEO, doctiſſimo eiuſdem partis epiſcopo, profligatum eſt, qui in libro ſuo de *antiqua eccleſiæ politia in adminiſtratione eucharistiæ*, lingua *Galicana* edito [a], vti ab aliis [b] eum adlegatum reperio, hoc reiicit tamquam argumentum ad *Romanenſium* doctrinam de reali præſentia probandam minus idoneum. Nam recte obſeruat, veteres eccleſiæ patres non tantum myſterium euchariſtiæ, ſed ſacramentum etiam baptiſmi cathechumenis occultaſſe; immo pleroſque ſacros ritus & cærimonias, ſacramenti appellatione lato ſenſu cohoneſtatas, vt oleum, ex quo baptizati vngebantur, & ſacerdotum ordinationem, non minori ſtudio quam euchariſtiæ elementa haud initiatis celari conſueuiſſe. Vt adeo nuda huius myſterii catechumenis occultatio haud maius argumentum pro transſubſtantiatione in pane & vino euchariſtiæ eſſe poſſit, quam in aquis baptiſmi, vel vlla alia cærimonia, vbi idem ſilentium & cautionem adhibuerunt.

ERVDITVS SCHELSTRATVS ad nouas doctrinas & conſuetudines eccleſiæ ſuæ diſſimulandas atque excuſandas ingenioſius generaliorem huius vetuſtæ praxis vſum fecit. Librum edidit, quem de *diſciplina arcani* inſcripſit, librum a PAGIO [c]

(a) Albaſpin. Police de l'ancienne Egliſe, lib. I. c. II. p. 47. (p. 198. e. ad calcem Optati Par. MDCLXXIX.) Tout le monde allegue cette diſcipline pour preuve du corps de noſtre Seigneur, & pour confondre nos adverſaires: mais jamais ils n' ont pris garde que ces anciens Peres de l'Egliſe apportoient beaucoup de ſoin & de diligence à cacher les autres Sacraments aux Catechumenes & aux Eſtrangers; voir meſme que leur crainte & leur Religion alloit juſques là, que de leur refuſer non ſeulement intelligence, mais auſſi la ſeule prononciation de l'Oraiſon Dominicale & du Symbole des Apoſtres. Quant aux ceremonies de l'Egliſe, de quelque qualité qu'elles fuſſent, toute connoiſſance leur en eſtoit interdite; comme auſſi des Oraiſons qu'ils faiſoient pour quelque choſe que ce pût eſtre. Et encore cette police paſſoit plus outre: car les Catechumenes ne voyoient jamais les exorciſmes, ny les impoſitions des mains qu'on faiſoit ſur les Penitens du troiſieme degrè: & toutefois ils eſtoient Eſtrangers comme les Catechumenes, & ces exorciſmes n' eſtoient pas choſes auſquelles il y eut quelque ſecret ou quelque Myſtere qui pût tomber dans le mepris apres avoir eſté découvert. Plura huc ſpectantia vide ſis ibid. & pag. 199. 200. 201.

(b) Albertin. de euchariſt. lib. II. p. 703.

(c) Pagi critic. in Baron. an. CXVIII. n. IV. Aliquot ſæculis *diſciplinam arcani*

aliis-

aliisque partis suæ scriptoribus magnopere laudatum, tamquam ora *protestantibus* obturantem, quando ex *Romanensibus* quærunt, cur nulla recentiorum doctrinarum & consuetudinum ipsorum vestigia in vetustioribus ecclesiæ patribus reperiantur, vbi responsio semper fit ex hac *disciplina arcani*, ideo videlicet, quod istæ doctrinæ & ritus occultati & sola traditione, non scriptis, propagati sint, ne haud initiati *Iudæi* & gentiles & catechumeni in eorum peruenirent notitiam. Hanc *disciplinam arcani* in caussa fuisse dicit; quod primis ecclesiæ sæculis nulli tractatus de septem sacramentis & sanctorum imaginum cultu scripti sint. Hæc omnia inde ab apostolorum ætate reuera credita & vsitata, sed tamquam arcana religionis mysteria clam habita fuisse, non nisi initiatis & ad ea cognoscenda præparatis reuelanda.

ARTIFICIVM hoc est, quo errores & abusus, quibuscumque ecclesia aliqua scateat, defendi poterunt. Hoc nouo & admirabili instrumento, quod *disciplinam arcani* vocitant, paullulum modo quis operetur, necesse est, sic omnis dissimilitudo & repugnantia, quæ inter antiquas ecclesiæ catholicæ doctrinas consuetudinesque, & nouellas præsentis ecclesiæ *Romanæ* corruptiones apparet, illico euanescet & in ventos abibit. Vnde non est, quod mireris, ab illis, quorum commodis tantopere hoc inseruit, vt nobile aliquod inuentum tantis laudibus efferri, quum tamen reuera non nisi caligō sit, lectoris oculis offusa, quæ facile dispelli poterit, si de huius antiquæ disciplinæ & praxeos origine, natura, vsu & caussis ex vero ipsum erudiamus.

§. II.

Hæc disciplina primis ecclesiæ temporibus non stricte obseruata.

QVOD ad originem eius attinet, eruditus ALBASPINAEVS recte obseruauit, quod apostolorum ætate & aliquanto post in hac mysteria sua catechumenis celandi disciplina non adeo seueri fuerint. Nam contra *constitutionum* sic dictarum *apostolica-*

seu occultationem quorumdam mysteriorum religionis catholicæ viguisse, & ex ea disciplina complures patrum sententias, quas protestantes contra catholicos adducunt, exponi posse *docte demonstrat Schelstratius, in dissertatione singulari de disciplina arcani.* Ibid. n. IX. Quæ omnia ex *Schelstratio* in *egregia dissertatione* de disciplina arcani excerpta sunt.

rum antiquitatem ita argumentatur [*d*]: *Postrema verba, quibus cauetur, ne octo libri constitutionum apostolicarum publicentur, aperte indicant, eas primis saeculis factas non esse, quum primi saeculi christiani sua lubentes mysteria, vt vel ex IVSTINO constat, enuntiarent.* Idem ex ATHENAGORA & TATIANO obseruauit ALBERTINVS [*e*]. DALLAEVS [*f*] in sententiam pedibus it ALBASPINAEI, eius-

(*d*) Albaspin. obseruat. lib. I. c. XIII. p. 38. Paris. MDCXXXI. fol. (p. 89. ed. Par. MDCXXIII. 4to.)

(*e*) Albertin. de eucharist. lib. II. p. 709. Incertissimum est, vtrum Iustini temporibus iam de more fuisset, sacramentalia signa haud initiatis occultare. Nec enim, vel ipse, vel *Tatianus* eius discipulus, vel *Athenagoras*, vel Theophilus, vel Irenaeus, huiusce occultationis vllibi, quod equidem sciam, meminerunt.

(*f*) Dall. de scriptis Ignatii lib. I. c. XXII. p. 142. Nullae vsquam in horum saecuculorum, ac ne in tertii quidem veris certisque auctoribus, quum verba de sacramentis faciunt, huiusmodi reperiuntur aposiopeses, siue reticentiae; quod ego quidem meminerim. . Hi & baptismi aquam, & lotionem, & oleum, postquam in vsu esse coepit, & vnctionem, & eucharistiae panem, ac vinum, esum & potum liberrime, quoties fert occasio, sine vllis ambagibus efferunt, neque quicquam auditoribus vel lectoribus suis de iis rebus diuinandum relinquunt; vt ex Iustini in apologia locis videre est, in quibus vtrumque sacramentum totum apud homines non modo non initiatos, sed etiam profanos & gentiles, Augustos scilicet & senatores Romanos planissime exposuit. Neque Tertullianus aliter baptismum in libro, qui totus huius tituli est, explicauit; nullo dissimulato, aut obscuris vocibus adumbrato huius sacramenti ritu. Sed neque vel in Irenaeo, Clemente Alexandrino, Origene, aliisque Graecis, vel in Cypriano, & Latinis anno domini CCLX. anterioribus vllum vspiam deprehenditur illius arcani vestigium. Vnde certo ac necessario concludimus, totam hanc illius arcani, quarto adulto, & toto quinto saeculo solennem & notissimam disciplinam primis & apostolorum proximis saeculis nondum apud nostros fuisse cognitam; quam scilicet, si iam tum obtinuisset, plane est incredibile vel violaturos fuisse Iustinum & Tertullianum, homines religiosissimos, vel ceteros eorumdem temporum scriptores, qui satis multi sunt, penitus tacituros, indictamque praetermissuros fuisse. Albaspinaeus Aurelianensis non ita pridem episcopus, antiquitatis ecclesiasticae solertissimus indagator, assentitur, scribens *primi saeculi christianos sua lubentes mysteria*, vt vel ex Iustino constat, *enuntiasse*. Atque hinc ille probat constitutiones, quae vulgo dicuntur *apostolicae, primis saeculis factas non esse*, quia scilicet *postremis harum verbis cautum est, ne octo earum libri publicentur*. Ergo, inquam, qui hoc sacramentorum arcanum tam diligenter, & aliis praecipit & ipse seruat hierarchiae scriptor, non modo non Areopagitici, id est apostolici, sed ne tertii quiquidem saeculi homo fuit; vel hoc vno indicio satis prodit, se vel quarto exeunte, vel quinto saeculo vixisse; quo maxime illa viguit sacramentalis arcani religio.

que

que testimonium cum approbatione adlegat. Et BASNAGIVS [g] tantum abest, vt apostolos mysteria sua cathechumenis celasse existimet, vt potius sacramenta in illorum conspectu eos administrasse statuat. Quo posito tota fabrica, qua *disciplinam arcani* superstruxit SCHELSTRATVS, vno motu labefactata penitus concidit. Certum enim est, apostolos non ita metuisse vel cauisse, ne catechumeni in christianorum rituum & doctrinarum notitiam peruenirent, vti quidem fecisse falso dicuntur. Et certe quisquis apostolorum scripta obiter tantum inspexerit, facile videbit, ipsos a celanda sua opinione de angelorum, sanctorum & imaginum cultu longissime abfuisse: quem contra expresse scripserunt. Et si de mysteriis baptismi & eucharistia loquuntur, magna cum sermonis libertate id faciunt, nihil metuentes, ne catechumenorum animi offendantur.

§. III.

Sed circa Tertulliani *aetatem ex aliis omnino caussis, quam quas* Romanenses *adferunt, introducta.*

IMMO vero, quando etiam haec disciplina in ecclesiam primum introducta fuit, planum est & euidens, ex aliis plane caussis, quam quas *Romanenses* adferunt, id factum esse. Prima initia sua hic mos cepisse videtur circa tempora TERTVLLIANI; nam primus ille omnium scriptor est, qui vllam eius mentionem facit [h]. *Omnibus mysteriis*, inquit, *silentii fides adhibetur.* Et haereticos sui temporis reprehendit, quod nullam huius disciplinae rationem habeant. *Quis catechumenus*, inquit [i], *quis fidelis, incertum est: Pariter audiunt, pariter orant. Etiam ethnici si superuenerint, sanctum canibus & porcis margaritas, licet non veras, iactabunt.* Hinc planum est, ecclesiam inter catechumenos & fideles iam discrimen aliquod fecisse, quod haeretici non fecerint: Locum catechumenorum iam separatam ecclesiae partem fuisse; audisse eos sermones, sed non omnes, quos fidelibus audire licuerit; habuisse eos precationes sibi proprias, sed ad fidelium precationes audiendas non fuisse admissos, quippe quae celebrationi

(g) Basnag. Exercitat. in Baron. p. 419. Alta de mysteriis silentia non agebant apostoli, nec catechumenos arcebant a sacramentorum conspectu.

(h) Tertullian. apologetic. c. VII.

(i) Tertullian. de praescript. aduers. haeretic. c. XLI.

euchariſtiæ, a qua catechumeni excludebantur, peculiares eſſent. Sed hæc omnia facta ſunt & fieri potuerunt ſine vllo, ad recentiores arcani inuentores hinc redundante, emolumento. Nam in hiſce omnibus nullum conſilium celandi catechumenis iſtiusmodi myſteria, cuiusmodi cultus ſanctorum, angelorum & imaginum eſſe perhibetur, obſeruamus. Quid? quod TERTVLLIANVS de huiusmodi cultibus aperte loquatur, eosque tamquam ſuperſtitioſos indignabundus damnet, vtpote qui ad gentiles tantum vel hæreticos, non ad eccleſiæ myſteria, ſpectent.

§. IV.

Quod probatur e particulari earum rerum recenſione, quas catechumenis celarunt. Quæ erant: Primo, *Modus adminiſtrandi baptiſmum.*

NEQVE vero ſequentibus temporibus ſcriptor quiſpiam, huius diſciplinæ faciens mentionem, ex illis omnibus, qui, quæ a catechumenorum notitia vel inſpectione remota fuerint, particulatim recenſent, cultum ſanctorum vel imaginum in myſteriorum catechumenis celatorum cenſu fuiſſe, vel vno verbo ſignificat. Myſteria vero, quæ ſtudioſe quodammodo illis occultabantur, erant. 1. Modus adminiſtrandi baptiſmum. 2. Vnctio ſeu chriſma. 3. Ordinatio ſacerdotum 4. Liturgia, ſiue publicæ precationes eccleſiæ. 5. Modus celebrandi euchariſtiam. Et 6. ad certum tempus myſterium ſacroſanctæ trinitatis, ſymbolum & oratio dominica, donec maiores profectus feciſſent & ad baptiſmum recipiendum eſſent idonei. Primo, de occultando catechumenis modo adminiſtrandi baptiſmum ſollicitos eos fuiſſe, inde apparet, quod catechumenis ne quidem intrare [k], vel inſpicere baptiſterium, ſiue locum, vbi baptiſmus adminiſtrabatur, ſecundum regulam concilii *Arauſicani* primi, permiſſum fuit. Hinc BASILIVS [l] baptiſmum, euchariſtiam, & oleum chriſmatis res eſſe dicit, quas non intueri fas ſit haud initiatis. Et AVGVSTINVS [m] interrogans: *Quid eſt, quod occultum eſt & non publicum in eccleſia?* reſpondet, *ſacramentum baptiſmi,*

(k) Concil. Arauſican. I. can. XIX. (tom. III. concil. p. 1450.) Ad baptiſterium catechumeni numquam admittendi.

(l) Baſil. de Spirit. S. c. XXVII. tom. II. p. 352. ἃ οὐδὲ ἐποπτεύειν ἔξεστι τοῖς ἀμυήτοις.

(m) Auguſtin. comment. in pſalm. CIII. concio I. tom. VIII. p. 424. (tom. VIII. p. 1481. edit. Baſil. MDLXIX.)

ſacra-

sacramentum eucharistiæ. Opera nostra bona vident & pagani, sacramenta vero occultantur illis. Quemadmodum vero catechumenos ad intuendam baptismi administrationem non admittebant, ita apud illos de baptismo non plane & perspicue, sed tecte & occulte loquebantur, vel eos tamquam auditores minus aptos & idoneos prorsus excludebant. *De mysteriis*, inquit CYRILLVS HIEROSOLIMYTANVS [n], *apud catechumenos aperte non loquimur, sed multa sæpe loquimur obtecte, vt fideles, qui rem tenent, intelligant, & qui non tenent, haud lædantur.* Ita THEODORETVS [o]: *Obscure propter non initiatos de diuinis mysteriis disserimus, his vero semotis perspicue initiatos docemus.* Similiter NAZIANZENVS [p] loquens de baptismo, *Habes*, inquit, *de mysterio, quæ foras exportare, atque ad vulgi aures efferre licet. Cetera intus, trinitate iuvante, addisces, quæ etiam ipsa, apud te ipsum occultabis baptismo retenta.* Et CHRYSOSTOMVS loquens de diacono quodam, eos, qui baptismum licet nondum instructi acceperant, docere auso, *Ad eos*, inquit, [q] *disserebat, nihil autem quam quæ ad mysteria pertinebant, eos docebat, nec haud initiatos interesse permittebat.* Et THEODORETVS: *Hæc nos de sancto baptismate sentire docuit divinus apostolus, quod consepultis Christo resurrectionis participes erimus* [r]. *Verum heic magis mystico sermone opus est.* Et CYRILLVS ALEXANDRINVS [s]: *Ne ad haud initiatorum aures arcana deferens offendam Christum - - relinquam ea, quæ sunt altioris intelligentiæ.* Denique auctor sub nomine DIONYSII AREOPAGI-

(n) Cyrill. catech. VI. n. XVI. οὐδὲ τῶν μυστηρίων ἐπὶ κατηχουμένων λευκῶς λαλοῦμεν, ἀλλὰ πολλὰ πολλάκις λέγομεν ἐπικεκαλυμμένως, ἵνα οἱ εἰδότες πιστοὶ νοήσωσι, καὶ οἱ μὴ εἰδότες μὴ βλαβῶσι.

(o) Theodoret. quæst. XV. in Numer. tom. I. p. 149. ἀσήμως διὰ τοὺς ἀμυήτους περὶ τῶν θείων διαλεγόμεθα μυστηρίων, τούτων δὲ χωριζομένων σαφῶς τοὺς μεμυημένους διδάσκομεν.

(p) Nazianz. orat. XL. de bapt. (tom. I. p. 672.) ἔχεις τοῦ μυστηρίου τὰ ἔκφορα, καὶ ταῖς τῶν πολλῶν ἀκοαῖς οὐκ ἀπόρρητα· τὰ δὲ ἄλλα εἴσω μαθήσῃ, τῆς τριάδος χαριζομένης, ἃ καὶ κρύψεις παρὰ σεαυτῷ σφραγῖδι κρατούμενα.

(q) Chrysostom. hom. XLVI. in acta (p. 868. edit. Sauil.) ἄλλο μὲν οὐδὲν, τὰ δὲ τῶν μυστηρίων μόνον, ὡς μηδὲ τοῖς ἀμυήτοις συγχωρεῖν παρεῖναι.

(r) Theodoret. hæret. fabul. lib. V. c. XVIII. ἀλλὰ μυστικωτέρων δεῖ λόγων ἐνταῦθα.

(s) Cyrill. Alexandr. adu. Iulian. lib. VII. (tom. VI. p. 247. Par. MDCXXXVIII.) ἵνα τοίνυν μὴ εἰς τὰς τῶν ἀμυήτων ἀκοὰς ἀφίξωνται τὰ κεκρυμμένα προσκρούσαιμι λέγοντι τῷ Χριστῷ - - τῶν βαθυτέρων ἀφίημι.

TAE [t]: *Diuina deinceps natiuitatis diuinæ ſymbola inſpiciamus. Nemo autem haud initiatus ſpectatum veniat.* Ex quibus locis omnibus aliisque, quæ in *canonibus apoſtolicis* [u] & aliis auctoribus in hanc ſententiam leguntur, diſcimus, quod, licet veteres de doctrina baptiſmi catechumenos in tantum erudiuerint, vt ſpiritualem eius indolem & ſcopum cognoſcerent, numquam tamen ad intuendam externam cærimoniam, vel ad audiendos planos & perſpicuos ſermones de modo illum adminiſtrandi illos admiſerint, priusquam ad ipſum recipiendum digne eſſent præparati.

§. V.

Secundo, *Modus adminiſtrandi ſanctam vnctionem ſeu confirmationem.*

EAMDEM diſciplinam obſeruarunt reſpectu *ſanctæ vnctionis chriſmatis*, quam *Latini* impoſitionem manuum ſeu confirmationem vocant. BASILIVS [x] loquens de oleo vnctionis, quod conſeruari ſolebat, ex illis id eſſe dicit, quæ haud initiatis non ſit fas intueri. Et INNOCENTIVS I. pontifex *Romanus* ad alium ſcribens epiſcopum de *confirmatione* deque verborum forma in eo vſitata, *Verba*, inquit [y], *dicere non poſſum, ne magis prodere videar, quam ad conſultationem reſpondere.*

§. VI.

Tertio, *Sacerdotum ordinatio.*

PORRO ſacerdotum ordinationem inter ea reperimus, quæ catechumenis celabantur. Concilium *Laodicenum* [z] canonem habet huc ſpectantem: *Quod non oporteat ordinationes ſub conſpectu audientium* (hoc eſt, catechumenorum) *celebrari.* Et CHRYSOSTOMVS de hoc officio precationibusque ſolemnibus, in conſecratione vſitatis, verba faciens obſcure & tecte propter catechumenos loquitur. *Is*, inquit, [a] *qui ordinandi nu-*

(t) Dionyſ. eccleſ. hierarch. c. II. p. 251. ἑξῆς τὰ θεῖα τῆς θεογενεσίας ἐποπτεύσωμεν σύμβολα· καί μοι μηδεὶς ἀτέλεστος ἐπὶ τὴν θέαν ἴτω.

(u) Canon. apoſt. c. LXXXV. αἱ διαταγαὶ - - ἃς οὐ χρὴ δημοσιεύειν ἐπὶ πάντων, διὰ τὰ ἐν αὐταῖς μυστικά. Conſtitutiones - quas non oportet coram omnibus diuulgare, ob myſtica, quæ in eis ſunt.

(x) Baſil. de ſpirit. S. c. XXVII. vid. ſub litt. antec. (l)

(y) Innocent. epiſt. I. ad Decentium Eugubin. c. III. (tom. II. concil. p. 1246.)

(z) Concil. Laodic. can. V. (tom. I. concil. p. 1498.) Μὴ δεῖν τὰς χειροτονίας ἐπὶ παρουσίᾳ ἀκροωμένων γίνεσθαι.

(a) Chryſoſt. hom. XVIII. in 2 Cor. p. 872. (tom. V. p. 673. c. edit. Francof.)

mus

nus obiturus est, illorum preces tum poscit, atque ipsi calculum suum addunt, acclamantque ea, quæ norunt, qui mysteriis initiati sunt. Neque enim fas est coram profanis cuncta detegere.

§. VII.

Quarto, *Liturgia, siue publicæ precationes ecclesiæ, quales erant, quæ pro energumenis, pœnitentibus & fidelibus fiebant.*

PVBLICA liturgia, siue solemnes ecclesiæ precationes, itidem catechumenis occultabantur. Nam vni catechumenorum ordini, qui *audientes* vocabantur, solum stare & sermones, non autem precationes ecclesiæ, audire permissum erat. Alius ordo, quos *genuflectentes* siue *substratos* appellabant, preces ecclesiæ sibi ipsis quidem peculiares, non autem alias habebant. Et *competentes* stabant tantummodo ad audiendas precationes, quæ pro ipsis & *energumenis* fiebant, & tum dimittebantur. Ne quidem eas audire preces poterant, quæ pro pœnitentibus, multo minus quæ pro ecclesia militante vel vllis aliis, ad sacram communionem vadentibus, offerebantur. Nam ante, quam preces istæ initium caperent, diaconi, siue sacri ecclesiæ præcones, exclamabant: *Ne quis audientium!* vel; *Ite, missa est.* Vnde porro facile ad colligendum est, solemne officium absoluendi pœnitentes numquam præsentibus catechumenis fuisse peractum. Non enim tempus absoluendi erat, priusquam omnes essent dimissi, ipsis *pœnitentibus* exceptis, qui absoluendi erant; id quod fiebat proxime ante, quam ad altare iretur, ad ordiendam sacræ eucharistiæ celebrationem. Quemadmodum ex verbis OPTATI liquet, vbi hac de re, tamquam consuetudine in ecclesia pariter & apud *Donatistas* [b] vsitata, loquitur. *Inter vicina momenta, inquiens, dum manus imponitis & delicta donatis, mox ad altare conuersi dominicam orationem prætermittere non potestis.* Hæc omnia igitur catechumenis celabantur: Numquam enim horum quidquam vel audiendi vel spectandi habebant potestatem.

μέλλων χειροτονεῖν, καὶ τὰς ἐκείνων εὐχὰς καλεῖ τότε, καὶ αὐτοὶ ἐπιψηφίζονται, καὶ ἐπιβοῶσιν ἅπερ ἴσασιν οἱ μεμυημένοι· οὐ γὰρ δὴ θέμις ἐπὶ τῶν ἀμυήτων ἐκκαλύπτειν ἅπαντα.

(b) Optat. contr. Parmen. lib. II. p. 57. (p. 52. edit. Paris. MDCLXXIX.) Vid. constitut. apostolic. lib. VIII. c. VI. VII. VIII. tot.

§. VIII.

§. VIII.

Quinto, *Modus celebrandi euchariſtiam.*

Verum, vt euchariſtia ſummum chriſtianæ religionis myſterium erat, ita de eo catechumenis occultando omnium maxime laborabant. Et in hoc diſcrimen aliquod inter vnum *pœnitentium* ordinem & *catechumenos* ſtatuebant. Nam ſupremo pœnitentium ordini, qui *conſiſtentes* vocabantur, precibus euchariſticis intereſſe, & oblationem dari & recipi a fidelibus videre licitum erat, tametſi eam cum illis participare non poſſent. Catechumeni autem omnium ordinum ab hiſce omnibus penitus erant excluſi. Semper ante dimittebantur, quam hæ preces inchoarentur, & ianuæ eccleſiæ a miniſtris cuſtodiebantur, quibus negotium datum erat cauere, ne quis haud initiatus introiret. *Myſteria clauſis ianuis celebramus*, inquit CHRYSOSTOMVS [c], *& eos, qui nondum initiati ſunt, adeſſe prohibemus.* Erat hoc ſacramentum vnum ex occultatis & non publicis in eccleſia, quemadmodum AVGVSTINVM de eo loqui, antea [d] audiuimus. Ex iis erat, quæ non fas erat intueri haud initiatis, ſecundum BASILIVM [e]. Hinc *conſtitutionum apoſtolicarum* auctor [f] inter alia & id diaconis iniungit, vt non tantum ipſos abire iubeant, ſed portas etiam cuſtodiant, ne quis eorum, durante euchariſtiæ celebratione, ingrediatur. EPIPHANIVS [g] & HIERONYMVS [h] hoc nomine *Marcionitas* reprehendunt,

(c) Chryſoſtom. hom. XXIII. in Matth. p. 236. (hom. XXIV. p. 288. c. edit. Francof.) Τὰ μυστήρια διὰ τοῦτο τὰς θύρας κλείσαντες ἐπιτελοῦμεν, καὶ τοὺς ἀμυήτους εἴργομεν.

(d) Auguſtin. in pſalm. CIII. vid. ſupra §. IV. litt. (m) p. 124.

(e) Baſil. de ſpirit. S. c. XXVII. vid. ibid. litt. (l) ibid.

(f) Conſtit. apoſt. lib. II. c. LVII. φυλαττέσθωσαν αἱ θύραι, μή τις ἄπιστος εἰσέλθοι, ἢ ἀμύητος. Portæ cuſtodiantur, ne quis infidelis, aut nondum baptiſmo initiatus ingrediatur. Ibid. lib. VIII. c. XI. Οἱ διάκονοι ἱστάσθωσαν εἰς τὰς τῶν ἀνδρῶν θύρας, καὶ οἱ ὑποδιάκονοι εἰς τὰς τῶν γυναικῶν· ὅπως μή τις ἐξέλθοι, μήτε ἀνοιχθῇ ἡ θύρα, κἂν πιστός τις ᾖ, κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἀναφορᾶς. Diaconi ſtent ad ianuas virorum, & ſubdiaconi ad ianuas mulierum; vt nemo egrediatur, neue aperiatur ianua tempore oblationis, licet adueniat quiſquam fidelis.

(g) Epiphan. hæreſ. XLII. num. III. μυστήρια δὲ δῆθεν παρ' αὐτῷ ἐπιτελοῦνται, τῶν κατηχουμένων ὁρώντων. Myſteria catechumenis cernentibus apud illum celebrantur.

(h) Hieron. comment. in Galat. VI. tom. IX. p. 199. (tom. VI. p. 156. d. edit. Par.

quod

quod hac disciplina contemta catechumenos indiscriminatim cum fidelibus ad omnia mysteria sua admittant. Idem PALLADIVS [*i*] inimicis CHRYSOSTOMI imputat, quod in excitato aduersus eum tumultu haud initiatis occasionem dedissent in ecclesiam irrumpendi eaque videndi, quæ illis nefas esset intueri. Immo vero ecclesia huius disciplinæ tantopere studiosa erat, vt ATHANASIVS *Meletianos* falsi testimonii contra se convinceret, quum illi testimonio cuiusdam catechumeni probare adlaborarent, quod *Macarius* mensam sacram tempore oblationis euertisset. Rem ita se habere non posse, dicebat; quia si intus fuissent catechumeni [*k*], tempus oblationis esse non potuisset.

NEQVE vero catechumenos ab horum mysteriorum inspectione tantum excludebant, sed ab omnibus etiam sermo-

MDCXLIII.) *Communicet*] Marcion hunc locum ita interpretatus est, vt putaret fideles & catechumenos simul orare debere.

(*i*) Pallad. vit. Chrysostom. c. IX. Not. Non inuenio heic, quæ huc referri possint, nisi quæ proxime subiicio, quæ tamen non dicunt, vidisse non initiatos ea, *quæ oculis eorum subiici nefas fuerit.* Ἔχων Θρᾶκας ξιφήρεις νεοστρατεύτους κατὰ τὸν Ἡσαῦ τετρακοσίους, ἀναιδεῖς περιοστῶς, ἐπεπήδησεν αἰφνίδιον κατὰ τὴν νύκτα, σὺν τοῖς ἐπιδεικνύουσι κληρικοῖς καὶ τοῖς στρατιώταις ἰταμῶς, ὡς ἄτε λύκος, σιδήρῳ στίλβοντι διασχίσας τοὺς ὄχλους, χωρήσας δ' ἔνδον τῶν μακαρίων ὑδάτων ἐπὶ κωλύσει τῶν μυουμένων τὴν ἀνάστασιν τοῦ σωτῆρος· καὶ τῷ μὲν διακόνῳ θρασέως ἐντιναχθεὶς, τὰ σύμβολα ἐνεχέε· τοὺς δὲ πρεσβυτέρους ἤδη που καὶ ἡλικιώτας, ῥοπάλοις κατὰ κρανίου παίσας, αἵματι κιρνᾷ τὴν κολυμβήθραν. Ipse (Lucius gentilis ab Acacio, Chrysostomi aduersario, inductus) tirones habens, districtos gladios gestantes, instar Esau quadringentos, egregie impudentes, cum indicibus clericis (ex parte Acacii) & militibus, insolenter vt lupus, coruscante ferro multitudinem perrumpens, penetrat vsque ad sanctas aquas, vt prohiberet eos, qui initiabantur sacramento dominicæ resurrectionis. Et in diaconum procaciter illius symbola effudit: Presbyteros vero grandæuos fustibus in capite feriens, sacrum fontem cruore conspersit.

Eadem querela apud ipsum Chrysostomum legitur epist. I. ad Innocent. papam Tom. IV. p. 681. (p. 596. edit. Francof.) ἀλλ' ἔνθα τὰ ἅγια ἀπέκειτο εἰσελθόντες οἱ στρατιῶται, ὧν ἔνιοι, καθ' ἃς ἔγνωμεν, ἀμύητοι ἦσαν, πάντα τε εἶδον τὰ ἔνδον. Et locum, in quo sancta condita seruabantur, ingressi sunt milites, quorum aliquos scimus nullis iniatos mysteriis, & viderunt omnia, quæ intus erant.

(*k*) Athan. apol. II. tom. I. p. 747. (p. 148. a. b. edit. Par. MDCXCVIII.) πῶς οἷόν τε ἦν προσφορὰν προκεῖσθαι, ἔνδον ὄντων τῶν κατηχουμένων; εἰ γὰρ ἔνδον ἦσαν οἱ κατηχούμενοι, οὔπω ἦν ὁ καιρὸς τῆς προσφορᾶς. Qui potuit oblatio apposita esse, quum intus essent catechumeni? Si enim intus erant catechumeni, nondum oblationis tempus erat.

nibus, qui de mysteriis illis publice habebantur. Distinguebant inter argumenta moralia & mystica, catechumenos ad illa non ad hæc admittentes, quemadmodum alio iam loco [*l*] ex testimoniis THEODORETI [*m*], AVGVSTINI [*n*] & AMBROSII [*o*] demonstrauimus. Quibus CYRILLI HIEROSOLYMITANI [*p*] testimonium addere placet, *Fueras & tu aliquando*, inquientis, *catechumenus, neque proposita mysteria tibi enarrabantur: quando autem sublimitatem eorum, quæ nunc traduntur, experientia didiceris, tunc plane intelliges, dignos non esse catechumenos, qui ea audiant:* Nec non GAVDENTII, episcopi *Brixiensis*, qui in sermone suo ad neophytos [*q*] ea se illis nunc aperturum dicit mysteria, quæ præsentibus catechumenis explanari non possint. Interdum quidem de eucharistia coram catechumenis in sermonibus suis popularibus loquebantur; tum vero tam obscuro & tecto loquendi vtebantur genere, vt a solis fidelibus non autem a catechumenis intelligi possent. Secundum illud CHRYSO-

(*l*) Lib. I. c. IV. §. VIII. volum. I. p. 40.

(*m*) Theodoret. quæst. XV. in Numer. Ἀσήμως διὰ τοὺς ἀμυήτους περὶ τῶν θείων διαλεγόμεθα μυστηρίων· τούτων δὲ χωριζομένων, σαφῶς τοὺς μεμυημένους διδάσκομεν. Obscure propter non initiatos disserimus de diuinis mysteriis: his vero semotis, initiatos aperte docemus.

(*n*) August. serm. I. ad neophyt. in append. tom. X. p. 845. Dimissis iam catechumenis, vos tantum ad audiendum retinuimus: quia præter illa, quæ omnes christianos conuenit in commune seruare, specialiter de cælestibus mysteriis loquuturi sumus, quæ audire non possunt, nisi qui ea donante iam domino perceperunt. Tanto ergo maiore reuerentia debetis audire, quæ dicimus, quanto maiora ista sunt, quæ solis baptizatis & fidelibus auditoribus committuntur; quam illa, quæ etiam catechumeni audire consueuerunt.

(*o*) Ambros. de his, qui ministeriis initiantur c. I. De moralibus quotidianum sermonem habuimus, cum vel patriarcharum gesta, vel prouerbiorum legerentur præcepta: vt his informati atque instituti adsuesceretis maiorum ingredi vias, eorumque iter carpere, ac diuinis obedire mandatis, quo reuocati per baptismum eius vitæ vsum teneretis, quæ ablutos deceret. Nunc de mysteriis dicere admonet, atque ipsam sacramentorum rationem edere: quam ante baptismum si putassemus insinuandam nondum initiatis, prodidisse potius quam edidisse æstimaremur.

(*p*) Cyrill. catech. præfat. n. VII. ἦς ποτὲ καὶ σὺ κατηχούμενος, οὐ διηγησάμην σοι τὰ προκείμενα· ὅταν τῇ πείρᾳ λάβῃς τὸ ὕψωμα τῶν διδασκομένων, τότε ἂν γνώσῃ ὅτι ἀνάξιοι οἱ κατηχούμενοι τῆς ἀκοῆς.

(*q*) Gaudent. serm. II. ad neophytos bibl. patr. tom. II. p. 14. Ea solum aperienda neophytis, quæ præsentibus catechumenis explanari non possunt.

STOMI

STOMI [r]; *Volo quidem aperte id dicere, non audeo vero propter eos, qui non sunt initiati. Ii enim difficiliorem nobis faciunt expositionem, cogentes aut non perspicue loqui, aut eis arcana enuntiare.* Hoc intuitu EPIPHANIVS, de verbis institutionis loquens coram catechumenis, nolebat dicere, *hic panis corpus meum est, hoc vinum sanguis meus est*; sed *hoc meum est, hoc & hoc* [s], initiatis permittens suam cognoscere sententiam, non vero catechumenis. Hinc est, quod tam frequenter ista vtantur phrasi *ἴσασιν οἱ μεμυημένοι, Iniati sciunt quod dicitur.* Et, *Norunt fideles*; quam formulam CASAVBONVS [t] apud vnum CHRYSOSTOMVM non minus quinquagies occurrere obseruauit. Aliam scitam observationem in hanc materiam facit CASAVBONVS, quam eruditus ALBERTINVS [u] ex ipso adsumit & strenue defendit, quod „quum in sacramentis tria occurrant consideranda; 1. „symbola significantia; 2. res symbolis significatæ; & 3. ritus „celebrandorum sacramentorum; veteres non adeo res in sa„cramentis significatas & efficaciam illorum siluerint, quam „symbola ipsa & ritus celebrandi ac rituum caussas„. Non enim dubitabant, coram haud initiatis de eucharistia tractantes, corpus & sanguinem Christi frequentissime nominare, eodem quidem tempore, quum panem & vinum nominare, vel de modo eucharistiam administrandi loqui refugerent, quemadmodum ALBERTINVS EX THEODORETO aliisque pluribus probat. Quæ satis euincunt, rationem celandi catechumenis mysteria non fuisse eam, quod transsubstantiationem crediderint, vt *Romanenses* statuunt: Ita enim potius nomina *corporis* & *sanguinis* Christi, quam externorum symbolorum nomina, &

(r) Chrysostom. hom. XL. in 1 Cor. (p. 688. tom IV. edit. Sauil.) *βούλομαι σαφῶς τοῦτο εἰπεῖν, οὐ τολμῶ δὲ διὰ τοὺς ἀμυήτους· οὗτοι γὰρ δυσκολωτέραν ἡμῖν ποιοῦσι τὴν ἐξήγησιν, ἀναγκάζοντες ἢ μὴ λέγειν σαφῶς, ἢ εἰς αὐτοὺς ἐκφέρειν τὰ ἀπόῤῥητα.*

(s) Epiphan. anchorat. n. LVII. *ἀνέστη ἐν τῷ δείπνῳ καὶ ἔλαβε τάδε, καὶ εὐχαριστήσας εἶπε τοῦτό μου ἐστὶ τόδε.* A cœna surgens hæc accepit, & gratias agens dicit: *Hoc meum est hoc.*

(t) Casaub. exercit. XVI. in Baron. p. 490. Quis ita hospes in patrum lectione, cui sit ignota formula, in mentione sacramentorum potissimum vsu trita, *ἴσασιν οἱ μεμυημένοι, norunt initiati quod dicitur*, quæ formula in vnius Chrysostomi homiliis aut aliis scriptis, minimum quinquaginta locis potest obseruari.

(u) Albertin. de euchar. lib. II. p. 708.

 mysti-

mysticos celebrandi ritus occultaturi fuissent, quorum posteriora non priora studiose celarunt. Qui hac de re plura legere gestiunt, elaboratissimam istam acutissimi & eruditissimi illius auctoris dissertationem consulant, in qua ad omnes COFFETELLI obiectiones contra præsentem adsertionem respondet.

§. IX.

Sexto, *Mysterium trinitatis*, *symbolum fidei*, *& oratio dominica primo catechumenorum ordini.*

VLTIMVM earum rerum, quas ad certum tempus imperfectioribus catechumenis occultabant, genus sublimiora christianæ religionis capita erant, vti mysterium sacrosanctæ trinitatis & vnionis hypostaticæ, vna cum symbolo ipso & oratione dominica, quam catechumeni non docebantur, nisi iamiam baptizandi. Ita enim THEODORETVS [x] nobis narrat, *Hanc orationem*, inquiens, *haud nondum initiatos, sed iam iam baptizandos condocemus.* Nemini enim eorum, qui nondum baptizati erant, dicere permissum erat: *Pater noster, qui es in cælis*, quod donum adoptionis nondum essent adepti. Qui vero baptismi participes facti erant, deum patrem suum vocare poterant, vtpote inter filios gratiæ adoptati. CHRYSOSTOMVS eodem modo loquitur [y]. *Quod fidelibus*, inquiens, *oratio ista conueniat, & ecclesiæ regula ipsa testatur, & ipsius orationis exordium. Nondum quippe initiatus baptismatis sacramento non potest deum patrem vocare.* Hæc oratio tunc temporis sanctæ eucharistiæ peculiaris erat & propria, nec vmquam in ecclesia sed tantum ad altare vsitata, vbi nulli catechumeni, sed tantum fideles præsentes erant, ideoque εὐχὴ πιστῶν, *oratio fidelium*, vocitata. Et vna illius orationis petitio ad eucharistiam magis speciatim pertinere credebatur, *Da nobis hodie panem nostrum quotidianum*, ἄρτον ἐπιούσιον, *panem supra-*

(x) Theodoret. epitom. diuin. decret. lib. V. hæret. fabul. c. XXVIII. Ταύτην τὴν προσευχὴν οὐ τοὺς ἀμυήτους, ἀλλὰ τοὺς μυσταγωγουμένους διδάσκομεν.

(y) Chrysostom. hom. XX. al. XIX. in Matth. p. 200. (tom. I. p. 243. fin. ed. Francof.) Ὅτι πιστοῖς αὕτη ἡ προσευχὴ προσήκει, καὶ οἱ νόμοι τῆς ἐκκλησίας διδάσκουσι, καὶ τὸ προοίμιον τῆς εὐχῆς· ὁ γὰρ ἀμύητος οὐκ ἂν δύναιτο πατέρα καλεῖν τὸν Θεόν. Chrysostom. hom. II. in 2 Cor. p 740. (pag. 516. b. edit. Francof.) οὐδέπω εὐχὴν ἔχουσι τὴν νενομισμένην καὶ εἰσενεχθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ, οὐδέπω παῤῥησίαν κέκτηνται, ἀλλ' ἑτέρων δέονται τῶν μυσταγωγηθέντων. Nondum lege sancitam atque a Christo inuectam precationem habent, nondum liberius orandi potestatem nacti sunt, sed aliorum, qui mysteriis initiati sunt, ope indigent.

sub-

ſubſtantialem ſiue *ſupracæleſtem*, vt non pauci veterum id reddunt. Quam ob cauſſam orationem dominicam nullum catechumenum, niſi de ſupremo competentium ordine, paucis diebus ante baptiſmum, docebant. Quemadmodum ex verbis AVGVSTINI [z] diſcimus, *Tenete*, inquientis, *hanc orationem, quam reddituri eſtis ad octo dies. Quicumque autem veſtrum non bene ſymbolum reddiderunt, habent ſpatium, teneant: quia die ſabbathi audientibus omnibus, qui aderunt, reddituri eſtis die ſabbathi nouiſſimo, quo die baptizandi eſtis. Ad octo autem dies ab hodierno die reddituri eſtis hanc orationem, quam hodie accepiſtis. Cuius caput eſt, Pater noſter, qui es in cælis.* Ita hanc orationem tantum pridie *dominicæ palmarum* accipiebant, reddituri illam pridie paſchatos, qui dies baptiſmatis eorum erat.

EAMDEM diſciplinam ratione ſymboli fidei obſeruabant, quod catechumenis non niſi eodem tempore, quo orationem dominicam, nempe paullo ante baptiſmum tradebant. Hoc non ſemper in charta & atramento ſcribebant, ſed in tabulis cordis carneis, vti HIERONYMVS [a] loquitur, verbo oris alii aliis tradentes, ne haud initiatis & infidelibus innoteſceret. Quæ ratio eſt, quam SOZOMENVS [b] adfert, cur verba ſymboli *Nicæni* in hiſtoria ſua non exhibeat, quia veriſimile ſit, quos-

(z) Auguſtin. hom. XLII. tom. X. p. 195. (pag. 126. d. edit. Baſil. MDLXIX.)

(a) Hieronym. epiſt. LXI. ad Pammachium c. IX. Symbolum fidei & ſpei noſtræ, quod ab apoſtolis traditum, non ſcribitur in charta & atramento, ſed in tabulis cordis carnalibus.

(b) Sozom. lib. I. c. XX. *ἵνα δὲ καὶ εἰς τὸν ἑξῆς χρόνον βέβαιον καὶ δῆλον τοῖς ἐσομένοις ὑπάρχῃ τὸ σύμβολον τῆς τότε συναρεσάσης πίστεως, ἀναγκαῖον ᾠήθην εἰς ἀπόδειξιν τῆς ἀληθείας, αὐτὴν τὴν περὶ τούτου γραφὴν παραθέσθαι· εὐσεβῶν δὲ καὶ φίλων καὶ τὰ τοιαῦτα ἐπιστημόνων, οἷα δὴ μύσταις καὶ μυσταγωγοῖς μόνοις δέοντα λέγειν καὶ ἀκούειν ὑφηγουμένων ἐπῄνεσα τὴν βουλήν· οὐ γὰρ ἀπεικὸς καὶ τῶν ἀμυήτων τινὰς τῇδε τῇ βίβλῳ ἐντυχεῖν· ὡς ἔνι δὲ τῶν ἀπορρήτων ἃ χρὴ σιωπᾶν ἀποκρυψάμενος· ὡς μὴ πάμπαν ἀγνοεῖν τὰ δόξαντα τῇ συνόδῳ.* Vt poſteris in perpetuum ratum ac manifeſtum eſſet eius fidei ſymbolum, in quam vniuerſi tum conſenſerunt, initio quidem exiſtimaueram, exemplum illius fidei ad veritatis demonſtrationem hic neceſſario apponendum eſſe. Sed quum quidam ex amicis, viri pii & harum rerum notitia præditi ſuaſiſſent mihi, vt ea quidem, quæ a ſolis initiatis ac ſacerdotibus dici audirique fas eſt, ſilentio inuoluerem, eorum conſilium probaui. Quippe veriſimile eſt, quosdam ſacramentis fidei noſtræ minime initiatos, hunc librum lecturos eſſe. Verum occultatis a me, quantum fieri potuit, arcanis, quæ reticenda ſunt, ne lectores ea, quæ a concilio decreta ſunt, penitus ignorent. cetera.

dam sacramentis fidei christianæ minime initiatos librum suum lecturos, a quibus ea legi audirique non conueniat. Sollicite cauebant, ne cum incipientibus profunda trinitatis & incarnationis mysteria communicarentur, donec ad ea recipienda præmissis institutionibus digne essent præparati. Hinc, obseruante HIERONYMO [c], consuetudo erat ecclesiæ, vt hac institutionis parte seposita, nihil harum doctrinarum illis traderetur, nisi per quadraginta dies ante baptismum, etiamsi institutiones catecheticæ duobus vel tribus annis ante essent continuatæ.

Hoc totum & vniuersum est, quicquid de hac catechumenis sancta mysteria celandi disciplina apud veteres legimus. In quibus omnibus ne minimum quidem indicium datum inuenimus, quod colendi imagines, vel sanctos & angelos adorandi consuetudo, vel doctrina de septem sacramentis mysteria illa fuerint, quæ catechumenis occultatum iuerint. Nam isthac ætate istiusmodi mysteria ecclesia christiana ignorabat. Adeoque nouum SCHELSTRATI inuentum mera fictio est & sophisma, quo præsentis ecclesiæ *Romanæ* nuditatem tegere adlaborat. Et opinatio BONAE [d], quando canonem concilii *Illiberritani*, quo picturæ in ecclesia prohibentur, ideo tantum factum esse putat, ne religionis christianæ arcana infidelibus proderentur, vana est & absurda, quam neque ALBASPINAEVS neque PETAVIVS concoquere potuerunt, quemadmodum alio

(c) Hieron. epist. LXI. ad Pammach. c. IV. Consuetudo apud nos istiusmodi est, vt his, qui baptizandi sunt, per quadraginta dies publice tradamus sanctam & adorandam trinitatem.

(d) Bona rer. liturg æ. lib. I. c. XVI. n. II. Ex hac disciplina emanasse puto canonem XXXVII. concilii Illiberritani, quem Baronius suppostitium suspicatur: alii vero multum se torquent, vt congruam eius atque orthodoxam interpretationem inueniant. Verba canonis hæc sunt: *Placuit picturas in ecclesia esse non debere, ne quod colitur & adoratur in parietibus depingatur.* Quibus verbis frustra abutuntur sectarii, vt huius concilii auctoritate sacrarum imaginum vsum & cultum conuellant. Alia enim fuit illorum patrum mens, quæ ex more illius sæculi, sollicite cauentis, *ne religionis nostræ arcana infidelibus proderentur*, æstimanda est. Vetuerunt ergo, ne id, quod colitur & adoratur, in parietibus pingeretur; id vero quod pingendum non erat, obscure explicarunt illis verbis, *quod colitur & adoratur*, vt soli fideles intelligerent, eo canone prohiberi imagines Dei & Christi saluatoris, ne a gentilibus irruentibus sæpe in ecclesias contumelia adficerentur, & irriderentur christiani, ac si hominem colerent tamquam Deum: neue catechumeni Deum, quem incircumscriptum, immensum & materiæ expertem prædicari audiebant, humana figura pictum videntes aliquid alienum ab eius maiestate conciperent. loco

loco [e], vbi de ecclesiarum antiquarum ornamentis loquuti sumus, pluribus demonstrauimus.

§. X.

Caussæ reticentiæ harum rerum coram catechumenis. Primo, *vt ne earum euidentia & simplicitas contemneretur.*

Verae caussæ, quamobrem istiusmodi res, quas reuera occultabant, catechumenis celatas esse vellent, erant primo quidem, Ne christianorum rituum euidentia & simplicitas contemtui haberetur, neue scandali illis daretur occasio, antequam de horum mysteriorum natura satis essent eruditi. Nam *Iudæi* pariter & gentiles, ex quibus recens ad fidem *CHRISTI* conuersis catechumeni adoptabantur, christianæ religionis, splendidis istis cærimoniis, quibus aliæ religiones abundabant, destitutæ, nuditatem simplicitatemque facile poterant videre. Christiana religio non nisi lauationem in aqua, & panis ac vini oblationem tot cruentorum sacrificiorum loco præscribebat. Ne igitur harum paucarum cærimoniarum simplicitas catechumenorum mentes, præiudicatis opinionibus imbutas, offenderet, antequam de illis satis essent instituti, doctores christiani hæc mysteria grandibus ac magnificis ornabant titulis, talibus videlicet, qui hominum mentibus præclaras cogitationes de spirituali eorum effectu inspirare poterant, reliquis nominibus, ne istarum rerum simplicitate offenderentur, occultatis. De eucharistia si loquebantur, numquam panis ac vini, sed sacrificii corporis ac sanguinis Christi iniiciebant mentionem: & baptismum vocabant illuminationem & vitam, sacramentum fidei ac remissionis peccatorum, pauca interim verba de externo aquæ elemento facientes. Hæc vna ratio erat, cur catechumenis sacramentorum negarent conspectum, & semper mystico dicendi genere coram ipsis vterentur. *Mysteria clausis ianuis celebramus*, inquit CHRYSOSTOMVS [f], *& eos, qui nondum initiati sunt, adesse prohibemus, non quia infirmitatem mysteriorum aliquam deprehendimus: Sed quia ad participationem eorum illi adhuc, quos arcemus, infirmi sunt.* Ita quoque CYRILLVS [g] loco supra memorato:

(e) Lib. VIII. c. VIII. §. VI. volum. III. pag. 297. 298.

(f) Chrysostom. hom. XXIII. in Matth. p. 236. (hom. XXIV. p. 288. c. edit. Francof.) Τὰ μυστήρια διὰ τοῦτο τὰς θύρας κλείσαντες ἐπιτελοῦμεν, καὶ τοὺς ἀμυήτους εἴργομεν· οὐκ ἐπειδὴ ἀσθένειαν καταγινώσκομεν τῶν τελουμένων, ἀλλ' ἐπειδὴ ἀτελέστεροι οἱ πολλοὶ πρὸς αὐτὰ ἔτι διάκεινται.

(g) Cyrill. catech. VI. n. XVI. vid. græc. supra §. IV. sub litt. (n) p. 125.

De

De mysteriis apud catechumenos aperte non loquimur, sed multa saepe loquimur obtecte, vt fideles, qui rem tenent, intelligant, & qui non tenent, haud laedantur. In eumdem modum patres synodi *Alexandrinae* [b], reprehendentes *Meletianos*, quod non pudeat eos coram catechumenis, & quod peius sit, coram ethnicis mysteria traducere: Quum oporteat, vt scriptum sit, sacramentum regis abscondere, neque sanctum dare canibus, vel proiicere margaritas ante porcos, addunt: *Nefas enim est mysteria apud non initiatos traducere, ne ethnici quidem horum ignari irrideant; catechumeni vero ad curiositatem deducti scandalizentur.* Hinc vetus regula ecclesiae erat vt si quis nondum initiatus per ignorantiam sacram eucharistiam participasset, is cito instrueretur ac baptismo initiaretur, ne contemtor exiret, quemadmodum *constitutionum apostolicarum* [i] auctor id reddit. Et concilium *Toletanum* quartum similem rationem [k] reddit, cur *iudaei*, qui vi vel necessitate baptismum suscepissent, fidem christianam tenere debeant, *ne* videlicet *nomen domini blasphemetur, & fides, quam susceperint, vilis ac contemtibilis habeatur*: Tametsi seuere interdicit, vt nemini *iudaeo* in posterum ad recipiendum baptismum vis inferatur.

§. XI.

Secundo, *vt reuerentia illis conciliaretur.*

ALIA caussa, huic silentii disciplinae adsignata, erat, vt in mentibus hominum reuerentiam erga haec mysteria, quae ita coram illis reticebantur, conciliarent. Nam, obseruante BASILIO [l], *mysteriorum veneratio silentio conseruatur.* Et sicut res vsu tritae & vndecumque parabiles expositae sunt contemtui, ita ei, quod sepositum est, quodque rarum est, natura coniuncta est summa admiratio & studium. Propterea apostolos & pa-

(b) Apud Athan. apol. II. tom. I. p. 131. (p. 133. b. edit. Paris. MDCXCVIII.) Οὐ χρὴ τὰ μυστήρια ἀμυήτοις τραγῳδεῖν, ἵνα μὴ Ἕλληνες μὲν ἀγνοοῦντες γελῶσι, κατηχούμενοι δὲ περίεργοι γενόμενοι, σκανδαλίζωνται

(i) Constitut. apostol. lib. VII. c. XXV. Εἴ τις κατὰ ἄγνοιαν μεταλάβοι, τοῦτον τάχιον στοιχειώσαντες μυήσατε, ὅπως μὴ καταφρονητὴς ἐξέλθοι. Si quis per ignorantiam participauerit, hunc cito instruite ac baptismo initiate, ne contemtor exeat.

(k) Concil. Tolet. IV. c. LVII. (tom. V. concil. p. 1719) De Iudaeis hoc praecipit sancta synodus, nemini deinceps ad credendum vim inferre. - - - Qui autem iam pridem ad christianitatem venire coacti sunt, - - oportet vt fidem etiam, quum vi vel necessitate susceperunt, tenere cogantur, ne nomen diuinum blasphemetur, & fides, quam susceperunt, vilis ac contemtibilis habeatur.

(l) Basil. de spirit. sanct. c. XXVII. Καλῶς ἐκεῖνοι δεδιδαγμένοι τῶν μυστηρίων τὰ σεμνὰ σιωπῇ διασώζεσθαι.

tres

tres, qui in primordiis ecclesiæ certos ritus præscripserunt, in occulto silentioque mysteriis suam seruasse dignitatem, ipse ille existimat. AVGVSTINVS [m] eamdem huius consuetudinis dat rationem, quando *Non mirari debetis*, inquit, *fratres carissimi, quod inter ipsa mysteria de mysteriis nihil diximus, quod non statim ea, quae tradidimus, interpretati sumus. Adhibuimus enim tam sanctis rebus atque diuinis honorem silentii.*

§. XII.

Tertio, *Vt ea cognoscendi desiderium in catechumenis tanto magis acueretur.*

TERTIAM hisce rationem AVGVSTINVS addit, quod baptismi & eucharistiæ sacramenta ideo præcipue catechumenos celentur, vt eorum excitetur curiositas & inflammetur zelus, vt ad ea participanda & ipso vsu ac experientia cognoscenda tanto studiosius sollicitiusque festinent. *Si catechumenis*, inquit, [n] *sacramenta fidelium non produntur, non ideo fit, quod ea ferre non possint, sed vt tanto ardentius ab iis concupiscantur, quanto eis honorabilius occultantur.* Et alio loco [o]: *Iudaei non agnoscunt sacerdotium secundum ordinem Melchisedeck. Fidelibus loquor, si quid non intelligunt catechumeni, auferant pigritiam, festinent ad notitiam.* Et rursus alibi [p]: *Qui nondum manducant, ad tales epulas inuitati festinent. Ecce pascha est, da nomen ad baptismum. Si non te excitat festiuitas, ducat ipsa curiositas, vt scias, quid dictum sit, qui manducat carnem meam & bibit sanguinem meum, manet in me, & ego in eo.*

HAE fuerunt caussæ, quæ veteres ad celandum catechumenis mysteria sua induxerunt: Quæ, vt manifesto videmus, cum placitis istis de transsubstantiatione, de septenario sacramentorum numero, de superstitiosa imagines vel sanctos & angelos adorandi ratione, vtpote quæ mere nouitia ecclesiæ *Romanensis* inuenta sunt, nihil commercii habent.

ATQVE ita omnia, quæ ad catechumenorum ad baptismum præparandorum disciplinam spectant, breuiter a nobis percursa sunt. Sequitur nunc, vt baptismum ipsum consideremus, & dispiciamus, quemadmodum ecclesia eum administrauerit, & quinam ritus in eius celebratione fuerint obseruati.

(m) Aug. serm. I. inter XL. edit. a Sirmondo tom. X.
(n) August. homil. XCVI. in Ioan. (tom. IX. opp. p. 479. a. edit. Basil. MDLXIX.)
(o) Augustin. homil. in psalm. CIX. (tom. VIII. p. 1286. b. edit. citat.)
(p) Id. de verbis domini homil. XLVI. (tom. X. p. 175. a. edit. cit.)

LIBER VNDECIMVS
DE RITIBVS ET CONSVETVDINIBVS IN ADMINISTRATIONE BAPTISMI IN ANTIQVA ECCLESIA OBSERVATIS.

CAPVT PRIMVM
DE DIVERSIS BAPTISMI NOMINIBVS ET APPELLATIONIBVS IN ECCLESIA PRIMITIVA.

§. I.

Nomina baptismi vt plurimum a spiritualibus eius effectis petita.



MVLTAE quæstiones circa doctrinam de baptismo agitantur, quas mihi non est animus vllam huius libri partem facere, quod ea in omnibus auctoribus inueniantur, qui hoc de argumento dogmatice vel polemice scripserunt, præsertim vero in elaboratissimis VOSSII *disputationibus de baptismo*, in quibus omnes quæstiones huc spectantes exacte examinantur, atque ex veterum doctrina erudite determinantur. Heic lector omnes eas quæstiones satis fuse recensitas inueniet, quæ de mystica significatione & spiritualibus effectis baptismi agunt; cuiusmodi sunt *1. Regeneratio. 2. Adoptio. 3. Receptio in fœdus gratiæ.* In quibus etiam *remissio peccatorum, renouatio spiritus & vita æterna* continentur, tamquam egregii fructus, qui omnibus digne cum recipientibus conferuntur. Heic quæstiones etiam deciduntur, quomodo, si in baptismo peccata omnia remittantur, remaneat in baptizatis concupiscentia, peccati omnis fomes, & vnde sit, quod post baptismum quoque tot morbis & calamitatibus adfligamur per omnem vitam? Immo hoc in infantibus etiam conspiciamus, qui nullum commisere peccatum actuale? Quo iure magistratus puniat peccata ante baptismum commissa, quum tamen per baptismum perfecta fiat peccatorum omnium remissio? cum multis aliis similibus quæstionibus, quas in hanc nostram dissertationem vocare nihil attinet. Omittemus quoque quæstionem de

de indelebili baptiſmi charactere, qui animæ imprimi dicitur; & quæſtiones de miniſtro baptiſmi, de baptiſmo laicorum & hæreticorum, quod eas nuper in prima & ſecunda parte libelli, *Scholaſtical Hiſtory of Lay-Baptiſm*, diſtincte & fuſe ſatis conſideravimus. Quæ igitur hoc loco expendenda remanent, ea duntaxat ſunt, quæ ad antiquæ eccleſiæ conſuetudines, in adminiſtratione baptiſmi obſeruari ſolitas, ſpectant, vtpote de quibus nondum loquuti ſumus. Atque heic ante omnia de antiquis baptiſmatis nominibus non nihil dicendum erit; quorum alia ab internis & ſpiritualibus effectis; alia ab indole & ſubſtantia actionis; alia a conditionibus in recipientibus baptiſmum requiſitis: alia denique ab externis circumſtantiis & ritibus, in adminiſtratione eius obſeruatis, mutuata ſunt.

§. II.

Hinc baptiſmus vocatus indulgentia, *ſiue* abſolutio.

AB vno aliquo inſignium ſuorum effectuum baptiſmus non numquam vocabatur *indulgentia*, ſiue *abſolutio* & *remiſſio peccatorum*. Ita in concilio *Africano* ſub *Cypriano* habito [a] PRIVATIANVS A SVFFETVLA *diuinam indulgentiam* vocat. Et in ſynodo *Romana*, COTELERIO [b] memorata, dicitur *Paſchæ tempore presbyter & diaconus per parochias dare REMISSIONEM PECCATORVM* (hoc eſt *baptiſmum*) *& miniſterium implere conſueverunt, etiam præſente epiſcopo.* Verum quum abſolutio ſiue remiſſio peccatorum non ſemper neceſſario baptiſmo coniuncta ſit, ſed culpa vel adminiſtrantis vel recipientis poſſit impediri, ipſo baptiſmo nihilo ſecius vero baptiſmo manente: hinc AVGVSTINVS aduerſus *Donatiſtas* diſputans, baptiſmum *ſacramentum gratiæ* [c], quam *gratiam* & *abſolutionem*, vocare maluit quod ſacramentum baptiſmi homines etiam male recipere poſſint, non

(a) Concil. Carthag. ap. Cyprian. n. XIX. p. 234. (p. 161. edit. Fell. Amſtelod. MDCC.) Qui hæreticos poteſtatem baptizandi habere dicit, dicat prius, quis hæreſin condiderit. Si enim hæreſis a Deo eſt, habere & *indulgentiam diuinam* poteſt. Si vero a Deo non eſt, quomodo gratiam Dei habere aut conferre alicui poteſt?

(b) Concil. Roman. can. VII. ap. Coteler. not. in conſtit. apoſt. lib. III. c. IX.

(c) Auguſtin. de bapt. lib. V. c. XXI. Sacramentum gratiæ dat Deus etiam per malos: ipſam vero gratiam non niſi per ſe ipſum vel per ſanctos ſuos. -- Baptiſmum vero, quod eſt ſacramentum remiſſionis peccatorum, nulli dubium eſt habere etiam homicidas poſſe, cetera.

autem *gratiam* baptiſmi, quæ eſt *abſolutio* ſeu *remiſſio peccatorum*; hanc enim Deus nulli, niſi ſincera fide & vera pœnitentia ad ipſum ſe conuertenti, indulget. Quotiescumque igitur veteres *baptiſmum* nomine *abſolutionis*, vel *indulgentiæ* appellant, cum hac conditione intelligendi ſunt, quod illis duntaxat id ſit, qui digne eum recipiant. Et hinc obſeruari licet, quod vera, antiqua & propria abſolutionis & indulgentiæ notio ſit diuina peccatorum condonatio, per miniſterialem ſacramentorum ſuorum applicationem, quæ ſigilla ſunt fœderis ipſius, *remiſſionem peccatorum* conferentis. Vnde *baptiſmus*, homines in fœdus gratiæ intromittens, *ſacramenti abſolutionis & indulgentiæ* nomine dignatus fuit.

§. III.

Et παλιγγενεσία, regeneratio & χρίσμα, vnctio.

ALIVS præclarus baptiſmi effectus erat *regeneratio*; ſiue noua natiuitas ex morte *peccatorum* in vitam *iuſtitiæ*. Nam chriſtianus quiſque aquis baptiſmi denuo naſci credebatur, ſecundum illud TERTVLLIANI [*d*]: *Nos piſciculi ſecundum* ἰχθὺν *noſtrum Ieſum Chriſtum in aqua naſcimur*: quod nomen ἰχθὺς, vt alio iam loco [*e*] adnotauimus, nomen erat ex initialibus litteris *Græcorum* ſeruatoris noſtri nominum, ἰησȣ̃ς, χριςὸς, Θεȣ̃ υἱὸς, σωτὴρ artificialiter compoſitum, quod *piſcem* ſignificat, ad quod non tantum heic TERTVLLIANVS, ſed PROSPER [*f*] etiam & OPTATVS [*g*] adludunt. Hinc baptiſmus in catecheſibus CYRILLI dicitur παλιγγενεσία ψυχῆς, [*h*], *regeneratio animæ*; &

(*d*) Tertull. de bapt. c. I.

(*e*) Lib. I. cap. I. §. II. volum. I. p. 4.

(*f*) Proſp. de prædict. & promiſſis part. II. c. XXXIX. Qui tributum pro ſe & pro Petro, & cæcato lumen reddidit Paulo, ſatians ex ſe ipſo in littore diſcipulos, & toti ſe offerens mundo ἰχθύν. Namque latine piſcem ſacris litteris, maiores noſtri hoc interpretati ſunt ex Sibyllinis verſibus colligentes, quod eſt *Ieſus Chriſtus, filius Dei, ſaluator*, piſcis in ſua paſſione decoctus, cuius ex interioribus remediis quotidie illuminamur & paſcimur.

(*g*) Optat. lib. III. p. (2. p. 61.) Hic eſt piſcis, qui in baptiſmate per inuocationem fontalibus vndis inſeritur, vt quæ aqua fuerat, a piſce etiam piſcina vocitetur. Cuius piſcis nomen ſecundum appellationem græcam in vno nomine per ſingulas litteras turbam ſanctorum nominum continet ἰχθύς, quod eſt latine *Ieſus Chriſtus, filius Dei, ſaluator*.

(*h*) Cyrill. catech. præfat. n. X. Μέγα τὸ προκείμενον βάπτισμα αἰχμαλώτοις λύτρον·

ὕδωρ

ὕδωρ ζωῆς, *vitæ aqua* apud IVSTINVM MARTYREM [*i*]; & *fons diuinus* apud CASSIODORVM [*k*], vnde nomen noſtrum *Anglicanum Font*, cum pluribus eiusdem valoris appellationibus aliis, deſcendit. Et quum hæc noua natiuitas virtute & efficientia ſpiritus ſancti producatur, hinc *ſpiritualis natiuitas* dicebatur, qua qui ſæculo antea natus erat, iam ſpiritualiter Deo renatus eſſet. Atque ſic, vt OPTATVS loquitur [*l*], fiebat hominum pater Deus; ſancta ſic fiebat mater eccleſia. Nam priusquam homines baptiſmo donarentur, non erant perfecta corporis Chriſti, hoc eſt eccleſiæ, membra, nec proprie in familiam Dei adoptati, neque adeo adhuc Deum patrem ſuum, vel eccleſiam matrem ſuam, vocandi iure gaudebant. Et quum diuinæ ſpiritus ſancti operationes per ſanctificantem gratiam in ſcripturis non numquam dicantur *vnctio*, ideo baptiſmus etiam *chriſma* ſeu *vnctio* ab inſigni, qui eum conſequebatur, effectu vocabatur. GREGORIVS NAZIANZENVS huius nominis inter multas alias honorificas appellationes meminit. *Donum vocamus*, inquit [*m*], *gratiam*, *baptiſmum*, *VNCTIONEM*, *illuminationem*, *incorruptionis indumentum*, *regenerationis lauacrum*, *ſigillum*, *ac denique excellentiſſimo quouis nomine appellamus*. Et in horum nominum explicatione ſpeciatim obſeruat, quod *vnctio* dicatur, quia ſacer & regius ſit, huiusmodi enim ea fuiſſe, quæ vngi conſueuerint. Vnde

ἁμαρτημάτων ἄφεσις· θάνατος ἁμαρτίας· παλιγγενεσία ψυχῆς κ. τ. λ. Magnum eſt ſane, quod vobis propoſitum eſt, hoc baptiſma: captiuis libertas, peccatorum remiſſio, mors peccati, *animæ regeneratio*.

(*i*) Iuſtin. dialog. p. 231. διὰ τοῦ λουτροῦ τῆς μετανοίας καὶ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ, ὃ ὑπὲρ τῆς ἀνομίας τῶν λαῶν τοῦ Θεοῦ γέγονεν, ὡς Ἡσαΐας βοᾷ, ἡμεῖς ἐπιστεύσαμεν, καὶ γνωρίζομεν, ὅτι τοῦτ' ἐκεῖνο, ὃ προηγόρευε τὸ βάπτισμα, τὸ μόνον καθαρίσαι τοὺς μετανοήσαντας δυνάμενον, τοῦτό ἐστι τὸ ὕδωρ τῆς ζωῆς. Per lauacrum pœnitentiæ & cognitionis Dei, quod propter iniquitates populorum Dei inſtitutum eſt, quemadmodum Eſaias clamat, nos credimus, & ſcimus atque prædicamus: illud ipſum inquam, ab eo promulgatum *baptiſma*, quod ſolum luſtrare atque purificare poteſt pœnitentiam agentes, *aquam eſſe vitæ*.

(*k*) Caſſiodor. in Cantic. c. VII.

(*l*) Optat. lib. II. p. 52. Par. MDCXXXI. (p. 44. Par. MDCLXXIX.) Dum trinitas cum fide concordat, qui natus fuerat ſæculo, renaſcitur ſpiritualiter Deo. Sic fit hominum pater Deus, ſancta ſic fit mater eccleſia.

(*m*) Naz. orat. XL. de bapt. p. 638. Δῶρον καλοῦμεν, χάρισμα, βάπτισμα, χρῖσμα, φώτισμα, ἀφθαρσίας ἔνδυμα, λουτρὸν παλιγγενεσίας, σφραγῖδα, πᾶν ὅτι τίμιον.

vnusquisque certo sensu rex & sacerdos Deo per Christum in baptismo fiebat, quo intuitu HIERONYMVS [n] baptismum *sacerdotium laici* vocat in distinctione a *sacerdotio clerici*, quod per solam ordinationem conferebatur.

§. IV.

Et Φώτισμα *siue* Φωτισμὸς, *illuminatio.*

ALIVS baptismi effectus erat, quod hominum mentes diuina cognitionis luce perfunderet. Hinc baptismus Φωτισμὸς, *illuminatio* vocabatur, quemadmodum id nomen in CHRYSOSTOMO [o], NAZIANZENO [p], DIONYSIO AREOPAGITA [q], concilio LAODICENO [r] aliisque scriptoribus frequenter occurrit. Ratio istius nominis petenda esse videtur partim ex præuia catechumenorum institutione in præparatione eorum ad baptismum, secundum illud IVSTINI MARTYRIS [s]: *Vocatur lauacrum hoc illuminatio, quod eorum, qui hoc discunt, mentes illuminentur.* Partim etiam inde, quod esset introitus in statum illu-

(n) Hieronym. dialog. aduers. Lucifer. c. II. Sacerdotium laici, id est baptisma. Scriptum est enim, Regnum quippe nos & sacerdotes Deo & patri suo fecit. Et iterum, Gentem sanctam, regale sacerdotium.

(o) Chrysostom. hom. XIII. in Hebr. pag. 1848. (p. 504. edit. Eton. MDCXII.) πολλοὺς οἶδα τοῦτο παθόντας ἐγὼ, οἳ προσδοκίᾳ μὲν τοῦ Φωτίσματος πολλὰ ἡμάρτανον· πρὸς τῇ ἡμέρᾳ τῆς τελευτῆς ἀπῆλθον κενοί· ὁ γὰρ Θεὸς διὰ τοῦτο τὸ βάπτισμα ἔδωκεν, ἵνα λύσῃ τὰς ἁμαρτίας, οὐχ ἵνα αὐξήσῃ. Noui multos, quibus hoc accidit, qui propter *illuminationis* (h. e. *baptismi*) exspectationem multa peccabant: in die autem mortis excesserunt inanes. Deus enim propterea dedit baptisma, vt soluat peccata non vt ea augeat.

(p) Nazianz. orat. XL. de bapt. p. 638. Vid. sub litt. antec. (m).

(q) Dionys. hierarch. eccles. c. III. (p. 283. edit. Paris. MDCXXXIV.) τὴν ἱερὰν τῆς θεογενεσίας τελετὴν, ἐπειδὰν πρώτου φωτὸς μεταδίδωσι καὶ πασῶν ἐστιν ἀρχὴ τῶν θείων φωταγωγιῶν, ἐκ τοῦ τελουμένου τὴν ἀληθῆ τοῦ Φωτίσματος ἐπωνυμίαν ὑμνοῦμεν. *Sacram diuinæ regenerationis initiationem*, quod primam lucem conferat, omniumque diuinorum illustrationum principium exsistat, ex effectu *illustrationis nomine celebramus.*

(r) Concil. Laodic. c. XLVII. (tom. I. concil. p. 1505.) Ὅτι δεῖ τοὺς ἐν νόσῳ παραλαμβάνοντας τὸ Φώτισμα, καὶ εἶτα ἀναστάντας, ἐκμανθάνειν τὴν πίστιν, καὶ γινώσκειν, ὅτι θείας δωρεᾶς κατηξιώθησαν. Quod oportet eos, qui in morbo baptismum accipiunt, & deinde resurgunt, fidem ediscere, & nosse, quod diuino munere digni habiti sunt.

(s) Iustin. apol. II. p. 94. d. Paris. MDCXXXVI. καλεῖται δὲ τοῦτο τὸ λουτρὸν φωτισμὸς, ὡς φωτιζομένων τὴν διάνοιαν τῶν ταῦτα μανθανόντων.

mina-

minatum & introductio in diuinam cognitionem, quæ gradatim perfectior euadat. Nam IVSTINI verba de illuminatione baptismum consequente intelligi possunt. Atque hoc modo rationem huius appellationis reddunt CLEMENS ALEXANDRINVS [t] & PSEVDO-DIONYSIVS [u], quod quum baptismus primam lucem conferat, omniumque diuinarum illustrationum principium existat, ex effectu *illustrationis* nomine celebretur. Fortassis ita etiam vocari potuit, eo quod baptizati nunc ad omnes mysticas partes & reconditam notitiam religionis admitterentur, quæ ex disciplina ecclesiæ illis, dum essent catechumeni, celabantur. Forte etiam respectus quidam habitus est ad plenam spiritus sancti effusionem per donum linguarum, cognitionis & prophetiæ, quod æuo apostolico per impositionem manuum ab apostolis in ipso baptismo impertiebatur.

§. V.

Et salus.

ALIVS baptismi effectus æterna erat salus, sicuti ordinarium medium is erat, non tantum obtinendi remissionem peccatorum, sed homines etiam per gratiam & sanguinem Christi perducendi ad regni cælestis gloriam. Vnde, AVGVSTINO [x] obseruante, valde vsitatum inter christianos *Punicos* seu *Africanos* erat, baptismum *salutem*, vt sacramentum corporis Christi *vitam*, vocitare, quod hæc duo sacramenta ad consequendam *salutem* seu *vitam æternam* necessaria esse credebantur. Quocirca GREGORIVS NAZIANZENVS hominem quemdam, qui procrastinandi baptismi libertatem sibi vindicare satagit, introducens ita loquentem exhibet: *Abi & redi, & cras baptizabor. Adsit mihi mater, adsit mihi pater, fratres, uxor, liberi, amici, atque omnes, quos*

(t) Clem. Alex. pædagog. lib. I. c. VI. p. 93. (113.) Καλεῖται δὲ πολλαχῶς τὸ ἔργον τοῦτο χάρισμα, καὶ φώτισμα, καὶ τέλειον, καὶ λουτρόν - - φώτισμα δὲ, δι' οὗ τὸ ἅγιον ἐκεῖνο φῶς τὸ σωτήριον ἐποπτεύεται, τουτέστι δι' οὗ τὸ θεῖον ὀξυωποῦμεν. Multis modis vocatur hoc opus, gratia, *illuminatio*, perfectum & lauacrum. - - *Illuminatio* autem, per quam sanctam illam & salutarem lucem intuemur, hoc est, per quam Deum perspicimus.

(u) Dionys. eccles. hierarch. c. III. p. 283. vid. sub litt. (q).

(x) August. de pecc. merit. lib. I. c. XXIV. tom. VII. p. 294. Paris. MDCXXXVII. Optime Punici christiani baptismum ipsum nihil aliud quam *salutem* & sacramentum corporis Christi, nihil aliud quam *vitam* vocant.

carot

caros habeo: & tum SALVTEM accipiam, τηνικαῦτα σωθήσομαι [y]; quorum vltimorum verborum sensus sit, necesse est, quod tum baptismum recepturus sit ad salutem obtinendam. Istiusmodi honorificas appellationes huic baptismi sacramento tribuerunt veteres, ab egregiis petitas effectis, quæ omnibus digne ipsum recipientibus conferri existimabantur.

§. VI.

A natura & substantia sua vocatus mysterium, sacramentum, & σφραγίς.

A NATVRA & substantia sua *mysterium, sacramentum* & σφραγὶς nuncupabatur. Quorum nominum duo priora adeo in vulgus nota sunt, vt iis explanandis tempus terere necesse non sit. Hoc tantum notabimus, vocabula *mysterium* & *sacramentum*, latiore interdum sensu accepta, sacram quamcumque cærimoniam vel partem quamlibet religionis, quæ spiritualem siue mysticam quamdam significationem admittit, denotare. Qua de re commodior dicendi locus erit, vbi de *confirmatione* tractabimus. Nomen σφραγὶς & *signaculum* minus vulgare est, quatenus baptismo applicatur, adeoque errores aliquot inter viros doctos peperit, qui illud sæpiuscule vel pro signo *crucis* vel pro *obsignatione* & *vnctione* in confirmatione vsitata, falso accipiunt. Si in celebratissimo CLEMENTIS ALEXANDRINI libro, quem inscripsit *Quis diues saluetur*, cuius portio in EVSEBIO [z] exstat, integer autem a COMBEFISIO [a] editus est, episcopus, cui *Ioannes* apostolus iuuenem quemdam, recens ad Christi fidem perductum, commendauerat, adolescentem sibi traditum

(y) Nazianz. orat. XL. de bapt. p. 655. b. ἀπελθὼν ἐπανήκω, καὶ αὔριον βαπτισθήσομαι· παρέστω μοι μήτηρ, παρέστω μοι πατὴρ, ἀδελφοὶ, γυνὴ, τέκνα, φίλοι, πᾶν ὅ,τι μοι τίμιον. καὶ τηνικαῦτα σωθήσομαι.

(z) Euseb. lib. III. c. XXIII. vid. sub sequ. litt. (a).

(a) Combefis. auctar. nouiss. p. 185. b. ὁ πρεσβύτερος ἀναλαβὼν οἴκαδε τὸν παραδοθέντα νεανίσκον, ἔτρεφε, συνεῖχεν, ἔθαλπε, τὸ δὲ τελευταῖον ἐφώτισε· καὶ μετὰ τοῦτο ὑφῆκε τῆς πλείονος ἐπιμελείας καὶ παραφυλακῆς, ὡς τὸ τέλειον αὐτῷ φυλακτήριον ἐπιστήσας, τὴν σφραγῖδα τοῦ κυρίου. Presbyter adolescentem sibi traditum in domum suam suscipiens, educando, continendo, fouendo operam dabat, ac tandem sacro baptismate initiauit. Deinceps sacerdos de pristina cura atque custodia paullatim remisit, vt qui perfectum ei tutamen, ac quo illi cautum omnino foret, *domini signaculum* adhibuisset.

in domum ſuam ſuſcepiſſe, ſuſceptum inſtituiſſe & educaſſe, & tum perfectum ei tutamen, ac quo illi contra peccatum cautum omnino foret, *domini ſignaculum*, τὴν σφραγῖδα τοῦ κυρίου, adhibuiſſe dicitur. Iam CHRISTOPHORSONVS & BELLARMINVS & poſt hunc alii per *ſignaculum domini* intelligunt *confirmationem*, SELDENVS [*b*] & alii quidam ſignum crucis id fuiſſe volunt; VALESIVS [*c*] autem & DALLAEVS [*d*] verius de baptiſmo interpretantur, qui *ſignaculum domini* vocabatur, quia in

(*b*) Seller, *Life of* Iuſtin. Mart. p. 102.

(*c*) Valeſ. not. in Euſeb. lib. III. c. XXIII. Veteres chriſtiani baptiſmum vocabant σφραγῖδα, vt præter ceteros docet Gregorius Nazianzenus (vid. §. III. litt. (m) pag. 141.) Cauſſam cur baptiſmum vocarent σφραγῖδα idem Gregorius ſubiungit, quod ſcilicet baptiſmus ſit conſeruatio & nota dominii. Male ergo Chiſtophorſonus hunc Euſebii locum de ſacramento *confirmationis* interpretatus eſt. cetera.

(*d*) Dallæus de confirmat. lib. II. c. I. p. 110. *Aperte* (inquit Bellarminus) *loquitur Clemens de ſacramento confirmationis.* Fateor, inquam, ſi verum, ac vere a domino inſtitutum confirmationis ſacramentum intelligis; baptiſmum nimirum, quod verbo ἰσφάνισε Græcis in ea re familiari, expreſſit, ſin de tuo chriſmate capis (vt certe capis) nihil de ea Clemens; nedum vt aperte de eo loquutus ſit. At (inquit) id, de quo loquitur, & quo velut perfecta cuſtodia munitum adoleſcentem narrat, id τὴν σφραγῖδα τοῦ κυρίου, *domini ſigillum*, vel *ſignaculum* vocat. Fateor; ſed eo nomine Chriſti baptiſmum, quem ab adoleſcente ſuſceptum dixerat, intelligi aio; tuam chriſmationem, de qua verbum nullum fecerat, intelligi nego. Nimirum bonus ille presbyter adoleſcente ſemel tincto, atque initiato, putauit, non eſſe poſthac ſibi diligentius in eo cuſtodiendo laborandum; quod in hoc ſanctiſſimo, quo domino Chriſto conſecratus, & ab eo conſignatus erat, myſterio ſatis ipſi præſidii ad omnem hoſtium vim amoliendam datum eſſe exiſtimaret. Sic intellexit Ruffinus; *poſthæc* (inquit) *velut confidens gratiæ, qua fuerat communitus, paullo indulgentius iuuenem habere cœpit.* Cuinam *gratiæ confidebat?* Qua (inquit) *fuerat communitus.* Fuiſſe autem communitum non chriſmate (quod heic nullum apparet) ſed baptiſmo dixerat. Quin immo vt id ſignificaret Ruffinus, non baptiſmum, ſed baptiſmi gratiam dixerat; *Ad vltimum* (inquit) *baptiſmi gratiam tradit*; vt quod addit continenter, *Poſt hæc iam velut confidens gratiæ*, non de alia, quam de baptiſmi gratia poſſit intelligi. Et ſane baptiſmus domini σφραγὶς *ſigillum*, vel *ſignaculum* multo rectius, quam chriſma dicitur. Illum enim a domino inſtitutum ad oues ſuas obſignandas patet ex omnibus euangeliis; De hoc nihil tale vſpiam legitur. Baptiſmo vero *ſignaculi*, ſiue *ſigilli* nomen conuenire, & Paulus ſatis docet, & vetus eccleſia loquitur. Paulus quidem, qui cum circumciſionem, qua Moſaicæ legi vetus initiabatur populus, σφραγῖδα τῆς δικαιοσύνης τῆς πίστεως, *ſignaculum iuſtitiæ fidei* vocat; quanto magis id nominis dandum putauerit baptiſmo; quo dominico euangelio ini-

ipſa eius natura fœdus Deum inter & homines ictum continetur; adeoque quum baptiſmus huius fœderis ſigillum ſit, maxime propria loquendi ratione *ſignaculum domini* dicitur. Hoc ſenſu vetuſtus auctor *actorum Pauli* & *Theclæ* hoc nomine σφραγῖδος pro *baptiſmo* vtitur. Da mihi, ait *Thecla Paulo*, *ſignaculum in Chriſto* [e], *nec vlla me tanget tentatio.* Similiter HERMAS PASTOR de baptizatis quibusdam, regnum cælorum ingreſſis, loquens eadem verborum formula vtitur. *Illi defuncti*, inquit, *SIGILLO filii Dei* [f] *ſignati ſunt, & intrauerunt in regnum Dei. Antequam enim accipiat homo nomen filii Dei, morti deſtinatus eſt: at vbi accipit illud SIGILLVM, liberatur a morte & traditur vitæ. Illud autem SIGILLVM aqua eſt, in quam deſcendunt homines morti obligati, adſcendunt vero vitæ adſignati. Et illis igitur prædicatum eſt illud SIGILLVM, & vſi ſunt eo, vt intrarent in regnum Dei.* In omnibus illis locis nulla diſerta mentio baptiſmi habetur, vocatur autem *ſigillum* & *nomen Chriſti*, ideo quod ſignaculum & nomen chriſtianorum nobis imprimit, noſque a iudæis & gentilibus ſeparatos ad dominium CHRISTI poſſeſſionemque pertinere oſtendit. Hinc TERTVLLIANVS frequenter eum *ſignaculum fidei* [g] vocat, nosque hoc *corporis ſignaculo* [h] a *iudæis* diſtingui dicit, quia eorum ſignaculum circumciſio, noſtrum autem baptiſmus ſit. Ad eumdem modum GREGORIVS NAZIANZENVS rationem huius appellationis explicans, baptiſmum *ſigillum* vocari dicit, quia dominationis ſignificatio [i] & noſtri ad vitam æternam obſignatio ſit. Quo reſpectu CONSTANTINVS paullo ante ſuum ex vita exitum beneficium baptiſmi ab epiſcopis ipſum circum-

tiatur nouus populus? Eccleſia vetus hanc Pauli auctoritatem & nomenclaturam ſequuta, baptiſmum ſignaculum vocat, cetera.

(e) Acta Theclæ ap. Grab. ſpicileg. tom. I. p. 106. *δός μοι τὴν ἐν χριστῷ σφραγῖδα, καὶ οὐχ ἅψεταί μου πειρασμός.*

(f) Herm. paſt. lib. III. ſimil. IX. n. XVI. apud Coteler. volum. I. p. 117.

(g) Tertull. de ſpectac. c. IV. Ad principalem auctoritatem conuertar ipſius *ſignaculi* nomen. It. c. XXIV. Hoc erit pompa diaboli, aduerſus quam in *ſignaculo fidei* eieramus.

(h) Tertull. apol. c. XXI. Neque de ipſo *ſignaculo corporis*, neque de conſortio nominis cum Iudæis agimus.

(i) Naz. orat. XL. de bapt. p. 639. *σφραγῖδα δὲ ὡς συντήρησιν καὶ τῆς δεσποτείας σημείωσιν.*

ſtanti-

ſtantibus ſibi conferri cupiens, EVSEBIO [*k*] dicitur his verbis poſtulaſſe: *Iam tempus eſt, vt SIGNVM illud, quod immortalitatem confert, nos quoque percipiamus; tempus eſt, vt ſalutaris SIGNACVLI participes ſiamus.* Inde quoque *ſigillum ſpiritus* appellabatur, quia vnusquisque dignus receptor vna cum externo aquæ elemento primitias ſpiritus in baptiſmo recipere credebatur: Secundum illud CHRYSOSTOMI [*l*]: *Quemadmodum nota quædam militibus, ita fidelibus quoque ſpiritus imponitur: quo fit, vt ſi ordinem deſerueris, omnibus perſpicuus ſias, Iudæi enim ſigni loco circumciſionem habebant: nos autem arrham ſpiritus.* Et hæc diſtinctio inter internum & externum baptiſmi ſignaculum neceſſario facienda erat, quod multi externum baptiſmi ſignaculum, ſeu externum elementum recipiebant, qui ſua ipſorum culpa internum ſpiritus ſigillum recipere non poterant. Ita *conſtitutionum apoſtolicarum* auctor [*m*] ipſum *Simonem Magum ſigillum domini* recepiſſe dicit, intelligens externam formam *baptiſmi*, ſed neque hic, neque alius quiſpiam auctor eum internum ſigillum, ſeu gratiam ſpiritus ſancti, indeptum eſſe adſerit. Ad eumdem modum OPTATVS [*n*] *Donatiſtis*, tam illos ipſos, quam catholicos vno eodemque ſigillo ſignari, dicit, quod de externa baptiſmi forma exponit, in quo vtrique conueniant & ſimiliter baptizati ſint. Verum & OPTATVS & AVGVSTINVS & reliqui ſcriptores vetuſti omnes in eo conſentiunt, quod hæreticorum & ſchiſmaticorum baptiſmus, cuiusmodi *Donatiſtarum*

(*k*) Euſeb. de vita Conſt. lib. IV. c. LXII. ὥρα καὶ ἡμᾶς ἀπολαῦσαι τῆς ἀθανατοποιοῦ σφραγῖδος· ὥρα τοῦ σωτηρίου σφραγίσματος μετασχεῖν.

(*l*) Chryſoſt. hom. III. in 2 Cor. ſin. Καθάπερ στρατιώταις σφραγίς, οὕτω καὶ τοῖς πιστοῖς τὸ πνεῦμα ἐπιτίθεται· κἂν λειποτακτήσῃς, κατάδηλος γίνῃ πᾶσιν· Ἰουδαῖοι μὲν γὰρ εἶχον σφραγῖδα τὴν περιτομήν, ἡμεῖς δὲ τὸν ἀῤῥαβῶνα τοῦ πνεύματος.

(*m*) Conſtit. apoſtol. lib. II. c. XIV. Σίμων ὁ μάγος τὴν ἐν κυρίῳ σφραγῖδα ἔλαβε. Auguſt. de bapt. lib. VI. c. XII. (tom. VII. p. 461. d. edit. Baſil. MDLXIX.) Aliud eſt, omnis qui intrabit in regnum cælorum, prius naſcitur ex aqua & ſpiritu, quia niſi renatus fuerit ex aqua & ſpiritu, non intrabit in regnum cælorum: quod dominus dixit & verum eſt: Aliud autem, omnis qui naſcitur ex aqua & ſpiritu, intrabit in regnum cælorum: quod vtique falſum eſt. Nam & Simon ille magus natus erat ex aqua & ſpiritu, & tamen non intrauit in regnum cælorum.

(*n*) Optat. lib. III. p. 72. Pares credimus & vno ſigillo ſignati ſumus: nec aliter baptizati quam vos.

erat, internum sigillum seu sanctificantem spiritus sancti gratiam conferre non possit, quia hæc solo ecclesiæ catholicæ ministerio conferatur, qua de re also loco [o] diximus copiosius. Vt adeo hoc intuitu semper necessarium creditum sit, vt inter internum & externum baptismi sigillum distingueretur, quia licet plerumque coniuncta sint, vti in omnibus vere credentibus, interdum tamen separata sunt, vt in istiusmodi fidem & probitatem simulantibus ac indignis receptoribus, qualis *Simon Magus* aliique eiusdem furfuris homines erant.

§. VII.
Et character dominicus.

AVGVSTINO plerumque *character regius*, *& character dominicus* vocatur. Qua appellatione non internam aliquam qualitatem seu spiritualem virtutem, a baptismo distinctam & animæ impressam, quemadmodum recentiores scholastici id reddere amant, intelligit; sed externam tantum baptismi formam communem omnibus, siue digne siue indigne recipientibus, qui recte in nomine sacrosanctæ trinitatis baptizantur. In tantum nota siue *charactere domini* signati sunt, vt a non baptizatis *iudæis*, ac gentilibus, christianam religionem re ipsa numquam professis, nec externum quidem eius characterem siue indicium adeptis, distingui possint. Et hic character ab AVGVSTINO eatenus indelebilis quoque habetur, vt religionis christianæ desertori, quamuis ad *iudaismum* vel gentilitatem reuerso, baptismi iteratione non opus sit, sed resipiscentia tantum & absolutione, vt in cuncta ecclesiæ christianæ priuilegia restituatur. Qua de re quum in alio libro [p] iam verbosius disseruimus, plura hoc loco dicere nihil attinet.

§. VIII.
Cur sacramentum fidei *&* pœnitentiæ *vocetur.*

ALIA quædam baptismo data nomina, a conditionibus petita erant, quæ in omnibus cum recipientibus requirebantur, quæ erant veræ fidei & sinceræ resipiscentiæ professio. Quam ob caussam baptismus quandoque *sacramentum fidei* & *sacramentum pœnitentiæ* nuncupatur. AVGVSTINVS hoc nomine vtitur, explicaturus, quem-

(o) *Scholast. hist. of Lay-Baptism.* part. I. chap. I. n. XXI.
(p) Ibid. part. II. chap. VI.

quemadmodum paruuli [q] fidem habere dici queant, tametsi ad formalem fidei professionem per se ipsos edendam non sint idonei. *Sicut*, inquit, *secundum quemdam modum sacramentum corporis Christi corpus Christi est, & sacramentum sanguinis Christi sanguis Christi est, ita SACRAMENTVM FIDEI fides est. - - Ac per hoc, quum respondetur paruulus credere, qui nondum fidei habet adfectum, respondetur, fidem habere propter FIDEI SACRAMENTVM, & conuertere se ad Deum propter CONVERSIONIS SACRAMENTVM.* Eamdem appellationem adhibet FVLGENTIVS [r] de baptismi loquens necessitate: *Firmissime tene & nullatenus dubites, exceptis illis, qui pro nomine Christi suo sanguine baptizantur, nullum hominem accepturum vitam æternam, qui non heic a malis suis fuerit per pœnitentiam fidemque conuersus & per SACRAMENTVM FIDEI & POENITENTIAE, id est per baptismum liberatus.* Ex quibus perspicere possumus, quid veteres intelligant, de pœnitentia & absolutione seu remissione peccatorum, tamquam sacramento, loquentes. Ipsimet enim baptisma se intelligere declarant, quod sacramentum est, pœnitentiam vt conditionem requirens, & absolutionem tamquam effectum & priuilegium omnibus digne ipsum recipientibus impertiens.

§. IX.

Quod vocabula baptismus, tinctio, lauacrum *cetera*, *non vniuersaliter denotent immersionem.*

DENIQVE a cærimoniis, in ipso administrationis actu vsitatis, peculiaria nomina *baptismi*, *tinctionis*, & *lauacri regenerationis* arcessita sunt, quæ proprie vel immersionem in aquam, vel lauationem siue adspersionem denotant, quæ inter *Iudæos* certis in casibus & christianos, si vrgente necessitate homines ægrotos & moribundos baptizarent, vsitata erat. Tunc enim baptismus tantum per adspersionem, non vero per immersionem, administrabatur, quemadmodum videbimus, vbi magis speciatim de clinicorum baptismo sumus loquuturi. Atque adeo notandum est, baptismum antiquo ecclesiæ stilo non absolute & necessario immersionem significare, etiamsi hæc vsitatior esset cærimonia, olim in infantibus non minus quam adultis factitata. Sed exceptio locum heic habebat in infirmitate

(q) August. epist. XXIII ad Bonifac.
(r) Fulgent. de fide ad Petrum cap. XXX.

aliisque ſtiusmodi neceſſitatis caſibus, vbi omnimoda immerſio adhiberi non poterat. Quibus in caſibus baptiſmi ſubſtantia conſeruari credebatur, minutioribus licet circumſtantiis haud obſeruatis.

§. X.

De aliis quibusdam nominibus baptiſmo adſignatis.

PRAETER hæc nomina, a rebus ad baptiſmi adminiſtrationem propius ſpectantibus petita, alia nonnulla erant ad circumciſionem alludentia, rurſus alia ad magnum eius auctorem inſtitutoremque dominum noſtrum IEſum Chriſtum reſpicientia, alia denique a remotioribus eius effectis deſumta, quorum, quia poſthac nobis non dabitur iterum de illis loquendi occaſio, non abs re fuerit hoc loco facere mentionem. Quandoquidem baptiſmus in locum circumciſionis ſucceſſit, & chriſtiani fœderis ſigillum eſt, vt hæc fœderis cum *Abrahamo* facti ſigillum fuit, ideo ex analogia quadam nonnumquam *magna circumciſio* dicitur. Vt quum EPIPHANIVS, alteram alteri comparans, ait [s]: *Circumciſio tamdiu ſuum tempus habuit, donec maior circumciſio eius eſt locis ſubſtituta, nempe illa lotio regenerationis*, quæ peccata nobis reſecat, & nos nomine ſignat Dei. Ita quum baptiſmus Chriſtum auctorem habeat, non hominem, olim quoque δῶρον & χάρισμα κυρίου, *donum domini* nuncupatus fuit. Vt in vetuſtis *actis Pauli* & *Theclæ*, quando *Thecla* ſigillum domini ſibi dari cupit, *Paulus* ei reſpondet: *Patienter exſpecta & accipies* δωρεὰν τοῦ Χριστοῦ, *donum Chriſti*, qua voce, vt eruditus editor [t] obſeruat, ſacramentum baptiſmi itidem denotatur. In-

(s) Epiphan. hæreſ. VIII. al. XXVIII. Cerinth. n. IV. διήρκεσε δὲ ἡ περιτομὴ χρόνῳ ὑπηρετήσασα, ἕως ἡ μείζων περιτομὴ παρεγένετο, τουτέστι τὸ λουτρὸν τῆς παλιγγενεσίας.

Iuſtin. Mart. dialog. cum Tryph. p. 261. ἡμεῖς, οἱ διὰ τούτου (Χριστοῦ) προσχωρήσαντες τῷ Θεῷ, οὐ ταύτην τὴν κατὰ σάρκα παρελάβομεν περιτομὴν, ἀλλὰ πνευματικὴν, ἣν Ἐνὼχ καὶ οἱ ὅμοιοι ἐφύλαξαν· ἡμεῖς δὲ, διὰ τοῦ βαπτίσματος αὐτὴν, ἐπειδὴν ἁμαρτωλοὶ ἐγεγόνειμεν, διὰ τὸ ἔλεος τὸ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐλάβομεν. Nos qui per hunc (Chriſtum) aditum nacti ſumus ad Deum, non iſtam *ſecundum carnem* ſuſcepimus *reſectionem* ſed *ſpiritualem*, quam Enoch & ſimiles cuſtodierunt. Eam vero nos per *baptiſmum*, quandoquidem peccatores fueramus, propter miſericordiam ipſius Dei accepimus.

(t) Grab. ſpicileg. patr. tom. I. p. 106. καὶ εἶπεν ὁ Παῦλος τῇ Θέκλῃ· μακροθύμει-

terdum

terdum ſimpliciter δῶρον, ſine vllo additamento per modum eminentiæ vocabatur, quia & gratuitum & ſingulare donum *CHRISTI* erat. *Donum vocamus*, inquit NAZIANZENVS [u], *quia iis, qui nihil prius contulerunt, datur.* Et BASILIVS ait: Δεόν ἐπιτρέχειν τῷ δώρῳ, *Occurrendum eſt ad hoc donum* [x], intelligens baptiſmum. Et CASAVBONVS porro obſeruauit [y], quod quum ſpiritus ſimiliter in baptiſmo donetur, ideo ipſe ſpiritus ſanctus nonnumquam *donum* & *munus* appelletur. Euchariſtia etiam, ſeu ſacramentalis corporis ac ſanguinis Chriſti oblatio, tum ante tum poſt conſecrationem hoc nomine venit, δῶρα & μυστικὰ δῶρα, cuius appellationis varia exempla ex antiquis libris ritualibus ab hoc erudito ſcriptore collecta ſunt, quæ heic interponere nihil attinet. Baptiſmus etiam ἐφόδιον, *viaticum* dictus fuit, non minus quam euchariſtia, quæ vox proprie quodlibet ad iter neceſſarium denotat: quo intuitu ambo iſta ſacramenta *viatica* dicta, quod æquabiliter neceſſarius commeatus & armatura ad homines in itinere ſuo per hunc mundum in vitam æternam alendos, conducendos & tuendos exiſtimaretur. BASILIVS cuiuscunque ætatis & conditionis homines ad baptiſmum recipiendum adhortans, his illos verbis alloquitur [z]: *Iuuenis es? Iuuentutem fræno baptiſmi retine. Flos abeſt ætatis? vide ne ſenectuti VIATICVM deſit, ne ARCEM & PROPVGNACVLVM per inconſiderantiam & ignauiam amittas.* Ad quod nomen GREGORIVS NAZIANZENVS [a] alludit, quum de miniſtri baptizantis munere loquens id ἐφοδιάζειν nominat, hoc eſt, viatico homines in alte-

σον, καὶ λάβῃ τὴν δωρεὰν τοῦ Χριστοῦ. Et Paulus reſpondet Theclæ: Patienter exſpecta & accipies *donum Chriſti*.
Grab. in h. l. p. 533. Hac voce ſacramentum baptiſmi denotatur.

(u) Naz. orat. XL. p. 638. d. δῶρον καλοῦμεν, ὡς καὶ μηδὲν προεισενεγκοῦσι διδόμενον.

(x) Baſil. hom. XIII. de bapt. p. 411. e.

(y) Caſauboni exercitat. XVI. in Baron. n. LI. p. 508. Quin etiam ipſe ſpiritus ſanctus vnicus tanti myſterii effector, appellatur *donum* & *munus* κυρίως.

(z) Baſil. ibid. p. 413. νέος εἶ; ἀσφάλισαι τὴν νεότητα τῷ τοῦ βαπτίσματος χαλινῷ. παρέδραμέ σε ἡ ἀκμή; μὴ ζημιωθῇς τὰ ἐφόδια, μὴ ἀπολέσῃς τὸ φυλακτήριον.

(a) Nazianz. orat. XL. p. 644. b. ἕως ὁ μὲν ὁ βαπτιστὴς καὶ χρηματιστοῦ, τοῦ μὲν ὅπως ἐφοδιάσῃ φιλονεικοῦντος, τοῦ δὲ ὅπως γραφῇ κληρονόμος. quamdiu inter eum, qui baptizandi munere fungitur, & quæſtuarium nulla pugna eſt, dum ille *morientem viatico inſtruere*, hic hæres ſcribi contendit.

rum

rum mundum demigraturos instruere. Respectu habito ad id, quod homines consummata corporis Christi, hoc est ecclesiæ, membra faceret baptismus, *τελείωσις* etiam & *τελετὴ*, *consummatio* appellabatur; hominibus enim perfectionem christianorum & ius participandi *τὸ τέλειον*, quo nomine eucharistiam vocabant, impertiebat. Nominabatur *μύησις* & *μυσταγωγία*, *initiatio*, quod homines ad quosuis ritus sacros & mysteria religionis christianæ admitteret. Et quemadmodum eucharistia a mortis *CHRISTI* per externa panis & vini elementa repræsentatione *sacra symbola* dicebatur, ita baptismus nonnumquam idem nomen habebat, vti in ISIDORO PELVSIOTA & auctore disputationis contra *Arium* in concilio *Niceno* sub nomine ATHANASII videre est. *Is, qui initiatur*, inquit ISIDORVS [*b*], *quantum ad SALVTARIA SYMBOLA spectat, ex improba sacerdotis vita nullo damno adficitur, verum ipse prorsus (asseueratione quippe vti oportet) diuinis atque omni dicendi facultate præstantioribus beneficiis fruitur.* Et alter ille [*c*] pro spiritus sancti diuinitate ita argumentatur: *Si spiritus sanctus non est substantia patris & filii, quare ipsum dei filius annumerauit in SYMBOLO SANCTIFICATIONIS? Ait enim ad discipulos dominus: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, filii & spiritus sancti.* In quo vtroque loco planum est, per *symbola sanctificationis* & *salutis* nihil aliud quam baptismum posse intelligi. Et hinc apparet, eadem honorifica nomina aquis baptismi æque ac elementis panis ac vini in eucharistia tribui; & quæcumque mutatio per inuocationem spiritus sancti in vnis fieri credita fuerit, eamdem alteris etiam adscribi; & tamquam egregia effecta ex baptismo non minus quam cœna dominica deriuari consueuisse, quod mors *CHRISTI* in baptismo & cœna dominica æqualiter repræsentetur eius-

(*b*) Isidor. Pelus. lib. II. epist. XXXVII. ὁ τελούμενος οὐδὲν παραβλάπτεται εἰς τὰ σωτηριώδη σύμβολα, εἰ ὁ ἱερεὺς μὴ εὖ βιοὺς εἴη, ἀλλὰ αὐτὸς πάντως· χρὴ γὰρ διαβεβαιώσασθαι· ἀπολαύσει τῶν θείων ὀνείναι καὶ λόγου κρειττόνων εὐεργεσιῶν.

(*c*) Athanas. disput. contr. Arium in concil. Nic. tom. I. p. 141. (tom. II. p. 205. c.) Εἰ οὖν οὐκ ἔστι τῆς τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ οὐσίας τὸ ἅγιον πνεῦμα, τίνος ἕνεκεν συνηρίθμησεν αὐτὸ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ ἐν τῷ συμβόλῳ τοῦ ἁγιασμοῦ; φησὶ γὰρ ὁ κύριος πρὸς τοὺς μαθητάς· πορευθέντες, μαθητεύσατε κ. τ. λ.

que

que beneficia omnibus digne recipientibus vtrobique perinde conferantur. Quocirca in examinandis explanandisque diuersis honorificis nominibus, quæ baptifmo veteres tribuerunt, paullo ftudiofior fui, vt fub hifce eminentibus characteribus perfpiciamus, quas opiniones & ideas ecclefia *CHRISTI* de hoc venerabili myfterio habuerit, quod nonnulli hodie contemtim *baptifmum aquæ* vocitant, quafi fpiritui nihil cum eo effet negotii. Quæ doctrinæ non ex generali antiquæ ecclefiæ catholicæ fenfu, fed ex particularibus fectis & hærefibus ab ea auulfis, promanare facile nofcuntur, de quibus capite fequenti haud inconfultum fuerit non nihil dicere.

LIBRI VNDECIMI

CAPVT SECVNDVM

DE MATERIA BAPTISMI, DEQVE HAERETICIS, QVI BAPTISMVM AQVAE VEL REIECERVNT VEL CORRVPERVNT.

§. I.

Baptifmus in totum repudiatus ab hæreticis Afcodrutis, Marcofianis, Valentinianis *&* Quintillianis.

QVAMQVAM ecclefia honorificam femper opinionem de baptifmo, tamquam diuino quodam & cælefti inftituto, feruauit, non defuerunt tamen fectæ & hærefes, quæ primis fæculis ignominiofe & contemtim de baptifmo loquerentur, & vel ex toto vel ex parte variis de cauffis illum reiicerent, vel corrumperent. *Afcodrutæ*, qui genus quoddam *Gnofticorum* erant, religionem omnem in cognitione ponebant, & fpiritualis cultus obtentu omnia externa vel corporea fymbola quæcumque admittere nolebant. Dicebant, narrante THEODORETO [a], non debere diuina myfteria, quæ inuifibilia fint figna, per res vifibiles perfici, neque incorporea per fenfiles & corporeas. Propterea nec baptizabant eos, qui accedebant, nec apud eos

(a) Theodoret. hæret. fabul. lib. I. c. X. Οὗτοι δὲ φασιν, μὴ χρῆναι τὰ θεῖα μυστήρια, ἀοράτων ὄντα σύμβολα, δι' ὁρωμένων ἐπιτελεῖσθαι πραγμάτων, καὶ τὰ ἀσώματα δι' αἰσθητῶν καὶ σωματικῶν· διὰ τοῦτο, οὔτε βαπτίζουσι (τοὺς προσιόντας) οὐδὲ ἐπιτελεῖται παρ' αὐτοῖς τοῦ βαπτίσματος τὸ μυστήριον· λύτρωσιν γὰρ καλοῦσι, (τὴν τῶν ὅλων ἐπίγνωσιν

celebrabatur baptismatis mysterium. Redemtionem quippe appellabant vniuersorum cognitionem. IRENAEVS & [b] EPIPHANVS eamdem consuetudinem ex eodem principio spiritualis redemtionis per solam cognitionem, inter quosdam ex sic dictis hæreticis *Marcosianis* vsitatam, obseruarunt, dum eorum alii, baptismum aliquem retinentes, miras formas ad eum corrumpendum sibi excogitarent, qua de re capite sequente §. VIII. dicturi sumus. De *Valentinianis* eadem narrat IRENAEVS [c], quorum alii baptismum omnino repudiabant, alii miris formis, quas sibi ipsi inuenerant, æque ac *Marcosiani* corrumpebant, qui eiusdem hæresis surculi sub diuersis ducibus videntur fuisse. Eiusdem erroris TERTVLLIANVS [d] *Quintillam* quamdam mulierem, quæ sibi ius docendi paullo ante ipsius tempora *Carthagine* arrogarat, incusat, quod baptismum aquæ tamquam inutilem destructum iuerit, solam fidem ad saluandos homines sufficere professa, quia *Abrahamus* salutem consequutus sit deoque placuerit nullius aquæ nisi fidei sacramento. Contra hanc hæresin TERTVLLIANVS librum suum de baptismo scripsit, vt necessitatem eius ex institutione seruatoris vindicaret, & sophismatibus, quibus licentiores huius nouæ sectæ homines eum destruere conabantur, responderet.

§. II.

Et ab Archonticis.

ARCHONTICI baptismum ex alia ratione reiiciebant, vt fidem nobis faciunt EPIPHANIVS [e] & THEODORETVS [f]. Monstrosas & diuino numini contumeliosas alebant opiniones, mundum non a supremo rerum omnium Deo, sed a certis principatibus seu potestatibus, quas ἄρχοντας vocabant, creatum esse contendentes; inde dicti *Archontici*. Hos principatus seu

(b) Iren. lib. I. c. XVIII. n. I. II. tot. p. 88. 91.

(c) Iren. lib. III. c. II. †

(d) Tertull. de bapt. c. I. Nuper conuersata istic quædam de Caiana hæresi vipera venenatissima doctrina sua plerosque rapuit, in primis baptismum destruens &c. It. c. XIII. Adeo dicunt, baptismus non est necessarius, quibus fides satis est: nam & Abraham nullius aquæ nisi fidei sacramento Deo placuit.

(e) Epiphan. hæres. XL. de Archonticis n. II. tot.

(f) Theodoret. hæret. fabul. lib. I. c. XI. tot.

pote-

poteſtates ſeptem numero per totidem cælorum orbes diſtributas, & vnicuique principi certos angelorum & miniſtrorum ordines deſcriptos eſſe opinabantur, eorumque præcipuum nominabant *Sebaoth.* Iam vero baptiſmum in nomine tantum *Sebaoth*, non in ſupremi Dei nomine, fieri dictitabant, adeoque & illum & euchariſtiam damnabant, tamquam fictitia inſtituta Dei *iudæorum Sebaoth*, auctoris legis, quem a ſummo Deo impie diſtinguebant.

§. III.

Et a Seleucianis *&* Hermianis.

SELEVCIANI & *Hermiani* baptiſmum in aqua repudiabant, vt AVGVSTINVS [g] narrat. Rationem, cur id facerent, dabant eam, quod baptiſmus in aqua a *CHRISTO* non eſſet inſtitutus, quia *Ioannes baptiſta* baptiſmum ſuum *CHRISTI* baptiſmo comparans dixerit: *Ego vos baptizo aqua, is vero, qui pone me venit, baptizabit vos ſpiritu ſancto & igne* [b]. Animas hominum de igne & ſpiritu eſſe, adeoque baptiſmum ignis earum naturæ magis conuenire, exiſtimabant. Cuiusmodi autem hic baptiſmus fuerit, veterum nullus memoriæ prodidit; niſi forte ex iis coniicere nobis liceat, quæ CLEMENS ALEXANDRINVS [i] ex HERACLEONE de quibusdam narrat, quod igne obſignarint eorum aures, qui baptiſmatis intinctione ſigilla accepiſſent, baptiſmum in aqua &, vt ipſis videbatur, baptiſmum in igne coniungentes: tametſi hoc ſatis longe abeſſet a baptiſmo ignis, quo de *Ioannes* loquitur, quem veterum alii de ordinariis ſpiritus, peccatorum noſtrorum ſordes abſumentis, operationibus; alii de extraordinaria & miraculoſa ſpiritus ſub ſpecie ignis in apoſtolos die pentecoſtes effuſione: alii denique de igne iudicii extremi intelligunt. De quibus interpreta-

(g) Anguſt. de hæreſ. c. LIX. Seleuciani & Hermiani baptiſmum in aqua non recipiunt.

(b) Philaſtr. de hæreſ. n. VIII. Seleucus & Hermius hæretici, animas hominum de igne & ſpiritu eſſe exiſtimantes, iſto baptiſmo non vtuntur, propter verbum hoc, quod dixit Ioannes baptiſta: Ipſe vos baptizabit in ſpiritu & igne.

(i) Clem. Alexandr. electa ex ſcriptur. ap. Combefiſ. auctar. nouiſſ. part. I. p. 202. ἔνιοι δὲ, ὥς φησιν Ἡρακλέων, πυρὶ τὰ ὦτα τῶν σφραγιζομένων κατεσημήναντο.
Iren. lib. I. c. XXIV. aliquid ſimile de Carpocratianis narrat. Alii, inquiens, ex ipſis ſignant, cauteriantes ſuos diſcipulos in poſterioribus partibus exſtantiæ dextræ auris.

tionibus plura apud SVICERVM [k], quisquis volet, legere potest. Nos tantum porro obseruamus ex auctore anonymo libri de *baptismo haereticorum*, a RIGALTIO & FELLO ad calcem CYPRIANI publicati, fuisse haereticos, qui solum aquae baptismum imperfectum esse contenderint, quia *Ioannes* dixerit, nos baptizandos esse in spiritu & igni. *Tentant nonnulli*, inquit [l] auctor ille, *iterum, tractare se solos integrum atque perfectum, non sicuti nos, mutilatum & decurtatum baptisma tradere. Quod taliter dicantur adsignare, vt quam mox in aquam descenderunt, statim super aquam ignis appareat. Quod si aliquo lusu perpetrari potest, sicut adfirmantur plerique huiusmodi lusus Anaxilai esse, siue naturale quid est, quo pacto possit hoc contingere, siue illi putant hoc se conspicere, siue maligni opus & magicum virus ignem potest in aqua exprimere: illi tamen fallaciam & stropham praedicant perfectum baptisma esse, quod fideles homines, si coacti fuerunt accipere, vtique non dubitabitur eos id, quod habuerant, amisisse.* Hanc suam sententiam ex apocrypho quodam libro, a se ipsis propter hunc eumdem errorem confícto, qui inscribatur PETRI vel PAVLI *praedicatio*, confirmatum eos ire dicit, in quo scriptum exstet, quum *CHRISTVS* baptizaretur, ignem super aquam esse visum. Quem vero istorum haereticorum baptismum auctor ille anonymus *adulterinum* immo *internecinum* appellat.

§. IV.

Et a Manichaeis *ac* Paulicianis.

ALIVD haereticorum baptismum in aqua damnantium genus *Manichaei* erant, qui inter multos alios, quos fouebant, errores baptismum in aqua nihil cuiquam perhibebant salutis adferre, nec quemquam eorum, quos in societatem suam cooptabant, baptizandum statuebant [m], vti AVGVSTINVS & auctor *haeresis Praedestinatorum* [n], a SIRMONDO in lucem editus narrant.

(k) Suicer. thesaur. eccles. tom. I. p. 629. 630.

(l) Anonym. de baptismo haereticor. ad calcem Cypriani p. 30. (p. 27. b. edit. Amstelod. MDCC.)

(m) Augustin. de haeres. c. XLVI. Baptismum in aqua nihil cuiquam perhibent salutis adferre: Nec quemquam eorum, quos decipiunt, baptizandum putant.

(n) Praedestinatorum haeres. c. XLVI. apud Sirmond. p. 486. edit. Par. MDCXCVI. Baptismum in aqua nihil cuiquam perhibent salutis adferre: nec quemquam eorum, quos decipiunt, baptizandos putant.

rant. Num vero aliud baptiſmi genus admiſerint & quibus rationibus iſtum reiecerint, non conſtat. Nobis coniecturare tantum licet, ex peſſimo iſto ſuo id eos feciſſe principio, quod res materiales ſint mali cuiusdam dei opera, adeoque tamquam pollutæ & profanæ deteſtandæ. Vnam aliquam huius hæreſis propaginem poſtea *Paulicianos*, a *Paulo* quodam & *Ioanne*, primis illius auctoribus, vocarunt. EVTHYMIVS ex ſcriptis PHOTII, patriarchæ *Conſtantinopolitani*, fuſe eos deſcribit, & inter alia ait [o]: *Quum baptiſmum aſpernentur, illum tamen ſe fingunt ſuſcipere: Nam euangelii verba baptiſmum exiſtimant, quoniam dominus, Ego ſum, inquit, aqua viua.* Eruditus VOSSIVS [p] *Paulicianos* ſola verborum, *Ego ſum aqua viua*, pronuntiatione: loco formulæ in eccleſia viſitatæ, baptiſmum ſuum perfeciſſe putat: ſed manifeſto perperam EVTHYMIVM interpretatur, qui iſtos hac verborum formula in baptiſmo vſos eſſe non dicit: nam nullum omnino baptiſmum, adeoque nec vllam verborum formulam in baptizandi actu vſitatam habebant: Sed ipſorum opinio erat, quod fides Chriſto, ſiue verbo & veritati euangelii, habita baptiſmus omnis ſit, ab hominibus requiſitus, & id quidem, quia *CHRISTVS* dixerit: *Ego ſum aqua viua.* Sed tamen interdum paruulos baptiſmo eccleſiæ catholicæ offerebant, qua vero ratione, eodem loco narrat EVTHYMIVS [q], *Liberos etiam ſuos*, inquiens, *ab eccleſiæ presbyteris ſalutari baptiſmo volunt aliquando luſtrari; exiſtimant enim, crucem & baptiſmum corpori prodeſſe. Hanc tamen vim ad animæ purgationem peruenire non putant, nec vllam aliam adferre vtilitatem.* Et iſtiusmodi opinio multorum aliorum mentibus inſederat, qui baptiſmum non alio habebant loco, quam quod corpus ab infirmitate quadam vel impuritate liberaret. AVGVSTINVS [r] bis vel ter hanc quæſtionem de iſtiusmmodi hominibus mouet, qui non ex alia ratione cupiebant baptizari. Et

(o) Euthym. panoplia part. II. titul. XXI. p. 48.

(p) Voſſ. de bapt. diſput. I. theſ. II. p. 28. Præter iſtos (Seleucianos & Hermianos; etiam aquæ vſum refugerunt Pauliciani: quippe qui in ſacramentis auerſarentur res materiales, ſolaque pronuntiatione verborum ſacramentum perficerent. Quemadmodum nec verba dicebant, quæ eccleſia vſurpat; ſed iſta: *Ego ſum aqua viua.* Auctor Euthymius panopliæ parte II. tit. XXI.

(q) Euthymius ibid.

(r) Auguſt. epiſt. XXIII. ad Bonifac. Nec illud te moueat, quod quidam non ea fide ad baptiſmum percipiendum paruulos ferunt, vt gratia ſpiritali ad vi-

MATTHAEVS BLASTARES [s] de *Agarenis* narrat „moris apud „plerosque eorum fuisse, vt infantes suos non prius circumci„derent, quam christiani sacerdotes, qui iis tributarii essent, „etiam inuiti eos baptizassent; Qua de re controuersum fuisse, „dicit, in synodo *Trullana*, *Luca Chrysoberge* thronum patriar„chalem tenente, vtrum nimirum eos ad veram christianorum „fidem accedentes rebaptizare an vnguento duntaxat inunge„re oporteret; & decretum fuisse, eos sine controuersia reba„ptizandos esse; eo quod baptismo, quo loti essent, non ex „pio instituto, sed vt veneficio & incantamento vsi fuerint, ne „circumcisis temperamentum corporis morbosum & male olens „euaderet„. Hæc exempla EVTHYMII narrationem de *Paulicianis* valde probabilem reddunt, quod licet baptismum non honorauerint tamquam sacramentum a CHRISTO institutum, nihilo secius tamen non nunquam eo, perinde ac *Saraceni* faciebant, vsi fuerint vt incantamento & veneficio; quæ vna sola ratio videtur fuisse, cur eum non quidem in suis ipsorum conventiculis (vbi nulla prorsus sacramenta, siue baptismum, siue eucharistiam habebant) sed in ecclesia e catholicorum sacerdotum manibus receperint. Obiter obseruare lector potest, hosce *Paulicianos* non *Pauli Samosatensis* antistitis *Antiocheni* fuisse sectatores, qui vulgo *Paulianistæ & Samosateniani* dicuntur (etsi BALSAMON vtrosque confundat); sed ab alio *Paulo Samosatensi* & *Ioanne* quodam, *Manichæorum* hæreseos instauratoribus, nomen accepisse, vti ex EVTHYMIO palam est. Et IVSTELLVS [t]

tam regenerentur æternam; sed quod eos putant hoc remedio temporalem retinere vel recipere sanitatem.

(s) Blastar. syntagm. canon. litt. B. cap. III. ap. Beuereg. pand. tom. II. p. 42. Ἔθος ἐστὶ τῶν Ἀγαρηνῶν τοῖς πλείστοις, μὴ πρότερον τὰ σφέτερα περιτέμνειν βρέφη, πρὶν ἂν οἱ ὑποτελεῖς ὄντες αὐτοῖς τῶν χριστιανῶν ἱερεῖς καὶ ἄκοντες ἀναγκασθῶσι ταῦτα βαπτίσαι· ἐζητήθη τοίνυν τὰ περὶ τούτου ἐν τῇ κατὰ τὴν βασιλεύουσαν συνόδῳ, Λουκᾶ τοῦ ἱερῶ τὸν πατριαρχικὸν ἰθύνοντος θρόνον, εἰ δεῖ τοὺς τοιούτους τῇ ἀληθινῇ τῶν χριστιανῶν πίστει προσερχομένους, ἀναβαπτίζειν, ἢ μόνον χρίειν τῷ μύρῳ· καὶ ἐψηφίσθη, τούτους ἀναντιῤῥήτως αὖθις βαπτίζειν, ὅπερ γὰρ ἐλούσαντο βάπτισμα, οὐ κατὰ σκοπὸν εὐσεβῆ, ἀλλ᾽ ὡς φαρμακείᾳ ἢ ἐπαοιδίᾳ τινὶ τούτῳ ἐχρήσαντο· ἐφ᾽ ᾧ μὴ τοιώδης ἢ δυσώδης ἡ κρᾶσις τῶν σωμάτων τοῖς περιτμηθησομένοις γενήσεται.

(t) Iustell. not. in can. XIX. codicis eccles. vniuersæ. p. 74. b. post med. Fuit & alius Paulus Samosatenus Manichæorum hæreseos instaurator, a quo Pauliciani, quos Balsamo perperam confundit cum Paulinianistis. Cedrenus recte, Παυλικιανοὶ οἱ καὶ Μανιχαῖοι, μετονομάσθησαν δὲ ἀπὸ Μανιχαίων Παυλικιανοὶ ἀπὸ

ac VOSSIVS [u] idem e CEDRENO, THEOPHANE, MATTHAEO BLASTARE, NICEPHORO aliisque recentioribus *Græcis* scriptoribus animaduerterunt, quibus lectori hoc loco moram iniicere necesse non est.

§. V.

Quid Messaliani *seu* Euchetæ *de baptismo senserint.*

SVNT, qui antememoratis sectis, baptismum repudiantibus, hæresin *Messalianorum* seu *Euchetarum* addunt, qui ita dicti fuere a vocabulo *Græco* εὐχή, quod *precationem* significat, & *Messaliani* a voce *Syriaca Metsalach*, quæ eamdem habet significationem, quod omnem religionem in precibus ponerent. Baptismi autem sacramentum eos prorsus reiecisse, non liquet. Nam sic ecclesia eos redeuntes non minus quam *Iudæos* & gentiles, baptizari iussura fuisset; quod tamen non fecit, sed eos tantum ad eiurandum errores suos obligabat, si ad communionem recipi vellent, vt ex decreto concilii generalis *Ephesini* [x], in istorum clericorum & laicorum, qui ab illis reuertebantur, gratiam facto, colligi potest. Error autem eorum in eo versabatur, vt præcipuam spiritualis efficacitatis baptismi partem negarent. Donare quidem eum remissionem veterum peccatorum, robur autem & virtutem a spiritu ad resistendum nouis

Παύλου τοῦ Σαμοσατέως, υἱοῦ γυναικὸς μανιχαΐας Καλλινίκης τοὔνομα. Idem tradit Matthæus Blastares in synopsi, vbi aperte Paulinianistas a Paulicianis distinguit. Historia miscella in Nicephoro lib. XXIV. *Manichæorum vero, qui nunc Pauliciani dicuntur, amicus erat.* Paulicianorum hæresim in Thracia propagatam fuisse sub Constantino Copronymo, Theophanes auctor est, eamque a Michaële imperatore damnatam testatur eadem historia miscella in eius vita: *Diuino sane zelo imperator piissimus motus contra Manichæos, qui nunc Pauliciani dicuntur, capitalem animaduersionem promulgauit.* Sed & Montanistæ baptizari iubentur c. CXII.

(u) Voss. de baptism. disput. XX. p. 241. Ab hoc Paulo Samosateno *Paulianistæ* vocabantur: vti ab altero Paulo Samosateno Pauliciani, qui Manichæi erant: etsi Balsamo confundat. Sed diuersos esse, constat ex Cedreno, Matthæo Blastare in synopsi, historia miscella in Nicephoro & Michaële imperatore. cetera.

(x) Concil. Ephes. act. VII. (tom. III. concil. p. 809.) Placuit - - vt omnes, qui per vniuersam prouinciam hæretici Messaliani vel Enthusiastæ sunt, vel de eius hæreseos morbo suspecti, siue clerici siue laici sint, conueniantur: & si quidem anathematizauerint, iuxta ea quæ in prædicta synodo scripto pronuntiata sunt, in scriptis; si clerici fuerint, maneant clerici; si laici, ad communionem admittantur.

pecca-

peccatis non impertiri dicebant. Hoc ex THEODORETO discimus, qui ecclesiæ catholicæ doctrinam doctrinæ *Messalianorum* de hoc capite comparans, mentem suam sic exprimit: „Non „[y] nouaculam, vt amentes putant *Messaliani*, tantum imitatur baptismus, præcedentia auferens peccata. Hoc enim ex „superabundanti largitur. Si enim hoc solum opus erat baptismatis, quorsum infantes baptizamus, qui peccatum nondum „gustarunt? Non enim hoc solum pollicetur sacramentum, sed „his maiora & perfectiora. Est enim arrha futurorum bonorum & typus futuræ resurrectionis, & dominicæ passionis communicatio & dominicæ resurrectionis participatio, & pallium „salutis & tunica lætitiæ & stola luminosa, vel potius lux ipsa. Vt adeo THEODORETVS ipse optimus verborum suorum interpres habendus sit, quando de *Messalianis* alio quodam loco durius loqui videtur, describens eos vt homines,[z] „qui baptisma „dicant suscipientibus nihil prodesse, perpetuam autem orationem & peccati radicem funditus euellere & malum dæmonem, „qui ab initio datus sit, ab anima expellere.„ Hæc enim cum ante memorata limitatione intelligenda sunt, quod baptismum in tantum vtilem esse concesserint, vt omnia antegressa peccata abluat, sed ampliorem perfectionem haud largiatur. Atque in hunc modum ipsorum doctrinam repræsentat HARMENOPVLVS [a], *Masaliani*, inquiens, *Manichæorum erroribus infecti, quædam insuper alia magis impura excogitarunt. Quippe mentem hominum a dæmonibus occupatam dicunt: naturam humanam in dæmonum*

(y) Theodoret. epitom. diuin. decret. siue de fabul. hæretic. lib. V. c. XVIII. οὐ γὰρ, ὡς οἱ φρενοβλαβεῖς Μεσσαλιανοὶ νομίζουσι, ξυροῦ μόνον μιμεῖται τὸ βάπτισμα, τὰς προγεγενημένας ἀφαιρούμενον ἁμαρτίας· τοῦτο γὰρ ἐκ περιουσίας χαρίζεται· εἰ γὰρ τοῦτο μόνον ἔργον ἦν τοῦ βαπτίσματος, ἀνθ' ὅτου τὰ βρέφη βαπτίζομεν, οὐδέπω τῆς ἁμαρτίας γευσάμενα; οὐδὲ γὰρ τοῦτο μόνον ἐπαγγέλλεται τὸ μυστήριον, ἀλλὰ καὶ τούτων μείζω, καὶ τελειότερα· ἀῤῥαβὼν γάρ ἐστι τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, καὶ τῆς ἐσομένης ἀναστάσεως τύπος, καὶ κοινωνία τῶν δεσποτικῶν παθημάτων, καὶ μετουσία τῆς δεσποτικῆς ἀναστάσεως, καὶ ἱμάτιον σωτηρίου, καὶ χιτὼν εὐφροσύνης, καὶ στολὴ φωτοειδὴς, μᾶλλον δὲ αὐτὸ φῶς.

(z) Theodor. hæret. fab. lib. IV. c. XI. Μεσσαλιανοὶ - - τὸ μὲν βάπτισμα φασὶ μηδὲν ὀνεῖν τοὺς προσιόντας· - - ἡ δὲ ἐνδελεχὴς προσευχὴ, καὶ τὴν ῥίζαν τῆς ἁμαρτίας πρόῤῥιζον ἀνασπᾷ, καὶ τὸν ἐξ ἀρχῆς συγκληρωθέντα πονηρὸν δαίμονα τῆς ψυχῆς ἐξελαύνει.

(a) Harmenop. de sectis c. XVIII. Bibl. patr. gr. lat. tom. I. p. 536. Οἱ Μεσσαλιανοὶ, τὰ τῶν Μανιχαίων νοσοῦντες προσεξεῦρον καὶ ἀλλ' ἄττα μιαρώτερα· τὸν γὰρ νοῦν τῶν

esse

esse consortio: nec BAPTISMVM, nec perceptionem sacramentorum HOMINEM PVRIFICARE: SED SOLAM IPSIS FAMILIAREM PRECATIONEM. Similiter EVTHYMIVS [b] eos describit: „Negant, inquiens, diuinum baptismum posse radices euellere „peccatorum. Sed dominus noster Iesus Christus ait: *Nisi quis „renatus fuerit ex aqua, & spiritu sancto, non intrabit in regnum Dei.* „Itaque quum ignis diuinus sit spiritus sanctus, nam & in specie „ignearum linguarum super discipulos descendit, de quo & præ„cursor dicebat turbis, Christi testificans excellentiam, *ille vos „baptizabit in spiritu sancto, & igne*, quemadmodum ignis sensibus „expositus, si siluam corripit, omnia comburit, quæ sunt super „faciem terræ, & radices exsiccat, & locum a sordibus expur„gat, sic & spiritus sanctus, ac multo etiam magis. Ignis enim „est consumens nequitiam eorum, qui baptizantur. Has enim „arbitror ab istis radices peccatorum existimari. Quod si & „aqua purgat omnino corpora hominum, quis dubitet, quin „spiritus sanctus multo magis sine vlla comparatione cicatrices „& maculas, & sordes animarum expurget ac deleat? Neque „solum expurget & deleat, verum etiam illustret, nec illustret „modo, sed munera largiatur, vt docent apostoli, inprimisque „*Paulus* in distributionibus gratiarum spiritus sancti, quibus af„ficiuntur illi, qui baptizantur.„ Ex qua narratione de *Messalianis* apparet, eos neque *Anabaptistas* fuisse neque *Quakeros*. Neque enim adultorum neque infantium baptismum reiiciebant. Nam verus status controuersiæ inter ipsos & ecclesiam catholicam non erat de externi elementi aquæ vsu in baptismate, sed de internis & spiritualibus eius effectis, quæ *Messaliani* remissione peccatorum terminabant, ecclesia autem ad multa alia egregia beneficia & dona spiritus sancti extendebat. Quam ob caussam ecclesia *Messalianos* numquam rebaptizauit, quod legamus, vti *Manichæos* aliosque hæreticos, vsum aquæ, quæ externum a Christo præscriptum elementum erat, repudiantes. Si hoc vel neglectum, vel aliud quoddam elementum eius in locum substitutum esset, tum baptismus non solum illegitimus sed etiam nul-

ἀνθρώπων ὑπὸ τῶν δαιμόνων κατέχεσθαι λέγουσι· τὴν ἀνθρωπείαν φύσιν, τῶν δαιμόνων εἶναι κοινωνικήν· τὸ βάπτισμα, μὴ τελειοῦν τὸν ἄνθρωπον, μηδὲ τὴν μετάληψιν· ἀλλὰ μόνην τὴν παρ' αὐτοῖς εὐχήν.

(b) Euthym. panopl. part. II. tit. XXII. p. 55. (p. 215. b. tom. XIX. biblioth. max. patr. Lugdun. MDCLXXVII.)

lus esse credebatur, vtpote necessaria & essentiali quadam parte destitutus, quæ non nisi nouo baptismo suppleri poterat. Hinc quum certus quidam adolescens *Hebræus* ter effusa super caput eius arena, quod aqua in solitudine deesset, baptizatus esset, *Dionysius* episcopus *Ascalonensis* eum denuo baptizari iubebat, quemadmodum historiam narrat IOANNES MOSCHVS [c]. Et hoc fiebat, non quia ab homine laico, extrema vrgente necessitate, baptizatus fuerat, sed quia, vt WHITGIFTIVS [d] archiepiscopus nostras post *Centuriatores* [e] obseruauit, baptismus aquam non habuerat. Istiusmodi erat ecclesiæ opinio de necessitate baptismi in aqua, vt, vbi haberi poterat, numquam in eius neglectu vel contemtu conniueret; adeoque necessitatem eius contra hæreticos contemtores vrgebat eo ipso tempore, quando de catechumenis, qui sine baptismo, non ex contemtione sed ineuitabili necessitate, obiissent, benigne iudicabat: Qua de re libro proxime antecedente cap. II. §. XX. seqq. ex instituto egimus.

VNA tamen heic exceptio in quibusdam legis canonicæ collectionibus inuenitur. Nam decretum ibi habemus sub nomine SIRICII papæ [f] in hanc sententiam: *Presbyter, qui in vi-*

(c) Mosch. prat. spirit. cap. CLXXVI. tot. (tom. II. bibl. patr. gr. lat. p. 1132. 1133.)

(d) Whitgift's *Defence*, tract. IX. p. 519.

(e) Centuriat. Magdeb. centur. II. c. VI. p. 82. Quum Iudæus quispiam, eo tempore, quo Romæ imperium Marcus Aurelius Antoninus tenuit, in arido forte & deserto loco cum christianis iter faceret, & psalmos vna cum iis caneret; euenit, vt morbo repentino & graui Iudæus eo in itinere corriperetur: adeo vt de salute sua, cum ipse, tum hi, quorum comes erat, desperarent. Multis igitur precibus sollicitat ille christianos: ne se ita in extremis constitutum relinquerent; sed sacrum lauacrum sibi conferrent. Illi vero cum hoc ei se facere posse negarent; quia & sacerdote & aqua destituerentur, sine quibus baptismus fieri non posset: magis Iudæus & impensius obsecrare, & adiuratione eos, ne hoc sibi negarent, adigere. Ad quod illi, detractis homini vestibus, arena eum pro aqua ter conspersere; addentes: Baptizare se eum in nomine patris, & filii, & spiritus sancti. Quam rem continuo miraculum consecutum est: vt nimirum is, qui, propter affectionem grauem & periculosam, pedibus pridem insistere non posset, nunc restitutus reliquum, quod superesset itineris, firmus, & validus cum illis conficeret. Quum igitur ad locum suum rediissent; episcopus Alexandriæ, ab illis consultus, de sententia ecclesiæ respondit: baptisatum esse Iudæum; si modo aqua denuo perfunderetur.

(f) Vid. Antonius Augustinus de emendat. Gratiani p. 200. & Baluz. not. in Anton. p. 431.

no baptizat proxima necessitate, vt aeger non periclitetur, pro tali re nulla ei culpa adscribatur. Si vero aqua aderat, & necessitas talis non vrgebat, hic communione priuetur. Infans vero ille, si in sancta trinitate baptizatus est, in eo baptismo permaneat. Enim vero ANTONIVS AVGVSTINVS & BALVZIVS obseruarunt, non esse hoc decretum SIRICII, sed STEPHANI II., qui octauo saeculo medio vixit. Vt adeo tamquam idoneum testimonium, quo, quae veteris ecclesiae consuetudo fuerit, ostendatur, adlegari non possit. ANTONIVS AVGVSTINVS ecclesiae primitiuae eiusmodi morem fuisse, disertis verbis negat. Et ex AMBROSIO plane evidens esse videtur, quod demta aqua baptismus consistere nequeat, quando [g] ait: *Quid est aqua sine cruce Christi? Elementum commune, sine vllo sacramenti effectu. Nec iterum sine aqua regenerationis mysterium.* Sed ex recentioribus BEZA [h] & de scholasticis quidam FRANCISCVS TOLETVS & GREGORIVS DE VALENTIA rem aliter determinant: quorum contra sententiam disputare nostri non est instituti, sed tantum declarare, quam communissimam & tritissimam antiquorum ecclesiae scriptorum sententiam fuisse, iudicemus.

LIBRI VNDECIMI

CAPVT TERTIVM

DE ANTIQVA BAPTIZANDI FORMVLA, ET DE HAERETICIS, QVI EAM VEL MVTARVNT, VEL CORRVPERVNT.

§. I.

Vsitata baptizandi formula in nomine patris, filii & spiritus sancti.

PROXIME post materiam baptismi consideranda est verborum formula, qua ille olim administratus est. Atque haec generatim istiusmodi verborum formula erat, quae expressam trium personarum sacrosanctae trinitatis mentionem faciebat,

(g) Ambros. de iis, qui initiantur c. IV.

(h) Beza epist. II. ad Thomam Tilium (p. 196. volum. III. tractat. Theologic. Geneuae MDLXXXII. fol.) Desit etiam aqua, & tamen baptismus alicuius differri cum aedificatione non possit nec debeat, ego certe quouis alio liquore non minus rite quam aqua baptizarim.

secundum primam seruatoris nostri institutionem, quando discipulos in nomine *patris*, *filii & spiritus sancti* baptizare iussit. Hoc ipsum auctor *recognitionum* [a] intelligit, quando homines *sub appellatione triplicis sacramenti*; & alio loco [b], *nomine trinæ beatitudinis inuocato super se*, baptizari dicit. TERTVLLIANVS [c] hoc ipsum ad institutionem Christi refert, dicens: *Lex tingendi imposita est & forma præscripta, Ite, inquit, docete nationes, tingentes eas in nomine patris & filii & spiritus sancti.* Et alio loco [d] Christum, dicit, mandasse discipulis suis, *vt tingerent in patrem & filium & spiritum sanctum.* Et addit: *Nec semel, sed ter, ad singula nomina, in singulas personas tinguimur.* CYPRIANVS hanc consuetudinem itidem ex institutione CHRISTI deriuat, *Dominus*, inquiens [e], *post resurrectionem discipulos suos mittens, quemadmodum baptizare deberent, instituit & docuit, dicens: Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra. Ite & docete gentes omnes, baptizantes eas in nomine patris & filii & spiritus sancti. Insinuat trinitatem, cuius sacramento baptizarentur.* Et porro contra istos hæreticos, qui in solius *IESV CHRISTI* nomine baptizabant, ex eodem fundamento disputat [f], quod Christus non in vna persona sed in *plena & adunata trinitate* baptizari gentes iusserit. Hinc OPTATVS [g] baptismum lauacrum vocat, quod Christus in *TRINITATE* celebrandum esse mandarit, & aquam sanctam, quæ de trium nominum fontibus inundet. Vt plura testimonia, (quæ

(a) Clem. Rom. recognit. lib. VI. c. IX. (apud Coteler. vol. I. p. 551.) Est in aquis istis misericordiæ vis quædam; quæ ex initio ferebatur super eas, & agnoscit eos, qui baptizantur *sub appellatione triplicis sacramenti*, & eripit eos de suppliciis futuris; quasi donum quoddam offerens Deo animas per baptismum consecratas.

(b) Id. lib. III. c. LXVII. baptizabitur vnusquisque vestrum in aquis perennibus, *nomine trinæ beatitudinis inuocato super se.*

(c) Tertull. de bapt. c. XIII.

(d) Id. contr. Praxeam c. XXVI.

(e) Cyprian. epist. LXXIII. ad Iubaian. p. 200. (p. 397. edit. Fell. Amstelod.)

(f) Ibid. p. 206. (p. 311. Quomodo quidam dicunt, foris extra ecclesiam immo & contra ecclesiam, modo in nomine Iesu Christi vbicumque & quomodocumque gentilem baptizatum, remissionem peccatorum consequi posse: quando ipse *Christus gentes baptizari iubeat in plena & adunata trinitate.*)

(g) Optat. lib. V. p. 85. (p. 101. edit. Paris. MDCLXXIX.) Christi vox est, Qui semel lotus est, non habet iterum necessitatem lauandi: Quia est mundus

innu-

innumera sunt) ne memorem, AVGVSTINVS [b] hanc non tantum generalem ecclesiæ catholicæ, sed plerorumque etiam hæreticorum praxin fuisse, obseruat. *Quis nesciat*, inquit, *non esse baptismum Christi, si verba euangelica, quibus symbolum constat, illic defuerint? Sed facilius inueniuntur heretici, qui omnino non baptizent, quam qui non illis verbis baptizent.*

§. II.

Hæc verborum formula generatim credita in baptismo necessario adhibenda.

ET hinc apparet, quod AVGVSTINVS & alii isti scriptores hanc ipsam verborum formulam in baptismi administratione, ob primam constitutionem & mandatum, necessario adhibendam esse crediderint. Hancque vniuersalem sententiam veterum, si ab vno alteroue discesseris, fuisse porro demonstrari potest. *Canones apostolici* [i]; *Si quis episcopus*, inquiunt, *aut presbyter, secundum domini constitutionem non baptizauerit in nomine patris, filii, & spiritus sancti, deponatur.* Et ATHANASIVS [k] de tali baptismo vt nullo loquitur, qui alio quocumque modo peractus sit. *Qui aliquid de trinitate detrahit, & in solo patris, vel filii nomine baptizatur aut sine spiritu, is patre & filio, nihil accipit, sed vacuus nec initiatus ipse & is, qui dare videtur, manet; siquidem initiatio non nisi in trinitate sita est.* Et alio loco [l] ait: *Sanctum baptisma, in quo totius nostræ fidei posita est constitutio, non in verbum, sed in patrem, filium & sanctum spiritum datur.* DIDYMVS ALEXANDRINVS [m] ATHANASII vestigia premit. „Non arbi-

totus, & de eo *lauacro* pronuntiauit, *quod de trinitate celebrandum esse mandauerat*: non de Iudæorum aut hæreticorum, qui dum lauant, sordidant: *sed de aqua sancta, quæ de trium nominum fontibus inundat.*

(b) Augustin. de bapt lib. VI. c. XXV.

(i) Canon. apostol. c. XLIX. Εἴ τις ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, κατὰ τὴν κυρίου διάταξιν μὴ βαπτίσῃ εἰς πατέρα, καὶ υἱόν, καὶ ἅγιον πνεῦμα, καθαιρείσθω.

(k) Athan. epist. ad Serapion. tom. I. p. 204. Par. MDCXXXVII. (p. 678. c. edit. Par. MDCXCVIII.) ὁ ὑπεξαιρούμενός τι τῆς τριάδος, καὶ ἐν μόνῳ τῷ τοῦ πατρὸς ὀνόματι βαπτιζόμενος, ἢ ἐν μόνῳ τῷ ὀνόματι τοῦ υἱοῦ, ἢ χωρὶς γε τοῦ πνεύματος ἐν πατρὶ καὶ υἱῷ, οὐδὲν λαμβάνει, ἀλλὰ κενὸς καὶ ἀτελὴς αὐτός τε καὶ ὁ δοκῶν διδόναι ἐν τῇ τριάδι γὰρ ἡ τελείωσίς ἐστι.

(l) Id. orat. V. contra Arian. p. 13[illegible]. (orat. IV. tom. I. p. 633. b.) τὸ ἅγιον βάπτισμα, ἐν ᾧ πάσης πίστεως ἡμῶν ἡ σύστασις ὁρμεῖ, οὐκ εἰς λόγον, ἀλλ' εἰς πατέρα καὶ υἱόν, καὶ ἅγιον πνεῦμα δίδοται.

(m) Didymus de spirit. sanct. lib. II. (bibl. patr. tom. IX. p. 37. edit. Par. MDCLIV.)

„tror, inquit, quemquam tam vecordem, atque insanum fu„turum, vt perfectum baptisma putet, quod datur in nomine „patris, & filii, sine adsumtione spiritus sancti: aut rursus in „nomine patris & spiritus sancti, filii vocabulo prætermisso: aut „certe in nomine filii & spiritus sancti, non præposito vocabu„lo patris. Licet enim quis posset esse saxei, vt ita dicam, cor„dis, & penitus mentis alienæ, qui ita baptizare conetur, vt „vnum de præceptis nominibus prætermittat, videlicet contra„rius legislator *CHRISTO*; tamen sine perfectione baptizabit; „immo penitus a peccatis liberare non poterit, quos a se ba„ptizatos existimauerit„. Idem adfirmat IDACIVS CLARVS [n], contra *Varimundum Arianum* pro diuinitate spiritus sancti sic argumentans: *Si spiritus sanctus deitatis substantia patri & filio non coæquatur, cur sacramento sacri baptismatis nihil absque illo completur?* BASILIVS [o] integrum caput hac de re habet. Ipsa inscriptio est *aduersus eos, qui dicunt, sufficere baptisma tantum in nomine domini.* Et quamuis vrgeant, quod in diuersis scripturæ locis baptisma tantum in nomine *CHRISTI* datum dicatur, respondet tamen, quod in omnibus istis locis, etiamsi solius Christi nomen memoretur, tota trinitas intelligenda sit. Quod in similibus loquutionibus de spiritu sancto confirmat, 1 Cor. XII, 13. *Omnes in vno corpore, & in vno spiritu baptizati sumus.* Rursum Act. I, 5. *Vos baptizabimini spiritu sancto non multis istis post diebus.* Vbi spiritus tantum in baptismate fecisse mentionem videntur apostoli. *At non ideo*, inquit, *quis dixerit, perfectum esse baptisma, in quo solum spiritus nomen inuocatum est. Oportet enim inuiolabilem manere traditionem, quæ in viuifica gratia data est.* Formam baptizandi, mandato *CHRISTI* Matth. XXVIII. præscriptam, intelligit. Vnde infert: *Sicut credimus in patrem & filium & spiritum sanctum, sic & baptizamur in nomine patris & filii & spiritus sancti.* Hinc VOSSIVS [oo] pariter & PETAVIVS [p] insigniter fallun-

(n) Idacius lib. III. contr. Varimundum, (bibl. patr. tom. IV. p. 300.)

(o) Basil. de spirit. sanct. (tom. II. p. 316. edit. MDCXXXVII.) ἀλλ' ὀ παρὰ τῦτο τέλειον ἄν τις εἴπῃ βάπτισμα, ᾧ μόνον τὸ ὄνομα τῦ πνεύματος ἐπεκλήθη· χρὴ γὰρ ἀπαράβατον μένειν τὴν ἐν τῇ ζωοποιῷ χάριτι δεδομένην παράδοσιν· – ὡς γὰρ πιστεύομεν εἰς πατέρα καὶ υἱὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα, οὕτω καὶ βαπτιζόμεθα εἰς τὸ ὄνομα τῦ πατρὸς καὶ τῦ υἱῦ καὶ τῦ ἁγίυ πνεύματος.

(oo) Voss. de bapt. disput. II. thes. V. p. 51. Secutus hac parte (Ambrosius) vt facere solet, Basilium; cuius ista verba περὶ τῦ ἁγίυ πνεύματος: Ἡ τῦ χριςῦ σε-

tur,

tur, quando BASILIVM illis adnumerant, qui baptiſmum in ſolius Chriſti nomine ratum eſſe ſtatuerunt, quum hic tam maniſeſto contrarium tueatur. Multa alia teſtimonia ex THEODORETO [q], GREGORIO NAZIANZENO [r], GREGORIO NYSSENO [ſ], THEOPHYLACTO [t] aliisque heic interponere poteramus, ſed decretum tantum VIGILII epiſcopi *Romani* adde-

---

προσηγορία τοῦ παντὸς ἐστιν ὁμολογία· δηλοῖ γὰρ τόν τε χρίσαντα θεὸν, καὶ χρισθέντα υἱὸν, καὶ τὸ χρίσμα τὸ πνεῦμα.

(p) Petau. de trinit. lib. II. c. XIV. n. VI. In ea eſſe Baſilius ſententia videtur, baptiſmum in ſolo ſpiritus ſancti nomine tributum, perinde ac Chriſti ſolius, ratum ac validum fuiſſe.

(q) Theodoret. epiſt. CXLVI. ad Ioan. oecon. (tom. III. p. 1038. a.) διά τι τοῦτο τοῦ κυρίου προστεταχότος βαπτίζειν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, ὁ τρισμακάριος Πέτρος τοῖς τὸ κήρυγμα δεδεγμένοις, ἐρομένοις τί χρὴ ποιῆσαι, πιστεύσατε, ἔφη, καὶ βαπτισθήτω ἕκαστος ὑμῶν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ὡς ταυτησὶ τῆς προσηγορίας πᾶσαν ἐχούσης τοῦ θείου κηρύγματος τὴν δύναμιν. Propterea quum dominus præceperit baptizare in nomine patris & filii & ſpiritus ſancti, beatiſſimus Petrus ab iis, qui prædicationem ſuſceperant, interrogatus, quid facere oporteret, *Credite*, inquit, *& baptizetur vnusquiſque veſtrum in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti*, quaſi nomen hoc vim omnem diuini mandati contineret.

(r) Nazianz. orat. XXIV. p. 431. ἐπιδημεῖ τοῖς περὶ Κορνήλιον πρὸ τοῦ βαπτίσματος, ἄλλοις μετὰ τὸ βάπτισμα διὰ τῶν ἀποστόλων· ὥστε ἀμφοτέρωθεν, ἔκ τε τοῦ ἐπιφοιτᾶν δεσποτικῶς, ἀλλ' οὐ δουλικῶς, καὶ ἐξ ὧν ἐπιζητεῖται πρὸς τὴν τελείωσιν, τὴν θεότητα μαρτυρεῖσθαι τοῦ πνεύματος. Ad Cornelium ante baptiſmum accedit: ad alios, apoſtolorum opera, poſt baptiſmum. Ita vtrimque, nempe & ex eo quod herili, non autem ſeruili modo accedit, & ex eo quod ad baptiſmum omnibus numeris abſoluendum requiritur, ſpiritus ſancti diuinitas teſtanda relinquitur.

(ſ) Nyſſen. de bapt. Chriſti, (tom. III. p. 372. c.) καταλιπὼν δὲ ἐμοὶ συμπλέκεσθαι, ἀντίστηθι ταῖς τοῦ κυρίου φωναῖς, εἰ δύνασαι, αἳ τὴν ἐπίκλησιν τοῦ βαπτίσματος τοῖς ἀνθρώποις ἐνομοθέτησαν· τί δέ φησι τὸ τοῦ δεσπότου παράγγελμα; βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος. Omitte mecum confligere & oppone te, ſi potes, domini vocibus, quæ & inuocationem & cognominationem baptiſmatis hominibus inſtituerunt. Et quæ ſunt verba dominici præcepti? Baptizantes eos in nomen patris & filii & ſpiritus ſancti.

(t) Theophyl. in Luc. XXIV. (p. 545. d. Pariſ. MDCXXXI. d.) πῶς δὲ τὸ βάπτισμα νοήσομεν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ μόνου γίνεσθαι, καὶ ταῦτα ἀλλαχοῦ διδασκόμενοι εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος τελεῖν τοῦτο; πρῶτον μὲν οὖν τοῦτο φαμὲν, ὅτι τὸ βάπτισμα ὅταν λέγωμεν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ γίνεσθαι, οὐ τοῦτο λέγομεν, ὅτι δεῖ ἐπὶ μόνῳ τῷ Χριστοῦ ὀνόματι τοῦτο τελεῖν, ἀλλ' ὅτι τὸ τοῦ Χριστοῦ βάπτισμα, ὃ Χριστὸς ἐβάπτισε, τουτέστι πνευματικὸν οὐκ Ἰουδαϊκὸν κ. τ. λ. Quomodo baptiſma in nomine ſolius Chriſti fieri intelligemus, præ-

mus,

mus, quod & morem ecclesiæ, & seueritatem censuræ eius erga quoscumque, hanc præsciptam baptizandi regulam migrare ausos, ostendit. *Si quis episcopus*, inquit [u] *aut presbyter iuxta præceptum domini non baptizauerit in nomine patris & filii & spiritus sancti, sed in vna persona trinitatis, aut in tribus patribus, aut in tribus filiis, aut in tribus paracletis, proiiciatur de ecclesia.*

§. III.

Num baptismus, in solius Christi nomine tributus, in ecclesia vmquam ratus & validus fuerit.

EQVIDEM inter omnes scriptores veteres non nisi duos inueni, qui plane & directe vllam aliam baptizandi formam, præter eam, quæ a Christo præscripta fuit, approbent. GENNADIVS [x] *Vrsini* cuiusdam monachi *Africani* mentionem facit, eumque dicit scripsisse „aduersus eos, qui rebaptizandos hære-

sertim quum alias doceamur baptizare in nomine patris & filii & spiritus sancti? Igitur primum quidem dicimus, quod quando dicimus, baptisma fieri in nomine Christi, non dicimus, quod oporteat in solius Christi nomine fieri, sed quod Christi baptisma, quo Christus baptizatus est, spirituale sit, non Iudaicum. cetera.

Fulgent. de incarnat c. XI. p. 208. n. 21. (edit. Par. MDCLXXXIV. 4to) Omnis qui in nomine patris & filii & spiritus sancti sacramento sanctæ regenerationis abluitur, non nisi in Christi morte ac nomine baptizatur, vt euidenter appareat, illi nos consepultos esse per baptismum in morte, in cuius vno cum patris & spiritus sancti constat nomine baptizatos.

Cyrill. Alex. dialog VII. de trinit. tom. V. p. 633. οὐχ ὧδε μυσταγωγεῖν τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις κεκέλευκεν ὁ σωτήρ; πορευθέντες γὰρ, φησὶ, μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος· τοιγάρ τοι καὶ ὁ μακάριος Παῦλος, τῶν πεπιστευκότων ἤρετό τινας, εἰ πνεῦμα ἅγιον ἐλάβετε πιστεύσαντες; ἀποφησάντων δὲ τοῦτο ἐκείνων, καὶ ἀναφανδὸν εἰρηκότων, ἀλλ' οὐδ' εἰ πνεῦμα ἅγιον ἐστὶν, ἠκούσαμεν, ἐπετίμα λέγων, εἰς τί οὖν ἐβαπτίσθητε; οὐκ ἐν καλῷ γενέσθαι τὴν πίστιν εἰδὼς, οὔτε μὴν ὀρθῶς ἔχειν δύνασθαι ποτὲ, εἰ μὴ πράττοιτο τελείως εἰς Θεὸν πατέρα, καὶ τὸν υἱὸν, καὶ τὸ πνεῦμα ἅγιον, τὴν ὁμολογίαν ἐκφέρουσα. Annon ita nos doceri per sanctos discipulos seruator voluit, euntes enim, inquit, docete omnes gentes, baptizantes eas in nomine patris, & filii & spiritus sancti. Quo circa beatus Paulus nonnullos fideles rogabat: Num spiritum sanctum accepistis credentes? Quod quum illi negarent, palamque dicerent: Sed neque, si spiritus sanctus est, audiuimus, increpauit dicens: In quo ergo baptizati estis? quum nosset fidem rectam non esse, neque adeo recte se habere vmquam posse, nisi perfecta fieret in Deum patrem & filium & spiritum sanctum confessione edita.

(u) Vigil. epist. II. ad Eutherium c. VI. (tom. V. concil. p. 313.)

(x) Gennad. de scriptor. eccles. c. XXVII.

ticos

„ticos decernant, docentem, nec legitimum, nec Deo dignum „rebaptizari illos, qui in nomine vel simpliciter Christi, vel in „nomine patris, filii & spiritus sancti, quamuis prauo sensu, „baptizentur: Iis autem post sanctae trinitatis & Christi simpli- „cem confessionem sufficere ad salutem manus impositionem „catholici sacerdotis.„ Hic auctor manifesto distinguit inter duas baptizandi formulas, alteram cum explicita trium persona- rum trinitatis mentione, alteram vero in solius Christi nomine; vtramque legitimam pronuntiat & sensu eamdem, etsi verbis aliam ab alia discrepantem. Et AMBROSIVS, fateor, in eadem fuisse sententia videtur. Nam omnes illas phrases scripturae, quae de baptismo in nomine *CHRISTI* loquuntur, eo accipit, vt vsum eiusmodi formulae denotent, qualis haec est: *Ego baptizo te in nomine Christi*, sine vlla expressa trium personarum mentione, tametsi tota trinitas simul in ea esset comprehensa. *Qui benedicitur in Christo*, inquit [z], *benedicitur in nomine patris & filii & spiritus sancti, quia vnum nomen, potestas vna. - - Aethiops eunuchus Candacis reginae baptizatus in Christo, plenum mysterium consequutus est. - - Quemadmodum si vnum in sermone comprehendas, aut patrem aut filium, aut spiritum sanctum, fide autem nec patrem, nec filium nec spiritum abneges, plenum est fidei argumentum; ita etiam quamuis & patrem & filium & spiritum dicas, & aut patris, aut filii, aut spiritus sancti minuas potestatem, vacuum est omne mysterium.* Et porro: *Qui vnum dixerit, trinitatem signauit. Si Christum dicas, & deum patrem, a quo vnctus est filius, & ipsum, qui vnctus est, filium, & spiritum, quo vnctus est, designasti. Et si patrem dicas, & filium eius & spiritum oris eius pariter indicasti, si tamen id etiam corde comprehendas. Et si spiritum dicas, & Deum patrem, a quo procedit spiritus, & filium, quia filii quoque est spiritus, nuncupasti.* Atque ita secundum AMBROSIVM sufficiens fuit baptisma, etiamsi vnius duntaxat personae, patris, filii, vel spiritus sancti expressa mentio in illius administratione facta esset, quia sub vnius appellatione reliquae duae sensu orthodoxo comprehendi credebantur. Sed haec plane singularis AMBROSII opinio videtur fuisse, vniuerso antiquorum scriptorum agmini contraria. Quamuis enim PETAVIVS BASILIVM ei iungat; & VOSSIVS CYPRIANVM & ATHANASIVM &

(z) Ambros. de spirit. sancto lib. I. c. III.

operis imperfecti auctorem, qui sub nomine scripsit CHRYSOSTOMI, eidem sententiæ fauisse dicat; ex iis tamen, quæ ex CYPRIANO, ATHANASIO & BASILIO in medium protulimus, euidenter apparet, diuersum eos sensisse, errorемque & primæ institutionis migrationem vocasse, si quis in solius *CHRISTI* nomine baptismum dedisset. Vnde porro patet, eos ista loca scripturæ, quæ de baptismate, in nomine IEsu, vel domini vel Christi tributo, loquuntur, non tamquam nouas baptizandi formulas, a prima formula per *CHRISTVM* tradita diuersas, spectasse; sed ita, vt EVLOGIVS apud PHOTIVM [a] ea interpretatus est, *In Christo IEsu baptizari*, inquiens, *significat, secundum preceptum & traditionem IEsu Christi baptizari: hoc est in patre, filio & spiritu sancto.* Secundum quem sensum sequitur, vt formula baptizandi a Christo tradita, non, vt quidam sibi persuadent, mutata, sed ab ipsis apostolis, & post ipsos generali ecclesiæ catholicæ consensione & praxi curate obseruata sit.

§. IV.

De mutationibus in forma baptismi factis. Primo a Tritheistis & Priscillianistis.

VERVMENIM VERO sectis subnascentibus & increscentibus in ecclesia, quædam variationes hac in re inter illas factæ sunt. Licet enim, AVGVSTINO obseruante, plerique hæretici, qui omnino aliquem baptismum retinebant, illis in ecclesia vsitatis verbis baptizarent; erant tamen, qui iis relictis nouas verborum formulas inueherent, prout a sua ipsorum imaginatione vel hæresium suarum genio agerentur. Iam primis sæculis non-

(a) Eulog. ap. Phot. cod. CCLXXX. p. 1608. *Τὸ εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν βαπτισθῆναι, σημαίνοι ἂν τὸ κατὰ τὴν ἐντολὴν καὶ παράδοσιν τοῦ Χριστοῦ Ἰησοῦ βαπτισθῆναι· τουτέστιν, εἰς πατέρα καὶ υἱὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα.*

Augustin. contr. Maximin. lib. III. c. XVII. Si autem, quia non est nominatus (Spirit. S.), quod etiam per illum facta sit creatura, quando de filio dictum est, omnia per ipsum facta sunt: ideo putas, Dei spiritum non esse creatorem, procul dubio nec in eius nomine poteris baptizatos dicere, quibus ait Petrus: Agite pœnitentiam & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine domini nostri Iesu Christi quia non ait, & spiritus sancti: nec in patris nomine, quia nec Ipse ibi est nominatus. Si autem etiam non nominatis patre & spiritu sancto, in nomine Iesu Christi iussi sunt baptizari: & tamen intelliguntur non baptizati, nisi in nomine patris & filii & spiritus sancti: cur non sic audis de filio Dei, omnia per ipsum facta sunt: vt & non nominatum intelligas ibi etiam spiritum sanctum?

nulli

nulli doctrinam de *trinitate* in *tritheismum* conuertebant, & trium personarum loco, sub œconomia patris, filii & spiritus sancti, tria collateralia, coordinata & initii expertia entia introducebant, facientes ea tria absoluta & independentia principia, sine vlla relatione ad patrem & filium; quæ maxime propria trium deorum notio est. Sic facta mutatione doctrinæ de sacrosancta trinitate, mutationem quoque formulæ baptizandi, illi mutationi respondentem, faciebant. Nam loco formulæ baptizandi in nomine patris, filii & spiritus sancti prorsus aliam adhibebant, baptizantes in nomine trium sine initio principiorum, vti ex canone quodam de sic dictis *apostolicis*, qui directe contra eos factus est, discimus: *Si quis episcopus* [*b*] *aut presbyter, secundum domini constitutionem non baptizauerit in nomine patris, & filii, & spiritus sancti, sed in tria sine initio principia, aut in tres filios, aut in tres paracletos, deponatur.* Hic canon hæreticos nominatim non appellat, ex alio tamen canone concilii *Bracarensis* colligere nobis licet, fuisse *Gnosticos*, qui primi hoc *tritheismi* genus, seu doctrinam de tribus diis in mundum inuexerint, quam postea *Priscillianistæ* adsumserunt, qui simul cum illis in hoc concilio damnantur. Canon enim iste sic habet [*c*]. *Si quis extra sanctam trinitatem alia, nescio quæ, diuinitatis nomina introducit; dicens, quod in ipsa diuinitate sit trinitas trinitatis, sicut Gnostici & Priscillianistæ dixerunt, anathema sit.* Hæc assertionis trium ingenitorum principiorum consequentia erat. Nam hoc ipso tres patres, & tres filios & tres spiritus sanctos faciebant, quæ erat trinitas trinitatis, vti concilium ipsos incusat. Quo grandi errore ducti in nomine trium patrum, vel trium filiorum, vel trium spirituum sanctorum nonnumquam baptizabant: Quemadmodum ex decreto VIGILII papæ, contra omnes istiusmodi hæreticas innouationes facto, liquido apparet: *Si quis episcopus aut presbyter iuxta præceptum domini non baptizauerit* [*d*] *in nomine patris & filii & spiritus sancti, sed in vna persona trinitatis, aut in duabus, aut in tribus patribus, aut in tribus filiis, aut in tribus paracletis, proiiciatur de ecclesia Dei.*

(*b*) Can. apost. c. XLIX. Εἴ τις ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος κατὰ τὴν τοῦ κυρίου διάταξιν μὴ βαπτίσῃ εἰς πατέρα, καὶ υἱόν, καὶ ἅγιον πνεῦμα, ἀλλ' εἰς τρεῖς ἀνάρχους, ἢ εἰς τρεῖς υἱούς, ἢ εἰς τρεῖς παρακλήτους, καθαιρείσθω.

(*c*) Concil. Bracar. I. can. II. (Labbæo concil. I. c. II. tom. V. concil. p. 837.)

(*d*) Vigil. epist. II. ad Euther. (tom. V. concil. p. 313.)

§. V.

Secundo, a Menandro *eiusque sectatoribus.*

ALIA baptismatis corruptio a *Menandro* introducta est, qui discipulus fuit *Simonis Magi*, & omnibus magistri sui hæresibus hanc propriam addidit, vt negaret, habere posse quemquam salutem, nisi in nomine suo baptizatus fuisset, vti fidem nobis facit TERTVLLIANVS [*e*]. Cuius corruptionis ratio ab IRENAEO [*f*] & EPIPHANIO [*g*] indicatur, qui ipsum se pro Messia venditasse dicunt: „docuisse enim, se ad humani gene„ris salutem emissum, atque vt nonnullos suum ad mysterium „contraheret, ne angelorum ac principatuum potestatumque, „quæ mundum condidissent, dominationi subessent„. Et THEODORETVS [*h*] eadem de illo narrat. Nam *Seruatorem*, inquit, *se ipsum appellauit. Saluari autem dixit eos, qui in ipsum baptizentur, & potentiores etiam in hac vita effici, potestatemque accipere, vt mundi effectrices potestates facillime superent.* Sed hæc adeo absurda hæresis erat, vt, quemadmodum EPIPHANIVS obseruat, in ecclesiam numquam inualuerit. *Menander*, vt TERTVLLIANVS [*i*] auctor est, suis promiserat, fore, vt qui in ipsius nomine baptizarentur, immortales & incorruptibiles & statim resurrectionis compotes fierent: sed breuis temporis experientia hanc

(*e*) Tertull. de præscript. c. XLVI. Quidquid se Simon dixerat, hoc se Menander esse dicebat, negans habere posse quemquam salutem, nisi in nomine suo baptizatus fuisset.

(*f*) Iren. lib. I. c. XXI. Huius (Simonis) successor fuit Menander, Samarites genere, qui & ipse ad summum magiæ peruenit. Qui primam quidem virtutem incognitam ait omnibus; se autem eum esse, qui missus sit ab inuisibilibus saluatorem pro salute hominum. Mundum autem factum ab angelis; quos & ipse similiter, vt Simon, ab Ennoia emissos dicit.

(*g*) Epiphan. hæres. XXII. n. I. ἔλεγεν ἑαυτὸν πεπέμφθαι εἰς σωτηρίαν δῆθεν, καὶ εἰς τὸ συνάγειν τινὰς εἰς τὸ ἑαυτοῦ μυστήριον, διὰ τὸ μὴ ὑπὸ τῶν τὸν κόσμον πεποιηκότων ἀγγέλων καὶ ἀρχῶν καὶ ἐξουσιῶν κατακυριευθῆναι.

(*h*) Theodoret. hæret. fab. lib. I. c. II. σωτῆρα ἑαυτὸν προσηγόρευε - - σώζεσθαι δὲ τοὺς εἰς αὐτὸν βαπτιζομένους, καὶ κρείττους ἀποτελεῖσθαι, κἀν τῷ δε τῷ βίῳ, καὶ λαμβάνειν δύναμιν εἰς τὸ ῥᾷστα τῶν κοσμοποιῶν δυνάμεων περιγίνεσθαι.

(*i*) Tertull. de anima c. L. In hoc scilicet se a suprema & arcana potestate legatum, vt immortales & incorruptibiles & statim resurrectionis compotes fiant, qui baptisma eius induxerint. — At vbi sunt illi, quos Menander ipse perfudit, quos in stygem suam mersit? Apostoli perennes veniant, adsistant: videat illos meus Thomas, audiat, contrectet, & credat.

stoli-

stoliditatem confutauit. Nam circumacto centum annorum tempore, nullus ex perennibus eius apostolis apparuit, qui de iactatæ illius resurrectionis veritate dubitantes conuinceret. Atque ita nefaria ista baptismi *CHRISTI* deprauatio mox sua ipsius absurditate concidit.

§. VI.

Tertio, *ab* Elcesæis.

NON minus absurda mutatio ab *Elcesæis* facta est. Hi ab *Elcesai* quodam, qui hæresim incepit, nomen sortiti & docti, carminibus dæmonumque inuocationibus vtebantur & baptismatibus in elementorum confessione, quemadmodum eos repræsentat THEODORETVS [k]. Tametsi, quale illud baptisma fuerit, non facile ad colligendum est, quum præter THEODORETVM vix sint, qui huius hæreseos faciant mentionem. Fuerunt autem magni astrologiæ & magiæ admiratores, vnde forte euenit, vt elementa, compositis certis litteris & numeris, quibus in magicis operationibus vsi sunt, in baptismum suum inueherent.

§. VII.

Quarto, *a* Montanistis *&* Sabellianis.

MONTANISTAE siue *Cataphryges* nouam quoque baptismi formam introduxerunt. *Montanus* enim, ipsorum antesignanus, spiritum sanctum se esse aiebat, duabus vatibus *Priscilla* & *Maximilla* sibi constitutis, quas ex inspiratione libros scribere dictitabat. Itaque sectatores eorum, magni eos facientes, corrupta vetere baptismi forma, in patrem & filium & *Montanum Priscillamue* baptizabant, vt BASILIVS [l] auctor est, qui idcirco eorum baptismum nullum & necessario iterandum esse iudicat, si qui ex illis in catholicam ecclesiæ communionem recipi vellent. THEOPHYLACTVS [m] eadem de illis memoriæ prodidit,

(k) Theodoret. hæretic. fabul. lib. II. c. VII. ἐπῳδαῖς δὲ καὶ δαιμόνων ἐπικλήσεσι καὶ οὗτοι κέχρηνται, καὶ βαπτίσμασιν ἐπὶ τῇ τῶν στοιχείων ὁμολογίᾳ.

(l) Basil. epist. can. I. c. I. τίνα λόγον ἔχει, τὸ τούτων βάπτισμα ἐγκριθῆναι, τῶν βαπτιζόντων εἰς πατέρα, καὶ υἱὸν, καὶ Μοντανὸν ἢ Πρίσκιλλαν; οὐ γὰρ ἐβαπτίσθησαν οἱ εἰς τὰ μὴ παραδεδομένα ἡμῖν βαπτισθέντες. Quamnam habet rationem, verum eorum baptisma iudicari, qui in patrem & filium & Montanum Priscillamue baptizant? Non enim sunt baptizati, qui non in ea, quæ nobis sunt tradita, baptizati sunt.

(m) Theophyl. in Luc. XXIV. p. 546. Πῶς λοιπὸν αἱ βορβορώδεις γλῶσσαι τῶν βαπτι-

dit, narrans, fœtulentas ipsorum linguas baptizasse in *Montanum*, & *Priscillam* & *Maximillam*. Quo ipso non hoc dicere velle censendus est, quod his tribus nominibus loco trinitatis vsi sint, sed loco spiritus sancti nomina *Montani* vel *Priscillæ* vel *Maximillæ* patri & filio addiderint. Quam ob caussam maxime probabile est, concilium *Laodicenum* [*n*] ipsos ab ecclesiæ episcopis & presbyteris baptizari iussisse, non obstante, quod eorum aliqui in clero sic credito apud illos fuerint, non tantum ad dignitatem episcoporum euecti, sed titulo etiam patriarcharum & *maximorum*, vti concilium illud loquitur, insigniti. Idem decretum in primo concilio generali *Constantinopolitano* [*o*] & aliis quibusdam contra illos factum est. HIERONYMVS videtur significare, hosce *Montanistas* in doctrina de trinitate fuisse reuera *Sabellianos*. Licet enim trinitatem personarum diuinarum credere præ se ferrent, sensu tamen æquiuoco tantum, perinde ac *Sabellius* antea fecerat, eam admittebant, vt tres personæ non nisi tria nomina, vel diuersæ vnius eiusdemque personæ apparentiæ essent. Hinc HIERONYMVS ecclesiæ catholicæ doctrinam cum *Montanistarum* placitis conferens; *Primum*, inquit [*p*], *in fidei regula discrepamus. Nos patrem & filium & spiritum sanctum in sua vnumquemque persona ponimus, licet substantia copulemus. Illi Sabellii dogma sectantes, trinitatem in vnius persona angustias cogunt.* Hoc

---

ζόντων εἰς Μοντανὸν, καὶ Πρίσκιλλαν, καὶ Μαξιμίλλαν. Vbi fœtulenta lingua baptizantium in Montanum, & Priscillam, & Maximillam?

(*n*) Concil. Laodic. can. VIII. (tom. I. conc. p. 1497.) περὶ τοῦ, τοὺς ἀπὸ τῆς αἱρέσεως τῶν λεγομένων Φρυγῶν ἐπιστρέφοντας, εἰ καὶ ἐν κλήρῳ νομιζομένῳ παρ' αὐτοῖς τυγχάνοιεν, εἰ καὶ μέγιστοι λέγοιντο· τοὺς τοιούτους μετὰ πάσης ἐπιμελείας κατηχεῖσθαί τε καὶ βαπτίζεσθαι ὑπὸ τῶν τῆς ἐκκλησίας ἐπισκόπων τε καὶ πρεσβυτέρων. Eos, qui ab eorum hæresi, qui Phryges dicuntur, conuertuntur, siue sint in clero, qui apud illos existimatur, siue *maximi* dicantur; omnes eos cum omni studio catechizari seu initiari & *baptizari* ab ecclesiæ episcopis & presbyteris.

(*o*) Concil. Constantinop. I. can. VII. (tom. II. concil. pag. 951. c.) Μοντανιστὰς τοὺς ἐνταῦθα λεγομένους Φρύγας, καὶ Σαβελλιανοὺς - - ὡς Ἕλληνας δεχόμεθα· καὶ οὕτως κατηχοῦμεν αὐτοὺς, καὶ ποιοῦμεν αὐτοὺς χρονίζειν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ ἀκροᾶσθαι τῶν γραφῶν· καὶ τότε αὐτοὺς βαπτίζομεν. Montanistas, qui heic dicuntur Phryges, & Sabellianos - - vt Græcos admittimus. - - Et sic eos catechisamus siue initiamus, & curamus, vt longo tempore versentur in ecclesia, & audiant scripturas, & tunc eos baptizamus.

(*p*) Hieron. epist. LIV. ad Marcellam adu. Montanum.

est,

est, vti paullo post interpretatur, dicunt, *Deum primum voluisse in veteri testamento per Moysem & prophetas saluare mundum, sed, quia non potuerit explere, corpus sumsisse de virgine, & in Christo sub specie filii prædicantem, mortem obiisse pro nobis, & quia per duos gradus mundum saluare nequiuerit, ad extremum per spiritum sanctum in Montanum, Priscam & Maximillam insanas feminas descendisse & plenitudinem, quam Paulus non habuerit, dicens: Ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus, & nunc videmus per speculum in ænigmate: abscissum & femininum habuisse Montanum.* Ex hac HIERONYMI narratione planum est, *Montanistas*, quod ad doctrinam de trinitate, puros putos fuisse *Sabellianos*, vnam duntaxat credentes personam in deitate, sub diuersis apparitionibns seu manifestationibus, quas πρόσωπα, *personas* sensu æquiuoco vocitabant, quo pacto multis imponebant catholicis, & inter alios THEODORETO [q], vt eos homines bonos & orthodoxos esse sibi persuaderent, quum tamen tres personas non sensu alio admitterent, nisi quo *Simon Magus*, *Praxeas*, *Noëtus*, *Sabellius* & omnes *Patripassiani* ante ipsos illas admiserant. Iam vero *Sabellianos* nouam baptizandi formulam principiis suis conuenientem introduxisse, valde est probabile, vnde omnia concilia, quæ eorum faciunt mentionem, denuo eos iubent baptizari [r]: Et *Montanistæ*, *Sabellii* doctrinam sequentes, eidem censuræ suberant. Vnde adeo ex omnibus narrationibus, ipsos formam baptismatis, in ecclesia catholica receptam, immutasse concludi oporteat.

§. VIII.

Quinto, *a* Marcosianis.

ALIA prorsus insolita formula excogitata fuit a *Marcosianis*, sic appellatis a *Marco* quodam, homine magicarum præstigiarum peritissimo, qui discipulos suos baptizare docuit, in nomine ignoti patris [s] vniuersorum, in veritatem matrem

(q) Theodor. hæret. fab. lib. III. c. II. Τὸν περὶ τῆς θείας τριάδος οὐκ ἐλυμήνατο λόγον, doctrinam de diuina trinitate non corrupit (Montanus).

(r) Concil. Constantin. I. can. VII. vid. sub litt. (o). Conf. concil. Trullan. c. XCV. vbi eadem verba leguntur.

(s) Theodoret. hæret. fab. lib. I. c. IX. εἰς ὄνομα ἀγνώστου πατρὸς τῶν ὅλων, εἰς ἀλήθειαν μητέρα πάντων, εἰς τὸν κατελθόντα Ἰησοῦν, εἰς ἕνωσιν καὶ ἀπολύτρωσιν καὶ κοινωνίαν τῶν δυνάμεων. Ita quoque Irenæus lib. I. c. XVIII. n. II. & Epiphan. hæres. XXXIV. n. XX.

omnium

ipsis duabus haeresibus, ratio manifesta declarat: quia Paulianistae in nomine patris, & filii, & spiritus sancti minime baptizarent. Et Nouatiani iisdem tremendis venerandisque nominibus baptizant: nec apud istos de vnitate potestatis diuinae, hoc est, patris & filii, & spiritus sancti, quaestio aliquando mota est: & ita omnibus segregatis, haec sola electa est, cui istud crederet concedendum, quia nihil in patris & filii & spiritus sancti sacramento peccarent.

§. X.

Septimo, *ab* Eunomianis *& aliis, qui in mortem Christi baptizarunt.*

ALIVD genus haereticorum erat, qui pro nomine patris, filii, & spiritus sancti hac baptizandi formula vtebantur: *Baptizo te in mortem Christi.* Inter *canones apostolicos* quidam reperitur, qui ad hanc illicitam praxin [y] respicit: *Si quis episcopus aut presbyter, non tres mersiones vnius initiationis seu baptismi fecerit, sed vnam mersionem, quae detur in morte domini; deponatur. Non enim dixit dominus; In mortem meam baptizate: sed; Euntes docete omnes gentes; baptizantes eas in nomine patris, & filii, & spiritus sancti.* Paulus quidem aliquoties de baptizatis in mortem Christi loquitur: sed tum, vt ORIGENES recte obseruat, hoc ipso non nouam baptismi formam denotat. „Requiras [z] fortassis, inquit, hoc, „quod ipse dominus dixit ad discipulos, vt baptizarent omnes „gentes in nomine patris, & filii, & spiritus sancti, cur heic apo„stolus solius Christi in baptismo nomen adsumsit, dicens: *Qui„cumque baptizati sumus in Christo*, quum vtique non habeatur le„gitimum baptisma, nisi sub nomine trinitatis. Sed intuere „prudentiam *Pauli*, quoniam in praesenti loco non tam bapti„smatis rationem quam mortis Christi discutere cupiebat, ad „cuius nos similitudinem etiam suaderet mori debere peccato, „& consepeliri Christo. Et non vtique conueniens, vt vbi de „morte dicebat, vel patrem nominaret, vel spiritum sanctum. „Verbum enim caro factum est, & merito, vbi caro est, ibi de

(y) Can. apost. c. L. *Εἴ τις ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, μὴ τρία βαπτίσματα μιᾶς μυήσεως ἐπιτελέσῃ, ἀλλ' ἓν βάπτισμα τὸ εἰς τὸν θάνατον τοῦ κυρίου διδόμενον, καθαιρείσθω· οὐ γὰρ εἶπεν ὁ κύριος, εἰς τὸν θάνατόν μου βαπτίσατε· ἀλλὰ, πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος.*

(z) Origen. comment. Roman. VI. p. 540. edit. Basil. (p. 351. a. edit. Par. MDCIV.)

„morte tractatur. Nec conueniebat, vt diceret, quicumque „baptizati ſumus in nomine patris, vel in nomine ſpiritus ſan-„cti, in morte ipſius baptizati ſumus. Vnde obſeruanda eſt in „hoc loco & in ceteris conſuetudo apoſtoli, quod non ſem-„per, quum aliquid ex ſcripturis aſſumit, integrum textum „verborum, vt in ſuo loco poſitus eſt, aſſumit, ſed ea tantum, „quæ præſentis cauſſæ requirit aſſertio, ſicut in præſenti ſermo-„ne diximus: quia de morte Chriſti docere cupiebat, ſufficit ei „dicere, quicumque baptizati ſumus in Chriſto, in morte ipſius „baptizati ſumus„. Non obſtante hac iuſta ORIGENIS obſer-vatione, *Eunomius Arianus* hanc illegitimam iſtorum antiquorum hæreticorum conſuetudinem inſtaurabat, & abolita vetere ba-ptiſmi forma nouas excogitabat, impiis ſuis erroribus & opi-nionibus magis conuenientes. Nam quum filii & ſpiritus ſan-cti negaret diuinitatem, non amplius trina immerſione vti, nec in trinitatem, ſed in mortem tantum Chriſti, baptizare volebat, vt SOCRATES [*a*] fidem nobis facit. De *Anomæis*, ſectatoribus *Eunomii*, obſeruat EPIPHANIVS [*b*], quod aliam etiam bapti-ſmi formulam adhibuerint: *In nomine Dei increati, & in nomine filii creati, & in nomine ſpiritus ſanctificantis, & a creato filio procreati.* Cui formæ ab ſe ipſis excogitatæ adeo pertinaciter ipſos adhæ-ſiſſe dicit, vt eos, qui baptizati iam fuerant, iterum baptizarent, non modo qui a catholicis aut ab aliis hæreſibus; ſed eos etiam, qui ab ipſiſmet *Arianis* deficerent. Et GREGORIVS NYSSENVS ex ipſius EVNOMII libris demonſtrat, quod legem domini, le-gem ſeu traditionem diuinæ inſtitutionis, peruertens, docuerit, non in patrem & filium & ſpiritum ſanctum baptiſma fieri opor-tere, ſicut præceperit diſcipulis tradens myſterium: Sed [*c*] in

(*a*) Socrat. lib. V. c. XXIV. πλὴν ὅτι τὸ βάπτισμα παρεχάραξαν· οὐ γὰρ εἰς τὴν τριάδα, ἀλλ' εἰς τὸν τοῦ χριστοῦ βαπτίζουσι θάνατον. Hoc vnum dicam, eos ſacrum baptiſma adulteraſſe. Non enim in trinitatem baptizant, ſed in mortem Chriſti.

(*b*) Epiphan. hæreſ. LXXVI. Anomœan. p. 992. ἀναβαπτίζει τοὺς ἤδη βαπτισθέντας, οὐ μόνον τοὺς ἀπὸ ὀρθοδόξων πρὸς αὐτὸν ἐρχομένους, καὶ αἱρέσεων, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀπὸ αὐτῶν τῶν Ἀρειανῶν· ἀναβαπτίζει δὲ αὐτοὺς εἰς ὄνομα θεοῦ ἀκτίστου, καὶ εἰς ὄνομα υἱοῦ κεκτισμένου, καὶ εἰς ὄνομα πνεύματος ἁγιαστικοῦ, καὶ ὑπὸ τοῦ κεκτισμένου υἱοῦ κτισθέντος.

(*c*) Nyſſen. contr. Eunom. lib. XI. (tom. II. p. 706.) μὴ εἰς πατέρα τε καὶ υἱὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα καθὼς ἐνετείλατο τοῖς μαθηταῖς, παραδιδοὺς τὸ μυστήριον, ἀλλὰ εἰς δημιουργὸν καὶ κτιστήν, καὶ οὐ μόνον πατέρα τοῦ μονογενοῦς, ἀλλὰ τὸν θεόν.

opiſi-

opificem & creatorem, & non solum patrem vnigeniti, sed etiam Deum. Quocirca ipsum incusat, quod turbauerit cœnosa adiectione & inquinauerit diuinam veritatem: quia nusquam patrem creatorem & conditorem vnigeniti esse sermo docuerit, neque in verbis primae institutionis filius esse creatura vel seruus Dei dicatur.

§. XI.

Num omnes Ariani *eiusdem deprauationis rei fuerint.*

IAM vero hæc deprauatio discipulis *Eunomii* peculiaris fuit, quamquam BARONIVS [d] & alii quidam viri docti *Arianis* generatim eam imputent, falso nixi ATHANASII & HIERONYMI auctoritate. ATHANASIVS eos in nomine [e] *creatoris* & *rei creatæ* baptismum dare dicit; & HIERONYMVS [f] ipsos, ait,

(d) Baron. an. CCCXXV. num. LXXXVII,) Admiratione res digna est considerare, quibus dolis atque vafritie idem (humani generis hostis diabolus) christianam religionem, quam opera tot imperatorum extinguere non poterat, vnius horæ arte pessundare ac penitus abolere studuerit, dum diuinum mysterium, baptismum inquam, quo omnes consignantur ac nominantur pariter christiani, Arii hæresi auferre molitus est. Athanasii enim hæc iusta est querela, dum ait: „Ariani autem in periculum veniunt, ne „ammittant integritatem mysterii: loquor autem de baptismate. Si enim „in nomine patris & filii datur perfectio, plenaque initiatio: Patrem autem „verum illi non pronuntiant, eo quod negent aliquem ex ipso existere, & „similem esse illius substantiæ; negantque verum filium, aliumque ex non „entibus conditum sibi comminiscentes in baptismate proferunt: qui quæ„so, igitur non plane vanum ac inutile fuerit baptisma, quod ab illis da„tur, quum non nisi species sit & inane simulacrum, ipsique ea re nihil „solidæ opis afferant ad pietatem? Non enim in patre & filio tribuunt ba„ptisma Ariani, sed in creatore & creatura, factore & factura, cetera.„ En vides, quibus cuniculis vna simul & idololatriam in ecclesiam introducere, & ab ea auferre sacrum baptisma per Arium hostis humani generis nisus sit; vt merito Porphyrio comparandus; nisi quod in hoc Arius illo deterior, dum Porphyrius aperte comparatis vndique muralibus machinis, quatere tentauit christianam religionem: hic vero proditione, sub nomine christiano, dolose eam prorsus perdere conatus est.

(e) Athanas. orat. III. contr. Arian. tom. I. p. 413. edit. Par. MDCXXXVII. (tom. I. p. 510. c. edit. Par. MDCXCVIII.) οὐ γὰρ εἰς πατέρα καὶ υἱὸν διδόασιν οἱ Ἀρειανοί, ἀλλ' εἰς κτιστὴν, καὶ κτίσμα καὶ ποίημα. Nec enim Ariani in patris & filii nomine dant baptismum, sed in nomine creatoris & rei creatæ, effectoris & rei factæ.

(f) Hieron. dial. aduers. Lucifer. c. IV. Arianus quum nihil aliud crediderit - - nisi in patre solo vero Deo, & in Iesu Christo saluatore creatura, & in spiritu

credere in patrem solum verum Deum, & in IEsum Christum saluatorem creaturam, & in spiritum sanctum vtriusque seruum. Non dicunt autem, eos hac formula baptismi vti, sed tantum ipsorum baptisma, licet in nomine *patris, filii* & *spiritus sancti* datum, re ipsa nihil esse amplius, quam si in nomine rei creatæ datum esset, eo quod filium & spiritum sanctum pro meris rebus creatis habeant. Fidem quidem corruperant *Ariani* catholicam, baptismi tamen regulam retinebant, donec *Eunomius* nouam inter illos formam inueheret. Et hæc vera ratio est, quamobrem concilium primum generale *Constantinopolitanum* [g] & concilium *Trullanum* [h] *Eunomianos* rebaptizari iusserit, eo ipso tempore, quo reliquos *Arianos*, solis impositis manibus sine nouo baptismo, recipiendos esse decreuit. Idem de *Bonosiacis*, seu *Bonosi* episcopi *Sardicensis* sectatoribus, qui *Arianorum* erant propago, concilium *Arelatense* secundum statuit, quod, quum baptismum formæ catholicæ, sicut [i] *Ariani*, retineant, satis sit, fidem catholicam ex toto corde confessos chrismate & manus impositione, citra baptismi iterationem, in ecclesiam recipi. Id quod argumento est, nec veteres *Arianos* ante *Eunomium*, nec *Bonosiacos* post ipsum, quicquam hac in re mutasse, sed licet fidem corrupissent, antiquam tamen baptizandi formulam, in ecclesia catholica vsitatam, retinuisse. Aliter enim si fuisset, eorum etiam baptismum (VT SVICERVS [k] EX VOS-

---

sancto vtriusque seruo: quo modo spiritum sanctum ab ecclesia recipiet, qui necdum peccatorum remissionem consequutus est?

(g) Conc. Constant. I. c. VII. Εὐνομιανοὺς μὲν τοι, τοὺς εἰς μίαν κατάδυσιν βαπτιζομένους - - οὕτως κατηχοῦμεν αὐτοὺς, καὶ ποιοῦμεν αὐτοὺς χρονίζειν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ ἀκροᾶσθαι τῶν γραφῶν, καὶ τότε αὐτοὺς βαπτίζομεν. Eunomianos, qui in vnam demersionem baptizantur, - - sic catechizamus, siue initiamus, & curamus, vt longo tempore versentur in ecclesia & audiant scripturas & tunc eos baptizamus.

(h) Concil. Trullan. c. XCV. eadem verba habet.

(i) Concil. Arelat. II. c. XVII. Bonosiacos autem ex eodem errore venientes (quos, sicut Arianos, baptizari in trinitate manifestum est) dum interrogati fidem nostram ex toto corde confessi fuerint, chrismate & manus impositione in ecclesia recipi sufficit.

(k) Suicer. thes. eccles. tom. I. p. 638. Ad baptismi formulam, ab Arianis vsurpatam in genere quod attinet, eruditis quibusdam viris; vt cl. Vossius monet, disput. II. de bapt. thes. V. persuasum est, eos ex impio dogmate suo formulæ baptismi quædam adiecisse. Vt ita sentiant, adducuntur verbis

sio [7] recte obseruauit) antiqua concilia reiecissent, vt *Eunomianorum* baptismum reiecerunt, iubentes eos, ad ecclesiam catholicam redeuntes, denuo baptizari. Formulæ enim baptismi obseruatio tam necessaria institutionis pars & ad essentiam sacramenti ita pertinere semper fuit credita, vt cui deesset, baptismus imperfectus, & vacuus, & repetendus ex omnibus regulis, contra hæreticos in ecclesia catholica factis, haberetur.

§. XII.

Num formulæ baptismi quædam ab ecclesia catholica adiecta fuerint.

VNA quæstio, quæ ad formulam baptismi attinet, reliqua est, quam hoc loco discutere non abs re fuerit: nimirum, num vmquam in ecclesia catholica receptæ baptizandi formulæ

Athanasii orat. III. contra Arianos (vid. litt. [e]) & Hieronymi aduersus Luciferianos (vid. litt. [f]). At si formula eiusmodi his verbis concepta, eos vsos fuisse vellent, eorum etiam baptismum, vt κίβδηλοι, ecclesia orthodoxa reiecisset, id vero non fuisse factum, supra demonstrauimus. Quid igitur patres isti volunt? Hoc tantum, quum verba intelligenda sint ex animo dicentis; quamuis patrem, filium & spiritum sanctum nominent Ariani, tamen id tantumdem esse, ac si baptizare se dicant *in nomen creaturæ*; vtpote qui Christum dicant κτίσμα & ποίημα.

(*l*) Voss. de bapt. disput. II. thes. V. p. 54. Etiam Arianos ex impio dogmate suo formulæ quædam adiicere solere; & catholicos item, ad explicationem eius, quædam adiicere solere consueuisse; eruditis aliquot viris persuasum esse video. De Arianis, auctores sententiæ suæ laudant magnum Athanasium orat. III. contra Arianos, & B. Hieronymum aduersus Luciferianos: quibus in locis Athanasius quidem ait, εἰς κτιστὸν, καὶ κτίσμα, εἰς ποίημα καὶ ποιητόν: Hieronymus vero dicit, *baptizare eos in patre solo vero Deo, & in Iesu Christo saluatore creatura, & in spiritu S. vtriusque seruo.* Sed non assecuti sunt patrum horum mentem. Nam si hoc vellent, hæreticos istos eiusmodi formula vsos esse: quorsum attinebat, Athanasium non ostendere, nihil referre, si Ariani, patris, filii & spiritus sancti nomina retineant; cum aliter ea, quam ecclesia, intelligant? vel quo pacto Hieronymus ibidem eo pugnaret argumento, quod Luciferiani non minus, quam catholici, reciperent baptizatos ab Arianis? aut qua fronte Hilarium, vrbis diaconum, exagitaret, quod dogmate de rebaptizandis, qui ab Arrianis venirent, orbem alioqui periturum seruare sibi videbatur: vnde Deucalion orbis ab Hieronymo ibidem appellatur? Quare illud solum patres isti volunt, cum verba intelligi oporteat ex animo dicentis; vtut patrem, filium, & spiritum S. nominent Ariani: tamen id tantumdem esse, ac si baptizare se dicant in nomen creaturæ: quippe qui Christum habeant pro mera creatura.

quædam adiicere licuerit? Eruditis aliquot viris perſuaſum eſt, additamenta, ſi tantum explicationis & illuſtrationis cauſſa, & ad confirmandam veritatem aduerſus hæreticos adhibita fuerint, in baptiſmi formula æque ac in ſymbolo rata fuiſſe. Verum VOSSIVS ex melioribus rationibus & teſtimoniis maiorique cum iudicio contrarium tueri mihi videtur. Duo auctores in gratiam iſtius adſerti adlegari ſolent, nimirum IVSTINVS MARTYR & auctor *conſtitutionum apoſtolicarum*, ſed neuter eorum ſatis ad rem propoſitam facit. Nam IVSTINO [*m*], vt VOSSIVS obſeruat, ſolum propoſitum fuit baptiſmi formulam παραφράζειν propter gentiles, chriſtianæ religionis ignaros, quibus ſcripſit, narrans, quemadmodum chriſtiani in nomine rerum cunctarum parentis & domini & Dei, & ſeruatoris noſtri IEſu Chriſti, & ſpiritus ſancti baptizentur. Et auctor *conſtitutionum* adhuc clarius loquitur. Primo enim omnium epiſcopum & presbyterum quemque monet, ita eos baptizare [*n*] debere, ſicut dominus iniunxerit nobis, dicens; *Euntes docete omnes gentes; baptizantes eas in nomine patris, & filii, & ſpiritus ſancti; docentes eas ſeruare omnia, quæcumque mandaui vobis.* Et tunc pergit explicare diuerſa trium iſtarum perſonarum nomina, *In nomine patris*, inquiens, *qui miſit; Chriſti, qui venit; ſpiritus ſancti, qui teſtimonium perhibuit.* Vt adeo manifeſta hæc ſit tantum paraphraſis ſeu explanatio formulæ baptiſmi, non ipſa formula tunc temporis in eccleſia vſitata. Neque demonſtrari poteſt, eccleſiam in formula, a ſeruatore noſtro tradita, quicquam immutaſſe, licet VOSSIVS [*o*] formulam cum orthodoxo eius-

(*m*) Iuſtin. apol. II. p. 94. a. (edit. Par. MDCXXXVI.) ἐπ' ὀνόματος τοῦ πατρὸς τῶν ὅλων καὶ δεσπότου Θεοῦ, καὶ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ πνεύματος ἁγίου, τὸ ἐν τῷ ὕδατι τότε λουτρὸν ποιοῦνται.

(*n*) Conſtit. apoſtol. lib. VII. c. XXII. οὕτω βαπτίσεις, ὡς ὁ κύριος διετάξατο ἡμῖν, λέγων, πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίσαντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρός, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος -- τοῦ ἀποστείλαντος πατρός, τοῦ ἐλθόντος Χριστοῦ, καὶ μαρτυρήσαντος παρακλήτου.

(*o*) Voſſ. ibid. p. 55. Demus iſtud viris illis eruditis, tum Arianos, tum catholicos, iis, quas dicunt, formulis vti ſolere. Sane ſic Arianorum quidem baptiſmus, qui de hæreſi aliquid adiungit formulæ, non erit verus baptiſmus, cum propoſito id Chriſti e diametro aduerſetur, vt quis in creaturæ baptizetur nomen. Catholicorum vero baptiſmus, qui tantum explicationis cauſſa apponit aliquid, nihilo ſecius baptiſmus erit; quia ſententiam formulæ reſeruat.

modi

modi additamento baptiſmi eſſentiam non eſſe deſtructuram exiſtimet, quemadmodum iſtæ formulæ hæreticæ certiſſime faciant, quæ fidei catholicæ veritatem corrumpunt.

LIBRI VNDECIMI
CAPVT QVARTVM
DE OBIECTO BAPTISMI, SIVE DE BAPTIZANDIS, SPECIATIM DE PAEDOBAPTISMO.

§. I.

Cur quæſtio de miniſtris baptiſmi heic omittatur.

DE materia & forma baptiſmi loquuto mihi nunc homines conſiderandi eſſent, a quibus hoc ſacramentum antiquis temporibus fuerit adminiſtratum: Sed quando nuper hoc argumentum in duabus diſſertationibus [a], methodo ſcholaſtica ex inſtituto tractaui, ſatis fuerit hoc loco hanc rei ſummam dare. Oſtendi nempe illic, quod epiſcopi, vtpote apoſtolorum ſucceſſores, fuerint præcipue homines iſthac poteſtate inſtructi: Quod hi ipſi presbyteris poteſtatem baptizandi dederint in caſibus ordinariis; diaconis nonnumquam etiam in extraordinariis caſibus; laicis ſolum extra ordinem in extremæ neceſſitatis caſibus: Quod vſurpatus laicorum baptiſmus ratus & validus habitus ſit eatenus, vt non fuerit repetendus, etſi præter regulam datus; Quod baptiſmus mulierum omnino fuerit prohibitus; Quod baptiſmus *Iudæorum* & infidelium numquam ratus fuerit, etſi nunc in eccleſia *Romana* admiſſus; Quod hæreticorum & ſchiſmaticorum baptiſmus a *Cyprianiſtis* & paucis quibusdam aliis non minus veram fidem, quam veram formulam ad completum baptiſmum requirentibus, irritus declaratus ſit; ſed quod hæc opinio a maxima eccleſiæ catholicæ parte reiecta ſit, quæ defectus baptiſmi hæreticorum impoſitione manuum, ſine baptiſmi iteratione, ſuppleri poſſe docebat; Quod tamen inter *Cyprianiſtas* & alios quoſcumque conuenerit, hæreticos & ſchiſmaticos non habere poteſtatem ſacerdotum, quia eorum alii, vt *Nouatiani*, numquam iuſtam & legitimam vocationem ad ſacerdotium habuerint; alii autem poteſtate ſua per legi-

(a) *Scholaſtical Hiſtory of Lay-Baptiſm, 1ſt and 2d* part, 1712, & 1714.

legitimam ecclesiæ auctoritatem, quæ prius hanc illis potestatem concrediderit, exuti fuerint; vt hinc non pro veri nominis sacerdotibus, sed pro lupis & antichristis, loco pastorum & ductorum gregis *CHRISTI*, habiti sint; Quod ecclesia potestatem habuerit non tantum functionibus eorum ponendi obicem, sed quoque negotium eis datum abolendi, potestatemque sacerdotii prorsus illis auferendi; Quod tum ad statum & conditionem laicorum reducti; & interdum non tantum sacerdotio exuti, sed etiam ad gradum quemdam laicorum gradu inferiorem deturbati fuerint, dum fulmine anathematis perculsi & ecclesiæ communione proiecti fuerunt: Quod tamen, his omnibus non obstantibus, ecclesia non consultum duxerit, baptismum ab istiusmodi hominibus ex sola vsurpatione & sine vlla sacerdotii auctoritate tributum, penitus abolere siue irritum declarare, quoad debita formula, nimirum *in nomine patris & filii & spiritus sancti* datus nosceretur. Quæ omnia quum in antememoratis duabus dissertationibus satis abunde demonstrauerim, ea heic repetere, vel longius isti argumento immorari me oportere, non puto. Quare progredior, prout huius dissertationis ordo requirit, homines, quibus baptismus priscis temporibus conferri consueuerit, consideraturus.

§. II.

Quinam olim proprium baptismi obiectum fuerint. Vbi de perversa res inanimatas, (verbi caussa campanas) baptizandi consuetudine in ecclesia Romanensi.

Atqve heic ante omnia certum est & exploratum, baptismum non nisi hominibus iisque viuis, adulti fuerint siue infantes, & quidem qui pro se ipsis baptizarentur, in ecclesia primitiua fuisse tributum. Profana illa rebus inanimatis, vt campanis & similibus, baptismum in superstitiosa earum consecratione tribuendi consuetudo, veteribus prorsus ignota fuit. Prima istius rei mentio in *capitularibus* CAROLI MAGNI [b] & quidem cum censura habetur. Verum postea in officia *Romana* gradatim irrepsit, (vti alio loco [c] ex BARONIO, BONA &

(b) Capitular. Caroli magni, cit. a Duranto de ritibus ecclesiæ catholicæ lib. I. c. XXII. n. II. Vt clocas non baptizent.

(c) Vid. supra lib. VIII. c. VII. §. XV. fin. volum. III. p. 285. 286.

MENAR-

MENARDO adnotauimus) vsquedum in tantam superstitionem excreuit, vt in centum sedis *Romanae* grauaminibus, quae *Germani* in publicis imperii comitiis *Norimbergae* an. MDXVIII exhibuerunt, querimoniam de eo fieri necesse esset. Hoc enim libello (post descriptam caerimoniam baptizandi campanas cum adhibitis compatribus, qui, vt in paruulorum baptismo fieri solet, pro illis respondeant & campanarum nomina ingeminent, vesteque noua, quemadmodum & christianis fieri soleat, campanas induant, vt hac ratione ad tempestates daemonesque pellendos idoneae fiant) hanc rem [*d*] non solum superstitiosam sed etiam christianae religioni contrariam, ac simpliciorum seductionem & meram exactionem esse concludunt. Rem igitur tam nefandam & illicitam aboleri debere declarant. Qui plura hac de re legere cupiunt, HOSPINIANVM [*e*], vel WOLFIVM [*f*], vel SLEIDANVM [*g*] consulant, qui hanc caerimoniam ex vetere

(*d*) Centum grauam. n. LI. in fasciculo rer. expetend. tom. I. p. 366. Quae res non solum superstitiosa, sed etiam christianae religioni contraria ac simpliciorum seductio, & mera exactio. -- Res igitur tam nefanda & illicita merito aboleri debet.

(*e*) Hospin. de templis lib. IV. c. IX. p. 113. seq. ed. Tigur. (p. 301. seqq. edit. Genev.)

(*f*) Wolf. lection. memorab. centur. XVI. an. MDL. pag. 593. 594. Perquam prudenter & pie Caesar Maximilianus inter grauamina sedis Romanae, a Germanis non toleranda, campanarum consecrationem recensuit in haec verba: Suffraganei excogitauerunt, vt solum ipsi, & nullus alius sacerdos laicis campanas baptizarent. Credunt deinde simpliciores, ita affirmantibus suffraganeis, tales campanas baptizatas daemones & tempestates pellere. Quapropter innumeri plerumque adhibentur compatres, praecipue vero, qui fortuna pollent, exorantur, qui baptizationis tempore funem, quo campana ligata est, tangunt, ac suffraganeo praecinente (quemadmodum in paruulorum baptizatione fieri solet) omnes pariter respondent, ac campanae nomen ingeminant, vesteque noua, quemadmodum & christianis fieri solet, campana induitur. Inde ad sumtuosa properatur conuiuia, quibus praecipue compatres, vt eo largius munera offerant, adhibentur; nec non suffraganei, & eorum capellani, cum multis aliis ministris regaliter pascuntur. Nec hoc satis est, sed & suffraganeo mercedem persoluere necesse est, quam illi munusculum vocare solent. Inde euenit, vt aliquando, etiam in paruis villis, centum floreni in tali absumantur & expendantur baptizatione. Quae res non solum superstitiosa, sed etiam christianae religioni contraria, ac simpliciorum seductio & mera est exactio. Verum etiam episcopi, vt suffraganeos vel vilissima obaerare possint mercede, talia & adhuc absurdiora tolerant. Res igitur tam nefanda & illicita merito aboleri debet.

(*g*) Sleidan. commentar. lib. XXI. p. 388. (p. m. 659.) Vid. volum. III. pag. 286. vbi verba exscripta leguntur.

pontificali Romano fuse tradunt. Nos enim ad ecclesiam primitiuam necesse est reuertamur.

§. III.

Baptismus non tribuendus mortuis.

Et heic praxin paullo antiquiorem, sed non minus superstitiosam quam priorem illam, offendimus, nimirum consuetudinem baptismum dandi mortuis, quæ inter populos quosdam simpliciores *Africæ* cœpit obtinere. Concilium *Carthaginense* tertium [b] de ea loquitur, tamquam re, qua christianorum imperitiorum vulgus quodammodo delectetur, adeoque prudenter hanc praxin imminuere adlaborat. Et hoc ipsum in codice ecclesiæ *Africanæ* [i] repetitur. Superstitiosæ huius opinionis mentionem etiam facit GREGORIVS NAZIANZENVS [k], quando senes baptismum differentes sic compellat: *An tu etiam exspectas; dum mortuus abluaris, non iam misericordiam tui magis, quam odium mouens?* PHILASTRIVS [l] id etiam tamquam generalem *Montanistarum* seu *Cataphrygum* errorem notat, quod mortuos baptizent. Hæc praxis vana opinione videtur fundata, quod si quis baptisma recipere in vita neglexisset, hic defectus quodammodo post mortem illud recipiendo compensari possit. Ex eadem ratione eucharistiam quoque corporibus defunctorum dabant, quam consuetudinem æquabiliter in ante memoratis canonibus patres *Africani* damnant, vtpote ex grandi presbyterorum quorumdam ignorantia, & minus recta veri finis harum institutionum cognitione oriundam; quorum in gratiam bis singulis quibusque annis concilium prouinciale conuocari iubent, vt congregato conuentu melius possint erudiri.

§. IV.

Nec viuis pro mortuis. Vbi de sensu phraseos apostolicæ, pro mortuis baptizari.

Alia absurda praxis, inter quosdam ex antiquis hæreti-

(b) Concil. Carth. III. c. V. Cauendum, ne mortuos baptizari posse fratrum infirmitas credat.

(i) Cod. eccles. Afric. c. XVIII. μὴ τοὺς ἤδη τελευτῶντας βαπτισθῆναι ποιεῖν ἡ τῶν πρεσβυτέρων ἄγνοια.

(k) Naz. orat. XL. de bapt. p. 648. ἢ καὶ τὸ μένεις νεκρὸς λουθῆναι; ἢ μᾶλλον ἐλεέμενος ἢ μισούμενος;

(l) Philastr. de hæresi. cap. II. de Cataphryg. Hi mortuos baptizant.

cis

cis inuecta, erat genus quoddam baptismatis vicarii, vt, si quis morte præuentus esset citra baptisma, alius pro ipso in nomen ipsius baptizaretur. Inter *Marcionitas* hunc morem cum multis ridiculis cærimoniis obseruatum fuisse, tradit CHRYSOSTOMVS [m]. *Postquam catechumenus quispiam*, inquit, *apud eos excesserit, sub lecto mortui absconso aliquo, qui viuit, accedunt ad mortuum & adloquuntur & rogant, velitne accipere baptismum. Deinde nihil illo respondente, qui est absconsus inferne, pro illo dicit, se velle baptizari: & sic eum baptizant pro eo, qui excesserit, perinde ac si in scena luderent: tantum valuit diabolus in ignauorum animis. Deinde quum accusantur, adducunt hoc verbum dicentes, apostolum dixisse, qui baptizantur pro mortuis.* Contra quod CHRYSOSTOMVS scite vrget: *Si hoc diceret Paulus: cur minatus est Deus ei, qui non baptizatur? Non potest enim fieri, vt quisquam deinceps non baptizetur, hoc excogitato. Alioqui vero non est culpa eius, qui excesserit, sed eius qui viuit.* Et paullo post: *Si hoc permittitur, nec opus est voluntate & instituto eius, qui accipit, nec adsensu, qui est in vita; quid vetat, quo minus & ethnici & Iudæi sic fiant fideles, aliis post illorum decessum pro illis hæc facientibus.* Tangit hanc *Marcionitarum* consuetudinem quoque TERTVLLIANVS [n], eamque gentilium lustrationibus, quæ kalendis Februariis pro mortuis fieri solebant, comparat. *Viderit*, inquit, *institutio ista, kalendæ si forte Februariæ respondebunt illi, pro mortuis petere. Noli ergo apostolum nouum statim auctorem, aut confirmatorem eum denotare, vt tanto magis sisteret carnis resurrectionem, quanto illi, qui vane pro mortuis baptizarentur, fide resurrectionis*

(m) Chrysost. homil. XL. in 1 Cor. p. 688. (p. 440. edit. Francof.) ἐπειδὰν γάρ τις κατηχούμενος ἀπέλθῃ παρ' αὐτοῖς, τὸν ζῶντα ὑπὸ τὴν κλίνην τοῦ τετελευτηκότος κρύψαντες, προσίασι τῷ νεκρῷ, καὶ διαλέγονται, καὶ πυνθάνονται, εἰ βούλοιτο λαβεῖν τὸ βάπτισμα· εἶτα ἐκείνου μηδὲν ἀποκρινομένου, ὁ κεκρυμμένος κάτωθεν ἀντ' ἐκείνου φησὶν, ὅτι δὴ βούλοιτο βαπτισθῆναι, καὶ οὕτω βαπτίζουσιν αὐτὸν ἀντὶ τοῦ ἀπελθόντος, καθάπερ ἐπὶ τῆς σκηνῆς παίζοντες· τοσοῦτον ἴσχυσε ταῖς τῶν ῥᾳθύμων ψυχαῖς ὁ διάβολος· εἶτα ἐγκαλούμενοι, τινὰ παράγουσι τὸ ῥῆμα λέγοντες, ὅτι καὶ ὁ ἀπόστολος εἴρηκεν, οἱ βαπτιζόμενοι ὑπὲρ τῶν νεκρῶν. – – εἰ τοῦτο ἔλεγε Παῦλος, τίνος ἕνεκεν ἠπείλησεν ὁ Θεὸς τῷ μὴ βαπτιζομένῳ; οὐ γὰρ ἔστι τινὰ μὴ βαπτισθῆναι λοιπὸν, ἐπινοηθέντος τούτου· ἄλλως δὲ τὸ ἔγκλημα οὐκέτι παρὰ τὸν ἀπελθόντα γίνεται. ἀλλὰ παρὰ τὸν ζῶντα – – εἰ γὰρ τοῦτο ἐφεῖται, καὶ οὐ χρεία γνώμης τῆς τοῦ λαμβάνοντος, οὐδὲ συγκαταθέσεως τῆς ἐν τῷ ζῆν, τί κωλύει καὶ Ἕλληνας καὶ Ἰουδαίους οὕτω γενέσθαι πιστοὺς, ἑτέρων μετὰ τὴν τελευτὴν ἐκείνων ὑπὲρ ἐκείνων ταῦτα ποιούντων.

(n) Tertull. contr. Marcion. lib. V. c. X.

hoc facerent. Habemus illum alicubi vnius baptismi definitorem. Atque alio loco idem *Afer* [o] ad eamdem consuetudinem respicit, & baptisma huiusmodi *vicarium* appellat. *Si*, inquit, *& baptizantur quidam pro mortuis, videbimus, an ratione. Certe illa praesumtione hoc eos instituisse contendit, qua alii etiam carni VICARIVM BAPTISMA profuturum existimarent ad spem resurrectionis, quae nisi corporalis, non alias sic baptismate corporali obligaretur.* SVICERVS *Cerinthianos* primos huiusmodi baptismatis auctores fuisse putat, quo pacto ad apostolorum aetatem haec consuetudo referenda foret. Verum EPIPHANIVS, cuius ille ab auctoritate dependet, id non narrat tamquam ex certo quodam documento, vel ex suo ipsius ingenio, sed tantum ex incerta traditione [p] ad se deuenisse, dicit, de nonnullis haereticis in *Asia* apostolorum aetate, quod, si qui citra baptismum excessissent, alios pro iis substitutos baptizauerint, ne quum extrema demum resurrectione reuocati ad vitam essent, praetermissi baptismatis poenas dependerent, atque eius, qui mundum condidit, potestati subessent. Et quod eadem traditio, quae ad se deuenerit, dicat, sanctum apostolum hinc occasionem arripuisse dicendi: *Si omnino mortui non resurgant, cur & baptizantur pro ipsis?* EPIPHANIVS vero hanc opinionem prorsus reiicit, neque vllum ex antiquis scriptoribus inuenimus, qui hunc apostoli locum ita interpretetur, praeter eum, qui sub nomine scripsit AMBROSII, auctorem, qui in ea versatur opinione, apostolum ad istiusmodi consuetudinem respexisse, tunc temporis vsitatam. *In tantum*, inquit [q], *ratam & stabilem vult ostendere resurrectionem mortuorum, vt*

(o) Tertull. de resurrect. carnis c. XLVIII.

(p) Epiphan. haeres. XXVIII. Cerinth. n. VI. Καί τι παραδόσεως πρᾶγμα ἦλθεν εἰς ἡμᾶς, ὡς τινῶν παρ' αὐτοῖς προφθανόντων τελευτῆσαι ἄνευ βαπτίσματος, ἄλλους δὲ ἀντ' αὐτῶν εἰς ὄνομα ἐκείνων βαπτίζεσθαι, ὑπὲρ τοῦ μὴ ἐν τῇ ἀναστάσει ἀναστάντας αὐτοὺς δίκην δοῦναι τιμωρίας, βάπτισμα εἰληφότας, γίνεσθαι δὲ ὑποχειρίους τῆς τοῦ κοσμοποιοῦ ἐξουσίας· καὶ τούτου ἕνεκα ἡ παράδοσις ἡ ἐλθοῦσα εἰς ἡμᾶς, φησὶ, τὸν ἅγιον ἀπόστολον εἰρηκέναι· εἰ ὅλως νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται, τί καὶ βαπτίζονται ὑπὲρ αὐτῶν; A maioribus traditum accepimus, nonnullos eorum citra baptismum excessisse, ac pro illis alios baptismum eorumdem suscepisse nomine, vt ne, vbi resurrexerint, illi in resurrectione poenas dent, eo quod non acceperunt baptisma, & subditi fiant potestati, quae mundum fecit. Cuius rei gratia vsurpatum illud ab apostolo eadem ad nos traditione perlatum est: *Si omnino mortui*, cetera.

(q) Ambros. commentar. in 1 Cor. XV, 29.

exem-

exemplum det eorum, qui tam securi erant de futura resurrectione, vt etiam pro mortuis baptizarentur, si quem forte mors præuenisset, timentes, ne aut male, aut non resurgeret, qui baptizatus non fuerat, viuus nomine mortui tingebatur. At vero CHRYSOSTOMVS meliorem argumentationis, qua apostolus vtitur, dat rationem. Ipsum enim putat respicere ad consuetudinem catholicam, secundum quam catechumenus quisque iam iam baptizandus, ore suo se credere mortuorum resurrectionem profiteri teneatur, recitando symbolum, cuius illud fidei caput pars sit, atque ita in fidem & spem resurrectionis mortuorum baptizetur. Hoc ergo in memoriam *Corinthiis* reuocaturum *Paulum* [r] dicere: *Si non est resurrectio, cur baptizaris pro mortuis? Propter hoc enim baptizaris, mortui corporis credens resurrectionem, nempe quod non maneat mortuum.* Vt adeo *baptizari pro mortuis* sit locutio elliptica, pro baptizari in fidem & professionem resurrectionis mortuorum. Atque ita TERTVLLIANVM intelligendum esse, puto, quando aduersus *Marcionitarum* errorem scribens, ait [s]: *Pro mortuis tingui, pro corporibus est tingui; mortuum enim corpus ostendimus. Quid facient, qui pro corporibus baptizantur, si corpora non resurgunt?* Hoc est, baptizamur in fidem & professionem resurrectionis corporum, quorum & mors & resurrectio in baptismo repræsentatur. Cui proxime accedit interpretatio, quam nobis exhibet EPIPHANIVS, *Alii*, inquiens [t], *commode hoc apostoli dictum interpretantur de iis, qui instante morte, si quidem catechumeni sint, ea spe freti sacra lauatione purgantur: ac mortuos surrecturos esse demonstrant, ob idque condonatione illa scelerum, quæ per baptismum obtinetur, indigere.* Idem sensus istis verbis a THEODORETO [u], THEO-

(r) Chrysostom. homil. XL. in 1 Cor. p. 689. (p. 412. edit. Francof.) εἰ μὴ ἔστιν ἀνάστασις, τί καὶ βαπτίζῃ ὑπὲρ τῶν νεκρῶν, τουτέστι, τῶν σωμάτων; καὶ γὰρ ἐπὶ τούτῳ βαπτίζῃ, τοῦ νεκροῦ σώματος ἀνάστασιν πιστεύων, ὅτι οὐκέτι μένει νεκρόν.

(s) Tertull. contr. Marcion. lib. V. c. X.

(t) Epiphan. hæres. XXVIII. n. VI. καλῶς δὲ ἄλλοι τὸ ῥητὸν ἑρμηνεύοντες, φασίν, ὅτι οἱ μέλλοντες τελευτᾷν, ἐὰν ὦσι κατηχούμενοι, ἐπὶ ταύτῃ τῇ ἐλπίδι πρὸ τῆς τελευτῆς λουτροῦ καταξιοῦνται· δεικνύντες ὅτι ὁ τελευτήσας καὶ ἀναστήσεται, καὶ διὰ τοῦτο ἐπιδέονται τῆς διὰ τοῦ λουτροῦ ἀφέσεως ἁμαρτημάτων.

(u) Theodor. commentar. 1 Cor. XV, 29. ὁ βαπτιζόμενος, φησί, τῷ δεσπότῃ συνθάπτεται, ἵνα τοῦ θανάτου κοινωνήσας, καὶ τῆς ἀναστάσεως γένηται κοινωνός· εἰ δὲ νεκρὸν μένει τὸ σῶμα, καὶ οὐκ ἀνίσταται, τί δήποτε καὶ βαπτίζεται; Qui, inquit, baptizatur, domino consepelitur, vt quum mortis fuerit particeps, sit etiam

PHYLACTO [x], BALSAMONE & ZONARA [y], & MATTHAEO BLASTARE [z] inter *Graecos* tribuitur, quem & PATRICIVS [a] & HAMMONDVS [b], tamquam maxime nati-

---

particeps resurrectionis. Si autem corpus est mortuum & non resurgit, cur etiam baptizatur?

(x) Theophyl. in eund. loc. *οἱ μέλλοντες βαπτισθῆναι πάντες ἀπαγγέλλουσι τὸ σύμβολον τῆς πίστεως, ἐν ᾧ μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τοῦτο πρόσκειται· πιστεύω εἰς ἀνάστασιν νεκρῶν· φησὶν οὖν ὅτι οἱ πιστεύοντες, ὅτι ἐστὶν ἀνάστασις νεκρῶν σωμάτων, καὶ βαπτιζόμενοι ἐπὶ τοιαύταις ἐλπίσι, τί ποιήσουσιν ἀπατηθέντες;* Qui sunt baptizandi, omnes recitant symbolum fidei, vbi cum aliis hoc quoque exstat: credo resurrectionem mortuorum: dicit ergo apostolus: qui credunt, fore resurrectionem mortuorum corporum, & baptizantur in eam spem, quid facient decepti?

(y) Balsam. in can. XVIII. concil. Carthag. apud Beuereg. pandect. tom. I. p. 541. *οὐ βαπτίζεσθαι τοὺς ἀποθανόντας ὁ ἀπόστολος λέγει, οὐ ἄλλους ἀντ' ἐκείνων· ἀλλ' ἐπεὶ οἱ βαπτιζόμενοι, μανθάνοντες τοῦ καθ' ἡμᾶς μυστηρίου τὴν δύναμιν, μετὰ τῶν ἄλλων καὶ ἀνάστασιν νεκρῶν ἐλπίζειν διδάσκονται, καὶ τὴν ἐν τῇ κολυμβήθρᾳ κατάδυσιν τὸν θάνατον παραδηλοῦν, τὴν δὲ ἀνάστασιν αὖθις διὰ τῆς ἀναδύσεως ὑπεμφαίνεσθαι· φησὶν ὁ ἀπόστολος πρὸς τοὺς ἀμφιβάλλοντας περὶ τῆς ἀναστάσεως, ὅτι εἰ μὴ ἀνάστασις ἐστὶ, τί ποιήσουσιν οἱ βαπτιζόμενοι ἐπ' ἐλπίδι τοῦ ἀναστῆναι τοὺς νεκρούς; καὶ τί βαπτίζονται, ὡς προσδοκῶντες νεκροὺς ἀναζῶσαι; λοιπὸν ματαιοπονοῦσιν οἱ βαπτιζόμενοι, εἴγε περὶ τῆς ἀναστάσεως ἀμφιβάλλουσι διὰ μὲν τοῦ βαπτίζεσθαι καὶ καταδύεσθαι εἰς τὸ τῆς κολυμβήθρας ὕδωρ καὶ ἀναδύεσθαι, τὸν θάνατον καὶ τὴν ἀνάστασιν καταγγέλλοντες, δι' ὧν δὲ λέγουσιν ἀπιστοῦντες αὐτῇ.* Neque enim apostolus dicit, baptizari mortuos, vel alios pro illis: sed quia, qui baptizantur, vim nostri mysterii discentes, cum aliis mortuorum quoque resurrectionem sperare docentur, & demersionem in lauacrum mortem significare, resurrectionem rursus per emersionem ostendi; dicit apostolus iis, qui de resurrectione dubitabant; Si non est resurrectio, quid facient, qui sub hac spe baptizantur, quod mortui resurgunt? Et quid baptizantur vt exspectantes resurrectionem mortuorum? Deinceps frustra laborant qui baptizantur, si de resurrectione dubitant; quum eo, quod baptizantur & in aquam lauacri immerguntur & emergunt, mortem & resurrectionem adnuntiantes, per ea, quae dicunt ei, non credant.

(z) Blastar. syntag. can. ibid. tom. II. part. II. p. 41. *οὐ τοὺς ἤδη τεθνηκότας ὁ ἀπόστολος κελεύει βαπτίζειν, ἢ ἀντ' ἐκείνων ἄλλους· - - βαπτίζονται γὰρ ὑπὲρ τῶν νεκρῶν τῇ φύσει σωμάτων εἰς ἀφθαρσίαν καὶ αὐτὰ μετασκευασθῆναι πιστεύοντες.* Non iubet apostolus eos, qui mortui sunt, baptizari, vel alios pro illis. - - Baptizantur pro corporibus natura mortuis, eadem in incorruptibilitatem transmutari credentes.

(a) Patrick aqua genitalis p. 413.

(b) Hammond. in 1 Cor. XV, 29. In paraphrasi: Verum ab iis, qui inter vos negant resurrectionem mortuorum, adeoque vllum, aduenicnte Christo, excitatum iri, hoc vnum quaesiuero; quare ergo ii professi sint sese haec credere, quum sit certum, resurrectionem mortuorum esse, ex potissimis fidei capitibus, in quae baptizati fuerunt, & cuius baptismus (immersione ba-

vam

vam & genuinam difficilioris huius loci expositionem, amplexi sunt. Nonnulli quidem ad aliam consuetudinem baptizandi super sepulcris martyrum, qui pro fide in spem futuræ resurrectionis mortui sint, respici putant. Verum hæc consuetudo vix satis antiqua fuerit, vt apostolorum tempore ad eam alludi potuerit, licet VOSSIVS [c] & alii quidam viri docti in eam sententiam propendeant. Vtcumque vero res se habet, non probabile est, apostolum ex tam absurda pessimorum hæreticorum consuetudine argumentum petere voluisse. Igitur quæcumque demum interpretatio maxime propria & recipienda videtur, ista certe vna cum errore *Marcianitarum*, baptismum suum vicarium huius loci apostolici auctoritate fundantium, reiicienda est, vtpote contraria sensui & consuetudini totius ec-

ptizandi & emersione) symbolum est; primum quidem resurrectionis Christi, deinde etiam nostræ? Quare hi homines, in baptismo professi sunt hoc fidei christianæ caput a se credi, si non credebant? Baptizari, instar christiani, nec credere resurrectionem, est res & absurda & dissimulatio, quam nunquam nec Deo, nec hominibus probabunt, ac propter quam omnibus baptismi beneficiis excident. Vid. etiam not. in h. l. p. 130. a. fin. & b. fin. edit. Cleric. Amstelod. MDCXCIX.

(c) Voss. thes. theol. disput. XV. p. 235. edit. Bellosit. Dobunor. MDCXXVIII. (disput. XII. p. 180. edit. Hag. Comit. MDCLVIII.) Quo loco 1 Cor. XV, 29. quamquam minime eorum sententiam damnamus, qui τὸ βαπτίζεσθαι (vt interdum sumitur) de afflictione intelligunt, ac τὸ ὑπὲρ (vt interdum accipi Eustathius docet) ἕνεκα vel ὑπὲρ exponunt: vt nempe intelligantur, qui eo persecutionem patiuntur, quod obdormientes in Christo resurrecturos æternumque beate doceant victuros: tamen, quum τὸ βαπτίζεσθαι obscuriori hac notione raro admodum vsurpetur in scripturis, ac tum, vnico Lucæ loco excepto, additam habeat ἀνάγκην, magis placet hoc verbum proprie accipi, ac τὸ ὑπὲρ, vt sæpe fit, *super* seu *supra*, quod & inde descendit, significare: vt nempe sententia sit, qui baptismi aqua tingui amant super cadauera, h. e. super sepulchra. Quæ interpretatio eo confirmatur, quod non Hieronymi tantum vel Augustini æuo ad memoriam martyrum conuenirent, quod nemo in dubium vocat: sed iam ætate eorum, qui Iohannem euangelistam audire potuissent: vt fratrum Smyrnensium litteris ab Eusebio recitatis ostendimus thesibus historicis de inuocatione sanctorum. Vt igitur iam antiquissimis ecclesiæ temporibus christiani instituere amabant conuentus sacros in martyrum cœmiteriis, quo fideles hoc pacto ad eorum sequendum exemplum magis inflammarentur: ita iisdem temporibus, ipsoque, vt videtur, apostolorum æuo, gaudebant multi super martyrum aliorumque fidelium sepulchra baptizari, quo ita tum peccato se mori, tum & suam & eorum, super quibus baptizarentur, resurrectionem se credere hoc signo testarentur.

clesiæ

clesiæ catholicæ, quæ numquam baptismum viuo pro mortuo dari permisit, nec alium baptismum, nisi hominibus viuis tributum, & quidem qui pro se ipsis baptizati essent, approbauit.

§. V.

Baptismatis paruulorum probatio ex antiquis ecclesiæ monimentis.

IAM vero eorum, qui ad baptisma recipiendum idonei habebantur, duo erant genera, infantes & homines adulti. Infantes erant tales, qui vel parentibus christianis vel ethnicis erant procreati, diuina autem prouidentia in ecclesiæ christianæ possessionem & dominium, vt ita loquar, venerant. Horum neutri a baptismo excludebantur, si idonei sponsores illis procurari poterant. Hoc ex antiquis ecclesiæ monimentis adeo manifestum est, vt mirum sit, qui viri quidam docti in contrariam ire sententiam, & ex antiquitate rationes in constantis ecclesiæ praxeos fraudem adferre potuerint. WALLVS in elaborata sua de *baptismo infantum* dissertatione [d] in multos eiusmodi scriptores non iniuste animaduertit, qui imprudenti sua concessione nostri æui *Anabaptistis* suffuderunt frigidam. Sunt & alii quidam, quos ille non vidit, qui pædobaptismum pro re antiquæ praxi ignota venditant. Nam SALMASIVS, ex eoque SVICERVS [e] hac de re tamquam de historia indubia loquuntur, *Primis duobus sæculis*, inquientes, *nemo baptismum accipiebat, nisi qui in fide instructus & doctrina christiana imbutus testari posset, se credere, propter illa verba, Qui crediderit & baptizatus fuerit.* Quod reuera nihil aliud est quam dicere, primus duobus sæculis nullum infantem ad christianum baptisma fuisse admissum. Postea autem pædobaptismum introductum esse fatentur, quando nimirum opinio inualuerit, neminem saluari posse, nisi qui baptizatus fuisset. Neque vero confutandæ isti opinioni falsoque supposito, quo illa fundatur, conuellendo longius immorari me oportere existimo, quum toties & tam solide id fecerint VOSSIVS [f], FORBESIVS [g], HAMMONDVS [h], WALKE-

(d) Wall *Histor. of Infant-Baptism.* Part. 2. chap. 2.
(e) Suicer. thes. eccles. tom. II. p. 1136.
(f) Voss. de bapt. disput. XIV. tot.
(g) Forbes. instruct. histor. theol. lib. X. c. V.
(h) Hammond. *def. of Infant-Bapt.* cap. IV.

RVS

RVS [*i*], & inprimis WALLVS [*k*], qui teſtimonia antiquiſſimorum ſcriptorum, qui hac de re quidquam prodiderunt memoriæ, exacte conſiderauit. Verum ne quis, qui haſce collectiones legerit, penitus ignoret, quid, quum alii auctores ipſi deſint, faciat, breuem probatiſſimorum, quæ in tribus primis ſæculis occurrunt, teſtimoniorum ſyllabum heic ſubiungam.

§. VI.

Ex Clemente Romano *&* Herma paſtore.

VETVSTISSIMVS ſcriptor, quem habemus, CLEMENS ROMANVS eſt, qui apoſtolorum vixit tempore. Hic licet non expreſſam pædobaptiſmi faciat mentionem, dicit tamen aliquid, quod per conſequentiam eum probat. Infantes enim peccato originali obnoxios pronuntiat, quod re ipſa eſt dicere, quod baptiſmo ad purgandum ſe ſe ab eius ſordibus indigeant. Nam de *Iobo* loquens, *Iobus erat*, inquit [*l*], *iuſtus & ſine crimine, verax, colens Deum, abſtinens ab omni malo: Sed ille ſe ipſum accuſans dicit; Nemo mundus a ſorde, etſi vnius diei ſit vita eius.* Iam ſi infantes in peccato naſcuntur, regeneratione opus eſt illis, quæ regni cælorum eos faciat compotes. HERMAS PASTOR eadem tempeſtate cum CLEMENTE vixit, & diuerſa habet loca, ex quibus vniuerſalis aquæ, hoc eſt baptiſmi, neceſſitas ad ſaluandos homines demonſtrari poteſt. Vno loco eccleſiam repræſentat vt turrim ſuper aquas ædificatam, & ait [*m*]: *Quare igitur ſuper aquas ædificatur turris, audi. Quoniam vita veſtra per aquam ſalua facta eſt & fiet.* Alio loco baptiſmum aquæ ita neceſſarium omnibus facit, vt in viſione quadam apoſtolos repræſentet tamquam poſt mortem [*n*] vadentes ad baptizandos, qui ſub veteri teſtamento vixerunt, ſanctos ſpiritus, vt in regnum Dei transferri poſſint. *Neceſſe eſt*, inquit, *vt per aquam habeant adſcendere, vt requieſcant: Non poterant enim aliter in regnum Dei intrare, quam vt deponerent mortalitatem prioris vitæ. Illi igitur defuncti SIGILLO*

(*i*) Walker. *Plea for Infant-Baptiſm.* c. XXVII. &c.

(*k*) Wall. *Hiſtor. of Infant-Baptiſm.* part. I. cap. I. &c.

(*l*) Clem. Rom. ep. I. ad Corinth. n. XVII. Ἰὼβ ἦν δίκαιος καὶ ἄμεμπτος, ἀληθινὸς θεοσεβὴς, ἀπεχόμενος ἀπὸ παντὸς κακοῦ· ἀλλ' αὐτὸς ἑαυτοῦ κατηγορῶν λέγει· οὐδεὶς καθαρὸς ἀπὸ ῥύπου, οὐδ' εἰ μιᾶς ἡμέρας ἡ ζωὴ αὐτοῦ.

(*m*) Herm. Paſt. lib. I. viſion. III. c. III.

(*n*) Id. lib. III. ſimil. IX. n. XVI.

filii Dei ſignati ſunt, & intrauerunt in regnum Dei. Antequam enim accipiat homo nomen filii Dei, morti deſtinatus eſt: at vbi accipit illud ſignum, liberatur a morte, & traditur vitæ. Illud autem ſigillum aqua eſt, in quam deſcendunt homines morti obligati, adſcendunt vero vitæ adſignati. Et illis igitur prædicatum eſt illud ſigillum & vſi ſunt eo, vt intrarent in regnum Dei. Manifeſtus huius loci ſcopus eſt, vt baptiſmatis repræſentet neceſſitatem, citra quod nemo ordinarie regnum Dei intrare poſſit. Neque dubium eſſe poteſt, quin, qui ipſis etiam patriarchis, ante aduentum Chriſti denatis, illud tam neceſſarium credididit, non minus omnibus ſub œconomia euangelii viuentibus neceſſarium eſſe ſtatuerit: Tametſi, vtrum baptiſmus heic memoratus litterali & proprio, an vero metaphorico ſolum & myſtico, ſenſu intelligendus ſit, quodammodo diſputari poteſt. Et propterea COTELERIVS [o] pro poſteriore ſenſu opinionem ſuam declarat, *Quandoquidem*, inquiens, *lauatio corporibus competit, non animis, noſter neceſſario intelligit baptiſmum metaphoricum & myſticum, bona videlicet, quæ in baptiſmate a Deo conceduntur.* Horum bonorum præcipuum eſt ius vitæ æternæ, cuius patriarchæ poſt mortem participes facti exiſtimantur per fidem, euangelio ſibi adnuntiato habitam. Hæc erat ſpiritualis aqua, qua defunctorum animæ baptizatæ fuerunt, perinde ac viuentium corpora communi aqua tinguntur; ex cuius rei analogia par eſt, concludamus, baptiſmum aquæ omnibus ad recipiendum eum aptis, hoc eſt inter viuos adhuc agentibus, neceſſarium eſſe, ſi quidem æternæ vitæ compotes fieri cupiant. Deus quidem, ſi ipſi ita lubeat, baptiſmum ſpiritus & baptiſmum fidei, qui eſt baptiſmus verbi, ſine iſto dare poteſt: atque ita veterum nonnulli apoſtolos ſine aqua baptizatos fuiſſe iudicant, ex illo ſeruatoris dicto: *Iam vos puri eſtis propter ſermonem, quem loquutus ſum vobis.* Ita TERTVLLIANVS [p]

(o) Cotel. in loc. p. 117.

(p) Tertull. de bapt. c. XII. Quum præſcribitur, nemini ſine baptiſmo competere ſalutem, ex illa maxime pronuntiatione domini, qui ait: *niſi natus ex aqua quis erit, non habet vitam*, ſuboriuntur ſcrupuloſi, immo temerarii retractatus quorumdam, quo modo ex iſta præſcriptione apoſtolis ſalus competat, quos tinctos non inuenimus in domino, præter Paulum. Immo quum Paulus ſolus ex illis baptiſmum Chriſti induerit, aut præiudicatum eſſe de ceterorum periculo, qui careant aqua Chriſti, vt præſcriptio

& alii.

& alii. Communior vero opinio [q] est, ab ipso Christo

salua sit, aut rescindi praescriptionem, si etiam non tinctis salus statuta est. Audiui, domino teste, eiusmodi, ne quis me tam perditum existimet, vt vltro exagitem libidinem stili, quae aliis scrupulum incutiat. Et nunc illis, vt potero, respondebo, qui negant apostolos tinctos. Nam si humanum Ioannis baptismum inierant, & dominicum desiderabant, quatenus vnum baptismum definierat ipse dominus, dicens Petro perfundi nolenti: *qui semel lauit, non habet necesse rursum:* quod vtique non tincto non omnino dixisset: & haec est probatio exerta aduersus illos, qui adimunt apostolis etiam Ioannis baptismum; vt destruant aquae sacramentum. An credibile videri potest, in his personis viam tunc domini non praeparatam, id est baptismum Ioannis, quae ad viam domini per totum orbem aperiendam destinabantur? Ipse dominus nullius poenitentiae debitor tinctus est, peccatoribus non fuit necesse? Quid ergo, alii tincti non sunt? non tamen comites Christi, sed aemuli fidei, legis doctores & Pharisaei. Vnde & suggeritur, quum aduersantes domini tingui noluerint, eos qui dominum sequebantur, tinctos fuisse, nec cum aemulis suis sapuisse, maxime quando dominus, cui adhaerebant, testimonio Ioannem extulisset, *nemo*, dicens, *maior inter natos foeminarum Iohanne baptizatore*. Alii plane satis coacte iniiciunt, tunc apostolos baptismi vicem impleesse, quum in nauicula fluctibus adspersi operti sunt; ipsum quoque Petrum per mare ingredientem, satis mersum. Vt opinor autem, aliud est adspergi vel intercipi violentia maris, aliud tingui disciplina religionis. Nunc siue tincti quoquo modo fuerunt, siue inloti perseuerauerunt, vt & illud dictum domini de vno lauacro sub Petri persona ad nos tantummodo spectet, de salute tamen apostolorum satis temerarium est aestimare, quia illis vel primae adlectionis, & exinde indiuiduae familiaritatis praerogatiua compendium baptismi conferre posset. Cum illo opinor, sequebantur illum, qui credenti cuique salutem pollicebatur. *Fides tua te* (aiebat) *saluum fecit*, & *remittuntur tibi peccata*, credenti vtique, nec tamen tincto.

(q) Augustin. epist. CVII. Tunc quando ab Hierosolymis exiit cum discipulis suis in Iudaeam terram & illic morabatur cum eis, baptizabat, non per se ipsum; sed per discipulos suos; *quos intelligimus iam fuisse baptizatos*, siue baptismo Ioannis, sicut nonnulli arbitrantur, siue, quod magis credibile est, *baptismo Christi*. Neque enim ministerio baptizandi defuit, vt haberet baptizatos seruos, per quos ceteros baptizaret, qui non defuit memorabilis illius humilitatis ministerio, quando eis lauit pedes & petenti Petro, vt non tantum pedes, verum etiam manus & caput ei lauaret, respondit: *Qui lotus est, non indiget, nisi vt pedes lauet; sed est mundus totus;* vbi intelligitur, quod iam Petrus baptizatus fuerat.

Anon. auctor. de non iterando bapt. ad calcem Cypriani p. 23. edit. Oxon. (p. 21. edit. Amstelod.) Quoniam quidem & ipsi apostoli & discipuli, qui etiam alios baptizabant, *qui etiam a domino baptizati* non statim spiritum sanctum acceperint. cetera.

Clem. Alexandr. hypotypos. lib. V. ap. Ioan. Mosch. prat. spirit. cap. CLXXVI.

 eos

eos fuisse baptizatos. Similiter Deus legem de baptismo aquæ in casibus extraordinariis laxare, eiusque defectum vel martyrio vel fide & pœnitentia supplere potuit in illis, qui istius lauacri non potuerunt fieri participes; quemadmodum hanc generalem veterum hac de re sententiam fuisse, libro vltimo [r] ostendimus. Verumtamen in omnibus ordinariis casibus, vbi baptismus aquæ haberi poterat, patres in vniuersum omnes eius necessitatem vrgent ex illo CHRISTI effato: *Nisi quis fuerit genitus ex aqua & spiritu, non potest introire in regnum Dei.* Hæc non tertii vel quarti duntaxat sæculi doctrina fuit, vti SALMASIVS & SVICERVS fidem nobis facere satagunt, sed doctrina ipsorum primorum temporum, quæ apostolorum ætatem proxime sunt insequuta. Nam HERMAN PASTOREM, qui æuo vixit apostolico, vniuersalem baptismatis necessitatem videmus ipso isto seruatoris pronuntiato fundare. Adeoque qui hanc doctrinam de baptismatis necessitate tamquam nouationem vel errorem, AVGVSTINI demum ætate contra hæreticos *Pelagianos* in ecclesiam inuectum, proponunt, ipsi doctrinæ, & AVGVSTINO, & veteribus, qui eam professi ante ipsum sunt & posteris tradiderunt, iniuriam inferunt. Atque id iis, qui pædobaptismum impugnant, haud necessarium subsidium præbet, quod recta huius rei cognitio ipsis omnino adimit. Vtile igitur quodammodo duxi, hæc aduersus SALMASIVM & SVICERVM obseruare, iisque obseruationibus, quas in HERMAE PASTOREM fecit WALLVS, adiicere.

§. VII.
Ex Iustino Martyre.

ALIVS antiquus scriptor, qui sæculo secundo vixit, IVSTINVS MARTYR est, qui de baptismo infantum, tamquam

Ναὶ ἀληθῶς ἐβαπτίσθησαν, καθὼς Κλήμης ὁ Στρωματεὺς, ἐν τῷ πέμπτῳ τόμῳ ὑποτυπώσεων μέμνηται· φησὶ γὰρ, τὸ ἀποστολικὸν ῥητὸν ἐξηγούμενος τὸ λέγον (εὐχαριστῶ τῷ θεῷ, ὅτι οὐδένα ὑμῶν ἐβάπτισα) ὁ χριστὸς λέγεται Πέτρον μόνον βεβαπτικέναι, Πέτρος δὲ Ἀνδρέαν, Ἀνδρέας Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην· ἐκεῖνοι δὲ τοὺς λοιπούς. Ita sane illi (apostoli) baptizati sunt, sicut & Clemens Stromateus meminit in quinto hypotyposeon. Apostolicum enim illud dictum exponens, quod dicitur; *Gratias ago Deo, quia neminem vestrum baptizaui:* Christus, inquit, dicitur, Petrum solum baptizasse, Petrus Andream, Andreas Iacobum & Ioannem; illi autem reliquos.

(r) Vid. lib. X. cap. II. §. XX. pag. 44.

ab

ab apostolorum inde tempore vsitato, satis euidenter loquitur. Nam in apologia sua secunda [s] ait: *Permulti sexus vtriusque & sexaginta & septuaginta nati annos (apud nos), qui a pueris disciplinam Christi sunt assectati* (οἱ ἐκ παίδων ἐμαθητεύθησαν τῷ χριστῷ, qui pueri Christi discipuli facti sunt) *incorrupti & caelibes perdurant.* Iam vero IVSTINVS hanc apologiam scripsit circa annum a nato Christo CXLVIII, saeculo secundo medio, adeoque ii, quos ante saxaginta vel septuaginta annos in infantia sua baptizatos esse dicit, saeculo primo, quibusdam apostolorum adhuc viuentibus, baptizati fuerint oportet. Alio eiusdem apologiae loco [t] baptismi necessitatem probaturus haec seruatoris verba vrget: *Nisi regenerati fueritis, non introibitis in regnum caelorum.* Io. III, 3. 5. Et in dialogo cum *Tryphone Iudaeo* de vniuerso genere humano loquitur, vt quod per *Adam* [u] in mortem & fraudem seductionemque serpentis conciderit, & propria pro se quisque maligne agens culpa teneatur. Iam si omnes homines cum peccato originali nascuntur, ad infantes etiam hoc extenditur, qui idcirco regeneratione siue baptismo indigent, vt ab eo liberentur. Et hoc adsertum in IVSTINO per iustam consequentiam baptismi necessitatem in infantibus aeque ac aliis probat, vt a peccato originali redimantur. In alio loco eiusdem dialogi [x] baptismum cum circumcisione comparans *Nos*, inquit, *non istam secundum carnem suscepimus circumcisionem, sed spiritualem, quam Enoch & similes sustinuerunt. Eam vero nos per baptismum, quandoquidem peccatores fueramus, propter misericordiam ipsius Dei accepimus, omnibusque adeo illum ex aequo accipere integrum est.* Iam si baptisma circumcisioni respondet, eius-

(s) Iustin. apol. II. p. 62. Πολλοί τινες καὶ πολλαὶ ἑξηκοντοῦται καὶ ἑβδομηκοντοῦται, οἳ ἐκ παίδων ἐμαθητεύθησαν τῷ χριστῷ, ἄφθοροι διαμένουσι.

(t) Ibid. p. 94. a.

(u) Iustin. dialog. c. Tryph. p. 315. lin. vlt. p. 316. - - ὑπὲρ τοῦ γένους τοῦ τῶν ἀνθρώπων, ὃ ἀπὸ τοῦ Ἀδὰμ, ὑπὸ θάνατον καὶ πλάνην τὴν τοῦ ὄφεως ἐπεπτώκει, παρὰ τὴν ἰδίαν αἰτίαν ἑκάστου αὐτῶν πονηρευσαμένου. - - humani generis caussa, quod per Adam in mortem & fraudem seductionemque serpentis conciderat, vt interim propriam pro se maligne agentis cuiusque culpam taceam.

(x) Iustin. dial. p. 2[illegible]1. Ἡμεῖς οὐ ταύτην τὴν κατὰ σάρκα παρελάβομεν περιτομήν, ἀλλὰ πνευματικήν, ἣν Ἐνὼχ καὶ οἱ ὅμοιοι ἐφύλαξαν· ἡμεῖς δὲ διὰ τοῦ βαπτίσματος αὐτὴν, ἐπειδὴ ἁμαρτωλοὶ ἐγεγόνειμεν, διὰ τὸ ἔλεος τὸ παρὰ τοῦ Θεοῦ, ἐλάβομεν, καὶ πᾶσιν ἐφετὸν ὁμοίως λαμβάνειν.

que in locum fucceffit, & neceffario recipi debet tamquam medium, quo vera cordis circumcifio obtineatur; fequitur, vt ficut infantes ad circumcifionem fuerunt admiffi, ita quoque ad baptifma admittendi fint, vtpote quod ordinarium gratiam euangelii illis applicandi ipfosque a culpa peccati originalis purgandi medium eft.

§. VIII.

Ex auctore recognitionum, *eiusdem cum* Iuftino Martyre *ætatis*.

IVSTINO MARTYRI proxime fubiungimus vetuftum auctorem libri, qui infcribitur *recognitiones*, vel *liber itinerarius prædicationis* PETRI; quia licet non genuinum CLEMENTIS ROMANI, cuius nomen præ fe fert, opus fit, antiquum tamen fcriptum & eiusdem cum IVSTINO MARTYRE ætatis, ORIGENI *in philocalia* memoratum & a nonnullis BARDESANI SYRO, qui fæculo fecundo medio vixit, adfignatum. Hic auctor de baptifmi neceffitate iisdem plane verbis ac IVSTINVS MARTYR loquitur, ipfum ad peccatum originale expurgandum hominemque ad regnum cælorum idoneum reddendum vniuerfaliter neceffarium effe, ftatuens. Obiectionem enim per modum quæftionis faciens, *Quid confert aqua baptifmus* [y] *ad Dei cultum?* refpondet: *Primo quidem quod Deo placuit, impletur; fecundo quia regenerato ex aquis & Deo renato fragilitas prioris natiuitatis, quæ tibi per hominem facta eft, amputatur; & ita demum peruenire poteris ad falutem. Aliter vero impoffibile eft. Sic enim nobis cum facramento verus propheta teftatus eft, dicens; Amen dico vobis: nifi quis denuo renatus fuerit ex aqua, non introibit in regnum cælorum.* Non quidem de baptifmo infantum fpeciatim hic auctor loquitur, rationes autem illius eiusmodi funt, vt fermonem eius ad eos extendi, oftendant. Si enim baptifmus neceffarius eft ob hafce duas

(y) Recognit. lib. VI. n. IX. p. 551. ap. Coteler. tom. I. Quid confert &c. Hæc repetuntur in Græca Clementina homilia XI. num. XXVI. p. 698. *Τί συμβάλλεται πρὸς εὐσέβειαν τὸ βαπτισθῆναι ὕδατι; πρῶτον μὲν, ὅτι τὸ δόξαν θεῷ πράττεις· δεύτερον δὲ, ἐξ ὕδατος ἀναγεννηθεὶς θεῷ, αἰτίᾳ φόβῳ, τὴν ἐξ ἐπιθυμίας πρώτην σοι γενομένην καταλλάσσεις γένεσιν, καὶ οὕτως σωτηρίας τυχεῖν δύνῃ· ἄλλως δὲ ἀδύνατον· οὕτως γὰρ ἡμῖν ὤμοσεν ὁ προφήτης, εἰπών· ἀμὴν ὑμῖν λέγω, ἐὰν μὴ ἀναγεννηθῆτε ὕδατι ζῶντι, εἰς ὄνομα πατρὸς, υἱοῦ, ἁγίου πνεύματος, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.*

ratio-

rationes, primo vt concupiſcentia ſeu labes originalis, quæ eſt prioris natiuitatis fragilitas, amputetur, & deinde vt regnum Dei intrare valeamus; hæ ſunt generales baptiſmatis recipiendi cauſſæ, quæ ipſum non minus infantibus, quam adultis quibuscumque neceſſarium efficiunt, quandoquidem ſecundum hunc auctorem cum peccato originali naſcuntur, neque adeo regnum cælorum ingredi poſſunt, niſi a peccato per aquas baptiſmi depurgati. Habemus itaque heic in primis duobus ſæculis alterum auctorem, adſerto SALMASII & SVICERI directe contradicentem, qui doctrinam de baptiſmi ad ſalutem neceſſitate non primorum duorum ſæculorum doctrinam, ſed opinionem tantum, fuiſſe dicunt, quæ poſtea inualuerit, ex quo fundamento pædobaptiſmus in eccleſiam introductus ſit. Nemo enim pro baptiſmi ad ſalutem neceſſitate mentem ſuam planius declarare poteſt, nec vmquam declarauit, quam hic ipſe auctor fecit, ex verbis ſeruatoris noſtri *CHRISTI*, quæ ipſe cum omnibus veteribus ſcriptoribus ante & poſt ſe de ordinaria baptiſmi aquæ neceſſitate ad ſalutem interpretatus eſt. Vt adeo, ſi baptiſmus infantum, quomodo SALMASIVS contendit, opinione de baptiſmi ad ſalutem neceſſitate fundatus eſt; hic auctor baptiſmi infantum adſertor ſit, oporteat, quia ſine vlla controuerſia generalis baptiſmi ad ſalutem neceſſitatis adſertor fuit. Cuius auctoris opinioni expendendæ eo lubentius paullulum immorati ſumus, quod ignoramus, an hoc teſtimonium hac in re ab alio quopiam iam productum ſit.

§. IX.

Et Irenæo.

NON longo poſt IVSTINI MARTYRIS & auctoris modo memorati tempora IRENAEVS epiſcopus *Lugdunenſis* vixit, qui vt DODWELLVS euidenter demonſtrat [z], ex eoque CAVEVS [a] adlegat, primo ſæculo extremo circa annum XCVII. na-

(z) Dodwell. diſſert. in Irenæum.

(a) Cau. hiſtor. litter. vol. I. p. 41. edit. Londin. (p. 30. edit. Geneu.) Cl. Dodwellus diſſertatione de *ætate Irenæi*, quam vna cum aliis ad nouam Irenæi editionem parat, aliter plane quam vulgo fieri ſolet, Irenæi tempora diſponit. - - Statuit, Irenæum natum eſſe ſub Nerua ann. Chriſti XCVII. Quod quidem ex ipſis verbis colligi poſſe videtur lib. V. c. XXX. vbi exitum imperii Domitiani vocat σχεδὸν τὴν ἡμέραν γενεὰν, ſeu vt habet antiqua vertus,

tus, & POLYCARPI, qui *Ioannem* apoſtolum vidit & audiuit, diſcipulus fuit. Circa annum CLXXVI. librum ſuum *aduerſus hæreſes* ſcripſit, natus annos circiter octoginta, & non multis annis poſt diem ſuum obiit. Atque ita idoneus opinionis & praxis eccleſiæ teſtis, durante ſæculo ſecundo, agnoſcendus omnino eſt. Iam tria ſunt ad hanc materiam ſpectantia, quæ ex ſcriptis eius euidenter apparent. I. Eccleſiam tunc temporis peccatum originale credidiſſe. II. Ordinaria media hoc peccatum expurgandi fuiſſe baptiſmum. III. Infantes non minus quam reliquos ad remiſſionem peccatorum obtinendam & redemtionem *CHRISTI* eis applicandam, re ipſa fuiſſe baptizatos. Quod ad doctrinam de peccato originali attinet, non numquam illud *peccatum* [*b*] *protoplaſtorum* nominat, quod in Chriſto ablatum ſit, vinculis illis reſolutis, per quæ adligati eramus morti: peccatum, quo Deum [*c*] in primo quidem *Adam* offendimus, non facientes eius præceptum, in ſecundo autem *Adam* reconciliatos nos eſſe dicit, obedientes vſque ad mortem factos. Vt adeo infantes æque ac reliqui homines peccati culpa teneantur & redemtore cum ceteris indigeant, qui ipſos eo liberet. Iam viam ordinariam, qua a culpa originali vindicemur, baptiſmum eſſe dicit, quem *in Deum* [*d*] *regenerationem* vocat. Et hanc regenerationem infantibus æque ac adultis contingere, diſerte adfirmat. Ait enim, *Chriſtus* [*e*] *omnes venit per ſe ipſum ſaluare. Omnes inquam, qui per eum renaſcuntur in Deum,*

ſio, *pene noſtrum ſæculum.* Sæculum vero ſuum a ſuis natalibus ipſum deducere, nulli dubium eſſe poteſt. Circa annum videtur, CXXII. dum adhuc ἐν τῇ πρώτῃ ἡλικίᾳ erat, lib. III. c. III. Polycarpum vidit & audiuit. cetera.

(*b*) Iren. lib. V. c. XIX. Adhuc protoplaſti peccatum per corruptionem primogeniti emendationem accipiens, & ſerpentis prudentia deuicta in columbæ ſimplicitate, vinculis autem illis reſolutis, per quæ adligati eramus morti.

(*c*) Id. lib. V. c. XVI. Deum in primo quidem Adam offendimus, non facientes eius præceptum, in ſecundo autem Adam reconciliati ſumus, obedientes vſque ad mortem facti.

(*d*) Id. lib. I. c. XVIII. Καὶ ὅτι μὲν εἰς ἐξάρνησιν τοῦ βαπτίσματος τῆς εἰς Θεὸν ἀναγεννήσεως, καὶ πάσης τῆς πίστεως ἀπόθεσιν ὑποβέβληται τὸ εἶδος τοῦ ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ, ἐλέγχοντες αὐτοὺς ἀπαγγελοῦμεν ἐν τῷ προσήκοντι τόπῳ. Quia ad negationem baptiſmatis, *eius quæ eſt in Deum regenerationis*, & vniuerſam fidei deſtructionem remiſſa eſt ſpecies hæc in Satana, arguentes eos referemus aptiori loco.

(*e*) Id. lib. II. c. XXXIX.

infan-

infantes, & paruulos, & pueros, & iuuenes, & seniores. Ideo per omnem venit ætatem, & infantibus infans factus, sanctificans infantes: in paruulis paruulus, sanctificans hanc ipsam habentes ætatem, cetera. Hic locus nulla arte eludi potest, quamdiu per regenerationem baptisma intelligi fateare. Et pro hoc sensu ipsius IRENAEI habemus explicationem, qui baptismum nomine regenerationis appellat; atque ita veteres communiter nominant, vti SVICERVS (contra quem iam disputamus) non dubitat fateri, IVSTINVM MARTYREM [f], CHRYSOSTOMVM & GREGORIVM NYSSENVM in hanc sententiam adlegans. Quæ res baptismum infantum ætate IRENAEI, hoc est sæculo secundo, communem ecclesiæ praxin fuisse satis abunde euincit.

§. X.
Et Tertulliano.

SAECVLO secundo exeunte & ineunte tertio vixit TERTVLLIANVS, ecclesiæ *Carthaginensis* presbyter, qui quamquam singulares quasdam cogitationes hac de materia habet, de ecclesiæ tamen praxi sufficienter testatur. Priuata eius opinio erat, differendum esse infantum baptismum, si præsertim nullum mortis periculum esset, donec ad eam ætatem pertinge-

(f) Suicer. thesaur. eccles. voce ἀναγέννησις tom. I. p. 243. Quia baptismus est inter caussas *regenerationis* instrumentales, quo regenerationis gratia nobis significatur & obsignatur, vsitatissime græcis patribus ἀναγέννησις vocatur. Gregor. Nyssen. orat. de bapt. III. p. 368. Βάπτισμα τοίνυν ἐστὶν ἁμαρτημάτων κάθαρσις, ἄφεσις πλημμελημάτων, ἀνακαινισμοῦ καὶ ἀναγεννήσεως αἰτία. *Baptismus* peccatorum ablutio est, remissio delictorum, renouationis & *regenerationis caussa.* Chrysostom. in cap. IV. ad Galat. t. III. p. 749. (edit. Eton. MDCXII.) ἐπὶ τῆς ἀναγεννήσεως τῆς ἡμετέρας τὰ ῥήματα τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ ἱερέως λεγόμενα, ἅπερ ἴσασιν οἱ πιστοί, διαπλάττει καὶ ἀναγεννᾷ τὸν βαπτιζόμενον. In nostra regeneratione verba Dei per sacerdotem prolata, quæ fideles sciunt, formant & *regenerant eum, qui baptizatur.* Iustin. Martyr apol. II. vbi administrationem baptismi describit inter alia: ἔπειτα ἄγονται ὑφ' ἡμῶν ἔνθα ὕδωρ ἐστί, καὶ τρόπον ἀναγεννήσεως, ὃν καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ ἀνεγεννήθημεν, ἀναγεννῶνται· Ἐπ' ὀνόματος γὰρ τοῦ πατρὸς τῶν ὅλων καὶ δεσπότου Θεοῦ, καὶ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ πνεύματος ἁγίου, τὸ ἐν τῷ ὕδατι τότε λουτρὸν ποιοῦνται, Deinde eo adducuntur, (nempe baptizandi) a nobis, *vbi aqua est*; atque eo *regenerationis* modo, quo ipsi regenerati sumus, *regenerantur.* Nam in nomine rerum cunctarum parentis & domini Dei, & seruatoris nostri Iesu Christi, & spiritus sancti in aqua tum lauantur.

tus, & POLYCARPI, qui *Ioannem* apostolum vidit & audiuit, discipulus fuit. Circa annum CLXXVI. librum suum *aduersus hæreses* scripsit, natus annos circiter octoginta, & non multis annis post diem suum obiit. Atque ita idoneus opinionis & praxis ecclesiæ testis, durante sæculo secundo, agnoscendus omnino est. Iam tria sunt ad hanc materiam spectantia, quæ ex scriptis eius euidenter apparent. I. Ecclesiam tunc temporis peccatum originale credidisse. II. Ordinaria media hoc peccatum expurgandi fuisse baptismum. III. Infantes non minus quam reliquos ad remissionem peccatorum obtinendam & redemtionem *CHRISTI* eis applicandam, re ipsa fuisse baptizatos. Quod ad doctrinam de peccato originali attinet, non numquam illud *peccatum* [*b*] *protoplastorum* nominat, quod in Christo ablatum sit, vinculis illis resolutis, per quæ adligati eramus morti: peccatum, quo Deum [*c*] in primo quidem *Adam* offendimus, non facientes eius præceptum, in secundo autem *Adam* reconciliatos nos esse dicit, obedientes vsque ad mortem factos. Vt adeo infantes æque ac reliqui homines peccati culpa teneantur & redemtore cum ceteris indigeant, qui ipsos eo liberet. Iam viam ordinariam, qua a culpa originali vindicemur, baptismum esse dicit, quem *in Deum* [*d*] *regenerationem* vocat. Et hanc regenerationem infantibus æque ac adultis contingere, diserte adfirmat. Ait enim, *Christus* [*e*] *omnes venit per se ipsum saluare. Omnes inquam, qui per eum renascuntur in Deum,*

sio, *pene nostrum sæculum.* Sæculum vero suum a suis natalibus ipsum deducere, nulli dubium esse potest. Circa annum videtur, CXXII. dum adhuc ἐν τῇ πρώτῃ ἡλικίᾳ erat, lib. III. c. III. Polycarpum vidit & audiuit. cetera.

(*b*) Iren. lib. V. c. XIX. Adhuc protoplasti peccatum per corruptionem primogeniti emendationem accipiens, & serpentis prudentia deuicta in columbæ simplicitate, vinculis autem illis resolutis, per quæ adligati eramus morti.

(*c*) Id. lib. V. c. XVI. Deum in primo quidem Adam offendimus, non facientes eius præceptum, in secundo autem Adam reconciliati sumus, obedientes vsque ad mortem facti.

(*d*) Id. lib. I. c. XVIII. Καὶ ὅτι μὲν εἰς ἐξάρνησιν τοῦ βαπτίσματος τῆς εἰς Θεὸν ἀναγεννήσεως, καὶ πάσης τῆς πίστεως ἀπόθεσιν ὑποβέβληται τὸ εἶδος τοῦ ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ, ἐλέγχοντες αὐτοὺς ἀπαγγελοῦμεν ἐν τῷ προσήκοντι τόπῳ. Quia ad negationem baptismatis, *eius quæ est in Deum regenerationis*, & vniuersam fidei destructionem remissa est species hæc in Satana, arguentes eos referemus aptiori loco.

(*e*) Id. lib. II. c. XXXIX.

infan-

infantes, & paruulos, & pueros, & iuuenes, & seniores. Ideo per omnem venit aetatem, & infantibus infans factus, sanctificans infantes: in paruulis paruulus, sanctificans hanc ipsam habentes aetatem, cetera. Hic locus nulla arte eludi potest, quamdiu per regenerationem baptisma intelligi fateare. Et pro hoc sensu ipsius IRENAEI habemus explicationem, qui baptismum nomine regenerationis appellat; atque ita veteres communiter nominant, vti SVICERVS (contra quem iam disputamus) non dubitat fateri, IVSTINVM MARTYREM [f], CHRYSOSTOMVM & GREGORIVM NYSSENVM in hanc sententiam adlegans. Quae res baptismum infantum aetate IRENAEI, hoc est saeculo secundo, communem ecclesiae praxin fuisse satis abunde euincit.

§. X.

Et Tertulliano.

SAECVLO secundo exeunte & ineunte tertio vixit TERTVLLIANVS, ecclesiae *Carthaginensis* presbyter, qui quamquam singulares quasdam cogitationes hac de materia habet, de ecclesiae tamen praxi sufficienter testatur. Priuata eius opinio erat, differendum esse infantum baptismum, si praesertim nullum mortis periculum esset, donec ad eam aetatem pertinge-

(f) Suicer. thesaur. eccles. voce ἀναγέννησις tom. I. p. 243. Quia baptismus est inter caussas *regenerationis* instrumentales, quo regenerationis gratia nobis significatur & obsignatur, vsitatissime graecis patribus ἀναγέννησις vocatur. Gregor. Nyssen. orat. de bapt. III. p. 368. Βάπτισμα τοίνυν ἐστὶν ἁμαρτημάτων κάθαρσις, ἄφεσις πλημμελημάτων, ἀνακαινισμοῦ καὶ ἀναγεννήσεως αἰτία. *Baptismus* peccatorum ablutio est, remissio delictorum, renouationis & *regenerationis caussa.* Chrysostom. in cap. IV. ad Galat. t. III. p. 748. (edit. Eton. MDCXII.) ἐπὶ τῆς ἀναγεννήσεως τῆς ἡμετέρας τὰ ῥήματα τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ ἱερέως λεγόμενα, ἅπερ ἴσασιν οἱ πιστοὶ, διαπλάττει καὶ ἀναγεννᾷ τὸν βαπτιζόμενον. In nostra regeneratione verba Dei per sacerdotem prolata, quae fideles sciunt, formant & *regenerant eum, qui baptizatur.* Iustin. Martyr apol. II. vbi administrationem baptismi describit inter alia: ἔπειτα ἄγονται ὑφ' ἡμῶν ἔνθα ὕδωρ ἐστὶ, καὶ τρόπον ἀναγεννήσεως, ὃν καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ ἀνεγεννήθημεν, ἀναγεννῶνται· Ἐπ' ὀνόματος γὰρ τοῦ πατρὸς τῶν ὅλων καὶ δεσπότου Θεοῦ, καὶ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ πνεύματος ἁγίου, τὸ ἐν τῷ ὕδατι τότε λουτρὸν ποιοῦνται. Deinde eo adducuntur, (nempe baptizandi) a nobis, *vbi aqua est*; atque eo *regenerationis* modo, quo ipsi regenerati sumus, *regenerantur.* Nam in nomine rerum cunctarum parentis & domini Dei, & seruatoris nostri Iesu Christi, & spiritus sancti in aqua tum lauantur.

rent, qua recta a prauis diiudicare possent. Ita enim hanc in rem argumentatur, vt ecclesiæ praxin aliam fuisse, simul significet, quando ait: „[g] Pro cuiusque personæ conditione ac „dispositione, etiam ætate, cunctatio baptismi vtilior est: præ„cipue tamen circa paruulos. Quid enim necesse est, si non „tam necesse, sponsores etiam periculo ingeri? qui & ipsi per „mortalitatem destituere promissiones suas possunt, & prouen„tu malæ indolis falli. Ait quidem dominus, *Nolite illos pro„hibere ad me venire.* Veniant ergo dum adolescunt, veniant „dum discunt, dum quo veniant, docentur: Fiant christiani, „dum Christum nosse potuerint. Quid festinat innocens ætas „ad remissionem peccatorum? Cautius agetur in sæcularibus; „vt, cui substantia terrena non creditur, diuina credatur? No„rint petere salutem, vt petenti dedisse videaris. Non minore „de caussa innupti quoque procrastinandi, in quibus tentatio „præparata est tam virginibus per maturitatem, quam viduis „per vagationem, donec aut nubant, aut continentia corrobo„rentur.„ Modus argumentationis TERTVLLIANI hac in re manifesto ostendit, de introducenda noua consuetudine ipsum laborasse; adeoque ecclesiæ morem ipsius memoria fuisse, vt infantibus non minus quam adultis hominibus baptismum tribueret, ipsiusque argumenta non eo tantum spectant, vt infantes, sed vt personæ etiam quæuis innuptæ vel in viduitate constitutæ metu tentationis excludantur. Quæ eiusmodi sunt regulæ, quæ præter ipsum nulli in mentem venerunt, multo minus vlla ecclesiæ praxi fuerunt confirmatæ. Sed hæc ipsa TERTVLLIANI monitio, quantumuis singularis, ad istiusmodi tantum casus pertinere videtur, vbi nullum periculum siue formido mortis fuit: Alias enim ipse pro necessitate baptismi, si quisquam alius, pugnat, tum ex istis seruatoris [h] verbis: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, non intrabit in regnum cælorum;* tum ex vniuersali corruptione peccati originalis, quod vnumquemque *Adæ* filium immundum reddat, donec christianus effi-

(g) Tertullian. de baptismo c. XVIII.

(h) Tertull. de anima c. XL. Ita omnis anima eo vsque in Adam censeatur, donec in Christo recenseatur: tam diu immunda, quam diu recenseatur. Peccatrix autem, quia immunda, recipiens ignominiam suam ex carnis societate. cetera. Item de bapt. c. XIII.

ciatur:

ciatur: id quod in baptiſmo ſolum fiat; Quandoquidem homines non naſcantur chriſtiani, ſed fiant. Hinc neceſſitate vrgente chriſtianum quemlibet poteſtatem potius dandi baptiſmum habere arbitrabatur, quam vt quispiam ſine eo decederet. Quod arguere videtur, opinionem eius de infantum aliorumque baptiſmo differendo ad eos tantummodo caſus reſpexiſſe, vbi nulla mortis formido fuerit. Verum in his ipſis caſibus eccleſia aliam ſequebatur conſuetudinem, infantes enim ſimul ac nati eſſent, nullo licet mortis periculo eis imminente, baptizabat, vti ex ipſo TERTVLLIANI ſermone apparet, qui hac in re innouationem facere, ſed ſine ſucceſſu, adlaborabat; nam eadem praxis in eccleſia ſequentibus temporibus durauit.

§. XI.

Et Origene.

ORIGENES ſæculo tertio ineunte vixit, nec teſtimoniis ex ipſo adlegatis quicquam eſt euidentius. Loco quodam hominem in peccato naſci, dicit, idque verbis demonſtrat *Dauidis*, „Audi, inquiens, *Dauid* dicentem, *in iniquitatibus conceptus ſum &* „*in peccatis* [*i*] *peperit me mater mea*: Oſtendens, quod, quæcum„que anima in carne naſcatur, iniquitatis & peccati ſorde pol„luatur: & propterea dictum eſſe illud, quod iam ſuperius memo„rauimus; quia nemo mundus a ſorde, nec ſi vnius diei fuerit vita „eius. Addi his etiam illud poteſt, vt requiratur, quid cauſſæ ſit, „quum baptiſma eccleſiæ in remiſſionem peccatorum detur, ſe„cundum eccleſiæ obſeruantiam etiam paruulis baptiſmum dari? „Quum vtique ſi nihil eſſet in paruulis, quod ad remiſſionem debe„ret & indulgentiam pertinere, gratia baptiſmi ſuperflua videretur. Et alio loco [*k*] ait: „Paruuli baptizantur in remiſſionem pec„catorum. Quorum peccatorum? Vel quo tempore pecca„uerunt? Aut quomodo poteſt vlla lauacri in paruulis ratio „ſubſiſtere, niſi iuxta illum ſenſum, de quo paullo ante dixi„mus. Nullus mundus a ſorde, nec ſi vnius diei quidem fuerit „vita eius ſuper terram. Et quia per baptiſmi ſacramentum na„tiuitatis ſordes deponuntur, propterea baptizantur & paruuli. „*Niſi enim quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu, non poteſt intrare in*

(*i*) Origen. homil. VIII. in Leuit. tom. I. p. 145. edit. Baſil.

(*k*) Origen. in Luc. hom. XIV. tom. II. p. 213.

„*regnum caelorum*„. Vbi non tantum pædobaptiſmum conſuetudinem eccleſiæ facit, ſed ab inſtitutione etiam diuina eum deriuat. Quemadmodum alio loco [*l*] ab apoſtolica traditione illum deducit, *Eccleſia*, inquiens, *ab apoſtolis traditionem ſuſcepit, etiam paruulis baptiſmum dare. Sciebant enim illi, quibus myſteriorum ſecreta commiſſa ſunt diuinorum, quia eſſent in omnibus genuinæ ſordes peccati, quæ per aquam & ſpiritum ablui deberent: propter quas etiam corpus ipſum corpus peccati nominatur.*

§. XII.

Et e Cypriano *cum concilio* Carthaginenſi *ſub ipſo habito.*

Hoc ſæculo medio CYPRIANVS vixit, cuius ætate quæſtio de die, quo infantes baptizandi eſſent, mouebatur. *Fidus* enim quidam epiſcopus *Africanus* quæſtionem ei propoſuerat, vtrum infantes, neceſſitate ita vrgente, ſimul atque nati eſſent, baptizari deberent, an vero non niſi poſt octiduum, ſecundum regulam de circumciſione datam? Ad hanc quæſtionem CYPRIANVS & ceteri epiſcopi, qui in concilio adfuerant, numero ſexaginta ſex, ita reſpondebant [*m*]: „Quantum ad cauſſam „infantium pertinet, quos dixiſti intra ſecundum vel tertium „diem, quo nati ſint, conſtitutos, baptizari non oportere, & „conſiderandam eſſe legem circumciſionis antiquæ, vt intra „octauum diem eum, qui natus eſt, baptizandum & ſanctificandum non putares: longe aliud in concilio noſtro omnibus viſum eſt. In hoc enim, quod tu putabas eſſe faciendum, nemo „conſenſit; ſed vniuerſi potius iudicauimus, nulli hominum „nato miſericordiam Dei & gratiam denegandam. Porro ſi „etiam grauiſſimis delictoribus & in Deum multum ante peccantibus, quum poſtea crediderint, remiſſa peccatorum datur, „& a baptiſmo atque a gratia nemo prohibetur; quanto magis „prohiberi non debet infans, qui recens natus nihil peccauit; „niſi quod ſecundum *Adam* carnaliter natus, contagium mortis „antiquæ prima natiuitate contraxit? Qui ad remiſſam peccatorum accipiendam hoc ipſo facilius accedit, quod illi remittuntur non propria, ſed aliena peccata„. Heic & conſuetudinem eccleſiæ habemus & conſuetudinis iſtius ſimul rationem.

(*l*) Origen. in Roman. lib. V. c. VI. p. 543.
(*m*) Cyprian. epiſt. LIX. al. LXIV. ad Fidum p. 158. (p. 179. edit. Amſtelod.)

Infan-

Infantes videlicet baptizatos fuisse intelligimus, quod cum peccato originis essent nati, adeoque baptismo indigerent, per quem ab istius culpa & pollutione purgarentur. Huic CYPRIANI loco alium ex eodem auctore addere licebit, vbi grandem eorum, qui tempore persecutionis lapsi erant, improbitatem describens, hunc in modum crimen ipsorum exaggerat: *Ne quid deesset* [n] *ad criminis cumulum, infantes quoque parentum manibus vel impositi vel attracti, amiserunt paruuli, quod in prima, statim natiuitatis exordio fuerant consequuti;* nimirum baptismi sui beneficia. Hinc eos introducit de parentibus suis in extremi iudicii die eleganti quodam vocum concentu in hunc modum querentes. *Nos nihil fecimus, nec derelicto cibo & poculo domini ad profana contagia sponte properauimus: perdidit nos aliena perfidia, parentes sensimus parricidas. Illi nobis ecclesiam matrem, illi patrem Deum negauerunt; vt, dum parui & improuidi, & tanti facinoris ignari, per alios ad consortium criminum iungimur, aliena fraude caperemur.* Heic observandum est, infantes eucharistiæ, (quam CYPRIANVS *cibum & poculum domini* vocat) participes factos fuisse, idque ex aliis eiusdem auctoris locis patet: quæ res itidem baptismi infantum tunc vsitati testimonium est: Certum enim est, non nisi baptizatis ordinarie permissum fuisse eucharistiam de mensa domini participare. Non opus fuerit hoc ipsum pluribus concilii *Illiberritani*, OPTATI, GREGORII NAZIANZENI, BASILII, AMBROSII, CHRYSOSTOMI, PAVLINI, conciliorum *Carthaginensium*, AVGVSTINI, HIERONYMI aliorumque sæculi quarti scriptorum testimoniis comprobare, quæ collecta & aptis observationibus illustrata apud WALLVM lector inuenire potest. Ad institutum meum satis est, aduersus SALMASIVM & SVICERVM demonstrasse, quod pædobaptismus non pro noua doctrina, sæculo demum tertio orta, habendus sit, sed ex antiquioribus principiis deriuatus & per duo priora sæcula ex apostolorum praxi per manus traditus fuerit.

§. XIII.

***Baptismus infantum non ad octauum vsque diem exemplo circumcisionis procrastinandus. Neque in tertium vsque annum ex sententia* Gregorii Nazianzeni.**

(n) Cypr. de lapsis p. 125. (p. 90. edit. Amstelod.)

NVNC pauca quædam alia de pædobaptismo considerabimus, inter eos, qui infantibus, ex quo nati fuerint, istud lauacrum tribuendum esse iudicarunt. Erant in ecclesia *Africana*, quemadmodum ex modo memoratis CYPRIANI locis percepimus, qui baptismum octauo die præcise adstringebant, quod hæc regula de circumcisione data esset. Verum CYPRIANVS & concilium *Carthaginense* ad omnia argumenta respondebant, quæ in medium pro hac innouatione proferebantur, quæ res tantum problema fuisse, & vix vmquam in praxin deducta videtur. Qui isti sententiæ fauebant, *vestigium infantis in primis partus sui diebus constituti*, *mundum non esse* dicebant, *quod vnusquisque nostrum adhuc horreat exosculari*. Quibus CYPRIANVS respondebat: „Non hoc putamus [o] ad cælestem gratiam dandam „impedimentum esse oportere, scriptum est enim: *omnia munda sunt mundis*, nec aliquis nostrum id debet horrere, quod „Deus dignatus est facere. Nam etsi adhuc infans a partu no„vus est, non ita est tamen, vt quisquam illum in gratia dan„da atque in pace facienda horrere debeat osculari; quando „in osculo infantis vnusquisque nostrum pro sua religione ipsas „adhuc recentes Dei manus debeat cogitare, quas in homine „modo formato & recens nato quodammodo exosculamur, „quando id, quod Deus fecit, amplectimur.„ Ad alterum, quod octauum diem in circumcisione obseruatum fuisse, dicebant, ita respondet: „Quod in *Iudaica* circumcisione carnali „octauus dies obseruabatur, sacramentum est in vmbra atque „in imagine ante præmissum, sed veniente Christo veri„tate completum. Nam quia octauus dies, id est, post sab„bathum primus dies futurus erat, quo dominus resurge„ret, & nos viuificaret, & circumcisionem nobis spiritua„lem daret: hic dies octauus, id est, post sabbathum primus „& dominicus præcessit in imagine, quæ imago cessauit, super„veniente postmodum veritate, & data nobis spirituali circum„cisione. Propter quod neminem putamus a gratia conse„quenda impediendum esse ea lege, quæ iam statuta est, nec „spiritualem circumcisionem impediri carnali circumcisione de„bere, sed omnem omnino admittendum esse ad gratiam *CHRI-*

(o) Cypr. epist. LIX. al. LXIV. ad Fidum p. 160. (p. 181. edit. Amstelod.)

STI;

„*STI*; quando & *Petrus* in actis apostolorum loquatur & dicat: „*Dominus mihi dixit, neminem hominum communem dicendum & immundum.*„ Hic vnus solus locus est, in quo hanc quaestionem factam legimus; & post datam hanc responsionem numquam eam denuo propositam inuenimus. Vt adeo haec temporis circumstantia numquam in ecclesia inualuisse videatur. GREGORIVS NAZIANZENVS singularem quoque opinionem fouit ratione temporis, quo infantes baptizandi essent, nullo mortis periculo vrgente. Ita namque satius esse credebat, baptismum ad tertium aetatis annum differri, sed si quod periculum intercederet, simul ac nati essent, baptizari eos oportere statuebat, vt ne sine baptismo decederent. Verba ipsius haec sunt: „Quid „de iis dices, (p) qui adhuc tenera aetate sunt, nec aut damnum „aut gratiam sentiunt? An eos quoque baptizabimus? Ita prorsus, si quid periculum vrgeat. Praestat enim absque sensu sanctificari, quam sine sigillo & initiatione abscedere. Atque „huius rei ratio nobis est circumcisio, die octauo peragi solita, quae baptismi figuram quodammodo gerebat, atque iis, „qui rationis adhuc expertes erant, offerebatur. Eodem quoque modo postium vnctio, quae rebus sensu carentibus adhibita primogenitis salutem adferebat. De reliquis ita censeo, „vt triennio exspectato, aut aliquanto breuiori vel longiori „temporis spatio, nam tum & mystici quiddam audire & respondere possunt, ac si minus plene & exacte intelligunt, imbuuntur tamen & informantur, ita demum per magni baptismi sacramentum & animos & corpora sanctificent.„ Sed haec singularis, vt diximus, NAZIANZENI opinio fuit, ex specialioribus adsumta rationibus, in quam ecclesia numquam consensit. Quocirca eam *Fidi Africani* opinioni iungimus tamquam

(p) Naz. orat. XL. de bapt. (tom. I. p. 658. a. b.) *Τί δ' ἂν εἴποις περὶ τῶν ἔτι νηπίων, καὶ μήτε τῆς ζημίας ἐπαισθανομένων, μήτε τῆς χάριτος; ἦ καὶ ταῦτα βαπτίσομεν; πάνυγε, εἴπερ τις ἐπείγοι κίνδυνος· κρεῖσσον γὰρ ἀναισθήτως ἁγιασθῆναι, ἢ ἀπελθεῖν ἀσφράγιστα καὶ ἀτέλεστα· καὶ τούτου λόγος ἡμῖν, ἡ ὀκταήμερος περιτομή, τυπική τις οὖσα σφραγὶς καὶ ἀλογίστοις ἔτι προσαγομένη· ὡς δὲ καὶ ἡ τῶν φλιῶν χρῖσις, διὰ τῶν ἀναισθήτων φυλάττουσα τὰ πρωτότοκα· περὶ δὲ τῶν ἄλλων δίδωμι γνώμην τὴν τριετίαν ἀναμείναντας, ἢ μικρὸν ἐντὸς τούτου, ἢ ὑπὲρ τοῦτο, ἡνίκα καὶ ἀκοῦσαί τι μυστικὸν, καὶ ἀποκρίνεσθαι δυνατόν· εἰ καὶ μὴ συνιέντα τελείως, ἀλλ' οὖν τυπούμενα, οὕτως ἁγιάζειν καὶ ψυχὰς καὶ σώματα τῷ μεγάλῳ μυστηρίῳ τῆς τελειώσεως.*

sen-

sententias priuatis hominibus peculiares, quæ in publica & approbata ecclesiæ praxi nullum vmquam locum inuenerunt.

§. XIV.

In quibusdam tamen ecclesiis ad appropinquantis cuiusdam festiuitatis tempus dilatus.

VERVMTAMEN in nonnullis ecclesiis consuetudo obtinuit, vt baptismus infantum æque ac adultorum, si nullum mortis periculum appareret, differretur ad illustrioris cuiusdam festiuitatis tempus, quod peculiariter solemni baptismatis administrationi destinatum erat & constitutum. In THESSALIA solis diebus paschæ baptismum datum fuisse auctor est SOCRATES [q]: qui ex eo factum dicit, vt plerique apud illos citra baptismum decesserint. Non quidem de infantibus hoc diserte dicit: Sunt tamen rationes, quæ nos inducunt ad credendum, de illis non minus quam adultis hoc intelligi oportere. Nam & in *Gallicanis* & *Hispanicis* conciliis canones exstant, qui infantes sola paschatis solemnitate præcipiunt baptizari, nisi quis casus necessitatis & imminens mortis periculum secus id fieri vrgeat. In concilio *Antissiodorensi* [r] pro ecclesiis *Gallicanis* hoc decretum legimus: *Non licet absque paschæ solemnitate vllo tempore baptizare, nisi illos, quibus mors vicina est, quos grabatarios dicunt. Quod si quis in alio pago, contumacia faciente, post interdictum hoc infantes suos ad baptismum detulerit in ecclesias nostras, non recipiantur. Et quicumque presbyter ipsos extra nostrum permissum recipere præsumserit, tribus mensibus a communione ecclesiæ sequestratus sit.* Concilium *Bracarense* secundum [s] de simili consuetudine in ecclesiis *Hispanicis* loquitur, *Mediante quadragesima*, inquiens, *ex viginti diebus baptizandos infantes ad exorcismi purgationem offerre præcipiant.* AVGVSTINVS quoque de infantium baptismo loquitur, quando in sermone, *dominica palmarum* recitato, sic ait [t]: *Hodie octauæ dicuntur infantium. - - Illi pueri, infantes, paruuli, lactantes, maternis vberibus inhærentes, & quantum in eos gratiæ referatur, nescientes, vt ipsi videtis, quia infantes vocantur, & ipsi habent octauas hodie. Et isti senes,*

(q) Socrat. lib. V. c. XXII. ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ πάσχα μόνον βαπτίζουσι· διὸ σφόδρα πλὴν ὀλίγων οἱ λοιποὶ μὴ βαπτισθέντες ἀποθνήσκουσιν.

(r) Concil. Antissiodor. c. XVIII. (tom. V. concil. p. 959.)

(s) Concil. Bracar. II. al. III. c. IX. (ibid. p. 898.)

(t) August. serm. CLX. de tempore, tom. X. p. 331. (p. 953. a. edit. Basil. MDLXIX.)

iuuenes

iuuenes adolescentuli, omnes infantes. AMBROSIVS [u] etiam innumerorum infantium, ad suscipiendum baptismum die paschatis venientium, meminit. *Haec*, inquit, *illa est caelestium mysteriorum gratia, hoc paschae donum, haec optabilis anni festiuitas, haec exordia gignentium rerum. Hinc vitalis lauacri sacra ecclesiae editi puerperio infantes, paruulorum simplicitate renati, balatu innocentes perstrepunt conscientiae. Hinc casti patres, pudicae etiam matres nouellam per fidem stirpem prosequuntur innumeram. Hinc sub fidei arbore ab vtero fomitis innocui cereorum splendet ornatus. Hinc caelestis meriti sanctificantur munere, & sacramenti spiritalis celebri mysterio saginantur.* Quae omnia satis probant, quod, licet extrema necessitate vrgente infantes quouis tempore baptismum recipere potuerint, tamen si nulla mortis formido intercesserit, ipsorum non minus quam adultorum hominum baptismus multis in locis ad festiuitatem paschalem differri solitus sit.

§. XV.

Quaestionum quarumdam solutio. Num infantes, solo patre vel matre sola christianam profitente religionem, baptizari potuerint.

DVM in hoc argumento de baptismo infantium versamur, non abs re fuerit, certas quasdam quaestiones soluere, quae de eo fieri possunt, quatenus ex praxi ecclesiae vel vetustorum scriptorum iudicio earum solutio dari potest. Vna quaestio ad eos attinet infantes, quorum parentum pars altera christianae, altera autem *iudaicae* religioni, vel ethnicismo addicta erat. Hi ex parentum partis christianae iure ad baptismum admittendi credebantur. Ita enim in concilio *Toletano* quarto [x] decretum fuit in casu mulierum, quarum mariti essent *iudei*. *Filii qui ex talibus (iudaeis) nati exsistunt, fidem atque conditionem matris sequantur. Similiter & hi, qui procreati sunt de infidelibus mulieribus & fidelibus viris, christianam sequantur religionem, non iudaicam superstitionem.*

§. XVI.

Num parentum, ab ecclesia communione segregatorum, liberos baptizari licuerit.

(u) Ambros. de mysterio paschae cap. V. (tom. IV. opp. p. 304. edit. Paris. MDCXLII.)
(x) Concil. Tolet. IV. c. LXIII. (tom. V. conc. p. 1720.)

Alia quaestio de illis infantibus agit, quorum parentes excommunicationi & censuris ecclesiae subiacebant. AVGVSTINO hanc quaestionem considerandi occasionem dederat *Auxilius* quidam episcopus iuuenis, qui indomito zelo abreptus *Classicianum* quemdam excommunicauerat, tota eius familia anathemati & sacrorum interdictioni simul subiecta. Quae praxis erat, quam, etsi a recentioribus quibusdam episcopis *Romanis* nimium quantum exercitam, veteres numquam permiserunt. Omnes etiam liberos, durante isthoc anathemate in illa familia natos, a baptismo repulisse videtur. Vnde AVGVSTINVS mittendi ad eum deque facti eius rationibus expostulandi arrepta occasione in hunc modum scribit: „Apud caritatem tuam [y] „tacere non potui, vt si habes de hac re sententiam, certis ra„tionibus vel scripturarum testimoniis exploratam, nos quoque „docere digneris; quomodo recte anathematizetur pro patris „peccato filius, aut pro mariti vxor, aut pro domini seruus, si „eodem tempore, quo vniuersa domus est anathemate obli„gata, nascuntur, nec ei possit per lauacrum regenerationis „in mortis periculo subueniri. Neque enim haec corporalis est „poena, qua legimus quosdam contemtores Dei cum suis o„mnibus, qui eiusdem impietatis participes non fuerunt, pari„ter interfectos: tunc quidem ad terrorem viuentium mortalia „corpora perimebantur, quandoque vtique moritura. Spiri„tualis autem poena qua fit, quod scriptum est: *Quae ligaueris in* „*terra, erunt & ligata in caelo: animas obligat, de quibus dictum est:* „*Anima patris mea est, & anima filii mea est. Anima, quae peccauerit,* „*ipsa morietur.* Audisti fortasse, aliquos magni nominis sacer„dotes cum domo sua quempiam anathematizasse peccantium: „sed forte si essent interrogati, reperirentur idonei reddere in„de rationem. Ego autem, quoniam, si quis ex me quaerat, „vtrum recte fiat, quid ei respondeam, non inuenio. Num„quam hoc facere ausus sum, quum de quorumdam facinori„bus, immaniter aduersus ecclesiam perpetratis, grauissime per„mouerer.„ Ex quibus commode nos concludere posse puto, excommunicationem parentis filium iure baptismi priuare non posse. Et quamquam fuerunt, qui potestati ecclesiae hac

(y) August. epist. LXXV. ad Auxilium.

in

in re extenderunt limites, tantum tamen abest, vt actiones ipsorum generatim approbatæ & lege quadam confirmatæ, vt potius censuram mereri creditæ sint. Qui scire cupiunt, quemadmodum ecclesiæ reformatæ hunc casum de admittendis ad baptismum parentum excommunicatorum filiis soluerint, aliam dissertationem[z], quam iam pridem in ecclesiæ defensionem scripsimus, consulere possunt, in qua hunc casum speciatim considerauimus, & ex celebratissimarum quarumdam ecclesiarum reformatarum principiis & praxi decidimus.

§. XVII.

Num infantes expositios, quorum parentes ignoti, baptizari fas fuerit.

ALIA quæstio, aliquando in ecclesia primitiua agitata, ad eos infantes attinebat, qui vel proiecti erant, vel a barbaris redemti, quorum parentes latebant & consequenter incertum prorsus erat, vtrum baptizati essent nec ne? Res hæc erat, quæ frequenter accidere solebat in *Africa*, vbi christiani diuersis barbaris nationibus erant contermini: Et quæstio a patribus *Africanis*, facta consultatione, in concilio quodam *Carthaginensi* hunc in modum soluebatur: *Placuit de infantibus* [a], *quoties non inueniuntur certissimi testes, qui eos baptizatos esse, sine dubitatione testentur, neque ipsi sunt per ætatem idonei de traditis sibi sacramentis respondere, absque vllo scrupulo eos esse baptizandos, ne ista trepidatio eos faciat sacramentorum purgatione priuari.* Et hoc decretum rogantibus ecclesiarum *Mauritaniæ* legatis fiebat, qui synodum certiorem fecerant, multos tales infantes apud se a barbaris redimi. Quo in casu dubium omnino erat, vtrum parentes eorum gentiles an christiani essent.

(z) French *churches Apology for the church of* England, Book 3. chap. 19.

(a) Conc. Carth. V. c. VI. (tom. II. conc. p. 1216.)
Cod. can. Afric. c. LXXII. Ὁμοίως ἤρεσε περὶ τῶν νηπίων, ὁσάκις μὴ εὑρίσκονται βέβαιοι μάρτυρες, οἱ ταῦτα ἂν ἀμφιβόλως βαπτισθέντα εἶναι λέγοντες κἂν οὐδὲ αὐτὰ διὰ τὴν ἡλικίαν περὶ τῆς παραδοθείσης αὐτοῖς μυσταγωγίας ἀποκρίνεσθαι ἐπιτηδείως ἔχωσι, χωρὶς τινὸς προσκόμματος ὀφείλειν ταῦτα βαπτίζεσθαι, μή ποτε ὁ τοιοῦτος δισταγμὸς ἀποστερήσῃ αὐτὰ τῆς τοιαύτης τοῦ ἁγιασμοῦ καθάρσεως· ἐν τούτῳ γὰρ οἱ τοποτηρηταὶ τῶν Μαύρων ἀδελφοὶ ἡμῶν τοῦτο ἐβουλεύσαντο, ὅτι πολλοὺς τοιούτους ἀπὸ τῶν βαρβάρων ἐξαγοράζονται.

§. XVIII.

§. XVIII.

Num liberi iudæorum *vel gentilium in quocumque casu baptizari potuerint.*

Vervmtamen si, (vti in quibusdam casibus vsu veniebat) parentes infantium, qui diuina prouidentia in potestatem venerant christianorum, meri iudæi vel ethnici esse manifesto noscerentur: tunc infantibus istis baptismus non denegabatur, eo quod iam possessio christianorum facti fuerant, qui pro illis fidem suam interponentes eorum se educationis rationem habituros promittebant. Hoc ex avgvstino [b] patet, qui disertis verbis ait: *Aliquando filiis infidelium præstatur hæc gratia, vt baptizentur, quum occulta Dei prouidentia in manus piorum quomodocumque perueniunt.* Aliquando pecunia redemti, aliquando iusto bello capti, aliquando etiam a beneficis hominibus collecti erant [c], vbi parentes crudeliter eos proiecissent. In quibus casibus vniuersis vel sponsorum fides & promissum, vel fides ecclesiæ generatim, quæ communis eorum mater erat, & cuius nunc filii esse credebantur, ad ius baptismatis eis dandum sufficiebat. Sacræ ecclesiæ virgines, rebus ita exigentibus, sæpenumero pro ipsis spondebant, curamque religiosæ eorum educationis in se suscipiebant. Atque ita accidit, vt, quemadmodum ambrosivs, vel quisquis excellentis libri *de vocatione gentium* [d] auctor est, obseruauit, *vt multis, quos suorum impietas deseruit, alienorum cura seruierit & ad regenerationem venerint per extraneos, quæ eis non erat prouidenda per proximos.* Quod beneficentiæ & libertatis genus inter veteres ita generatim vsitatum erat, vt recentiores quidam scriptores [e] hoc intuitu cum laude & commendatio-

(b) Aug. de grat. & libero arbitrio cap. XXII. tom. VII. p. 527. (p. 1323. edit. Basil. MDLXIX.)

(c) Aug. epist. XXIII. ad Bonifac. Videas multos non offerri a parentibus, sed etiam a quibuslibet extraneis, sicut a dominis seruuli aliquando offeruntur. Et nonnumquam mortuis parentibus suis paruuli baptizantur ab eis oblati, qui illis huiusmodi misericordiam præbere potuerunt. Aliquando etiam, quos crudeliter parentes exposuerunt, nutriendos a quibuslibet, nonnumquam a sacris virginibus colliguntur, & ab eis offeruntur ad baptismum.

(d) Ambros. de vocat. gent. lib. II. c. VIII.

(e) Vid. Riuetum & Walæum in synopsi purioris Theologiæ disput. XLIV. num. XLIX. (p. m. 492. edit. Lugd. Batau. MDCXLIII.) Augustinus & alii veteres sine controuersia eos, qui legitime venissent in potestatem christianorum,

ne

ne de eo loquantur, & eiusmodi infantes eodem baptismi iure gaudere dicant, quo serui *Abrahæ*, pecunia ipsius emti, circumcisionis iure gauisi sint non minus, quam qui domi suæ ipsi nati fuerant. Et in adferendo, quod nempe hæc sine controversia communis praxis in ecclesia primitiua fuerit, eatenus conspirant, vt AVGVSTINVM hoc tamquam firmissimo argumento ad probandam liberam gratiam & electionem aduersus *Pelagianos* vsum fuisse, dicant. Quod heic obiter tantum notamus, propter errantes quosdam homines, qui eiusdem praxis studium in ecclesia *Anglicana* non illius beneficentiæ, sed vitio potius & errori in constitutione eius admisso, adscribunt.

§. XIX.

Num infantes, dum parentes ipsorum adhuc gentiles essent, nati baptizari potuerint.

ALIA quæstio superest de iis infantibus, qui parentibus, gentilitatis superstitioni adhuc deditis, nati fuerunt. Sed vero de illis nullum vmquam dubium fuit; nam simul atque ipsi parentes baptizati erant, in id incumbere debebant, vt coniuges & liberos & omnes suos ad baptismum suscipiendum perducerent. Quem in finem lex quædam in codice *Iustinianeo* (f) reperitur, seueram illis pœnam iniungens, qui hac in re neglectionis vel præuaricationis conuincerentur. Ita enim ibi decretum legimus: *Qui nondum sunt baptizati, ipsi cum liberis & coniugibus & omnibus suis perducant se ad sanctas ecclesias: Et suos paruulos liberos sine mora baptizari curent: maiores vero prius scripturas secundum canones doceantur. Si vero propter militiam vel dignitatem vel facultates habendas fingant baptizari; & liberos aut coniuges suas aut*

baptizandos sentiebant. *Aliquando*, inquit, *filiis infidelium præstatur hæc gratia, vt baptizentur; quum occulta Dei prouidentia in manus piorum quomodocumque perueneriunt.* Nos vero legitime in potestatem christianorum venire iudicamus, si vel iusto bello capiantur, aut emantur a christianis, vt videre est ex Genes. XVII. v. 12. *Circumcidetur vobis natus dies octo omnis mas per ætates vestras, natus domi, & emtus pecunia tua.*

(f) Cod. Iustin. lib. I. tit. XI. de paganis leg. X. num. I. Οἱ μήπω βαπτισθέντες, ἑαυτοὺς καὶ παῖδας, καὶ γαμετὰς, καὶ πάντας τοὺς αὐτῶν προσαγέτωσαν ταῖς ἁγίαις ἐκκλησίαις, καὶ τὰ μὲν αὐτῶν τέκνα μικρὰ ὄντα χωρὶς ἀναβολῆς βαπτίζονται· οἱ δὲ τέλειοι πρότερον τὰς γραφὰς κατὰ τοὺς κανόνας διδάσκονται· Εἰ δὲ διὰ τὸ τυχεῖν στρατείας, ἢ ἀξίας, ἢ οὐσίαν ἔχειν σχηματίζονται βαπτισθῆναι· καὶ τοὺς παῖδας

dome-

domesticos & necessitudine sibi iunctos in errore reliquerint, publicatione bonorum damnantur & pro merito puniuntur, nec republica fruuntur. PHOTIVS hanc legem in *nomocanone* repetit, eique aliam eiusdem generis addit de *Samaritanis*, quod licet ipsi ad baptismum non admittendi sint prius, quam duos annos in fide instituti sint, eorum tamen liberi sine eiusmodi cunctatione admitti debeant. Quæ lex etiam nunc inter *nouellas Iustiniani* [g] exstat. Ex quibus omnibus apparet, quod simul ac *iudaeus* quispiam vel gentilis baptizatus, vel in ordinem duntaxat catechumenorum adscitus fuisset, ipsius liberi baptismo digni fuerint habiti, adeoque lege sic iubente ad baptizandum offerri debuerint. Tantum de infantibus & de diuersis casibus, quos in veterum scriptorum monimentis, ad eorum baptismum spectantes, deprehendimus.

LIBRI VNDECIMI

CAPVT QVINTVM

DE BAPTISMO ADVLTORVM.

§. I.

Adulta ætate homines sine præuia institutione, qua ad respondendum pro se ipsis redditi essent idonei, baptizare non licitum.

ALIVD genus hominum, quibus baptismus conferebatur, erant adulti, qui ad annos pubertatis peruenerant, quique

ἢ τὰς γαμετὰς αὐτῶν ἢ τοὺς ἐν τοῖς οἴκοις αὐτῶν ἐπὶ τῆς πλάνης ἐάσωσι, καὶ τὰ αὐτοῖς προσήκοντα δημεύονται, καὶ δεόντως τιμωροῦνται, καὶ τῆς πολιτείας οὐ μετέχουσιν. Hæc lex repetitur a Balsamone constitut. eccles. apud Iustell. biblioth. iuris canon. tom. II. p. 1298. Et in Photii nomocan. tit. IV. c. IV. p. 907. ibid.

(g) Phot. nomocan. tit. IV. c. IV. p. 907. Iustin. nouell. CXLIV. c. II. ἐπὶ ἐνιαυτοὺς δύο κατηχεῖσθαι, μανθάνειν τε τὰς γραφὰς κατὰ δυνατὸν, καὶ τότε προσφέρεσθαι τῷ τῆς ἀπολυτρώσεως βαπτίσματι, τῇ μετανοίᾳ τοῦ τοσούτου χρόνου καρπωμένους τὴν ὡς ἀληθῶς ἀπολύτρωσιν· τοὺς δὲ νέους σφόδρα καὶ διδασκαλίας οὐ συνιέντας, ἐφίεμεν καὶ τῆς παρατηρήσεως ταύτης χωρὶς ἀξιοῦσθαι τοῦ ἁγίου βαπτίσματος. Per duos primum annos in fide instituantur, & pro viribus scripturas ediscant: tuncque demum sacro redemtionis offeruntur baptismati, tam longi temporis pœnitentia prorsus redemtionis fructum adsequuti. Pueros autem admodum, qui per ætatem doctrinas intelligere nequeunt, etiam absque hac obseruatione sacro dignari baptismate admittimus.

istis temporibus præcipuum baptizatorum corpus constituebant. Hi communiter ex *iudaismo* & gentilitatis superstitione conuersi erant, qui ante, quam ad baptismum admitti possent, aliquod temporis interuallum in ordine catechumenorum transigere debebant, vt ad professionem fidei ac vitæ christianæ per se ipsos edendam idonei redderentur. Nam sine eiusmodi professione, suis ipsorum verbis edita, ad priuilegium baptismi admitti non solebant. Tempus institutioni eorum constitutum, institutionisque rationem ac methodum, iam libro vltimo speciatim considerauimus. Quidquid igitur obseruandum superest, ad quosdam casus speciales attinet, quos in antiquorum conciliorum canonibus reperimus decisos, quando, quum homines ætate maturiore turmatim ad baptismum venirent, ecclesia multos casus considerandi occasionem habebat, quales in posterioris æui regulis vix inuenias.

§. II.

Homines tamen muti in certis quibusdam casibus baptizari poterant.

VNVS quidam ex hisce casibus dubiis ad homines attinebat mutos, quibus facultas tempore baptismi pro se respondendi ademta erat. Hoc in casu si homines baptismum recipiendi desiderium aperuissent ante, quam in istam infirmitatem incidissent; vel si idoneis signis præsens desiderium suum declarare possent, ecclesia ipsorum petitionem benigne accipiebat, eosque ad baptismatis admittebat priuilegium. Concilium primum *Arausicanum* [a] canonem aliquem in istiusmodi hominum gratiam fecit, respectu habito ad baptismum pariter & pœnitentiam. Sic enim statuit: *Subito obmutescens, prout status eius est, baptizari aut pœnitentiam etiam accipere potest, si voluntatis præteritæ testimonium aliorum verbis habet, aut præsentis in suo nutu.* In codice *Africano* canon exstat in eamdem hanc sententiam: *Vt ægrotantes* [b] *si pro se respondere non possunt, quum voluntatis eorum testimonium hi, qui sui sunt, periculo proprio dixerint, baptizentur.* Et inter re-

(a) Concil. Arausican. I. c. XII. (tom. III. concil. p. 1449.)

(b) Concil. Carthag. III. c. XXXIV. (tom. II. conc. p. 1172.) In codice canonum ecclesiæ Africanæ can. XLV. hic canon repetitur: Ὥστε τοὺς ἀσθενοῦντας, οἵ τινες ὑπὲρ ἑαυτῶν ἀποκρίνεσθαι οὐ δύνανται, τότε βαπτίζεσθαι, ὅτε τῇ αὐτῶν προαιρέσει τὴν περὶ αὐτῶν μαρτυρίαν κινδύνῳ ἰδίῳ εἴπωσιν.

sponsa

ſponſa canonica TIMOTHEI, epiſcopi eccleſiæ *Alexandrinæ*, quoddam eiusdem argumenti habetur. Quæritur enim [*c*] ibi: *Si quis catechumenus, quum eſſet infirmus, emotæ mentis factus ſit, nec poſſit ipſe fidem confiteri, ſuique ſuadeant, vt donec viuit, ſanctum baptiſmum accipiat, debeatne accipere, annon?* Et reſpondetur: *Debet accipere, ſi non ab immundo ſpiritu tentetur.* Exemplum habemus, quod reuera in *æthiopis* cuiusdam *Africani* baptiſmo accidit *Carthagine*, quem dominus ſuus inter catechumenos inſtruendum & inter competentes ad baptiſmum præparandum curauerat. Profeſſionem fidei & vſitatam renuntiationem publice fecerat in eccleſia, vti iamiam baptizandis moris erat facere ante, quam ad conſummandum illud myſterium baptiſterium ingrederentur. Enimuero, quum iam baptiſmi tempus præſto eſſet, febrim ſubito nactus ſermonis vſum perdebat. Hoc non obſtante baptiſmo donabatur, aliis ipſius nomine, quaſi eſſet infans, reſpondentibus. FERRANDVS, qui hiſtoriam narrat, dubia quædam ſua de hoc baptiſmo FVLGENTIO, eccleſiæ *Ruſpenſis* in *Africa* epiſcopo, aperiebat, qui conſolatoriam ei reſponſionem dabat in hanc ſententiam, habuiſſe iſtum adoleſcentem [*d*] o-

(*c*) Timoth. reſponſ. canon. c. IV. ap. Beuereg. pandect. tom. II. p. 166. Ἐρώτησις· Ἐάν τις κατηχούμενος, ὢν ἀσθενής, γένηται ἐκ φρενὸς, καὶ μὴ δύνηται αὐτὸς ὁμολογῆσαι τὴν πίστιν, καὶ παρακαλῶσιν οἱ ἴδιοι αὐτοῦ, ἵνα λάβῃ τὸ ἅγιον βάπτισμα, ἕως ζῇ, ὀφείλει λαβεῖν, ἢ οὔ; Ἀπόκρισις· Ὀφείλει λαβεῖν, ἐὰν μὴ ὑπὸ πνεύματος ἀκαθάρτου πειράζηται.

(*d*) Fulgent. de baptiſmo Aethiopis c. VIII. Neque enim ab hac ſententia noſtrum animum reuocare debet vlla ſuſpicio, ne quis dicat, quod ille (ſaluus eſſet, ſi nec ad ipſam tinctionem corporis perueniſſet,) cum vtique non dicamus, illum ſine baptiſmi ſacramento ſola confeſſione potuiſſe ſaluari. Qui enim crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Illum vtique adoleſcentem, quia credidiſſe, & confeſſum fuiſſe nouimus, ideo per ſacramentum baptiſmatis ſaluum fuiſſe firmamus. Qui ſi non baptizaretur, non ſolum neſciens, ſed etiam ſciens nullatenus ſaluaretur. Via enim ſalutis fuit in confeſſione, ſalus in baptiſmate. Nam in illa ætate, non ſolum ei confeſſio ſine baptiſmate nihil prodeſſet, ſed nec ipſum baptiſma non credenti neque confitenti vllatenus proficeret ad ſalutem. Ideo ergo illi Deus confeſſionem prodeſſe voluit, quia eum vſque ad ſanctam regenerationem in hac vita ſeruauit. Donum itaque ſanctæ regenerationis ſicut ille, quia voluit, petiuit; ſic Deus, quia voluit, dedit. Vid. ſimilis caſus apud Auguſtin. confeſſ. lib. IV, c. IV. Quum laboraret ille (amicus meus) febribus, iacuit diu ſine ſenſu in ſudore letali. Et quum deſperaretur, baptizatus eſt neſcius. - - baptiſmum acceperat mente atque ſenſu abſentiſſimus.

mnes

omnes conditiones, a *CHRISTO* in adultis hominibus requisitas, quod nimirum credere & sic baptizari debeant. Credere idque confiteri, esse hominis baptizandi: baptismum dare, solum actum esse ministri ecclesiæ. Et licet hic homo ratione destitutus fuerit, quum minister hunc baptismi actum perficeret, vsum tamen rationis eum habuisse, vbi ipse per se proprium baptismatis sui actum perfecisset. Nullum quidem nisi infantes saluari fide eorum, qui eos adducant, ab hominibus autem rationis vsum habentibus fidem propriam requiri; hunc vero adolescentem confessum esse, dum mentis compos fuerit, & baptizatum, dum adhuc vixerit. Vnde concludit, non dari caussam de salute eius dubitandi, quia fecerit, quidquid ab ipso fuerit requisitum, & baptizatus sit eo modo, quem canones hoc in casu præscribant. Liceat his omnibus addere, quod hunc in modum ALBASPINAEVS & multi alii canonem concilii *Illiberritani* [c] interpretentur, loquentem de catechumeno, qui, statione sua deserta, ad ecclesiam per longum temporis intervallum non accessisset, tandem baptizari cupiat. Hoc in casu, etiamsi vox illi esset interclusa, baptizari poterat, si eum de clero quispiam, vel alii testes fideles agnoscerent, voluisse esse christianum, eo, quod in veterem hominem deliquisse, (vel, vt alia exempla legunt, eo, quod veterem hominem dereliquisse) videretur. Idem hoc priuilegium erat, quod hominibus in negotio pœnitentiæ indulgeri solebat, de quo in concilio ante citato *Arausicano* habetur mentio, nec non in concilio *Carthaginensi* quarto, vbi canon sic habet [f]: *Qui pœnitentiam in*

(c) Concil. Illiberritan. can. XLV. (tom. I. conc. p. 971.) Qui aliquando fuerit catechumenus, & per infinita tempora ad ecclesiam non accesserit; si eum de clero quisque cognouerit esse christianum, aut testes aliqui exstiterint fideles, placuit, ei baptismum non negari; eo quod in veterem hominem deliquisse (al. eo quod veterem hominem dereliquisse) videatur.
Albaspin. in hunc canonem ibid. p. 1002. a. Existimarim, agi de catechumeno apostata, qui mortis insperatæ discrimine interceptus baptismum peteret, & cui ante vox intercluderetur, quam ad eum accessisset presbyter.

(f) Concil. Carthag. IV. can. LXXVI. Leo ep. LXXXIX. al. XCI. ad Theodorum Foroiuliensem (tom. III. concil. p. 1404. a.) Quod si aliqua vi ægritudinis ita fuerint adgrauati, vt quod paullo ante poscebant, sub præsentia sacerdotis significare non valeant, testimonia eis fidelium circumstantium prodesse debebunt, vt simul & pœnitentiæ & reconciliationis beneficium consequantur, cetera.

infirmitate petit, si casu, dum ad eum sacerdos inuitatus venit, oppressus infirmitate obmutuerit, vel in phrenesin versus fuerit, dent testimonium, qui eum audierunt, & accipiat pœnitentiam; & si continuo creditur moriturus, reconcilietur per manus impositionem, & infundatur ori eius eucharistia. Si superuixerit, admoneatur a supra dictis testibus petitioni suæ satisfactum, & subdatur statutis pœnitentiæ legibus, quamdiu sacerdos, qui pœnitentiam dedit, probauerit. Iam vero probabile omnino est, quod eumdem in modum homines hac conditione baptizati, si conualuerunt, fidei suæ professionem facere debuerint, sicut in baptismo fieri consueuit, quando postea in confirmatione manus impositionem acceperunt. Verum, quum hoc ipsum indubio regulæ siue canonis cuiusdam ecclesiastici testimonio, vti quidem in altero pœnitentiæ casu licet, non comprobare, sed tantum ex parili ratiocinandi modo iudicare valeamus, nihil certi definimus, sed suo quemlibet sensu sinimus abundare.

§. III.

Nec non energumeni extrema necessitate vrgente.

Alia quæstio de *energumenis*, siue vexatis a malis spiritibus, nonnumquam agitata fuit, num consultum esset durante obsessione baptismum eis tribuere. Concilium *Illiberritanum* baptismum differri iubet, donec liberati fuerint & sanati, summa tamen exigente necessitate, si in mortis periculo sint constituti, [g] baptizari eos posse statuit. Concilium primum *Arausicanum* [h] hoc non tantum in absolutæ necessitatis casu, sed etiam in infirmitatis remissione ac vicissitudine, permisisse videtur. Nam *energumenis catechumenis, in quantum vel necessitas exegerit, vel opportunitas permiserit, de baptismate consulendum* statuit. In canonibus TIMOTHEI episcopi *Alexandrini* eadem proponitur quæstio, sed paullo aliter soluitur: *Si catechumenus a dæmone corripiatur, & voluerit ipse vel sui, vt sanctum baptisma accipiat, debetne accipere annon, & maxime si morti propinquus fuerit?* Ad quam quæstionem respondetur: *Si is, qui a dæmone corripitur, non fuerit ab immundo spiritu mundatus, non potest sanctum baptisma accipere, sed*

(g) Concil. Eliber. can. XXXVII. (tom. I. p. 974.) Eos, qui ab immundis spiritibus vexantur, si in fine mortis fuerint constituti, baptizari placet.

(h) Concil. Arausic. c. XV.

in

in exitu [*i*] *e vita baptizatur.* Ita quoque in *constitutionibus* sic dictis *apostolicis* [*k*]: *Si quis dæmonem habeat; doceatur quidem pietatem, sed non recipiatur ad communionem, antequam mundetur: tamen si mors vrgeat, recipiatur.* Sunt, qui hoc de receptione ad communionem eucharistiæ intelligunt, sed planum est, quod auctor de receptione ad communionem ecclesiæ per baptismum loquatur. Regulas enim hic dat de personis baptizandis, earumque necessarias describit proprietates; quarum vna est, vt energumeni mundentur, antequam ad communionem recipiantur, nisi mors vrgeat, vbi necessitas regulæ exceptionem suppeditet. Et hæc antiqua regula tempore CYPRIANI erat, qui eos, qui a spiritibus immundis vexentur, baptizari adfirmat, si quidem ægri sint. *Si aliquis*, inquit [*l*], *in illo mouetur, quod quidam de iis, qui ægri baptizantur, spiritibus adhuc immundis tentantur; sciat, diaboli nequitiam pertinacem vsque ad aquam salutarem valere, in baptismo vero omnes nequitiæ suæ vires amittere.* Et paullo post: *Hoc denique & rebus ipsis experimur, vt necessitate vrgente in ægritudine baptizati, & gratiam consequuti careant immundo spiritu, quo antea mouebantur; & laudabiles ac probabiles in ecclesia viuant, plusque per dies singulos in augmentum cælestis gratiæ per fidei incrementa perficiant. Et contra nonnulli sæpe de illis, qui sani baptizantur, si postmodum peccare cœperint, spiritu immundo redeunte quatiuntur; vt manifestum sit, diabolum in baptismo fide credentis excludi, si fides post-*

(*i*) Timoth. respons. can. c. II. Ἐρώτησις· Ἐὰν δαιμονιζόμενος κατηχούμενος ᾖ, καὶ θελήσῃ αὐτὸς ἢ οἱ ἴδιοι αὐτοῦ, ἵνα λάβῃ τὸ ἅγιον βάπτισμα, ὀφείλει λαβεῖν ἢ οὔ, καὶ μάλιστα ἐὰν περὶ τὸν θάνατον ἐστίν; Ἀπόκρισις· Ἐὰν ὁ δαιμονιζόμενος μὴ καθαρισθῇ ἀπὸ τοῦ ἀκαθάρτου πνεύματος, οὐ δύναται λαβεῖν τὸ ἅγιον βάπτισμα, περὶ δὲ τὴν ἔξοδον βαπτίζεται.

(*k*) Constitut. apost. lib. VIII. c. XXXII. Ἐὰν δέ τις δαιμόνια ἔχῃ, διδασκέσθω μὲν τὴν εὐσέβειαν, μὴ προσδεχέσθω δὲ εἰς κοινωνίαν, πρὶν ἂν καθαρισθῇ· εἰ δὲ θάνατος κατεπείγοι, προσδεχέσθω.

(*l*) Cyprian. epist. LXXVI. al. LXIX. ad Magnum.

Vid. Clement. recognit. lib. IV. c. XXXII. (apud Coteler. patr. apostolic. vol. I. p. 541 a.) Agatis gratias largitori omnium patri, per eum, quem posuit regem pacis, & thesaurum ineffabilium bonorum: vt in præsenti quidem tempore diluantur peccata vestra per aquam fontis, aut fluminis, aut etiam maris, inuocato super vos trino beatitatis nomine: vt per hoc non solum fugentur, si intra vos habitant, spiritus maligni; verum etiam, quum destiteritis a peccatis, & tota fide totaque mentis puritate credideritis, etiam ab aliis vos malignos spiritus & dæmones effugetis.

modum defecerit, regredi. Ex his CYPRIANI verbis discimus, non tantum energumenos, vrgente extrema necessitate, ad baptismum admissos, sed baptismum etiam tali occasione collatum saepius peculiari illis beneficio exstitisse, quando eos immundorum spirituum vexatione liberauit; qui antea nulla exorcistarum potestate expelli potuerant, tametsi hac tempestate exorcismi virtus plenum miraculis donum spiritus sancti esset.

§. IV.

Nullus seruus sine domini sui testimonio ad baptismum admittendus erat.

ALIA obseruatio, de adultorum baptismo facienda, ad eos spectat, qui christianorum dominorum serui erant. Nam apud *constitutionum* sic dictarum *apostolicarum* auctorem in examinandis diuersis eorum, qui baptismo sese offerant, requisitis, in hoc quoque inquiri iubetur, vtrum serui sint, an liberi? Atque si ethnici cuiusdam domini serui sint, doceri iubentur placere domino, vt verbum & christiana religio non adspergatur infamia, ipso domino, vtpote infideli, cum eorum baptismo nihil negotii habente. Quod si quis fidelis seu christiani domini seruus sit, dominum interrogari debere dicit, an ei testimonium perhibeat [m]? Si non perhibeat, reiiciendum esse, donec domino probauerit, dignum se esse; si vero ei perhibeat testimonium, admittendum. Adeo necessarium & religioni vtile istis temporibus credebatur, christianis dominis in seruos suos indulgere potestatem, vt sine eorum testimonio & approbatione tamquam digni baptismi candidati admitti haud possent. Non, quasi hoc ad fouendam vllam in christianis dominis potestatem tyrannicam spectasset, vt seruos suos a baptismo excluderent, illisque christianae religionis negarent priuilegium ac beneficia: (quae immanis crudelitas & spiritualis tyrannis in mortalium animas est, priscis temporibus prorsus inaudita) sed id consilium ad conseruandam religionis christianae puritatem

(m) Constit. apostol. lib. VIII. c. XXXII. Ἐξεταζέσθωσαν αὐτῶν καὶ οἱ τρόποι, καὶ ὁ βίος, καὶ εἰ δοῦλοί εἰσιν ἢ ἐλεύθεροι· καὶ ἐὰν τινὸς δοῦλος ᾖ, ἐρωτάσθω ὁ κύριος αὐτοῦ, εἰ μαρτυρεῖ αὐτῷ· ἐὰν δὲ μή, ἀποβαλλέσθω ἕως ἂν ἑαυτὸν ἄξιον ἐπιδείξῃ τῷ δεσπότῃ· εἰ δὲ μαρτυρεῖ αὐτῷ, προσδεχέσθω· εἰ δὲ ἐθνικοῦ ᾖ οἰκέτης, διδασκέσθω εὐαρεστεῖν τῷ δεσπότῃ, ἵνα μὴ βλασφημῆται ὁ λόγος.

& ar-

& arcendos a sanctis mysteriis hypocritas & profanos simulatores valebat; quorum præpopera admissio offensionem & scandalum religioni adferre poterat, si dubiæ vitæ homines, nullo habito discrimine, ad sacros eius ritus admitterentur. Hæc sapienter adhibita cautio vtili potestate christianos instruebat dominos, quam hi ipsi pro sapientia & caritate sua ad ædificationem, non ad destructionem, adhibebant. Experientia quoque hanc regulam vtilissimam esse comprobabat. Nam & dominos salutis seruorum suorum cupidos & studiosos faciebat, quemadmodum in exemplo *Africani* æthiopis, cuius FVLGENTIVS meminit, vidimus; & seruos in vita sua & religionis desiderio reddebat sinceros, quum sine dominorum suorum testimonio pro vere conuersis, baptismoque dignis, haberi se non posse intelligerent. Leges etiam imperiales datæ erant, quibus omnes domini familiarum suarum curam habere tenebantur, in tantum, vt vniuersi domestici sui, serui æque ac liberi, christiani fierent. Quod si qui facere vel per negligentiam, vel collusionem destitissent, pœnas quasdam leges istæ habebant annexas, quæ dominos, hanc officii sui partem prætermittentes, certis priuilegiis in republica priuabant [n]. Vt adeo domini quouis modo, & commodi, & officii, & caritatis intuitu seruos suos instituendos curare, eosque suo ipsorum testimonio munitos ad baptismum adducere, debuerint.

§. V.

Baptismus tamen res voluntaria esse, nec quispiam ad illum recipiendum cogi debebat.

VERVMTAMEN, quum baptismus voluntaria actio in adultis esse deberet, leges quædam latæ erant, quibus cauebatur, ne quis eum recipere illata vi cogeretur. In concilio quarto *Toletano* canon quidam de *iudæis*, qui nonnumquam inuiti baptismum suscipere coacti fuerant, condebatur in hanc sententiam [o]: *De iudæis præcepit sancta synodus, nemini deinceps ad credendum vim inferre: Cui enim vult Deus, miseretur, & quem vult, indurat. Non enim tales inuiti saluandi sunt, sed volentes, vt integra sit forma iustitiæ. Sicut enim homo proprii arbitrii voluntate*

(n) Vid. cap. IV. §. XIX. pag. 213. 214.

(o) Concil. Toletan. IV. c. LVI. (tom. V. conc. p. 1719.)

ſerpenti obediens periit, ſic vocante gratia Dei, propriæ mentis conuerſione homo quiſque credendo ſaluatur. Ergo non vi, ſed liberi arbitrii facultate, vt conuertantur, ſuadendi ſunt, non potius impellendi. Qui autem iam pridem ad chriſtianitatem venire coacti ſunt, ſicut factum eſt temporibus religioſiſſimi principis Siſebuti; quia iam conſtat, eos eſſe ſacramentis diuinis adſociatos & baptiſmi gratiam percepiſſe, & chriſmate vnctos eſſe, & corporis domini & ſanguinis exſtitiſſe participes, oportet, vt fidem etiam, quam vi, vel neceſſitate ſuſceperunt, tenere cogantur, ne nomen diuinum blaſphemetur, & fides, quam ſuſceperunt, vilis ac contemtibilis habeatur. Ex quibus diſcimus, baptiſma ſemper pro voluntaria actione in adultis haberi, nec vllum vmquam ad illud contra voluntatem recipiendum cogi debuiſſe: Et licet eccleſia iſtiusmodi actiones, contra hanc regulam factas, non reſciderit, numquam tamen eas approbaſſe, ſed cenſura ſua dignas, & ad exemplum poſteritati præbendum minus aptas & conuenientes, iudicaſſe. Quod coactioni, hoc in caſu ex lege permiſſæ, ſimile videbatur, edicta erant IVSTINIANI imperatoris antea [p] memorata, quorum altero gentiles, altero *Samaritani* cum vxoribus ſuis, liberis ac ſeruis ſub pœna publicationis bonorum, baptizari iubebantur. Verum hæ ipſæ leges non inuitos eos baptiſmum ſuſcipere cogebant, ſed biennium catechumenos eſſe permittebant, nullum, niſi qui voluntariam fidei ac pœnitentiæ profeſſionem feciſſet, admittentes. Nam pœnæ tantum ad anteuertendum fraudibus & præuaricationibus ſpectabant in illis, qui baptiſmum recipere velle præ ſe ferebant, de domeſticis ſuis ad chriſtianam religionem perducendis nihil interim laborantes. Contra quos tunc temporis reſpublica non ſatis ſeueras leges ferri poſſe pro ſua ſapientia iudicabat. Vt adeo iſtæ leges ſumma prudentia temperatæ fuerint, inter extremitatem rigoris & remiſſionis, vt homines ab altera parte rationes, quibus chriſtiani fieri obligarentur, intelligerent, neque vero ab altera parte cauſſam haberent querendi, quod inuiti cogerentur amplecti religionem, quam approbare non poſſent, neque ei adſentire. Pœnæ enim, vt diximus, ad caſtigandas duntaxat hypocriticas praxes & fraudulentam manifeſtorum præuaricatorum ſocordiam ſpe-

(p) Vid. c. IV. §. XIX. p. 213. 214.

ctabant.

ctabant. Et sane optandum erat, vt in omnibus omnium temporum imperiis & rebuspublicis tales ferrentur & debite obseruarentur leges, contra istiusmodi christianos, qui, quum seruos suos ad baptismum recipiendum cohortari deberent, vni omnium maxime obstant & impediunt, quo minus christiani baptismatis beneficium adipiscantur.

§. VI.

Quinam baptismo fuerint exclusi. Certa opificia & vitae genera, quae homines ab eo arcuerint, recensentur, cuiusmodi fuerunt, idolorum confectores & comoedi.

VNVM adhuc notandum restat de adultis, qui ad baptismum admitti potuerunt, vel non potuerunt. Nimirum quod omnes ethnici, ex plena indignitatis ac offensionis aliqua arte vel professione, quae cum christianae religionis regulis consistere non poterat, victum quaerentes, a baptismo reiecti fuerint, vsque dum solemniter ei se valedicturos promisissent, & reuera istam viuendi rationem deseruissent. *Constitutionum apostolicarum* auctor complures huiusmodi reiectaneos homines memorat, e. gr. *lenones, meretrices & idolorum artifices* [q]: Contra quos peculiarem dissertationem scripsit TERTVLLIANVS, in qua hanc artem damnat, vt quae cum christianae religionis professione consistere nequeat, dicitque, homines hac ipsa arte daemones alumnos suos facere, eisque sese praebere nutricios, dum materiam ad eorum cultum suppeditent. *Qua constantia*, inquit [r], *exorcizabit alumnos suos, quibus domum suam cellariam praestat?* Quibus verbis ad hanc illicitam imagines pro idolorum templis conficiendi artem respicit. His sec in *constitutionibus* proxime iunguntur *scenici*, qui isti professioni inhaerere, & simul ad baptismum admitti non poterant, quod, qui ex hac professione vitae sibi subsidia comparabant, petulantiae & superstitionis paganae magna ex parte duces & adiutores exsisterent. Quocirca canones eos omnes baptizari vetant, illosque iubent ab ecclesia proiici, qui post baptismum ad istam artem denuo se appli-

(q) Constitut. apostol. lib. VIII. c. XXXII. Εἴ τις πορνοβοσκός· ἢ παυσάσθω τοῦ μαστροπεύειν, ἢ ἀποβαλλέσθω· πόρνη προσιοῦσα, ἢ παυσάσθω, ἢ ἀποβαλλέσθω· εἰδωλοποιὸς προσιών, ἢ παυσάσθω, ἢ ἀποβαλλέσθω.

(r) Tertull. de idololatr. c. XI.

cuis-

cuissent. *Si augur aut pantomimi*, inquit concilium *Illiberritanum* [*s*], *credere voluerint, placuit, vt prius artibus suis renuntient, & tunc demum suscipiantur, ita, vt vlterius non reuertantur. Quod si facere contra interdictum tentauerint, proiiciantur ab ecclesia.* Eumdem in modum concilium *Carthaginense* tertium omnes istos [*t*] segregari ab ecclesiæ communione iubet, nec in gratiam recipi, nisi vere ad Deum conuersos. Et tempore CYPRIANI non tantum publici fabularum actores, verum priuati etiam indignæ huius artis magistri & doctores, ab ecclesiæ communione arcebantur: vti ex quadam CYPRIANI epistola patet, qua *Eucratio*, qui hac de re ad ipsum scripserat, hunc in modum respondet [*u*]: *Pro dilectione tua & verecundia mutua consulendum me existimasti, frater carissime, quid mihi videatur de histrione quodam, qui apud vos constitutus in eiusdem adhuc artis suæ dedecore perseuerat, & magister & doctor non erudiendorum, sed perdendorum puerorum, id quod male didicit, ceteris quoque insinuat: an talis debeat communicare nobiscum? Puto nec maiestati diuinæ, nec euangelicæ disciplinæ congruere, vt pudor & honor ecclesiæ tam turpi & infami contagione fœdetur. Nam quum in lege prohibeantur viri induere muliebrem vestem, & maledicti eiusmodi iudicentur; quanto maioris est criminis non tantum muliebria indumenta accipere, sed gestus quoque turpes, & molles, & muliebres, magisterio impudicæ artis exprimere?* Immo vero ipsi sapientiores & honestiores ethnici hoc vitæ genus plenum indignitatis & offensionis esse statuebant, eosque, qui istas artes profitebantur, damnabant, variisque pœnis adficiebant; quemadmodum TERTVLLIANVS obseruat. *Ipsi*, inquiens [*x*], *auctores & administratores spectaculorum, quadrigarios, scenicos, xysticos, harenarios illos amantissimos, quibus viles animas feminæ, aut illi etiam corpora sua substernunt, propter quas in ea committunt, quæ reprehendunt ex eadem parte, quam magnifaciunt, deponunt & diminuunt, immo manifeste damnant ignominia & capitis minutione, arcentes curia, rostris, senatu, equite, ceterisque honoribus omnibus simul ac ornamentis.* Quod etiam ab AVGVSTINO [*y*]

(*s*) Concil. Eliber. c. LXII.

(*t*) Conc. Carth. III. can. XXXV. Vt scenicis atque histrionibus, ceterisque huiusmodi personis vel apostaticis, conuersis vel reuersis ad dominum gratia vel reconciliatio non negetur.

(*u*) Cyprian. epist. LXI. al. II. ad Eucratium.

(*x*) Tertull. de spectac. c. XXII.

(*y*) August. de ciuit. Dei lib. II. c. XIV.

con-

confirmatur, quando ait: *Illi (Romani) actores poëticarum fabularum remouent a societate ciuitatis.* Et, *Ab honoribus omnibus repellunt homines scenicos.* Quando itaque hæc vitæ ratio inter ipsos gentiles adeo infamis fuit, mirum non eſt, eccleſiam nullos huic profeſſioni addictos homines ad baptiſmum voluiſſe admittere, niſi prius tam ignominioſis artibus vale dixiſſent. Quod ſi ſecus feciſſet eccleſia, ipſa ſeſe oppoſuiſſet opprobrio, & aduerſariis dediſſet calumniandi occaſionem, quod iſtiusmodi perditiſſimi ac profligatiſſimi homines ad eccleſiæ admitterentur priuilegia, qui a ciuitatis iuribus & reipublicæ honoribus eſſent excluſi.

§. VII.

Et aurigæ, gladiatores, *et* actores *alii.*

PROXIMI, qui in *conſtitutionibus* a baptiſmo prohibentur, ſunt *aurigæ, gladiatores* [z] *ſtadii curſores, laniſtæ,* ſiue *ludorum curatores, olympici, choraulæ, cithariſtæ, lyriſtæ, ſaltatores, caupones,* & huius furfuris alii, qui aut finem iſtarum artium facere, aut a baptiſmo reiici iubentur. Mirum quodammodo videri poteſt, nonnullas ex illis artibus, quæ natura ſua nec boni nec mali rationem habere proprie videntur, idoneas cauſſas tunc temporis iudicatas fuiſſe, quamobrem homines a baptiſmo arcerentur. Verum notandum eſt, has artes tempore ethniciſmi fuiſſe quædam inſtrumenta, quibus idololatria, laſciuia & improbitas propagaretur; adeoque a veteribus, quorum exacta erat diſciplina, in rebus homini chriſtiano minime permittendis poſitas fuiſſe. Ludi *Circenſes* in honorem deorum celebrabantur, vnde, ſi quis agitatorem in illis ageret, idololatriæ iſtius ſe reddebat participem. Qua de cauſſa concilium *Arelatenſe* primum [a] eos omnes a communione iubet ſeparari, qui poſt baptiſmum in hoc negotio perſeueraſſent. Hiſtoriam notatu dignam de huiusmodi quodam agitatore ethnico refert HIERONYMVS [b] in vita *Hilarionis*, aurigam videlicet *Gazenſem*

(z) Conſtit. apoſt. lib. VIII. c. XXXII. ἡνίοχος, ἢ μονομάχος, ἢ σταδιοδρόμος, ἢ λουδεμπιστὴς, ἢ ὀλυμπικὸς, ἢ χοραύλης, ἢ κιθαριστὴς, ἢ λυριστὴς, ἢ ὁ τὴν ὄρχησιν ἐπιδεικνύμενος, ἢ κάπηλος, ἢ παυσάσθωσαν, ἢ ἀποβαλλέσθωσαν.

(a) Concil. Arelat. I. c. IV. De agitatoribus, qui fideles ſunt, placuit eos, quamdiu agitant, a communione ſeparari.

(b) Hieron. vit. Hilarion. c. XIII.

delatum in lecto, quum solam linguam moueret ad preces, audiuisse, non prius posse sanari, quam crederet in *IESVM*, & se sponderet arti pristinæ renuntiaturum. Credidisse, spopondisse, sanatum esse, magisque de animæ, quam de corporis salute exsultasse. Hæc professio idololatriæ ministrabat, ideoque homines in baptismo ei tam diserte renuntiare oportebat. Ars gladiatoria barbarie & crudelitate sua infamis erat, homines faciendæ cædi & trucidationi implicans; adeoque nulla prorsus ratione cum regulis christianismi consistere posse credebatur. Cursores stadii, publicorum ludorum curatores & pugnatores olympiaci superstitiosis exercitiis omnes dediti erant. Hi enim ludi nomine cuiusdam idoli in eiusque honorem habebantur, cui vitæ generi proinde, tamquam idololatriæ adiuncto, renuntiandum erat ante, quam quis ad baptismum accederet. Quod ad alias artes attinet, fidicinum, citharœdorum, saltatorum, ceterorum, præterquam quod animi leuitati, vanitati & luxuriæ seruirent, ad cultum etiam idololatricum adhibebantur, quæ præcipua fuisse videtur ratio, quamobrem in subsequente christiani cuiusque vita tantopere interdictæ fuerint.

§. VIII.

Astrologi, *& alias curiosas artes exercentes.*

PROXIMVM genus hominum, qui in *constitutionibus* tamquam indigni baptismo recensentur, sunt [c], *nefandæ libidinis perpetratores, cinædi, lasciui, magi, incantatores, astrologi, vates, captatores carnium magicarum, mendici vagantes, circulatores, amuleta facientes, lustrantes, augures, ominum & signorum monstratores, palpitationum interpretes, in occursu obseruantes vitia oculorum & pedum, vel obseruantes aues, aut mustelas, aut voces, aut symbolicas auditiones.* Qui omnes tempore probari, & quum desierint, admitti, si non pareant, reiici iubentur. Nomina *Græca*, quibus auctor *constitutionum* vtitur ex parte difficilia ad intelligendum

(c) Constit. apostol. lib. VIII. c. XXXII. Ἀῤῥητοποιός, κίναιδος, βλὰξ, μάγος, ἐπαοιδὸς, ἀστρολόγος, μάντις, θηρεπωδὸς, λώταξ, ὀχλαγωγὸς, περιάμματα ποιῶν, περικαθαίρων; οἰωνιστὴς, συμβολοδείκτης, παλμῶν ἑρμηνευτὴς, φυλαττόμενος ἐν συναντήσει λώβας ὄψεως, ἢ ποδῶν, ἢ ὀρνίθων, ἢ γαλῶν, ἢ ἐπιφωνήσεων, ἢ παρακουσμάτων συμβολικῶν· χρόνῳ δοκιμαζέσθωσαν· - - παυσάμενοι ἂν προσδεχέσθωσαν, μὴ πειθόμενοι δὲ ἀποβαλλέσθωσαν.

sunt

sunt. Λώταγες a CHRYSOSTOMO [d] dicuntur mendici circumeuntes, qui, quod mendicatione obtinent, ludendo & luxuriosius epulando consumunt. Alii tamen eos diuinatores quosdam seu chiromantas faciunt, similes sic dictis *Zigeunis* siue *Cingaris*, qui se *Aegyptios* esse mentiuntur, vocati hinc in *Anglia* nostra *Gipsies*, quæ vocis acceptio huic loco maxime omnium conuenit. Περιάμματα eadem erant ac φυλακτήρια, quæ amuleta erant ex filis contexta, quæ aliquando quidem intus habebant scripturas, aliquando vero falsa quædam alia, quæcumque incidissent. Dicebant autem hæc iuuare, si ex collis eorum, qui ea acciperent, perpetuo penderent, ad morbum curandum, & omne malum auerruncandum, vocitata hinc *phylacteria*, *seruatoria*, *amolimenta*. *amoleta*. Iam vero hæc res paganæ superstitionis & idololatriæ pars erat, quæ recens conuersis nimis quantum adhærebat, adeoque ad curandum longe erat difficillima. Quapropter antiquos canones & patres acriter in eam animaduertentes deprehendimus atque inuehentes. Concilium *Laodicenum* hunc ea de re habet canonem: *Non oportet sacerdotes aut clericos facere, quæ dicuntur phylacteria, quæ quidem sunt animarum vincula. Eos autem, qui ferunt* [e], *eiici ab ecclesia iussimus.* Concilium *Trullanum* [f] ita delinquentes sex annos ab ecclesia segregari iubet. CHRYSOSTOMVS contra hanc artem tamquam crassam idololatriam declamat, quidquid coloris

(d) Chrysostom. hom. XIII. in Ephes. Οὐχ ὁρᾷς τούτους τοὺς προσαιτοῦντας, οὓς λώταγας ἡμῖν ἔθος καλεῖν; πῶς περιίασι, πῶς καὶ αὐτοὺς ἐλεοῦμεν, ἀλλ' ὅμως τούτοις οὐδὲ συγγνώμη τίς ἐστιν· οὐδὲ γὰρ συγγινώσκομεν αὐτοῖς, ὅταν κυβεύοντες ἑαυτῶν τὰ ἱμάτια ἀπολλύωσι. Non vides hos mendicos, quos vocare solemus *lotagas*? quo modo circumeant, quo modo etiam eorum misereamur? sed tamen iis non datur vlla venia. Neque enim iis ignoscimus, quando alea ludentes, suas vestes perdunt.

(e) Concil. Laodic. c. XXXVI. Οὐ δεῖ ἱερατικοὺς ἢ κληρικοὺς ποιεῖν τὰ λεγόμενα φυλακτήρια, ἅτινά ἐστι δεσμωτήρια τῶν ψυχῶν αὐτῶν· τοὺς δὲ φοροῦντας ῥίπτεσθαι ἐκ τῆς ἐκκλησίας ἐκελεύσαμεν.

(f) Concil. Trullan. c. LXI. - - ὑπὸ τὸν κανόνα πιπτέτωσαν τῆς ἑξαετίας· τῷ αὐτῷ δὲ τούτῳ ἐπιτιμίῳ καθυποβάλλεσθαι δεῖ - - καὶ τοὺς λεγομένους νεφοδιώκτας, καὶ γοητευτάς, καὶ φυλακτηρίους, καὶ μάντεις. - - Sexennii canoni subiiciantur. Ipsi autem eos quoque subiici oportet - - qui nubium expulsores, & incantatores, & *amuletorum præbitores* & vates appellantur.

ei dare nonnulli adlaborabant. *Amuleta*, inquit [g], *etsi de illis millies philosophentur, qui ex iis rem faciunt, dicentes: Deum inuocamus, & nihil amplius facimus, & quae sunt huiusmodi, & christiana est, inquiunt, vetula & fidelis, ea res est idololatria.* Et non obstantibus omnibus istis excusationibus sacrorum interdictionem eis minatur, qui istius artis aliquid fecisse deprehensi fuerint. *Ecce dico & praedico vobis omnibus, quod si quispiam fuerit deprehensus, non parcam iterum, siue amuletum, siue incantationem, siue huius artis aliquid aliud faciat.* Vt adeo, quemadmodum hoc crimen excommunicationem in omnibus iam baptizatis commeruit, ita quoque iusta caussa habita fuerit, ob quam vnusquisque a baptismo repelleretur, qui ei, antequam baptismum reciperet, renuntiare recusasset.

(g) Chrysostom. homil. VIII. in Coloss. p. 1374. Τὰ περίαπτα καὶ μυρία φιλοσοφοῦσιν οἱ ἐν τούτοις χρηματιζόμενοι, λέγοντες ὅτι τὸν Θεὸν καλοῦμεν, καὶ οὐδὲν πλέον ποιοῦμεν, καὶ ὅσα τοιαῦτα, καὶ χριστιανή ἐστιν ἡ γραῦς καὶ πιστή, εἰδωλολατρεία τὸ πρᾶγμά ἐστιν· - - Ἰδοὺ λέγω, καὶ προλέγω πᾶσιν ὑμῖν, ὅτι ἐάν τις ἁλῷ, οὐ φείσομαι πάλιν, ἄν τε περίαπτον, ἄντε ἐπῳδὴν, ἄντε ἄλλο τι τῆς τέχνης τῆς τοιαύτης ποιῇ.

Idem in psalm. CX. (pag. 593. edit. Eton. ann. MDCXII.) Μὴ πάντως σωθῆναι ζητήσωμεν, μὴ πάντως ἀπαλλαγῆναι τῶν δεινῶν παντὶ τρόπῳ, ἀλλὰ κατὰ Θεόν· τοῦτο δὲ λέγω, διὰ τοὺς ἐπαοιδαῖς χρωμένους ἐν ταῖς νόσοις, καὶ ἑτέρας μαγγανείας ἐπιζητοῦντας εἰς παραμυθίαν τῆς ἀρρωστίας. Ne omnino seruari quaeramus, nec omni modo a malis liberari, sed a Deo. Hoc autem dico propter eos, qui in morbis vtuntur incantationibus, & alias exquirunt imposturas & praestigias ad leuandam aegritudinem.

Id. homil. VI. aduersus Iudaeos. tom. I. edit. Paris. p. 478. Ἂν μὲν τι καρτερήσῃς μικρὸν, καὶ τοὺς βουλομένους ἢ ἐπᾷσαι τινὰ ἐπῳδὴν, ἢ περιάψαι τι τῷ σώματι περίαπτον, ἀτιμάσῃς, καὶ μετὰ πολλῆς ἐξαγάγῃς τῆς ὕβρεως ἐκ τῆς οἰκίας, εὐθέως ἔλαβες δόσιν ἀπὸ τοῦ συνειδότος. Quod si perduraueris paulisper, eosque qui vel incantationem aliquam canere voluerint, vel amuletum aliquod corpori adligare, nihili feceris, & multa cum contumelia ex aedibus tuis eieceris: protinus ab ipsa conscientia refrigerationem accipies.

Basil. Magn. in Psalm. XLVI. p. 266. Νοσεῖ τὸ παιδίον, καὶ σὺ τὸν ἐπαοιδὸν περισκοπεῖς, ἢ τὸν τοὺς περιέργους χαρακτῆρας τοῖς τραχήλοις τῶν ἀναιτίων νηπίων περιτιθέντα. Infans aegrotat? Quaquauersum circumfers oculos, requirens incantatorem: aut certe eum, qui superuacaneos vanosque characteres, seu figuras, innocentium puerorum collo circumliget.

§ IX.

§. IX.

Publicis ludis ac spectaculis dediti.

ALIVD genus hominum, quos *constitutionum apostolicarum* auctor baptismi priuilegio excludit, publicorum ludorum spectatores erant. *Si quis*, inquit [b], *animum addixerit insania theatri, aut venationibus, aut equestribus cursibus, aut ludorum certaminibus, vel cesset, vel reiiciatur.* HIERONYMVS MERCVRIALIS vir doctus [i], obseruationem habet, quae huius prohibitionis scite explicat rationem. Nam in studiose elaborata sua dissertatione de *arte gymnastica* obseruat, horum diuersorum ludorum & spectaculorum finem fuisse religionem quamdam, qua veteres opinati sint, sese diis rem gratam illis ludis tamquam promissam facturos. Quapropter homo christianus illis spectatorem sese praebere non poterat, quin simul cultus superstitiosi & idololatrici quodammodo se faceret participem. Accedit, quod non mediocris barbaries & crudelitas, aeque ac lasciuia & vanitas, in eorum multis committebatur, quae omnia christianum oculum cum delectatione ac approbatione intueri haud decebat. Theatrum spectabatur tamquam res daemonibus propria, atque ita ab ipso diabolo appellabatur, quemadmodum ex celebratissima historia apud TERTVLLIANVM [k] discimus, vbi hic de femina quadam, christianae religioni addicta, loquens, quae theatrum adierat, & inde cum daemonio redierat, ait: *In exorcismo quum oneraretur immundus spiritus, quod ausus esset fidelem adgredi, constanter & iustissime, inquit, feci, IN MEO enim inueni.* Ex his rationibus antiqui canones & patres tam seuere in quaecumque exercitia theatralia inuehuntur, neque actores solum, sed etiam spectatores reprehendunt, declarando, non posse ea cum christianae vitae sanctitate & puritate consistere. Et hanc ob caussam homines illis renuntiare debebant, antequam ad baptismum admitterentur. Sed hac de re plura dicemus, vbi ad formulam renuntiandi considerandam deuenerimus.

(b) Constit. apostol. lib. VIII. c. XXXII. *Θεατρομανίᾳ εἴ τις πρόσκειται, ἢ κυνηγίοις, ἢ ἱπποδρομίοις, ἢ ἀγῶσιν· ἢ παυσάσθω, ἢ ἀποβαλλέσθω.*

(i) Mercur. de arte gymnast. lib. I. c. III. p. 12. Ludorum finis erat religio quaedam, qua antiqui opinabantur, sese diis rem gratam illis ludis tamquam promissam facturos.

(k) Tertull. de spectac. c. XXVI.

§. X.

Quibus in casibus vita militaris quempiam a baptismo excludere potuerit?

Qvae hactenus enumerauimus hominum genera, sine vlla exceptione baptismo excludebantur: Sunt autem duæ aliæ vitæ rationes, quas cum quadam distinctione oportet considerari, hoc est *vita militaris* & *status concubinatus*, vt nonnumquam in ciuili lege & antiquis canonibus appellatur. Quidam viri docti [l] putant, veteres vitam militarem adeo fuisse auersatos, vt eos, qui post baptismum arma ferre ausi fuerint, ab ecclesiæ communione separauerint: quod adfirmant auctoritate fulti patrum *Nicænorum*, quibus hoc tamquam errorem imputant, quod vitam militarem tamquam illicitam absolute damnauerint, a *Ioanne Baptista* tamen approbatam. Verum hæc incusatio errore & mere falsa sententiæ horum patrum acceptione fundatur, quibus militiam generatim damnare non fuit animus, sed eatenus tantum, quatenus in peculiaribus quibusdam circumstantiis ac casibus illegitima fieri poterat. Verba canonis, ad quem respiciunt, hæc sunt [m]: *Qui a gratia quidem euocati & primum suum ardorem ostenderunt, & cingula deposuerunt, postea autem vt canes ad suum vomitum reuersi sunt, vt nonnulli etiam pecuniam perfunderent, & beneficiis militiam adsequerentur, hi decem annis prosternantur supplices, etiam post triennii auditionis tempus.* Interpretes hoc generatim ad *Licinii* tyranni tempora referendum esse existimant, qui edicto promulgato omnes milites christianos militia exui iusserat, nisi diis sacrificare vellent: quo facto multi christiani in exercitu cingulis suis depositis vitam militarem deserebant. Postea autem nonnulli ad militiam, propositas conditiones subire parati, reuertebantur, sacrificantes & idololatriam committentes, pecuniamque ad pristinum locum recuperandum soluentes; contra quam præuaricationem fideique agnitæ abnegationem huius canonis disciplina specta-

(l) Scultet. discuss. quæst. de concilio Nicæno, in medulla patr. part. I. p. 477.

(m) Concil. Nicæn. can. XII. οἱ προσκληθέντες μὲν ὑπὸ τῆς χάριτος, καὶ τὴν πρώτην ὁρμὴν ἐνδειξάμενοι, καὶ ἀποθέμενοι τὰς ζώνας, μετὰ δὲ ταῦτα ἐπὶ τὸν οἰκεῖον ἔμετον ἀναδραμόντες, ὡς κύνες, ὡς τινὰς καὶ ἀργύρια προέσθαι, καὶ δωρεαῖς καὶ ὑποσχέσεσι κατορθῶσαι τὸ ἀναστρατεύσασθαι· οὗτοι δέκα ἔτη ὑποπιπτέτωσαν, μετὰ τὸν τῆς τριετοῦς ἀκροάσεως χρόνον.

bat

bat. Ita BALSAMON & ZONARAS inter antiquos interpretes; Ita & GROTIVS [n], ZIEGLERVS [o], SYLVIVS, CORIOLANVS, BINNIVS & BEVEREGIVS cum multis recentioribus scriptoribus aliis. ALBASPINAEVS [p] *Mihi plane persuasum est*, inquit, *canone isto designari lapsos pœnitentes, quos benedictione percepta, secularium sumtoque habitu, posthabitaque rerum omnium ac munerum militarium & fori cura ac cogitatione, voti postea pœnituisset: idque quod professi fuerant repetentes, commutationis vitæ tædio quodam adfecti, animum & cogitationem ad munera illa secularia rursus adiecissent.* Et SALMASIVS [q] de huius canonis sensu opinionem fouet non

(n) Grot. de Iure belli lib. I. c. II. §. IX. p. 35. Agitur (in can. XII. conc. Nic.) haud dubie de idololatria, nam quæ canone XI. præcesserat mentio temporum Licinii, in hoc canone repetita tacite haberi debet, vt sæpe canonum sequentium sensus a prioribus pendet. Vide in exemplum canonem XI. concilii Eliberini. Licinius autem, verba sunt Eusebii, στρατιώτας ἐκέλευεν ἀποβάλλεσθαι τοῦ ἀξιώματος εἰ μὴ τοῖς δαίμοσι θύειν αἱροῖντο, *milites militia exuebat, nisi diis sacrificare vellent.* quod & Iulianus postea imitatus est, quam ob caussam Victricius atque alii cingulum pro Christo abiecisse leguntur. - - Quare his, qui semel conscientia puncti cingulum abiecerant, reditus ad militiam sub Licinio non patebat, nisi per fidei christianæ abnegationem: quæ quia eo erat grauior, quo prior iste actus maiorem in illis legis diuinæ cognitionem testabatur, ideo hi defectores grauius etiam puniuntur, quam illi, de quibus egerat præcedens canon, qui sine periculo vitæ aut facultatum amittendarum christianismum abiecerant. Generaliter autem de omni militia interpretari canonem, quem produximus, ab omni ratione alienum est. Aperte enim testatur historia, his, qui sub Licinio militiam abiecerant, neque Licinio imperante ad eam redierant, ne fidem christianam violarent, a Constantino datam optionem, immunesne esse a militia vellent, an ad militiam redire: quod haud dubie multi fecerunt.

(o) Ziegler. animaduers. in Grotium lib. II. c. II. (p. 106. ed. Argentor. MDCCVI.) Magis igitur erit, vt Hugonis Grotii partes sequamur, & de illis canonem accipiamus, qui in militiam denuo iuerunt cum abnegatione fidei iam agnitæ.

(p) Albaspin. not. in can. XII. concil. Nic. (tom. II. concil. p. 79. c.)

(q) Salmas. de fœnore trapezitico p. 782. citante Zieglero p. 105. Nouissime Claudius Salmasius (verba sunt Ziegleri) *de fœn. trapezit.* p. 782. verba canonis simpliciter accipit de iis, qui gratia inspirante diuina, cingulo militiæ deposito, quo melius & perfectius vitæ institutum magisque christianum capesserent, postmodo illud resum erunt, & denuo se militiæ sacramento obligarunt. Non igitur absolute damnasse dicit militiam illius temporis patres, nec milites, qui ex necessitate ei nomen dedissent, improbasse, sed eos non excusasse, immo & pœna ecclesiastica dignos iudicasse, quibus quum

mul-

multum ab illa discrepantem. Verum enim vero inter omnes in vniuersum conuenit, quod patres *Nicani* vitam militarem non in genere, sed in quibusdam duntaxat istiusmodi casibus, prohibuerint. Quare non est, quod hinc concludamus, eos vitam militarem simpliciter & absolute illicitam iudicasse. Inprimis si considerauerimus, *Constantinum*, quo auctore concilium *Nicanum* congregatum fuit, lege publica liberam dedisse optionem illis, qui tempore *Licinii* honoribus militaribus deiecti fuerant, vel rei militari se reddendi, vel libere & pro arbitratu vitam degendi, vti ex THEODORETO & EVSEBIO [r] recte obseruauit ZIEGLERVS. Immo vero concilium *Arelatense* primum eos omnes, qui arma pacis tempore [s] proiecerint, caussam prætexentes, quod christiani sint, a communione iubet abstineri. Quæ omnia satis superque docent, antiquos canones vitam militarem non damnasse, tamquam simpliciter illicitam & cum christiano officio pugnantem, neque adeo homines baptizandos ad renuntiandum ei obligasse. Quidquid vero ab illis requirebatur, illud duntaxat erat, quod iam ante exegerat *Ioannes Baptista*, quum ad baptismum suum venirent milites, quemadmodum ex regula in *constitutionibus* [t] hanc in rem præscripta apparet, quæ sic habet: *Miles accedens ad baptismum doceatur nemini iniuriam inferre, non calumniari, contentus esse sibi datis stipendiis: obtemperans his admittatur, repugnans, reiiciatur.*

---

iam liberum esset non militare, ab ea vtpote iam dimissis ac sacramento solutis, iterum ad eam redire placuisset. Et hanc secundam militiam propter solam hominum trucidationem improbatam patribus fuisse.

(r) Euseb. de vit. Constant. lib. II. c. XXXIII. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐξεωσθεῖσι μὲν ἐπὶ στρατιωτικαῖς ἀξίαις πολὺ, τούτων δὲ διὰ τὴν ἀπηνῆ τε καὶ ἄδικον πρόφασιν ἐκπεσοῦσιν, ὅτι τὸ γινώσκειν τὸ κρεῖττον ὁμολογοῦντες, προὐτίμησαν ἧς εἶχον ἀξίας, αἱρετὸν ἔσω πρὸς βούλησιν, ἢ τὰ στρατιωτικὰ σφίγγειν ἐφ' ὅπερ ἦσαν σχήματος μένειν· ἢ μετὰ ἀφέσεως εὐτίμου ἐλευθέραν ἄγειν σχολήν. Illis præterea, qui militari dignitate olim decorati, crudeli quodam atque iniquo prætextu ea exciderunt; ideo scilicet quod cultum Dei profitentes dignitati suæ anteponerent; liberum sit eligere vtrum malint; an militiam repetentes in eodem, in quo prius fuerant statu permanere; an cum honesta missione libere agere.

(s) Concil. Arelat. I. can. II. (tom. I. conc. p. 1427.) De his qui arma proiiciunt in pace, placuit abstineri eos a communione.

(t) Constit. apost. lib. VIII. c. XXXII. Στρατιώτης προσιὼν διδασκέσθω μὴ ἀδικεῖν, μὴ συκοφαντεῖν, ἀρκεῖσθαι δὲ διδομένοις ὀψωνίοις· πειθόμενος προσδεχέσθω, ἀντιλέγων ἀποβαλλέσθω.

Hæc

Hæc conſtans fuit eccleſiæ regula, neque vllum exemplum reperiri puto, hominem quempiam a baptiſmo fuiſſe reiectum, eam ſolam ob cauſſam, quod miles eſſet, niſi illicita quædam idololatriæ vel ſimilis cuiusdam rei circumſtantia vitæ genus vitioſum reddidiſſet.

§. XI.

Num homines in concubinatu viuentes baptizari potuerint?

ALTER caſus dubius ad concubinatum attinet, qui in vulgari acceptione res tantopere infamis eſt, vt multis mirum ſit audire, in lege ciuili & antiquis canonibus quidquam ei fuiſſe indultum. Verum diſtinctionem hac in materia antiquis temporibus ſtatuebant, vti *Iudæi* & patriarchæ in veteri faciebant teſtamento, inter quos quædam concubinæ permiſſæ erant, quæ ab vxoribus in nulla alia re differebant, niſi quod non adhibitis omnibus iſtis ſolemnibus ritibus ac vſitatis formis, quibus vxores, ductæ eſſent. Et huiusmodi concubinas antiqui canones ad baptiſmum pariter & euchariſtiam admittebant. Regula in *conſtitutionibus* [u] hoc de negotio data eſt in hunc modum: *Concubina cuiuspiam infidelis mancipii, illi ſoli dedita, admittatur; Si autem etiam cum aliis petulanter egit, reiiciatur.* Simile decretum in concilio *Toletano* [x], de hominibus ad ſacram euchariſtiam admittendis, factum legimus: *Si quis habens vxorem, fidelis, concubinam habeat, non communicet. Ceterum is, qui non habet vxorem, & pro vxore concubinam habeat, a communione non repellatur, tantum vt vnius mulieris, aut vxoris, aut concubinæ, vt ei placuerit, ſit coniunctione contentus.* Iam differentia inter iſtiusmodi concubinam & veram vxorem, vti viris doctis [y] obſeruatur, non in

(u) Conſtit. lib. VIII. c. XXXII. Παλλακὴ τινὸς ἀπίστου δούλη, ἐκείνῳ μόνῳ σχολάζουσα, προσδεχέσθω· εἰ δὲ καὶ πρὸς ἄλλους ἀσελγαίνει, ἀποβαλλέσθω.

(x) Concil. Tolet. I. c. XVII.

(y) Vid. Anton. Auguſtin. de emendat. Gratiani lib. I. dialog. XV. p. 170. (p. 243. edit. Duisburg. MDCLXXVII. Non ignoro, duplex eſſe concubinarum genus, duplex etiam vxorum. Vxores, quæ ſine dotalibus inſtrumentis acciperentur, eas concubinas dictas fuiſſe. De his poſſumus Toletani concilii verba interpretari.
Petr. Martyr. loc. commun. lib. II. c. XX. n. III. p. 273. edit. Lond. MDLXXXIII. (pag. 500. edit. Baſil. MDXXC.) Concubina eſt, quæ cum cælibe conſuetudinem coniugalem habet. Sed quia ea non eſt indiuidua, quoniam ita coniuncti facile ſeparantur, ideo concubina plurimum a vera vxore diſtat:

eo fita erat, quod altera vere ducta esset, altera autem non, sed in diuersa ducendi ratione. Quæ enim vxor appellabatur, eam quis cum solemnibus ritibus, cum vsus fructus certæ partis bonorum post mortem suam superstiti concedendi assignatione, aliisque cærimoniis, in lege ciuili & canonica præscriptis, duxerat; quæ autem concubina vocabatur, ea priuatim sine solemnibus ritibus in lege requisitis viro erat iuncta. Ambæ autem in hisce tribus rebus conueniebant: 1. Quod essent antea personæ cælibes. 2. Quod maritis suis ad castitatem coniugalem custodiendam, liberos procreandos, omnemque cum aliis maribus consuetudinem fugiendam sese obligarent. 3. Quod per totam vitam suam in hoc statu suo se fideliter perseueraturas promitterent. Iam vero istiusmodi concubinæ, quum essent natura sua vxores, sine solemnibus & in lege requisitis cærimoniis ductæ, fornicationis reæ haud habebantur, vtut priuilegiis, iuribus & honoribus, quos lex legitime vocatis vxoribus adiudicabat, destitutæ: adeoque ad baptismum sine vlla noua obligatione admittebantur, si maritus esset ethnicus. Sin vero maritus christianus esset, regula in *constitutionibus* quodammodo alia erat [z], nimirum hæc: *Fidelis, qui habet concubinam; si seruam, desinat, & legitimam ducat vxorem; si liberam, eam in vxorem legitimam accipiat, si nolit, reiiciatur.* Atque ita in *Leonis* [a] pontificis *Romani* decretis christiani, qui tantum habebant concubinas, dimittere eas iubentur, si sint seruæ, nisi ingenuas facere, & legitime dotare ac publicis nuptiis honestare eas velint, prout leges requirant. Et in hoc ista decreta videntur a concilio *Toletano* discrepare, quod concubinæ in pri-

deinde cum ea humana iura non communicantur: non enim concubina in familiam eius transit, cum quo consuetuit. Quin & res & facultates minime communicantur, nec filii ex ea coniunctione orti legitimi & iusti heredes habentur, nisi beneficio principis legitimati fuerint. cætera.

(z) Constitut. lib. VIII. c. XXXII. Πιστὸς ἐὰν ἔχῃ παλλακήν, εἰ μὲν δούλην, παυσάσθω, καὶ νόμῳ γαμείτω· εἰ δὲ ἐλευθέραν, ἐγγαμείτω αὐτὴν νόμῳ· εἰ δὲ μή, ἀποβαλλέσθω.

(a) Leo epist. XCII. ad Rustic. cap. IV. Clericus, si filiam viro, habenti concubinam in matrimonium dederit, non ita accipiendum est, quasi coniugato ei dederit, nisi forte illa mulier & ingenua facta, & dotalia legitime & publicis nuptiis honestata videatur. - Ibid. c. V. Ancillam a toro abiicere & vxorem certæ ingenuitatis accipere, non duplicatio coniugii sed profectus est honestatis.

vato

vato matrimonio viuere sine vlla censura ecclesiastica permittit. AVGVSTINVS [b] hunc casum inter res dubias & difficiles ad definiendum refert. Eo tamen inclinat, vt huiusmodi concubinam ad baptismum admitti posse existimet, quod multum a professa adultera differat, quæ ad baptismum numquam admitti possit, quamdiu in manifesto isto impudicitiæ crimine viuat; istum autem casum existimat non esse a scriptura vsquam diserte damnatum, sed potius velut dubium derelictum, vt multa istiusmodi momenta & quæstiones alias, quas ecclesia ex optima experientia, quam ad decidendas eiusmodi difficiles quæstiones nacta sit, prudenter diiudicare debeat.

I. SENTENTIAM veterum de hoc argumento, quantum potui, perspicue repræsentaui, eo, quod male fundatas quasdam censuras veterum & legis canonicæ GRATIANI (quæ tantum ex illis transscripta est) in nonnullis recentioribus scriptoribus peperit; quasi tales concubinas, quas nos vulgo *Harlots*, id est, meretrices vocamus, etiamsi nulla pœnitentiæ signa dedissent, ad baptismum admiserint: quum tamen hanc materiam non adeo crude ab illis tractatam, sed adhibitis diuersis necessariis cautionibus ac distinctionibus consideratam & decisam esse videamus. Et in disquirendis his diuersis generibus adultorum, qui ad baptismum admitti vel non admitti potuerunt, tanto studiosior fui, quod hæ quæstiones sunt, quas lectores in recentioribus auctoribus, qui de obiecto baptismi dedita opera scripserunt, non adeo distincte examinatas deprehendent.

§. XII.

Peculiaris* Marcionitarum *error in arcendis omnibus, in matrimonio viuentibus, a baptismo.

VNVM adhuc notabimus, quod ad regulam quamdam puritatis, vt venditatur, inter *Marcionitas* spectat, secundum quam nullos in coniugio viuentes ad baptismum suum admittere volebant; sed vel virgines, vel viduas, vel cælibes, vel diuortio separatos esse oportebat. Quod institutum, obseruante TERTVLLIANO [c], sine dubio ex damnatione coniugii ori-

(b) Augustin. de fide & operibus c. XIX. (tom. IV. p. 76. edit. Bas. MDLXIX.) De concubina quoque, si professa fuerit, nullum se alium cogniturum, etiamsi ab illo, cui subdita est, dimittatur: merito dubitatur, vtrum ad percipiendum baptismum non debeat admitti.

(c) Tertull. contr. Marc. lib. I. c. XXIX.

undum erat; qui error illis cum multis aliis antiquis hæreticis communis fuit: quamquam hoc peculiare non inuenio vllis aliis adſcribi, quod iſtiusmodi perſonis baptiſmum negauerint. Quidquid vero huius eſt, certum id eſt, numquam eiusmodi regulam ad impediendum matrimonium in eccleſia catholica fuiſſe conditam. Illius regula ſemper erat *Paulina* illa: *Honorabile eſt inter quouis coniugium & cubile impollutum, ſcortatores autem & adulteros damnabit Deus.* Eccleſia adulteros iudicandi, eosque poteſtate clauium a baptiſmo prohibendi, ſibi ſumebat libertatem; præterea autem nullam poteſtatem a Deo venditabat in vllos alios exercendam, quibus libertas diuinitus relicta erat, vel coniugium ineundi, vel ſi res ipſorum ita ferrent, in cælibatu permanendi.

LIBRI VNDECIMI

CAPVT SEXTVM

DE TEMPORE ET LOCO BAPTISMI.

§. I.

Cur adulti nonnumquam baptiſmum, eccleſia ita iubente, procraſtinarint.

POST homines, baptiſmi obiectum, circumſtantias temporis ac loci in eius adminiſtratione conſiderare æquum eſt. Quod ad infantes attinet, eorum baptiſmo, vti iam oſtendimus, nullum tempus erat præſtitutum; ſed illi regenerandi erant, quam primum a naturalis natiuitatis eorum tempore id commode fieri poterat. Neque vlla ſcripturæ ſacræ lege baptiſmus infantium, vti quidem circumciſio, ad certum diem reſtrictus fuit: quamquam eccleſia in quibusdam locis, ſi nullum eſſet mortis periculum, ad maioris cuiusdam feſtiuitatis ſolemnia eum procraſtinarit. Cum adultis autem aliter quodammodo comparatum erat. Illorum enim baptiſmus generatim duos vel tres plus minus annos, eccleſia ita iubente, differebatur, vſque dum doctrina inſtitui, & vitæ chriſtianæ praxi, quantum ſatis erat, exerceri poſſent, qua de re libro vltimo diximus verboſius. Aliorum baptiſmus longius procraſtinabatur pœnæ loco, ſi grandia & publicam quamdam offenſionem habentia crimina perpetrauiſſent,

quæ diuturniore disciplina & pœnitentia expiari debebant: Quod pœnitentiæ exercitium interdum quinque, decem, viginti, vel pluribus annis continuis, immo per omnem vitam ad mortis vsque horam continuabant, si atrocia ipsorum essent & clamantia facinora. Si quis catechumenus tempore persecutionis delator esset, & per delationem eius aliquis esset proscriptus vel interfectus, tum ex quodam concilii *Illiberitani* canone [a] baptismus eius ad quinque annos differebatur. Ita quoque si quæ catechumena a marito suo ipsa se separasset, baptismus illius quinquennium [b] prorogabatur. Quod si vero per adulterium concepisset, & fœtum in vtero, adhibitis artibus, enecasset, tum per omnem vitam baptismo carere, & sub horam demum mortis ad hoc beneficium [c] admitti debebat. Vnde manifestum est, adultorum baptismum interdum non mediocre temporis spatium iussu ecclesiæ prorogatum: hoc autem semper præparandi vel puniendi consilio factum esse, dum catechumeni vel prima religionis christianæ elementa discerent, vel in statu pœnitentiæ, ad ecclesiæ de vitiosa quadam & cum aliorum offendiculo facta actione faciendum satis, detinerentur.

§. II.

Priuatæ baptismum differendi rationes contra ecclesiæ regulas.

1. Supina salutis neglectio.

VERVM alii baptismum sponte sua contra ecclesiæ regulas differebant. Qua de re in veterum scriptorum monumentis frequentes occurrunt querelæ, & seueræ in eamdem inuectiuæ orationes, vsitatis excusationibus, quas pro se homines adferre solebant, respondentes. Nonnulli id ex supina quadam socordia & otiosa salutis suæ neglectione faciebant, quæ com-

(a) Concil. Illiberrit. c. LXXIII. (p. 978. tom. I. concil.) Delator si quis exstiterit fidelis & per delationem eius aliquis fuerit proscriptus vel interfectus, placuit, eum nec in fine accipere communionem. Si leuior caussa fuerit, intra quinquennium accipere poterit communionem. Si catechumenus fuerit, *post quinquennii tempora admittatur ad baptismum.*

(b) Concil. Illiberrit. c. XI. (ibid. p. 972.) Intra quinquennii tempora, catechumena si grauiter fuerit infirmata, dandum ei baptismum placuit, non denegari.

(c) Concil. Illib. c. LXVIII. Catechumena si per adulterium conceperit & conceptum necauerit, placuit, eam in fine baptizari.

munis erat ratio [d], talis vero, quam homines confiteri pudebat, quod ipsa eius confessio sufficiens ad eam esset responsio.

§. III.

2. *Animus mundo renuntiare religionisque seueritati se submittere detrectans.*

NONNVLLI baptismum ex ethnico quodam principio, in ipsis adhuc residuo, differebant, quia mundi amore & illecebris tenebantur irretiti, a quibus abnegandis *CHRISTI*que iugo in se attollendo animum gerebant alieniorem, quod hoc ipso ad seueriorem viuendi rationem se obligatum, omnesque voluptates, quibus iam impunius indulgere possent, sibi præclusum iri existimabant. In præsenti huius vitæ suauitatibus frui, atque ita demum baptizari, & nihilo minus eamdem gratiam, quam qui longe ante baptizati essent, consequi se posse credebant. Neque enim, qui priores in vinea laborassent, meliore idcirco conditione fuisse, æqua nempe mercede postremis quoque persoluta. Ita NAZIANZENVS [e] eos introducit, baptismi

(d) Naz. orat. XL. de baptism. p. 654. ἕως πότε ὀκνηρὲ κατάκεισαι, πότε δὲ ἐξ ὕπνου ἀναστήσῃ; τὸ καὶ τὸ σκήπτῃ καὶ προφασίζῃ προφάσεις ἐν ἁμαρτίαις· μένω τὰ Φῶτα, κ. τ. λ. vid. sub litt. (l). Quousque tandem piger iacebis? quando consurges a somno? Hoc & illud caussaris, atque excusas excusationes in peccatis: Luminum diem exspecto, cetera.

Constit. apostol. lib. VI. c. XV. Ὁ λέγων, ὅτι ὅταν τελευτῶ, βαπτίζομαι, ἵνα μὴ ἁμαρτήσω, καὶ ῥυπανῶ τὸ βάπτισμα, οὗτος ἄγνοιαν ἔχει Θεοῦ, καὶ τῆς ἑαυτοῦ φύσεως ἐπιλήσμων τυγχάνει· Μὴ ἀναβάλλου γὰρ ἐπιστρέψαι πρὸς κύριον· οὐ γὰρ οἶδας τί τέξεται ἡ ἐπιοῦσα. Qui dicit: Cum moriar, curabo vt baptizer, ne interim peccem & baptismum contaminem; is Deum ignorat & naturæ suæ est immemor. *Ne differas enim conuerti ad dominum: nescis enim, quid superuentura pariet dies.*

(e) Naz. orat. XL. de bapt. p. 650. c. ἀλλὰ τί μοι πλέον, φησὶ, προκατασχεθέντι διὰ τοῦ βαπτίσματος, καὶ τὸ τερπνὸν τοῦ ζῆν ἐμαυτῷ διὰ τοῦ τάχους ἀποκλείσαντι, ἐξὸν ἐνδοῦναι ταῖς ἡδοναῖς, καὶ τηνικαῦτα τυχεῖν τῆς χάριτος; οὐδὲ γὰρ τοῖς ἐν τῷ ἀμπελῶνι προεκκαμηκόσιν ὑπῆρξέ τι πλέον, ἴσου τοῦ μισθοῦ δοθέντος καὶ τοῖς τελευταίοις. Verum, dicet quispiam, quid mihi ex ea re accesserit, si per baptismum præoccupatus fuero, atque omnes vitæ suauitates mihi ipsi ob huiusmodi celeritatem præclusero, quum voluptatibus interim indulgere liceat, atque ita demum gratiam adsequi? Neque enim qui priores in vinea laborarunt, meliore idcirco conditione fuerunt, æqua nempe mercede postremis quoque persoluta.

Id. Ibid. p. 652. a. τί δαί; οὐχὶ φιλάνθρωπον, φησι, τὸ Θεῖον; Καὶ γινωσκὸν γὰρ ἐννοιῶν, δοκιμάζει τε τὴν ἔφεσιν, καὶ ἀντὶ βαπτίσματος ποιεῖται τὴν ὁρμὴν τοῦ βαπτί-

sui

sui dilationem excusantes, perinde atque hodie homines dilationem resipiscentiæ excusare audias. Hæc ratio adeo absurda erat & stolida, vt multos, qui ea agebantur, eam profiteri puderet. Verum quamquam verbis eam occultare contendebant, facta tamen, vt BASILIVS [f] obseruat, contra clamabant. Idem enim erat, ac si dixissent: *Mitte me, supersede: interim carne, ætatisque flore abutar, in luto voluptatum porcorum more volutabor, manus sanguine fœdabo, alienum auferam, dolose ambulabo, peierabo, mentiar: tunc denique quum satur ero, a malis desistam, baptismum suscipiam.* In istiusmodi hominibus infidelitatis adhuc idolum permanebat, vt auctor *recognitionum* sub nomine CLEMENTIS ROMANI [g] loquitur; & hæc vera erat ratio, cur baptismum suum differrent. Si enim baptismum omnibus esse necessarium credidissent, siue iustus quis esset, siue iniustus, ad eum recipiendum omnino festinassent, quum vnius cuiusque exitus vitæ incertus sit.

§. IV.

Metus subsequuturi baptismum lapsus.

ALII baptismum ad vitæ vsque suæ exitum procrastinabant, ex principio quodam *Nouatiano*, eo quod se metuere dicerent, ne post baptismum peccatis rursus se contaminarent: neque vero secundum quemdam baptismum dari, quo homines ad regnum cæleste denuo regenerentur, quum contra futurum sit,

σματος; Quid autem, inquies, nonne benignus & facilis est Deus, atque, vt cogitationes humanas perspectas habet, animi nostri cupiditates explorat, baptismique cupiditatem pro baptismo ducit?

(f) Basil. hort. ad bapt. hom. XIII. tom. I. p. 414. a. νοῶ σε τὴν ὑπέρθεσιν κἂν ἐπιστέλλῃ τοῖς ῥήμασιν· αὐτὰ βοᾷ τὰ πράγματα, κἂν τῇ φωνῇ σιωπᾷς, ἔασον ἀποχρήσωμαι τῇ σαρκὶ πρὸς τὴν ἀπόλαυσιν τῶν αἰσχρῶν· ἐγκυλισθῶ τῷ βορβόρῳ τῶν ἡδονῶν, αἱμάξω τὰς χεῖρας, ἀφέλωμαι τὰ ἀλλότρια, δολίως πορευθῶ, ἐπιορκήσω, ψεύσωμαι, καὶ τότε τὸ βάπτισμα, ὅταν λήξω ποτὲ τῶν κακῶν, ὑποδέξομαι.

(g) Clem. Rom. lib. VI. n. IX. apud Coteler. tom. I. p. 551. Confugite ad aquas istas; solæ sunt enim, quæ possint vim futuri ignis exstinguere: ad quas qui moratur accedere, constat in eo infidelitatis adhuc idolum permanere, & ab ipso prohiberi ad aquas, quæ salutem conferunt, properare. Siue enim iustus sis, siue iniustus; baptismus tibi per omnia necessarius est: iusto quidem, vt adimpleatur in eo perfectio & regeneretur Deo; iniusto vero, vt peccatorum, quæ gessit in ignorantia, remissio concedatur. Omnibus ergo festinandum est sine mora renasci Deo; quia incertus est vniuscuiusque exitus vitæ.

ſit, vt, ſi ſub mortis horam baptiſmum receperint, cælum ſibi protinus apertum mundi & immaculati ingrediantur. Quod ſi vſu veniat, vt ante baptiſmum diem ſuum obeant, ſperare ſe, Deum baptiſmi cupiditatem pro ipſo baptiſmo accepturum. Iam vero vti iſta opinatio multis erroribus fundata erat, ita veteres in ea confutanda copioſi ſunt. BASILIVS [*b*] contra hanc eorum praxin ex incerto vitæ termino argumentatur. *Quis tibi*, inquit, *vitæ terminum fixit? Quis ſenectutis metam terminauit? Quis apud te tam fide dignus futurorum ſponſor? Non vides pueros ſæpenumero ab vbere raptos? Non ætate floridos mori vides? Nullum certum terminum habet hæc vita. Quid exſpectas beneficio febris baptizari, quando nec ſalutaria verba loqui, nec item audire commode poteris, morbo caput occupante? Non manus in cælum tollere, non in pedes erigi, non genua adorando flectere, non commode doceri, non ſecure ac libere confiteri, non cum Deo paciſci, non abrenuntiare inimico, forte nec ſcite inter initiandum ſubſequi, dubitantibus etiam præſentibus, num gratiam ſentias, an ſine ſenſu, quæ agantur, accipias.* GREGORIVS NAZIANZENVS [*i*] ait: *Aenigmati ſimile quiddam narras, ſi apud Deum propter ipſius benignitatem, is pro illuminato* (i. e. *baptizato*) *habetur, qui luminis baptiſmatis expers eſt, aut etiam intra regnum cœlorum eſt, qui eo frui expetit, quum interim ea minime faciat, quæ ad cæleſte regnum iter aperiunt.* GREGORIVS NYSSENVS [*k*] *Hoc eſt*, inquit, *quædam ſpes inanis, falſa opinione præſtringens oculos animæ.* Et vt fallaces horum hominum ſpes hoc modo infrigebant, ita formidi-

(*b*) Baſil. exhort. ad bapt. tom. I. p. 415. b. Τίς δέ σοι καὶ τὸν ὅρον τῆς ζωῆς ἔπηξε; τίς σοι τὴν προθεσμίαν τοῦ γήρως ὥρισε; τίς οὕτως ἀξιόπιστος παρά σοι τῶν μελλόντων ἐγγυητής; οὐχ ὁρᾷς νήπια ἁρπαζόμενα; τοὺς ἐν ἡλικίᾳ ἀπαγομένους; οὐκ ἔχει μίαν προθεσμίαν ὁ βίος. τί ἀναμένεις πυρετοῦ σοι δῶρον γενέσθαι τὸ βάπτισμα, ὅτε οὔτε φθέγξασθαι δυνήσῃ τὰ σωτήρια ῥήματα, τάχα δὲ οὐδὲ ἀκοῦσαι καθαρῶς ἐπιτραπήσῃ, αὐτῇ τῇ κεφαλῇ ἐνοικούσης τῆς νόσου; οὐ χεῖρας ἆραι εἰς οὐρανόν, οὐκ ἐπὶ πόδας διαναστῆναι, οὐ κλῖναι γόνυ εἰς τὴν προσκύνησιν, οὐ διδαχθῆναι χρησίμως, οὐχ ὁμολογῆσαι ἀσφαλῶς, οὐχὶ συνθέσθαι Θεῷ, οὐκ ἀποτάξασθαι τῷ ἐχθρῷ· τάχα δὲ οὔτε συνετῶς ἐπακολουθῆσαι μυσταγωγούμενος, ἀμφίβολος ὢν τοῖς παροῦσιν, ἢ ἄρα ᾔσθου τῆς χάριτος, ἢ ἀναισθήτως ἔχεις τῶν γινομένων.

(*i*) Nazianz. orat. XL. de bapt. p. 652. a. αἰνίγματι λέγεις ὅμοιον, εἰ πεφωτισμένος ἐστὶ Θεῷ διὰ τὸ φιλάνθρωπον ὁ ἀφώτιστος, ἢ καὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ἐντὸς ὁ ταύτης τυχεῖν σπουδάζων, δίχα τοῦ πράττειν τὰ τῆς βασιλείας.

(*k*) Nyſſen. de bapt. tom. II. p. 222. b. τὸ δὲ κενή τις ἐστὶν ἐλπὶς δόξῃ ψευδεῖ τὴν ψυχὴν γοητεύουσα.

nis,

nis, quam præ se ferebant alii, non minori ſtudio demonſtrabant vanitatem. Quamuis enim ſecundus quidam baptiſmus illis exſpectandus haud eſſet, qui poſt primum in peccata laberentur, impoſsibile tamen non eſſe docebant, lapſum in peccata poſt primam purgationem euitare; vel ſi ita lapſi eſſent, dummodo non eſſent peccata ad mortem, ſecundam purificationem beneficio remiſſionis, intercedente pœnitentia, obtineri poſſe. Adeoque veram inſaniam eſſe & ſtoliditatem, baptiſmum ex tam incerta formidine negligere, quod hac ratione tanto grauius periculum incurrerent, dum minorem fugerent incommoditatem, plus habentem ſecuritatis, nec tam ancipiti periculo obnoxiam.

§. V.

4. *Superſtitioſæ perſuaſiones, ratione temporis & miniſtrorum baptiſmatis.*

ERANT itidem, qui baptiſmum ſuum ex mere ſuperſtitioſa perſuaſione, temporis, loci vel miniſtrorum baptiſmatis intuitu, differebant. GREGORIVS NAZIANZENVS [*l*] quosdam introducit ita ſeſe excuſantes: *Luminum diem exſpecto: Paſchatis feſtum pluris facio: Pentecoſten exſpectabo. Cum Chriſto baptizari praſtat: Cum Chriſto in reſurrectionis die ad vitam redire: ſpiritus aduentum honorare. Quid poſtea? Veniet repente vitæ finis in die, quem non exſpectas, & in hora, quam ignoras.* Quidam ſuperſtitioſam baptiſmatis in certo quodam loco, vt *Hieroſolymis* vel in *Iordane* fluuio recipiendi habebant cupiditatem, adeoque baptiſmum prorogabant, donec ad deſtinatum ſibi locum commode peruenire poſſent. Hoc TERTVLLIANVS [*m*] tacite videtur reprehendere, quando, *Ne quidquam*, inquit, *refert inter eos, quos Ioannes in Iordane, & quos Petrus in Tiberi tinxit*; nec non AMBROSIVS [*n*] in ſermone ſuo ad catechumenos; *Debemus*, inquiens, *fratres dilectiſſimi, vobis catechumenis loquor, gratiam baptiſmatis eius omni feſtinatione ſuſcipere, & de fonte Iordanis, quem ille benedixit, benedictionem conſecrationis hau-*

(*l*) Naz. orat. XL. de baptiſm. p. 654. a. μένω τὰ φῶτα, τὸ πάσχα μοι τιμιώτερον. τὴν πεντηκοστὴν ἐκδέξομαι, χριςῷ συμφωτισθῆναι βέλτιον, χριςῷ συναναςῆναι κατὰ τὴν ἀναςάσιμον ἡμέραν, τοῦ πνεύματος τιμῆσαι τὴν ἐπιφάνειαν· εἶτα τί; ἥξει τὸ τέλος ἐξαίφνης ἐν ἡμέρᾳ ᾗ οὐ προσδοκᾷς, καὶ ἐν ὥρᾳ ᾗ οὐ γινώσκεις. κ. τ. λ.

(*m*) Tertull. de bapt. c. IV.

(*n*) Ambroſ. ſerm. XLI. (tom. III. p. 268. edit. Baſil. MDLXVII.)

rire; vt in eum gurgitem, in quem se illius sanctitas mersit, nostra peccata mergantur. - - *Sed vt eodem fonte mergamur, non nobis orientalis petenda est regio, non fluuius terra iudaicæ. Vbi enim nunc Christus, ibi quoque Iordanes est. Eadem consecratio, quæ orientis flumini benedixit, occidentis fluenta sanctificat.* EVSEBIVS [o] de *Constantino* narrat, statuisse eum olim baptismum in flumine *Iordane*, ad seruatoris nostri exemplum, suscipere. Sed Deum, qui optima norit, quæ essent ipsi vtilia, ipsius consilia impediisse, eumque paullo ante obitum suum *Nicomediæ* fuisse baptizatum. Nam quod ad narrationem illam a BARONIO [p] tam operose diuulgatam attinet, quod *Constantinus* a *Siluestro* episcopo vrbis *Romæ* baptizatus, & a lepra mundatus sit, mera fabula est, testimonio omnium veterum, EVSEBII, SOCRATIS, SOZOMENI, THEODORETI, ATHANASII, HIERONYMI, & patrum concilii *Ariminensis* explosa, qui omnes ac singuli *Constantinum* proxime ante obitum suum baptismum recepisse adfirmant. Et optimi quique critici post BARONIVM, VALESIVS [q], SCHELSTRATVS [r], LAM-

(o) Euseb. de vit. Constant. lib. IV. cap. LXII. - *ὥρα τοῦ σωτηρίου σφραγίσματος μετασχεῖν· ἐπὶ ῥείθρων ἰορδάνου ποταμοῦ τοῦτ' ἐνενόουν ποτὲ ποιῆσαι, ἐφ' ὧν καὶ ὁ σωτὴρ εἰς ἡμέτερον τύπον τοῦ λουτροῦ μετασχεῖν μνημονεύεται· θεὸς δ' ἄρα τὸ συμφέρον εἰδὼς, ἐντεῦθεν ἤδη τούτων ἡμᾶς ἀξιοῖ.* - - tempus est, vt salutaris signaculi participes fiamus. Equidem olim statueram id agere in flumine Iordane, in quo seruator ipse ad exemplum nostrum lauacrum suscepisse memoratur. Sed Deus qui optime nouit ea, quæ nobis vtilia sunt, hoc in loco (Nicomediæ) nobis id ipsum exhibere dignatur.

(p) Baron. an. CCCXXIV. n. XVII. (n. XXIX. p. 246. edit. Antuerp. MDCXVII.) In eius concilii (Romæ sub Siluestro celebrati) exordio hæc narrantur de caussa cogendi eiusmodi episcoporum conuentus: Eodem tempore, quum multi nobiles gauderent, quod *Constantinus baptizatus a Siluestro episcopo vrbis Romæ & mundatus fuisset a lepra;* pro hoc beneficio, quod accepit a domino nostro Iesu Christo per Siluestrum episcopum, cœpit integre prædicare Iesum Christum & confiteri eius beneficia. cetera.

(q) Vales. not. in Socrat. lib. I. cap. XXXIX. Philostorgium hic sequi malim, qui Constantinum testamenti sui tabulas *Eusebio* Nicomediensi tradidisse scribit, *a quo paulo antea fuerat baptizatus.*

(r) Schelstrat. concil. Antiochen. dissertat. II. c. I. p. 43. Fauebat deinde Arianis *Eusebius*, idque non modo, quum Athanasii exilium apud principem sollicitarat, sed & quum ipsum *Constantinum imperatorem in fine vitæ baptizaverat.* Vt enim alibi vidimus ex D. Hieronymi chronico: *Constantinus extremo vitæ suæ tempore ab Eusebio Nicomediensi episcopo baptizatus in dogma Arianum declinat.* cetera.

ECCIVS

BECIVS [s], PAPEPROCHIVS [t] & PAGIVS [u] iudicio ſuo cum veteribus contra recentiorem iſtam fictionem conſpirant. Vt adeo hodie inter omnes conſtet, imperatorem iſtum ex eorum fuiſſe numero, qui baptiſmum ad mortis vſque tempus procraſtinarunt. Et maxime probabilis ratio, quæ de hac procraſtinatione dari poteſt, conſilium eſt, quod de baptiſmate in *Iordane* fluuio ſuſcipiendo ceperat, quod prouidentia diuina ipſum numquam ſiuit exſequi. Alii moroſæ indolis homines baptizari nolebant, vſque dum miniſtrum baptiſmatis habere poſſent extraordinariis quibusdam donis ac ornamentis præditum. GREGORIVS NAZIANZENVS [x] huiuscemodi quorumdem meminit, eosque hunc in modum grauiter obiurgat: *Ne dicas, baptizet me epiſcopus, atque is metropolitanus, aut Hieroſolymitanus, (non enim locorum eſt gratia, ſed ſpiritus) isque claro & nobili genere ortus (graue enim fuerit nobilitati meæ, ob eius, qui baptizet, obſcuritatem, labem ac dedecus inferri) aut ſi presbyter ſaltem, qui calebs ſit, qui continentiæ laude angelica viuendi ratione floreat. Graue enim fuerit, ſi in purgationis tempore inficiar atque commaculer. Ne concionatoris aut baptizantis auctoritatem inquiras. Alius horum iudex eſt, ac rerum obſcurarum explorator: quandoquidem homo faciem, Deus autem cor intuetur. Tibi autem quiuis ad purgationem ſatis idoneus eſt, qui modo inter probatos cenſeatur, ac non aperte condemnatus ſit atque ab eccleſia alienus. Qui curatione indiges, in iudices iudicium ne arripe: nec eorum, a quibus purgaris, dignitates excute, nec inter genitores delectum habe. Eſt quidem*

(s) Lambec. comment. de bibliothec. Vindobon. in fine libri V. additam. III. a pag. 398. vſque ad pag. 408. edit. Vindobon. MDCLXXII.

(t) Papeproch. act. ſanctor. Maii tom. V. vit. Conſtantin. Maii XXI. c. II. p. 15. tot.

(u) Pagi. critic. in Baron. an. CCCXXIV. n. V-XI. p. 397. 398. 399. edit. Antuerp. MDCCV.

(x) Nazianz. orat. XL. de bapt. p. 656. a. b. c. Μὴ εἴπῃς, ἐπίσκοπος βαπτισάτω με, καὶ οὗτος μητροπολίτης, καὶ Ἱεροσολυμίτης· οὐ γὰρ τόπων ἡ χάρις, ἀλλὰ τοῦ πνεύματος· καὶ οὗτος τῶν εὖ γεγονότων (δεινὸν γὰρ, εἰ τῷ βαπτιστῇ τὸ εὐγενές μου καθυβρισθήσεται) ἢ πρεσβύτερος μὲν, ἀλλὰ καὶ οὗτος τῶν ἀγάμων, καὶ οὗτος τῶν ἐγκρατῶν καὶ ἀγγελικῶν τὴν πολιτείαν· δεινὸν γὰρ, εἰ ἐν καιρῷ καθάρσεως ῥυπωθήσομαι· μὴ ζήτει ἀξιοπιστίαν τοῦ κηρύσσοντος, μηδὲ τοῦ βαπτίζοντος· ἄλλος ὁ τούτων κριτὴς καὶ τῶν ἀφανεστέρων δοκιμαστής· ἐπειδὰν ἄνθρωπος μὲν εἰς πρόσωπον, Θεὸς δὲ εἰς καρδίαν· σοὶ δὲ πᾶς ἀξιόπιστος εἰς τὴν κάθαρσιν· μόνον ἔστω τις τῶν ἐγκρίτων, καὶ μὴ τῶν προδήλως κατεγνωσμένων, μηδὲ τῆς ἐκκλησίας ἀλλότριος· μὴ κρίνε τοὺς κριτὰς, ὁ χρήζων τῆς ἰατρείας· μηδὲ φιλοκρίνει μοι τὰς ἀξίας τῶν σε καθαιρόντων· μη-

alius alio præstantior, vel inferior: te autem quivis est superior. Ex quibus omnibus apparet, superstitiosam temporum, locorum & personarum distinctionem quorumdam mentibus se insinuasse, ab illisque tamquam rationem dilationis baptismi fuisse adlegatam.

§. VI.

5. Prætextum consilium sequendi exemplum CHRISTI.

ALII baptismi sui ad annum vsque ætatis tricesimum prorogandi excusationem ab exemplo petebant CHRISTI, quod hic ea ætate esset, quum baptismum susciperet. Quod consilium GREGORIVS NAZIANZENVS verbosius hunc in modum confutat: „Dices,(y) *CHRISTVS* tricesimo anno baptizatus, idque „quum Deus esset: tu me baptismum vrgere iubes? Quum Deum dixisti, quæstio abs te soluta est. Nam ille purgatio ipsamet erat, nec purgationis indigebat: verum tua caussa purgabatur, quemadmodum & carnem ferebat, quum carnis expers esset. Nec vero ei quidquam periculi metuendum erat, baptismum proroganti; quippe qui passionis quoque suæ arbiter esset, quemadmodum & natiuitatis. Tibi autem non leve periculum imminet, si hinc corruptioni soli genitus nec incorruptibilitate indutus excesseris. Quin illud etiam animadverto, quod illi quidem tempus hoc baptismi necessarium erat: tua autem non eadem est ratio. Idcirco enim ille tricesimo denique anno, ac non prius sese indicauit, partim ne ostentationis cuiuspiam opinionem præberet (quo adfectu inepti homines ducuntur) partim, quia hæc ætas plenum virtutis argumentum, docendique maturitatem habet. Iam quoniam ei salutiferum mundo supplicium subeundum erat, o-

δὲ διακρίνει πρὸς τοὺς γεννήτορας· ἄλλος μὲν ἄλλου κρείττων ἢ ταπεινότερος, σῦ δὲ πᾶς ὑψηλότερος.

(y) Naz. orat. XI. de bapt. p. 658. 659. Ἀλλὰ χριστός, φησι, τριακοντούτης βαπτίζεται, καὶ ταῦτα Θεὸς ὤν, καὶ σὺ κελεύεις ἐπισπεύδειν τὸ βάπτισμα; Θεὸν εἰπών, ἔλυσας τὸ ζητούμενον· ὁ μὲν γὰρ αὐτοκάθαρσις ἦν, καὶ οὐκ ἐδεῖτο καθάρσεως, ἀλλὰ σοὶ καθαίρεται· ὥσπερ καὶ σάρκα φορεῖ σοί, ἄσαρκος ὤν· οὐδέ τις κίνδυνος ἦν αὐτῷ τὸ βάπτισμα παραλύοντι· αὐτὸς γὰρ καὶ τοῦ πάθους ἦν ἑαυτοῦ ταμίας, ὥσπερ τῆς γεννήσεως· σοὶ δὲ οὐ περὶ μικρῶν ὁ κίνδυνος, εἰ ἀπέλθοις τῇ φθορᾷ γεννηθεὶς μόνῃ, καὶ μὴ τὴν ἀφθαρσίαν ἀμφιεσάμενος· σκοπῶ δὲ κἀκεῖνο, ὅτι τῷ μὲν ἀναγκαῖος ἦν οὗτος ὁ καιρὸς τοῦ βαπτίσματος, σοὶ δὲ οὐχ ὁ αὐτὸς λόγος· ἀνεδείχθη μὲν γὰρ τριακοστὸν γεγονὼς ἔτος, οὐ πρότερον, τοῦ μὴ δοκεῖν ἐπιδεικτικὸς εἶναί τις· τῶν γὰρ ἀπ-

„mnia

„mnia vtique, quæ ad paſſionem ſpectabant, ad paſſionem „concurrere oportebat, nimirum oſtenſionem, baptiſmum, cæ„leſte teſtimonium, prædicationem, multitudinis concurſum, „miracula, & velut corpus vnum fieri, non diuulſum, nec tem„porum interuallis disiunctum & interruptum. Etenim ex ba„ptiſmo & prædicatione excitatus eſt ille confluentis multitu„dinis terræ motus: ſic enim tempus illud ſcriptura vocat. Rur„ſus ex populi multitudine & frequentia, ſignorum editio & „miracula, quæ homines ad euangelium adducebant, exſtite„runt. Ex his porro inuidia nata eſt, ex inuidia odium, ex o„dio inſidiæ & proditio. Hinc poſtremo crux, eaque omnia, „quæ nobis ſalutem pepererunt. At *CHRISTI* quidem res ita „ſe habent, quantum quidem nobis adſequi licet: atque etiam „fortaſſe alia quædam ratio iis, quas commemorauimus, recon„ditior inueniri queat. Tibi autem quid neceſſe eſt, vt dum „exempla, quæ te ſublimiora ſunt, ſequeris, malum conſilium „capias? præſertim, quum permulta quoque alia ex iis, quæ „tum ab eo geſta eſſe hiſtoriæ proditum eſt, a noſtro ritu diſ„crepare, ac tempore diſſidere conſtet?

Qvi plura de hiſce excuſationibus legere auent, BASILIVM, GREGORIVM NAZIANZENVM, & GREGORIVM NYSSENVM, vbi de hoc argumento loquuntur, poſſunt conſulere, vel etiam WALKERI librum de *pædobaptiſmo*, cuius in præfatione non minus vndeuiginti huiusmodi rationes, quas baptiſmatis ſui prorogationi homines prætexerint, enarrat. Quæ iam a nobis commemoratæ ſunt, ad præſens inſtitutum noſtrum ſuffici-

ροκάλοι τὸ πάθος, καὶ ὡς τελείαν βάσανον ἀρετῆς, καὶ τὸν διδάσκειν καιρὸν ταύτην ἐχούσης τῆς ἡλικίας· ἐπειδὰν δὲ παθεῖν ἔδει, τὸ τοῦ κόσμου σωτήριον πάθος, πάντα συνδραμεῖν ἔδει πρὸς τὸ πάθος, ὅσα τοῦ πάθους, τὴν ἀνάδειξιν, τὸ βάπτισμα, τὴν ἄνωθεν μαρτυρίαν, τὸ κήρυγμα, τὴν συνδρομὴν τοῦ πλήθους, τὰ θαύματα· καὶ ὥσπερ ἓν σῶμα γενέσθαι, μὴ διεσπασμένον, μηδὲ ἀπερρηγμένον τοῖς διαστήμασιν· ἐκ μὲν γὰρ τοῦ βαπτίσματος, καὶ τοῦ κηρύγματος, ὁ τῶν συντρεχόντων σεισμός (οὕτω γὰρ ἡ γραφὴ καλεῖ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον) ἐκ δὲ τοῦ πλήθους, ἡ τῶν σημείων ἐπίδειξις, καὶ τὰ θαύματα τὰ εἰς εὐαγγέλιον προσάγοντα· ἐκ δὲ τούτων ὁ φθόνος, ἐκ δὲ τούτου τὸ μῖσος· ἐκ δὲ τοῦ μίσους, τὸ τῆς ἐπιβουλῆς, καὶ τῆς προδοσίας, ἐκ τούτου δὲ ὁ σταυρός, καὶ ὅσοις σεσώμεθα· τὰ μὲν δὴ Χριστοῦ τοιαῦτα, καὶ ὅσα ἔχοιτο, ὅσον ἡμῖν ἐφικτόν· τάχα δ' ἄν τις καὶ ἄλλος εὑρεθείη λόγος τούτων ἀποῤῥητότερος· σοὶ δὲ τίς ἀνάγκη, τοῖς ὑπὲρ σὲ ὑποδείγμασιν ἑπομένῳ κακῶς βουλεύεσθαι; ἐπεὶ καὶ ἄλλα πολλὰ τῶν τηνικαῦτα ἱστορουμένων ἑτέρως, ἢ ὡς τὰ νῦν ἔχοντα φαίνεται, καὶ οὐ συμβαίνοντα τοῖς καιροῖς.

unt, vt ostendamus, quod quando homines hac in re diu cunctati sunt, id contra præscriptum & regulas fecerint ecclesiæ, & quod veteres contra istam cunctationem, vt rem periculosam & hominibus christianis minime dignam, vehementissime semper declamarint. Hinc licet specialiora quædem occurrant exempla eorum, qui incuriose & voluntarie ex ignorantia vel falsa persuasione, suum ipsorum, & fortassis etiam liberorum suorum, baptismum neglexerint; tamen horum hominum actiones non spectandæ sunt, quasi firmam & constantem agendi rationem & methodum in ecclesia nobis commonstrent, quandoquidem ab illius regula & ordinaria praxi manifeste abeunt. Ecclesia duas duntaxat baptismum adultorum hominum in annos plures prorogandi rationes omni tempore habuit. Harum vna erat, vt catechumenis satis temporis in præparationem ipsorum ad baptismum daretur, altera ad reuocandum eos ad pœnitentiam spectabat, si ante baptismum suum apostatæ facti, agnitam religionis veritatem deseruissent. Vtraque vno eodemque fundata erat principio, quod eo valebat, vt homines ad satisdandum ecclesiæ obligarentur, velle se ad regulas euangelii viuere, antequam ad illius admitterentur mysteria. Et optima, quæ fieri poterat, satisdatio ex ante capto experimento institutaque exploratione exspectanda erat, adeoque hoc disciplinæ genus adhibebatur, vt ipsis daretur occasio, æqua & iusta baptismi sui dilatione propositum susceptumque consilium suum testificandi.

§. VII.

Solemnia tempora baptismi in ecclesia constituta pascha, pentecoste & epiphania.

QVAM ob caussam ecclesia stata & solemnia anni tempora baptismo in casibus ordinariis definiuit; data interim ministris suis hæc tempora anticipandi libertate, si vel catechumeni magnos profectus fecissent, vel si intercedente casu quodam repentino, vel morbo, in magnum vitæ discrimen essent adducti. Celebratissimum ex his constitutis temporibus *pascha* erat, post hoc *pentecoste*, & *epiphania*, siue dies, quo CHRISTVS baptizatus esse creditur. Ad hæc tria tempora manifesto respicit

ſpicit GREGORIVS NAZIANZENVS [z], quando quosdam introducit, hanc prorogationis baptiſmi dantes rationem. *Μένω τὰ Φῶτα, Luminum diem*, id eſt *epiphaniam*, *exſpecto*, (veteres enim per *τὰ Φῶτα* & *lumina* non anniuerſariam luſtratæ *Mariæ* virginis diem, vulgo *Lichtmeſſ*, vt nonnulli falſo exiſtimant, ſed diem *epiphaniæ*, quo CHRISTVS baptizatus, & mundo manifeſtatus fuit, intelligunt,) *Paſchatis feſtum pluris facio, pentecoſtem exſpectabo.* Quod perſpicue indicat, haſce tres feſtivitates tunc temporis quidem maxime nota & ſolemnia baptiſmatis fuiſſe tempora. Verumtamen *paſcha* & *pentecoſte* præcipua erant. Nam interdum ſine tertio iſto memorantur, aliquando etiam cum diſerta eius interdictione. HIERONYMVS de duobus prioribus tamquam vſitatis, loquitur, de vltimo autem nihil dicit. Vaticinium *Zachariæ: Exibunt aquæ viuæ ex Hieroſolyma - - in æſtate & hieme erit*, multos ad baptiſmum [a] referre, & quod LXX. interpretes legunt, *ἐν θέρει καὶ ἐν ἔαρι*, in *æſtate* & *vere* ad duo ſolemnia baptiſmi tempora, *pentecoſten* & *paſcha* applicare dicit, quorum alterum in æſtate, alterum in vere incidebat, vbi aquæ viuentes omnibus ſitientibus diſtribuebantur. Idem hoc obſeruat in epiſtola ſua ad *Pammachium*, aduerſus errores *Ioannis Hieroſolymitani* [b] ſcripta, vbi quadraginta diuerſæ ætatis & ſexus homines *Bethlehemi* circa dies *pentecoſtes* baptizatos, alios autem competentes, qui in *paſcha* ſe ipſos baptizandos obtuliſſent, ab iſto moroſo epiſcopo reiectos eſſe, narrat. De his duobus temporibus nec vllo alio ſimiliter TERTVLLIANVS [c] loquitur, quando ait: *Diem baptiſmo ſolemniorem paſcha præſtat, quum & paſſio domini, in qua tinguimur, adimpleta eſt, nec in-*

(z) Naz. orat. XL. de bapt. p. 654. vid. ſupra ſub lit. (l).

(a) Hieron. comment. in Zachar. c. XIV, 8. Aquas viuentes multi ad baptiſmum referunt, quæ in vere & in æſtate, hoc eſt in paſcha & pentecoſte, ſitientibus largiendæ ſunt.

(b) Id. epiſt. LXI. ad Pammach. c. XVI. Nos ſcindimus eccleſiam, qui ante paucos menſes, *circa dies pentecoſtes*, cum obſcurato ſole, omnis mundus iam iamque venturum iudicem formidaret, quadraginta diuerſæ ætatis & ſexus presbyteris tuis obtulis baptizandos? - - Annon tu potius ſcindis eccleſiam, qui præcepiſti Bethlehem presbyteris tuis, ne competentibus noſtris in *paſcha* baptiſmum traderent, quos nos Dioſpolim ad confeſſorem & epiſcopum miſimus Dionyſium baptizandos.

(c) Tertull. de bapt. c. XIX.

congru-

congruenter ad signum interpretabitur, quod quum vltimum pascha dominus esset acturus, missis discipulis ad praeparandum, Inuenietis, inquit, hominem aquam baiulantem. Pascha celebrandae locum de signo aquae ostendit. Exinde PENTECOSTE *ordinandis lauacris latissimum spatium est, quo & domini resurrectio inter discipulos frequentata est, & gratia spiritus sancti dedicata, & spes aduentus domini subostensa, quod tunc in caelos recuperato eo, angeli ad apostolos dixerunt sic venturum, quemadmodum & in caelos conscendit, vtique in pentecoste.* Vbi manifestum est, TERTVLLIANVM per *latissimum spatium pentecostes* non peculiarem aliquem diem, sed vniuersos quinquaginta dies inter *pascha & pentecoste* interiectos intelligere, qui ipsius aetate festi agebantur, quemadmodum aliis in locis [*d*] narrat. Et propterea licet VICECOMES [*e*] sugillet LVDOVICVM VIVEM, quod hoc adfirmarit, quasi nullo id fecerit auctore; HABERTVS [*f*] tamen

(*d*) Tertull. de idololatr. c. XIV. Ethnicis semel annuus dies quisque festus est; tibi octauo quoque die. excerpe singulas solemnitates nationum, & in ordinem texe, pentecosten implere non poterunt.
Id. de coron. milit. c. III. Die dominico ieiunium nefas ducimus, vel geniculis adorare. Eadem immunitate a die paschae in pentecosten vsque gaudemus.

(*e*) Vicecom. de ritib. bapt. lib. I. c. XXV. (p. 71. edit. Mediolan. 4to) Inscriptio capitis haec est: Cur baptismus *die sabbathi* conferretur. Caput ipsum sic incipit: Neque vero difficilis est ratio ad explicandum, cur *sabbathi die* baptismus conferretur: Si quis attentius totam rem consideret, & ipsius baptismi fructum & vtilitatem intueatur. Etenim cum sepulturae Christi memoria sabbatho recolatur, eodem die baptismum dari ob id patres instituerunt, vt christiani abiecta omni sorde peccati, ad nouam vitam cum Christo sibi resurgendum esse, intelligerent. - - - Neque adsentior Ludouico Viui, qui in grammaticae ludo edoctus, S. Augustini libros de ciuitate Dei exponere, parum feliciter adgressus est. Is enim nota k in cap. VIII. libr. XXII. *a paschate ad pentecosten, baptismum quotidie administrari solitum, nullo auctore adfirmat.*

(*f*) Habert. archierat. part. VIII. obseruat. IV. p. 134. Baptizandi ius episcopo reseruandum existimo, iis praesertim temporibus, quibus baptizandis, citra necessitatis vim, certa tempora destinata sunt: *Paschae* nimirum & *pentecostes*, vel potius temporis totius paschalis, *legitimus baptismi dies* vocatur a concilio Matisconensi, vbi docet honoribus sacerdotalibus exclusos esse baptizatos alio die quam paschali, in quo episcopum solum aut neminem, nisi episcopi arbitrio baptizasse constat. Tempus paschale dixi; immerito siquidem Iosephus Vicecomes opere de baptismi ritibus, sugillat Ludouicum Viuem, quod dixerit moris fuisse, vt toto illo temporis decursu a pascha ad pentecosten baptizaretur: nullo, inquit, auctore. Sed

ex

ex hoc TERTVLLIANI loco eum defendit, & alii viri docti[g] idem ſentiunt. VICECOMES tempus baptizandi paſchale vnum duntaxat diem, ſabbathum magnum, ſiue pridie paſchatis, vbi ſeruator in ſepulcro poſitus quieuit, fuiſſe exiſtimat. Sed in hoc etiam fallitur. Quamquam enim hic dies catechumenorum pariter & infantium baptiſmo maxime celebris erat, vti e CHRYSOSTOMO [h] & auctore *conſtitutionum* [i] diſcimus, vniuer-

(g) Caue prim. chriſt. part. I. c. X. p. 248. 249. edit. German. *Nachdem die Kirchenzucht ein wenig beſſer eingerichtet war, ſo legte man die taufe auf zwey gewiſſe und geſetzte termine im gantzen jahr, nemlich auf* oſtern *und* pfingſten. *Am* oſtern *geſchahe es zum gedächtniß und zur erinnerung, daß Chriſtus für uns geſtorben und auferſtanden wäre; mit welchem gar wohl die zwey ſtücke des chriſtlichen lebens, welche durch die taufe abgebildet und angedeutet werden, überein kommen, nemlich daß wir der ſünden abſterben, und wieder zu einen neuen leben auferſtehen ſollen. . . Warum aber die taufe auf* pfingſten *iſt angeſtellet worden, ſcheinet zum gedächtniß und zur erinnerung des heiligen Geiſtes, welcher damals auf die Apoſtel ausgegoſſen worden, geſchehen zu ſeyn, weil ſolches alles in der heiligen taufe gleicher geſtalt auf gewiſſe maſſe vorgeſtellt wird. Wenn ich aber geſagt habe, daß* oſtern *und* pfingſten *die zwey gewiſſen und geſetzte termine geweſen ſeyn, daran die heilige taufe vorgegangen iſt, ſo* meine ich nicht *eben ſo præciſe und genau nur* die bloſſen oſter- und pfingſt-TAGE., *ſondern* ich ſchlieſſe *auch zugleich* das gantze ſpatium und die volle funfzig tage, von oſtern bis pfingſten gerechnet, mit ein, *ſintemal dieſe zeit durchgängig auch für heilig iſt gehalten, und in derſelben durchgehends die heilige taufe verrichtet worden.*

(h) Chryſoſt. epiſt. I. ad Innocent. p. 630. (p. 595. edit. Francof.) ἡμῶν αὐτὰ, καθάπερ ἔμπροσθεν εἶπον, προτεινόντων, ἀθρόον στρατιωτικὸν πλῆθος αὐτῷ τῷ μεγάλῳ σαββάτῳ, πρὸς ἑσπέραν λοιπὸν τῆς ἡμέρας ἐπειγομένης, ταῖς ἐκκλησίαις ἐπεισελθὸν, τὸν κλῆρον ἅπαντα τὸν σὺν ἡμῖν πρὸς βίαν, ἐξέβαλον, καὶ ὅπλοις τὸ βῆμα περιεστοίχιστο· καὶ γυναῖκες τῶν εὐκτηρίων οἴκων πρὸς τὸ βάπτισμα ἀποδυσάμεναι, κατ' αὐτὸν τὸν καιρὸν γυμναὶ ἔφυγον ὑπὸ τοῦ φόβου τῆς χαλεπῆς ταύτης ἐφόδου. Quum illa, quæ dixi, prætenderemus, *ipſo magno ſabbatho* collecta manus militum, ad veſperam diei in eccleſias ingreſſa, clerum omnem, qui nobiſcum erat, vi eiecit, & armis ſanctuarium vndique obſedit. *Mulieres* quoque ſacrarum ædium, quæ per illud tempus ſe exuerant, vt *baptizarentur*, metu iſtius grauis incurſus nudæ aufugerunt.

(i) Conſtit. lib. V. c. XIX. Τῷ δὲ σαββάτῳ μέχρις ἀλεκτοροφωνίας παρατείνοντες, ἀπονηστίζεσθε ἐπιφωσκούσης μιᾶς σαββάτων, ἥτις ἐστὶ κυριακή, ἀπὸ ἑσπέρας ἕως ἀλεκτοροφωνίας ἀγρυπνοῦντες, καὶ ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ συναθροιζόμενοι γρηγορεῖτε, προσευχόμενοι καὶ δεόμενοι τοῦ Θεοῦ, ἐν τῇ διαννυκτερεύσει ὑμῶν, ἀναγινώσκοντες τὸν νόμον, τοὺς προφήτας, τοὺς ψαλμούς, μέχρις ἀλεκτρυόνων κραυγῆς· καὶ βαπτίσαντες ὑμῶν τοὺς κατηχουμένους κ. τ. λ. *Sabbatho* vſque ad gal-

ftum tamen quinquaginta dierum interuallum huic rei præftitutum erat, & tamquam tempeftiuitas adminiftrando baptifmo data habebatur. Quæ forte vera cauffa eft, quamobrem antiqui quidam canones nullum nifi pafchale tempus baptifmo concefferint, vniuerfos quinquaginta dies a pafchate ad pentecoften, ex fenfu TERTVLLIANI, includens. Ita in concilio *Matifconenfi* [k] huiusmodi decretum legimus: *Relatione quorumdam fratrum noftrorum comperimus, chriftianos non obferuantes legitimum diem baptifmi, pene per fingulos dies ac natales martyrum filios fuos baptizare, ita, vt vix duo vel tres reperiantur in fancto PASCHA, qui per aquam & fpiritum fanctum regenerentur: idcirco cenfemus, vt ex hoc tempore nullus eorum permittatur talia perpetrare, præter illos, quos infirmitas nimia aut dies extremus compellit, filiis fuis baptifmum fufcipere.* Simile decretum in concilio *Antisfiodorenfi* [l] habetur: *Non licet abfque pafchæ folemnitate vllo tempore baptizare, nifi illos, quibus mors vicina eft, quos grabatarios dicunt.* Et SOCRATES [m] hanc in *Theffalia* confuetudinem obtineri dicit, vt folis diebus pafchatis illic baptizent. Quæ omnia vel ita intelligenda funt, vt quinquaginta dies pentecoftes includantur, vel certe ftatuendum eft, peculiarem hifce ecclefiis fuiffe confuetudinem, a reliquarum ecclefiarum omnium confuetudine diuerfam. In aliis enim regulis & canonibus expreffa pafchatis & pentecoftes habetur mentio, aliis diebus feftis quantumuis non exclufis. Sic in concilio *Gerundenfi Hifpaniæ* [n] canonem deprehendimus in hanc fententiam: *De catechumenis baptizandis id ftatutum eft, vt in pafchæ folemnitate vel pentecoftes, quanto maioris celebritatis maior celebritas eft, tanto magis ad baptizandum veniant: ceteris folemnitatibus infirmi tantummodo debeant baptizari: quibus quocumque tempore con-*

---

licinium permanentes; illucefcente vna fabbathorum, quæ eft dies dominica, ieiunium foluite; a vefpera vfque ad galli cantum vigilantes; & in ecclefia congregati in vnum, vigiliis, orationibus & ad Deum precibus vacate, in pernoctatione veftra, legem, prophetas, ac pfalmos legite vfque ad gallorum cantum, & *baptifmum conferte veftris catechumenis.*

(k) Concil. Matifcon. II. can. III. (tom. V. concil. p. 981.)

(l) Concil. Antisfiodor. c. XIIX. (ibid. p. 959.)

(m) Socrat. lib. V. c. XXII. p. 287. d. ἄλλο τὸ ἔθος ἐν Θεσσαλίᾳ οἶδα γινόμενον. ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ πάσχα μόνον βαπτίζουσι. Aliam confuetudinem in Theffalia vidi. *Solis diebus pafchæ illic baptizant.*

(n) Concil. Gerundenf. c. IV. (tom. IV. concil. p. 1568.)

venit

venit baptismum non negari. SIRICIUS in epistola ad *Himerium* [o] episcopum *Tarraconensem* in *Hispania* hac de re ita scribit: *A nostris consacerdotibus (quod commoti dicimus, non ratione auctoritatis alicuius, sed sola temeritate praesumitur, vt passim ac libere natalitiis Christi, seu apparitionis, nec non & apostolorum seu martyrum festiuitatibus innumerae (vt asseris) plebes baptismi mysterium consequantur, quum hoc sibi priuilegium, & apud nos, & apud omnes ecclesias, dominicum specialiter cum pentecoste sua pascha defendat, quibus solis per annum diebus, ad fidem confluentibus generalia baptismatis tradi conuenit sacramenta, his duntaxat exceptis, qui ante quadraginta, vel eo amplius dies nomen dederint, & exorcismis, quotidianisque orationibus atque ieiuniis fuerint expiati, quatenus apostolica illa impleatur praeceptio, vt expurgato fermento veteri noua incipiat esse conspersio. Sicut sacram ergo paschalem reuerentiam in nullo dicimus esse minuendam, ita infantibus, qui nec dum loqui potuerint, per aetatem, vel his, quibus in qualibet necessitate opus fuerit, sacri vnda baptismatis, omni volumus celeritate succurri, ne ad nostrarum perniciem tendat animarum, si negato desiderantibus fonte salutari, exiens vnusquisque de saeculo, & regnum perdat & vitam.* Tempore *Leonis* pontificis *Romani* mos in *Sicilia* inualuerat, vt baptismi sacramentum numerosius in epiphaniarum die, quam paschali & pentecostali tempore celebraretur. Sed hoc ipsum *irrationabilem nouitatem* [p] vocat LEO, *Miror,* inquiens, *vos, vel praecessores vestros tam irrationabilem nouitatem vsurpare potuisse, vt confuso temporis vtriusque mysterio nullam esse differentiam crederetis inter diem, qua adoratus est CHRISTVS a magis, & diem, quo resurrexit a mortuis. Vnde,* (non multo post pergit) *quia manifestissime patet, baptizandis in ecclesia electis haec duo tempora (de quibus locuti sumus) esse legitima* [q], *dilectionem vestram monemus, vt nullos alios dies huic obseruantiae misceatis.* Idem episcopos per *Campaniam* [r], *Samnium* & *Picenum* constitutos admonet in

(o) Siric. epist. ad Himer. c. II. (tom. II. concil. p. 1018.)

(p) Leo epist. II. ad episc. Siculos c. I. (tom. III. concil. p. 1297.)

(q) Ibid. c. V. (p. 1300.)

(r) Leo epist. LXXX. ad episc. Campan. c. I. (ibid. p. 1373.) Magna indignatione commoueor & multo dolore contristor, quod quosdam ex vobis comperi ita esse apostolicae traditionis oblitos & studio sui erroris intentos, vt praeter paschae festum, cui sola pentecostes solemnitas comparatur, audeant sibimet, non aliqua humanae infirmitatis necessitate cogente, sed sola in-

 alia

alia quadam epistola, qua nullos, nisi graui quadam necessitate flagitante, diebus martyrum memoriæ sacris baptizandos esse statuit. Et post eum GELASIVS [s] aliud decretum ad episcopos *Lucaniæ* perscripsit, huius quidem argumenti: *Baptizandi sibi quispiam passim quocunque tempore nullam credat inesse fiduciam, præter paschale festum & pentecostes venerabile sacramentum, excepto duntaxat grauissimi languoris incursu: in quo verendum est, ne morbi crescente periculo, sine remedio salutari fortassis ægrotans exitio praeuentus abscedat.* Vt adeo in *Romana* & occidentalibus ecclesiis hæc generalis fuerit regula, Nullum adulta ætate hominem in casibus ordinariis esse baptizandum, nisi hisce duabus maioribus festiuitatibus, licet quorumdam locorum praxis a canonum præscripto aliquantum abierit. In ecclesiis Orientalibus & in *Africa* dies epiphaniæ itidem baptismi administratione celebratus fuisse videtur. Nam præterquam, quod iam ex GREGORIO NAZIANZENO adnotauimus, VALESIVS [t] ex antiquo libro rituali, quem *typicum Sabæ* vocant, hoc die infantes apud

disciplinati arbitrii libertate, ius baptismatis vindicare, & in natalibus martyrum, quorum finis aliter honorandus est quam dies dominicæ passionis, regenerationis celebrare mysteria, ac sine vllis spiritualium eruditionibus præparationum, ita rudibus & imperitis tradere sacramentum, vt circa renouandos nihil doctrina ecclesiastica, nihil in exorcismis impositio manuum, nihil ipsa ieiunia, quibus vetus homo destruitur, operentur, neque in tanto mysterio salutis humanæ vlla eius diei habeatur exceptio, quo ipsum donum est conditum renascentibus. Admonemus igitur & non sine periculo status eorum, qui hoc faciunt, protestamur, vt ab hac præsumtione cessetur, & summam hanc potentissimamque Dei gratiam non nisi in paschali & pentecostes die desiderantibus & credentibus conferatis: manente quolibet tempore grauium necessitatum ac periculorum consideratione, secundum quam oporteat subuenire, ne conditione mortali coarctata infirmitas necessaria liberatione fraudetur, cum seruata, (sicut præloquuti sumus) duarum tantummodo festiuitatum reuerentia, propter multa pericula sit cauendum, ne cuiquam aut in desperata ægritudine, aut in hostilitatis incursu, aut in timore naufragii, per sacerdotem domini regeneratio denegetur.

(s) Gelas. epist. IX. ad episc. Lucan. c. X. (tom. IV. concil. p. 1191.)

(t) Vales. not. in Theodoret. lib. II. c. XXVII. τὴν τῆ θείυ βαπτίσματος λειτουργίαν] Hunc locum de baptismi sacramento intellexerunt interpretes. Ego vero de festo epiphaniorum die malim intelligere, quo Christus in Iordane est baptizatus. Hunc enim diem præcipuo honore colebant Hierosolymitani, eo quod apud ipsos Christus tinctus fuisset: Eoque die infantes baptizari apud illos solebant, vt legere memini in typico monasterii sancti Sabæ, vbi etiam officium illius diei refertur.

Hiero-

Hieroſolymitanos baptizari ſolitos fuiſſe, obſeruauit. Et IOANNES MOSCHVS [*u*] eumdem morem in aliis Orientis partibus obtinuiſſe narrat. VICTOR VTICENSIS [*x*] perſpicue innuit, fuiſſe hoc ſolemne tempus baptizandi *Carthagine* & in eccleſiis *Africanis*. Quamquam enim epiphaniam haud nominat, facile tamen colligere poſſumus, fuiſſe vel illum diem, vel natalitium *CHRISTI*; dicit enim, fuiſſe paullo ante luctuoſum illum diem, quo perſecutionis *Vandalicæ* tempore, *Arianorum* inſtigante furore, epiſcopi *Africani* in exilium eiecti ſint, & eccleſia deſolata.

§. VIII.

Quibusdam in locis dies feſti apoſtolorum & martyrum, & anniverſarii dies dedicationum eccleſiarum etiam obtinuerunt.

MORIS quoque erat in quibusdam eccleſiis anniuerſarium diem dedicationis eccleſiæ ſolemne baptizandi tempus conſtituere. *Hieroſolymis* ita obtinuiſſe, poſtquam *Conſtantinus* celebrem illam eccleſiam in *Caluariæ* loco ſuper ſepulchrum ſeruatoris ædificauit, dictam *Anaſtaſin*, auctor eſt SOZOMENVS [*y*]. *Ex eo tempore*, inquit, *ſolemnem quotannis feſtiuitatem admodum ſplendide Hieroſolymitana celebrat eccleſia; adeo, vt BAPTISMI quoque SACRAMENTA EO DIE TRADANTVR, & per continuos ſeptem dies*

(*u*) Moſch. prat. ſpirit. c. CCXIV. Soruba vicus quidam eſt ad radices montis, in quo ſita eſt Cœanenſium ciuitas: In eo *baptiſterium* eſt, quod in *ſanctis epiphaniis* ſudat, qui ſudor per tres horas continuis incrementis augetur, & poſt baptiſma per actum decreſcere incipit, & tribus aliis horis ſenſim deficit.

(*x*) Victor de perſecut. Vandal. lib. II. bibliothec. patr. tom. VII. p. 603. (p. 1908. d. edit. MDLXXXIX.) - - quia iam tempus vrgebat, pergit cum eo comitante officio clericorum *ad fontem*. Vbi fixis genibus cum ingenti gemitu, pulſans ſingultibus cælum, criſpantem benedixit *alueum fontis*, & cum completa ſurrexit oratione, ita cæco reſpondit: Iam tibi dixi frater Felix, peccator homo ego ſum, ſed qui te viſitare dignatus eſt, præſtet tibi ſecundum fidem tuam & aperiat oculos tuos: ſimulque vexillo crucis conſignante oculos eius, ſtatim cæcus viſum, domino reddente, recepit. Quem ſecum, quouſque vniuerſi *baptizarentur*, ibi detinuit ob hoc, ne tanto miraculo populus excitatus, virum contereret, qui receperat lumen. - - *Appropinquabat* iam futurus dies ille calumnioſus *kalendarum Februarium*, ob eodem ſtatutus.

(*y*) Sozom. lib. II. c. XXVI. ἐξ ἐκείνου δὲ ἐτήσιον ταύτην ἑορτὴν λαμπρῶς μάλα ἄγει ἡ τῶν Ἱεροσολύμων ἐκκλησία· ὡς καὶ μυήσεις ἐν αὐτῇ τελεῖσθαι, καὶ ὀκτὼ ἡμέρας ἐφεξῆς ἐκκλησιάζειν ποιεῖσθαι τε πολλοὺς σχεδὸν ἐκ πάσης τῆς ὑφ' ἥλιον, οἳ

 colle-

collectæ fiant; multique ex omni fere terrarum orbe conueniant, qui huius festiuitatis tempore ad sacra loca perlustranda vndique occurrunt. VALESIVS [z] ex diuersis auctoribus, *chronico Alexandrino*, NICEPHORO, *menelogio Græcorum*, & *typico Sabæ* probare adlaborat, huius ecclesiæ encænia XIII. die Septembris fuisse celebrata; ne quis hoc tempus in festiuitatem paschalem & pentecostalem, alia solemniora baptismi tempora, simul incidere existimet. Num eadem consuetudo in vllis aliis ecclesiis obtinuerit, ignoratur; neque vero coniectura improbabilis est, eam obtinuisse, quod ecclesia *Hierosolymitana* aliis exemplo esse, & nonnumquam omnium ecclesiarum mater vocari solebat. Mos baptizandi in diebus apostolorum & martyrum memoriæ sacris, in multis per *Galliam* & *Hispaniam* ecclesiis videtur inualuisse. Verum hic multis in canonibus damnatus fuit & prohibitus, adeoque vt antiqua consuetudo spectari nequit, eo quod potius præscriptarum regularum ecclesiæ esset violatio, quæ hoc in casu sine vllo detrimento obseruari poterant, quando baptismum quouis tempore conferendi libertas, vrgente subita quadam necessitate, indulta fuit.

§ IX.

Nulla istiusmodi stata tempora apostolorum ætate.

EQVIDEM in prima euangelii per orbem terrarum adnuntiatione nuspiam homines ad obseruandum stata baptismi tempora fuerunt obligati, quia apostoli nullam hac de re legem præscripserunt. Ipsimet quouis tempore, vt res & occasio se dabat, indiscriminatim baptizabant, hanc circumstantiam iudicio & prudentiæ successorum suorum in ecclesia, vt ex ratione & pietatis ductu agerent, in totum relinquentes. Hoc ipsum ex *actis apostolorum*, & subsequutæ historiæ ecclesiasticæ monumentis, sibi inuicem comparatis, fit luculenter patet. *Commentariorum in epistolas Paulinas* auctor, qui sub nomine scripsit AMBROSII, hanc differentiam in disciplina ecclesiastica pri-

καθ' ἱστορίαν τῶν ἱερῶν τόπων, πάντοθεν συντρέχουσι κατὰ τὸν καιρὸν ταύτης τῆς πανηγύρεως

(z) Vales. differt. de Anastas. & martyrio Hierosolym. ad calcem Eusebii p. 306. (p. m. 15.) Encænia ecclesiæ sanctæ resurrectionis XIII. die Septembris quotannis celebrantur, vt legitur in menologio Græcorum & in typico sancti Sabæ XIII. die Septembris, τὰ ἐγκαίνια τῆς ἁγίας Χριστοῦ ἀναστάσεως.

orum & ſequentium temporum probe notauit. *Primum*, inquit [a], *omnes docebant, & omnes baptizabant, quibuscumque diebus vel temporibus fuiſſet occaſio. Nec enim Philippus quæſiuit aut diem, quo eunuchum baptizaret; neque ieiunium interpoſuit. Neque Paulus & Silas tempus diſtulerunt, quo optionem carceris baptizarent cum omnibus eius. Neque Petrus diaconos habuit, aut diem quæſiuit, quando Cornelium cum omni domo eius baptizauit. - - At vbi omnia loca circumplexa eſt eccleſia, conuenticula conſtituta ſunt, & rectores, & cetera officia in eccleſia ordinata ſunt. Hinc ergo eſt, vnde nunc neque diaconi in populo prædicant, neque clerici vel laici baptizant; neque quocumque die credentes tinguntur, niſi ægri.* Id, quod differentiam hac in re videtur feciſſe, diſcrimen erat inter feruidum & promtum ſtudium primorum conuerſorum, & eorum, qui poſtea acceſſerunt. Nam eccleſia progreſſu temporis cum candidatis baptiſmi, cum propter ruditatem & negligentiam eorum, tum ideo, quod frequenter in priſtinas noxas relaberentur, paullo lentius cautiusque in inſtitutione ac exploratione agendum eſſe iudicabat. Atque hoc modo factum, vt in quibusdam frequentioribus ciuitatibus ſæpenumero ingens hominum multitudo ſimul baptizaretur. Sic PALLADIVS in vita CHRYSOSTOMI [b] obſeruat, quod *Conſtantinopoli* tria millia hominum in maiori quadam feſtiuitate baptiſmum vna ſuſceperint. Et hæc ratio fuit, cur diaconi in vrbe *Roma*, quibus alioquin nulla prorſus occaſione, ne ipſo quidem infirmitatis tempore, baptizare licuit, diebus feſtis paſchalibus, ad hoc faciendum fuerint admiſſi; quia videlicet ingens populi multitudo ad recipiendum baptiſmum eo tempore confluebat, quemadmodum ex aliquo canone concilii cuiusdam *Romani* alibi [c] oſtendimus.

(a) Ambroſ. comment. in Epheſ. IV.

(b) Pallad. vit. Chryſoſtom. c. IX. (p. 86. edit. Pariſ. MDCLXXX.) *τῇ ἐπαύριον ἐξελθὼν ὁ βασιλεὺς, τοῦ γυμνασθῆναι ἐν τῷ παρακειμένῳ πεδίῳ, εἶδεν τὸν ἄσπορον γῆν, τὴν περὶ τὸ Πέμπτον, λευχειμονοῦντα· καὶ ἐκπλαγεὶς ἐπὶ τῇ θέᾳ τοῦ ἄνθους τῶν νεοφωτίστων· ἦσαν γὰρ ἀμφὶ τοὺς τρισχιλίους· ἤρετο παρὰ τῶν δορυφόρων τίς ἡ λογὰς τῶν ἐκεῖ συναθροισμένων.* Die ſequenti egreſſus imperator, vt ſeſe exerceret in vicino campo, vidit agrum circa Pemptum, ſeu Quintum, non conſitum & candentem, & ſtupefactus adſpectu coloris *nuper baptizatorum*; [*erant enim ad tria ferme millia*] ſatellites rogat, quinam eſſet illic congregatorum cœtus.

(c) Scholaſt. *hiſt. of Lay-Baptiſm*, chap. I. p. 19.

§. X.

§. X.

Quatenus istæ regulæ subsequutis temporibus obligarint.

VERVMTAMEN quando istæ regulæ strictissime obseruabantur, erant nihilosecius diuersi casus, in quibus eas migrari, hominesque earum obligatione solui, consultum esse videbatur. Infirmitas & extrema quædam necessitas instam dabant exceptionem, vti iam ante vidimus, in omnibus ecclesiæ vniuersalis canonibus. Quorumdam etiam catechumenorum docilitas & proficiendi studium, quo alios sui ordinis antecellebant, maturius baptismi priuilegium illis conciliabat, si quidem eius desiderium testarentur, neque solemnius aliquod tempus exspectare necessum habebant, præsertim in ecclesiis Orientalibus; quemadmodum ex CHRYSOSTOMI & BASILII adhortationibus colligi potest, quibus eos, quos ad baptismum digne præparatos norant, ad illum prima quaque opportunitate, sine vlla maioris cuiusdam solemnitatis exspectatione, suscipiendum invitabant. *Tempus opportunum*, inquit CHRYSOSTOMVS [*d*], *exspectas quadragesimæ. Qua gratia? Numquid enim amplius habet illud tempus? Ipsi apostoli non in pascha donati sunt hac gratia, sed alio tempore. Praeterea quum baptizarentur tria millia & quinque millia, non erat pascha tempus. Similiter, quum baptizaretur Cornelius & eunuchus aliique complures. Proinde, ne tempus exspectemus, ne quando fiat, vt dum contamur & procrastinamus, discedamus hinc inanes vacuique tantis bonis.* BASILIVS [*e*] ait: *Tempus aliud aliis accommodatum, somni proprium, aliud vigiliæ, belli item & pacis: baptismi vero tempus vita homini tota. - - Tempus aliud alii opportunum negotio, ad baptismi vero salutem quodlibet tempus accommodum est, siue dies sit, siue nox, siue hora, seu qualecumque temporis momentum etiam minutissimum.*

(*d*) Chrysostom. hom. I. in act. tom. IV. p. 615. edit. Seuil. (tom. III. p. 16. edit. Francof.) ἀλλὰ τὸν καιρὸν ἀναμένεις τῆς τεσσαρακοστῆς; τίνος ἕνεκεν; μὴ γὰρ ἔχει τι πλέον ἐκεῖνος ὁ καιρός; οἱ γοῦν ἀπόστολοι οὐκ ἐν τῷ πάσχα κατηξιώθησαν τῆς χάριτος, ἀλλ᾽ ἐν ἑτέρῳ καιρῷ· καὶ οἱ τρισχίλιοι, καὶ οἱ πεντακισχίλιοι ὅτε ἐβαπτίσθησαν, πάσχα οὐκ ἦν καιρός· καὶ ὁ Κορνήλιος, καὶ ὁ εὐνοῦχος, καὶ ἕτεροι πλείους· μὴ τοίνυν καιρὸν ἀναμένωμεν, μήποτε μέλλοντες καὶ ἀναβαλλόμενοι ἀπέλθωμεν κενοὶ καὶ ἔρημοι τοσούτων ἀγαθῶν.

(*e*) Basil. exhortat. ad bapt. hom. XIII. tom. I. p. 409. a. b. καιρὸς μὲν οὖν ἄλλοις ἄλλος ἐπιτήδειος· ἴδιος ὕπνου, καὶ ἴδιος ἐγρηγόρσεως· ἴδιος πολέμου, καὶ ἴδιος εἰρήνης· καιρὸς δὲ βαπτίσματος ἅπας ὁ τῶν ἀνθρώπων βίος· - - πᾶς οὖν χρόνος εὐκαιρίαν ἔχει πρὸς τὴν διὰ τοῦ βαπτίσματος σωτηρίαν, κἂν νύκτα εἴπῃς, κἂν ἡμέραν, κἂν ὥραν, κἂν στιγμὴν χρόνου, κἂν τὸ βραχύτατον.

Et

Et NAZIANZENVS [*f*] caussis respondens, quas homines dilationi baptismi prætexebant, dicentes: *Luminum diem exspecto: paschatis festum pluris facio: pentecosten exspectabo;* perspicue docet, sibi melius videri & consultius, vt homines baptismum non prorogent, ad eum recipiendum digne præparati, ne forte veniat repente vitæ finis in die, quam non exspectent, & in hora, quam ignorent. Atque hoc intuitu vera sunt, quæ TERTVLLIANVS [*g*] sub finem sermonis sui hac de re ait: *Omnis dies domini est, omnis hora, omne tempus habile baptismo: si de solemnitate interest, de gratia nihil refert.* Vt adeo ista solemnia tempora ex scitis rationibus ab ecclesia fuerint præstituta, & ex æque idoneis rationibus negligi potuerint, si vel grauior corporis infirmitas, vel quorumdam proficientium studium & celeritas solemnia baptismi tempora anticipare suaderet, quæ, vt reliquæ partes disciplinæ omnes ad ædificationem, non ad destructionem, spectabant.

§. XI.

Baptismus ad nullum certum locum adstrictus apostolorum temporibus.

SIMILIS obseruatio de loco baptismi fieri potest: hic enim pro statu ac rebus ecclesiæ itidem variabat. Apostolorum ætate & aliquanto post, antequam ecclesiæ & baptisteria generatim essent erecta, quocumque loco baptizabant, prout ad eam rem erat occasio. Sic *Ioannes* baptizabat in *Iordane*, *Philippus* eunuchum in *solitudine* baptizabat, *Paulus* carceris custodem *domi suæ*. Ita TERTVLLIANVS *Petrum* [*h*] in *Tiberi* conuersos suos tinxisse dicit, vt *Ioannes* in *Iordane* fecerit, nullamque distinctionem esse adfirmat, mari quis an stagno, flumine an fonte, lacu an alueo diluatur, omnes enim aquas de pristina ordinis prærogatiua sacramentum sanctificationis consequi, inuocato Deo. Superuenire enim statim spiritum de cælis & aquis superesse, sanctificantem eas de semetipso, & ita sanctificatas vim sanctificandi combibere. In hunc modum auctor *recognitionum* sub nomine CLEMENTIS ROMANI [*i*] *Pe-*

(*f*) Nazianz. orat. XL. de bapt. p. 654. Vid. supra §.V. not. (1) pag. 241.
(*g*) Tertull. de bapt. c. XIX.
(*h*) Tertull. de bapt. c. IV.
(*i*) Clem. recognit. lib. IV. c. XXXII. Vt in præsenti quidem tempore diluantur

 trum

trum apostolum repræsentat populo prædicantem & dicentem, peccata ipsorum dilui posse per aquam fontis aut fluminis, aut aliam maris, si inuocato super se sacrosanctæ TRINITATIS nomine baptizentur. Suum quoque ipsius & aliorum quorumdam baptismum, vt à *Petro* in certis fontibus [*k*] *Syriæ* mari contiguis datum describit. Et hoc ad ætatem vsque *Iustini Martyris* & *Tertulliani* videtur durauisse. TERTVLLIANVS [*l*] enim de adeuntibus aquas, ibique non minus, quam aliquanto prius in ecclesia renuntiantibus diabolo loquitur. Et IVSTINVS MARTYR [*m*] huius negotii describens cærimoniam, baptizandum eo adduci dicit, vbi aqua sit, atque eo regenerationis modo, quo reliqui christiani regenerati sint, regenerari.

§. XII.

Sequentibus temporibus ad ecclesiæ baptisteria adstrictus.

VERVM posterioribus temporibus baptisteria ædificata sunt ecclesiis contigua, & regulæ datæ, vt baptismus ordinarie non nisi in illis conferretur. IVSTINIANVS in nouella quadam sua [*n*] priscis sancitum esse dicit legibus, nulli penitus esse li-

peccata vestra per aquam fontis aut fluminis, aut etiam maris, inuocata super vos trino beatitudinis nomine.

Clementin. hom. IX. n. XIX. ἐν δὲ τῷ παρόντι ἀενάῳ ποταμῷ, ἢ πηγῇ, ἢ καὶ θαλάσσῃ ἀπολουσάμενοι ἐπὶ τῇ τρισμακαρίᾳ ἐπονομασίᾳ, οὐ μόνον τὰ ἐνδομυχοῦντα ὑμῖν πνεύματα ἀπελάσαι δυνήσεσθε, ἀλλὰ κ. τ. λ. In præsenti, perenni *flumine*, vel *fonte*, aut etiam *mari* loti in ter beata inuocatione; non solum latitantes in vobis spiritus poteritis expellere, sed, cetera.

(*k*) Clem. recognit. lib. VI. n. XV. *In fontibus, qui contigui habentur mari, perennis aquæ mihi baptismum dedit.* Cumque pro regenerationis gratia diuinitus nobis collata, feriati cum fratribus & læti essemus; Petrus eos, qui ad præcedendum fuerant ordinati, proficisci Antiochiam iubet, atque ibi tres alios exspectare menses: quibus profectis, ipse eos, qui fidem domini plene receperant, deducens ad *fontes*, quos *mari contiguos* supra diximus, *baptizauit*.

(*l*) Tertull. de coron. c. III. Aquam adituri, ibidem, sed & aliquanto prius in ecclesia sub antistitis manu contestamur, nos renuntiare diabolo, cetera.

(*m*) Iustin. apol. II. p. 93. ἔπειτα ἄγονται ὑφ' ἡμῶν ἔνθα ὕδωρ ἐστὶ, καὶ τρόπον ἀναγεννήσεως, ὃν καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ ἀνεγεννήθημεν, ἀναγεννῶνται.

(*n*) Iustinian. nouel. LVIII. καὶ τοῖς πάλαι διηγόρευται νόμοις, ὥστε μηδενὶ παντελῶς εἶναι παρρησίαν οἴκοι τὰ ἱερώτατα πράττειν · — ἀλλ' εἰ μὲν οἴκοις οὕτως ἁπλῶς τινὲς ἔχειν οἴονται δεῖν ἐν τοῖς ἑαυτῶν ἱεροῖς, εὐχὰς δὲ καὶ μόνας χάριν, καὶ οὐδενὸς ἀπαγορευομένου παντελῶς τῶν, ὅσα τῆς ἱερᾶς καθέστηκε λειτουργίας; τοῦτο αὐτοῖς ἐφίεμεν. Pri-

centi-

centiam, domi, quæ sacratissima sint, agere. Posse quidem aliquos in domibus suis habere priuata oratoria, precationis videlicet gratia, baptismum autem vel eucharistiam in illis administrare, eis non permitti, nisi speciali episcopi loci venia. Istiusmodi baptismata frequenter in antiquis conciliis, sub appellatione παραβαπτισμάτων improbantur. Exempli caussa, in concilio *Constantinopolitano* sub *Menna*, [o] *Zoaras* monachus incusatur, quod, quamquam imperator baptismata priuatim fieri edicto interdixerit, ille tamen, tali interdicto contemto, in priuatis ædibus parabaptizauerit in die paschatis non paucos. Edictum, ad quod synodus respicit, alia *Iustiniani* nouella [p] erat, contra *Seuerum* eiusque sectatores facta, qui ecclesia eiecti in priuatis ædibus agebant conuentus, accedentes recipiebant, parabaptizabant, illisque eucharistiam distribuebant. Quod *parabaptismatum* genus illic damnatur. Ita quoque in libello monachorum, *Mennæ* & reliquis istius concilii patribus exhibito, istæ baptismatis & eucharistiæ administrationes in priuatis domibus dicuntur altaria & baptisteria erecta [q] in oppositum veri altaris & sancti fontis seu lauacri ecclesiæ; quo nomine frequenter in istius concilii actionibus [r] reiiciuntur. Et in concilio

scis sancitum est legibus, nulli penitus esse licentiam, domi quæ sacratissima sunt agere. - - Sed si quidem domos ita simpliciter aliqui habere putant oportere in sacris suis, orationis videlicet solius gratia, & nullo celebrando penitus horum, quæ sacri sunt mysterii, hoc eis permittimus.

(o) Concil. Constant. sub Menna act. I. p. 70. edit. Crab. (p. 23. c. d. tom. V. conc. edit. Labb.) Καίπερ τοῦ εὐσεβεστάτου ἡμῶν βασιλέως κελεύσαντος, μήτε παρασυνάξαι, μήτε παραβαπτίσαι, Ζωορᾶς ὅμως νῦν τὰς τοιαύτας καταφρονήσας κελεύσεις κατεβάπτισεν ἐν τῇ τοῦ πάσχα ἡμέρᾳ οὐκ ὀλίγους.

(p) Iustin. nouel. XLII. c. III. Θεσπίζομεν ἕκαστον τῶν τοιούτων τὴν ἡσυχίαν ἄγειν, καὶ μήτε συγκαλεῖν εἰς ἑαυτὸν τινάς, μήτε προσιόντας δέχεσθαι, ἢ παραβαπτίζειν θαῤῥεῖν, ἢ τὴν ἱερὰν κοινωνίαν ῥυπαίνειν, καὶ ταύτης μεταδιδόναι τισί. Sancimus, quemlibet talium silentium ducere & non conuocare aliquos ad se, neque accedentes recipere, aut *parabaptizare* audere, aut sacram communionem fordidare & ipsam aliquibus tradere.

(q) Libel. monachor. in act. I. conc. sub Menna ap. Crab. tom. II. p. 25. (p. 24. edit. Labb. d.) ἐν αὐτοῖς τοῖς ἰδιωτικοῖς οἴκοις, καὶ ἐν προαστείοις θυσιαστήρια καὶ βαπτιστήρια ἀντεγείροντες τῷ ἀληθινῷ θυσιαστηρίῳ καὶ τῇ ἁγίᾳ κολυμβήθρᾳ.

(r) Epist. monachor. II. Syric. in act. I. ibid. p. 67. (p. 41. edit. Labb.) καταπατοῦντες τὴν κρατοῦσαν ἐκκλησιαστικὴν εὐκοσμίαν τε καὶ κατάστασιν, ἐκ τῶν καθ' ἡμέραν παρασυνάξεων καὶ παραβαπτισμάτων ὑπ' αὐτοῦ τολμωμένων. Persun-

Trullano decretum illud his verbis renouatum legimus: [*s*] *In æde oratoria, quæ est intra domum, baptismus ne paragatur: sed qui illuminatione ab omnibus sordibus aliena digni habendi sunt, ad catholicas ecclesias accedant, & hoc illic munere perfruantur. Si quis autem, quæ a nobis constituta sunt, non seruare conuictus fuerit, si sit quidem clericus, deponatur: si autem laicus, segregetur.*

§. XIII.

Excepto, si qua intercessisset infirmitas, vel episcopus, singulari quadam adductus necessitate, veniam in contrarium dedisset.

Iam vero omnes istæ leges ac regulæ ad decentiam & bonum ordinem in ecclesia conseruandum spectabant, vt baptismus præsente vniuersa ecclesia, cuius membra homines illum recipientes tum efficiebantur, perageretur, & omnes illic congregati eorum admissionem spectare possent & testari. Qua de caussa minus consultum erat permittere, vt hoc vel in hæreticorum conuenticulis, vel in ædibus priuatis fieret. Verum tamen in necessitatis, infirmitatis, incarcerationis, profectionis & similibus casibus istæ regulæ obligare non poterant; nam ordinariis duntaxat præscriptæ erant casibus. Hinc sæpius de martyribus in custodia baptizatis, de clinicis, vt vocabantur, qui in lecto & ægroti baptismum receperint, aliisque in itinere maritimo vel terrestri baptizatis, relatum legimus, qui hanc ecclesiæ regulam migrasse non iudicabantur, quia necessitas baptismum eorum legitimum reddebat. Interdum etiam baptismum in priuatis oratoriis de episcopi sententia administrari, licitum erat, quemadmodum tum lex IVSTINIANI tum canones ecclesiastici in quibusdam locis decreuerunt. Nam concilium *Agathense* [*t*] in *Gallia* sacram communionem in oratoriis ru-

dat ecclesiasticum ornatum atque statum per conuenticula & *falsa baptismata*

(*s*) Concil. Trullan. can. LIX. (tom. VI. concil. p. 1170.) Μηδαμῶς ἐν εὐκτηρίῳ οἴκῳ ἔνδον οἰκίας τυγχάνοντι βάπτισμα ἐπιτελείσθω· ἀλλ' οἱ μέλλοντες ἀξιοῦσθαι τοῦ ἀχράντου φωτίσματος, ταῖς καθολικαῖς προσερχέσθωσαν ἐκκλησίαις, κἀκεῖσε τῆς δωρεᾶς ταύτης ἀπολαυέτωσαν· εἰ δέ τις ἁλῷ τὰ παρ' ἡμῶν ὁρισθέντα μὴ φυλάττων, εἰ μὲν κληρικὸς εἴη, καθαιρείσθω· εἰ δὲ λαϊκὸς, ἀφοριζέσθω.

(*t*) Concil. Agath. c. XXI. Si quis etiam extra parochias, in quibus legitimus est ordinariusque conuentus, oratorium in agro habuerit, reliquis festiuita-

sticani

sticanis quouis tempore, maioribus festiuitatibus non exceptis, celebrari, si episcopi venia id fiat, permittit: adeoque rationi congruum est statuere, quod, vbi eucharistia permissa fuit, baptismus quoque potuerit administrari, etiamsi non proprie parochiales fuerint vel baptismales ecclesiæ. Concilium *Illiberritanum* [u] in *Hispania* de diaconis loquitur, regentibus plebem & baptizantibus in locis, vbi nec episcopus nec presbyter fuerit, quæ loca villas fuisse ab ecclesia matrice aliquantum seiunctas, fas est, statuamus, in quibus tamen commoditatis gratia baptismus opera diaconi administrari potuit. Sicut & HIERONYMVS [x] testatur, quando homines in viculis & castellis, & remotioribus ab ecclesia episcopi locis, per presbyteros & diaconos baptizari dicit. Vt adeo, licet ecclesia episcopi ordinarius baptismatis locus esset, (vti ipsemet præcipuus eius minister erat, publicumque baptisterium ipsius solum ecclesiæ adiacebat;) ex idoneis tamen rationibus, ipso mandante & permittente, baptismus in aliis locis, iis præsertim, quæ quædam essent ecclesiæ secundariæ, administrari potuerit. De cuiusmodi ecclesiis earumque diuersis distinctionibus ab ecclesia matrice seu episcopali diximus sigillatim, quando de ecclesiis ex instituto loquuti sumus.

LIBRI VNDECIMI

CAPVT SEPTIMVM

DE ABRENVNTIATIONE ET PROFESSIONE, AB OMNIBVS PROXIME ANTE BAPTISMVM FACTA.

§. I.

Tria ab omnibus iam iam baptizandis requisita. Primum *erat abrenuntiatio diaboli.*

---

tibus vt ibi missas teneat propter fatigationem familiæ, iusta ordinatione permittimus.

(u) Concil. Illiberrit. can. LXXVII. Si quis diaconus regens plebem sine episcopo vel presbytero aliquos baptizauerit, episcopus eos per benedictionem perficere debebit.

(x) Hieron. dial. cum Lucifer. c. IV. Si ad episcopi tantum imprecationem spiritus sanctus defluit: lugendi sunt, qui in viculis, aut castellis, aut in remotioribus locis per presbyteros & diaconos baptizati ante dormierunt, quam ab episcopis inuiserentur.

QVANDO catechumenos ad baptismi vsque locum, hoc est ecclesiæ baptisterium, perduximus; considerandum nunc nobis est, quemadmodum ex disciplina ecclesiæ cum illis proxime ante baptismum actum fuerit. Et heic primo loco obseruandum est, tria ab ipsis eo temporis momento necessario & absolute fuisse requisita, videlicet formalem & solemnem abrenuntiationem diaboli, professionem fidei secundum verba recepti cuiusdam symboli, & sponsionem seu stipulationem, sub *CHRISTO* sese obedienter ac fideliter futuros, siue ad christianæ religionis leges ac regulas se composituros. Quamquam enim ista iam ante, durante institutionis tempore, ab ipsis quodam modo requirebantur, nunc tamen solemniorem & magis publicam eorum professionem facere coram concione debebant. Ad duplicem hanc professionem TERTVLLIANVS [a] videtur respicere, quando ait: *Aquam* (baptismum recipiendi gratia) *adituri, ibidem, sed & aliquanto prius in ecclesia, sub antistitis manu contestamur, nos renuntiare diabolo & pompæ & angelis eius.*

§. II.

Formula huius abrenuntiationis eiusque sensus.

ABRENVNTIATIONIS huius formulam ab auctore *constitutionum* perfectius traditam habemus his verbis: *Renuntio Satanæ, & operibus eius, & pompis eius* [b], *& cultibus eius, & angelis eius, & inuentis eius, ac omnibus, quæ sub eo sunt.* Nonnulli rem magis circumscripte breuiusque exprimunt, vti CYPRIANVS [c], qui id vocat renuntiare sæculo, & interdum diabolum & sæculum coniungit, vt quum de lapsis quemdam, qui ad sacrificandum in capitolio iuerat, rogat: *Stare* [d] *illic potuit Dei seruus, & loqui & renuntiare CHRISTO, qui iam diabolo renuntiarat & sæculo?* Atque ita in AMBROSIO [e] habemus: *Ingressus es regenerationis sacrarium, repete, quid interrogatus sis; recognosce, quid*

(a) Tertull. de coron. milit. c. III.

(b) Constit. apost. lib. VII. c. XLI. Ἀποτάσσομαι τῷ σατανᾷ, καὶ τοῖς ἔργοις αὐτοῦ καὶ ταῖς πομπαῖς αὐτοῦ, καὶ ταῖς λατρείαις αὐτοῦ, καὶ πᾶσι τοῖς ὑπ' αὐτόν.

(c) Cypr. epist. VII. al. XIII. ad Rogatian. p. 37. (p. 190. edit. Fell. Amstelod. MDCC.) Sæculo renuntiaueramus, quum baptizati sumus.

(d) Cypr. de lapsis p. 125. (p. 89. edit. cit.)

(e) Ambros. de initiatis c. II.

respon-

responderis. Renuntiasti diabolo & operibus eius, mundo & luxuriae eius ac voluptatibus. HIERONYMVS [*f*] similiter diabolum & mundum coniungit. *Renuntio tibi, diabole, & pompae tuae & vitiis tuis, & mundo tuo, qui in maligno positus est.* Aliquando etiam spectacula diserte in hac renuntiandi formula memorantur, vti in illa SALVIANI: *Abrenuntio diabolo, pompis, spectaculis & operibus eius.* Christianos enim, *Romanorum* ludos spectandi sibi sumentes libertatem, hunc in modum adloquitur: [*g*] *Quae est in baptismo salutari christianorum prima confessio? Qua scilicet, nisi vt renuntiare se diabolo cum pompis eius atque spectaculis, & operibus protestentur? Ergo spectacula & pompae, etiam iuxta nostram professionem, opera sunt diaboli. Quomodo, o! christiane, spectacula post baptismum sequeris, quae opus esse diaboli confiteris? Renuntiasti semel diabolo & spectaculis eius, ac per hoc necesse est, prudens & sciens, dum ad spectacula remeas, ad diabolum te redire cognoscas. Vtrique enim rei simul renuntiasti, & vnum vtrumque esse dixisti. Si ad vnum reuerteris, ad vtrumque remeasti.* TERTVLLIANVS eodem argumento vtitur, vt christianos a *Romanis* spectaculis retineat. *Quum aquam ingressi*, inquiens, *christianam fidem in legis suae verba profitemur, renuntiasse nos diabolo & pompae & angelis eius, ore nostro contestamur.* Ad eorum autem turpitudinem eo magis detegendam idololatriae etiam illa incusat. Ait enim [*h*]: *Quid erit summum ac praecipuum, in quo diabolus & pompae & angeli eius censeantur, quam idololatria? - - Igitur si ex idololatria vniuersam spectaculorum paraturam constare constiterit, indubitate praeiudicatum erit, etiam ad spectacula pertinere renuntiationis nostrae testimonium in lauacro, quae diabolo & pompae & angelis eius sint mancipata scilicet per idololatriam.* Ad eumdem modum contra omnia ista officia & honores saeculares [*i*] argumentatur, quibus fungi nemo poterat, quin in superstitiosorum rituum & caerimoniarum partem veniret; cuiusmodi

(*f*) Hieron. com. in Matth. XXV, 26.

(*g*) Saluian. de prouident. lib. VI. p. 197. (pag. 208. edit. Rittersh. Noribergae MDCXXIII.) Vid. Cyrill. catech. myst. I. n. IV. cit. sub litt. (l) pag. seq.

(*h*) Tertull. de spectac. c. IV.

(*i*) Tertull. de coron. milit. c. XIII. Hae erant pompae diaboli & angelorum eius, officia saeculi, honores, solemnitates postulatrices, falsa vota, humanae seruitia, laudes vanae gloriae turpes: & in omnibus istis idololatria, in solo quoque censu coronarum, quibus omnia ista redimita sunt.

erant

erant officia flaminum & multa alia; vbi qui coronam siue sertum floreum gestabant, vel ludos quosdam publicos exhibebant populo, quod facere istiusmodi officiorum ratio exigebat, idololatriæ crimine se obstringebant, etiamsi a crassiori actu, offerendi incensa & sacrificia idolis, se abstinerent. Atque ita concilium *Illiberritanum* [*k*] flamines, qui publicos ludos populo exhibuerint (quod *munus dare* vocat) etiamsi a sacrificiis abstinuerint, per omnem vitam ecclesia eiici, & non nisi morti iam vicinos ad ecclesiæ communionem admitti iubet. Vnde planum est & perspicuum, superstitiosæ gentilitatis temporibus omnia ista officia & munera, quæ homines ad exhibendos populo ludos publicos & spectacula obligarint, renuntiationi in pompas & opera diaboli fuisse inclusa, eo quod idololatriæ vitiis essent contaminata. Verum SALVIANI ætate omnis ista idololatria abolita erat, & istæ pompæ ac spectacula non amplius in idolorum honorem exhibebantur: nihilominus tamen tantum adhuc vanitatis, lasciuiæ & impietatis in se habebant, vt de illis tamquam diabolicis, turpibus & homine christiano indignis rebus iustæ fierent querelæ; adeoque illicitis istis pompis, quibus christianus quilibet in baptismo credebatur renunciasse, adnumerabantur. CYRILLVS HIEROSOLYMITANVS, qui, postquam idololatria magnam partem destructa erat, scripsit, adhuc impietatis & crudelitatis spectacula ista incusat [*l*] &

(*k*) Concil. Illiberrit. c. III. Item flamines, qui non immolauerint, sed munus tantum dederint, eo quod se a funestis abstinuerint sacrificiis, placuit in fine eis præstari communionem, acta tamen legitima pœnitentia.

(*l*) Cyrill. catechef. mystagog. I. n. IV. Εἶτα λέγεις καὶ πάσῃ τῇ πόμπῃ αὐτοῦ· πόμπη δὲ διαβόλου ἐστὶ θεατρομανίαι καὶ ἱπποδρομίαι, κυνηγεσίαι, καὶ πᾶσα τοιαύτη ματαιότης, ἧς εὐχόμενος ἐλευθερωθῆναι ὁ ἅγιος, τῷ θεῷ λέγει· ἀπόστρεψον τοὺς ὀφθαλμούς μου τοῦ μὴ ἰδεῖν ματαιότητα· μὴ περισπούδαστός σοι ἔστω ἡ θεατρομανία, ἔνθα τὰς ἀσελγείας τῶν μίμων ὄψῃ ὕβρεσι πεπραγμένας, καὶ πάσῃ ἀσχημοσύνῃ, ἐκτεθηλυσμένων τε ἀνδρῶν ἐμμανεῖς ὀρχήσεις, μήτε τοὺς ἐν κυνηγίοις ἑαυτοὺς θηρίοις ἐκδιδόντας, ἵνα τὴν ἀθλίαν κολακεύσωσι γαστέρα; οἳ, ἵνα κοιλίαν τροφαῖς θεραπεύσωσιν, αὐτοὶ γαστρὸς ἀτιθάσσων ἀληθῶς τροφὴ γίνονται θηρίων. ἵνα δὲ δικαίως εἴπω, ὑπὲρ οἰκείου θεοῦ, τῆς κοιλίας, τὴν ἑαυτῶν ζωὴν κατὰ κρημνῶν μονομαχοῦσι· φεῦγε καὶ τὰς ἱπποδρομίας, τὸ ἐμμανὲς θέαμα, καὶ ψυχὰς ἐκτραχηλίζον· ταῦτα γὰρ πάντα πομπή ἐστι τοῦ διαβόλου. Postea dieis: *Et omni pompæ illius.* Pompa diaboli est, in theatris spectacula, in hyppodromo cursus equorum, & venationes, & reliqua omnis eiusmodi vanitas: a qua postulans liberari sanctus ille Dei, *Auerte*, inquit, *oculos meos, ne videans vanitatem.* Non ergo sis curiosus

cat-

catechumenis suis hanc professionis suæ in baptismo faciendæ partem exponens, pompis diaboli accenset.

§. III.

Abrenuntiationis antiquitas. A non nullis ab apostolorum praxi deriuata.

Abrenvntiationis huius antiquitas ex omnibus scriptoribus, qui de baptismo quidpiam dixerunt, constat. Et a nonnullis quidem ex ipsa apostolica institutione & praxi deriuatur. Ita enim locum illum *Pauli 1.* ad *Timotheum* VI, 12. *Apprehende vitam aeternam, ad quam & vocatus es, & professus praeclaram illam professionem in conspectu multorum testium*, interpretantur. Auctores commentationum sub nominibus ambrosii & hieronymi, qui hilarivs diaconus *Romanus*, & pelagivs esse existimantur, hanc huius loci dant interpretationem: *Confessus es bonam confessionem* [*m*] *in baptismo, renuntiando saeculo & pompis eius, coram multis testibus, coram sacerdotibus*, vel ministris, *virtutibusque caelestibus.* Ita pelagivs. Et hilarivs [*n*] hanc confessionem tabulis ecclesiae etiam inscriptam fuisse, videtur dicere, *Cuius*, inquiens, *confessio inter ipsa rudimenta fidei, teste interrogante & respondente, monumentis ecclesiasticis continetur.* Alii istam renuntiationem non ex hoc vel alio expresso quodam scripturae testimonio, sed ex antiqua traditione deducunt. tertvllianvs & basilivs id faciunt, quorum ille [*o*] eam multis aliis ritibus & caerimoniis ecclesiasticis accenset, quae quidem in nulla scriptura diserte determinatae, ex traditione tamen profectae & consuetudine corroboratae sint. basilivs [*p*] illis mysticis ritibus eam

frequentia spectaculorum, vbi conspicuas mimorum petulantias, omni contumelia & impudicitia refertas, & virorum effoeminatorum choreas spectaris. Neque vero & illos admireris, qui dummodo ventri suo obsequantur, efferatis bestiis se exponunt: atque ii plerumque, quum adeo ventrem cibis curare student, ipsi contra ventris ferarum esca fiunt. Immo vt verius dicam, pro ventre, tamquam pro suo Deo, vitam suam in certaminibus singularibus profundere non dubitant. Fuge autem & equorum curricula, quod est prorsus insanum & multorum vitae perniciosum spectaculum. Haec enim omnia ad pompam diaboli pertinent.

(*m*) Pelag. in 1 Timoth. VI, 12.

(*n*) Ambros. in 1 Timoth. VI, 12.

(*o*) Tertull. de coron. milit. c. III. Hanc si nulla scriptura determinauit, certe consulendo corroborauit, quae sine dubio de traditione manauit.

(*p*) Basil. de spirit. sancto c. XXVII: Τῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ πεφυλαγμένων δογμάτων

adnumerat, qui in ecclesia non e doctrina scripto prodita sed ex apostolorum traditione in mysterio recepti sint. Non improbabilis eorum doctorum virorum [*q*] coniectura est, qui formulam renuntiationis, factam per quæstiones & responsio-

καὶ κηρυγμάτων, τὰ μὲν ἐκ τῆς ἐγγράφου διδασκαλίας ἔχομεν, τὰ δὲ ἐκ τῆς τῶν ἀποστόλων παραδόσεως διαδοθέντα ἡμῖν ἐν μυστηρίῳ. Dogmata & instituta, quæ in ecclesia prædicantur, quædam habemus e doctrina scripto prodita, quædam rursus ex apostolorum traditione in mysterio, id est, in occulto tradita recepimus.

(*q*) Cav. prim. christ. lib. I. c. X. (p. 255. 256. edit. Lipſ. german. MDCCXXIII.) *Hierauf wurden sie zur heiligen zeit bey dem eingang des tauf-steins, oder brunnens, hingestellet, da musten sie ihr gesicht gegen abend (welches gerade dem morgen, da das licht hervor brach, entgegen war, anzuzeigen, daß sie nunmehro dem fürsten der finsterniß gute nacht geben und absagen wolten) stellen, und ihre hand zum zeichen der absagung ausstrecken. Wenn sie also stunden, so fragte sie der bischof, ob sie von allem ihrem vorigen bündniß und gemeinschaft die sie mit sünde und hölle gemacht, abstehen wolten, fragende:* Entsagst du dem teufel, und allen seinen wercken, und allem seinem wesen, und allem seinem dienste? *worauf der täufling antwortete;* Ja, ich sage ihm ab. *Nachdem fragte der bischof wieder:* Entsagest du der welt und allen ihren lüsten und herrlichkeit? Ja, ich entsage ihnen. *Diese absagung geschahe zu zweyen unterschiedenen malen zuerst vor der gemeinde, vermuthlich, wenn sie die vergünstigung bekamen getauft zu werden, und bald darauf wiederum vor dem tauf-steine, und vor dem ort, wo sie solten getauft werden, wie Tertullianus bezeuget. Wenn dieses vorbey war, so thaten sie öffentlich ihr glaubens-bekänntniß, und gaben, wenn sie der bischof fragte:* Glaubest du an GOtt, den allmächtigen schöpffer, an jesum Christum, seinen eingebornen sohn, welcher &c. &c. glaubest du an den heil. Geist, eine heilige christliche kirche, eine taufe der busse zur vergebung der sünden, und ein ewiges leben? *diese antwort:* Ja, ich glaube es. *Diese art zu fragen scheinet sehr lang vor alters in der kirche gebräuchlich gewesen zu seyn, und ist nicht unrecht, wenn man saget, daß der Apostel damals darauf gezielet habe, wenn er die taufe den bund (oder die antwort, eines guten gewissens vor Gott) nennet, sintemal es auf nichts bessers kan gedeutet werden, als auf die gemeine gewohnheit, da man in der kirche bey der heiligen taufe auf gewisse fragen hat rede und antwort geben müssen.*

Estius in 1. Petr. III, 21. Nobis verus ac germanus sensus esse videtur, quem tradit Beda, apostolum loqui de *interrogatione*, quæ fit in cærimoniis baptismi; dum interrogatus, qui baptizari vult, an credat in Christum, & renuntiet Satanæ ac pompis eius; bona conscientia, id est, serius, ex animo respondet, se credere & abrenuntiare. Quam *interrogationem* b. Petrus apposite vocat ἐπερώτημα, id est, stipulationem; quo inter duos, vno interrogante & altero respondente, contractus fieri solet.

nes

nes; adeo antiquam in ecclesia fuisse existimant, vt *Petrus* apostolus ad eam respexisse merito censendus sit, quando baptismum vocat συνειδήσεως ἀγαθῆς ἐπερώτημα εἰς Θεόν, *bonæ conscientiæ interrogationem erga Deum*, id quod ad rem nullam æque comode atque ad hanc communem consuetudinem respondendi in baptismo *Renuntiasne diabolo?* Renuntio; *Credisne in Deum?* Credo, referri potest.

§. IV.

Hæc abrenuntiatio facta ab hominibus versis ad occidentem, & ratio huius cærimoniæ cum aliis quibusdam ritibus.

OBSERVANDVM de hac abrenuntiatione porro est, quod, quam primum baptisteria ædificata fuerunt, peculiaris & proprius in illis locus huic rei adsignatus fuerit. Nam plerumque duo distincta habebant conclauia, vti supra [r] in ecclesiarum descriptione ostendimus, primum quidem προαύλιον οἶκον, hoc est porticum seu vestibulum, in quo catechumeni renuntiabant satanæ, fidemque profitebantur; & deinde ἐσώτερον οἶκον interiorem domum, vbi cærimonia baptismi peragebatur. Quorum in prius catechumeni introducti, & occidentem versus positi satanæ cum quibusdam gestibus & ritibus, indignationem aliquam exprimentibus, (dum videlicet manus suas vel protendebant, vel complicabant, vel collidebant, nonnumquam etiam exsufflabant, vel in ipsum tamquam præsentem exspuebant) renuntiare iubebantur. Qui ritus omnes tot auersarionis eorum erant indicia. CYRILLVS HIEROSOLYMITANVS in *catechesi* sua *mystagogica ad illuminatos* [s] hanc huius actionis

Grotius in 1 Petr. III, 21. ἐπερώτημα, *stipulatio*, est vox iuris, vt videre est apud Theophilum titulo institutionum de verborum obligationibus & sequentibus, & apud Græcos iuris Romani interpretes alios. In glossario, ἐπερωτῶ, *stipulor*. Sed per μετωνυμίαν, vt in iure sæpe, nomine *stipulationis* comprehenditur & *responsio* siue *promissio*. nam & ἐπερωτῶμαι significat *promitto*, *spondeo*, in eodem glossario. In baptismo episcopus vel alius quis eius nomine ita interrogabat, aut, quod idem est, stipulabatur, Ἀποτάσσῃ τῷ Σατανᾷ; *Abrenuntiasne Satanæ?* respondebat baptizandus, Ἀποτάσσομαι, *Abrenuntio*. Rursum interrogatus Συντάσσῃ τῷ Χριστῷ; *Adhæresne Christo?* respondebat, Συντάσσομαι, *Adhæreo*. Hanc *sponsionem salutis* vocat Tertullianus de baptismo.

(r) Lib. VIII. c. VII. §. I. volum. III. pag. 253.

(s) Cyrill. catech. mystag. I. n. II. p. 278. εἰσήειτε πρῶτον εἰς τὸν προαύλιον οἶκον τῦ

par-

partem ita describit: *Primum ingressi estis in porticum domus baptisterii, & stantes versus occidentem, mandari vobis audistis, vt protensa manu, tamquam præsenti satanæ renuntiaretis.* Et post paullo, qua de caussa versus occasum steterint, diabolo renuntiantes, explicat. *Solis occasus*, inquit, *quum apparentium tenebrarum sit locus, diabolus autem quum sit tenebra, robur in illis suum habet. Idcirco symbolice occasum spectantes, caliginoso illi tenebrarum principi renuntiatis.* HIERONYMVS manifeste ad hanc consuetudinem alludit, quando ait: *In mysteriis* (baptismi celebrationem intelligit) *primum renuntiamus ei, qui in occidente est* [t], *nobisque moritur cum peccatis: & sic versi ad orientem, pactum inimus cum sole iustitiæ, & ei seruituros nos esse promittimus.* Simili modo AMBROSIVS ad recens baptizatum quemdam verba faciens: *Ingressus*, inquit, [u] *vt aduersarium tuum cerneres, cui renuntiandum mox putares, ad orientem conuerteris. Qui enim renuntiat diabolo, ad Christum conuertitur.* Vnde, obseruante GREGORIO NAZIANZENO [x], non tantum verbis, sed ipsa rerum specie, habitu & gestu diabolo renuntiabant. Nam nudi & discalceati sistebantur ad occidentem prospectantes, manusque versus illam plagam protrudentes. Præterea nonnumquam manus collidebant, aduersariumque suum insufflabant, vel in illum exspuebant, detestationem illius significantes, quemadmodum auctor, qui sub nomine DIONYSII [y] latere voluit, rem describit.

§. V.

Cur hæc abrenuntiatio ter facta?

Ex quo etiam hanc abrenuntiationem ter factam esse

βαπτιστηρίου, καὶ πρὸς τὰς δυσμὰς ἑστῶτες, ἠκούετε καὶ προσετάττεσθε ἐκτείνειν τὴν χεῖρα, καὶ ὡς παρόντι ἀποτάττεσθε τῷ σατανᾷ.
Ibid. pag. 279. βούλομαι καὶ τίνος ἕνεκεν ἵστασθε πρὸς δυσμάς, εἰπεῖν· ἀναγκαῖον γάρ, ἐπειδὴ τοῦ φαινομένου σκότους τόπος αἱ δυσμαί· ἐκεῖνος δὲ σκότος τυγχάνων, ἐν σκότῳ ἔχει καὶ τὸ κράτος· τούτου χάριν συμβολικῶς πρὸς δυσμὰς ἀποβλέποντες, ἀποτάσσεσθε τῷ σκοτεινῷ ἐκείνῳ καὶ ζοφερῷ ἄρχοντι.

(t) Hieron. in Amos. VI, 14.

(u) Ambros. de initiatis c. II.

(x) Naz. orat. XL. de bapt. p. 671. γνώσῃ καὶ τοῖς σχήμασι καὶ τοῖς ῥήμασιν, ὡς ὅλην ἀποπέμπῃ τὴν ἀθεΐαν, ὅτι ὅλῃ θεότητι συντασσόμενος.

(y) Dionys. de hierarch. eccles. c. III. p. 238. γυμνὸν καὶ ἀνυπόδετον ἵστησι πρὸς δυσμὰς ἀφορῶντα, καὶ τῇ τῶν χειρῶν ἀπώσει τὰς τῆς ἀλαμποῦς κακίας ἀναστρόφους κοινωνίας κ.τ.λ. nudum & discalceatum statuit versus occidentem spectantem, nec non manuum reiectione tenebricosæ malitiæ communionem abnuentem.

con-

condiſcimus. Nam alio loco vniuerſam cærimoniam ſic deſcribit : *Sacerdos baptizandum* [z] *ſiſtit ad occidentem proſpectantem, manusque verſus illam plagam protrudentem & collidentem* ; (in *Græco* eſt τὰς χεῖρας ἀπωθοῦντα, quod ſignificat manus, deteſtationem ſignificandi gratia, collidere) *deinde Satanam ter inſlare iubet, atque inſuper abrenuntiationis verba proferre : eique ter abrenuntiationis ſolemnibus verbis propoſitis , quum eamdem toties conceptis verbis pronuntiauit, ipſum ad orientem transfert, & in cælum intuentem , manusque attollentem Chriſto cunctisque ſacris a Deo traditis eloquiis iubet adſentire.* VICECOMES [a] hanc triplicem renuntiationem factam eſſe putat, ſiue quod tres ſint, quibus homines in baptiſmo renuntient, diabolus, pompæ eius, & mundus; ſiue ad ſignificandum tres diuinitatis perſonas, a quibus adoptentur filii , dum ſatanæ renuntient ; ſiue quod in ciuili adoptione & manumiſſione ſervorum domini iuri ſuo ter renuntiare ſoliti ſint, quod ipſum ex

(z) Ibid. p. 243. Εἶτα αὐτὸν ἐπὶ δυσμὰς περιέχοντα, καὶ τὰς χεῖρας ἀπωθοῦντα πρὸς τὴν αὐτὴν ἀπεστραμμένος χώραν, ἐμφυσῆσαι μὲν αὐτῷ τρὶς διακελεύεται τῷ σατανᾷ, καὶ προσέτι τὰ τῆς ἀποταγῆς ὁμολογῆσαι· καὶ τρὶς αὐτῷ τὴν ἀποταγὴν μαρτυράμενος, ὁμολογήσαντα τρὶς τοῦτο, μετάγει πρὸς ἕω, καὶ πρὸς οὐρανὸν ἀναβλέψαντα, καὶ τὰς χεῖρας ἀνατείναντα, κελεύει συντάξασθαι τῷ χριστῷ καὶ πάσαις ταῖς θεοπαραδότοις ἱερολογίαις

(a) Vicecom. de ritib. bapt. lib. II. c. XX. p. 311. edit. Pariſ. MDCXVIII. 8uo. (p. 143. edit. Mediolan. 4to.) Sed de eo etiam, quot vicibus renuntiationis verba proferrentur, nullus dubitandi locus relinquitur. nam inter ſacros ſcriptores conuenit, ter ea proferri ſolita eſſe: quod quidem non modo ex locis S. Gregorii M. & Ordinis Romani paullo ante citatis, ſed etiam ex S. Dionyſii Areopagitæ auctoritate colligitur, quum inquit: tum eum iubet tertio ſatanam , vt ita dicam, inſufflare. Idemque ex illis S. Ambroſii verbis. lib. VII. de fide ad Grat. tertio repetita figura myſterii operationem trinitatis expreſſit: & Seueri Alexandrini de baptiſmo, profert ibi ſacerdos pro baptizatis hanc abrenuntiationem tribus vicibus , ſponſoribus ter, vt ipſe reſpondentibus, abrenuntio Satanæ ego N. qui baptizor: licet cognoſcere. Primus enim pro myſterii figura renuntiationem intelligit; alter eiusdem renuntiationis aperte videtur meminiſſe: vt dubitandum nullo modo ſit, verba etiam illa Ambroſii (operationem trinitatis expreſſit) ad rationem ſpectaſſe, cur ter a Satana conceptis verbis ſe deſciſcere profiterentur; vt nimirum tres hypoſtaſes diuinas, quibus in filios adoptandi erant, ante oculos proponerent. Cui ſi quis adiiciat, deteſtationem tribus vicibus explicari ſolitam, quia tres erant, quorum fidem & amicitiam reprobabant, vel vt adoptionis ciuilis & emancipationis ritum exprimerent, quum triplici renuntiatione eius, qui iuri ſuo cedebat, peractam eſſe, Aulus Gellius & Sigonius teſtantur, diu me aduerſarium pertinacem haud habebit.

partem ita describit: *Primum ingressi estis in porticum domus baptisterii, & stantes versus occidentem, mandari vobis audistis, vt protensa manu, tamquam praesenti satana renuntiaretis.* Et post paullo, qua de caussa versus occasum steterint, diabolo renuntiantes, explicat. *Solus occasus*, inquit, *quum apparentium tenebrarum sit locus, diabolus autem quum sit tenebrae, robur in illis suum habet. Idcirco symbolice occasum spectantes, caliginoso illi tenebrarum principi renuntiatis.* HIERONYMVS manifeste ad hanc consuetudinem alludit, quando ait: *In mysteriis* (baptismi celebrationem intelligit) *primum renuntiamus ei, qui in occidente est* [t], *nobisque moritur cum peccatis: & sic versi ad orientem, pactum inimus cum sole iustitiae, & ei seruituros nos esse promittimus.* Simili modo AMBROSIVS ad recens baptizatum quemdam verba faciens: *Ingressus*, inquit, [u] *vt aduersarium tuum cerneres, cui renuntiandum mox putares, ad orientem conuerteris. Qui enim renuntiat diabolo, ad Christum conuertitur.* Vnde, obseruante GREGORIO NAZIANZENO [x], non tantum verbis, sed ipsa rerum specie, habitu & gestu diabolo renuntiabant. Nam nudi & discalceati sistebantur ad occidentem prospectantes, manusque versus illam plagam protrudentes. Praeterea nonnumquam manus collidebant, aduersariumque suum insufflabant, vel in illum exspuebant, detestationem illius significantes, quemadmodum auctor, qui sub nomine DIONYSII [y] latere voluit, rem describit.

§. V.

Cur haec abrenuntiatio ter facta?

Ex quo etiam hanc abrenuntiationem ter factam esse

βαπτιστηρίου, καὶ πρὸς τὰς δυσμὰς ἑστῶτες, ἠκούετε καὶ προσετάττεσθε ἐκτείνειν τὴν χεῖρα, καὶ ὡς παρόντι ἀπετάττεσθε τῷ σατανᾷ.
Ibid. pag. 279. βουλόμεθα. καὶ τίνος ἕνεκεν ἵστασθε πρὸς δυσμάς, εἰπεῖν· ἀναγκαῖον γάρ, ἐπειδὴ τοῦ φαινομένου σκότους τόπος αἱ δυσμαί· ἐκεῖνος δὲ σκότος τυγχάνων, ἐν σκότῳ ἔχει καὶ τὸ κράτος· τούτου χάριν συμβολικῶς πρὸς δυσμὰς ἀποβλέποντες, ἀποτάσσεσθε τῷ σκοτεινῷ ἐκείνῳ καὶ ζοφερῷ ἄρχοντι.

(t) Hieron. in Amos. VI, 14.

(u) Ambros. de initiatis c. II.

(x) Naz. orat. XL. de bapt. p. 671. γυμνὴ καὶ τοῖς σχήμασι καὶ τοῖς ῥήμασιν, ὡς ὅλην ἀποτιμήσῃ τὴν αἴσθησιν, ὅταν ὅλῃ θεότητι συντασσόμενος.

(y) Dionys. de hierarch. eccles. c. II. p. 258. γυμνὸν καὶ ἀνυπόδετον ἵστησι πρὸς δυσμὰς ἀφορῶντα, καὶ τῇ τῶν χειρῶν ἀπώσει τῆς ἀλαμποῦς κακίας ἀνανεύοντα κοινωνίας κ. τ. λ. nudum & discalceatum statuit versus occidentem spectantem, nec non manuum reiectione tenebricosae malitiae communionem abnuentem.

condiſcimus. Nam alio loco vniuerſam cærimoniam ſic deſcribit: *Sacerdos baptizandum* [z] *ſiſtit ad occidentem proſpectantem, manusque verſus illam plagam protrudentem & collidentem*; (in *Græco* eſt τὰς χεῖρας ἀπωθοῦντα, quod ſignificat manus, deteſtationem ſignificandi gratia, collidere) *deinde Satanam ter inſtare iubet, atque inſuper abrenuntiationis verba proferre: eique ter abrenuntiationis ſolemnibus verbis propoſitis, quum eamdem toties conceptis verbis pronuntiauit, ipſum ad orientem transfert, & in cælum intuentem, manusque attollentem Chriſto cunctisque ſacris a Deo traditis eloquiis iubet adſentire.* VICECOMES [a] hanc triplicem renuntiationem factam eſſe putat, ſiue quod tres ſint, quibus homines in baptiſmo renuntient, diabolus, pompæ eius, & mundus; ſiue ad ſignificandum tres diuinitatis perſonas, a quibus adoptentur filii, dum ſatanæ renuntient; ſiue quod in ciuili adoptione & manumiſſione ſervorum domini iuri ſuo ter renuntiare ſoliti ſint, quod ipſum ex

(z) Ibid. p. 253. Εἶτα τοῦτον ἐπὶ δυσμαῖς περιέχοντα, καὶ τὰς χεῖρας ἀπωθοῦντα πρὸς τὴν αὐτὴν ἀπεστραμμένον χώραν, ἐμφυσῆσαι μὲν αὐτῷ τρὶς διακελεύεται τῷ σατανᾷ, καὶ προσέτι τὰ τῆς ἀποταγῆς ὁμολογῆσαι· καὶ τρὶς αὐτοῦ τὴν ἀποταγὴν μαρτυράμενος, ὁμολογήσαντα τρὶς τοῦτο, μετάγει πρὸς ἕω, καὶ πρὸς οὐρανὸν ἀναβλέψαντα, καὶ τὰς χεῖρας ἀνατείνοντα, κελεύει συντάξασθαι τῷ Χριστῷ καὶ πάσαις ταῖς θεοπαραδότοις ἱερολογίαις.

(a) Vicecom. de ritib. bapt. lib. II. c. XX. p. 311. edit. Pariſ. MDCXVIII. 8uo. (p. 143. edit. Mediolan. 4to.) Sed de eo etiam, quot vicibus renuntiationis verba proferrentur, nullus dubitandi locus relinquitur. nam inter ſacros ſcriptores conuenit, ter ea proferri ſolita eſſe: quod quidem non modo ex locis S. Gregorii M. & Ordinis Romani paullo ante citatis, ſed etiam ex S. Dionyſii Areopagitæ auctoritate colligitur, quum inquit: tum eum iubet tertio ſatanam, vt ita dicam, inſufflare. Idemque ex illis S. Ambroſii verbis lib. VII. de fide ad Grat. tertio repetita figura myſterii operationem trinitatis expreſſit: & Seueri Alexandrini de baptiſmo, profert ibi ſacerdos pro baptizatis hanc abrenuntiationem tribus vicibus, ſponſoribus ter, vt ipſe reſpondentibus, abrenuntio ſatanæ ego N. qui baptizor: licet cognoſcere. Primus enim pro myſterii figura renuntiationem intelligit; alter eiusdem renuntiationis aperte videtur meminiſſe: vt dubitandum nullo modo ſit, verba etiam illa Ambroſii (operationem trinitatis expreſſit) ad rationem ſpectaſſe, cur ter a Satana conceptis verbis ſe deſciſcere profiterentur; vt nimirum tres hypoſtaſes diuinas, quibus in filios adoptandi erant, ante oculos proponerent. Cui ſi quis adiiciat, deteſtationem tribus vicibus explicari ſolitam, quia tres erant, quorum fidem & amicitiam reprobabant, vel vt adoptionis ciuilis & emancipationis ritum exprimerent, quum triplici renuntiatione eius, qui iuri ſuo cedebat, peractum eſſe, Aulus Gellius & Sigonius teſtantur, diu me aduerſarium pertinacem haud habebit.

AVLO GELLIO & SIGONIO ostendit. Verum quum veteres hac de re sileant, hasce rationes cuiusuis prudentis lectoris iudicio relinquimus.

§. VI.

Alterum, *quod a iam baptizandis requirebatur, erat sponsio seu stipulatio obedientiæ erga Christum.*

QVOD proxime ab hominibus in baptismo requirebatur, sponsio erat seu stipulatio obedientiæ erga Christum, quod *Græci* vocant συντάσσεσθαι χριστῷ, *Christo adscribi.* Hæc necessaria semper obligationis eorum pars erat, antequam ad regenerationis cærimoniam admitterentur. Primum diabolo renuntiabant, & tunc statim legibus Christi promittebant obsequium. *Augustini* quidem tempore nonnulli inmunitatem quamdam hac in re adfectabant; fidei in Christum, non vero vniversalis obedientiæ, professionem facere parati. Et baptismum tamen, inemendabili animi ipsorum indole non obstante, expetere haud erubescebant. Hos contra excellentissimum librum *de fide & operibus* scripsit, bona opera non minus quam fidem ei, qui christianus esse velit, necessaria esse ostendens; vbi omnibus obiectionibus & argumentis, quæ illi ex scriptura proferebant in medium, respondet. Scripturam enim ad praxin suam defendendam adlegabant. Inter alia notum illum *Pauli* sermonem vrgebant 1 Cor. III, 11. *Fundamentum aliud nemo potest statuere præter id, quod positum est, quod est IEsus Christus. Quod si quis superædificet super fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, fœnum, stipulam: cuiuscumque opus manifestum fiet: dies enim id declarabit: nam per ignem reuelabitur: & cuiuscumque opus quale sit, ignis probabit. Si cuius opus manserit, quod superædificauerit, mercedem accipiet. Si cuius opus exustum fuerit, damnum faciet: ipse vero seruabitur, ita tamen vt per ignem.* Quam peruerse hæc verba interpretati sint, AVGVSTINVS [b] indicat, quando ait: *Quod quidam ita intelligendum putant, vt illi videantur ædificare super hoc fundamentum aurum, argentum, lapides pretiosos, qui fidei, quæ in Christo est, bona opera adiiciunt; Illi autem fœnum, ligna, stipulam, quæ quum eamdem fidem habeant, male operantur. Vnde arbitrantur, per quasdam pœnas ignis eos posse purgari ad salutem percipiendam merito fundamenti.*

(b) Augustin. de fide & oper. c. XV. (tom. IV. opp. 69. edit. Basil. MDLXIX.)

Quibus

Quibus hunc in modum [c] respondet idem AVGVSTINVS: *Hoc si ita est, fatemur istos laudabili caritate conari, vt omnes indiscrete admittantur ad baptismum, non solum adulteri & adulteræ, contra sententiam domini falsas nuptias prætendentes, verum etiam publicæ meretrices, in turpissima professione perseuerantes, quas certe nulla etiam neglegentissima ecclesia consueuit admittere, nisi ab illa primitus prostitutione liberatas.* Porro vrgebant, hanc prauorum hominum reiectionem a baptismo esse zizaniorum ante tempus euulsionem. Ad quam obiectionem AVGVSTINVS [d] ita respondet: *Quando tales ad baptismum non admittimus, non ante tempus zizania euellere conamur, sed nolumus insuper, sicut diabolus, zizania seminare; nec ad Christum volentes venire prohibemus, sed eos ad Christum venire nolle, ipsa sua confessione conuincimus: nec vetamus Christo credere, sed demonstramus, eos nolle Christo credere, qui vel adulterium dicunt non esse, quod ille adulterium dicit esse; vel credunt, adulteros eius membra posse esse, quos per apostolum dicit, regnum Dei non possidere: & sanæ doctrinæ aduersari, quæ est secundum euangelium gloriæ beati Dei.* Hinc licet isti homines nouam esse doctrinam criminarentur, qua meretrices & histriones, & quilibet alii publicæ turpitudinis professores non admittebantur ad baptismum, respondet tamen ipsis, *Quod antiquum & robustum morem sancta ecclesia retineat, ex illa scilicet liquidissima veritate* [e] *venientem, qua certum habeat, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt.* Et hanc fuisse antiquam regulam, secundum quam ecclesia hoc in negotio egerit, ex omnibus scriptoribus, qui de baptismo sunt loquuti, apparet. IVSTINVS MARTYR, qui cærimonias baptismi simplicissime describit, hisce eum solum tribui dicit, qui fidei suæ professioni promissa [f] addiderint, ad religionis christianæ regulas sese mores ac vitam composituros. Hinc erat vsitata illa verborum formula in professione fidei ipsorum, συντάττομαί σοι Χριστὲ, *In tuorum militum numerum adscribor, Christe, legibus tuis moderandus:*

(c) Augustin. ibid. p. 70.

(d) Aug. de fide & oper. c. XVII.

(e) Ibid. c. XVIII.

(f) Iustin. apol. II. p. 93. ὅσοι ἂν πεισθῶσι καὶ πιστεύωσιν ἀληθῆ ταῦτα τὰ ὑφ' ἡμῶν διδασκόμενα καὶ λεγόμενα εἶναι, καὶ βιοῦν οὕτως δύνασθαι ὑπισχνῶνται κ. τ. λ. Quicumque persuasi fuerint, & crediderint, vera esse, quæ a nobis traduntur, & dicuntur, ac *viuere se ita posse receperint*, cetera.

Quæ

Quæ adſcriptio *ἀπόταξιν* illam, ſiue renuntiationem in diabolum, cuius ſeruitium ad eligendum nouum dominum, deſerebant, proxime inſequebatur; quemadmodum frequenter in CHRYSOSTOMO, [*g*], BASILIO, [*h*], CYRILLO ALEXANDRINO [*i*], *conſtitutionum apoſtolicarum* auctore [*k*] & plurimis ſcriptoribus *Græcis* legimus, quorum verba quum vnam eamdemquè formam habeant, nihil attinet heic interponere. *Latini* communiter *promiſſum, pactum* & *votum* nominant, quæ vocabula ad omnes huius chriſtianæ obligationis partes, tam ad renuntiationem in diabolum, quam ad profeſſionem fidei ac obedientiæ in *CHRISTVM*, ſine diſcrimine applicant, vtpote quæ res mutuum inter ſe reſpectum habent, & aptiſſime inter ſe cohærent. Quisquis enim diabolo renuntiat & mundo, is ſe hoc ipſo militem & ſeruum Chriſto adſcriptum profitetur. Vnde

(*g*) Chryſoſt. hom. XXI. ad popul. Antiochen. p. 275. (p. 237. edit. Francof.) *Ὁ μετανοῶν οὐκέτι τῶν αὐτῶν ἅπτεται πραγμάτων, ἐφ' οἷς μετενόησε· διὰ τοῦτο καὶ κελευόμεθα λέγειν, ἀποτάσσομαί σοι Σατανᾶ, ἵνα μηκέτι πρὸς αὐτὸν ἐπανέλθωμεν.* Pœnitentiam agens non amplius eadem attingit negotia, quorum pœnituit: proptereaque iubemur dicere: Abrenuntio tibi Satana, ne amplius ad ipſum vertamur.
Id. homil. VI. in Coloſſ. p. 1358. (p. 200. edit. Francof.) *ὁρᾶτε, μὴ τούτῳ ἁλῶμεν, μετὰ τὸ εἰπεῖν ἀποτάσσομαί σοι Σατανᾶ, καὶ συντάσσομαί σοι, Χριστέ.* Videte ergo, ne ex eo arguamur & conuincamur, poſtquam dixerimus, Abrenuntiamus tibi Satana, & tibi nomen damus & in tuorum militum numerum adſcribimur, Chriſte.

(*h*) Baſil. hom. XIII. exhort. ad bapt. p. 415. *οὐχὶ συνθέσθαι Θεῷ, οὐκ ἀποτάξασθαι τῷ ἐχθρῷ*, non cum Deo paciſci, non abrenuntiare inimico. (poteris)

(*i*) Cyrill. Alex. in Io. XI, 26. p. 683. c. *ὑπὲρ τῶν ἐσχάτῃ νόσῳ κατειλημμένων, μελλόντων τε διὰ τοῦτο βαπτίζεσθαι, καὶ ἀποτάττονταί τινες καὶ συντάττονται, τὴν οἰκείαν ὥσπερ ἐξ ἀγάπης κιχρῶντες φωνὴν τοῖς νόσῳ πεπεδημένοις.* Pro iis, qui extremo morbo conflictantur, ideoque baptizandi ſunt, *abrenuntiant* & *coniunguntur*. (Chriſto) aliqui, qui veluti ex caritate ſuam morbo impeditis commodent vocem.

(*k*) Conſtit. apoſt. lib. VII. c. XLI. *ἀποτάσσομαι τῷ σατανᾷ, καὶ τοῖς ἔργοις αὐτοῦ, καὶ ταῖς λατρείαις αὐτοῦ, καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ, καὶ ταῖς ἐφευρέσεσιν αὐτοῦ, καὶ πᾶσι τοῖς ὑπ' αὐτόν· μετὰ δὲ τὴν ἀποταγὴν, συντασσόμενος λεγέτω, ὅτι καὶ συντάσσομαι τῷ Χριστῷ, καὶ πιστεύω, καὶ βαπτίζομαι, κ. τ. λ.* Renuntio Satanæ, & operibus eius, & pompis eius, & cultibus eius, & angelis eius, & inuentis eius, ac omnibus quæ ſub eo ſunt. Poſt renuntiationem vero, dum adſcribit ſe, dicat; & adſcribor Chriſto, & credo, & baptizor, cetera.

AMBRO-

AMBROSIVS [l] de abrenuntiatione loquens, vocat illam promissum, cautionem & chirographum Deo datum, quod in cælo teneatur: quia hoc promissum coram ministro *CHRISTI* & angelis eius, huius rei testibus, factum sit. Quam ob caussam alio loco [m] vocem renuntiantis non in tumulo mortuorum, sed in libro viuentium teneri dicit. AVGVSTINVS [n] professionem appellat in curiam prolatam angelicam, & nomina profitentium dicit in libro excipi vitæ non a quolibet homine, sed a superiore cælitus potestate. HIERONYMVS [o] pactum initum cum sole iustitiæ nuncupat, quo ei seruituros nos esse promittamus. Atque ita quidem de hac cærimonia loquitur, vt actum a renuntiatione distinctum esse ostendat, licet vtraque cærimonia ad eumdem finem tendat, quia diuersi ritus in illis exprimendis adhibebantur. Nam diabolo renuntiabant ad occidentem prospectantes ex rationibus symbolicis, quas supra percepimus; *CHRISTO* autem se adscribebant versi in orientem, tamquam emblema lucis, quam a sole iustitiæ recipiebant, dum eius dominio sese submittebant.

§. VII.

Hoc votum obedientiæ factum vultu verso in orientem. Et quare?

HAEC consuetudo, qua in orientem se vertebant, obe-

(l) Ambros. de sacram. lib. I. c. II. Quando te interrogauit: Abrenuntias diabolo & operibus eius; quid respondisti? Abrenuntio. Abrenuntias sæculo & voluptatibus eius; quid respondisti? Abrenuntio: Memor esto sermonis tui, & numquam tibi excidat tuæ series cautionis. Si chirographum homini dederis, teneris obnoxius, vt pecuniam eius accipias: teneris adstrictus & reluctantem te fœnerator adstringit; si recusas, vadis ad iudicem, atque illic tua *cautione* conuinceris. Vbi *promiseris*, considera, vel quibus *promiseris*. Leuitam vidisti, sed minister est Christi. Vidisti illum ante altaria ministrantem. Ergo *chirographum tuum tenetur* non in terra, sed *in cælo*.

(m) Ambros. de initiat. c. II. Renuntiasti diabolo & operibus eius, mundo & luxuriæ eius ac voluptatibus. Tenetur vox tua, non in tumulo mortuorum, sed in libro viuentium.

(n) Augustin. de symbolo lib. II. c. I. Professi estis, renuntiare vos diabolo, pompis & angelis eius. Videte, dilectissimi, quia hanc professionem vestram in curiam profertis angelicam: Nomina profitentium in libro excipiuntur vitæ, non a quolibet homine, sed a superiore cælitus potestate.

(o) Hieron. comment. in Amos VI, 14. In mysteriis primum renuntiamus ei, qui in occidente est; & sic versi in orientem, pactum inimus cum sole iustitiæ, & ei seruituros nos esse promittimus.

dientiam *CHRISTO* promittentes, AMBROSIO quoque, GREGORIO NAZIANZENO, CYRILLO HIEROSOLYMITANO & falso credito DIONYSIO memoratur. Cui illi duas adsignant rationes. Quarum alteram discipulis suis narrat CYRILLVS [p], *Quum satanae renuntiaueris*, inquiens, *& omne cum illo pactum rescideris; veteres, inquam, pactiones cum inferno: aperitur tibi paradisus Dei, quem ipse ad orientem plantauit: Vnde propter mandati violationem primus parens noster pulsus est in exilium. Et huius rei symbolum est, quum ab occasu conuerteris ad ortum, qua lucis est regio.* Ex eadem ratione BASILIVS [q] & alii quidam ex vetustis scriptoribus narrant, quod ad orientem versi precati sint, vt ora paradiso obuersa haberent. Altera ratio, cur in baptismo in ortum conuersi fuerint, erat, quod sol oriens symbolum esset solis iustitiae, ad quem iam a Satanae potestate conuertebantur; *Ad orientem conuerteris*, inquit AMBROSIVS [r], *qui enim renuntiat diabolo, ad Christum conuertitur.* Quibus verbis ille cum HIERONYMO perspicue indicat, quod collocatio eorum orientem versus symbolum fuerit conuersionis a diabolo ad Christum, hoc est, a tenebris ad lucem, a cultu idolorum ad cultum eius, qui sol est iustitiae & origo lucis.

§. VIII.

Tertium, *quod a baptizandis requirebatur, erat professio fidei, vsitatis symboli verbis edenda.*

CVM hac obedientiae stipulatione professio etiam fidei ab vnoquoque baptizando exigebatur. Et haec professio iisdem verbis symboli, quod in ecclesia qualibet in catechumenorum institutionem adhibebatur, edenda erat. Primum quidem id catechistis priuatim, & deinde publice in ecclesia, quando nomina sua baptismo dederant, recitare debebant: quemadmo-

(p) Cyrill. catech. mystagog. I. n. VI. p. 283. Ὅτε οὖν τῷ σατανᾷ ἀποτάττῃ, πᾶσαν τὴν πρὸς αὐτὸν πάντως διαθήκην λύσας, τὰς παλαιὰς πρὸς τὸν ᾅδην συνθήκας, ἀνοίγεταί σοι ὁ παράδεισος τοῦ Θεοῦ, ὃν ἐφύτευσε κατὰ ἀνατολάς, ὅθεν διὰ τὴν παράβασιν ἐξόριστος γέγονεν ὁ ἡμέτερος προπάτωρ· καὶ τούτου σύμβολον τὸ στραφῆναί σε ἀπὸ δυσμῶν πρὸς ἀνατολήν, τοῦ φωτὸς τὸ χωρίον.

(q) Basil. de spirit. sancto c. XXVII. Τὸ πρὸς ἀνατολὰς τετράφθαι κατὰ τὴν προσευχήν, ποῖον ἐδίδαξεν ἡμᾶς γράμμα; Vt ad orientem versi precemur, quae nos docuit scriptura?

(r) Ambros. de initiatis c. II.

dum

dum supra [s] ostendimus. Praeterea autem solemnem professionem tempore baptismi facere, & ad diuersas quaestiones, quas eis ecclesiae minister proponebat, habito ad diuersas symboli, summam christianae fidei continentis, partes respectu, distincte respondere iubebantur. Erant quidem AVGVSTINI memoria, qui & professionem obedientiae ex voto baptismali elusum ibant, ita professionem fidei diminutam & ad hunc vnum solum articulum, *credo filium Dei esse IEsum Christum*, reductam volebant. Cuius in rei gratiam ad exemplum prouocabant *Philippi*, eunuchum ad hanc breuem confessionem [t] baptizantis, & ad dictum illud *Pauli* 1 Corinth. II, 2. *Non statui quicquam scire inter vos, nisi IEsum Christum, eumque crucifixum.* Numquam tamen hoc suum consilium in effectum deducere audebant; sed quaestiones facere pergebant de aliis etiam articulis, vt ecclesia adsolebat, de spiritu sancto, de remissione peccatorum, de resurrectione mortuorum, de incarnatione *CHRISTI*, de passione eius & morte in cruce, de sepultura eius & resurrectione in die tertia, de adscensione illius & sessione ad dextram patris: quae interrogationes omnes ita necessariae esse credebantur, vt ne quidem in baptismo clinicorum, qui lecto decumbentes & aegroti baptizabantur, eas praetermitteret ecclesia. Nam si loqui possent, ipsi per se ad cuncta respondebant, vti AVGVSTINVS [t] auctor est, etiamsi ea memoriae mandare non valuissent; Quod si sermonis vsus eis ablatus esset, sponsores pro ipsis respondebant, vti pro infantibus solebant facere, quemadmodum capite proxime sequenti ostendetur. Vt adeo baptizandi hac vel illa ratione integrum symbolum recitauerint, & singulis eius partibus adsensum suum testati sint. Et

(s) Vid. lib. X. c. II. §. X. pag. 27.

(t) Augustin. de fide & oper. c. IX. Spado, inquiunt, ille, quem Philippus baptizauit, nihil plus dixit, quam, Credo, filium Dei esse Iesum Christum. Num ergo placet, vt hoc solum homines respondeant, & continuo baptizentur? Nihil de spiritu sancto, nihil de sancta ecclesia, nihil de remissione peccatorum, nihil de resurrectione mortuorum? &c. Si enim spado quum respondisset, Credo filium Dei esse Iesum Christum, hoc ei sufficere visum est, vt continuo baptizatus abscederet: Cur non id sequimur, atque auferimus cetera, quae necesse habemus, etiam quum ad baptizandum temporis vrget angustia, exprimere interrogando, vt baptizandus ad cuncta respondeat, etiamsi ea memoriae mandare non valuit?

hæc iam ab apostolorum temporibus, immo ipsis adhuc viuentibus, semper ecclesiæ praxis fuit. Quamquam enim nullus articulus alius in eunuchi baptismo memoratur, nisi quo *IESVM CHRISTVM, FILIVM DEI ESSE* professus est, tamen, vt AVGVSTINVS eodem loco loquitur [u]: *In eo, quod ait* (scriptura) *baptizauit eum Philippus, intelligi voluit implera esse omnia, quæ licet taceantur in scripturis gratia breuitatis, tamen serie traditionis scimus* (in baptismo) *implenda.* Et sane in omnibus, quæ de baptismo in veterum scriptorum monumentis relata legimus, expressa huius consuetudinis mentio habetur, qua baptizandi se christianæ religionis doctrinas, vel generatim in scripturis traditas, vel summatim in articulis symboli comprehensas, credere professi sint. IVSTINVS MARTYR [x] dicit, quod homines, antequam regenerentur, persuasos esse oporteat & credere, vera esse, quæ ab antistitibus tradantur & dicantur, ac recipere, se ita posse ac velle viuere. CYPRIANVS [y] speciatim vsus symboli in baptismo facit mentionem, & interrogationes commemorat, quæ, respectu habito ad specialiores quosdam eius articulos, fieri consueuerint. Exempli caussa: Num credant vitam æternam, & remissionem peccatorum in ecclesia? qui concludentes, seu vltimi semper articuli symboli erant. Et alio loco cum de his, tum de articulis de patre, filio & spiritu sancto loquitur, tamquam interrogationibus in baptismo tam ecclesiæ [z] catholicæ, quam *Nouatianorum* vsitatis. Tametsi enim sensu quorumdam articulorum differebant, eadem tamen interroga-

(u) Augustin. ibid.

(x) Iustin. apol. II. p. 93. *ὅσοι ἂν πεισθῶσι καὶ πιστεύωσιν ἀληθῆ ταῦτα τὰ ὑφ' ἡμῶν διδασκόμενα καὶ λεγόμενα εἶναι, καὶ βιοῦν οὕτως δύνασθαι ὑπισχνῶνται - - ἀναγεννῶνται.*

(y) Cypr. epist. LXX. ad episc. Numid. p. 190. (p. 301. edit. Fell. Amstelod. MDCC.) Sed & ipsa *interrogatio*, quæ fit in baptismo, testis est veritatis. Nam quum dicimus, Credis in vitam æternam, & remissionem peccatorum per sanctam ecclesiam? Intelligimus remissionem peccatorum non nisi in ecclesia dari.

(z) Cyprian. epist. LXIX. al. LXXVI. ad Magnum p. 183. (p. 296. edit. Amstelod.) Quod si aliquis illud opponit, vt dicat, eamdem Nouatianum legem tenere, quam catholica ecclesia teneat, eodem symbolo quo & nos, baptizare; eumdem nosse Deum patrem, eumdem filium Christum, eumdem spiritum sanctum, ac propter hoc vsurpare eum potestatem baptizandi posse, quod videatur in interrogatione baptismi a nobis non discrepare: sciat quisquis

tio-

tionum forma conueniebant, eodemque symbolo vtentes baptizabant. TERTVLLIANVS [a] quoque ex articulo de patre, filio & spiritu sancto, ac de ecclesia in baptismo interrogationes factas esse adfirmat. Et EVSEBIVS, quando verba symboli ecclesiæ *Cæsareensis* [b] recitat, symbolum illud esse dicit, quod ipse didicerit, quum primis fidei rudimentis instructus & salutari lauacro tinctus sit. Eumdem vsum symbolum *Nicænum*, quam primum compositum fuit, in plerisque ecclesiis orientalibus habuit. Nam hæc fidei formula in baptismi administratione ordinarie recitabatur, quemadmodum libro vltimo [c] ostendimus. Facile esset, heic plura testimonia ex AMBROSIO, HIERONYMO, CYRILLIS ALEXANDRINO & HIEROSOLYMITANO, CHRYSOSTOMO, GREGORIO NAZIANZENO, BASILIO, EPIPHANIO, SALVIANO & auctore *constitutionum* subiungere: Verum res adeo incontrouersa est, quod veteres numquam ad vnius cuiusdam articuli professionem, sed ad integram & perfectam fidei formulam baptizarint, vt probatione eam egere haud existimem, quandoquidem nulla vmquam exceptio aduersus illam siue in publico, siue in priuato baptismo facta est.

§. IX.

Hæc confessio publice & solemniter facta.

ERANT quædam circumstantiæ & cærimoniæ huius confessionis, quæ quum ad actionis solemnitatem non nihil conferrent, non abs re fuerit, earum hoc loco facere mentionem.

hoc opponendum putat; primum non esse vnam nobis & schismaticis symboli legem; neque eamdem interrogationem. Nam quum dicunt: Credis remissionem peccatorum & vitam æternam per sanctam ecclesiam? mentiuntur in interrogatione, quando non habeant ecclesiam.

(a) Tertull. de bapt. c. VI. Quum sub tribus & testatio fidei & sponsio salutis pignorentur, necessario adiicitur ecclesiæ mentio: quoniam vbi tres, id est pater & filius & spiritus sanctus, ibi ecclesia, quæ trium corpus est.

(b) Euseb. epist. ad Cæsar. ap. Socrat. lib. VI. c. VIII. Τὸ μὲν ὑφ' ἡμῶν γράμμα - - τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον· καθὼς παρελάβομεν παρὰ τῶν πρὸ ἡμῶν ἐπισκόπων, καὶ ἐν τῇ κατηχήσει, καὶ ὅτε τὸ λουτρὸν ἐλαμβάνομεν κ. τ. λ. Nostra igitur formula - - sic habet: sicut ab antecessoribus nostris episcopis accepimus, tum cum primis fidei rudimentis instructi, & quum salutari lauacro tincti sumus.

(c) Lib. X. c. IV. §. XVII. pag. 110. seqq.

Primo quidem, quod publice coram multis testibus facta sit. Quæ circumstantia erat, apostolica praxi fundata, a qua abeundi raro indulgebatur venia. PRIMASIVS [d] eam ab exemplo deducit *Timothei*, qui *confessus erat bonam confessionem coram multis testibus*: quod ille de professione fidei, quam in baptismo fecerit, interpretatur. Quæ EPHREM SYRI [e] etiam expositio est. Et LEO [f] pontifex *Romanus* eodem respicere videtur, quando homines baptizatos ad constantiam in fide adhortans, *Permanete*, inquit, *stabiles in fide, quam confessi estis CORAM MVLTIS TESTIBVS, & in qua renati per aquam & spiritum sanctum, accepistis charisma salutis & signaculum vitæ æternæ.* Moris fuisse *Romæ*, narrat AVGVSTINVS [g], vt hæc confessio publice de loco eminentiore in conspectu populi redderetur. Interdum vero in verecundorum hominum gratiam, qui in tanta frequentia non sine trepidatione verba facere potuerint, presbyteros confessionem eorum priuatim audisse. Atque hoc eos VICTORINO, celebri rhetori, quum ad *CHRISTI* castra transiisset, obtulisse; illum autem maluisse salutem suam in conspectu multitudinis profiteri, dicentem, non fuisse salutem, quam docuisset in rhetorica, & tamen eam se publice professum esse: multo minus igitur mansuetum gregem *CHRISTI* vereri se debere, pronuntiantem verbum diuinum, qui non veritus sit in verbis suis turbas insanorum gentilium.

(d) Primas. in 1 Tim. VI, 12. Confessus bonam confessionem in baptismo, coram multis testibus, coram sacerdotibus & ministris; atque virtutibus cælestibus ac diuinis.

(e) Ephrem. de pœnit. c. V. p. 91. edit. Colon. MDXLVII. Requiretur a quolibet regium signum, ex qua die catholicam & orthodoxam ecclesiam ac fidem nostram per baptisma suscepit: exigeturque a singulis fides in pace illibata, sigillumque infractum & tunica incoinquinata, secundum *pulchram illam confessionem, quam coram multis testibus professi sunt*, dicentes: Abrenuntio tibi Satana, & omnibus operibus tuis.

(f) Leo serm. IV. de natiuit. domini p. 17.

(g) August. confess. lib. VIII. c. II. Vt ventum est ad horam profitendæ fidei, quæ verbis certis conceptisque memoriter de loco eminentiore in conspectu populi fidelis Romæ reddi solet ab eis, qui accessuri sunt ad gratiam tuam, oblatum esse dicebat Victorino a presbyteris, vt secretius redderet, sicut nonnullis, qui verecundia trepidaturi videbantur, offerri mos erat; Illum autem maluisse salutem suam in conspectu sanctæ multitudinis profiteri: Non enim erat salus, quam docebat in rhetorica, & tamen eam publice professus erat. Quanto minus ergo vereri debuit mansuetum gregem tuum, pronuntians verbum tuum, qui non verebatur in verbis suis turbas insanorum.

§. X.

§. X.

Manibus & oculis ad cælum sublatis.

Alia circumstantia, quæ actus istius solemnitati aliquid addebat, status gestusque corporis erat, quando non tantum vultum in Orientem vertebant, sed & manus oculosque in cælum attollebant, quasi ad CHRISTVM, quocum vt nouo domino suo, in solio gloriæ suæ sedente, fœdus iam inibant, protinus euolaturi. Quemadmodum enim diabolo renuntiabant manus in eum protrudentes vel collidentes, ad ipsum prouocandum; ita e contrario hanc suam confessionem fœdusque cum CHRISTO faciebant, demisse supplicantium adhibentes habitum, manibusque ad solem iustitiæ sublatis, ipsum excipere parati. Ita PSEVDO-DIONYSIVS [b] rem describit: *Sacerdos*, inquiens, *catechumenum abrenuntiationis verbis recitatis, ad orientem transfert, & in cælum intuentem manusque attollentem CHRISTO, cunctisque sacris a Deo traditis eloquiis, iubet adsentire.*

§. XI.

Ter repetita.

Haec confessio maioris solemnitatis caussa, ter repetita esse creditur, quomodo abrenuntiationem *Satanæ* ter factam esse, antea audiuimus. CYRILLVS ALEXANDRINVS [i] *Docentur*, inquit, *ecclesiæ, tertio quærendam esse confessionem in CHRISTVM ab iis, qui eum diligere sibi proposuerint, dum ad sanctum baptismum accedunt.* Et hoc fieri dicit ad exemplum *Petri*, quem CHRISTVS ter rogauit: *Simon, fili Iona, diligis me?* Et *Petrus* ter respondit: *Etiam domine, tu nosti, quod amem te?* AMBROSIVS [k] ait: *Ideo in mysteriis* (hoc est, in baptismo) *interrogatio trina defertur, & confirmatio trina celebratur, nec potest quis nisi trina confessione purgari. Vnde & ipse Petrus in euangelio tertio interrogatur, vtrum diligat dominum, vt trina responsione vincula, quæ dominum negando ligauit, absolueret.* Verum non plane persuasus sum, per hanc trinam confessionem semper trinam symboli recitationem intelligendam esse. Nam AM-

(b) Dionys. de eccles. hierarch. c. II. p. 253. cit. supr. §. V. litt. (z) pag. 269.

(i) Cyrill. Alexandr. lib. XII. in Ioan. XXI. tom. IV. p. 1119. d. *Τύπος δὲ πάλιν ταῖς μὲν ἐκκλησίαις ἐντεῦθεν εἰς τὸ χρῆναι τρίτον διερωτᾶν τὴν εἰς χριστὸν ὁμολογίαν τοὺς ἀγαπᾶν αὐτὸν ἑλομένους, διὰ τοῦ καὶ προσελθεῖν τῷ ἁγίῳ βαπτίσματι.*

(k) Ambros. de spiritu sancto lib. II. c. XI.

BROSI-

sum dispensator, ac per baptismum te perficio. Sin autem ita te habes, ut pulchris litteris notatus atque insustus es, quae scripta sunt, serua in obnoxiis [mutationi temporibus, de re minime mutabili immutabilis manens. Pilatum in meliorem partem imitare, male scribentem recte conscriptus. Dic iis, qui te a sententia deducere student: Quod scripsi, scripsi. AMBROSIVS quoque ad hunc morem adludere videtur, quando apud initiatos siue baptizatos loquens ait: [n] *Chirographum tuum tenetur, non in terra, sed in caelo.* Et alibi [nn]: *Tenetur vox tua, non in tumulo mortuorum, sed in libro viuentium*; quia videlicet praesentibus hominibus & angelis datum sit. Et AVGVSTINVS [o], *Nomina profitentium*, inquit, *in libro excipiuntur vitae non a qualibet homine, sed a superiore caelitus potestate.* Verum tamen CHRYSOSTOMVS, fateor, locum habet, qui his omnibus aduersari videtur. Nam loquens de discrimine inter dominos terrestres, qui seruos emunt, & CHRISTVM nos seruos suos adsciscentem, ait: *Christus non testes a nobis, non chirographa* [p] *exigit, sed sola contentus est voce: & si dicas ex animo: Abrenuntio tibi, satana, & pompae tuae.* Vnde concludendum nobis est, siue quod haec consuetudo non ita vniversalis fuerit, vt reliquae, vtpote CHRYSOSTOMO ignota; siue, quod ante citata testimonia non tantum roboris habeant, quantum quidem habere initio videntur. Nam AMBROSIVS & AVGVSTINVS, quando de scriptis in libro vitae loquuntur, intelligi possunt tamquam sensu duntaxat loquentes figurato, quod ipsorum nomina in caelis scripta sint. VICECOMES vero non tantum hoc confidenter statuit, sed homines etiam subscriptioni suae sigillum [q] addidisse, & confessionem suam iure iurando

---

γράμμασι. φύλαττέ μοι τὰ γεγραμμένα, ἐν καιροῖς τρεπτοῖς ἄτρεπτος μένων, περὶ ἄτρεπτον πράγματος· μίμησαι τὸν Πιλάτον ἐπὶ τὸ κρεῖττον, κακῶς γράφοντα καλῶς γεγραμμένος· εἰπὲ τοῖς μεταπείθουσί σε, ὃ γέγραφα, γέγραφα.

(n) Ambros. de sacram. lib I. c. II.

(nn) Id. de initiatis c. II.

(o) Augustin. de symbolo ad catechumenos lib. II. c. I.

(p) Chrysostom. homil. XXI. ad popul. Antioch. tom. I. p. 274. (p. 244. edit. Francof.) οὐ μάρτυρας ἡμᾶς, οὐκ ἔγγραφα ἡμᾶς ἀπαιτεῖ, ἀλλ' ἀρκεῖται ψιλῇ τῇ φωνῇ, κἂν εἴπῃς ἀπὸ διανοίας, ἀποτάσσομαί σοι, σατανᾶ, καὶ τῇ πομπῇ σου.

(q) Vicecom. de ritib. bapt. lib. II. c. XXVII. p. 343. edit. Par. (p. 159. edit. Mediolan.) Postmodum professionem ita conceptam in tabulas referebant, suaque ipsi manu, si scribere nossent, vel si nescirent, aliena, stabilem ratamque habebant, cuius sententiae veritas a S. Dionysii auctoritate repetitur, apud quem saepe haec oratio vsurpata est, vt professio in tabulis diceretur scripta. - -

BROSIVS [l] alio loco hanc trinam confessionem potius de trina responsione, *Credo*, ad diuersas symboli partes facta, interpretatur. *Interrogatus es*, inquit, *Credis in Deum patrem omnipotentem? Dixisti, credo & mersisti, hoc est, sepultus es. Iterum interrogatus es: Credis in dominum nostrum Iesum Christum,* [illegible] *crucem eius? Dixisti, credo & mersisti. Tertio interrogatus es, Credis & in spiritum sanctum? Dixisti credo, tertio mersisti, vt multiplicem lapsum superioris aetatis absolueret trina confessio.* Ex quibus verbis planum est, triplicem confessionem nihil amplius, quam triplicem responsionem *Credo*, ad diuersas symboli partes indicare. Sed forte diuersae in diuersis locis consuetudines obtinuerunt; nam CYRILLVS aliquanto plus intelligere videtur, quando hasce responsiones non solam confessionem trium personarum diuinitatis, sed triplicem confessionem *CHRISTI* facit, quod trinam symboli recitationem infert, si recte illum capio.

§. XII.

Et propriis baptizandorum manibus in libro ecclesiae subscripta, ex quorumdam sententia.

ALIA adhuc circumstantia erat, quae si vera, multum momenti ad vniuersam actionem contulit. Baptizandus videlicet fidei professioni a se factae manu sua, si id faciendi facultatem haberet, in libris seu monumentis ecclesiae subscribebat. Fuisse hanc certam & vniuersalem praxin certo adfirmare nequeo, quaedam tamen huius consuetudinis vestigia in antiquis quibusdam monumentis, & adlusiones scriptorum ad istiusmodi consuetudinem videntur exsistere. GREGORIVS NAZIANZENVS eo respicere creditur, quando homines ad persistendum in fide, quam in baptismo professi sint, adhortans, ait [m]: *Si alio modo inscriptus es, quam vera doctrina exposcit, veni, ac transscribere. Ego horum non inscius atque ineptus sum scriptor, scribens ea, quae mihi inscripta sunt, & docens, quae didici, atque a prima aetate ad hanc vsque caniciem seruaui. Meum sit periculum, meum quoque praemium, qui animae tuae*

(l) Ambros. de sacram. lib. II. c. VII.

(m) Nazianz. orat. XL. de baptismo p. 670. εἰ μὲν ἄλλως ἐγγέγραψαι, ἢ ὡς ἐμὸς ἀπαιτεῖ λόγος, δεῦρο καὶ μετεγγράφηθι· ἐγὼ τούτων οὐκ ἀφυὴς καλλιγράφος· γράφω ἃ γέγραμμαι, καὶ διδάσκω ἃ καὶ μεμάθηκα, καὶ τετήρηκα ἐξ ἀρχῆς, εἰς τήνδε τὴν πολιάν· ἐμὸς ὁ κίνδυνος, ἐμὸν καὶ τὸ γέρας, τοῦ τῆς σῆς ψυχῆς οἰκονόμου, καὶ τελειοῦντός σε διὰ τοῦ βαπτίσματος· εἰ δὲ οὕτως ἔχεις, καὶ καλῶς ἐσεσημάνθης τοῖς

sum dispensator, at per baptismum te perficio. Sin autem ita te habes, ut pulchris litteris notatus atque inustus es, quae scripta sunt, serua in obnoxiis mutationi temporibus, de re minime mutabili immutabilis manens. Pilatum in meliorem partem imitare, male scribentem recte conscriptus. Dic iis, qui te a sententia deducere student: Quod scripsi, scripsi. AMBROSIVS quoque ad hunc morem adludere videtur; quando apud initiatos siue baptizatos loquens ait: [n] *Chirographum tuum tenetur, non in terra, sed in caelo.* Et alibi [nn]: *Tenetur vox tua, non in tumulo mortuorum, sed in libro viuentium*; quia videlicet praesentibus hominibus & angelis datum sit. Et AVGVSTINVS [o], *Nomina profitentium*, inquit, *in libro excipiuntur vitae non a quolibet homine, sed a superiore caelitus potestate.* Verum tamen CHRYSOSTOMVS, fateor, locum habet, qui his omnibus aduersari videtur. Nam loquens de discrimine inter dominos terrestres, qui seruos emunt, & *CHRISTVM* nos seruos suos adsciscentem, ait: *Christus non testes a nobis, non chirographa* [p] *exigit, sed sola contentus est voce: & si dicas ex animo: Abrenuntio tibi, satana, & pompae tuae.* Vnde concludendum nobis est, siue quod haec consuetudo non ita vniversalis fuerit, vt reliquae, vtpote CHRYSOSTOMO ignota; siue, quod ante citata testimonia non tantum roboris habeant, quantum quidem habere initio videntur. Nam AMBROSIVS & AVGVSTINVS, quando de scriptis in libro vitae loquuntur, intelligi possunt tamquam sensu duntaxat loquentes figurato, quod ipsorum nomina in caelis scripta sint. VICECOMES vero non tantum hoc confidenter statuit, sed homines etiam subscriptioni suae sigillum [q] addidisse, & confessionem suam iure iurando

γράμμασι. Φύλαξαί μοι τὰ γεγραμμένα, ἐν καιροῖς τρεπτοῖς ἄτρεπτος μένων, περὶ ἀτρέπτου πράγματος· μίμησαι τὸν Πιλάτον ἐπὶ τὸ κρεῖττον, κακῶς γράφοντα καλῶς γεγραμμένος· εἰπὲ τοῖς μετατιθεῖσί σε, ὃ γέγραφα, γέγραφα.

(n) Ambros. de sacram. lib I. c. II.

(nn) Id. de initiatis c. II.

(o) Augustin. de symbolo ad catechumenos lib. II. c. I.

(p) Chrysostom. homil. XXI. ad popul. Antioch. tom. I. p. 274. (p. 244. edit. Francof.) *οὐ μάρτυρας ἡμᾶς, οὐκ ἔγγραφα ἡμᾶς ἀπαιτεῖ, ἀλλ' ἀρκεῖται ψιλῇ τῇ φωνῇ, κἂν εἴπῃς ἀπὸ διανοίας, ἀποτάσσομαί σοι, σατανᾶ, καὶ τῇ πομπῇ σου.*

(q) Vicecom. de ritib. bapt. lib. II. c. XXVII. p. 343. edit. Par. (p. 159. edit. Mediolan.) Postmodum professionem ita conceptam in tabulas referebant, suaque ipsi manu, si scribere nossent, vel si nescirent, aliena, stabilem ratamque habebant, cuius sententiae veritas a S. Dionysii auctoritate repetitur, apud quem saepe haec oratio vsurpata est, vt professio in tabulis diceretur scripta. - -

confirmaſſe, ait. Verum huius rei nullum idoneum teſtimonium inuenio, quamobrem ei longius non immoror, ſed ſtudioſo lectori eam curatius disquirendam relinquo.

§. XIII.

Harum cærimoniarum omnium & ſtipulationis ſcopus, vt homines ſenſum obligationis, qua tenerentur, perciperent, & confeſſioni ſuæ fortiter inhærerent.

Iam vero illa non longam orationem deſiderant, quamobrem exiſtimem, fidei profeſſioni ſubſcriptionem addi conſueuiſſe. Nam cum homines propter iuſtitiæ originalis, qua, tamquam fræno quodam, cupiditates regebantur, amiſſionem, ad ſcelera & flagitia facile labantur; & rurſus cum ad conſcientiæ fructum & officii religionem, tum etiam ad decus & gloriam, conſtantia promiſſorum & fide nihil in rebus humanis ſit præſtantius; priſcis reipublicæ chriſtianæ rectoribus expedire viſum eſt, fidei profeſſionem, ſua cuiusque ſcriptione confirmari; vt ſi quis, veluti transfuga, a chriſtiana religione deſciſcere cogitaſſet, pudore datæ fidei & ſuæ confeſſionis teſtimonio impediretur. Præterea ad rectam chriſtianæ reipublicæ gubernationem pertinebat, ſicut ciues olim, ſic profitentium nomina literis conſignari; vt omnium, qui ſacrilegos ritus reliquerant, numerus intelligi poſſet. Demum *profeſſionem*, ſacris monumentis traditam, *annulo obſignabant*, quod etſi difficile eſt probatu, propter tam pauca & tam rara teſtimonia ſcriptorum; tale tamen eſt, vt elaborandum ſit, quo facilius probetur, nihil eſt enim omnium, quæ in hoc capite tractantur, quod illuſtrius curioſiusque dicatur. Igitur Tertullianus lib. de baptiſm. c. 6. hanc conſuetudinem ita declarat: Ioannes ante præcurſor domini fuit, præparans vias eius: ita & angelus baptiſmi arbiter, ſuperuenturo ſpiritui ſancto vias dirigit, ablutione delictorum, quam fides impetrat, obſignata. Probare enim ſtatuerat, fidei profeſſionem deleri non poſſe, quod in ea ſigillum annulo impreſſum eſſet. Verum clarius lib. de pudicitia c. 9 vbi fidei profeſſionem explicans, ait: annulum quoque accepit tunc primum, quo fidei pactionem interrogatus obſignat. Poteſt etiam ad hanc conſuetudinem referri, quod Cyrillus Hieroſolymit. ſcripſit catech. I. myſtagog. dum baptizandos ad memoriam eorum, quæ in catecheſi audierant, excitaret: aſſiſtas catecheſibus & quæ in illis dicuntur memineris, dicitur enim non ideo, vt audias tantum, ſed vt per fidem dicta obſignes. Quo loco obſignandi verbum proprie, non metaphorice accipiendum eſt, cum rerum ſeries ita declaret & in græco textu, ἐπισφραγίσῃς τὰ λεγόμενα poſitum ſit, nulla (per ſidem) mentione facta. Nec tamen mihi ſane quicquam occurrit, cur non Tertulliani ſit & Cyrilli vera ſententia; vt enim rationes nullæ huius conſuetudinis poſſent afferri, (vide quid hominibus tribuam) ipſis auctoritatibus me frangerent; tot autem rationes afferri poſſunt, vt omnes enumerare, pene ſit infinitum. illa tamen præcipua & maxime inſignis, vt profeſſionis ſcriptio fide non careret: quoniam publicis ſcripturis olim ſigilla apponebantur, quod adhuc in pontificio vel epiſcopali diplomate, literis ordinum teſtimonialibus & aliquot ſupremæ voluntatis tabulis fieri ſolet. VERVM

Verum ex iis, quæ dicta sunt, facile perspicere possumus, consilium ecclesiæ in omnibus hisce cærimoniis, cautionibus ac deliberationibus, quas in vniuerso hoc negotio adhibuit, eo tantum spectasse, vt homines religionis christianæ, nullos ad sui communionem sine hac formali & solemni professione admittentis, naturam & indolem recte perciperent, & intelligerent obligationem, qua in fide & obsequio *CHRISTI*, quemadmodum non tantum coram hominibus, sed & præsente Deo solemniter promiserant, suaque subscriptione confirmarant, perseuerare tenerentur. Hæc res maximam obligandi vim habebat, quæ per omnem vitam eorum animis sese insinuabat. Quem in finem CHRYSOSTOMVS auditoribus suis hæc frequenter inculcat, eosque vt ea sibi nullo non tempore in memoriam reuocent, & velut baculum & optimam armaturam contra quasuis tentationes adhibeant, monet. In vltima homilia sua ad populum *Antiochenum* in hunc locum communem exspatiatur, inuehens primum acriter in omnes *Romanorum* ludos, theatra, circenses, dierum obseruationem, præsagia & omina, quæ omnia pompam satanicam esse dicit. Hisce incantamenta iungit & ligaturas. Nam christiani quidam aurea *Alexandri Macedonis* numismata capiti vel pedibus ad curandos morbos circumligare non verebantur. Cum quibus hac de re ita expostulat [r]: „Dic mihi, hæ ne sunt exspectationes „nostræ, vt post crucem & mortem dominicam in gentilis re„gis imagine spem salutis habeamus? Ignoras, quanta crux „perfecit? mortem dissoluit, peccatum exstinxit, orcum ina„nem reddidit, diaboli soluit potentiam, & ad corporis sanita„tem præstandam non est fide digna? Totum orbem exsusci„tauit, & tu in ipsa non confidis? & quid pati dignus non es„ses? Non ligaturas vero tantum, sed etiam excantamenta ti„bi circumducis, vetulas ebrias & titubantes domum ducens. „Nec confunderis, nec erubescis, post tantam ad hæc trepi-

(r) Chrysostom. XXI. ad popul. Antioch. tom. I. p. 275. (p. 244. 245. edit. cit. Francof.) *αὗται αἱ ἐλπίδες ὑμῶν, εἰπέ μοι, ἵνα μετὰ σταυρὸν καὶ θάνατον δεσποτικόν, εἰς Ἕλληνος βασιλέως εἰκόνα τὰς ἐλπίδας τῆς σωτηρίας ἔχωμεν; οὐκ οἶδας πόσα κατώρθωσεν ὁ σταυρός; τὸν θάνατον κατέλυσε, τὴν ἁμαρτίαν ἔσβεσε, τὸν ᾅδην ἄχρηστον ἐποίησε, τοῦ διαβόλου τὴν δύναμιν ἐξέλυσε, καὶ εἰς σώματος ὑγίειαν οὐκ ἔστιν ἀξιόπιστος; τὴν οἰκουμένην ἀνέστησεν ἅπασαν, καὶ σὺ αὐτῷ οὐ θαῤῥεῖς; καὶ τίνος ἄξιος*

„dans disciplinam: & quod grauius est errore, quando hæc „admonemus & dissuademus, putantes se excusari, dicunt, quod „christiana est mulier hæc incantans, & nihil aliud loquitur, „quam Dei nomen. Propterea namque potissimum ipsam „odi & auersor, quod Dei nomine ad contumeliam abutitur: „quod se dicens esse christianam, gentilium opera facit. Ete„nim & dæmones Dei nomen fatebantur, sed tamen erant dæ„mones, & ita *CHRISTO* dicebant: Scimus te, quis sis, san„ctus Dei, & tamen ipsos increpauit & eiecit. Propterea „quippe vobis supplico, vt abstitis fallacia puri, & tamquam ba„culum hoc verbum habeatis. Et sicut sine calceamentis, vel „vestimentis vestrum nemo in forum descendere eligeret: Ita „sine verbo hoc numquam in forum prodeas, sed quum es ia„nuæ vestibula transgressurus, hoc prius loquere verbum; Ab„renuntio tibi, satan, & pompæ tuæ, & cultui tuo, & coniun„gor tibi, *CHRISTE*. Ne vmquam absque hac voce exeas: „hæc erit tibi baculus, hæc armatura, hæc turris inexpugnabi„lis. Cum hoc verbo & crucem in fronte imprime: sic enim „non tantum homo occurrens, verum nec ipse diabolus te „quidquam lædere poterit, cum his te cernens armis vbique „apparentem„. In hunc modum CHRYSOSTOMVS homines

εἰπέ μοι, οὐ περίαπτα δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπῳδὰς ἑαυτῇ περιάγεις, γραΐδια μεθύοντα καὶ παραπαίοντα εἰς τὴν οἰκίαν σου εἰσάγων, καὶ οὐκ αἰσχύνῃ, οὐδὲ ἐρυθριᾷς μετὰ τοσαύτην φιλοσοφίαν πρὸς ταῦτα ἐπτοημένος; καὶ τὸ χαλεπώτερον τῆς ἀπάτης· ὅταν γὰρ παραινῶμεν ταῦτα, καὶ ἀπάγωμεν, δοκοῦντες ἀπολογεῖσθαι, φασὶν, ὅτι χριστιανή ἐστιν ἡ γυνὴ, ἡ ταῦτα ἐπᾴδουσα, καὶ οὐδὲν ἕτερον φθέγγεται, ἢ τὸ τοῦ Θεοῦ ὄνομα. Διὰ τοῦτο μὲν οὖν αὐτὴν μάλιστα μισῶ καὶ ἀποστρέφομαι, ὅτι τῷ ὀνόματι τοῦ Θεοῦ πρὸς ὕβριν κατακέχρηται, ὅτι λέγουσα χριστιανὴ εἶναι, τὰ τῶν Ἑλλήνων ἐπιδείκνυται· καὶ γὰρ οἱ δαίμονες τὸ τοῦ Θεοῦ ὄνομα ἐφθέγγοντο, ἀλλ' ἦσαν δαίμονες, καὶ οὕτως ἔλεγον πρὸς τὸν χριστὸν, οἴδαμέν σε τίς εἶ, ὁ ἅγιος τοῦ Θεοῦ, καὶ ὅμως ἐπετίμησεν αὐτοῖς καὶ ἀπήλασε. Διὰ δὴ ταῦτα παρακαλῶ, τῆς ἀπάτης καθαρεύειν ταύτης, καὶ καθάπερ βακτηρίαν ἔχειν τὸ ῥῆμα τοῦτο· καὶ ὥσπερ χωρὶς ὑποδημάτων ἢ ἱματίων οὐκ ἂν ἕλοιτό τις ὑμῶν εἰς τὴν ἀγορὰν κατελθεῖν, οὕτω χωρὶς τοῦ ῥήματος τούτου μηδέποτε εἰς τὴν ἀγορὰν ἐμβάλῃς, ἀλλ' ὅταν μέλλῃς ὑπερβαίνειν τὰ πρόθυρα τοῦ πυλῶνος, τοῦτο φθέγξαι τὸ ῥῆμα πρότερον, ἀποτάσσομαί σοι Σατανᾶ, καὶ τῇ πομπῇ σου, καὶ τῇ λατρείᾳ σου καὶ συντάσσομαί σοι χριστέ· καὶ μηδέποτε χωρὶς τῆς φωνῆς ταύτης ἐξέλθῃς· τοῦτό σοι βακτηρία ἔσται, τοῦτο ὅπλον, τοῦτο πύργος ἄμαχος· μετὰ τοῦ ῥήματος τούτου καὶ τὸν σταυρὸν ἐπὶ τοῦ μετώπου διατύπωσον· οὕτω γὰρ οὐ μόνον ἄνθρωπος ἀπαντῶν, ἀλλ' οὐδὲ αὐτὸς ὁ διάβολος βλάψαι τι δυνήσεται, μετὰ τούτων σε ὁρῶν τῶν ὅπλων πανταχοῦ φαινόμενον.

ad-

admonet, vt solemnis professionis fidei & stipulationis in baptismate, qua satanæ renuntiarint, Christoque se adscripserint, tamquam optimi antidoti aduersus peccatum & periculum quotidie recordentur. Quibus ille & EPHREM SYRVS hanc multum momenti habentem considerationem subiungunt, quando hic [s], *Hanc renuntiationem*, inquit, *angeli in hora baptismatis scribunt: Hæc a nobis omnibus christianis confessio exigetur iudicii tempore. Scriptum enim est: Quia ex verbis tuis iustificaberis; & rursum dominus dicit: Ex ore tuo te iudico, serue nequam.* Ille [ſſ] autem ait: *Hoc igitur dicamus: Abrenuntio tibi, satana, tamquam in illa die huius vocis rationem reddituri, & ipsam custodiamus, vt saluum tunc reddamus depositum.* Quemadmodum igitur nihil poterat esse vtilius, quam hæc disciplinæ ecclesiasticæ pars, qua istiusmodi publicæ confessiones & promissa ab omnibus, antequam ad CHRISTI dominium transirent, requirebantur; (vti domini, qui seruos [t] emebant, eos, qui vendebantur, prius interrogare solebant: an seruire ipsis velint): Ita nihil poterat esse magis necessarium, quam vt promissa animis hominum numquam non inculcarentur, vt intimo obligationis, qua tenebantur, sensu semper percellerentur, a qua re adeo totius vitæ ipsorum ratio, & sempiterna eorum salus in die iudicii pendebat.

§. XIV.

Num publica omnium peccatorum enumeratio ab hominibus in baptismo exacta fuerit?

VNVM restat, in quod inquirendum nobis est, antequam hoc caput finiamus. Num publica omnium peccatorum confessio & enumeratio ab hominibus in baptismo exacta fuerit, præter eam, quæ in generali renuntiatione in satanam, eiusque opera & cultum comprehensa fuit? Ad quam quæstionem CHRYSOSTOMVS respondet negando. Loquens enim de differentia, quæ sit inter rationem adsumendi seruos, qua Deus vtatur, & rationem faciendi milites & mancipia, qua vtantur ter-

(s) Ephrem de abrenunt. baptismi p. 150. (p. 92. b. edit. Colon. MDXLVII. 8uo.)

(ſſ) Chrysostom. l. c. p. 274. (p. 243. edit. Francof.) τοῦτο τοίνυν λέγωμεν, ἀποτασσόμεθά σοι, Σατανᾶ, ὡς ἐκεῖ μέλλοντες, κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ταύτην ἀπαιτεῖσθαι τὴν φωνὴν, καὶ φυλάξωμεν αὐτὴν, ἵνα σῶαν τὴν παρακαταθήκην ταύτην ἀποδῶμεν τότε.

(t) Chrysostom. ibid. p. 273. (p. 242.) καθάπερ ἡμεῖς οἰκέτας ἀγοράζοντες αὐτοὺς πωλουμένους πρότερον ἐρωτῶμεν, εἰ βούλονται ἡμῖν δουλεύειν, οὕτω καὶ ὁ χριστὸς ποιεῖ. κ. τ. λ.

restres principes & domini hunc in modum argumentatur: „In „theatrum trahi debentes non prius descendunt in certamina, „donec ipsos adsumens præco sub omnium oculis circumdu-„ca clamans & dicens: *Num quis hunc accusat?* Et quidem illic „non animæ, sed corporis pugnæ sunt: Hic vero (apud Deum „eligentem seruos) nihil tale, sed totum contrarium: quum „non in manuum collationibus sint nobis certamina, sed in ani-„mi disciplina & mentis virtute, contrarium agonotheta noster „facit, non ipsum adsumens circumducit, & dicit: *Num quis „hunc accusat?* Sed clamat: Licet omnes homines, licet dæ-„mones cum diabolo constituti ipsum accusent de turpissimis „& occultis criminibus, non reiicio, nec abominor, sed ab ac-„cusationibus ipsum liberans, & ab iniquitate absoluens, sic ad „certamina duco. - - *Nec hoc tantum est admirabile, quod nobis pec-„cata dimittit, verum & quod ipsa* [u] *non reuelat, nec manifesta fa-„cit, nec accedentes cogit in medio patrata edicere*, sed sibi soli ratio-„nem reddere iubet & sibi confiteri. Etenim ex sæcularibus „iudicibus si quis alicui captorum latronum, vel eorum, qui se-„pulchra effodiunt, diceret, vt peccata confiteretur, & a pœ-„na dimitteretur, omni certe promtitudine hoc suscepissent, „salutis cupiditate pudorem contemnentes. Heic vero non „hoc est, verum & peccata dimittit, nec cogit præsentibus

(u) Chrysostom. hom. XXI. ad popul. Antiochen. p. 270. (p. 240. edit. Francof.) Οἱ μέλλοντες εἰς τὸ θέατρον ἕλκεσθαι ἐκεῖνο, οὐ πρότερον καθίασιν εἰς τοὺς ἀγῶνας, ἕως ἂν αὐτοὺς ὁ κήρυξ λαβὼν ὑπὸ τοῖς ἁπάντων ὀφθαλμοῖς περιάγῃ βοῶν καὶ λέγων, μή τις τοῦτον κατηγορεῖ; καί τοι γε οὐκ ἔστιν ἐκεῖ ψυχῆς ἀλλὰ σωμάτων τὰ παλαίσματα· - - ἐνταῦθα δὲ οὐδὲν τοιοῦτον, ἀλλ' ἅπαν τοὐναντίον, οὐκ ἐν χειρῶν συμπλοκαῖς ὄντων ἡμῖν τῶν παλαισμάτων, ἀλλ' ἐν φιλοσοφίᾳ ψυχῆς καὶ ἀρετῇ διανοίας· τοὐναντίον ὁ ἀγωνοθέτης ποιεῖ· οὐ γὰρ λαβὼν αὐτὸν περιάγει, καὶ λέγει, μή τις τοῦτον κατηγορεῖ; ἀλλὰ βοᾷ, κἂν ἄνθρωποι πάντες, κἂν δαίμονες μετὰ τοῦ διαβόλου συστάντες αὐτοῦ κατηγορῶσι τὰ ἔσχατα καὶ ἀπόῤῥητα δεινὰ, οὐκ ἐκβάλλω, οὐδὲ βδελύσσομαι, ἀλλὰ τῶν κατηγόρων αὐτὸν ἀπαλλάξας, καὶ τῆς πονηρίας ἐλευθερώσας, οὕτως ἐπὶ τοὺς ἀγῶνας ἄγω· - - οὐ τοῦτο δὲ μόνον ἐστὶ τὸ θαυμαστὸν, ὅτι ἀφίησιν ἡμῖν τὰ ἁμαρτήματα, ἀλλ' ὅτι αὐτὰ οὐδὲ ἐκκαλύπτει, οὐδὲ ποιεῖ φανερὰ, καὶ δῆλα, οὐδὲ ἀναγκάζει παρελθόντας εἰς μέσον ἐξειπεῖν τὰ πεπλημμελημένα, ἀλλ' αὐτῷ μόνῳ ἀπολογήσασθαι κελεύει, καὶ πρὸς αὐτὸν ἐξομολογήσασθαι· καίτοιγε ἐκ τῶν ἔξωθεν δικαστῶν εἴ τις εἶπέ τινι τῶν ἁλόντων λῃστῶν ἢ τυμβωρύχων, εἰπεῖν τὰ πεπλημμελημένα, καὶ ἀφεθῆναι τῆς κολάσεως, πάσῃ προθυμίᾳ ἂν κατεδέξαντο τοῦτο, τῆς σωτηρίας ἐπιθυμίᾳ, τῆς αἰσχύνης καταφρονοῦντες· ἐνταῦθα δὲ οὐ τοῦτό ἐστιν, ἀλλὰ καὶ ἀφίησι τὰ ἁμαρτήματα, καὶ οὐκ ἀναγκάζει παρόντων τινῶν αὐτὰ ἐκπομ-

quibus-

„quibusdam ipsa enuntiari: Sed vnum solum exigit, vt ipse re„missione fruens doni magnitudinem discat.„ Testimonium hoc est omni exceptione maius, quod publica priuatorum delictorum confessio ab hominibus ad baptismum accedentibus requisita non fuerit. Hinc quum GREGORIVS NAZIANZENVS [x] de peccatorum confessione in baptismo loquitur, intelligendus est vel de generali confessione, vel specialiori peccatorum enumeratione, quam quis sibi ad pœnitentiæ suæ sinceritatem modo quodam eminentiore testificandam voluntarie ipse imposuisset; quod quidam in baptismo *Ioannis* Matth. III, 6. factum esse putant, item in baptismo eorum, quorum in actis apostolorum cap. XIX, 18. habetur mentio, vbi relatum legimus, quod *multi eorum, qui crediderant, venerint confitentes & indicantes facta sua*; tametsi hoc hominibus nulla necessaria lege vel regula ecclesiæ impositum esset. Si qui crimina cum publica aliorum offensione perpetrassent, inposterum ea se fugere velle promittere debebant: verum peccatorum priuatim & occulte commissorum confessio non requirebatur, nisi coram Deo, sed generalis duntaxat abrenuntiatio omnium peccatorum, quibus priuatum quodque crimen inclusum esse credebatur. Vid. AVGVSTIN. *Sermon. CXVI. de tempore* [y].

πόνειν, ἀλλ' ἓν μόνον ζητεῖ, ὅπως αὐτὸς ὁ τῆς ἀφέσεως ἀπολαύων μάθοι τῆς δωρεᾶς τὸ μέγεθος.

(x) Nazianz. orat. XL. de bapt. p. 657. μὴ ἀπαξιώσῃς ἐξαγορεῦσαί σου τὴν ἁμαρτίαν· εἰδὼς ὅπως Ἰωάννης ἐβάπτιζεν, ἵνα τὴν ἐκεῖθεν αἰσχύνην, τῇ ἐνταῦθα φύγῃς· ἐπειδὰν μέρος καὶ τοῦτο τῆς ἐκεῖσε κολάσεως· καὶ δόξῃς ὅτι τὴν ἁμαρτίαν ὄντως μεμίσηκας, παραδειγματίσας αὐτὴν, καὶ θριαμβεύσας, ὡς ἀξίαν ὕβρεως. Ne peccatum tuum confiteri graue ducas, sciens, quo pacto Ioannes baptizauerit: vt per huius vitæ pudorem, futuri seculi pudorem ignominiamque fugias, (nam hoc quoque sempiterni illius supplicii pars est) ac perspicuum facias, te serio atque ex animo peccatum odisse ac detestari, dum illud tamquam contumelia dignum traducis ac velut ludibrio exponis, de eoque triumphum agis.

(y) Tom. X. opp. p. 851. 852. edit. Basil. MDLXIX.

LIBRI

LIBRI VNDECIMI
CAPVT OCTAVVM
DE VSV SPONSORVM IN BAPTISMO.

§. I.

Tria genera ſponſorum in eccleſia antiqua. Primum *pro infantibus.*

CONSIDERATIS conditionibus & promiſſis, quæ ab hominibus in baptiſmo requiri ſolebant, officium & negotium ſponſorum, qui ſemper in quamdam huius obligationis ſocietatem venerunt, examinari oportet. Atque heic primum obſeruandum eſt, ſponſorum in eccleſia primitiua adhibitorum tria fuiſſe genera. 1. Pro infantibus, qui per ſe ipſi renuntiare, vel profiteri, vel reſpondere non poterant. 2 Pro iſtis adultis, qui propter morbum vel infirmitatem eiusdem cum infantibus conditionis erant, ad reſpondendum pro ſe minus idonei. 3. Pro omnibus adultis generatim. Nam eccleſia etiam pro illis ſponſores requirebat, qui alioquin pro ſe ipſi reſpondere poterant. Iam officium ſponſorum natura ſua, pro huius triplicis diſtinctionis ratione, aliquantum diuerſum erat. Qui ſponſores pro infantibus ſe profitebantur, primum eorum nomine ad omnes interrogationes, in baptiſmo fieri ſolitas, reſpondere, & tunc piæ illorum educationis curam ſuſcipere debebant. Nonnulli etiam ipſos eis perfecta alimenta corporis proſpicere, eosque filios adoptare debuiſſe, ſi a parentibus adhuc impuberes deſerti eſſent, cenſent.

§. II.

Parentes plerumque ſponſores pro ſuis ipſorum liberis.

VERVM in hoc eos falli exiſtimo. Quicumque enim pro infantibus ſponſores eſſent, ſi qui parentibus deſtituebantur, onus illud ſuſtentationis in eccleſiam generatim, nec in vllos alios deuoluebatur. Id quod ex hac duplici conſideratione patet. Primo quidem, quod parentes plerumque pro ſuis ipſorum liberis ſponſores eſſent. Atqui hoc in caſu dubium nullum eſt, quin ipſi, quoad vixerint, ad alendum ſuos obligati fuerint. Nam liberos ſuos ſuſtentare lege naturali tenebantur, non quia ſponſores pro illis, ſed quia parentes eorum erant.

rant. Non quidem necessario requirebatur, vt parentes pro paruulis suis responderent, etsi iam AVGVSTINI memoria quidam in hanc sententiam propenderent, quos opinione falli ille existimat, multisque in casibus aliter fieri oportere demonstrat [a]. In plerisque tamen casibus parentes pro liberis suis sponsores erant, vti ex AVGVSTINO apparet, qui de parentibus, filios suos ad baptismum ordinarie offerentibus & pro illis spondentibus [b], loquitur. Extra ordinem autem ab aliis offerebantur, quando parentes pro illis hoc officium explere vel nequibant, vel nolebant: vt quando a dominis seruuli [c]; vel paruuli, quorum parentes mortui erant, ab eis offerebantur, qui illis huiusmodi misericordiam præbere poterant; vel si infantes, quos parentes exposuerant, a sacris virginibus collecti offerebantur ad baptismum. Hi soli casus sunt, AVGVSTINO memorati, in quibus infantes non parentes suos, sed alios homines, sponsores habuisse videntur. Vnde probabile omnino est, in omnibus casibus ordinariis parentes pro infantibus suis respondisse. Quod etiam ex auctore *hypognosticon* [d], sub nomine AVGVSTINI delitescente, colligi potest, qui de infantibus parentum manibus ad sacri baptismatis gratiam deportatis, & quibusdam in eorum manibus ante demortuis, quam sacerdos baptizare eos potuisset, loquitur. Quando igitur parentes pro paruulis suis spoponderunt, ad illos alendos etiam

(a) Augustin. epist. XXIII. ad Bonifac. Illud autem nolo te fallat, vt existimes, reatus vinculum, ex Adam tractum, aliter non posse rumpi, nisi paruuli ad percipiendam Christi gratiam a parentibus offerantur.

(b) Augustin. ibid. Quid est illud, quod, quando ad baptismum offeruntur, parentes pro eis tamquam fidedictores respondent, cetera.

(c) Augustin. ibid. Videas, multos non offerri a parentibus, sed etiam a quibuslibet extraneis, sicut a dominis seruuli aliquando offeruntur. Et nonnumquam, mortuis parentibus suis, paruuli baptizantur, ab eis oblati, qui illis huiusmodi misericordiam præbere potuerunt. Aliquando etiam quos crudeliter parentes exposuerunt, nutriendos a quibuslibet, nonnumquam a sacris virginibus colliguntur, & ab eis offeruntur ad baptismum.

(d) Aug. hypognostic. contra Pelag. lib. VI. c. VII. tom. VII. p. 633. (p. 1416. edit. Basil. MDLXIX.) Nouimus etiam paruulos, quibus vsus liberi arbitrii non est, vt de bonis aut malis eorum meritis iudicemus, parentum manibus ad gratiam sacri baptismatis deportatos: Et quum in vno eorum per manus sacerdotis mysterium fidei adimpleretur, aliquoties alterum in parentum manibus factum exanimum, fraudatum gratia saluatoris.

fuerunt obligati, idque non ex lege sponsorum, sed iure naturæ: qui si officio suo deessent, in vniuersam ecclesiam hoc onus deuoluebatur.

§. III.

Alii sponsores infantes, pro quibus spoponderant, non debebant sustentare.

DEINDE si extranei pro infantibus sponsores fuerant, onus educationis nulla lege sponsionis ad eos deuoluebatur, nisi iam antegressa quadam lege eorum curam agere tenerentur. Si quis dominus pro seruo suo sponsor esset, eum alere debebat, quia iam antehac parentis loco illi erat: adeoque hæc obligatio non ex sponsione eius, sed inde proficiscebatur, quod dominus illius esset. In aliis autem casibus ita non erat comparatum. Nam interdum infantes expositii colligebantur, & ad baptismum offerebantur a mere extraneis, atque tum onus alendi eos ecclesiæ, non sponsoribus, incumbebat. Aliquando, vti AVGVSTINVS [e] narrat, istiusmodi paruuli ad baptismum adducebantur a sacris ecclesiæ virginibus, quæ non habebant, vnde viuerent, nisi quæ ab ecclesia ipsæ accipiebant. Vnde manifestum est, vitæ subsidia ad istos infantes ex eodem fonte, quo ad virgines, nimirum ex publico ecclesiæ ærario, deriuari oportuisse. Vt adeo semper in ecclesiam, non in sponsores, hæc cura collata fuerit, nisi antecedente quadam obligatione tenerentur. Neque vero idonea huic consuetudini ratio deerat: nam, obseruante AVGVSTINO [f], offerebantur paruuli ad percipiendam baptismatis gratiam non tam ab eis, quorum gestabantur manibus, (quamuis & ab ipsis, si & ipsi boni fideles erant) quam ab vniuersa societate sanctorum atque fidelium. Tota hoc mater ecclesia faciebat, tota omnes, tota singulos pariebat. Quocirca, si quibus eorum vitæ dees-

(e) Augustin. epist. XXIII. ad Bonifac. Aliquando etiam, quos crudeliter parentes exposuerunt nutriendos a quibuslibet, nonnumquam a sacris virginibus colliguntur & ab eis offeruntur ad baptismum.

(f) Augustin. ibid. Offeruntur quippe paruuli ad percipiendam spiritualem gratiam, non tam ab eis, quorum gestantur manibus, quamuis & ab ipsis, si & ipsi boni fideles sunt, quam ab vniuersa societate sanctorum & fidelium. - - Tota hoc ergo mater ecclesia, quæ in sanctis est, facit: quia tota omnes, tota singulos parit.

sent

ſent ſubſidia, æquum & iuſtum erat, eccleſiam ſuis ipſius liberis ea proſpicere. Vt adeo, qui ſponſorum fideiuſſionem pro infantibus tantopere vrgent, quaſi hac ipſa ad proſpiciendum eis victum & amictum ſe obligaſſent, adſerti ſui fundamento deſtituantur, quum ex optimis, quæ nobis ſuppetunt, documentis, in antiquæ eccleſiæ praxi aliter rem ſe habuiſſe appareat. Non hæc eo a me dicuntur, vt ſponſores vllis officiis, ad eos proprie ſpectantibus, ſoluam, ſed tantum vt robur adimam iis, quæ nonnulli contra præſentem ſponſorum vſum in baptiſmo oppoſuerunt, quaſi diuerſi generis ſint ab antiquæ eccleſiæ ſponſoribus, quia huic peculiari obligationi non ſubſunt; quæ haud alio fundamento, quam mera eorum, qui hæc ipſa opponunt, opinatione nituntur.

§. IV.

Sed tantum eorum loco ad diuerſas interrogationes in baptiſmo reſpondere.

EQVIDEM res duæ olim a ſponſoribus requirebantur, tamquam officio ipſorum propriæ. 1) Vt infantium nomine ad omnes interrogationes in baptiſmo reſponderent. Hoc TERTVLLIANVS [g] videtur innuere, quando de promiſſionibus ſponſorum in baptiſmo loquitur, & de periculo, cui ſe ingerant, ſi promiſſiones ſuas vel per mortalitatem deſtituant, vel prouentu malæ indolis fallantur. Si quis vero has promiſſiones ad ea tantum attinere exiſtimet, quæ ſponſores pro ſe ipſis, non autem pro paruulis promiſerint, is ex aliis auctoribus planius hac de re erudiri poterit. GENNADIVS [h] iſtas promiſſiones pro paruulis vel hebetibus, qui doctrinam non capiant, ſecundum morem in baptiſmo vſitatum fieri, adfirmat. Et AVGVSTINVS [i] ſpeciatim interrogationum, illis, a quibus infantes offerebantur, propoſitarum formam nobis tradit, ita

(g) Tertull. de bapt. c. XVIII. Quid enim neceſſe eſt, ſponſores etiam periculo ingeri? Quia & ipſi per mortalitatem deſtituere promiſſiones ſuas poſſint, & prouentu malæ indolis falli.

(h) Gennad. de eccleſ. dogmat. c. LII. (apud Auguſt. tom. III. opp. p. 204. edit. Baſil. MDLXIX.) Si vero paruuli ſunt, vel hebetes, qui doctrinam non capiant, reſpondeant pro illis, qui eos offerunt, iuxta morem baptizandi.

(i) Aug. epiſt. XXIII. ad Bonifac. Interrogamus eos, a quibus offeruntur, & dicimus, Credit in Deum? de illa ætate, quæ vtrum ſit Deus, ignoret: re-

habentem: *Credit in Deum? Conuertit se ad Deum?* Quod idem est, ac *Renuntiat diabolo?* Et, *Adscribit se Christo?* Aliis in locis [*k*] magis perspicue dicit, sponsores pro illis respondere, quod renuntient diabolo, pompis & operibus eius. Et contra *Pelagianos* disputans, hoc argumento demonstrat, quod paruuli in potestate diaboli sint & peccato originali infecti, & remissione peccatorum indigeant; quia si *Pelagianus* quispiam paruulum ipse afferret baptizandum, pro ipso respondere deberet [*l*], quum ille pro se loqui non posset, *eum renuntiare diabolo, conuerti ad Deum, credere inter cetera remissionem peccatorum*; quae omnia fallaciter dicerentur, si ad infantem nihil attinerent. Nullum etiam paruulum ad baptismum se admissurum fore profitetur, cuius sponsorem non sincere haec pro ipso promittere & respondere existimet. Igitur de forma & praxi heic nulla est controuersia. Modo difficillima quaestio *Bonifacio* episcopo videbatur, & vt talem *Augustinus* ipse eam proponebat. Quo modo vere dici possit, quod paruulus credat in Deum, & quod diabolo renuntiet, & se conuertat ad Deum, qui hoc non intelligat? *Si constituam*, inquit, [*ll*] *ante te paruulum & interrogem, vtrum, quum creuerit, futurus sit castus, vel fur non sit futurus: sine dubio respondebis, nescio. Et vtrum in eadem paruula aetate constitutus, cogitet aliquid boni vel mali? Dices: nescio. Si itaque de moribus eius futuris nihil audes certi promittere & de eius praesenti cogitatione, quod est illud, quod quando ad baptismum offeruntur, pro eis respondent, Credit, & ad cetera sic respondent singula, quae quaeruntur. - - mihi sine dubitatione respondet, quod credat in Deum, & quod se conuertat ad Deum.*

(*k*) August. serm. CXVI. de tempore tom. X. p. 304. (p. 852. edit. Basil. MDLXIX.) Fideiussores pro ipsis respondent, quod abrenuntient diabolo, pompis & operibus eius.

(*l*) Augustin. de peccator. meritis lib. I. c. XXXIV. Vellem, aliquis istorum, qui contraria sapiunt, mihi baptizandum paruulum adferret. Ipse certe mihi erat responsurus pro eodem paruulo, quem gestaret, quia ille pro se respondere non posset. Quomodo ergo dicturus erat, eum renuntiare diabolo, cuius in eo nihil esset? Quomodo conuerti ad Deum, a quo non esset auersus? Credere inter cetera remissionem peccatorum, quae ibi nulla tribueretur? Ego quidem si contra eum haec sentire existimarem, nec ad sacramenta cum paruulo intrare permitterem.

(*ll*) Augustin. epist. XXIII. ad Bonifac.

remes

rentes tanquam fidedictores respondent, & dicunt illos facere, quod illa ætas cogitare non potest, aut si potest, occultum est? Interrogamus enim eos, a quibus offeruntur & dicimus: Credit in Deum: de illa ætate, quæ, vtrum sit Deus, ignoret; respondent, credit: & ad cetera sic respondent singula, quæ quæruntur. Vnde miror, in istis rebus tam fidenter pro paruulo respondere, vt dicant, eum tanta bona facere, quæ ad horam, qua baptizatur, baptizator interrogat, tamen eadem hora si subiiciam: Erit castus, qui baptizatur, aut non erit fur? nescio vtrum audet dicere aliquis: Aliud horum erit, aut non erit: sicut mihi sine dubitatione respondet, quod credat in Deum & quod se conuertat ad Deum. Ad hæc AVGVSTINVS respondet, quod paruulus dicatur credere, propter sacramentum fidei & conuersionis, quod nomen fidelis ipsi tribuat. *Nonne,* inquit [m], *semel immolatus est CHRISTVS in se ipso? Et tamen in sacramento non solum per omnes paschæ solemnitates, sed omni die populis immolatur; nec vtique mentitur, qui interrogatus eum responderit immolari. Si enim sacramenta quandam similitudinem earum rerum, quarum sacramenta sint, non haberent, omnino sacramenta non essent. Ex hac autem similitudine plerumque etiam ipsarum rerum nomina accipiunt. Sicut ergo secundum quemdam modum sacramentum corporis Christi, corpus Christi est, sacramentum sanguinis Christi sanguis Christi est; ita sacramentum fidei fides est. Ac per hoc quum respondetur paruulus credere, qui fidei nondum habet effectum, respondetur, fidem habere propter fidei sacramentum, & conuertere se ad Deum propter conuersionis sacramentum, quia & ipsa responsio ad celebrationem pertinet sacramenti.* Vt adeo secundum AVGVSTINVM, quando paruulus fidem habere dicitur, sensus duntaxat sit, quod sacramentum fidei recipiat, quam fidem ille amplecti debeat, quum sapere & sacramentum intelligere cœperit. Interim fidelis vocatur, quia sacramentum fidei recipit, & fœdus cum Deo per sponsores suos init, qui id eius loco supplent, quod ipse per se facere non potest. Hoc primum sponsorum erga paruulos officium.

§. V.

Et futuræ eorum vitæ spiritualis moderatores esse.

ALTERVM erat, futuræ eorum vitæ spiritualis tutores esse, & piis monitis bonisque consiliis contendere, vt ipsos ad

(m) Augustin. ibid.

implendas icti cum Deo fœderis conditiones adducant. AVGVSTINVS [n] ad ipsos etiam sponsores hoc pactum cum Deo attinere statuit, adeoque id tamquam officium eorum vrget, vt non solum exemplis, sed etiam verbis de castitate, de humilitate, de sobrietate & pace eos admonere vel docere non desinant, quia pro ipsis responderint, quod abrenuntient diabolo, pompis & operibus eius. Alio loco [o] sponsorum officia curatius describit, quando ait: *Hoc admoneo, vt quoties paschalis solemnitas venit, quicumque viri, quæcumque mulieres de sacro fonte filios spiritualiter exceperunt, cognoscant, se pro ipsis fideiussores apud Deum exstitisse, & ideo semper illis sollicitudinem veræ caritatis impendant, & admoneant, vt castitatem custodiant, virginitatem vsque ad nuptias seruent, a maledicto vel periurio linguam refrenent, cantica turpia vel luxuriosa ex ore non proferant, non superbiant, non inuideant, iracundiam vel odium in corde non teneant, auguria non obseruent; phylacteria & characteres diabolicos nec sibi nec suis aliquando suspendant, incantatores velut ministros diaboli fugiant, fidem catholicam teneant, ad ecclesiam frequentius currant, contemta verbositate lectiones diuinas attentis auribus audiant, peregrinos accipiant, & secundum quod ipsis in baptismo dictum est, hospitum pedes lauent, pacem & ipsi teneant & discordes ad concordiam reuocare contendant, sacerdotibus & parentibus honorem amore veræ caritatis impendant.* Hæc erant, quæ pro paruulis in baptismo promiserant, adeoque ex lege fœderis cum Deo omne suum consilium, studium, officium, operam & diligentiam eo debebant conferre, vt spirituales pupillos suos ad illa facienda perducerent.

§. VI.

Secundum *genus sponsorum pro istiusmodi adultis, qui pro se respondere ipsi non poterant.*

SECVNDVM genus sponsorum illi erant, qui pro iis re-

(n) Augustin. serm. CXVI. de tempore, tom. X. p. 304. (p. 812. edit. Basil.) Non solum exemplis, sed etiam verbis eos ad omne opus bonum admonere debetis: præcipue tamen, qui filios aut filias excipere religioso amore desiderant, & antequam baptizentur, & posteaquam baptizati fuerint, de castitate, de humilitate, de sobrietate vel pace eos admonere vel docere non desinant, & agnoscant se fideiussores esse ipsorum. Pro ipsis enim respondent, quod abrenuntient diabolo, pompis & operibus eius.

(o) Augustin. serm. CLXIII. de tempore (ibid. p. 957.)

spon-

ſpondere iubebantur, qui ob quamdam infirmitatem pro ſe reſpondere ipſi non poterant. Iam ſupra obſeruauimus, quod homines ſubito obmuteſcentes, vel ex graui quodam morbo phreneticos, baptizari licuerit, ſi qui de familiaribus vel neceſſariis eorum potuerint teſtari, quod baptiſmum antea deſiderauiſſent; atque hoc in caſu iidem homines ſponſores eorum fiebant, eadem pro ipſis ac pro paruulis reſpondentes. Hoc ex CYRILLO ALEXANDRINO [p] diſcimus, qui *Pro iis*, inquit, *qui extremo morbo conflictantur, ideoque baptizandi ſunt, abrenuntiant & coniunguntur (CHRISTO) aliqui, qui velut ex caritate ac dilectione ſuam morbo impeditis commodent vocem.* In eumdem modum res ſe habuit cum æthiope *Africano*, quem FVLGENTIVS [q] ante baptiſmum in febrim incidiſſe, eiusque vi magna rationis ſermonisque vſum perdidiſſe narrat. *Factum eſt*, inquit, *vt confeſſionem tempore præterito redditam, quia non potuit in hora baptiſmi reddere propter infirmitatem corporis, adiutorio fraternæ redderet caritatis.* Vt adeo omnes canones, qui de mutis, extrema quadam vrgente neceſſitate baptizandis [r], loquuntur, etſi non expreſſis verbis ſponſores pro illis requirant, requirere tamen ſecundum vſitatam eccleſiæ praxin intelligendi ſint. Quod ſi iſtiusmodi homo poſt talem baptiſmum ex morbo conualeſceret, ſponſoris erat, non tantum ipſum de omnibus, quæ cum eo erant geſta, teſtis inſtar erudire, ſed conuerſationem quoque eius moderari, eumque ad præſtandum illud, quod nomine ipſius promiſerat, inducere. Hoc enim ſponſorum officium erat in quibuscumque caſibus, quo inmunis eſſe nemo poterat.

§. VII.

Tertium *genus ſponſorum pro adultis omnibus generatim.*

TERTIVM genus ſponſorum erant, qui pro illis adultis hominibus reſpondebant, qui pro ſe ipſi reſpondere poterant. Illi

(p) Cyrill. Alexandr. commentar. in Io. XI, 26. tom. IV. p. 683. ὑπὲρ δὲ τῶν ἐσχάτῃ νόσῳ κατειλημμένων, μελλόντων τε διὰ τοῦτο βαπτίζεσθαι, καὶ ἀποτάττονταί τινες καὶ συντάττονται, τὴν οἰκείαν ὥσπερ ἐξ ἀγάπης κιχρῶντες φωνὴν τοῖς νόσῳ πεπεδημένοις.

(q) Fulgent. de bapt. æthiopis c. VII. p. 610.
Vid. Gennad. de eccleſ. dogmat. c. LII. citat. ſupra ſub lit. (h) pag. 291.

(r) Vid. cap. V. §. II. pag. 264.

enim

enim ſuos quoque habebant ſponſores, neque quiſpiam olim ſine illis baptizabatur. De his non tantum DIONYSIVS [s] & *conſtitutionum apoſtolicarum* auctor [t], ſed multi alii magis idonei ſcriptores loquuntur. VICTOR VTICENSIS [u] *Muritta* cuiusdam diaconi mentionem facit, qui *Carthagine Elpidiphorum* de fonte ſacro ſuſceperit. Et PALLADIVS [x] *Euagrium Ponticum* idem officium *Rufino*, viro rei politicæ peritiſſimo & præfecto prætorio ſub *Arcadio*, exhibuiſſe dicit. AVGVSTINVS frequentem eorum mentionem facit, at ſimul narrat, non fuiſſe hanc officii eorum partem, pro pupillis ſuis in baptiſmo reſpondere, vt pro paruulis & ægrotantibus, qui pro ſe ipſi reſpondere non poterant, fieri moris erat. Quamquam enim eccleſia in baptiſmo infantium hoc valere [y] iubebat, eo, quod vſu rationis deſtituti, adeoque ad reſpondendum minus idonei eſſent; hominibus tamen ætate adultis permittere nolebat, vt per procura-

(s) Dionyſ. eccleſ. hierarch. c. II. p. 251. 252. Ὁ τούτων ἀγαπήσας τῶν ὄντως ὑπερκοσμίων τὴν ἱερὰν μετουσίαν ἐλθὼν ἐπί τινα τῶν μεμυημένων, πείθει μὲν αὐτὸν, ἡγήσασθαι αὐτῷ τῆς ἐπὶ τὸν ἱεράρχην ὁδοῦ· αὐτὸς δὲ ὁλικῶς ἐπακολουθήσειν ἐπαγγέλλεται τοῖς παραδοθησομένοις, καὶ ἀξιοῖ τῆς τε προσαγωγῆς αὐτοῦ, καὶ συμπάσης τῆς ἐπὶ τὸ ἑξῆς ζωῆς τὴν ἐπιστασίαν ἀναδέξασθαι. Τὸν δὲ, τῆς μὲν ἐκείνου σωτηρίας ἱερῶς ἐρῶντα, πρὸς δὲ τὸ τοῦ πράγματος ὕψος ἀντιμετροῦντα τὸ ἀνθρώπινον, φρίκη μὲν ἄφνω καὶ ἀμηχανία περιΐσταται· τελευτῶν δὲ ὅμως, ποιήσειν τὸ αἰτηθὲν ἀγαθοειδῶς ὁμολόγησε, καὶ παραλαβὼν αὐτὸν ἄγει πρὸς τὸν τῆς ἱεραρχίας ἐπώνυμον. Quisquis horum munerum vere ſupermundialium ſancte particeps eſſe cupit, accedens quempiam ſacris initiatum, flagitat ab eo ad ſacrorum præſidem manuduci, nec non integre cunctis ſanctionibus obſequi pollicetur, rogatque, ſuæ cum admiſſionis tum totius exinde vitæ curam ſuſcipere ne recuſet. Tum hunc ſalutis quidem illius ſancte cupidum, ſed rei celſitudinem humanæ fragilitati opponderantem, horror illico anxietasque circumdant: verum tamen beneuole tandem ſimul petitioni eius ſatis ſe facturum adunit, ipſumque ſuſcipiens ad ſummum ducit ſacerdotem.

(t) Conſtit. apoſtol. lib. III. c. XVI. Τὸν μὲν ἄνδρα ὑποδεχέσθω ὁ διάκονος· τὴν δὲ γυναῖκα ἡ διάκονος. Virum ſuſcipiat diaconus: mulierem vero diaconiſſa.

(u) Vict. de perſecut. Vandal. lib. III. bibl. patr. tom. VII. p. 613. Hic dudum fuerat apud nos in eccleſia Fauſti baptizatus, quem venerabilis Muritta diaconus de alueo fontis ſuſceperat generatum.

(x) Pallad. hiſtor. Lauſiac. c. XII. bibl. patr. gr. lat. tom. II. p. 915. ἀναδέχεται τὸν Ῥουφῖνον ὁ ἅγιος ἀπὸ τοῦ ἀχράντου βαπτίσματος.

(y) Auguſt. de bapt. lib. IV. c. XXIV. Cum alii pro infantibus reſpondent, vt impleatur circa eos celebratio ſacramenti, valet vtique ad eorum conſecrationem, quia ipſi reſpondere non poſſunt. At ſi pro eo, qui reſpondere poteſt, alius reſpondeat, non itidem valet &c.

torem

torem responderent, qui pro se ipsi respondere poterant; quum sit quædam ratio naturalis in effato parentum illius cæci apud *Ioannem* euangelistam: *Aetatem habet, pro se ipse loquatur.* Maxime agrestle ingenium & rudis simplicitas etiam in sexu muliebri ordinarie hoc per se respondendi officium non tollebat, nisi, vt GENNADIVS [z] obseruat, adeo hebetes essent, vt doctrinam non caperent; qua conditione sponsores requirebantur, qui pro illis non secus ac pro paruulis, a quibus intelligentia adeo parum discrepabant, responderent.

§. VIII.

Quorum officium non erat, illorum nomine respondere, sed eos solum cum ante tum post baptismum admonere & instituere.

ENIMVERO non ordinarium hoc officium sponsorum erat, si baptizandi pro se ipsi valerent respondere. Vnicum eorum negotium erat, spiritualis eorum vitæ obseruatores esse & custodes, quocirca institutionis & morum illorum curam cum ante tum post baptismum suscipere debebant. Hinc diaconissæ plerumque mulieres docere iubebantur, quemadmodum ad interrogationes in baptismo respondere eos oporteret. Ad quod faciendum vt diaconissæ idoneæ sint, in earum electione antiqui canones videndum præscribunt. In concilio enim *Carthaginensi* quarto [a] decretum legimus istiusmodi: *Viduæ vel sanctimoniales, quæ ad ministerium baptizandarum mulierum eliguntur, tam instructæ sint ad officium, vt possint apto & sancto sermone docere imperitas & rusticas mulieres, tempore quo baptizandæ sunt, qualiter baptizatori respondeant, & qualiter accepto baptismate viuant.* Quod decretum alio in loco [b] spectauimus.

§. IX.

Hoc officium præcipue diaconis & diaconissis impositum.

Ex antiquis quibusdam regulis hoc officium præcipue diaconissis erat impositum, vt pro mulieribus responderent, quemadmodum diaconi pro viris id facere debebant. Ita enim

(z) Gennad. de eccles. dogmat. c. LII. Si vero paruuli sunt vel hebetes, qui doctrinam non capiunt, respondeant pro illis, qui eos offerunt iuxta morem baptizandi.

(a) Conc. Carth. IV. c. XII.

(b) Lib. II. c. XXII. §. IX. volum. I. pag. 313.

noui ante tempora *Caroli Magni*, vbi concilium *Moguntinum* [*g*] canonem in contrarium ſtatuit: *Nullus proprium filium vel filiam de fonte baptiſmatis ſuſcipiat.* Olim etiam presbyteris & diaconis licebat eſſe ſponſoribus, tametſi & hoc in quibusdam conciliis prouincialibus eccleſiæ *Romanenſis* a *Borromæo* curiæ pontificiæ purpurato [*h*] ſæculo vltimo vetitum ſit. At quos antiqui chriſtiani ab hoc officio excludebant, ſoli catechumeni, energumeni, hæretici & pœnitentes erant; hoc eſt, homines, qui vel nondum in plena eccleſiæ communione erant, vtpote ipſi non baptizati; vel qui baptiſmi ſui & eccleſiaſticæ communionis priuilegia erroribus vel criminibus ſuis perdiderant, vel aliis adſiſtere haud valebant, ipſi auxilio indigentes. Et per canones quosdam [*i*] illi, qui nondum confirmati erant, nec in baptiſmo, nec in confirmatione ſponſores eſſe permittebantur.

§. XI.

Vnus duntaxat ſponſor requiſitus, & quidem mas pro mare, & mulier pro muliere.

Ex dictis lector facile obſeruabit, olim non niſi vnum ſponſorem fuiſſe requiſitum, & quidem marem pro mare, & mulierem pro muliere; numquam enim de pluribus vno in omnibus veterum monumentis legimus, & quidem vno eiusdem ſexus pro adultis. In paruulorum baptiſmo differentiæ ſexus non habita fuit ratio. Virgo enim infantem maſculum, & pater ſuos ipſius liberos, ſiue maſculini eſſent ſiue feminini ſexus, ſuſcipere poterat. Et vnus ſponſor vbique ſufficiebat. Quædam regulæ plures, quam vnum ſponſorem tam in baptiſmo, quam in confirmatione adhiberi vetant. Ita decretum *Leonis* [*k*] a GRATIANO adlegatum, præcipit: *Non plures ad ſuſcipiendum de baptiſmo infantem accedant quam vnus, ſiue vir ſiue mulier. In confirmatione quoque id ipſum fiat.* Quæ regula a concilio *Metenſi* [*l*] renouata eſt & confirmata, ſed ex ratione quodammodo

(*g*) Conc. Mogunt. an. MCCCXIII. can. LV.

(*h*) Borrom. ſynod. diœceſ. II. decret. XVIII.

(*i*) Concil. Mogunt. ap. Gratian. de conſecrat. diſtinct. IV. c. CII. In baptiſmate, vel chriſmate, non poteſt alium ſuſcipere in filiolum, qui non eſt ipſe vel baptizatus vel confirmatus.

(*k*) Gratian. de conſecrat. diſt. IV. cap. CI.

(*l*) Concil. Metenſ. c. XII. cit. a Vicecom.

peculiari. Concludunt enim istius concilii patres, quod quum sit vnus tantum *DEVS*, vna fides, vnum baptisma, ideo infans vnum tantum sponsorem, marem vel feminam, in baptismo suo habere debeat. Quod heic non propter huius rationis excellentiam, sed ideo solum memoro, vt ostendam, quid conuenientiæ ad antiquam ecclesiæ praxin inde accedat.

§. XII.

Quo tempore primum lex ista facta sit, qua sponsorum nuptiæ cum spiritualibus adfinibus & cognatis prohibentur.

NONNVLLI forte heic originem consuetudinis in ecclesia *Romanensi* scire cupiunt, quæ occasionem tot dispensationum in caussis matrimonialibus, quæ ex prohibitione nuptiarum sponsorum cum vetitis spiritualis cognationis gradibus exsistunt, peperit. Primum huic rei stimulum lex quædam IVSTINIANI videtur dedisse, quæ etiamnum in codice legitur in hanc sententiam [m]: *Ea persona omnimodo ad nuptias venire prohibenda, quam aliquis, siue alumna sit, siue non, a sacrosancto suscepit baptismate, quum nihil aliud sic inducere potest paternam adfectionem & iustam nuptiarum prohibitionem, quam huiusmodi nexus, per quem Deo mediante animæ eorum copulatæ sunt.* Iam lex ista non vlterius, quam ad nuptias in proxima hac cognatione prohibendas spectabat: neque adeo multos adficere poterat, quia parentes plerumque ipsi paruulos suos de baptismate suscipiebant, & virgines sacræ vel diaconissæ, vel clerici pro aliis respondebant; & quidem mares pro maribus & feminæ pro feminis. Postea vero hæc res paullo vrgebatur amplius. Nam concilium *Trullanum* [n] non tantum nuptias cum infante, sed cum matre etiam infantis, pro quo quis respondisset, prohibet; eosque, qui hoc fa-

(m) Iustin. cod. lib. V. tit. IV. de nuptiis leg. XXVI.

(n) Concil. Trullan. can. LIII. (tom. VI. conc. p. 1167.) Ἐπειδὴ μείζων ἡ κατὰ πνεῦμα οἰκειότης τῆς τῶν σωμάτων συναφείας· ἔγνωμεν δὲ ἔν τισι τόποις τινὰς ἐκ τοῦ ἁγίου καὶ σωτηριώδους βαπτίσματος παῖδας ἀναδεχομένους, καὶ μετὰ τοῦτο ταῖς ἐκείνων μητράσι χηρευούσαις γαμικὸν συναλλάσσοντας συνοικέσιον· ὁρίζομεν ἀπὸ τοῦ παρόντος μηδὲν τοιοῦτο πραχθῆναι· εἰ δέ τινες μετὰ τὸν παρόντα φωραθεῖεν τοῦτο ποιοῦντες, πρωτοτύπως μὲν οἱ τοιοῦτοι ἀφιστάσθωσαν τοῦ παρανόμου τούτου συνοικεσίου· ἔπειτα δὲ καὶ τοῖς τῶν πορνευόντων ἐπιτιμίοις ὑποβληθήτωσαν. Quoniam spiritualis necessitudo seu adfinitas corporum coniunctione maior est; in nonnullis autem locis cognouimus quosdam, qui ex sancto & salutari baptismate infantes suscipiunt, postea quoque cum matribus illorum viduis matrimonium con-

cere deprehensi fuerint, primum ab hoc matrimonio desistere, deinde scortatorum pœnis subiici iubet. Hæc prohibitio sequentibus sæculis ad plures gradus applicata & tantopere ampliata fuit, vt patres *Tridentini* rem reformatione dignam iudicarent, tametsi per eorum regulas hæc spiritualis cognatio [o] pluribus gradibus attributa sit, quam quidem per leges *Iustinianeas* & canones *Trullanos* factum est. Nam non tantum inter sponsores eorumque pupillos, sed etiam inter sponsores ipsos matrimonium fieri vetant; neque parentibus baptizatorum cum sponsoribus, nec baptizantibus cum baptizatis eorumque parentibus nuptias celebrare permittunt, idque ob spiritualem cognationem, quam eos contraxisse dicunt. Plures autem, quam duos sponsores vni cuidam infanti non permittunt, & si plures vltra designatos baptizatum tetigerint, hac spiritualis cognationis lege non adstringuntur, quantumuis lex canonica [p] sæculis prioribus rem aliter definiuit. Verum enim vero post omnes sanctiones hac de re latas sexcentæ difficultates ad exercenda casuistarum *Romanensium* ingenia remanent, quas lector huius rei studiosus a SOTEALLO & BARBOSA [q] in *remissionibus* suis ad concilium *Tridentinum* memoratas reperire potest.

trahunt, statuimus, vt in posterum nihil fiat eiusmodi. Si qui autem post præsentem canonem hoc facere deprehensi fuerint, ii quidem primo ab hoc illicito matrimonio desistant, deinde & fornicatorum pœnis subiiciantur.

(o) Concil. Trident. sess. XXIV. de reformat. matrimon. c. II. Docet experientia, propter multitudinem prohibitionum, multoties in casibus prohibitis ignoranter contrahi matrimonia, in quibus vel non sine magno peccato perseueratur, vel ea non sine magno scandalo dirimuntur. Volens itaque sancta synodus huic incommodo prouidere & a cognationis spiritualis impedimento incipiens statuit, vt vnus tantum, siue vir, siue mulier, iuxta sacrorum canonum instituta, vel ad summum vnus & vna, baptizatum de baptismo suscipiant: inter quos & baptizatum ipsum & illius patrem & matrem, nec non inter baptizantem & baptizatum baptizatique patrem ac matrem tantum spiritualis cognatio contrahatur. - - Quod si alii vltra designatos baptizatum tetigerint, cognationem spiritualem nullo pacto contrahant, constitutionibus, in contrarium facientibus, non obstantibus.

(p) Sext. decretal. lib. IV. titul. III. (legend. sine dubio tit. XI.) de cognat. spirit. c. III. Si plures accesserint, spiritualis cognatio inde contrahitur, &c. (Not. In edit. Colon. MDCC XVII. 4to quæ ad manus mihi est, hæc citata verba non inuenio.)

(q) Can. concil. Trident. cum remissionibus Barbosæ Colon. MDCXXI.

§. XIII.

Cur sponsorum nomina in libris ecclesiæ inscribi oportuerit.

EQVIDEM res quædam ab concilio *Tridentino* iniuncta est, quæ antiquis temporibus boni vsus fuit, quamquam non in eum finem valuit, quem illi patres sibi præfixum habuerunt. Hæc est, quod non baptizatorum solum, sed sponsorum etiam nomina in libris ecclesiæ inscribi iusserunt. Concilium *Tridentinum* [r] ideo tantum id fieri præcipit, vt homines doceantur, quinam per hanc spiritualem cognationem matrimonio iungi nequeant. Olim vero multo meliorem hæc res vsum habuit, nempe vt ecclesia cognosceret, quinam essent sponsores, & vt de officio eos suo admoneret, dum in tabulas publicas referrentur, quæ res perpetuum officii eorum monumentum erat. Hanc consuetudinem auctori sub nomine DIONYSII memoratam inuenimus, vbi cærimoniam admittendi catechumenos vna cum sponsoribus suis describit. *Pontifex*, inquit, *catechumenum præmonet, integre illi ad Deum accedendum esse, vtpote prorsus perfectum & immaculatum: propositaque diuine viuendi norma, nec non interrogato, num ex ea victurus sit, adsentienti manum capiti imponit, & consignans eum sacerdotibus mandat, vt virum susceptoremque* [s] *describant.* Et postea, vbi catechumenus ad baptismum a susceptore adducitur, nomen vtriusque ex libris ecclesiæ recitari narrat: *Pontifex adduci virum iubet, ac sacerdote quopiam e scripto cum ipsum, tum susceptorem proclamante, initiandus sacerdotum manibus in aquam ducitur*, cetera. Tantum de vsu sponsorum in ecclesia primitiua.

(r) Concil. Trident. l. c. Parochus antequam ad baptismum conferendum accedat, diligenter ab iis, ad quos spectabit, sciscitetur, quem vel quos elegerint, vt baptizatum de sacro fonte suscipiant: & eum vel eos tantum ad illum suscipiendum admittat, & *in libro eorum nomina describat*; doceatque eos, quam cognationem contraxerint, ne ignorantia vlla excusari valeant.

(s) Dionys. de hierarch. ecclef. c. II. p. 253. Ἱεράρχης μαρτύρεται μὲν αὐτῷ τὴν ὀφειλομένην ὁλικὴν γενέσθαι προσέλευσιν, ὡς παντελεῖ καὶ ἀμώμῳ ὄντι Θεῷ· καὶ τὴν ἔνθεον αὐτῷ πολιτείαν ὑφηγησάμενος, καὶ προσερωτήσας, εἰ οὕτω πολιτεύσαιτο μετὰ τὴν ὁμολογίαν, ἐπιτίθησιν αὐτοῦ τῇ κεφαλῇ τὴν χεῖρα, καὶ σφραγισάμενος, ἀπογράψασθαι κελεύει τοῖς ἱερεῦσι τὸν ἄνδρα καὶ τὸν ἀνάδοχον.

LIBRI

LIBRI VNDECIMI
CAPVT NONVM
DE VNCTIONE ET SIGNO CRVCIS IN BAPTISMO.

§. I.

De prima origine vnctionis in baptismo.

IN quibusdam, non vero in omnibus, antiquis rituum scriptoribus vnctionis, baptismum antegressæ & præparationis loco adhibitæ, mentionem inuenimus. Qui primum eam describunt, de ea loquuntur tamquam facta vel proxime post editam fidei confessionem, vt auctor *constitutionum* [a]; vel renuntiationem inter & confessionem, vti CYRILLVS HIEROSOLYMITANVS [b] eam describit. Sed nulla huius vnctionis in IVSTINO MARTYRE, nulla in TERTVLLIANO mentio habetur. Quamquam enim TERTVLLIANVS de vnctione quadam inter baptismi cærimonias loquitur; tamen vt recte obseruat DALLAEVS [c], non fuit hæc vnctio baptismum antegressa, sed vn-

(a) Constit. apostol. lib. VII. c. XLI. *μετὰ τὴν ἐπαγγελίαν ταύτην, κατ' ἀκολουθίαν ἔρχεται εἰς τὴν τοῦ ἐλαίου χρῖσιν.* Post hanc professionem ordine venit ad vnctionem.

(b) Cyrill. catech. myst. II. n. III. IV. Εἶτα ἀποδυθέντες ἐλαίῳ ἠλείφεσθε ἐπορκιστῷ, ἀπ' ἄκρων τριχῶν κορυφῆς ἕως τῶν κάτω, καὶ κοινωνοὶ ἐγίνεσθε τῆς καλλιελαίου Ἰησοῦ Χριστοῦ. - - Μετὰ ταῦτα ἐπὶ τὴν ἁγίαν τοῦ θείου βαπτίσματος ἐχειραγωγεῖσθε κολυμβήθραν, ὡς ὁ Χριστὸς ἀπὸ τοῦ σταυροῦ ἐπὶ τὸ προκείμενον μνῆμα· καὶ ἠρωτᾶτο ἕκαστος, εἰ πιστεύει εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, καὶ ὡμολογήσατε τὴν σωτήριον ὁμολογίαν, καὶ κατεδύετε τρίτον εἰς τὸ ὕδωρ, καὶ πάλιν ἀνεδύετε. κ. τ. λ. Deinde iam exuti exorcizato oleo a summis capillis ad infimos vsque] peruncti estis & participes effecti fructiferæ illius oleæ, Iesu Christi. - - - Postea deducebamini ad sanctum diuini baptismatis lauacrum: quemadmodum Christus a cruce ad destinatum sepulchrum ducebatur. Atque tunc vnusquisque interrogabatur, an crederet in nomen patris & filii & spiritus sancti, & confessi estis salutarem confessionem, & mersi ter in aqua rursus emersistis.

(c) Dall. de confirmat. lib. II. c. XI. p. 181. Sunt apud hunc (auctorem constitutionum) quæ nusquam in superiorum temporum monumentis deprehendimus, nonnulla; quale illud est, quod baptizandi oleo vnguntur, antequam tingantur; quodque tincti non oleo sed *μύρῳ*, id est vnguento chrismantur; quorum neutrum hactenus in vllo vetustiorum obseruauimus. Nam vbi hic noster de diaconissarum ministerio agit, id in primis tradit, quum mulieres baptizantur, diaconum earum modo frontem linere sancto oleo; tum

ctio

ctio cum consequuta in confirmatione & manuum impositioni iuncta, quæ ad aliud spectat argumentum. Namque ex TERTVLLIANO manifestum est, neutram harum ante baptismum fuisse datam, de lauacro autem egressos [*d*] sancto oleo perungi, manusque eis imponi, ad recipiendum spiritum sanctum, consueuisse. Vnde DALLAEI coniecturam æquam iustamque esse existimo, quod vnctio tinctionem antecedens recentioris æui sit, necdum ætate TERTVLLIANI inter baptismi cærimonias obseruata.

diaconissam eas perungere; Deinde totum baptismi ordinem sequenti capite (lib. III. c. XV.) enarrans; Σὺ μὲν οὖν, inquit, ὦ ἐπίσκοπε, ἐκείνου τοῦ τύπου χρίσεις τὴν κεφαλὴν τῶν βαπτιζομένων εἴτε ἀνδρῶν εἴτε γυναικῶν τῷ ἁγίῳ ἐλαίῳ εἰς τύπον τοῦ πνευματικοῦ βαπτίσματος· ἔπειτα ἢ σὺ ὁ ἐπίσκοπος ἢ ὑπό σε πρεσβύτερος τὴν ἱερὰν ἐπ' αὐτοῖς εἰπὼν καὶ ἐπονομάσας ἐπίκλησιν πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος, βαπτίσεις αὐτοὺς ἐν τῷ ὕδατι· καὶ τὸν μὲν ἄνδρα ὑποδεχέσθω ὁ διάκονος· τὴν δὲ γυναῖκα ἡ διάκονος &c. καὶ μετὰ τοῦτο ὁ ἐπίσκοπος χριέτω τοὺς βαπτισθέντας τῷ μύρῳ. *Tu igitur episcope, ad exemplum illud vnges oleo caput eorum, qui baptizantur, siue viri sint, siue mulieres, in typum spiritualis baptismi. Deinde aut tu episcope, aut presbyter, qui sub te est, facta super eos nominatim sacra inuocatione patris & filii & spiritus sancti baptizabis eos in aqua. Ac virum quidem suscipiat diaconus; mulierem vero diaconissa &c. Postea episcopus baptizatos vnguento vngat.* Hæc ille; in quibus duas, vt dixi, vides vnctiones; priorem ex oleo ante tinctionem siue lotionem; posteriorem post lotionem ἐν τῷ μύρῳ ex vnguento. Atqui vnam hactenus audiueramus, eamque post tinctionem, & quidem, vt videtur, ex simplici oleo; certe nusquam in ea describenda τοῦ μύρου, id est vnguenti ex pluribus compositi occurrit mentio. Fac memineris Tertulliani, qui totum baptismi ritum accuratissime descripsit. Nihil præter ista apud eum occurrunt. Ergo circa hæc tempora, id est, paullo post quarti seculi initia facta videtur illa mutatio, nempe vt quum primum ex oleo simplici inungerentur de sacro lauacro egressi; tum oleo balsamum addi placuerit ex Mosaico typo; quod huiusmodi vnguentum significandæ regiæ ac sacerdotali dignitati (in quam per baptismum inaugurantur credentes) aptius quam simplex oleum videretur. Pax Constantini principatu, vna cum magnis opibus, facile christianis huiusmodi consilia exornandæ suorum initiationis suggessit. Sed & priorem ex oleo vnctionem, tametsi hac ex balsamo de nouo instituta, retinere tamen placuit; vt aliquid baptismo dignitatis etiam ipsa conferret. Itaque in baptismi anteriora submota est, vt tinctioni præiret & ad eam pararet loco vero, quo ipsa prius fuerat, tinctionem noua exciperet, ex vnguento nobiliori vnctio. cetera.

(*d*) Tertull. de bapt. c. VII. Exinde egressi de lauacro perungimur benedicta vnctione de pristina disciplina, qua vngi oleo de cornu in sacerdotium solebant, &c.

§. II.

§. II.

De differentia inter hanc vnctionem, & chrisma in confirmatione applicatum.

SEQVENTIVM autem sæculorum scriptores de duabus vnctionibus distinctè loquuntur, altera quidem ante, altera post baptismum: quas diuersis nominibus diuersisque cærimoniis describunt, vt alteram ab altera distinguant. Primam communiter *χρίσιν μυστικȣ̃ ἐλαίȣ*, *vnctionem olei mystici*, alteram *χρίσιν μύρȣ*, seu *χρίσμα*, *vnctionem chrismatis* vocitant. In hoc ambæ conueniunt, quod solus episcopus eas in vsum cum baptismi, tum confirmationis consecret. Auctor *constitutionum* formulam consecrationis ab episcopo in sanctificando oleo pro hac vnctione ante baptismum adhibendam, tradit, vbi Deum [*e*] inuocat, *Vt sanctificet oleum nomine domini Iesu, & det gratiam spiritualem, & vim efficacem, ac remissionem delictorum atque præparationem confessionis baptismi, vt is, qui vngitur, solutus omni impietate, fiat dignus initiatione secundum vnigeniti præceptum.* Et hæc consecrandi potestas episcopo per omnes antiquorum conciliorum canones reseruatur, qua de re plura, vbi de confirmatione loquemur. Interim obseruamus, 1) Quod hæc duo olea diuersis veniant nominibus. *Constitutionum* auctor primum [*f*] *μυστικὸν ἔλαιον*, *oleum mysticum*, nominat, & distinctam vtrumque consecrandi formam habet. Eadem appellationis diuersitas a CYRILLO HIEROSOLYMITANO [*g*] & ab auctoribus sub nomine IVSTINI MAR-

(*e*) Constitut. apost. lib. VII. c. XLII. ἐπικαλεῖται — Θεὸν — ἵνα ἁγιάσῃ τὸ ἔλαιον τῷ ὀνόματι τȣ̃ κυρίȣ Ἰησȣ̃, καὶ δώσῃ χάριν πνευματικὴν, καὶ δύναμιν ἐνεργητικὴν, ἄφεσιν τε ἁμαρτιῶν, καὶ προπαρασκευὴν ὁμολογίας βαπτίσματος, ὥστε τὸν χριόμενον ἀπαλλαγέντα πάσης ἀσεβείας, ἄξιον γενέσθαι τῆς μυήσεως κατ' ἐντολὴν τȣ̃ μονογενȣ̃ς.

(*f*) Constit. apost. lib. VII. c. XLII. inscriptio sic habet: Περὶ χρίσματος τȣ̃ μυστικȣ̃ ἐλαίȣ εὐχαριστία, De vnctione *mystici olei* actio gratiarum.

Id. ibid. c. XLIV. in inscriptione: Περὶ τȣ̃ μυστικȣ̃ μύρȣ εὐχαριστία, De *mystico vnguento* actio gratiarum.

(*g*) Cyrill. catech. myst. II. n. III. Εἶτα ἀποδυθέντες ἐλαίῳ ἠλείφεσθε ἐπορκιστῷ κ. τ. λ. Deinde iam exuti, exorcizato oleo peruncti estis. Catech. III. n. II. ὑμεῖς δὲ μύρῳ ἐχρίσθητε, κοινωνοὶ καὶ μέτοχοι τȣ̃ χριστȣ̃ γενόμενοι Vos vncti estis vnguento, facti participes & consortes Christi. N. III. ὥσπερ ὁ χριστὸς μετὰ τὸ βάπτισμα, καὶ τὴν τȣ̃ ἁγίȣ πνεύματος ἐπιφοίτησιν, ἐξελθὼν κατηγωνί-

TYRIS [h] ac DIONYSII [i] obseruatur. 2) Differebant etiam illæ vnctiones ratione temporis, quo tribuebantur. Altera enim dabatur ante, quam baptizandus ad aquas progrederetur, altera vero, quum de aquis esset egressus. Id quod manifestum est ex omnibus ante memoratis auctoribus & ex AMBROSIO, qui de vnctione [k] ante baptismum loquitur. Ita quoque auctor *recognitionum* sub nomine CLEMENTIS ROMANI [l], qui baptizandis quibusdam dicit, quod perungi primo debeant oleo, per orationem sanctificato. 3) Differebant ratione ministrorum, per quos peragi debebant. Vnctio enim baptismum antecedens sæpius diaconi vel diaconissæ ministerio, baptismum autem consequens, plerumque ab ipso episcopo, aut certe a presbytero quodam certis in casibus, perficiebatur.

σατο τὸν ἀντικείμενον· οὕτω καὶ ὑμεῖς μετὰ τὸ ἱερὸν βάπτισμα καὶ τὸ μυστικὸν χρίσμα, ἐνδεδυμένοι τὴν πανοπλίαν τοῦ ἁγίου πνεύματος, ἵστασθε πρὸς τὴν ἀντικειμένην δύναμιν. Vt saluator post baptismum & illum sancti spiritus aduentum egressus in prœlium, deuicit aduersarium: sic & vos post sacrum baptisma & *chrisma mysticum*, induti armis sancti spiritus, aduersus oppositam vobis potestatem consistitis.

(h) Iustin. resp. ad orthod. quæst. CXXXVII. χριόμεθα δὲ τῷ παλαιῷ ἐλαίῳ, ἵνα γινώμεθα χριστοί· τῷ δὲ μύρῳ, πρὸς ἀνάμνησιν τοῦ τὴν χρίσιν τοῦ μύρου ἐνταφιασμὸν ἑαυτοῦ λογιζομένου. Veteri *oleo* inungimur, vt Christi vnctique fiamus: *vnguento* autem, ad recordationem eius, qui vnguenti vnctionem, sepulturam suam esse reputauit.

(i) Dionys. de eccles. hierarch. c. II. p. 253. Καὶ τελείως ἀπαμφιεσάντων αὐτὸν τῶν λειτουργῶν, κομίζουσι μὲν οἱ ἱερεῖς τὸ τῆς χρίσεως ἅγιον ἔλαιον· ὁ δὲ τῆς χρίσεως διὰ τοῦ σφραγίσαι τρὶς ἀπαρξάμενος, τὸ λοιπὸν τοῖς ἱερεῦσι τὸν ἄνδρα χρίειν πανσώμως παραδοὺς, αὐτὸς ἐπὶ τὴν μητέρα τῆς υἱοθεσίας ἔρχεται κ. τ. λ. — ἐπὶ τὸν ἱεράρχην αὖθις ἀπάγουσιν· ὁ δὲ τῷ θεουργικωτάτῳ μύρῳ τὸν ἄνδρα σφραγισάμενος, μέτοχον ἀποφαίνει λοιπὸν τῆς ἱεροτελεστικωτάτης εὐχαριστίας. Dum ministri eum penitus exuunt, *sacrum vnctionis oleum* adferunt sacerdotes. Pontifex vero trino signaculo inchoans vnctionem sacerdotibus hominem tradit toto corpore inungendum; ipse autem ad adoptionis matrem (id est fontem) vadit; &c. - - Rursus illum ad pontificem ducunt, qui *diuinitus sacrato vnguento* virum consignans sacro sanctæ eucharistiæ participem declarat.

(k) Ambros. de sacrament. lib. I. c. II. Venimus ad fontem - - Vnctus es quasi athleta Christi, quasi luctamen huius sæculi luctaturus.

(l) Clem. recognit. lib. III. c. LXVII. Baptizabitur autem vnusquisque vestrum perunctus primo oleo per orationem sanctificato.

Auctor

Auctor *constitutionum* [m] loquens speciatim de vnctione ante baptismum mulierum, episcopum caput, diaconum frontem vngere, & diaconissam reliquas corporis partes illinere iubet. Chrisma autem post baptismum soli episcopo reseruat. 4) Denique consilio & scopo differebant. Scopus enim prioris vnctionis erat, vt ad baptismum præpararentur, & in certamen cum satana tamquam athletæ Christi deducerentur, posterior autem ad baptismum eorum consummandum, sigilloque spiritus sancti confirmandum spectabat.

§. III.

Scopus huius vnctionis, eiusque ratio.

CYRILLVS HIEROSOLYMITANVS de priore vnctione [n] ad neophytos suos faciens verba, *Iam exuti*, inquit, *exorcizato oleo a summis capillis ad infimos vsque peruncti estis, & participes effecti frugiferæ illius oleæ Iesu Christi. Excisi enim ex oleastro, in oleam frugiferam inserti estis, & pinguedinis illius veræ oleæ quisque vestrûm particeps effectus. Illud ergo exorcizatum oleum symbolum est pinguedinis Christi vobiscum communicatæ, & quod omne vestigium diabolicæ operationis in vobis deletum sit. Nam vt insufflationes sanctorum, & nominis Dei inuocatio, tamquam vehementissima quædam flamma vrit dæmones, & in fugam conuertit; sic & exorcizatum hoc oleum, per orationem Deique inuocationem tantam virtutem consequitur, vt non modo ardentia peccatorum vestigia expurget; verum etiam omnes inuisibiles dæmones repellat.*

(m) Constitut. apost. lib. III. c. XV. πρῶτον μὲν ἐν τῷ φωτίζεσθαι γυναῖκας, ὁ διάκονος χρίσει μὲν μόνον τὸ μέτωπον αὐτῶν τῷ ἁγίῳ ἐλαίῳ, καὶ μετ' αὐτὸν ἡ διάκονος ἀλείψει αὐτάς - - ἀλλὰ μόνον ἐν τῇ χειροθεσίᾳ τὴν κεφαλὴν αὐτῆς χρίσει ὁ ἐπίσκοπος. Inprimis quidem, quum baptizantur mulieres, diaconus tantum earum frontem vnget oleo sancto, & post diaconissa eas illinet: in manus vero impositione caput mulieris vnget episcopus. Ibid. c. XVI. καὶ μετὰ τοῦτο ὁ ἐπίσκοπος χριέτω τοὺς βαπτισθέντας τῷ μύρῳ, Postea episcopus baptizatos vngat chrismate.

(n) Cyrill. catech. myst. II. n. III. Εἶτα ἀποδυθέντες, ἐλαίῳ ἠλείφεσθε ἐπορκιστῷ, ἀπ' ἄκρων τριχῶν κορυφῆς ἕως τῶν κάτω· καὶ κοινωνοὶ ἐγίνεσθε τῆς καλλιελαίου Ἰησοῦ Χριστοῦ· ἐκκοπέντες γὰρ ἐκ τῆς ἀγριελαίου, ἐνεκεντρίζεσθε εἰς τὴν καλλιέλαιον, καὶ κοινωνοὶ ἐγίνεσθε τῆς πιότητος τῆς ἀληθινῆς ἐλαίας· τὸ οὖν ἐπορκιστὸν ἔλαιον σύμβολον ἦν τῆς κοινωνίας τῆς πιότητος Χριστοῦ, φυγαδευτήριον τυγχάνον παντὸς ἴχνους ἀντικειμένης ἐνεργείας· ὥσπερ γὰρ τὰ ἐμφυσήματα τῶν ἁγίων, καὶ ἡ τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ ἐπίκλησις, ὥσπερ σφοδροτάτη φλὸξ, καίει καὶ ἐκδιώκει δαίμονας· οὕτω καὶ τὸ ἐπορκιστὸν τοῦτο ἔλαιον ἐπικλήσει Θεοῦ καὶ εὐχῇ δύναμιν τηλικαύτην λαμβάνει, ὥστε οὐ μόνον καῖον τὰ ἴχνη τῶν ἁμαρτημάτων ἀποκαθαίρειν, ἀλλὰ καὶ πάσας ἀοράτους τοῦ πονηροῦ ἐκδιώκειν τὰς δυνάμεις.

AMBROSIVS vnctioni luctatorum, antequam luctamen ingrediantur, comparat. *Venisti [o] ad fontem*, inquit, *ingressus es, vnctus es quasi athleta Christi, quasi luctam huius seculi luctaturus.* Qui sub nomine scripsit IVSTINI MARTYRIS auctor inter duas vnctiones distinguit, quando [p] ait: *Veteri oleo inungimur, vt Christi, hoc est, vncti Dei fiamus: vnguento autem* (post baptismum) *ad recordationem eius, qui vnguenti vnctionem sepulturam suam esse reputavit.* Eadem distinctione similiter vtitur auctor *constitutionum*; *Vnge*, [q] inquiens, *prius oleo sancto; deinde baptizabis aqua, & tandem signabis vnguento; vt oleum quidem sit participatio spiritus sancti, aqua vero symbolum mortis, vnguentum autem sigillum pactionum. Quod si neque oleum adsit, neque vnguentum, sufficit aqua & ad vnctionem & ad sigillum, & ad confessionem morientis seu commorientis.* Vt adeo hæc cærimonia tantum baptismi fuerit, quæ sine vllo substantiæ siue essentialis partis illius detrimento prætermitti potuit. Hisce testimonium addere possumus CHRYSOSTOMI, *Vngitur [r]*, inquientis, (quilibet ante baptismum) *sicut athleta stadium ingressuri. Non sicut olim sacerdotes solo capite, immo vero amplius. Nam ille quidem capite, aure dextra, manu, vt & ad obedientiam & bona opera eum excitaret. Hic autem totus vngitur. Non solum enim venit, vt doceatur; sed etiam, vt decertet, & exerceatur.* Hæc sunt, quæ illi de vnctione baptismum antecedente memoriæ prodidere.

§. IV.

Signum crucis in cærimoniis baptismi frequenter adhibitum. Primo, *in admissione catechumenorum*, & secundo, *tempore exorcismi.*

(o) Ambros. de sacram. lib. I. c. II.

(p) Iustin. resp. ad orthodox quæst. CXXXVII. vid. sub anteced. litt. (h).

(q) Constit. apost. lib. VIII. c. XXII. Χρίσεις δὲ πρῶτον ἐλαίῳ ἁγίῳ· ἔπειτα βαπτίσεις ὕδατι· καὶ τελευταῖον σφραγίσεις μύρῳ· ἵνα τὸ μὲν χρίσμα μετοχὴ ᾖ τοῦ ἁγίου πνεύματος, τὸ δὲ ὕδωρ σύμβολον τοῦ θανάτου, τὸ δὲ μύρον σφραγὶς τῶν συνθηκῶν· εἰ δὲ μήτε ἔλαιον ᾖ, μήτε μύρον, ἀρκεῖ ὕδωρ καὶ πρὸς χρίσιν, καὶ πρὸς σφραγῖδα, καὶ πρὸς ὁμολογίαν τοῦ ἀποθανόντος, ἤτοι συναποθνήσκοντος.

(r) Chrysost. hom. VI. in Coloss. p. 1358 (tom. VI. p. 200. edit. Francof.) ἀλείφεται, ὥσπερ οἱ ἀθληταὶ εἰς στάδιον ἐμβησόμενοι — οὐ καθάπερ οἱ ἱερεῖς τὸ παλαιὸν τὴν κεφαλὴν μόνον, μᾶλλον δὲ μειζόνως· ἐκεῖνος μὲν γὰρ τὴν κεφαλήν, τὸ οὖς τὸ δεξιόν, τὴν χεῖρα, ἵνα καὶ πρὸς ὑπακοὴν καὶ ἔργα ἀγαθὰ αὐτὸν διεγείρῃ· οὗτος δὲ τὸ πᾶν· οὐ γὰρ διδαχθησόμενος ἔρχεται μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀθλήσων καὶ γυμνασθησόμενος.

CAVEVS

CAVEVS [*s*] & alii quidam viri docti, vna cum vnctione signum crucis in fronte hominis baptizati adhibitum fuisse, existimant. Neque de hac re dubium est, licet non omnia testimonia, ad quæ prouocant, eam comprobent. Quædam enim eorum ad signum crucis in vnctione chrismatis, seu in confirmatione, vsurpatum respiciunt. Speciatim illa vnctio, de qua loquitur TERTVLLIANVS, & signum crucis ei additum, non erat vnctio baptismum antecedens, sed eam consequens in confirmatione, quemadmodum antea sub huius capitis exordium ostendimus. Quare, vt hanc materiam recte intelligamus, quatuor ad minimum tempora distinguenda sunt, vbi signum crucis, durante cærimoniarum baptismi præparatione, adhibitum fuit. 1.) Sub catechumenorum in statum catechumenatus & ad generale christianorum nomen admissionem. 2.) Tempore exorcismi & impositionis manuum, dum per diuersos catechumenorum gradus ibant. 3.) Tempore huius vnctionis ante baptismum. 4.) Et denique in vnctione confirmationis, quæ tunc temporis baptismi tam adultorum, quam infantium solebat esse conclusio. Et multa de illis locis, quæ de signo crucis in baptismo loquuntur, manifeste ad hanc, tamquam baptismi appendicem, instar clausulæ ei adiunctam, & tamquam vltimam cærimoniam & consummationem illius, respiciunt. Vsum huius signi crucis in catechumenorum admissione ex AVGVSTINO & ex vita *Porphyrii* episcopi *Gazæorum* iam supra [*t*] demonstrauimus. Frequens etiam eius vsus in exorcismo & impositione manuum & precationibus, durantibus eorum exercitiis catecheticis; itidem a nobis notatus est, quando de illis ex AVGVSTINO & AMBROSIO tractauimus [*u*], quare id heic non existimo esse repetendum.

(*s*) Caue prim. christ. part. I. c. X. p. 318. (p. 258. edit. Germanic.) *In erwegung dessen sahe man in der ersten kirche für gut an, daß ein christ, der seinem namen nach ohne das schon ein gesalbter heisset, möge zu einem geistlichen könige und priester gesalbet werden, und daß sich keine zeit besser dazu schickte, als wenn er getauft würde, da ihm ohne diß der name eines christen zugleich beygelegt und gegeben würde. Eben das war auch die ursach, daß man* auf die stirn der taufflinge das zeichen des creuzes machte.

(*t*) Vid. lib. X. c. I. §. III. pag. 6.

(*u*) Lib. X. c. II. n. VIII. pag. 22. 23.

sancto ; signum crucis , pro cruce : chrisma confirmatio est confessionis. Nec improbabile est, HIERONYMVM eo respicere, etiamsi verba eius ad hoc vnctionis tempus non ita restringi debeant, quando ait: *Ego christianus , & de parentibus christianis natus & vexillum crucis in mea fronte* [*c*] *portans.* Nonnulli verba quoque CYPRIANI [*d*] addunt : *Muniatur frons , vt signum Dei incolume seruetur.* Nec non illa PONTII [*e*] in *vita* illius, vbi de christianis loquens confessoribus, quorum frontibus stigmata ab ethnicis inusta, ipsique ad operas metallicas missi erant, *frontium notatarum secunda inscriptione signatos* eos esse dicit, adludens ad signum crucis, quo vtpote christiani antea notati fuerant. Verum hæc loca non necessario ad baptismum respiciunt, sed generaliores duntaxat locutiones sunt, quæ ad vsum signi crucis occasione quauis alia respicere possunt : quum istius æui christianis moris fuerit, vti reddit TERTVLLIANVS [*f*] „ ad „omnem progressum atque promotum , ad omnem aditum & „exitum, ad vestitum, ad calceatum, ad lauacra, ad mensas, „ad lumina, ad cubilia, ad sedilia, quæcumque eos conuersatio „exerceret, frontem crucis signaculo tenere.„ Id tamen eate-

ματος ἁγίου, ἡ σφραγὶς ἀντὶ τοῦ σταυροῦ, τὸ μύρον βεβαίωσις τῆς ὁμολογίας.

(*c*) Hieron. epist. CXIII. præfat. in Iob. tom. III. (p. 690. g. ed. Paris. MDCXLIII.)

(*d*) Cyprian. epist. L. al. LVIII. p. 125. (p. 258. edit. Fell. Amstelod. MDCC.)

(*e*) Pontius vit. Cyprian. p. 4. (p. 5.) Quis martyres tantos exhortatione diuini sermonis erigeret? quis denique confessores, *frontium notatarum secunda inscriptione signatos* & ad exemplum martyrii superstites reseruatos, incentiuo tubæ cælestis animaret?

(*f*) Tertull. de coron. milit. c. III. Vid. Cyrill. catechef. IV. n. X. μὴ τοίνυν ἐπαισχυνθῶμεν τῷ σταυρῷ τοῦ χριστοῦ· ἀλλὰ κἂν ἄλλος ἀποκρύπτῃ, σὺ φανερῶς ἐπὶ μετώπου σφραγίζου, ἵνα οἱ δαίμονες τὸ σημεῖον ἰδόντες τὸ βασιλικὸν, μακρὰν φύγωσι τρέμοντες· ποίει δὲ τοῦτο τὸ σημεῖον, ἐσθίων καὶ πίνων, καθεζόμενος, κοιταζόμενος, ἐξανιστάμενος, λαλῶν, περιπατῶν, ἁπαξαπλῶς ἐν παντὶ πράγματι. Ne ergo Christi crucem erubescamus, sed si quis alius abscondat, tu palam ad frontem obsignato, vt dæmones regium signum intuentes, tremuli procul aufugiant. Signo autem isto vtere, tum edens ac bibens, tum sedens ac cubans, de lecto surgens, loquens, ambulans; & vt semel dicam, in omni negotio. Id. catech. XIII. n. XIIX. ἐπὶ μετώπου μετὰ παῤῥησίας δακτύλοις ἡ σφραγὶς, καὶ ἐπὶ πάντων ὁ σταυρὸς γινέσθω· ἐπὶ ἄρτων βιβρωσκομένων, καὶ ἐπὶ ποτηρίων πινομένων, ἐν εἰσόδοις, ἐν ἐξόδοις, πρὸ τοῦ ὕπνου κοιταζομένοις, καὶ διανισταμένοις, ὁδεύουσι, καὶ ἠρεμοῦσι. In fronte confidenter signaculum crucis digitis imprimatur, & in omnibus aliis crux fiat: In panibus comedendis & in poculis bibendis, & in egressu & ingressu, ante somnum recumbendo, & surgendo, eundo & quiescendo.

nus ex illis inferri poteſt, quod qui ſigno iſto quauis occaſione vti conſueuerunt, illud in hac ſolemni vnctione baptiſmi prætermiſiſſe non cenſendi ſint. Quocirca iſtæ adlegationes tamquam obliqua quædam huius praxis teſtimonia admitti poſſunt.

§. VI.

Quarto, *In vnctione confirmationis.*

DENIQVE in vnctione confirmationis ſemper adhibitum fuit. Et quum hæc tunc temporis appendix quædam eſſet baptiſmatis, ideo, quæ in ea fiebant, ſæpenumero in baptiſmo fieri dicebantur. Atque ita cum vngendi, tum ſignandi cærimonia, in confirmatione vſitata, baptiſmo adſcribitur, & hoc intuitu aliquando pro prioris vnctionis & ſignationis cærimonia, ad baptiſmi anteriora ſpectante, falſo accipitur. Non erat vnctio ante baptiſmum tempore TERTVLLIANI; ſed proxime poſt baptiſmum erat, quæ cum manuum impoſitione ſignum crucis ſibi adnexum habebat, & omnes iſtæ cærimoniæ ad confirmationem, quæ baptiſmum ſequebatur, ſpectabant, neque cum prioribus confundendæ ſunt. TERTVLLIANVS [g] ait: *Caro abluitur, vt anima emaculetur. Caro vngitur, vt anima conſecretur. Caro ſignatur, vt & anima muniatur. Caro manus impoſitione adumbratur, vt & anima ſpiritu illuminetur. Caro corpore & ſanguine Chriſti veſcitur, vt & anima de Deo ſaginetur.* Heic omnia eo deſcribit ordine, quo poſt baptiſmum ad euchariſtiam vsque fiebant. Erat ibi vnctio & ſignatio beneficio crucis, ac manuum impoſitio, & tum euchariſtia. Vt adeo hoc crucis ſignum manifeſto ad vnctionem pertineat, quæ baptiſmum conſequebatur, & vſitata erat impoſitionis manuum ſeu confirmationis cærimonia. Atque ita alium locum TERTVLLIANI [h] intelligamus, fas eſt, vbi ait: *Diabolus ipſas quoque res ſacramentorum diuinorum in idolorum myſteriis æmulatur. Tinguit & ipſe quosdam,*

Chryſoſtom. hom. XXI. ad popul. Antiochen. (p. 245. edit. Francof.) Μετὰ τοῦ ῥήματος τούτου καὶ τὸν σταυρὸν ἐπὶ τοῦ μετώπου διατύπωσον· οὕτω γὰρ οὐ μόνον ἄνθρωπος ἀπαντῶν, ἀλλ' οὐδὲ αὐτὸς ὁ διάβολος βλάψαι τι δυνήσεται, μετὰ τούτων σε ὁρῶν τῶν ὅπλων πανταχοῦ φαινόμενον. Cum hoc verbo & crucem in fronte inprime: ſic enim non tantum homo occurrens, verum nec ipſe diabolus te quidquam lædere poterit, cum his te cernens armis vndique apparentem.

(g) Tertull. de reſurrect. c. VIII.

(h) Tertull. de præſcript. c. XL.

vtique

vtique credentes & fideles suos. Expiationem delictorum de lauacro repromittit, & sic adhuc initiat Mithra; SIGNAT illic in FRONTIBVS MILITES SVOS; celebrat & panis oblationem, & imaginem resurrectionis inducit & sub gladio redimit coronam. Vbi signatio in frontibus probabiliter ad signum crucis in confirmatione inter baptismum & eucharistiam, fieri solita, adhibitum respicit. Ita quoque LEO [i] episcopus *Romanus*, *Omnes*, inquit, *in Christo regeneratos CRVCIS SIGNVM efficit reges; sancti vero spiritus vnctio consecrat sacerdotes*; reges & sacerdotes eodem sensu intelligens, quo *Petrus* apostolus omnes christianos *regium sacerdotium* esse dicit. Quae priuilegia vnctioni confirmationis communiter a veteribus tribuuntur, vti heic a LEONE, qui signum crucis huic vnctioni post baptismum iungit. Verba AVGVSTINI [k] paullo generaliora sunt, viri tamen docti ea ad signum crucis in confirmatione respicere existimant, [l] quando ait: *Multa sacramenta aliter atque aliter accipimus. Quaedam, sicut nostis, ore accipimus* (eucharistiam intelligit) *quaedam per totum corpus accipimus*; (videlicet baptismum, in quo totum corpus abluitur) *Quia vero in fronte erubescitur - - ipsam ignominiam quodammodo* (id est crucem) *& quam pagani derident, in loco pudoris nostri constituit.* Vbi, quia signum crucis in fronte, tamquam sacramentum latiore verbi sensu a baptismo & eucharistia distinguit, vsum eius in confirmatione intelligere iure existimatur. Quod signum crucis *Graecis* ideo saepe vocatur σφραγὶς *signum*, siue *signaculum* spiritus sancti [m]; nonnumquam distinctius dicitur σαυροειδὴς σφραγὶς, *signum in forma crucis factum*, quod non so-

(i) Leo serm. III. in anniuersario die suae adsumtionis p. 3.

(k) Augustin. enarrat. psalm. CXLI. p. 671. (p. 1636. tom. VIII. opp. edit. Basil. MDLXIX.)

(l) Dall. de confirmat. lib. II. c. XXIV. p. 294. Neque hic omittendus est alius quidam Augustini locus, ex quo id ipsum, quod ex Prudentio supra obseruauimus, discimus; *in fronte fieri illo aeuo solitam chrismationem*, Multa sacramenta, inquit) cetera.

(m) Concil. general. Constantinop. I. can. VII. (tom. II. conc. p. 951.) - - καὶ σφραγιζομένους, ἤτοι χριομένους πρῶτον τῷ ἁγίῳ μύρῳ τό, τε μέτωπον, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ τὰς ῥῖνας, καὶ τὸ στόμα, καὶ τὰ ὦτα· καὶ σφραγίζοντες αὐτοὺς λέγομεν. Σφραγὶς δωρεᾶς πνεύματος ἁγίου. - - Signatos, siue vnctos primum sancto chrismate & frontem, & oculos, & nares, & os, & aures: Et eos signantes dicimus, *signaculum doni spiritus sancti.*

lum in baptiſmo & confirmatione ſed in ordinatione etiam ſacerdotum, vt alibi [n] ex CHRYSOSTOMO & DIONYSIO [o] oſtendimus, nec non in aquarum baptiſmi conſecratione adhibebatur, quod nunc proximum eſt ordine, quod conſideremus.

LIBRI VNDECIMI
CAPVT DECIMVM
DE CONSECRATIONE AQVARVM BAPTISMI.

§. I.
Conſecratio aquarum per preces facta.

POST vnctionem protinus ad conſecrationem aquarum ſe conferebat eccleſiæ miniſter; vel epiſcopus, ſi præſens eſſet, eam conſecrabat, dum ſacerdotes vnctionem abſoluerent. Ita enim auctor ſub nomine DIONYSII [a] rem repræſentat. *Pontifex*, inquit, *trino ſignaculo incohoans vnctionem, ſacerdotibus hominem tradit toto corpore inungendum ; ipſe autem ad adoptionis matrem* (ita fontem vocat) *vadit ; cuius AQVAS SACRIS INVOCATIONIBVS SANCTIFICAT, nec non tribus ſacratiſſimi vnguenti crucis forma adfuſionibus conſecrat.* Huius inuocationis, ſiue conſecrationis aquarum per preces, mentionem facit TERTVLLIANVS [b]. Ait enim : *Sacramentum ſanctificationis conſequuntur inuocato Deo. Superuenit enim ſtatim ſpiritus de cælis, & aquis ſupereſt, ſanctificans eas de ſemetipſo, & ita ſanctificatæ vim ſanctificandi combibunt.* Et CYPRIANVS [c]: *Oportet, mundari & ſanctificari aquam prius*

(n) Lib. IV. cap. VI. n. XII. volum. II. p. 186.

(o) Chryſoſtom. hom. LV. in Matth. p. 475. Κἂν ἀναγεννηθῆναι δέῃ, σταυρὸς παραγίνεται, κἂν τραφῆναι τὴν μυστικὴν ἐκείνην τροφήν· κἂν χειροτονηθῆναι, κἂν ὁτιοῦν ἕτερον ποιῆσαι, πανταχοῦ τοῦτο τῆς νίκης ἡμῖν παρίσταται σύμβολον. Quum regeneramur, crux domini adeſt, quum ſacratiſſimo alimur cibo, aut in ordine conſecrandi ſtatuimur ; vbique ac ſemper id victoriæ inſigne nobis adſiſtit.
Dionyſ. de hierarch. eccleſ. c. V. (p. 364. edit. Antuerp. MDCXXXIV.) ἑκάστῳ αὐτῶν ἡ σταυροειδὴς ἐνσημαίνεται πρὸς τοῦ τελοῦντος ἱεράρχου σφραγίς: Vnicuique eorum ſignum crucis a conſecrante pontifice imprimitur.

(a) Dionyſ. de hierarch. eccleſ. c. II. p. 253. Vid. verba græc. cap. anteced. §. V. ſub litt. (x) p. 310.

(b) Tertull. de bapt. c. IV.

(c) Cyprian. epiſt. LXX. ad Ianuar. p. 190. (p. 300. edit. Fell. Amſtelod. MDCC.)

a ſa-

a sacerdote, vt possit baptismo suo peccata hominis, qui baptizatur, abluere. Atque ita vniuersum concilium *Carthaginense* [*d*], tempore *Cypriani* habitum, dicit: *Aqua sacerdotis prece sanctificata abluit delicta.* OPTATVS eo respicit, quando de appellatione *piscis*, ἰχθὺς, seu nomine technico, quod ex litteris quorumdam titulorum *CHRISTI* initialibus compositum eique datum erat, loquens, *Hic est piscis*, inquit, [*e*] *qui in baptismate per inuocationem fontalibus vndis inseritur.* AVGVSTINVS huius inuocationis in libris suis de baptismo frequenter meminit. *Non est*, inquit, *aqua* [*f*] *profana & adultera, super quam nomen inuocatur, etiamsi a profanis & adulteris inuocetur.* Et in alio loco hanc inuocationem cum in baptismo, tum in aliis sacramentis fieri, & sacramenta valida esse adfirmat, etsi malorum precibus sint sanctificata [*g*]: *Si ergo ad hoc valet, quod dictum est in euangelio, Deus peccatorem non audit, vt per peccatorem sacramenta non celebrentur. Quomodo exaudit homicidam DEPRECANTEM VEL SVPER AQVAM BAPTISMI, vel super oleum, vel super eucharistiam, vel super capita eorum, quibus manus imponitur? Quae omnia tamen & fiunt & valent per homicidas.* Et rursus obiectioni respondens *Cyprianistarum* & *Donatistarum*, quod homo impius vel haereticus aquam consecrare non possit, ita argumentatur: *Si* [*h*] *non sanctificatur aqua, quum aliqua erroris verba per imperitiam precator effundit, multi non solum mali, sed etiam boni fratres in ipsa ecclesia non sanctificant aquam. Multorum enim preces emendantur quotidie, si doctioribus fuerunt recitatae, & multa in eis reperiuntur contra fidem catholicam. Numquid si manifestarentur aliqui baptizati, quum illae preces dictae super aquam fuissent, iubebuntur denuo baptizari. Quid ita? Quia plerumque precis vitium superat precantis adfectus: & quia certa illa euangelica verba* (intelligit formulam baptizandi, in nomine patris, & filii & spiritus sancti, a *CHRISTO* praescriptam) *sine quibus non potest baptismus consecrari, tantum valent, vt per illa sic euacuentur, quaecumque in prece vitiosa contra regulam fidei dicuntur, quemadmodum daemonium Christi nomine excluditur.* Quae verba per-

(*d*) Concil. Carthag. ap. Cyprian. p. 233. (p. 161. n. XVIII. edit. Amstelod.)
(*e*) Optat. lib. III. contr. Parmen. p. 62. (p. 61. edit. Paris. MDCLXXIX.)
(*f*) Aug. de baptism. lib. III. c. X.
(*g*) Augustin. de bapt. lib. V. c. XX.
(*h*) Id. ibid. lib. VI. c. XXV.

spicue ostendunt, preces consecrationis tunc temporis inter catholicos pariter & *Donatistas* generatim fuisse adhibitas, tametsi nec vsus earum, nec orthodoxia absolute & necessario requiri crederetur ad essentiam baptismi, qui cum magnis erroribus in istiusmodi precibus consistere poterat. Facile esset, plura alia testimonia de hac antiqua ecclesiæ praxi addere ex AMBROSIO [*i*], BASILIO [*k*], THEODORETO [*l*], GREGORIO NYSSENO [*m*], THEOPHILO ALEXANDRINO [*n*], VICTORE VTICENSI [*o*] & aliis; sed ea pro amplitudine sua, post tot AVGV-

(*i*) Ambros. de sacram. lib. I. c. V. Vbi primum ingreditur sacerdos, exorcismum facit, secundo *super creaturam aquæ inuocationem*, postea & *precem defert, ut sanctificetur fons* & adsit præsentia trinitatis æternæ.
Id. de spirit. S. lib. I. c. VII. Habes in euangelio, quia angelus secundum tempus descendebat in natatoriam, & mouebatur aqua, & qui prior descendisset in natatoriam, sanus fiebat. Quid in hoc typo angelus, nisi descensionem sancti spiritus nuntiabat, quæ nostris futura temporibus *aquas sacerdotalibus inuocata precibus consecraret.*

(*k*) Basil. de spirit. S. c. XXVII. Εὐλογοῦμεν τὸ ὕδωρ τοῦ βαπτίσματος, Consecramus aquam baptismatis.

(*l*) Theodoret. in 1 Cor. VI, 11. (tom. III. p. 144.) Τῇ ἐπικλήσει τῆς ἁγίας τριάδος ἁγιάζεται τῶν ὑδάτων ἡ φύσις, καὶ χορηγεῖται τῶν ἁμαρτημάτων ἡ ἄφεσις. Per sanctæ trinitatis inuocationem aquarum natura sanctificatur, & exhibetur peccatorum remissio.

(*m*) Nyssen. de bapt. Christi (tom. III. p. 371.) κατὰ δὲ τὴν ὁμοίαν ἀκολουθίαν τῶν λογισμῶν, καὶ τὸ ὕδωρ οὐδὲν ἄλλο τυγχάνον ἢ ὕδωρ, ἀνακαινίζει τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν νοητὴν ἀναγέννησιν, τῆς ἄνωθεν χάριτος εὐλογούσης αὐτό. Simili consequentia rationum etiam aqua, quum nihil aliud sit quam aqua, *superna gratia benedicente ei*, in eam, quæ mente percipitur, hominem renouat regenerationem.
Id. aduers. eos qui baptism. differunt tom. II. p. 219. b. Λογισάμενος δὲ σωφρόνως, ὅτι πᾶς τόπος τοῦ κοινοῦ δεσπότου· καὶ πᾶν ὕδωρ ἐπιτήδειον εἰς τὴν τοῦ βαπτίσματος χρείαν, μόνον ἐὰν εὕρῃ πίστιν τοῦ λαμβάνοντος, καὶ εὐλογίαν τοῦ ἁγιάζοντος ἱερέως. Prudenter autem reputans, quod omnis locus est communis domini, & omnis *aqua* est apta ad vsum baptismatis, *si modo inuenerit* fidem eius, qui id accepit, & *benedictionem sacerdotis sanctificantis.*

(*n*) Theophil. epist. pasch. I. biblioth. patr. tom. III. p. 87. (tom. V. p. 846. c. ed. Lugdun. MDCLXXVII.) Dicit, spiritum sanctum non operari ea, quæ in anima sunt, nec ad irrationabilia peruenire. Quod adserens non recogitat, *aquas in baptismate mysticas aduentu sancti spiritus consecrari.*

(*o*) Vict. Vtic. de persecut. Vandal. lib. II. p. 602. (tom. VIII. p. 683. c. in bibl. patr. edit. Lugd. MDCLXXVII.) Pergit comitante officio clericorum ad fontem. Vbi fixis genibus cum ingenti gemitu, pulsans singultibus cælum,

STINI

STINI aliorumque ſcriptorum, qui eum anteceſſerunt, teſtimonia, heic recitari oportere non exiſtimamus.

§. II.

Antiqua forma iſtarum precum in conſtitutionibus apoſtolicis.

DVAS treſue obſeruationes adhuc de his precibus conſecrationis ſubiungemus, quæ quibusdam ritibus & doctrinis quibusdam eccleſiæ antiquæ non nihil lucis adfundere poterunt. Et *primum* quidem legimus, quod, vt formas aliis cultus Dei partibus, ita quoque formam his conſecrationis aquarum precibus præſcriptam habuerint; etſi non ita vniuerſalem & immutabilem, vti quidem formam baptiſmi. AVGVSTINVS enim hanc numquam variare, illam autem erroribus quibusdam & deprauationi obnoxiam eſſe dicit, quia humanæ compoſitionis libertati relicta ſit. Harum formularum aliqua adhuc in *conſtitutionibus* ſic dictis *apoſtolicis* habetur, quam hic interponere non inconſultum fuerit. Inſcriptio habet: *Gratiarum actio de myſtica aqua. Sacerdos* [p] *benedicit ac laudat dominum Deum omnipotentem, patrem vnigeniti & gratias agit; quia miſit filium ſuum, qui homo fieret propter nos, vt nos ſaluaret; quia ſuſtinuit, vt ille in incarnatione fieret per omnia obediens, prædicaret regnum cælorum, remiſſionem peccatorum, mortuorum reſurrectionem. Ad hæc adorat ipſum vnigenitum Deum poſt eum, & per illum gratias huic agens, quod ille mortem pro omnibus per crucem ſubierit, cuius mortis figuram dedit baptiſmum regenerationis. Laudat etiam, quia in nomine Chriſti, Deus cunctorum dominus in ſpiritu ſancto non abiecit humanum genus; ſed variis temporibus variam prouidentiam adhibuit; tunc ipſi Adamo in paradi-*

crispantem *benedixit alucum fontis*, & cum *completa* ſurrexiſſet oratione &c.

(p) Conſtit. apoſtol. lib. VII. c. XLIII. Περὶ τοῦ μυστικοῦ ὕδατος εὐχαριστία. Εὐλογεῖ καὶ δοξάζει τὸν δεσπότην Θεὸν τὸν παντοκράτορα, καὶ πατέρα τοῦ μονογενοῦς Θεοῦ, εὐχαριστῶν ὁ ἱερεύς· ὅτι ἀπέστειλεν ἐνανθρωπῆσαι τὸν υἱὸν αὐτοῦ δι' ἡμᾶς, ἵνα ἡμᾶς σώσῃ· ὅτι ἠνέσχετο τῆς ἐνανθρωπήσεως ὑπήκοον αὐτὸν γενέσθαι ἐν πᾶσι, κηρύξαι βασιλείαν οὐρανῶν, ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, νεκρῶν ἀνάστασιν· ἐπὶ τούτοις προσκυνεῖ αὐτὸν τὸν μονογενῆ Θεὸν μετ' αὐτὸν, καὶ δι' αὐτὸν εὐχαριστῶν αὐτῷ, τῷ ἀναδέξασθαι αὐτὸν τὸν ὑπὲρ πάντων θάνατον διὰ τοῦ σταυροῦ, οὗ τύπον ἔδωκε τὸ βάπτισμα τῆς παλιγγενεσίας· δοξάζει τε, ὅτι ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ Θεὸς, ὁ τῶν ὅλων κύριος, ἐν ἁγίῳ πνεύματι οὐκ ἀπέρριψε τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος· ἀλλὰ διαφόροις καιροῖς διαφόρους προνοίας ἐποιήσατο· τότε Ἀδὰμ αὐτῷ ἐν παραδείσῳ, πρῶτον μὲν τρυφῆς λόγῳ

so; primum quidem ratione deliciarum dedit illi paradisum in habitationem; deinde ratione prouidentiæ mandatum tradidit; post peccatum autem per iustitiam eum expulit, per bonitatem vero non ex toto abiecit, sed & posteros eius vicissim erudiuit diuersis modis: propter quem in extremo sæculi misit filium suum, vt homo fieret hominum caussa, & omnes humanos adfectus excepto peccato susciperet. Post hanc gratiarum actionem sacerdos Deum inuocare iubetur & dicere: *Respice de cælo, & sanctifica hanc aquam; da vero gratiam & virtutem, vt qui baptizatur secundum mandatum CHRISTI tui, cum eodem crucifigatur, & commoriatur, & consepeliatur, & consuscitetur in adoptionem, quæ in eo fit, vt perimatur quidem peccato, viuat autem iustitiæ.* Quicumque formulam in liturgia nostra *Anglicana* cum hac antiqua forma conferre voluerit, is magnam inter vtramque similitudinem, cum in gratiarum actione, tum in peculiaribus consecrationis precibus, deprehendet.

§. III.

Signum crucis in hac consecratione adhibitum.

Secundo OBSERVAMVS, quod vna cum his precibus signum quoque crucis fieri consueuerit, non vt antea super hominem baptizandum, sed tamquam consecrationis circumstantia. Hoc non tantum ex DIONYSIO [q] discimus, sed ex AVGVSTINO [r] quoque, qui *Baptismus*, inquit, *id est, salutis aqua, non est salutis, nisi in CHRISTI nomine consecrata, qui pro nobis sanguinem fudit, CRVCE IPSIVS AQVA SIGNETVR.* Et CHRYSO-

τὸν παράδεισον οἰκητήριον δοὺς, ἔπειτα προνοίας λόγῳ ἐντολὴν ποιησάμενος· ἁμαρτόντα δὲ, δικαιοσύνῃ ἐξώσας, ἀγαθότητι δὲ μὴ ἀπορρίψας εἰς τὸ παντελὲς, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐξ αὐτοῦ κατὰ διαδοχὴν διαφόρως παιδεύσας· δι' ὃν ἐπὶ τὸ τέρμα τοῦ αἰῶνος ἀπέστειλε τὸν υἱὸν αὐτοῦ, ἄνθρωπον γενέσθαι δι' ἀνθρώπους, καὶ πάντα τὰ ἀνθρώπινα πάθη ἀναδέξασθαι χωρὶς ἁμαρτίας· αὐτὸν οὖν καὶ νῦν παρακαλείτω ὁ ἱερεὺς πρὸς τῷ βαπτίσματι, καὶ λεγέτω, ὅτι κάτιδε ἐξ οὐρανοῦ, καὶ ἁγίασον τὸ ὕδωρ τοῦτο· δὸς δὲ χάριν καὶ δύναμιν, ὥστε τὸν βαπτιζόμενον, κατ' ἐντολὴν τοῦ χριστοῦ σου, αὐτῷ συσταυρωθῆναι, καὶ συναποθανεῖν, καὶ συνταφῆναι, καὶ συναναστῆναι εἰς υἱοθεσίαν, τὴν ἐν αὐτῷ, τῷ νεκρωθῆναι μὲν τῇ ἁμαρτίᾳ, ζῆσαι δὲ τῇ δικαιοσύνῃ.

(q) Dionys. de hierarch. eccles. c. II. p. 254. τὸ ὕδωρ ταῖς ἱεραῖς ἐπικλήσεσι καθαγιάσας, καὶ τρισὶ τοῦ παναγεστάτου μύρου σταυροειδέσι χύσεσι τελειώσας. latin. vid. §. I. sub litt. (a) in textu p. 314.

(r) Augustin. homil. XXVII. ex L. tom. X. p. 175. (p. 478. b. edit. Basil. MDLXIX.)

STOMVS

STOMVS [s] crucem in omnibus sanctis mysteriis adhiberi adfirmat: *QVVM REGENERAMVR, CRVX DOMINI ADEST, quum sacratissimo alimur cibo, aut in ordine consecrandi statuimur, vbique ac semper id victoriae insigne nobis adsistit.* Quibus auctor addi potest, qui sub nomine scripsit AVGVSTINI [t], qui omnes ecclesiae consecrationes percurrit, & signum crucis vbique adhiberi adfirmat. *Huius crucis mysterio*, inquit, *rudes catechizantur, eodem mysterio fons regenerationis consecratur, eiusdem crucis signo per manus impositionem baptizati dona gratiarum accipiunt. Cum eiusdem crucis charactere basilicae dedicantur, altaria consecrantur, altaris sacramenta cum interpositione dominicorum verborum conficiuntur: Sacerdotes & Leuitae per hoc idem ad sacros ordines promouentur.*

§. IV.

Effecta & mutatio, per hanc consecrationem producta, eadem ac in pane & vino eucharistiae.

Tertio, OBSERVAMVS de huius consecrationis effectis, quod eadem mutatio in aquis baptismi, quae per consecrationem panis & vini in eucharistia, produci credita sit. Nam non tantum praesentiam spiritus, sed mysticam etiam praesentiam sanguinis *CHRISTI* post consecrationem heic adesse statuebant. IVLIVS FIRMICVS [u] de baptismo loquens, *Quare*, inquit, *fontes ingenuos, quaere puros liquores, vt illic te post multas maculas cum spiritu sancto Christi sanguis incandidet.* GREGORIVS NAZIANZENVS [x] & BASILIVS [y] hoc respectu dicunt: *Esse templo maius aliquid heic, & maius etiam Salomone heic, & maius quoque Iona heic*, intelligentes *CHRISTVM* per mysticam suam praesentiam & sanguinis sui efficacitatem. AVGVSTINVS [z] ait: *Significabat mare rubrum baptismum Christi. Vnde rubet baptismus Christi,*

(s) Chrysostom. hom. LIV. (al. LV.) in Matth. p. 475. edit. Commelin. vid. graeca c. IX. §. VI sub litt. (o) p. 314.

(t) August. hom. LXXV. de diuersis in append. tom. X. p. 702.

(u) Firmic. de error. profan. relig. c. XXVIII.

(x) Naz. orat. XL. de baptism. p. 657. b. ἰδὲ πλεῖον Σολομῶντος ὧδε, παρὰ τοῖς τελείως λογιζομένοις. Ecce plus quam Salomon heic, saltem apud eos, qui rem perfecte considerant.

(y) Basil. de bapt. lib. I. c. II. tom. I. p. 558. Μεῖζον τοῦ ἱεροῦ ὧδε - μεῖζον τοῦ Σολομῶντος ὧδε· καὶ μεῖζον τοῦ Ἰωνᾶ ὧδε.

(z) August. tract. XI. in Io. p. 41. (tom. IX. opp. p. 98. c. edit. Basil. MDLXIX.)

nisi

nisi Christi sanguine consecratus? PROSPER [*a*] nos in baptismo sanguine Christi tingi, confidenter adfirmat, quando de martyribus ait: *In cocco bis tincto martyria sancta rutilant, semel BAPTISMO CHRISTI SANGVINE TINGVNTVR, atque suo effusionis cruore denuo retincti.* HIERONYMVS eadem metaphora vtitur, verba *Iesaiæ* prophetæ, *Lauate vos, purificate vos*, explicans: *Baptizemini* [*b*] *in sanguine meo per lauacrum regenerationis.* Et iterum [*c*] de reginæ *Candaces* eunucho loquens, dicit: *Hoc testimonium* (Ies. LIII, 7.) *quum legens non intelligeret, interpretante Philippo super passione & nomine saluatoris, intellexit, & statim baptizatus in AGNI SANGVINE, quem legebat, vir meruit appellari, & apostolus gentis Aethiopum missus est.* In eumdem modum CAESARIVS [*d*] *Ingreditur*, inquit, *anima vitales vndas velut rubras, SANGVINE CHRISTI CONSECRATAS.* Et ISIDORVS [*e*]: *Quid est mare rubrum, nisi baptismus Christi sanguine consecratus.* Alii nos hoc ipso corporis & sanguinis *CHRISTI* participes fieri, eiusque carnem edere dicunt, secundum id, quod in euangelio *Ioannis* legitur: *Nisi ederitis carnem filii hominis & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Ex quibus verbis baptismi necessitatem deducit FVLGENTIVS [*f*]: *Quisquis secundum mysterii veritatem considerare poterit, in ipso lauacro sanctæ regenerationis hoc fieri videbit. - - Quod etiam sanctos patres indubitanter credidisse ac docuisse cognoscimus.* Vnde CYRILLVS ALEXANDRINVS [*g*] homines in baptismo spiritualis agni participes fieri dicit. Loquens enim de *Aethiope* eunucho, dynaste *Candaces, Eunuchus*, inquit, *interrogabat Philippum prophetiam de Christo, & PARTICEPS SPIRITVALIS AGNI per hanc inquisitionem est declaratus: Confestim enim dignus redditus est, qui baptizaretur, sicut & baptizatus est.* Et CHRYSOSTOMVS [*b*] nos hoc ipso *CHRISTVM*, tum qua Deum, tum qua

(*a*) Prosper. de promissis lib. II. c. II.

(*b*) Hieron. in Iesa. I, 16.

(*c*) Id. in Iesa. LIII, 7.

(*d*) Cæsar. Arelat. homil. VI. de paschat. bibl. patr. tom. II. p. 276.

(*e*) Isidor. Hispal. in Exod. XIX.

(*f*) Fulgent. de bapt. æthiop. c. XI. p. 611.

(*g*) Cyrill. in Exod. XII. lib. II. tom. I. p. 270. ὁ Εὐνοῦχος ἀνεπυνθάνετο τοῦ Φιλίππου, τῆς περὶ Χριστοῦ προφητείας - - μέτοχος ἤδη τοῦ νοητοῦ προβάτου διὰ τῆς ἐρεύνης ἀναδεικνύετο· ἄξιος γὰρ εὐθὺς καὶ βαπτίζεσθαι, καὶ δὴ καὶ βεβάπτισται.

(*b*) Chrysostom. serm. XXVII. de cruce tom. VI. p. 293. (245. edit. Francofurt.

homi-

hominem inducere adfirmat. *Audi*, inquit, *Paulum dicentem: Quicumque in Christo baptizati estis, Christum induistis, Christum autem quum audieris, non Deum solum intelligas, neque solam eius dispensationem in carne, sed vtrumque.* Et NAZIANZENVS [*i*] obseruat, in baptismo nos pretioso sanguine *CHRISTI* vngi & protegi, quemadmodum olim *Israelitæ* a nocturno illo cruore, quo postes eorum illiti erant, defensi sint. Et CHRYSOSTOMVS [*k*] rursus dicit, quod qui baptizentur, eos regale protegat indumentum, & purpura dominico sanguine tincta decoret. PHILO CARPATHIVS sponsam Christi, hoc est ecclesiam ipsius, in baptismo signaculum [*l*] *CHRISTI* adfirmat accipere, eius sacratissimi sanguinis fonte perlotam. OPTATVS [*m*], vti iam ante audiuimus, *CHRISTVM*, quem piscem vocat, in baptismate per inuocationem fontalibus vndis inseri docet. Quinimmo CHRYSOSTOMVS [*n*] liberiore quodam & rhetorico dicendi genere vtens, homini baptizato non dubitat narrare, quod ipsum dominum statim amplectatur, quod cum corpore eius commisceatur, immo, quod conspergatur cum corpore, quod supra situm est,

MDCLXXXIV.) ἄκυε Παύλυ λέγοντος· ὅσοι εἰς χριστὸν ἐβαπτίσθητε, χριστὸν ἐνεδύσασθε· χριστὸν δὲ ὅταν ἀκούσῃς, μὴ τὸν θεὸν λογίσῃ μόνον, μηδὲ τὴν ἔνσαρκον οἰκονομίαν μόνην, ἀλλὰ τὸ συναμφότερον.

(*i*) Naz. orat. XI. de bapt. p. 645. c. εἰ δὲ προκαταλάβοις σεαυτὸν τῇ σφραγῖδι, καὶ τὸ μέλλον ἀσφαλίσαιο, τῷ καλλίστῳ τῶν βοηθημάτων, καὶ στερροτάτῳ, σημειωθεὶς καὶ ψυχὴν, καὶ σῶμα, τῷ χρίσματι, καὶ τῷ πνεύματι, ὡς Ἰσραὴλ πάλαι, τῷ νυκτερινῷ καὶ φυλακτικῷ τῶν πρωτοτόκων αἵματι καὶ χρίσματι· τί σοι συμβήσεται; Si per baptismum te ipsum præmunieris, cum pulcherrimo & firmissimo auxilio tibi in futurum caueris, animum scilicet & corpus vnctione & spiritu consignans, quemadmodum olim Israël nocturno illo cruore, qui primigenitos tuebatur, quid tibi accidet?

(*k*) Chrysost. homil. LX. ad illuminandos tom. I. p. 796. (p. 704. edit. cit. Francof.) ὅταν τὸ ἱμάτιον τὸ βασιλικὸν ἀπολάβητε, ὅταν τὴν πορφύραν περιβάλλησθε τὴν αἵματι βαφεῖσαν δεσποτικῷ.

(*l*) Philo in Cantic. IV, 12. Fons signatus sponsa dicitur, quia in baptismate signaculum Iesu Christi accepit, ex eius sacratissimi sanguinis fonte perlota.

(*m*) Optat. lib. III. p. 62. Paris. MDCXXXI. (p. 61. edit. Par. MDCLXXIX.) Hic est piscis, qui in baptismate per inuocationem fontalibus vndis inseritur, vt quæ aqua fuerat, a pisce etiam piscina vocitetur.

(*n*) Chrysost. homil. VI. in Coloss. p. 1319. (p. 202. edit. Francof.) οὐ ξύλον ὁρᾷς, οὐδὲ πηγὴν, ἀλλὰ αὐτὸν εὐθέως περιλαμβάνεις τὸν δεσπότην, ἀνακεράννυσαι τῷ σώματι, ἀναφύρῃ τῷ σώματι τῷ ἄνω κειμένῳ κ. τ. λ.

quo diabolo non liceat accedere. Nonnulli, vt ISIDORVS [o], aquam baptismi aquam esse dicunt, quæ tempore passionis *CHRISTI* de latere profluxit. Et alii, vti LAVRENTIVS NOVARIENSIS, [p] aquam filii Dei sanguine mixtam esse, adserunt. Alii rursus aquam per spiritus efficaciam ad diuinam quamdam & ineffabilem vim transmutari dicunt. Ita CYRILLVS ALEXANDRINVS [q], qui frequenter vocabulum μεταστοιχειοῦσθαι adhibet, quando de aquæ in baptismo & de panis ac vini in eucharistia, vel alia quacumque mutatione, in christianæ religionis mysteriis effecta, loquitur. CYRILLVS HIEROSOLYMITANVS & GREGORIVS NYSSENVS eamdem obseruationem habent de mutatione, in vnguento post consecrationem facta, quam eamdem cum panis ac vini eucharistici mutatione faciunt. *Vide*, inquit CYRILLVS [r], *ne illud esse putes nudum vnguentum. Quemadmodum enim panis eucharistiæ post sancti spiritus inuocationem non amplius est panis communis, sed est corpus CHRISTI; sic & sanctum hoc vnguentum non amplius est vnguentum nudum, neque, vt ita dicam, commune, postquam iam consecratum est: sed est charisma, quod Christi & spiritus sancti, id est, diuinitatis eius præsentiam efficit.* Similem in modum GREGORIVS NYSSENVS eamdem mutationem in oleo mystico, & in ipso altari, & in ministris per ordinationem, & in pane ac vino eucharistiæ post consecrationem statuit. *Ne contemnas*, inquit, *diuinum lauacrum, neque id tamquam commune propter vsum aquæ [s] parui facias, & leui momento ducas. Nam id, quod opera-*

(o) Isidor. de offic. eccles. lib. II. c. XXIV. Aqua est, quæ tempore passionis Christi de latere profluxit.

(p) Laurent. Nouar. homil. I. de pœnitentia. bibl. patr. tom. II. p. 127. Adsperges me aqua filii tui sacro sanguine mixta. - Abluitur Adam corpore Christi &c.

(q) Cyrill. in Io. III, 5. p. 147. διὰ τῆς τοῦ πνεύματος ἐνεργείας τὸ αἰσθητὸν ὕδωρ πρὸς θείαν τινὰ καὶ ἄῤῥητον ἀναστοιχειοῦται δύναμιν. Vid. Albertinum de eucharistia, lib. II. c. II. p. 488. tot. vbi omnia illa loca, quæ de hac μεταστοιχειώσει agunt, collecta exhibet.

(r) Cyrill. catech. mystag. III. n. III. ὅρα μὴ ὑπονοήσῃς ἐκεῖνο τὸ μύρον ψιλὸν εἶναι· ὥσπερ καὶ ὁ ἄρτος τῆς εὐχαριστίας, μετὰ τὴν ἐπίκλησιν τοῦ ἁγίου πνεύματος οὐκ ἔτι ἄρτος λιτὸς, ἀλλὰ σῶμα χριστοῦ· οὕτω τὸ ἅγιον τοῦτο μύρον οὐκ ἔτι ψιλὸν, οὐδ' ὡς ἂν εἴποι τις κοινὸν, μετ' ἐπίκλησιν, ἀλλὰ χριστοῦ χάρισμα, καὶ πνεύματος ἁγίου παρουσίᾳ τῆς αὐτοῦ θεότητος ἐνεργητικὸν γινόμενον.

(s) Nyssen. de bapt. Christi, tom. III. p. 369. 370. Μὴ καταφρονήσῃς τοῦ θείου λουτροῦ, μηδὲ ὡς κοινὸν αὐτὸ ἐξευτελίσῃς, διὰ τὴν χρῆσιν τοῦ ὕδατος· τὸ γὰρ ἐνεργοῦν μέγα,

tur,

tur, magnùm eſt, & ab illo mirabiles exſiſtunt effectus. Nam & altare hoc ſanctum, cui adſiſtimus, lapis eſt natura communis, nihil differens ab aliis cruſtis lapideis, ex quibus parietes noſtri exſtruuntur & pauimenta exornantur; ſed quoniam Dei cultui conſecratum atque dedicatum eſt, ac benedictionem accepit, menſa ſancta, altare immaculatum eſt, quod non amplius ab omnibus, ſed a ſolis ſacerdotibus, iisque venerantibus contrectatur. Panis item panis eſt initio communis: ſed vbi eum myſterium ſacrificauerit, corpus Chriſti fit & dicitur: ſic myſticum oleum, ſic vinum: quum ſint res exigui pretii ante benedictionem, poſt ſanctificationem, quæ a ſpiritu procedit, vtrumque eorum excellenter operatur. Eadem item verbi vis etiam ſacerdotem auguſtum & honorandum facit, nouitate benedictionis a communitate vulgi ſeparatum. Quum enim heri ac tempore ſuperiore vnus e multitudine ac plebe eſſet, repente redditur præceptor, præſes, doctor pietatis, myſteriorum latentium præſul: eaque contingunt ei, quum nihil vel corpore vel forma mutatur, ſed quod ad ſpeciem externam attinet, ille ſit, qui erat, inuiſibili quadam vi ac gratia, inuiſibilem animam in melius transformatam gerens. LEO [t] pontifex *Romanus* vlterius progreditur, baptiſmum non tantum in aqua, ſed in homine quoque cum ſuſcipiente, mutationem efficere adſerens: *Suſceptus*, inquit, *A CHRISTO, CHRISTVMQVE ſuſcipiens, non idem poſt lauacrum, qui ante baptiſmum fuit, ſed corpus regenerati fit caro crucifixi.* Ex quibus omnibus facile ad obſeruandum eſt, quod in omnibus iſtis caſibus mutatio, qua de loquuntur ſcriptores, non in rerum ſubſtantia, ſed in qualitatibus duntaxat

καὶ ἀπ' ἐκείνου θαυμαστὰ γίνεται τὰ τελούμενα· ἐπεὶ καὶ τὸ θυσιαστήριον τοῦτο τὸ ἅγιον, ᾧ παρεστήκαμεν, λίθος ἐστὶ κατὰ τὴν φύσιν κοινός, οὐδὲν διαφέρων τῶν ἄλλων πλακῶν, αἳ τοὺς τοίχους ἡμῶν οἰκοδομοῦσι, καὶ καλλωπίζουσι τὰ ἐδάφη· ἐπειδὰν δὲ καθιερωθῇ τῇ τοῦ Θεοῦ θεραπείᾳ, καὶ τὴν εὐλογίαν ἐδέξατο, ἔστι τράπεζα ἁγία, θυσιαστήριον ἄχραντον, οὐκέτι παρὰ πάντων ψηλαφώμενον, ἀλλὰ μόνων ἱερέων, καὶ τούτων εὐλαβουμένων· ὁ ἄρτος πάλιν ἄρτος ἐστὶ τέως κοινός· ἀλλ' ὅταν αὐτὸν τὸ μυστήριον ἱερουργήσῃ, σῶμα Χριστοῦ λέγεταί τε καὶ γίνεται· οὕτως τὸ μυστικὸν ἔλαιον, οὕτως ὁ οἶνος, ὀλίγου τινὸς ἄξια ὄντα πρὸ τῆς εὐλογίας· μετὰ τὸν ἁγιασμὸν τὸν τοῦ πνεύματος ἑκάτερον αὐτῶν ἐνεργεῖ διαφόρως· ἡ αὐτὴ δὲ τοῦ λόγου δύναμις, καὶ τὸν ἱερέα ποιεῖ σεμνὸν καὶ τίμιον, τῇ καινότητι τῆς εὐλογίας τῆς πρὸς τοὺς πολλοὺς κοινότητος χωριζόμενον· χθὲς γὰρ καὶ πρώην εἷς ὑπάρχων τῶν πολλῶν καὶ τοῦ δήμου ἀθρόον, ἀποδείκνυται καθηγεμών, πρόεδρος, διδάσκαλος εὐσεβείας, μυστηρίων λανθανόντων μυσταγωγός· καὶ ταῦτα ποιεῖ, μηδὲν τοῦ σώματος ἢ τῆς μορφῆς ἀμειφθείς· ἀλλ' ὑπάρχων κατὰ τὸ φαινόμενον ἐκεῖνος, ὃς ἦν, ἀοράτῳ τινὶ δυνάμει καὶ χάριτι τὴν ἀόρατον ψυχὴν μεταμορφωθεὶς πρὸς τὸ βέλτιον.

(t) Leo ſerm. XIV. de paſſione p. 62.

facta fuerit. Aqua non est sanguis *CHRISTI* substantialiter & realiter, sed tantum symbolice & mystice. Neque homo in carnem *CHRISTI* per baptismum mutatur ratione vlla alia, quam qua viuum mystici corporis eius membrum redditur, participans spiritum, per quem ille ecclesiam suam, vt caput illius, moderatur ac gubernat. Vt adeo, quando veteres de diuina mutatione, siue transelementatione (nondum enim vocabulum *transsubstantiationis* notum erat) panis ac vini in eucharistia loquuntur, de mutatione in qualitatibus & potestate, non in substantia, vti heic in baptismo, interpretandi sint: siquidem omnia verba, quibus ad declarandam hanc mutationem vtuntur, similiter in aqua baptismi post consecrationem vera esse comprobantur.

§. V.

Quatenus istae preces consecrationis in ecclesia necessariae creditae sint.

Observandvm porro est, vt omnes errores deuitemus, quod quum veteres de absoluta quadam inuocandi *DEVM* ad aquas baptismi consecrandas necessitate loquuntur, non nouam quamdam precum formam ab ecclesia praescriptam, sed ipsam baptismi formam a *CHRISTO* institutam, intelligant, quam sacrosanctae *TRINITATIS* inuocationem esse recte arbitrantur. Quo sensu baptismus recte administrari nequit sine precibus pro aquae consecratione factis, tametsi, vrgente necessitate, sine addititiis ecclesiae precibus [u] peragi possit.

(u) Vid. Albertin. de eucharistia lib. I. c. V. p. 18. Respexisse veteres ad haec euangelica verba, *in nomine patris, & filii, & spiritus sancti*, dubium esse non potest, quum nullae sint aliae preces ad aquae consecrationem a domino institutae. Ad hanc generalem implicitamque inuocationem in primaeua euangelii simplicitate aquae sanctificationi hominisque sanctificationi abunde sufficientem amplificarunt & dilatarunt, preces primo concipientes pro aquae sanctificatione, deinde etiam alias pro baptismum suscipiente cum variis additamentis exoticorum rituum, cetera.

LIBRI

LIBRI VNDECIMI

CAPVT VNDECIMVM

DE DIVERSA RATIONE BAPTIZANDI PER IMMERSIONEM TRINAM, ET ADSPERSIONEM IN BAPTISMO CLINICORVM.

§. I.

Omnes baptizandi olim vestibus exuti.

HACTENVS omnia, quæ ipsum actum baptizandi antecessere, considerauimus, nunc in modum inquiremus, quo baptismus peractus fuerit, vtrum per omnimodam immersionem, an per adspersionem, quæ nunc generalior ecclesiæ consuetudo est. Non est dubium, quin vterque modus primario baptismi scopo satis respondeat, qui est, vt anima, non corpus, peccati ablutione purificetur. Adhuc autem veteres immersionem fortius ac viuidius repræsentare credebant mortem, sepulcrum ac resurrectionem CHRISTI, nec non mortem nostram, qua peccato morimur, ac resurrectionem nostram ad iustitiam. Et exuendi baptizandum consuetudo itidem repræsentabat officium deponendi corpus peccati, ad induendum nouum hominem, qui secundum DEVM conditus est ad iustitiam & sanctimoniam veram. Quam ob caussam modum baptizandi nudos per immersionem obseruabant, extremæ necessitatis casibus exceptis, vbi adspersione vtebantur, vt in baptismo clinicorum, vel in aquarum inopia. Homines vestibus exui consueuisse iam baptizandos, manifestum est partim ex iis, quæ de vnctione antea diximus, quippe quæ non solum in capite, sed in reliquis etiam corporis partibus perficiebatur; partim e disertis testimoniis, quæ hoc adfirmant; nec non ex modo baptizandi per immersionem, qui id necessario requirebat. CHRYSOSTOMVS loquens de baptismo, hominem heic esse nudum dicit, perinde ac *Adamum* in paradiso, sed tamen hoc cum discrimine: *Hic* [a] *nuditas*, inquit, *& illic nuditas. Sed illic quidem, quum peccasset, nudatus fuit, quoniam peccauit: heic autem nudatur, vt liberetur. Exuit tum ille gloriam, quam aliquando habuit. Nunc vete-*

(a) Chrysostom. homil. VI. in Coloss. p. 2358. (p. 200. edit. Francof.) ἐνταῦθα γυμνότης, κἀκεῖ γυμνότης· ἀλλ' ἐκεῖ μὲν ἁμαρτήσας ἐγυμνώθη, ἐπειδὴ ἥμαρτεν· ἐνταῦθα δὲ, ἵνα ἀπαλλαγῇ, γυμνοῦται· ἀπεδύσατο τότε τὴν δόξαν, ἣν εἶχεν ἐκεῖ-

rem exuit hominem: & priusquam adscendat, tam facile exuit quam vestimenta. AMBROSIVS [b] ait: *Nudi in seculo nascimur, nudi etiam accedimus ad lauacrum: vt nudi quoque & expediti ad cæli ianuam properamus. Quam autem incongruum & absurdum est, vt quem nudum mater genuit, nudum suscipit ecclesia, diues intrare velit cælum?* CYRILLVS HIEROSOLYMITANVS huius circumstantiæ [c] meminit, & simul eius reddit rationem, quando recens baptizatos ita adloquitur: *Statim vt ingressi estis (in interiorem baptisterii domum) vestem exuistis: quod quidem exuti hominis antiqui cum operibus suis imago fuit. Atque ita exuti, eratis nudi: imitantes & in hoc eum, qui in cruce nudatus fuerat, CHRISTVM: qua ille nuditate principatus & potestates huius seculi spoliauit, & magna confidentia in ligno de illis triumphauit. Quia in membis vestris delitescebant aduersaria virtutes, non licet vobis vestem illam veterem amplius ferre. Non eam dico, quæ sensibus percipitur: sed veterem hominem, erroneis corruptum desideriis: quem non licet animæ rursus induere, postquam semel exuerit: immo dicendum est cum sponsa CHRISTI, vt est in cantico canticorum: Exui vestem meam, quomodo rursus induam illam? O rem admirandam! nudi fuistis in conspectu omnium, & non vos pudebat. Reuera enim in hoc protoplasti Adami ferebatis exemplum, qui nudus in paradiso fuit, & tamen nullo adficiebatur pudore.* Ita quoque AMPHILOCHIVS in vita BASILII [d], de huius loquens baptismo, ait: *Surgens cum tremore, suis se vestibus spoliat, vnaque cum vestibus veterem exuit huminem.* Et ZENO

νος, ἀποδύεται σὺν τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον οὗτος, καὶ πρὶν ἢ ἐπιβῆναι, οὕτως εὐκόλως ἀποδύεται, ὥσπερ τὰ ἱμάτια.

(b) Ambros. serm. XX. (tom. V. p. 173. edit. Paris. MDCXLII.)

(c) Cyrill. catech. mystag. II. n. II. p. 284. Εὐθὺς οὖν εἰσελθόντες (εἰς τὸν ἐσώτερον οἶκον) ἀπεδύεσθε τὸν χιτῶνα· καὶ τοῦτο ἦν εἰκὼν τοῦ τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον ἀποδύεσθαι σὺν ταῖς πράξεσιν· ἀποδυθέντες γυμνοὶ ἦτε, μιμούμενοι καὶ ἐν τούτῳ τὸν ἐπὶ σταυροῦ γυμνωθέντα Χριστόν, καὶ τῇ γυμνότητι ἀπεκδυσάμενον τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας, καὶ μετὰ παῤῥησίας ἐν τῷ ξύλῳ θριαμβεύσαντα· ἐπειδὴ γὰρ τοῖς μέλεσι τοῖς ὑμετέροις ἐνεφώλευον αἱ ἀντικείμεναι δυνάμεις, οὐκ ἔτι φορεῖν ὑμῖν ἔξεστι τὸν παλαιὸν ἐκεῖνον χιτῶνα· οὐ τοῦτον πάντως λέγω τὸν αἰσθητόν, ἀλλὰ τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον, τὸν φθειρόμενον ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τῆς ἀπάτης· ὃν μὴ εἴη πάλιν ἐνδύσασθαι τῇ ἅπαξ τοῦτον ἀποδυσαμένῃ ψυχῇ, ἀλλὰ λέγειν κατὰ τὴν ἐν τῷ ᾄσματι τῶν ᾀσμάτων τοῦ Χριστοῦ νύμφην· ἐξεδυσάμην τὸν χιτῶνά μου, πῶς ἐνδύσομαι αὐτόν; ὢ θαυμασίου πράγματος· γυμνοὶ ἦτε ἐν ὄψεσι πάντων, καὶ οὐκ ᾐσχύνεσθε, ἀληθῶς γὰρ μίμημα ἐφέρετε πρωτοπλάστου Ἀδάμ, ὃς ἐν τῷ παραδείσῳ γυμνὸς ἦν, καὶ οὐκ ᾐσχύνετο.

(d) Amphiloch. vit. Basil. c. V. καὶ δὴ ἀναστὰς ἔντρομος, ἀποδιδύσκεται τὰ ἱμάτια, καὶ σὺν αὐτοῖς ἀληθῶς τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον.

VERO-

VERONENIS [e] homines baptiſmatis ſui commonefaciens, *Gaudete*, inquit, *in fontem quidem nudi demergitis, ſedætherea veſte veſtiti, mox candidati inde ſurgitis, quam qui non polluerit, regna cæleſtia poſſidebit.* ATHANASIVS in *inuectiua* ſua in *Arianos* inter alia crimina & hoc eis obiectat, quod ipſorum perſuaſu & inductu *Iudæi* pariter & ethnici in baptiſterium ingreſſi res adeo turpes in catechumenos, qui nudi ſteterint [f], perpetrarint, vt eas pudeat referre. Et ſimilis querela de *Petro* epiſcopo *Apamearum* in concilio *Conſtantinopolitano* ſub *Menna* [g] facta eſt, quod neophytos, ſiue recens baptizatos, ſine tunicis & calceamentis exſiſtentes, baptiſterio eiecerit. Quæ omnia ſatis ſuperque probant, homines tum baptizatos fuiſſe nudos, ſiue ad exemplum *Adæ* in paradiſo, ſiue ſeruatoris noſtri in cruce, ſiue ad ſignificandum, quod corpus peccati & veterem hominem cum operibus ſuis deponerent.

§. II.

Nulla heic exceptio vel mulierum vel infantium.

HAEC quidem praxis tam vniuerſalis fuit, vt nullam exceptionem, vel ratione teneritatis & mollitiei in infantibus, vel pudoris in ſexu femineo, factam legamus, niſi vel morbus, vel impotentia quædam vſitatam conſuetudinem migrari iuſſiſſet. CHRYSOSTOMVS locupletiſſimus huius conſuetudinis teſtis eſt. Scribens enim de illis, quæ inimici eius aduerſus ipſum magno ſabbatho, hoc eſt pridie paſchatis, crudeliter patrauerant, inter alias res tragicas ab ipſis commiſſas narrat, eos cum collecta manu militum in eccleſiam ingreſſos clerum omnem vi eieciſſe, multisque in baptiſterio interfectis, mulieres [h], quæ

(e) Zeno inuitat. II. ad bapt. bibl. patr. tom. II. p. 442.

(f) Athan. ep. ad orthodox. tom. I. p. 946. (p. 113. f. edit. Pariſ. MDCXCVIII.) εἰς δὲ τὸ ἁγι[illegible] βαπτιστήριον· φεῦ τῆς τόλμης· οἱ κυριοκτόνοι Ἰουδαῖοι, καὶ οἱ ἄθεοι ἐθνικοὶ ἀφυλάκτως εἰσερχόμενοι, τοιαῦτα αἰσχρὰ διεπράττοντο καὶ ἐλάλουν γυμνοῦντες ἑαυτοὺς, ὡς αἰσχύνεσθαι καὶ λέγειν αὐτά. In ſacrum baptiſterium, pro facinus, dominicidæ iudæi & athei ethnici temere ingreſſi, res adeo turpes perpetrarant, ac ſe ipſos nudantes tam obſcœna protulere verba, vt ea pudeat referre. (Not. Heic nihil de *nudis* catechumenis.)

(g) Concil. Conſtant. act. I. p. 53. edit. Crab. Quum eſſemus in baptiſterio neophytarum, ſine tunicis & calceamentis exſiſtentium, venit epiſcopus noſter Petrus & eiecit nos foras vna cum neophytis &c.

(h) Chryſoſt. ep. I. ad Innocent. p. 680. (tom. IV. opp. p. 596. edit. Francof.) ἀθρόον

per

per illud tempus se exuissent, vt baptizarentur, tanto metu perculisse, vt nudæ aufugerent, neque illis concessum fuisse, vt se velarent, sicut mulieres honestas deceat. Cum infantibus ita quoque comparatum fuisse, ex consuetudine immergendi, quæ per plura sæcula in ecclesia durauit, manifestum est; nec non ex eo, quod de infantibus speciatim in *ordine Romano* [i] & *sacramentario* GREGORII perhibetur, quod, post quam sacerdos sub trina mersione eos baptizarit, vestiri, & ad pontificem adduci debeant, vt confirmentur. Hoc ipsum enim illos antea ad baptismum suscipiendum nudos & inuestes fuisse arguit.

§. III.

Res tamen ita instituta, vt ne quid in decentiam peccaretur.

VERVMTAMEN, ne quod indecentiæ vitium in tam sancta actione conspiceretur, duo speciatim per antiquas regulas sancita erant. 1.) Vt viri ac mulieres separatim baptizarentur. Quem in finem baptisteria plerumque in duo diuisa erant conclauia, alterum pro viris, pro feminis alterum, quemadmodum ex AVGVSTINO [k] alio loco [l] ostendimus. Vel etiam alio tempore viri, alio mulieres baptizabantur, vti ex *ordine Romano*, *sacrmmentario* GREGORII, ALBINO FLACCO, aliisque scri-

στρατιωτικὸν πλῆθος αὐτῷ τῷ μεγάλῳ σαββάτῳ, πρὸς ἑσπέρας λοιπὸν τῆς ἡμέρας ἐπιγινομένης, ταῖς ἐκκλησίαις ἐπεισελθὸν, τὸν κλῆρον ἅπαντα τὸν σὺν ἡμῖν πρὸς βίαν ἐξέβαλον, καὶ ὅπλοις τὸ βῆμα περιεστοίχιστο· καὶ γυναῖκες τῶν ἐκκλησίων οἴκων πρὸς τὸ βάπτισμα ἀποδυσάμεναι κατ' αὐτὸν τὸν καιρὸν γυμναὶ ἔφυγον ὑπὸ τοῦ φόβου τῆς χαλεπῆς ταύτης ἐφόδου· οὐδὲ τὴν πρέπουσαν γυναιξὶν εὐσχημοσύνην συγχωρούμεναι περιθέσθαι. Ipso magno sabbatho collecta manus militum, ad vesperam diei in ecclesias ingressa clerum omnem, qui nobiscum erat, vi eiecit, & armis sanctuarium vndique obsedit. *Mulieres* quoque sacrarum ædium, *quæ* per illud tempus *se exuerant*, *vt baptizarentur*, metu grauis istius incursus *nudæ* aufugerunt. Neque enim concedebatur, vt se velarent, sicut mulieres honestas decet.

(i) Gregor. Sacram. de bapt. infant. Baptizat eum sacerdos sub trina mersione &c. Et vestitur infans. Id. Ordo Roman. cap. de die sabbathi S. Paschæ. Quum vestiti fuerint infantes, pontifex confirmet eos. Vid. Athanas. de parabol. euangel. quæst. XCII. e tat infra sub litt. (t)

(k) August. de ciuit. Dei lib. XXII. c. VIII. tom. V. p. 1343. Admonetur in somnis appropinquante pascha, vt in *parte feminarum* obseruanti *baptisterium*, quæcumque illi baptizatæ primitus occurrisset, eumdem locum signo Christi signaret.

(l) Lib. VIII. c. VII. §. I. vol. III. p. 253. litt. (g)

ptori-

ptoribus obseruat VOSSIVS [m]. 2.) Erat olim diaconissarum ordo in ecclesia & præcipua quædam officii earum pars, feminis in baptismo adsistere, (vbi decori seruandi caussa ad exuendum eis vestes adhibebantur) atque omnia ita instituere, vt vniuersus actus cum omni decentia, tantæ eius sanctitati conveniente, perageretur. De quibus omnibus idonea testimonia in libro quodam superiore [n] attulimus, quæ heic nihil attinet repetere.

§. IV.

Baptismus plerumque per immersionem factus.

HOMINES sic depositis vestibus communiter per vniuersi corporis immersionem baptizabantur, idque ad repræsentandam mortem, sepulchrum ac resurrectionem *CHRISTI*; nec non ad significandum hoc ipso, quod peccato morerentur, eiusque potestate abolita, ad nouam vitam resurgerent. Sunt loca bene multa in epistolis *Paulinis*, quæ ad hanc consuetudinem manifesto respiciunt, Rom. VI, 4. *Consepulti sumus ei per baptismum in mortem: vt sicut suscitatus est CHRISTVS ex mortuis in gloriam patris, ita & nos noua vita ambulemus.* Ita quoque Col. II, 12. *CHRISTO consepulti estis per baptismum, per quem etiam cum eo suscitati estis, per fidem efficacis illius virtutis Dei, qui suscitauit eum ex mortuis.* Et vt hæc archetypa & apostolica praxis fuit, ita vniuersalis ecclesiæ consuetudo per plura sæcula ex iisdem symbolicis rationibus mansit, ex quibus primum ab apostolis fuit adhi-

(m) Voss. de bapt. disput. I. p. 35. 36. Alia ratione consulebatur muliebri verecundiæ. Nam viri separatim a feminis baptizabantur. - - Ordo Romanus cap. de sabbatho sancto: *Deinde presbyteri, aut diaconi etiam, si necesse fuerit, & acolythi, induentes se vestibus mundis, vel candidis, ingrediuntur in fontem intro in aquam, & baptizantur primum masculi, deinde feminæ.* Idem colligi potest ex Gregorii magni sacramentario: in quo *ordo* ad catechumenum faciendum talis præscribitur: *Quum venerint ad ecclesiam, recitantur eorum nomina, & sicut masculi ad dextram, feminæ vero ad sinistram.* Postea oratio commemoratur; prius, quæ super masculos, exinde quæ super femellas habetur. Similiter Albinus Flaccus lib. de diuin. offic. de sabbatho S. Paschæ: *Post horam denique tertiam sabbatho præparantur ad ecclesiam, qui baptizandi sunt, simul cum patrinis & matrinis, & ordinantur ab acolytho, masculi ad dexteram, feminæ ad sinistram.*

(n) Lib. II. c. XXII. §. VIII. vol. I. p. 352.

bita. *Constitutionum apostolicarum* auctor [*o*] ait: *Baptismus in mortem IESV datur, & aqua adhibetur pro sepultura.* CHRYSOSTOMVS resurrectionem ex hac praxi demonstrat. Nam *Baptizari* [*p*], inquit, *& demergi, deinde sursum remeare & emergere est symbolum seu signum descensus ad inferos, & ex eo adscensus. Quamobrem Paulus quoque baptismum sepulchrum vocat, dicens: Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem. Ex eo autem futurum quoque facit credibile, corporum, inquam, resurrectionem. Est enim longe maius peccata delere, quam corpus suscitare*, cetera. Et alio loco [*q*]: *In aqua tamquam sepulchro caput immergentibus nobis vetus homo sepelitur, & deinde emergentibus nouus resurgit inde.* CYRILLVS HIEROSOLYMITANVS [*r*] hoc ipsum effusionis spiritus sancti super apostolos imaginem facit. *Vt enim is, qui mergitur in aquas & baptizatur, vndique ab aquis circumdatur; sic & illi (apostoli) a spiritu baptizati sunt perfecte. Sed aqua quidem exterius circumdat, spiritus autem interiorem animam abluit incomprehensibiliter.* Concilium *Toletanum* quartum priori rationi insistit [*s*]; *In aquis mersio quasi ad infernum descensio est: Et rursus ab aquis emersio resurrectio est.* Atque ita AMBROSIVS [*t*] id interpretatur; *Interrogatus es*, inquiens, *Credis in Deum, patrem*

(*o*) Constit. apost. lib. III. c. XVII. *Ἔστι τοίνυν τὸ μὲν βάπτισμα εἰς τὸν θάνατον τοῦ Ἰησοῦ διδόμενον· τὸ δὲ ὕδωρ, ἀντὶ ταφῆς.*

(*p*) Chrys. hom. XL. in 1 Cor. p. 689. (p. 452. d. ed. Francof.) *Τὸ γὰρ βαπτίζεσθαι καὶ καταδύεσθαι, εἶτα ἀνανεύειν, τῆς εἰς ᾅδου καταβάσεώς ἐστι σύμβολον, καὶ τῆς ἐκεῖθεν ἀνόδου· διὸ καὶ τάφον τὸ βάπτισμα ὁ Παῦλος καλεῖ λέγων, Συνετάφημεν οὖν αὐτῷ διὰ τοῦ βαπτίσματος εἰς τὸν θάνατον· ἀπὸ τούτου καὶ τὸ μέλλον ἀξιόπιστον ποιεῖ, τῶν σωμάτων λέγω τὴν ἀνάστασιν· τοῦ γὰρ σῶμα ἀναστῆσαι πολλῷ μεῖζον τὸ ἁμαρτήματα ἀφανίσαι.*

(*q*) Chrysost. in Io. III, 5. hom. XXV. p. 656. (hom. XXIV. p. 157. b.) *καθάπερ ἔν τινι τάφῳ, τῷ ὕδατι καταδυόντων ἡμῶν τὰς κεφαλὰς, ὁ παλαιὸς ἄνθρωπος θάπτεται, καὶ καταδὺς κάτω κρύπτεται ὅλος καθάπαξ· εἶτα ἀνανευόντων ἡμῶν, ὁ καινὸς ἄνεισι πάλιν.*

(*r*) Cyrill. catech. XVII. n. VIII. p. 247. *ὥσπερ γὰρ ὁ ἐνδύνων ἐν τοῖς ὕδασι, καὶ βαπτιζόμενος πανταχόθεν ὑπὸ τῶν ὑδάτων περιβάλλεται· οὕτω καὶ ὑπὸ τοῦ πνεύματος ἐβαπτίσθησαν ὁλοτελῶς· ἀλλὰ τὸ μὲν ὕδωρ ἔξωθεν περιχεῖται, τὸ δὲ πνεῦμα καὶ τὴν ἔνδοθεν ψυχὴν βαπτίζει ἀπαραλείπτως.*

(*s*) Concil. Tolet. IV. c. VI. (tom. V. conc. p. 1707.)

(*t*) Ambros. de sacram. lib. II. c. VII.
Add. quoque Tertull. de bapt. c. II. Homo *in aquam demissus* & inter pauca verba tinctus, non multo vel nihilo mundior resurgit.
Paulin. epist. XII. ad Seuerum:
Mira Dei pietas! peccator *mergitur vndis.*

omni-

omnipotentem? Dixisti, Credo, & mersisti, hoc est, sepultus es. Ex EPIPHANIO quoque & aliis auctoribus apparet, quod plerique hæreticorum, qui baptisma retinuerunt, ritum demergendi in aqua etiam retinuerint. EPIPHANIVS [u] *Ebionitas* baptismum more in ecclesia vsitato suscepisse, quotidianum autem ei baptismum addidisse, dicit. Ita *Marcionitæ* multis erroribus circa baptismum tenebantur: nolebant illi baptizare nisi virgines [x], viduas & cælibes; neque semel, sed tertio [y] illos baptismo initiabant; aliosque errores de illo inuehebant: nihilo secius tamen baptismi, quos administrabant, hac in re baptismo ecclesiæ conformes erant, vt per demersionem in aqua peragerentur, vti TERTVLLIANVS [z] de illis testatur. Alii

Nyssen. de bapt. Christi tom. III. p. 372. b. ἐπὶ τὸ συγγενὲς τῆς γῆς στοιχεῖον τὸ ὕδωρ ἐρχόμενοι, ἐκείνῳ ἑαυτοὺς ἐγκρύπτομεν, ὡς ὁ σωτὴρ τῇ γῇ· καὶ τρίτον τοῦτο ποιήσαντες, τὴν τριήμερον ἑαυτοῖς ἀναστάσεως χάριν ἐξεικονίζομεν, Ad terræ cognatum elementum aquam venientes, in illa, sicuti seruator in terra, nos abscondimus, idque quum ter simul fecimus, triduo peractam nobis resurrectionis gratiam effingimus.

Athanas. de parabolis quæst. XCIV. tom. II. p. 423. (quæst. XCII. p. 327. edit. Paris. MDCXCVIII.) ὥσπερ ὁ χριστὸς ἀπέθανε, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀνέστη, καὶ ἡμεῖς ἐν τῷ βαπτίσματι θνήσκοντες ἀνιστάμεθα· τὸ γὰρ καταδῦσαι τὸ παιδίον ἐν τῇ κολυμβήθρᾳ τρίτον καὶ ἀναδῦσαι, τοῦτο δηλοῖ τὸν θάνατον, καὶ τὴν τριήμερον ἀνάστασιν τοῦ χριστοῦ. Sicut Christus mortuus est & tertia die resurrexit; sic & nos in baptismo morientes, resurgimus. Nam quod infantem *ter in piscinam immergimus, & ter educimus*, id mortem Christi & post triduum resurrectionem significat.

(u) Epiphan. hæres. XXX. n. II. προσέθετο γὰρ τὸ παρατηρεῖσθαι ἅπτεσθαί τινων τῶν ἀλλοεθνῶν, καθ' ἑκάστην δὲ ἡμέραν, εἴ ποτε γυναικὶ συναφθείη, καὶ ἀπ' αὐτῆς ἀναστῇ, βαπτίζεσθαι ἐν τοῖς ὕδασιν' εἴ που δὲ ἂν εὐποροίη, ἢ θαλάσσης, ἢ ἄλλων ὑδάτων. Nam & hoc adiecit, vt ab externorum hominum tactu sese contineret, vtque *diebus singulis*, quoties mulierem attigisset, ab eiusque complexu surgeret, *aqua se proluerет*, sicubi eius esset copia, marinæ videlicet aut alterius generis.

Ibid. num. XVI. Βάπτισμα δὲ καὶ αὐτοὶ λαμβάνουσι χωρὶς ὧν καθ' ἡμέραν βαπτίζονται. Baptismo quoque præter quotidianum illum initiantur.

(x) Tertull. contr. Marcion. lib. I. c. XXIX. Non tinguitur apud illum caro nisi virgo, nisi vidua, nisi cælebs, nisi diuortio baptismum mercata.

(y) Epiph. hæres. XLII. n. III. οὐ μόνον παρ' αὐτῷ ἓν λουτρὸν δίδοται, ἀλλὰ καὶ ἕως τριῶν λουτρῶν &c.

(z) Tertull. contr. Marcion. lib. I. c. XXVIII. Lauat hominem, numquam apud se coinquinatum: & in hoc totum salutis sacramentum, carnem *mergit* exsortem salutis.

hæretici, vt *Valentiniani*, eodem TERTVLLIANO perhibente, baptiſmo aquæ baptiſmum ignis [*a*] addebant. Non autem eos audimus accuſari, quod primum baptiſmum ſuum aliter ac per immerſionem dederint. Vni hæretici, quibus huiusmodi mutatio imputatur, *Eunomiani* ſunt, *Arianorum* propago, quos baptizantes usque ad pectus aqua madefeciſſe, reliquis autem partibus tamquam exſecrandis aquam adhibere prohibuiſſe, auctor eſt THEODORETVS [*b*]. Præpoſtera autem ratione eos baptizaſſe, nimirum capite demerſo pedibus in ſublime porrectis, EPIPHANIVS [*c*] narrat. Quod genus hominum *Hiſtopedes* ſiue *Pederecti* vocantur. Vnde eruditus GOTHOFREDVS [*d*] coniicit, quod in lege quadam *Theodoſii*, vbi nunc legitur *Eunomiani ſpadones*, legendum ſit *Eunomiani hiſtopedes*, quod homines ſignificat de pedibus capite deorſum ſuſpenſos, vti ille ex PAVSANIA, POLLVCE, HESYCHIO, HARPOCRATIONE

(*a*) Tertull. carm. contr. Marcion. lib. I. c. VII.

Namque Valentino Deus eſt inſanus, & æuo
Triginta tribuit cælos, patremque profundum.
Bis docuit tingui transducto corpore flamma.

(*b*) Theodoret. hæret. fab. lib. IV. c. III. βαπτίζοντες δὲ μέχρι τῶν στέρνων τῷ ὕδατι δεύουσι, τοῖς δὲ ἄλλοις μερέσι τοῦ σώματος ὡς ἐναγέσι προσφέρειν τὸ ὕδωρ ἀπαγορεύουσιν.

(*c*) Epiph. hæreſ. LXXVI. Anomæorum p. 992. ὅτι κατὰ κεφαλῆς τοὺς ἀναβαπτιζομένους βαπτίζει, καὶ τοὺς πόδας ἄνω, καὶ τὴν κεφαλὴν κάτω

(*d*) Gothofr. in codic. Theodoſ. lib. XVI. tit. V. de hæreticis leg. XVII. Dudum eſt, quum in ea Theodoſii magni conſtitutione vox illa *ſpadones* demenda ſuſpecta mihi videri cœpit. Et ſane, vt optima, ita elegantiſſima codicis Theodoſiani editio Pariſienſis ad marginem illius legis ex M. S. exhibet. *Hiſpadones* pro quo vulgata *Spadones* detracto *Hi*; Qua ſimili ἀφαιρέσει & *Spania* alias pro *Hiſpania*: *Stericæ* mulieres pro *hyſtericis*: *Thynia* pro *Bithynia* Iſidoro aliaque his ſimilia. Ea vero lectio ad veram tandem deduxiſſe me videtur: Legam enim *Hiſtapodes* vel *Hiſtopodes*. Eunomiani ſcilicet, quum & alias de baptiſmatis inter alia iteratione inter hæreticos cenſerentur, quod oſtendit Epiphanius - - illo ſane vel maxime inter alia notabiles erant, quod quos e catholicis vel hæreticis Arianis etiam, ad ſectam ſuam concedentes, rebaptizarent, *capite demerſo*, (κατωκάρα dicunt græci) *pedibus ſurſum verſis*, & vt loquitur Prudentius, de Petri martyrio agens, *ſola verſi in acumen*, vna immerſione baptizabant, - - ἵστημι vel ἱστάω in voce ἱστόποδος vel ἱστάποδες non ſignificat *ſtare*, inſiſtere pedibus, verum *erigi* in pedes: vnde & ἱστὸς παρὰ τὸ στῆσαι: & ἱστὸς, ὀρθὸν ξύλον *erectum lignum*: - vide Pauſaniam, Pollucem, Dionyſium, Euſtathium, Heſychium, Harpocrationem & Etymologicum.

aliis-

aliisque auctoribus demonstrat. Vt adeo hi soli ex omnibus veteris ecclesiæ hæreticis fuerint, qui hunc morem baptizandi per totius corporis demersionem in aqua reiecerunt.

§. V.

Adspersio tamen in casibus quibusdam extraordinariis permissa.

EQVIDEM ecclesia hanc regulam tam studiose obseruabat, vt nullam exceptionem in ordinariis casibus, ne quidem in baptismo infantium, admissam legamus. Ex *ordine* enim *Romano* & *sacramentario* GREGORII apparet, quod infantes æque ac alii per immersionem baptizati sint, & regulæ ecclesiæ, nisi aliquod periculum subesset, id adhuc requisiuerint. In duobus tamen casibus mitigatio huius regulæ fuit admissa. 1. Si quis ægrotaret, & in extremo vitæ periculo versaretur. Heic excellens illa regula: *Misericordiam volo, & non sacrificia*; semper locum habere permittebatur. Hinc contra baptismum clinicorum, hoc est baptismum per adspersionem ægrotis in lecto datum, numquam vt illegitimum & imperfectum disputatum est, etiamsi leges quædam factæ essent, quibus sic baptizati ab adscendendo ad dignitates ecclesiasticas prohiberentur. Nam si quis ex neglectu quodam baptismum suum ad morbum distulisset, ecclesia pro prudentia ac disciplina sua (quod hæc dilatio vitium erat, in quod illa numquam non inuehebatur) consultum ducebat, istiusmodi homini ordinationis negare priuilegium, quemadmodum aptiore loco [e] ostendimus. Verumtamen nullo vmquam tempore istiusmodi baptismum irritum, vel imperfectum declarare ausa est, quod ad actionis essentiam siue substantiam attinet. Mota fuit tempore CYRILLI hæc ipsa quæstio a quibusdam, nec non quæstio de baptismo hæreticorum: CYPRIANVS autem, qui contra valorem baptismi hæreticorum sententiam suam dixit, hac in re nihil dubitat, sed argumenta ad comprobandum istiusmodi baptismum clinicorum, per adspersionem administratum, exhibet, omnes necessarias veri baptismatis conditiones eum habere, demonstrans. Etsi enim res cum *Nouatiano* ita se habebat, qui aqua baptismi non lotus sed tantum perfusus fuerat in infirmitate; CYPRIA-

(e) Lib. IV. c. III. n. XI. vol. II. pag. 136.

NVS [f] tamen legitimum christianum habendum eum esse iudicabat. Verba illius hac de re ad *Magnum* sic habent: *Quaesisti, fili carissime, quid mihi de illis videatur, qui in infirmitate & languore gratiam Dei consequuntur, an habendi sint legitimi christiani, eo, quod aqua salutari non loti sint, sed perfusi. Qua in parte nemini verecundia & modestia nostra praeiudicat, quo minus vnusquisque quod putat, sentiat, & quod senserit, faciat. Nos, quantum concipit mediocritas nostra, aestimamus, in nullo mutilari & debilitari posse beneficia diuina, nec minus aliquid illic posse contingere, vbi plena & tota fide & dantis & sumentis accipitur, quod de diuinis muneribus hauritur. Neque enim sic in sacramento salutari delictorum contagia, vt in lauacro carnali & saeculari sordes cutis & corporis abluuntur, vt aphronitis, & ceteris quoque adiumentis, & solio & piscina opus sit, quibus ablui & mundari corpusculum possit. Aliter pectus credentis abluitur, aliter mens hominis per fidei merita mundatur. In sacramentis salutaribus, necessitate cogente, & Deo indulgentiam suam largiente, totum credentibus conferunt diuina compendia.* Hanc legitimam adspergendi rationem in istiusmodi casibus ex his verbis Dei apud *Ezechielem* prophetam cap. XXXVI, 25. probat: *ADSPERGAM super vos aquam mundam, mundabimini ab omnibus immunditiis vestris, & ab omnibus simulacris vestris emundabo vos, & dabo vobis cor nouum, & spiritum nouum dabo in vobis.* Item in Numeris cap. XIX. 19. 20. *Et homo, qui fuerit immundus, vsque ad vesperam, hic purificabitur die tertio & die septimo, & mundus erit. Si autem non fuerit purificatus die tertio & die septimo, non erit mundus, & exterminabitur anima illa de Israël, quoniam AQVA ADSPERSIONIS non est super eam sparsa.* Nec non ex aliis locis Num. VIII, 7. c. XIX. 12. 13. Quibus recitatis sic pergit: *Vnde apparet, adspersionem quoque aquae, instar salutaris lauacri obtinere; & quando haec in ecclesia fiunt, vbi sit & dantis & accipientis fides integra, stare omnino & consummari ac perfici posse maiestate domini & fidei veritate.* Et hinc reprehendit eos, qui hos christianos vocare nolint, sed *clinicos* per conuicium dicant. *Quod quidam,* inquit, *eos salutari aqua & fide legitima Christi gratiam consequutos, non christianos sed clinicos vocant, non inuenio, vnde hoc nomen adsumant, nisi forte, qui plura & secretiora legerunt apud Hippocratem vel Soranum,*

(f) Cyprian. epist. LXXVI. (LXIX.) ad Magnum (p. 297. sin. edit. Fell. Amstelod. MDCC.)

κλινικοὺς

κλινικοὺς istos deprehenderunt. Ego enim, qui clinicum de euangelio novi, scio paralytico illi, & debili per longa aetatis curricula in lecto iacenti, nihil infirmitatem suam obfuisse, quo minus ad firmitatem caelestem plenissime perueniret: nec tantum indulgentia dominica excitatum de grabato esse, sed ipsum grabatum suum reparatis & vegetatis viribus sustulisse. Et idcirco, quantum fide concipere, & sentire nobis datur, mea sententia haec est; vt christianus iudicetur legitimus, quisquis fuerit in ecclesia, lege & iure fidei, diuinam gratiam consequutus, cetera. Porro ex antiquis canonibus, qui de illis loquuntur, apparet, quod ordines ecclesiastici tantum illis negentur, non nomen christianorum. *Concilium Neocaesareense* [g], vrgente necessitate vel propter insigne eorum meritum, ordinari eos permittit, vti *Nouatiano* ex grauibus rationibus, & ob spes, quas de ipso sibi conceperat ecclesia, contigit, quemadmodum ex epistola CORNELII narrat EVSEBIVS [b]. Concilium *Laodicense* [i] eos, si conualuerint, symbolum fidei ediscere iubet, sed rebaptizandos esse non dicit. Et ex concilio *Antissiodorensi* [k] ap-

(g) Concil. Neocaesar. c. XII. (tom. I. conc. p. 1484.) Ἐὰν νοσῶν τις φωτισθῇ, εἰς πρεσβύτερον ἄγεσθαι οὐ δύναται· Οὐκ ἐκ προαιρέσεως γὰρ ἡ πίστις αὐτοῦ, ἀλλ' ἐξ ἀνάγκης· εἰ μὴ τάχα διὰ τὴν μετὰ ταῦτα αὐτοῦ σπουδὴν καὶ πίστιν, καὶ διὰ σπάνιν ἀνθρώπων. Si quis aegrotans fuerit illuminatus, non potest in presbyterum euehi. Fides enim eius non est ex instituto, sed ex necessitate: nisi forte propter consequens eius studium & fidem hominumque raritatem.

(b) Euseb. lib. VI. c. XLIII. καταλιπὼν γὰρ ὁ λαμπρὸς οὗτος τὴν ἐκκλησίαν τοῦ θεοῦ, ἐν ᾗ πιστεύσας κατηξιώθη τοῦ πρεσβυτερίου κατὰ χάριν τοῦ ἐπισκόπου, τοῦ ἐπιθέντος αὐτῷ χεῖρας εἰς πρεσβυτερίου κλῆρον· ὃς διακωλυόμενος ὑπὸ παντὸς τοῦ κλήρου, ἀλλὰ καὶ λαϊκῶν πολλῶν· ἐπεὶ μὴ ἐξὸν ἦν τὸν ἐπὶ κλίνης διὰ νόσον περιχυθέντα, ὥσπερ καὶ οὗτος, εἰς κλῆρόν τινα γενέσθαι, ἠξίωσε συγχωρηθῆναι αὐτῷ τοῦτον μόνον χειροτονῆσαι. Cum egregius ille vir ecclesiam Dei reliquisset, in qua post susceptum baptismum presbyteri gradum fuerat consequutus, idque per gratiam episcopi, qui manus illi imponens eum ad presbyterorum ordinem euexit. Cui quum vniuersus clerus multique ex populo refragarentur, eo quod non liceret, quemquam ex iis, qui vrgente vi morbi in lectulo, perinde ac ille, perfusi fuissent, in clerum adsumi; postulauit ab iis episcopus, vt hunc solum ordinari a se paterentur.

(i) Concil. Leodic. can. XLVII. (tom. I. concil. p. 1505.) Ὅτι δεῖ τοὺς ἐν νόσῳ παραλαμβάνοντας, ἐκμανθάνειν τὴν πίστιν, καὶ γινώσκειν, ὅτι θείας δωρεᾶς κατηξιώθησαν. Quod oportet eos, qui in morbo baptismum accipiunt, & deinde resurgunt, fidem ediscere, & nosse, quod diuino munere digni habiti sint.

(k) Concil. Antissiodor. can. XVIII. Non licet absque paschae solemnitate vllo

paret,

paret, quod hi clinici quolibet tempore, necessitate exigente, baptizari potuerint, solemnem festiuitatem exspectare nonobligati. Vt adeo multa eis indulta fuerint, quæ per ordinarias ecclesiæ regulas non licuerunt. 2. Adspersio loco immersionis acceptabatur, si difficilibus rei christianæ temporibus non satis aquarum procurari posset. Exempli caussa, si quis martyr in carcere baptizandus erat, vel alium quemcumque in eiusmodi coarctatione baptizare necessum habebat. Ita in antiquis sancti *Laurentii* actis, WALAFRIDO STRABONI [*l*] memoratis, militem quemdam, *Romanum* nomine, vrceo aquæ ab ipso baptizatum esse legimus. Et iterum, *Lucillus* quidam ab eodem martyre aquam super caput [*m*] fundente, baptizatus dicitur. Verum, vt ambo hi casus fuerunt extraordinarii, ita solum ostendunt, quatenus ecclesia ab hac lege absoluere quempiam ex rationibus necessitatis vel caritatis potuerit, non quænam vsitata eius & ordinaria praxis fuerit. Sunt ex viris doctis [*n*], qui TERTVLLIANVM ad permissam in casibus extraordinariis adspersionem adludere putant, quando de hominibus baptismum sine vera pœnitentia suscipere gestientibus loquens, *Quis enim tibi*, inquit, *tam infidæ pœnitentiæ viro* [*o*] *adsperginem vnam cuiuslibet aquæ commodabit.* Forte etiam GREGORIVS NYSSENVS huc respicit in famosa illa historia, quam de iuuene quodam, *Archia* nomine, refert, quod quum, neglecta baptismum recipiendi opportunitate, in subitæ mortis periculum incidisset, nec vllam baptismi obtinendi spem haberet, quam maxima potuerit voce, exclamarit: *Montes* [*p*] *& syluæ baptizate, arbores &*

tempore baptizare, nisi illos, quibus mors vicina est, quos grabatarios dicunt.

(*l*) Acta Laurent. apud Surium tom. IV. Vnus ex militibus, Romanus nomine, vrceum adferens cum aqua opportunitatem captauit, qua eam offerret b. Laurentio, vt baptizaretur.
Strabo de rebus eccles. c. XXVI. Notandum, non solum mergendo, verum etiam desuper fundendo, multos baptizatos fuisse, & adhuc posse ita baptizari, si necessitas sit, sicut in passione b. Laurentii quemdam vrceo allato legimus baptizatum.

(*m*) Acta ibid. Quum exspoliasset eum, fudit aquam super caput eius.

(*n*) Vid. Beuereg. not. in can. apost. L. p. 30. Quin etiam ipse quoque Tertullianus huc adludere videtur, vbi ait: *Quis enim tibi* cet.

(*o*) Tertull. de pœnit. c. VI.

(*p*) Nyssen. de bapt. (tom. II. p. 220.) *Πεσὼν δὲ καὶ πρὸς θάνατον ἰλιγγιώμενος, ὡς*

rupes

rupes, & fontes date gratiam: & his vocibus editis ex lethali vulnere in hostium manibus vitam finierit. Huic homini similes esse eos quoque dicit, qui a morbis repente opprimantur: momento temporis acriter eos quærere, vasa, aquam, sacerdotes, sermonem, qui præparet ad gratiam, quem vsus quidem postulet, interrumpat autem morbus. Hæc innuere videntur, quod illiusmodi adspersio, quam quis ægrotans habere potuit, in extremæ necessitatis casibus pro salutari baptismo habita fuerit; & quod hæc quorumdam fuerit infelicitas, quod eam in ipsa mortis hora habere non potuerint, quam ecclesia, tamquam vltimum refugium in talibus extraordinariis casibus, concesserit.

§. VI.

Trina immersio vniuersalis ecclesiæ praxis per aliquot sæcula. Illius rationes.

Observandvm autem porro est, quod baptismus non tantum per demersionem in aqua administratus, sed demersio etiam ter facta sit. TERTVLLIANVS hac de re, tamquam cærimonia [q] ætate sua generatim vsitata, loquitur; *Non semel,* inquiens, *sed ter, ad singula nomina, in personas singulas tinguimur.* Idem illud a BASILIO [r], HIERONYMO [s], & personato DIONYSIO [t] adseritur, qui similiter id factum esse dicunt,

εἶχε δυνάμεως, ἀνεβόα· καὶ γὰρ ἦν τῶν ἀμυήτων· ὄρη καὶ νάπαι βαπτίσατέ με, δένδρα καὶ πέτραι καὶ πηγαὶ δότε τὴν χάριν· καὶ ταῖς εἰρημέναις φωναῖς ταύταις ἐπελεύτησεν. - - παραπλήσιοι δὲ τούτῳ καὶ οἱ παρὰ τῶν νόσων ἀθρόως πιεζόμενοι. - - πάντα ἐν ῥοπῇ καιροῦ ὀξέως ζητεῖται, τὰ σκεύη, τὸ ὕδωρ, ὁ ἱερεύς, ὁ λόγος ὁ πρὸς τὴν χάριν προευτρεπίζων.

(q) Tertull. contr. Prax. c. XXVI.

(r) Basil. de spirit. S. c. XXVII. Τὸ δὲ τρὶς βαπτίζεσθαι τὸν ἄνθρωπον, πόθεν; *Ter immergi* hominem; vnde ex scriptura haustum?

(s) Hieron. adu. Lucifer. c. IV. Multa alia, quæ per traditionem in ecclesiis obseruantur, auctoritatem sibi scriptæ legis vsurpauerunt, velut *in lauacro ter caput mergitare* &c.

(t) Dionys. de hierarch. ecclesf. c. II. p. 254. Ὁ ἱεράρχης ἄνωθεν ἑστηκώς, ἀναβοησάντων πάλιν ἐπὶ τοῦ ἱεράρχου κατὰ τὸ ὕδωρ τὸ ὄνομα τοῦ τελουμένου τῶν ἱερέων, τρὶς μὲν αὐτὸν ὁ ἱεράρχης βαπτίζει, ταῖς τρισὶ τοῦ τελουμένου καταδύσεσι καὶ ἀναδύσεσι τὴν τριστὴν τῆς θείας μακαριότητος ἐπιβοήσας ὑπόστασιν. Pontifex superne adstans, vbi sacerdotes secundum aquas, versus pontificem initiandi nomen proclamarunt; *ter eum immersit, sub ternam istam immersionem atque emersionem* tres diuinæ beatitudinis personas inuocando.

ad distinctam cuiusque personæ in sacrosancta TRINITATE mentionem. AMBROSIVS [u] hunc ritum omnium accuratissime describit; *Interrogatus es*, inquit, *Credis in Deum, patrem omnipotentem? Dixisti, Credo, & mersisti, hoc est, sepultus es. Iterum interrogatus es, Credis in dominum nostrum Iesum Christum? Dixisti, Credo, & mersisti. Ideo & Christo es consepultus. Qui enim Christo consepelitur, cum Christo resurgit. Tertio interrogatus es: Credis & in spiritum sanctum? Dixisti, Credo. Tertio mersisti, vt multiplicem lapsum superioris ætatis absolueret trina confessio.* Duæ plerumque rationes pro hac praxi adferuntur. Prima quidem, vt triduanam *CHRISTI* sepulturam & resurrectionem post triduum repræsentet. *In aqua*, inquit GREGORIVS NYSSENVS [w], *sicut seruator in terra, nos abscondimus, idque quum ter simul fecimus, triduo peractam nobis resurrectionis gratiam effingimus.* Similem in modum CYRILLVS HIEROSOLYMITANVS & auctor *quæstionum in scripturam sacram* sub nomine ATHANASII. Quorum ille [x], *Confessi estis*, inquit, *salutarem confessionem, & mersi ter in aqua rursus emersistis: atque ita per hoc symbolum triduanam Christi significastis sepulturam.* Hic autem [y] ait: *Quod infantem ter in piscinam immergimus, & ter educimus, id mortem CHRISTI, & post triduum resurrectionem significat.* Ita quoque LEO [z] episcopus *Romanus* inter *Latinos*; *Sepulturam triduanam imitatur trina demersio, & ab aquis eleuatio resurgentis ad instar est de sepulchro.* Altera ratio erat, vt professionem fidei in sanctam *TRINITATEM*, cuius in nomine baptizabantur, repræsentaret. AVGVSTINVS [a] vtramque rationem coniungit. *Postquam*, inquiens, *vos credere promisistis, tertio capita vestra in sacro fonte demersimus. Qui ordo baptismatis duplici mysterii significatione celebratur. Recte enim tertio mersi*

(u) Ambros. de sacram. lib. II. c. VII.

(w) Nyssen. de baptism. Christi, tom. III. p. 372. b. ὕδατι ἑαυτοὺς ἐγκρύπτομεν, ὡς ὁ σωτὴρ τῇ γῇ, καὶ τρίτον τοῦτο ποιήσαντες, τὴν τριήμερον ἑαυτοῖς τῆς ἀναστάσεως χάριν ἐξεικονίζομεν.

(x) Cyrill. catech. mystagog. II. n. 4. ὡμολογήσατε τὴν σωτήριον ὁμολογίαν, καὶ κατεδύετε τρίτον εἰς τὸ ὕδωρ, καὶ πάλιν ἀνεδύετε· καὶ ἐνταῦθα διὰ συμβόλου τὴν τριήμερον τοῦ Χριστοῦ αἰνιττόμενοι ταφήν.

(y) Athan. de parabol. script. quæst. XCIV. (al. XCII. tom. II. p. 327. edit. Paris. MDCXCVIII.) Τὸ καταδῦσαι τὸ παιδίον ἐν τῇ κολυμβήθρᾳ τρίτον, καὶ ἀναδῦσαι, τοῦτο δηλοῖ τὸν θάνατον καὶ τὴν τριήμερον ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ.

(z) Leo epist. IV. ad episc. Siculos c. III.

(a) Augustin. homil. III. ap. Gratian. de consecrat. distinct. IV. c. LXXVIII.

estis

estis, qui accepistis baptismum in nomine sanctæ TRINITATIS. Recte tertio mersi estis, qui accepistis baptismum in nomine Iesu Christi, qui die tertia resurrexit a mortuis. Illa enim tertio repetita demersio typum dominicæ exprimit sepulturæ, per quam Christo consepulti estis in baptismo, & cum Christo resurrexistis in fide: vt peccatis abluti in sanctitate virtutum Christum imitando viuatis. HIERONYMVS [b] hanc cærimoniam tam vnitatis, quam trinitatis symbolum facit, quando ait: *Ter mergimur, vt trinitatis vnum appareat sacramentum, & non baptizamur in nominibus patris, & filii, & spiritus sancti, sed in vno nomine, quod intelligitur Deus. - - Potest & vnum baptisma ita dici, quod licet ter baptizeris propter mysterium trinitatis, tamen vnum baptisma reputetur.*,

§. VII.

Origo huius consuetudinis.

De huius consuetudinis origine inter antiquos scriptores non conuenit. Alii ex apostolica eam deducunt traditione; alii ex prima baptismi per seruatorem facta institutione, alii pro indifferente circumstantia siue cærimonia habent, quæ sine vllo sacramenti ipsius detrimento, vel diuinæ constitutionis violatione, adhiberi possit, vel prætermitti. TERTVLLIANVS [c], BASILIVS [d] & HIERONYMVS [e] inter eas ecclesiæ consuetudines referunt, quas ex traditione apostolica se acce-

(b) Hieron. lib. II. in Ephes. IV. p. 222.

(c) Tertull. de coron. milit. c. III. Quæramus, an & traditio non scripta non debeat recipi? Plane negabimus recipiendam, si nulla exempla præiudicent aliarum obseruationem, quas sine vllius scripturæ instrumento, solius traditionis titulo, exinde consuetudinis patrocinio vindicamus. Denique vt a baptismate ingrediar, Aquam adituri ibidem, sed & aliquanto prius in ecclesia sub antistitis manu contestamur, nos renuntiare diabolo, & pompæ & angelis eius. Dehinc *ter mergitamur*, amplius aliquid respondentes, quam dominus in euangelio determinauit.

(d) Basil. de spirit. S. c. XXVII. Vid. supr. sub litt. (r) pag. 337.

(e) Hieronym. contr. Lucifer. c. IV. Vid. litt. (s) supr. pag. 337. It. Sozom. lib. VI. c. XXVI. *φασὶ δέ τινες, πρῶτον τοῦτον Εὐνόμιον τολμῆσαι εἰσηγήσασθαι, ἐν μιᾷ καταδύσει χρῆναι ἐπιτελεῖν τὴν θείαν βάπτισιν, καὶ παραχαράξαι τὴν ἀπὸ τῶν ἀποστόλων εἰσέτι νῦν ἐν πᾶσι φυλαττομένην, παράδοσιν.* Aiunt porro, hunc Eunomium primum omnium ausum esse adserere, quod sacrum baptismum *vnica mersione* peragendum sit: & *apostolicam traditionem*, quæ etiamnum vbique seruatur, corrupisse.

 pisse

pisse existimant. CHRYSOSTOMVS id potius partem primæ institutionis facere videtur. Ait enim [*f*], Christum sub trina corporis immersione vnum baptisma discipulis suis tradidisse, dicentem: *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filii, & spiritus sancti.* Et THEODORETVS [*g*] eamdem fouit opinionem: De *Eunomii* enim hæresibus loquens, *Idem*, inquit, *sancti etiam baptismatis legem, olim a DOMINO ET APOSTOLIS TRADITAM euertit, & contrarium aperte sanxit, non oportere dicens, ter illum immergi, qui baptizatur, nec inuocare TRINITATEM, sed semel baptizare in Christi mortem.* PELAGIVS papa *Romanus* de aliis quibusdam sui temporis idem narrat. *Multi sunt* [*h*], *qui in nomine solummodo CHRISTI vna etiam mersione se adserunt baptizare. Euangelicum vero præceptum, ipso Deo & domino saluatore nostro IESu Christo tradente, nos admonet, in nomine TRINITATIS, trina etiam mersione sanctum baptisma vnicuique tribuere, dicente domino discipulis suis, ite, baptizate, omnes gentes in nomine patris, filii & spiritus sancti.* Atque hoc adeo diuinæ obligationis esse ab auctore *canonum apostolicorum* [*i*] creditur, vt si quis episcopus aut presbyter non tres mersiones vnius initiationis seu baptismi fecerit, sed vnam mersionem, quæ detur in mortem domini, eum munere suo exui iubeat; quia *CHRISTVS* non dixerit; *In mortem meam baptizate:* sed; *Euntes docete omnes gentes; baptizantes eos in nomine patris, & filii, & spiritus sancti.* Planum est, quod omnes isti scriptores hanc necessariam institutionis seruatoris nostri circumstantiam esse crediderint. Et *Eunomiani*, qui primi eam reiecerunt, a THEODORETO & SOZOMENO

(*f*) Chrysost. homil. de fide tom. VII. p. 290. edit. Sauil. Ἐν τρισὶ καταδύσεσι τοῦ σώματος ἓν βάπτισμα τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς παρέδωκε, κ. τ. λ.

(*g*) Theodoret. hæret. fabul. lib. IV. c. III. p. 236. αὐτὸν καὶ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος ἀνέτρεψε τὸν ἄνωθεν παρὰ τοῦ κυρίου καὶ ἀποστόλων παραδοθέντα θεσμὸν, καὶ ἄντικρυς ἀντενομοθέτησε, μὴ χρῆναι λέγων τρὶς καταδύειν τὸν βαπτιζόμενον, μὴ δὲ ποιεῖσθαι τὴν τῆς τριάδος ἐπίκλησιν· ἀλλ' ἅπαξ βαπτίζειν εἰς τὸν θάνατον τοῦ χριστοῦ.

(*h*) Pelag. epist. ad Gaudent. ap. Gratianum distinct. IV. c. LXXXII.

(*i*) Can. apostol. c. XLIX. al. L. Εἴ τις ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, μὴ τρία βαπτίσματα μιᾶς μυήσεως ἐπιτελέσῃ, ἀλλὰ ἓν βάπτισμα, τὸ εἰς τὸν θάνατον τοῦ κυρίου διδόμενον, καθαιρείσθω· οὐ γὰρ εἶπεν ὁ κύριος, εἰς τὸν θάνατόν μου βαπτίσατε· ἀλλὰ πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος.

damnantur, vt qui nouam baptiſmi legem, non tantum vniverſali praxi, ſed vniuerſali etiam regulæ & traditioni eccleſiæ contrariam, fecerint.

§. VIII.

Quo primum tempore eccleſia mutationem quamdam hac in re fieri permiſerit.

VERVMTAMEN ſæculis poſterioribus in eccleſiis *Hiſpanicis* res quædam interuenit, quæ huic baptizandi conſuetudini aliquam mutationem attulit. *Ariani* enim in *Hiſpania*, quum non de ſecta eſſent *Eunomianorum*, multis annis per trinam immerſionem baptiſmum dare perrexerunt: ſed vero hac cærimonia in peruerſum finem abutebantur, vt errori ipſorum, quo filii & ſpiritus ſancti naturam ac eſſentiam a patre diuerſam eſſe ſtatuebant, patrocinaretur. Trinam enim immerſionem adhibebant ad denotandum differentiam aliquam, ſiue gradus diuinitatis in tribus diuinis perſonis. Cui peruerſæ doctrinæ vt ſeſe opponerent, nec cum illis in vlla conſuetudine, quæ eam iuuare quodammodo poſſet, congruere viderentur, catholici quidam trina immerſione, tamquam *Arianiſmum* ſapiente, relicta ſingularem immerſionem in eorum oppoſitionem adſumebant. Verum hoc ad materiam ſcandali ac ſchiſmatis inter ipſos catholicos præbendum facere videbatur. Vnde *Gregorii Magni* tempore *Leander*, epiſcopus *Hiſpalenſis*, datis ad iſtum litteris ſententiam ſuam eum hac in re rogabat. Cui ille in hunc modum reſpondebat: *De trina* [k] *merſione baptiſmatis, nil reſponderi verius poteſt, quam quod ipſi ſenſiſtis: quod in vna fide nihil officit ſancta eccleſiæ conſuetudo diuerſa. Nos autem quod tertio mergimus, triduanæ ſepulturæ ſacramenta ſignamus, vt dum tertio infans ab aquis educitur, reſurrectio triduani temporis exprimatur. Quod ſi quis forte etiam pro ſummæ trinitatis veneratione æſtimet fieri, neque ad hoc aliquid obſiſtit, baptizando ſemel in aquis mergere: quia dum in tribus perſonis vna ſubſtantia eſt, reprehenſibile eſſe nullatenus poteſt, infantem in baptiſmate in aquam vel ter, vel ſemel immergere, quando & in tribus merſionibus perſonarum trinitas, & in vna poteſt diuinitatis ſingularitas deſignari. Sed quia nunc huc vſque ab hæreticis infans in baptiſmate tertio mergebatur, fiendum, quod vos eſſe non cenſeo: ne dum merſiones enumerant, di-*

(k) Gregor. lib. I. epiſt. XLI. ad Leandr. (tom. V. concil. p. 1054.)

vinitatem diuidant: dumque quod faciebant, faciunt, se morem nostrum vicisse glorientur. Verum enim vero hæc GREGORII sententia non omnibus in ecclesia *Hispanica* probabatur: nam multi adhuc antiquæ baptizandi rationi per trinam immersionem inhærebant, hunc metum consensionis cum *Arianis* nihil morati. Vnde aliquanto post, circa ann. DCXXXIII. concilium *Toletanum* quartum, quod erat generale concilium vniuersæ *Hispaniæ*, ad hanc materiam determinandam, pacemque ecclesiæ firmandam aliud decretum facere necesse habebat. Quum enim sacerdotes alii trinam, alii simplam mersionem facerent, schisma [*l*] oriebatur, scindebaturque fidei vnitas. Partes enim controuertentes rem tantopere vrgebant, vt eos, qui modo a suo ipsorum diuerso baptizati fuerant, non baptizatos esse contenderent. Cui malo vt mederentur istius concilii patres, GREGORII papæ sententiam primum repetebant, & hoc facto statim suam ita declarabant sententiam: *Quapropter, quia de vtroque sacramento, quod fit in sancto baptismo, a tanto viro reddita est ratio, quod vtrumque rectum, vtrumque irreprehensibile in sancta Dei ecclesia habeatur, propter vitandum autem schismatis scandalum, vel haretici dogmatis vsum, simplam teneamus baptismi mersionem; ne videantur apud nos, qui tertio mergunt, hareticorum probare adsertionem, dum sequuntur & morem. Et ne forte cuiquam sit dubium huius simpli mysterium sacramenti, videat in eo mortem & resurrectionem Christi significari: nam in aquis mersio, quasi in infernum descensio est; & rursus ab aquis emersio, resurrectio est. Item videat in eo vnitatem diuinitatis, & trinitatem personarum ostendi: vnitatem, dum semel immergimus; trinitatem, dum nomine patris, & filii, & spiritus sancti baptizamus.* Viri quidam eruditi [*m*] hoc concilium reprehendunt, quod hanc antiquam consuetudinem ter immergendi ex tam leui caussa, quia *Ariani*

(*l*) Concil. Tolet. IV. c. V. (ibid. pag. 1706.)

(*m*) Strabo de offic. eccles. c. XXVI. (bibl. patr. tom. XV. p. 196. h. edit. Lugdun. MDCLXXVII.) Quæ singularis mersio, quamuis tum ita Hispanis complacuit, dicentibus, trinam mersionem ideo vitandam, quia hæretici quidam dissimiles in trinitate substantias dogmatizare ausi sunt, ad consubstantialitatem Sanctæ trinitatis negandam: tamen antiquior vsus præualuit & ratio supra dicta. Si enim omnia deserimus, quæ hæretici in suam peruersitatem traxerunt; nihil nobis restabit: quum illi in ipso Deo errantes, omnia, quæ ad eius cultum pertinere visa sunt, suis erroribus quasi propria applicarint.

ca vsi sint, mutarint. Hæc enim ratio si valeat, contra simplam quoque mersionem eam valituram dicunt, quod *Eunomiani*, vilior *Arianorum* secta, primi huius consuetudinis inuentores fuerint. Adeoque exceptio, ab hoc concilio *Hispanico* seculo septimo facta, antiquiori & vniuersali ecclesiæ vsui fraudi esse non potest, qui, obseruante STRABONE, post hoc concilium præualuit; *Quid? quod hodie*, si vera narrat VOSSIVS [n], *trina immersio vbique obtinet terrarum, vt omnino consuetudo ista mutari non possit sine temerario nouitatis studio & scandalo infirmorum.*

ATQVE ita diuersas circumstantias ac cærimonias paucis nostra percurrit dissertatio, quæ baptismati adiunctæ fuerunt eatenus, vt completum sacramentum & instrumentum salutis omnibus digne illud recipientibus fieret, si sine vlteriore consummatione diem obirent suum, vti nonnullis vsu veniebat, quibus baptismus vel ægrotantibus, vel in loco ab ecclesia matrice dissito commorantibus, cum minus solemnibus ritibus tributus fuerat; in quo vtroque casu sacramenti substantiam, non autem omnes cærimonias, in eius administratione adhiberi iussas, habebant. Participes corporis *CHRISTI* fieri, & carnem eius manducare, ac sanguine eius lauari, (quod erat fide illum bibere) credebantur in baptismo non minus, quam in eucharistia. Et si conualuissent, protinus ad symbola corporis & sanguinis *CHRISTI* in eucharistia admittebantur. Erant autem aliæ quædam cærimoniæ baptismum consequentes, quasi ad perficiendam eius solemnitatem; quarum nonnullæ introductionis & præparationis ad eucharistiam explebant vicem, vti secunda vnctio baptismum comitata, quam nos vulgo *impositionem manuum* vel *confirmationem* vocamus. Quam, quum distinctius de ea agi necesse sit, cum residuis baptismi cærimoniis sequentis libri volumus esse argumentum.

(n) Voss. de baptismo disp. II. thes. IV. p. 46.

LIBER

LIBER DVODECIMVS
DE CONFIRMATIONE, ALIISQVE CAERIMONIIS BAPTISMVM CONSEQVVTIS, ANTEQVAM HOMINES EVCHARISTIAE PARTICIPES REDDERENTVR.

CAPVT PRIMVM
DE TEMPORE, QVO, ET DE HOMINIBVS, QVIBVS CONFIRMATIO TRIBVTA FVERIT.

§. I.
Confirmatio antiquis temporibus ſtatim poſt baptiſmum data, ſi epiſcopus præſto eſſet.

HOMINES ſimul atque ex aqua adſcendiſſent, ſi epiſcopus eſſet in re præſenti, ſtatim ei ſiſtebantur, vt benedictionem ſuam reciperent, quæ ſolemnis erat pro deſcenſione ſpiritus ſancti in baptizatum precatio. Et huic precationi ſecundæ alicuius vnctionis, & impoſitionis manuum ac ſigni crucis cærimonia iungi ſolebat. Vnde vniuerſa actio ſæpenumero χρίσμα, *vnctio*, χειροθεσία, *manuum impoſitio*, & σφραγὶς, *ſignaculum domini* nuncupabatur, quæ nomina inter antiquos notiora erant, quam nomen *confirmationis*. Per has autem appellationes vniuerſas rem eamdem intelligebant, nimirum epiſcopi precationem pro ſpiritus ſancti in recens baptizatum deſcenſione. Hæc ſemper vna cum baptiſmo perficiebatur, ſi epiſcopus, qui ordinarius eius miniſter erat, in actione intereſſet. Sin autem abeſſet, vti fieri plerumque ſolebat in eccleſiis, aliquo interuallo ab eccleſia matrice diſſitis, vel ſi qui adhibita celeritate baptizati eſſent ægrotantes, confirmatio prorogabatur, vſque dum epiſcopus viſendi eos haberet opportunitatem. Hoc ex HIERONYMO [a] videre eſt, qui, *Non abnuo*, inquit, *hanc eſſe eccleſiarum*

(a) Hieron. contr. Lucifer. c. IV. Vid. concil. Illiberrit. c. LXXVII. vbi hæc le- *conſue-*

consuetudinem, vt ad eos, qui longe in minoribus vrbibus per presbyteros & diaconos baptizati sunt, episcopus ad inuocationem sancti spiritus manum impositurus excurrat. Accidit autem non raro, obseruante eodem auctore, vt in villulis, aut in castellis, aut in remotioribus locis per presbyteros aut diaconos baptizati, ante dormirent, quam ab episcopis inuiserentur. Cui incommoditati vt anteuerteret ecclesia, per canones in quibusdam locis, episcopi vniuersas dioeceses per singulos annos visitare obligati erant; quae, si ita spatiosae erant, vt fieri hoc non posset, dioeceses diuidendae, & imminuendae erant, quemadmodum in quodam concilio *Hispanico* [*b*] decretum & factum legimus. Quod si vero homines praesente episcopo baptizati essent, nulla interiecta mora extemplo per manus impositionem & sanctam vnctionem confirmabantur. TERTVLLIANVS [*c*] diserte hoc adfirmat, *Egressi*, inquiens, *de lauacro perungimur benedicta vnctione.* Et, *Dehinc manus imponitur, per benedictionem aduocans & inuitans spiritum sanctum.* Atque ita CYRILLVS HIEROSOLYMITANVS rem repraesentat, quando cum neophytis suis loquens dicit [*d*]: *Christus quum in flumine Iordane lauisset corpus, in quo diuinitus habitabat, aquis tradidit, adscenditque ex illis, & spiritus sanctus substantialiter super eum descendit, requiescens super sui similem. Et vobis, postquam ex aquis sacri lauacri adscendistis, datum est chrisma, quod imaginem gerit illius, quo vnctus est Christus: hoc autem est spiritus sanctus.* Similiter auctor *constitutionum* baptismi

guntur: Si quis diaconus regens plebem, sine episcopo, vel presbytero aliquos baptizauerit, episcopus eos per benedictionem perficere debet.

(*b*) Concil. Lucens. (tom. V. concil. p. 874.) Cupio, sanctissimi patres, vt prouida vtilitate decernatis, in prouincia regni nostri, quia in tota Gallaeciae regione spatiosae satis dioeceses a primis episcopis tenentur; ita vt aliquantae ecclesiae per singulos annos vix possint a suo episcopo visitari: insuper tantae prouinciae vnus tantummodo metropolitanus episcopus est, & de extremis quibusque parochiis longum est singulis annis ad concilium conuenire.

(*c*) Tertull. de bapt. c. VII. & VIII.

(*d*) Cyrill. catech. mystag. III. n. I. κἀκεῖνος ἐν Ἰορδάνῃ λουσάμενος ποταμῷ, καὶ τῶν φώτων τῆς θεότητος μεταδοὺς τοῖς ὕδασιν ἀνέβαινεν ἐκ τούτων· καὶ πνεύματος ἁγίου οὐσιώδης ἐπιφοίτησις αὐτῷ ἐγένετο τοῦ ὁμοίου ἐπαναπαυομένου τῷ ὁμοίῳ· καὶ ὑμῖν ὁμοίως ἀναβεβηκόσιν ἀπὸ τῆς κολυμβήθρας τῶν ἱερῶν ναμάτων ἐδόθη χρῖσμα, τὸ ἀντίτυπον, οὗ ἐχρίσθη Χριστός· τοῦτο δέ ἐστι τὸ ἅγιον πνεῦμα.

describens cærimonias, sacerdotem [e], simul atque baptizauerit quempiam, linere cum vnguento iubet, eique manus imponere, & precationem recitare, quam ibi præscribit. Sic in vita BASILII [f] relatum legimus, quemadmodum *Maximinus* episcopus, qui ipsum & *Eubulum* quemdam simul baptizauit, statim eos albis vestibus vestierit, & vnctis sancto chrismate tradiderit communionem. Idem illud in descriptione cærimoniarum baptismi obseruari potest, quam auctor sub nomine DIONYSII [g], AMBROSIVS, OPTATVS, PACIANVS & reliqui antiqui scriptores omnes memoriæ prodiderunt, qui temporis, quo confirmatio administrari consueuerit, aliquam fecerunt mentionem.

(e) Constit. apost. lib. VII. c. XLIII. XLIV. *μετὰ τοῦτο βαπτίσας αὐτὸν, χριέτω μύρῳ ἐπιλέγων κ. τ. λ.*

(f) Amphiloch. vit. Basil. c. V. Baptizauit Maximinus episcopus Basilium & Eubulum & vestiuit albis, atque vngens eos sancto chrismate, tradidit eis communionem.

(g) Dionys. de hierarch. eccles. c. II. p. 250. *Ἑξῆς δὲ φωτοειδεῖς ἐσθῆτας ἐπιβάλλουσι τῷ τελουμένῳ - - Ἡ δὲ τοῦ μύρου τελειωτικὴ χρῖσις εὐώδη ποιεῖ τὸν τετελεσμένον - - ἐν τέλει δὲ πάντων ὁ ἱεράρχης ἐπὶ τὴν ἱερωτάτην εὐχαριστίαν καλεῖ τὸν τετελεσμένον, καὶ τῆς τῶν τελεστικῶν μυστηρίων αὐτῷ μεταδίδωσι κοινωνίας.* Candidis deinde vestimentis induunt initiatum. - Denique vnguenti illa consummans vnctio eum, qui initiatur, odoris suauitate perfundit. - Demum omnibus peractis eum, qui initiatus est, ad sanctissimam eucharistiam vocat & mysteriorum perficiendi vim habentium communionem illi tradit.

Ambros. de sacram. lib. III. c. II. Sequitur spiritale signaculum, quod audistis hodie legi, quia post fontem superest, vt perfectio fiat, quando ad inuocationem sacerdotis spiritus sanctus infunditur. Post hæc quid sequitur? Venire habes ad altare, cetera.

Optat. lib. IV. p. 81. (p. 94. edit. Paris. MDCLXXIX.) Descendit (Christus) in aquam, non quia erat, quod in Deo mundaretur, sed venturum oleum aqua debuit antecedere, ad mysteria initianda & ordinanda & implenda baptismatis: lotus quum in Ioannis manibus haberetur, sequutus est ordo mysteriis & compleuit pater, quod rogauerat filius & quod nuntiauerat spiritus sanctus, apertum est cælum Deo patre vngente, spirituale oleum statim in imagine columbæ descendit & insedit capiti eius & perfudit eum, vnde cœpit dici Christus, quando vnctus est a Deo patre: cui ne manus impositio defuisse videretur, vox audita est Dei de nube dicentis: *Hic est filius meus, de quo bene sensi, hunc audite.*

Pacian. serm. de bapt. bibl. patr. tom. III. p. 77. (tom. IV. p. 318. h. edit. Lugdun. MDCLXXVII.) Hæc compleri alias nequeunt, nisi lauacri, & chrismatis, & antistitis sacramento. Lauacro enim peccata purgantur, chrismate sanctus spiritus superfunditur, vtraque vero ista, manu & ore antistitis impetramus; atque ita totus homo renascitur & innouatur in Christo.

§. II.

§. II.

Et haec quidem infantibus aeque ac adultis. Id quod demonstratur, primo *E perspicuis quibusdam testimoniis.*

NEQVE vero res ita se habuit ratione duntaxat adultorum, sed etiam ratione infantium, qui antiquis temporibus, per manuum impositionem & sanctum chrisma seu vnctionem confirmabantur, simul atque baptizati erant. Id quod multis fortassis paradoxon videbitur, qui non retro longius quam ad recentiorum saeculorum respiciunt consuetudinem. Verum id firmissime demonstrari duobus modis potest. Primum quidem ex perspicuis veterum testimoniis, id ita fuisse declarantibus, & deinde ex nota illa ecclesiae consuetudine dandi infantibus eucharistiam, quae confirmationem communiter supponit. Quod primum ad testimonia attinet veterum, nihil esse potest clarius his GENNADII [b] verbis: *Si paruuli sunt vel hebetes, qui doctrinam non capiant, respondeant pro illis, qui eos offerunt, iuxta morem baptizandi: & sic manus impositione & chrismate communiti, eucharistiae mysteriis admittantur.* Similiter INNOCENTIVS pontifex in decreto quodam [i] suo: *De consignandis infantibus*, inquit, *manifestum est, non ab alio, quam ab episcopo fieri licere.* Et *inter canones* conciliorum *Graecorum*, quos collegit, & in latinum sermonem transtulit MARTINVS [k], episcopus *Bracarensis* in *Hispania*, quidam habetur in hanc sententiam: *Presbyter praesente episcopo non signet infantes, nisi forte ab episcopo fuerit illi praeceptum.* Hic mos per plura saecula in ecclesia perseuerauit. GREGORIO enim pontifici *Romano* cum in *sacramentario*, tum in *epistolis* [l] memoratur, & post ipsum omnibus saeculi octaui ac noni scriptoribus. ALCVINVS, qui de *officiis ecclesiae Caroli magni* imperatoris aetate scripsit, loquens de baptismo infantium, ait [m]:

(b) Gennad. de dogmat. eccles. c. LII. (apud August. tom. III. opp. p. 204. c. d. edit. Basil. MDLXIX.)

(i) Innocent. epist. I. c. III. (tom. II. concil. p. 1246.)

(k) Martin. Bracar. collect. can. cap. I II.

(l) Gregor. lib. III. c. IX. . tom. V. concil. p. 1142. b.) Presbyteri baptizatos infantes signare non praesumant; sed presbyteri baptizatos vngant in pectore, vt episcopi postmodum vngere debeant in fronte.

(m) Alcuin. de offic. cap. de sabbatho paschae bibl. patr. tom. X. p. 259. ed. Paris. MDCLIV.

Postea vestiatur infans vestimentis suis. Si vero episcopus adest, statim confirmari eum oportet chrismate, & postea communicare; & si episcopus deest, communicetur a presbytero. Idem in *ordine Romano*, libro circa eamdem tempestatem scripto, & pro liturgia vsurpato habetur: *Pontifex, eleuata & imposita manu super capita omnium* [n], *dat orationem super eos cum inuocatione septiformis gratiæ spiritus sancti. Et tincto pollice in chrismate faciat crucem in frontibus singulorum, ita dicendo: Confirmo te in nomine patris, & filii, & spiritus sancti.* BALVZIVS in notis suis in *Rheginonem* [o] duos antiquos codices manuscriptos pontificales ex sæculo nono exhibet, in quo ordo hic confirmandi infantes continuatur. In eorum enim altero sic legitur: *Statim autem confirmetur infans & communicetur ab episcopo, ita dicente, Corpus & sanguis domini.* In altero autem ita: *Si episcopus adest, statim confirmari eum oportet chrismate & postea communicari.* Quibus ille epistolam quamdam addit IESSE, episcopi *Ambianensis*, in qua ordo baptismi describitur & regula episcopo datur huiusmodi [p]: *Post trinam mersionem episcopus puerum chrismate confirmet in fronte, nouissime autem corpore & sanguine Christi confirmetur, seu communicetur, vt Christi membrum esse possit.* Hæc testimonia adeo plana sunt & certa, vt viri eruditi, qui tam ex pontificiis, quam protestantibus, hanc materiam considerauerunt, omnes in hoc consentiant, quod hæc antiqua & vniuersalis ecclesiæ praxis fuerit, vt simul ac infantes baptizati essent, extemplo confirmarentur. Ita enim non tantum BALVZIVM, sed PETRVM quoque DE MARCA [q], HVGONEM MENARDVM [r], MALDONATVM [s], ESTI-

(n) Ordo Roman. cap. de bapt. bibl. patr. tom. X. p. 63. edit. cit.

(o) Baluz. not. in Rheginon. lib. I. c. LXIX.

(p) Iesse Ambianens. ep. de ordine baptism. ap. Baluz. ibid.

(q) Marc. not. ad concil. Claramont. p. 312. edit. Paris. (Not. In edit. Francof. MDCCVIII. quæ vna mihi ad manus est, locum diu quæsitum non inueni.)

(r) Menard. not. ad libr. sacram. p. 144. (p. 317. a. edit. Paris. MDCCV.) Nec soli adulti, sed etiam ipsi *infantes* simul cum baptismo *sumebant eucharistiæ sacramentum*, cetera vid. ibid. d.

(s) Maldonat. de confirmat. quæst. II. p. 115. edit. Lugdun. MDCXIV. Quando confirmari debeant baptizati, ea in re laudabilior consuetudo est ecclesiæ hodiernæ, quam veteris, Nam *in ecclesia veteri statim post baptismum confirmatio & eucharistia dabantur, etiam infantibus:* Nunc autem merito exspectatur illud tempus, quo tempore possint baptizati confiteri fidem suam.

VM

VM [t], GALENVM [u] inter pontificios, & TAYLORIVM [x] & DALLAEVM [y] inter protestantes, prorsus consentientes deprehendo. Sunt quoque, qui hanc consuetudinem inter *Graecos* in hodiernum vsque diem [z] obtinere adfirmant. Prioribus istis testimoniis testimonium AVGVSTINI addere lector eruditus potest, qui de hac praxi, vt ab se ipso obseruata, testatur: *Quando imposuimus*, inquit, *manum* [a] *istis infantibus, attendit vnusquisque vestrum, vtrum linguis loquerentur? Et quum videret eos linguis non loqui, ita peruerso corde aliquis vestrum fuit, vt diceret: Non acceperunt isti spiritum sanctum; nam si accepissent, linguis loquerentur, quemadmodum tunc factum est.*

§. III.

Et secundo, *Ex consuetudine dandi infantibus eucharistiam per plura secula obseruata.*

HAEC res si adhuc alia indigeat probatione, cognitam illam veteris ecclesiae consuetudinem dandi infantibus euchari-

(t) Estius sentent. lib. IV. distinct. VII. n. XXIII. p. 101.

(u) Galen. catech. apud Dall. de confirmat. p. 21. Debet hoc sacramentum etiam pueris, infantibusque conferri; de quibus pessime merentur, qui in septimum vel decimum annum differunt. Quum enim ea vis, quam diximus, exserat sese in eos omnes, qui non obturent riuos fluentis gratiae; profecto iis omnibus chrismatibus infantes spoliat, tantumque caelestis gloriae detrahit, quibus hunc properata morte praereptis noluit hoc dari sacramentum, quantum beneficiorum Christi per hoc labrum eis communicari vetuit.

(x) Taylor's *worthy communicant*, chap. 3. sect. 2. p. 209.

(y) Dall. de confirmat. lib. III. c. XIII. p. 386. Apud istos veteres episcopus cuiuscumque baptismo aderat, eum extempore manus impositione & chrismate confirmabat; quo fiebat, vt plurimi in singulis paroeciis confirmationem cum baptismo simul & semel acciperent. Solemne enim erat & adultos catechumenos, & paruulos etiam fidelium liberos (nisi imminentis a morbo mortis necessitas aliter fieri cogeret) omnes duobus tantum anni temporibus baptizari, paschate & pentecoste. Quod in episcopali ecclesia, nisi praesente episcopo, non fiebat. Quum ergo quos baptizari fas erat, ii illuc ex ciuitate pene omnes concurrerent, plurimi, quod dixi, vna cum baptismo chrismatis confirmationem accipiebant. Qui vero in remotioribus paroeciae ecclesiis, puta in vicis, & castellis & pagis, a presbyteris solis baptizati & chrismati erant, ii quam primum ab episcopo confirmabantur, vel ad ipsos ea de caussa excurrente, vel certe ad eum ipsi venientes, aut si paruuli essent, delati.

(z) Pet. du Moulin's *Buckler of Faith* p. 381.

(a) Aug. tract. VI. in Io. III. tom. IX. p. 2 4. (p. 621. edit. Basil. MDLXIX.)

 stiam,

ſtiam, per plura ſæcula in eccleſiam continuatam, vrgere poſſumus. Crebra eius mentio in CYPRIANO, AVGVSTINO, INNOCENTIO & GENNADIO, ſcriptoribus a tertio ad quintum vsque ſæculum, habetur. MALDONATVS hunc morem in eccleſia per ſex ſæcula obtinuiſſe fatetur. Et ex modo adlatis teſtimoniis nonnulla probant, quod per tria amplius ſæcula durauerit, & communis eccleſiæ praxis vltra *Caroli Magni* ætatem fuerit. Iam vero omnibus notum & perſpectum eſt, quod in communi rerum curſu confirmatio euchariſtiam ſemper ſit antegreſſa, niſi ſpecialis quædam cauſſa fuerit, (vt in baptiſmo clinicorum, vel, abſente epiſcopo, interdum vſu veniebat) quamobrem hanc præmitti oportuerit. Nam in his duobus caſibus euchariſtia ſæpe ante confirmationem dabatur; vt hodie fit in amplis diœceſibus noſtris, vbi epiſcopus ad confirmationem ante communionem tribuendam in locis diſſitis non ſemper illico præſens eſſe poteſt. In ceteris vero caſibus omnibus vſitati moris erat, vt confirmatio ad euchariſtiæ vſum intromitteret. Adeoque, quum ipſam communionem infantibus datam eſſe conſtet, idque ſtatim poſt eorum baptiſmum; pronum eſt inde colligere, ſi vel nullum aliud teſtimonium ſuppeteret, quod confirmatio infantibus vna cum baptiſmo data ſit, quia hic ritus ſecundum omnes regulas & conſuetudines eccleſiæ communionem anteceſſit, in eamque introduxit.

§. IV.

Vnde confirmatio haud proprium ſacramentum, a baptiſmo diſtinctum, credita fuiſſe intelligitur.

OBSERVATIO iſta ad intelligendum difficilia quædam veterum loca nobis proderit, nec non ad reſpondendum obiectioni, quam ſcriptores *Romanenſes* inde faciunt, quaſi confirmatio proprium ſit ſacramentum, a baptiſmate diſtinctum. Veteres quidem, fateor, ſacramenti nomen ei interdum tribuunt, baptiſmum ac confirmationem duo vocantes ſacramenta. Enimuero planum eſt, quod vocabulum ſacramenti latiore ſenſu pro ſacra quauis cærimonia, ritu, vel myſterio ad baptiſmum pertinente, accipiant. Quo ſenſu duo ſacramenta, ſiue præcipuas cærimonias myſticas, in baptiſmo eſſe credunt, nimirum immerſionem in aqua, & ſancti chriſmatis vnctionem, de qua vtraque loquuntur tamquam de ſacramentis, ſiue cærimoniis

ad

ad baptiſmum ſpectantibus. Ita in concilio *Carthaginenſi* ſub *Cypriano Nemeſianus Thubunenſis* ait: *Male ſibi quidam interpretantur, vt dicant, quod per manus impoſitionem ſpiritum ſanctum accipiant, & ſic recipiantur: Quum manifeſtum ſit VTROQVE SACRAMENTO* [b] *debere eos renaſci in eccleſia catholica;* hoc eſt, ſacra lauatione non minus, quam manuum impoſitione, quam vtramque ſacramenta, hoc eſt, ſacros ritus eiusdem ſacramenti regenerationis facit. Eodem ſenſu CYPRIANVS ipſe *Parum eſt*, inquit, *eis manum imponere ad accipiendum ſpiritum ſanctum, niſi & accipiant eccleſiæ baptiſmum. Tunc enim demum plene ſanctificari, & eſſe filii Dei poſſunt, ſi SACRAMENTO* [c] *VTROQVE naſcantur, quum ſcriptum ſit: Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu, non poteſt introire in regnum Dei.* Quæ verba perſpicue oſtendunt, quod per duo ſacramenta nihil intelligat amplius, quam duas principes cærimonias ad completum & perfectum baptiſmum requiſitas, quia homines vtroque ſacramento renaſci dicit. Similiter OPTATVS [d] manuum impoſitionem & vnctionem partes duntaxat & cærimonias baptiſmum perficientes facit. De baptiſmo enim *CHRISTI* loquens, *Deſcendit in aquam*, inquit, *non quia erat, quod in Deo mundaretur, ſed venturum oleum aqua debuit antecedere, ad myſteria initianda & ordinanda & implenda baptiſmatis. Lotus quum in Ioannis manibus haberetur, ſecutus eſt ordo myſteriis, & compleuit pater, quod rogauerat filius, & quod nuntiauerat ſpiritus ſanctus, apertum eſt cælum, Deo patre vngente, ſpirituale oleum ſtatim in imagine columbæ deſcendit, & inſedit capiti eius & perfudit eum, vnde cœpit dici CHRISTVS, quando vnctus eſt a Deo patre. Cui ne manus impoſitio defuiſſe videatur, vox audita eſt Dei de nube dicentis: Hic eſt filius meus, de quo bene ſenſi, hunc audite.* Heic ordinem, partes & myſteria baptiſmi ad ſimilitudinem baptiſmi Chriſti ſe deſcribere, profitetur OPTATVS. In vtroque horum tria ſacramenta ſiue præcipua myſteria ſtatuit, lauationem, vnctionem & manuum impoſitionem; quæ proprie non tria ſunt ſacramenta, ſed tres partes ſiue ritus vnius eiusdemque ſacramenti baptiſmatis, quæ, ſecundum OPTATVM, ordinata & adumbrata ac impleta in ba-

(*b*) Concil. Carthag. ap. Cyprian. n. V. p. 231. (p. 159. edit. Fell. Amſtel. MDCC.)
(*c*) Cypr. ep. LXXII. ad Stephan. p. 196. (p. 305. edit. Amſtel. cit.)
(*d*) Optat. lib. IV. p. 81. Par. MDCXXXI. (p. 94. edit. Par. MDCLXXIX.)

ptiſmo

ptiſmo Chriſti erant. Niſi heic ſacramentum hoc latiore ſenſu accipiamus, tria propria ſacramenta in baptiſmo habebimus, quod nec OPTATO, nec vlli veterum in mentem venit, quando de baptiſmi myſteriis ſunt loquuti; Sed cum vnctionem, tum impoſitionem manuum ſacramenta eſſe ſinunt, vt ſunt partes ac ritus myſterii baptiſmi. In hunc modum PACIANVS, epiſcopus *Barcinonenſis*, itidem tria ſacramenta myſterii baptiſmatis ſtatuit, nimirum lauacrum, vnctionem ſpiritus & manum ac os antiſtitis. Ait enim, *Chriſti ſemen, id eſt Dei ſpiritus, nouum hominem, aluo matris agitatum, & partu fontis exceptum, manibus ſacerdotis effundit, fide tamen pronuba. - - Hæc autem compleri alias nequeunt, niſi LAVACRI & CHRISMATIS & ANTISTITIS SACRAMENTO* [e]. *Lauacro enim peccata purgantur, chriſmate ſanctus ſpiritus ſuperfunditur, vtraque vero iſta manu & ore antiſtitis impetramus, atque ita totus homo renaſcitur & innouatur in CHRISTO.* Heic dicamus oportet, aut quod lauacrum, chriſma & verba atque actio antiſtitis tria ſacramenta, aut quod tres tantum partes & cærimoniæ eiusdem ſacramenti ſunt, quod ipſum eſt, quod PACIANVS manifeſto ſentit. Loquitur enim de eo, quemadmodum homines in baptiſmo renaſcantur, & chriſma inter media huius regenerationis refert; vnde manifeſtum eſt, non aliam ei huius vocis notionem eſſe, quam partis alicuius integrantis baptiſmi, etſi non abſolute & ſimpliciter ad eius eſſentiam neceſſariæ. Itaque hæc plana quædam ratio eſt, cur veteres immerſionem in aqua & vnctionem chriſmatis duo vocent ſacramenta, quia videlicet partes, ſiue ritus & cærimoniæ myſterii baptiſmi ſunt. Neque quidquam veteribus vſitatius eſt, quam hæc loquendi ratio, vt ſacrum quemcunque ritum & cærimoniam in eccleſia vſitatam ſacramenti vel myſterii nomine appellitent. Sic AVGVSTINVS exorciſmum [f] ſacramentum vocat. Et ſal, quod catechumenis dabatur ante baptiſmum, ſacramentum catechumenorum ab AVGVSTINO [g] & con-

(e) Pacian. ſerm. de bapt. bibl. patr. tom. III. p. 77. (tom. IV. p. 318. h. edit. Lugd. MDCLXXVII.)

(f) Auguſtin. hom. LXXXIII. de diuerſis. Exorciſmi *ſacramento* quaſi molebamini.

(g) Auguſtin. de peccator. meritis lib. II. c. XXVI. Vid. ſupra lib. X. c. II. §. XVI. litt. (h) in textu p. 38.

cilio

cilio tertio *Carthaginensi* [*h*] vocatur, vt alio loco obseruauimus, quando de hoc catechumenorum sacramento verba fecimus. CYPRIANVS [*i*] de sacramentis orationis dominicæ loquitur. Et ne hisce longius immoremur, solent veteres proprie dicta sacramenta, baptismum & eucharistiam, diuidere, vtrumque videlicet in duo alia, intelligentes diuersas partes siue ritus, qui ad ea pertinent. Ita de quatuor sacramentis [*k*] in ecclesia loquitur ISIDORVS, quando ait: *Sunt sacramenta, baptismus & chrisma; corpus & sanguis Christi.* Vti hinc panis & vinum duo vocantur sacramenta, licet duæ tantummodo partes vnius eucharistiæ sint. Ita lauacrum & vnctio duo sacramenta vocantur, quamuis non nisi duo vnius sacramenti baptismi ritus sint. Eadem loquendi forma INNOCENTIVS [*l*] pontifex *Romanus* vtitur, quando panem & vinum sacramenta numero plurali adpellat. *De fermento*, inquiens, *quod die dominica per titulos mittimus, superflue nos consulere voluisti, quum omnes ecclesiæ nostræ intra ciuitatem sint constitutæ. Quarum presbyteri, quia die ipsa propter plebem sibi creditam nobiscum conuenire non possunt, idcirco fermentum a nobis confectum per acolythos accipiunt, quod per parochias fieri debere non puto, quia non longe portanda sunt SACRAMENTA.* Et FVLBERTVS episcopus *Carnutensis* [*m*] clarius hoc docet: *Tria*, inquiens, *nobis sunt ad profectum christianæ religionis proposita. - - Horum primum est intelligere, & firmiter tenere mysterium trinitatis & vnius veritatem deitatis, secundum salutaris baptismi rationem nosse vel caussam, tertium, in quo DVO vitæ SACRAMENTA, id est, dominici corporis & sanguinis continentur.* Neque adeo mirum est, quod eidem auctori [*n*] immersio in aqua & vnctio chrismatis sanctum adferens spiritum, *duo sacramenta baptismi* dicantur,

(*h*) Concil. Carthag. III. can. V. Vid. supr. lib. X. c. II. §. XVI. litt. (k) p. 39.

(*i*) Cypr. de orat. domin. p. 142. (p. 101. lin. 15. edit. Amstelod.) Qualia sunt *orationis dominicæ sacramenta*, quam multa, quam magna, breuiter in sermone collecta; sed in virtute spiritualiter copiosa, vt nihil omnino prætermissum sit, quod non in precibus atque orationibus nostris, cælestis doctrinæ comprehendatur?

(*k*) Isidor. origin. lib. VI. c. XIX.

(*l*) Innocent. epist. I. ad Decent. c. V. (tom. II. concil. p. 1247.)

(*m*) Fulbert. epist. I. bibliothec. patr. tom. III. p. 434. Par. MDCLIV. (tom. XVIII. p. 5. f. edit. Lugdun. MDCLXXVII.)

(*n*) Fulbert. ibid. p. 436. (p. 4. e.)

quando ait: *Requiruntur sane in baptismatis sacramentis aqua propter sepulturam, spiritus sanctus propter vitam aeternam.* Nihil enim potest esse planius, quam quod immersio & chrisma non sint proprie duo baptismi sacramenta, sed duo tantum eius ritus: perinde ac panis & vinum non sunt duo sacramenta eucharistiae, sed duae solum diuersae eiusdem communionis partes. Facile esset, multo plures istiusmodi locutiones ex aliis auctoribus proferre in medium, quarum permultas a DALLAEO [o] collectas lector inuenire potest; nos tantum verba HAIMONIS, episcopi *Halberstadiensis*, subiungemus, vbi confirmationem diserte baptismi caerimoniam facit, quae ei semper adiuncta sit, eodemque simul tempore cum ea, tamquam consummans actus & perfectio eius, administretur [p]. *Donum spiritus sancti*, inquit, *datur in baptismate per impositionem manus episcoporum.* Et alibi: *Per impositionem manuum plenissime creditur accipi donum spiritus sancti, quod post baptismum ad confirmationem veritatis in ecclesia a pontificibus fieri solet.* Vt adeo, quando veteres confirmationem sacramentum appellant, eam semper partem seu caerimoniam sacramenti baptismatis intelligere iudicandi sint. Quo sensu res multas alias sacramenta vocitant, quae partes solum siue caerimoniae eorum sunt. Ita exorcismus & signum crucis eo sensu sacramenta sunt, vti confirmatio.

§. V.

Nec tum quidem, quando a baptismo fuit separata, vt in caussa haereticorum, qui extra ecclesiam fuerant baptizati.

DIXERIS vero, confirmationem, manuum impositionem & vnctionem hominibus frequentissime multis post baptismum annis datam esse, exempli gratia, haereticis & schismaticis, qui in infantia sua extra ecclesiam baptizati, & postea ad ecclesiam redeuntes per manus impositionem recepti fuerint. Sed respondeo, quod impositio manuum, quam hoc in casu separatim a baptismo dedit ecclesia, euitari non potuerit, quia ecclesia eam dandi nullam ante occasionem habuit. Proinde nullum argumentum captandum ex eo est, quod cogente tali necessitate facere eam oportuit, quum id duntaxat per ordi-

(o) Dallae. de confirm. lib. I. c. VIII. p. 150. It. lib. III. c. XIII. p. 385.
(p) Haimo in Hebr. XIII. extr. & ibid. c. VI. 2. cit. a Dallaeo l. c. p. 387.

nariae

nariæ eius regulæ exceptionem factum sit. Ita est, ecclesia omnibus hæreticis ad ecclesiam reuersis manuum impositionem tribuebat: Et hoc, vt in alia quadam dissertatione [q] pluribus demonstraui, ad ea spectabat supplenda, quæ in externa forma baptismi defuerant, quæ gratiam spiritus eis conferre non poterat, quoad in hæresi vel schismate perseuerabant. Heic quoque obseruaui, quod hæretici quidam vnctionem & impositionem manuum non minus quam ipsum baptismum, retinuerint, eamque vna cum baptismo infantibus contulerint. Quæ *Donatistarum* erat, & forte aliorum quorumdam, consuetudo. Interim ecclesia, licet nec externam baptismi formam, nec semper vnctionem chrismatis repeteret; speciatim in partibus occidentalibus, vbi AVGVSTINVS, OPTATVS, & ALCIMVS AVITVS viuebant; semper tamen nouam manuum impositionem & preces, ad impetrandam spiritus sancti descensionem super illos, adhibebat. Quo ipso licet separata quædam a baptismo daretur confirmatio, tamen in extraordinariis tantum casibus hoc fiebat, vbi ecclesia aliter agere non poterat. In aliis casibus hasce duas cærimonias, tam in infantibus quam adultis semper coniungebat, quemadmodum adlegata in hoc capite testimonia candido cuiuis lectori abunde & sine vlla dubitatione demonstrare existimo.

§. VI.

Non maior necessitas dandi hodie infantibus confirmationem quam eucharistiam, ad exemplum priscæ ecclesiæ.

AT ENIM VERO opposuerit quispiam, quod si res ita sit, tum omnes ecclesiæ hodiernæ, tam protestantes, quam pontificiæ, ab ecclesiæ antiquæ praxi in hoc discrepent, vt hodie numquam infantibus confirmationem administrent; sed solis adultis, qui stipulationem suam baptismalem per se ipsi confirmare possint. Et hæc differentia facile admittitur, quod ad praxin. Verum quando quæstio est de iure, quæ sit magis congrua & conueniens praxis? Et, numne in qualibet circumstantia ad veteris ecclesiæ praxin nos conformare debeamus? Ego quidem ecclesiam quamcunque omnium optime hac in caussa iudicare posse credo, quid ad filiorum suorum ædificationem

(q) Scholast. *Hist. of Lay-Baptism*, chap. I. n. XXI.

quam maxime faciat. Et quemadmodum hodie nulla ecclesia infantibus eucharistiam dare se debere existimat, ideo, quod ecclesia antiqua per octo saecula id fecerit: ita nec vlla ecclesia infantibus confirmationem tribuere se oportere ex eodem exemplo iudicat; quantumuis viri quidam eruditi, vti BEDELIVS [r] inter protestantes pro communione infantibus danda, & MATTHAEVS GALENVS [s] ex pontificiis pro confirmatione illis impertienda contenderunt. Dum alii consuetudinem, quae hodie obtinet, plus aedificationis habere, nec satis idonea argumenta dari existimant, quibus ecclesia ad mutandam eam induci possit.

LIBRI DVODECIMI
CAPVT SECVNDVM
DE MINISTRO CONFIRMATIONIS.

§. I.

Chrismatis consecratio soli episcoporum officio per canones reseruata.

PROXIME post personas, quibus confirmatio danda erat, de ministro eius agendum est & dispiciendum, per quem ea administrari solita sit. Vbi diuersas partes & caerimonias confirmationis, & casus ordinarios atque extraordinarios, nec non praxin & consuetudinem diuersarum ecclesiarum ab aliarum ecclesiarum consuetudine diuersam distinguere necesse erit. Neque enim in his omnibus vna eademque regula semper fuit obseruata. Confirmatio diuersis absoluebatur ritibus, vti capite proxime sequenti videbimus. Erat primum chrismatis consecratio, quae episcopi semper erat actio; deinde ipsa vnctio siue illius vsus, cum consignatione seu signo crucis in fronte, vel aliis corporis partibus; tum impositio manuum cum precibus. Erant quoque casus ordinarii, si episcopus in baptismo adesset, & casus extraordinarii, si abesset, & baptizatus in discrimine vitae versaretur. Erant quoque diuersae consuetudines pro diuersarum ecclesiarum regulis; & pro harum rerum distinctione ad

(r) Vid. *Bishop* Usher's *Letters*, ep. 163. p. 442.
(s) Galen. catech. ap. Dallaeum de confirmat. lib. I. p. 21. citat. supr. cap. I. §. II. litt. (u) pag. 349.

hanc

hanc generalem quæstionem oportet responderi. Chrismatis consecratio episcopo generatim in omnibus ecclesiis reseruata erat, adeoque vsus eius ab auctoritate ipsius in quibuscumque casibus deriuabatur. Concilium secundum *Carthaginense* [*a*] a presbyteris eam fieri vetat, & ad præteritum aliquod concilium, in quo similis prohibitio facta sit, remittit. Concilium *Carthaginense* tertium presbyteris virginem consulto episcopo consecrare, chrisma vero numquam [*b*] conficere permittit. Concilium *Carthaginense* quartum [*c*] presbyteros, qui per diœceses ecclesias regunt, quotannis ante dies festos paschatis ab episcopo suo chrisma petere iubet. In quibusdam ecclesiis *Hispaniæ* nonnulli presbyteri illud conficere sibi sumebant, vnde concilium *Toletanum* [*d*] primum nouum decretum ad reprimendam hanc audaciam faciebat, omnibus præter episcopum ex isto tempore chrisma conficere interdicens, presbyterisque mandans, vt ante diem paschæ more alias vsitato, per missos ad episcopum diaconos aut subdiaconos, confectum ab eo chrisma peterent. Similes constitutiones factæ sunt in concilio primo *Vasensi* [*e*], concilio *Antissiodorensi* [*f*], concilio *Barcino-*

(*a*) Concil. Carthagin. II. c. III. (tom. II. conc. p. 1160.) Memini præterito concilio fuisse statutum, vt chrisma, vel reconciliatio pœnitentium, nec non & puellarum consecratio a presbyteris non fiat.

(*b*) Concil. Carth. III. can. XXXVI. (ibid. p. 1172.) Vt presbyter inconsulto episcopo virgines non consecret, chrisma vero numquam conficiat.

(*c*) Concil. Carth. IV. c. XXXVI. (ibid. p. 1203.) Presbyteri, qui per diœceses ecclesias regunt, non a quibuslibet episcopis, sed a suis; nec per iuniorem clericum, sed aut per ipsos aut per illum, qui sacrarium tenet, ante paschæ solemnitatem chrisma petant.

(*d*) Concil. Tolet. I. c. XX. (tom. II. concil. p. 1226.) Quamuis pene vbique custodiatur, vt absque episcopo chrisma nemo conficiat, tamen quia in aliquibus locis vel prouinciis, presbyteri dicuntur chrisma conficere, placuit, ex hac die nullum alium nisi episcopum chrisma conficere & per diœcesim destinare, ita vt de singulis ecclesiis ad episcopum ante diem paschæ diaconi destinentur aut subdiaconi, qui confectum chrisma ab episcopo destinatum ad diem paschæ possint ad tempus deferre.

(*e*) Conc. Vasens. I. c. III. (tom. III. conc. p. 1457.) Per singula territoria presbyteri, vel ministri, ab episcopis, non prout libitum fuerit, a vicinioribus, sed a suis propriis, per annos singulos chrisma petant, appropinquante solemnitate paschali. cetera.

(*f*) Concil. Antissiod. c VI. (tom. V. concil. p. 958.) Vt a media quadragesima presbyteri chrisma petant.

nensi [*g*], conciliis primo & secundo *Bracarensi* [*h*], & in collectione *Graecorum* canonum a MARTINO episcopo *Bracarensi* [*i*] edita; item in decretis *Romanis*, factis ab INNOCENTIO [*k*], LEONE [*l*], & GELASIO [*m*], quæ hac occasione pro amplitudine sua recitare necesse non habeo. Atque ita episcopi auctoritas sarta tecta seruata est, in ipsis etiam casibus, in quibus presbyteris cum sancta vnctione negotium aliquod habere permissum fuit.

§. II.

Vsus chrismatis inter episcopos & presbyteros diuisus.

IAM vero hæc vnctio siue consignatio in multis ecclesiis (speciatim in ecclesia *Romana*) duplicis erat generis, consignatio frontis & consignatio reliquarum corporis partium. Et prior quidem in istis ecclesiis, in quibus hæc distinctio locum habebat, generatim episcopo reseruata erat, cum manuum impositione administranda; posterior vero a presbyteris quoque dabatur. Non omnes ecclesiæ hanc duplicem vnctionem admittebant; quæ vero eam admittebant, presbyteris alteram

(*g*) Conc. Barcinon. c. II. (ibid. p. 1605.) Simili statutum conditione est, vt quum chrisma presbyteris diœcesanis pro neophytis confirmandis datur, nihil pro liquoris pretio accipiatur.

(*h*) Concil. Bracar. I. can. XXXVII. (in edit. Labb. conc. II. c. XIX. tom. V. p. 842.) Placuit, si quis presbyter post hoc interdictum ausus fuerit chrisma benedicere, aut ecclesiam aut altarium consecrare, a suo officio deponatur. Concil. Bracar. II. (al. III. ibid. p. 897.) can. IV. Placuit, vt modicum balsami, quod benedictum pro baptismi sacramento per ecclesias datur &c.

(*i*) Martin. Bracar. collect. can. cap. LI. (ap. Iustell. in append. tom. I. biblioth. iuris canon. vet. fol. XXV.) Omni tempore episcopo liceat chrisma conficere & per suas diœceses destinare; ita vt ad dirigendum chrisma diaconus, aut subdiaconus, ante diem paschæ, de singulis ecclesiis ad episcopum destinetur.

(*k*) Innoc. epist. I. ad Decent. c. III. (tom. II. concil. p. 1246.) Presbyteris, - - chrismate baptizatos vngere licet, sed quod ab episcopo fuerit consecratum.

(*l*) Leo epist. LXXXVIII. ad Gallos (tom. III. concil. p. 1395. d.) Nec erigere eis (presbyteris ac diaconis) altaria, nec ecclesias, vel altaria consecrare licet, nec per impositiones manuum fidelibus baptizandis, vel conuersis ex hæresi, paracletum spiritum sanctum tradere, nec *chrisma conficere*, cetera.

(*m*) Gelas. epist. IX. ad episcopos Lucaniæ. c. VI. (tom. IV. conc. p. 1189.) Presbyteros vltra modum suum tendere prohibemus: nec episcopali fastigio debita sibimet audacter adsumere: non *conficiendi chrismatis*, non consignationis pontificalis adhibendæ sibimet arripere facultatem.

admi-

administrandi dabant auctoritatem, alteram vero tribuere eis interdicebant. Duplex illa chrismatio seu vnctio ab INNOCENTIO pontifice primum introducta est, atque ita ipse hoc officium inter episcopos & presbyteros diuisit. *Presbyteris*, inquit [n], *qui seu extra episcopum, seu praesente episcopo, baptizant, chrismate baptizatos vngere licet, sed quod ab episcopo fuerit consecratum; non tamen frontem ex eodem oleo signare, quod solis debetur episcopis, quum tradant spiritum sanctum paracletum.* Atque ita in decretis GELASII [o] est & GREGORII [p] successoris eius in sede *Romana*. Verum haec duplex chrismatio in *Gallia* non fuit recepta, neque in vlla alia ex occidentalibus ecclesiis. In *Gallia* presbyterorum id erat officium, sola manuum impositione episcopo reseruata. Hoc ex concilii *Arausicani* [q] quodam canone manifestum est, qui *Nullus ministrorum*, inquit, *qui baptizandi recipit officium, sine chrismate vsquam debet progredi, quia inter nos placuit semel in baptismate chrismari. De eo autem, qui in baptismate, quacumque necessitate faciente, non chrismatus fuerit, in confirmatione sacerdos commonebitur. Nam inter nos chrismatis ipsius non nisi vna benedictio est.* Hic canon adlegatur & repetitur in concilio secundo *Arelatensi* [r], & VALESIVS [s] eis addit inscriptionem ex GRVTERO, quae rem eamdem confirmat, quod nimirum episcopus non administrarit chrisma, nisi id ab presbyteris esset omissum. In ecclesiis orientalibus vnam solam habebant vn-

(n) Innoc. epist. I. ad Decent. c. III. (tom. II. concil. p. 1246.)

(o) Gelas. ep. IX. c. VI. Vid. sub litt. (m).

(p) Gregor. ep. IX. lib. III.

(q) Concil. Arausic. I. can. II. (tom. III. concil. p. 1447.)

(r) Concil. Arelat. II. c. XXVII. (tom. IV. concil. p. 1014.) Nullum ministrum, qui baptizandi recepit officia, sine chrismate vmquam debere progredi; quia inter nos, iuxta synodi constitutionem, placuit semel chrismari.

(s) Vales. not. in Euseb. lib. VI. c. XLIII. p. 135. (m. p. 120.) Haec baptizatorum consignatio, interdum fiebat cum chrismate: quoties scilicet aliquis vrgente morbi necessitate baptizatus fuerat a minoribus clericis, nec chrismatus. Tunc enim episcopus, qui baptismi solemnia postmodum supplebat, chrismare simul & manus imponere necesse habebat, qui vero perfectum baptisma acceperunt, iis manus tantum imponebatur ab episcopo sine chrismatione, vt docet canon Arausicanus. Quo pertinet vetus epigramma apud Gruterum p. 1177. de Marea:

Tuque sacerdotes docuisti, chrismate sancto
Tangere bis nullum iudice posse Deo,

ctionem

ctionem post baptismum, eamque ab episcopo tributam, specialioribus & extraordinariis casibus exceptis. *Constitutionum apostolicarum* auctor episcopi officium [t] facit, vt baptizatos sancto chrismate vngat. Et hoc chrisma confirmationem esse dicit confessionis in baptismo factæ [u]. Idem dicit personatus DIONYSIVS [x], quod, posteaquam presbyteri hominem baptizarint, illum ad pontificem ducant, qui diuinitus sacrato oleo virum consignet, & sacræ euchatistiæ participem declaret. Iam hæc vnctio episcopalis non tantum in fronte, vti in ecclesia *Romana* vsitatum erat, sed in reliquis etiam corporis partibus vniuersis perficiebatur. Id quod ex CYRILLI episcopi *Hierosolymitani* [y] sermone ad recens baptizatos apparet, quando ait: *Primum quidem fronti illinitur chrisma, vt eum abstergat a nobis pudorem, quem primus homo transgressor perpetuo circumferebat: simulque efficiat, vt possitis vultu non velato gloriam domini intueri. Deinde vero aures vnguntur, vt ad audiendum diuina mysteria aures accipiatis. De quibus dicebat Iesaias: Et addidit mihi dominus aures ad audiendum. Et dominus in euangelio: Qui habet aures ad audiendum, audiat. Postea nares, vt diuinum recipientes vnguentum dicatis: Christi gratus odor est Deo, in his qui saluantur. Tum vero & pectus inungitur: vt induti thoracem iustitiæ, fortiter aduersus insultus diaboli consistatis.* Ita quoque omnes hæretici, [z] qui in ecclesiam sine baptismi iteratione recipiendi erant, vtpote iusta forma ante hac baptizati, re-

(t) Constit. apost. lib. III. c. XVI. μετὰ τοῦτο ὁ ἐπίσκοπος χριέτω τοὺς βαπτισθέντας τῷ μύρῳ.

(u) Ibid. c. XVII. τὸ μύρον βεβαίωσις τῆς ὁμολογίας. Ibid. lib. VII. c. XLIII. βαπτίσας αὐτὸν ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, χρισάτω μύρῳ.

(x) Dionys. hierarch. eccles. c. II. p. 254. ἐπὶ τὸν ἱεράρχην αὖθις ἀπάγουσιν· ὁ δὲ τῷ θεουργικωτάτῳ μύρῳ τὸν ἄνδρα σφραγισάμενος, μέτοχον ἀποφαίνει λοιπὸν τῆς ἱεροτελεστικωτάτης εὐχαριστίας.

(y) Cyrill. catech. mystag. III. n. III. πρῶτον ἐχρίεσθε ἐπὶ τὸ μέτωπον, ἵνα ἀπαλλαγῆτε τῆς αἰσχύνης, ἣν ὁ πρῶτος παραβάτης ἄνθρωπος πανταχοῦ περιέφερε, καὶ ἵνα ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ τὴν δόξαν κατοπτρίζησθε· εἶτα, ἐπὶ τὰ ὦτα, ἵνα προσλάβητε τὰ ἀκουστικὰ τῶν θείων μυστηρίων ὦτα, περὶ ὧν Ἡσαΐας ἔλεγε, καὶ προσέθηκέ μοι κύριος ὠτίον τοῦ ἀκούειν· ὁ Ἰησοῦς ἐν εὐαγγελίοις, ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν ἀκουέτω· εἶτα, ἐπὶ τὴν ὄσφρησιν, ὅπως τοῦ θείου ἀντιλαμβανόμενοι μύρου, λέγητε, Χριστοῦ εὐωδία ἐσμὲν τῷ θεῷ ἐν τοῖς σωζομένοις· μετὰ ταῦτα ἐπὶ τὰ στήθη, ἵνα ἐνδυσάμενοι τὸν θώρακα τῆς δικαιοσύνης, στῆτε πρὸς τὰς μεθοδείας τοῦ διαβόλου.

(z) Concil. Constant. I. c. VII. (tom. II. conc. p. 951. a. b.) Τοὺς προστιθεμένους τῇ

cipi

cipi iubentur, signati siue vncti primum sancto chrismate & frontem, & oculos, & nares, & os, & aures, cum hac verborum formula: *Signaculum doni spiritus sancti.* Etsi autem vniuersa hæc cærimonia vnctionis in ecclesia orientali communiter ab episcopo tantum peragebatur, nec (vt in *Romana*) inter episcopum eiusque presbyteros diuidebatur; tamen in specialibus quibusdam casibus in ecclesiis particularibus hoc officium ad presbyteros deuoluebatur. Nam *Alexandriæ*, si episcopus non erat præsens, presbyteri hanc consignationem eodem tempore, quo baptizabant, administrabant. Quo modo verba auctoris sub nomine AMBROSII [a] intelligenda esse existimo, quando: *Apud Aegyptios*, inquit, *presbyteri consignant, si præsens non sit episcopus.* Et hoc ipsum alius auctor sub nomine AVGVSTINI [b] consecrare vocat, *In Alexandria*, inquiens, *& per totum Aegyptum, si desit episcopus, consecrat presbyter.* Quod quidem a viris quibusdam eruditis pro consecratione accipitur eucharistiæ. Verum hoc non singulare quidpiam, sed singulis presbyteris omnium ecclesiarum per vniuersum mundum commune erat, vt absente episcopo eucharistiam consecrarent, neque adeo id tamquam peculiarem consuetudinem in *Aegypto* notari necesse erat. Vnde potius consecrationem quamdam intelligi iudico, quam presbyteris in multis aliis ecclesiis absente episcopo perficere non licuerit, qualis erat consecratio siue consignatio baptizatorum chrismate confirmationis, quam presbyter aliquis in ecclesiis *Romanis* peragere haud poterat. In quibusdam autem ecclesiis orientalibus licitum hoc erat. Nam *constitutionum apostolicarum* auctor loquens de baptismi celebratione, episcopis ac presbyteris ordinem, quo fieri debeat, præscribit. *Episcope*, inquit, *aut presbyter, vnges prius baptizandum oleo sancto, deinde baptizabis a-*

ὀρθοδοξίᾳ καὶ τῇ μερίδι τῶν σωζομένων ἀπὸ αἱρετικῶν, δεχόμεθα - - σφραγιζομένους ἤτοι χριομένους πρῶτον τῷ ἁγίῳ μύρῳ τό, τε μέτωπον, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ τὰς ῥῖνας, καὶ τὸ στόμα, καὶ τὰ ὦτα· καὶ σφραγίζοντες αὐτοὺς λέγομεν· Σφραγὶς δωρεᾶς πνεύματος ἁγίου. Eos qui rectæ fidei adiiciuntur & parti eorum, qui ex hæreticis seruantur, recipimus - - signatos, siue vnctos primum sancto chrismate, & frontem, & oculos, & nares, & os, & aures. Et eos signantes dicimus: Signaculum doni spiritus sancti.

(a) Ambros. in Ephes. IV, 11.

(b) August. quæst. in vet. & nou. testam. quæst. CI.

qua, & tandem signabis [*c*] *vnguento.* Vbi non tantum vnctionem, quæ baptismum antecessit, sed eam quoque, quæ illum consequuta est, quæ erat vnctio confirmationis, presbytero æque ac episcopo demandari videmus: quod ad minimum de istius administratione absente episcopo intelligendum est; vel hoc præsente, si illi hoc negotium specialiter esset datum. Vt adeo, quod ad hanc primam confirmationis cærimoniam, vnctionem chrismatis, attinet, praxis diuersarum ecclesiarum in ea valde variarit. Non nullæ ecclesiæ, vt *Romana*, hoc officium inter episcopos & presbyteros partiebantur: aliæ, vt *Gallicana*, illud vniuersum presbyteris committebant, episcopo solam vnguenti consecrationem & manuum impositionem in confirmatione reseruantes: aliæ, vti *Orientales*, non tantum chrismatis consecrationem, sed eius etiam vsum episcopo, si ipse præsens esset, & in omnibus casibus ordinariis reseruabant; ipso solum absente vel in istiusmodi casibus extraordinariis presbyteris istam cærimoniam peragere permittentes.

§. III.

Altera cærimonia imponendi manus episcoporum officio strictius reseruata.

QVOD ad alteram cærimoniam impositionis manuum in confirmatione attinet, eam officio episcoporum strictius reservatam deprehendimus; non tamen ita absolute & in solidum, quin canones presbyteris auctoritatem impertierint, eam certis in casibus, cum obsequii episcopo suo debiti testificatione, peragendi. CYPRIANVM [*d*] de hoc tamquam ordinario episcopi siue præpositi ecclesiæ officio loqui certum est Mentionem enim faciens impositionis manuum, quam baptizatis a *Philippo Petrus* & *Ioannes* apostoli contulerant Act. VIII, 14. ait: *Quod nunc quoque apud nos geritur, vt, qui in ecclesia baptizantur, præpositis ecclesiæ offerantur, & per nostram orationem ac manus impositionem spiritum sanctum consequantur, & signaculo domini consummentur.* Si-

(*c*) Constit. lib. VII. c. XXII. *ὦ ἐπίσκοπε ἢ πρεσβύτερε, — πρῶτον χρίσεις ἐλαίῳ ἁγίῳ, ἔπειτα βαπτίσεις ὕδατι, καὶ τελευταῖον σφραγίσεις μύρῳ.*

(*d*) Cyprian. epist. LXXIII. ad Iubaian. p. 202. (p. 308. edit. Amstelod. MDCC.)

mili-

militer FIRMILIANVS [e] episcopus *Caesareae* in *Cappadocia*, qui eodem tempore, quo *Cyprianus*, vixit, episcopos ordinarios huius officii ministros facit, quando comparationem instituit inter *Paulum* manus imponentem illis, qui *Ephesi* baptizati erant Act. XIX. & episcopos, manus imponentes eis, qui ab haeresi vel schismate ad ecclesiae catholicae vnitatem veniebant. Ita quoque auctor anonymus [f], qui de baptismo scripsit haereticorum, ad calcem operum CYPRIANI, manus impositionem episcoporum officio adsignat, ad imitationem apostolorum, manus imponentium illis, qui a *Philippo* diacono Act. VIII, 14. erant baptizati. Et alio loco [g], si episcopi praesentes sint, eos vna cum baptismo manus impositionem dare; si quis vero ab inferiore clero per necessitatem baptizatus sit, ab episcopis hoc postmodum suppleri debere, aut a domino supplendum reservari, dicit. Concilium *Illiberritanum* non multo post duos canones hanc in rem condidit. Horum alter ita habet [h]: *Peregre navigantes, aut si ecclesia in proximo non fuerit, posse fidelem, qui lauacrum suum integrum habet, nec sit bigamus, baptizare in necessitate infirmitatis positum catechumenum: Ita, vt si superuixerit, ad episcopum eum perducat, vt per manus impositionem perficere possit.* Alter canon sic praecipit: *Si quis diaconus regens plebem [i] sine episcopo vel presbytero aliquos baptizauerit, episcopus eos per benedictionem perficere debebit.*

(e) Firmil. epist. LXXV. ap. Cyprian. p. 221. (p. 322. edit. Amstel.) Nisi si his episcopis, de quibus nunc, minor fuit Paulus; vt hi quidem possint per solam manus impositionem venientibus haereticis dare spiritum sanctum; Paulus autem idoneus non fuerit, qui ab Ioanne baptizatis spiritum sanctum per manus impositionem daret, nisi eos prius etiam ecclesiae baptismo baptizasset.

(f) Anonym. de bapt. haeretic. ap. Cypr. p. 23. in appendice (p. 21. b. cit. edit.) per manus impositionem episcopi datur vnicuique credenti spiritus sanctus, sicut apostoli circa Samaritanos post Philippi baptisma manum ei imponendo fecerint.

(g) Id. p. 26. (p. 24. b.) Et ideo quum salus nostra in baptismate spiritus, quod plerumque cum baptismate aquae coniunctum, sit constituta, si quidem per nos baptisma tradetur, integre & solemniter & per omnia, quae scripta sunt, adsignetur, atque sine vlla vllius rei separatione tradatur: Aut si a minore clero per necessitatem traditum fuerit, euentum exspectemus, vt aut suppleatur a nobis, aut a domino supplendum reseruetur.

(h) Concil. Illiberrit. can. XXXVIII. (tom. I. concil. p. 974.)

(i) Ibid. can. LXXVII.

Quod si autem de seculo recesserint, sub fide, qua quis crediderit, poterit esse iustus. Iam antea HIERONYMVM [*k*] audiuimus hac de re, tamquam de vniuersali ecclesiæ consuetudine, loquentem, vt ad eos, qui longe in minoribus vrbibus per presbyteros & diaconos baptizati sint, episcopi ad inuocationem sancti spiritus manum imposituri excurrerint. Quorum nonnulli ante dormierint, quam ab episcopis inuiserentur. Quod indicat non tantum, quod hoc ordinarium episcopi officium fuerit, sed etiam, quod presbyteri & diaconi impositionem manus in ipsis eiusmodi necessitatis casibus haud administrauerint; alioquin illi, quibus illa deerat, sine ea non obiissent. Hæc manifesto erat ecclesiæ *Romanæ* consuetudo, in qua licet officium vnctionis ex parte presbyteris esset commissum, consignatio tamen in fronte cum impositione manuum episcopo, tamquam peculiare eius officium in confirmatione, erat reseruata: quemadmodum ex INNOCENTII [*l*], GELASII [*m*] & GREGORII MAGNI [*n*] pontificum epistolis, quas antecedente §. iam adlegauimus, videre est. Quibus testimonium addere possumus CORNELII, qui ante istos omnes tempore CYPRIANI vixit, vti ab EVSEBIO memoriæ proditum est. Hic de *Nouatiano* loquens [*o*], qui baptismum clinicorum tantum acceperat, lecto adfixus, dicit, quod quum ex morbo conualuisset, numquam ea receperit, quæ per leges ecclesiæ recipere eum oportuisset, nimirum consignationem per manus impositionem episcoporum, cetera. Præterea omnia ista testimonia, quæ hæreticos, ad ecclesiam redeuntes, manus impositionem ad consequendum donum spiritus sancti, ab episcopo suscipere debuisse, docent, itidem hanc consuetudinem comprobant. Quam in rem decreta habemus LEONIS [*p*] & SIRICII [*q*], quorum hic specia-

(*k*) Hieronym. dial. contr. Lucifer. c. IV. Vid. cap. I. §. I. litt. (a) pag. 344. 345

(*l*) Innocent. epist. I. ad Decent. c. III. vid. §. II. litt. (k) pag. 358.

(*m*) Gelas. epist. IX. ad episcop. Lucan. c. VI. vid. §. II. litt. (m) ibid.

(*n*) Gregor. lib. III. epist. IX. ibid. litt. (p) pag. 359.

(*o*) Euseb. lib. VI. c. XLIII. οὐδὲ τῶν λοιπῶν ἔτυχε, διαφυγὼν τὴν νόσον, ὧν χρὴ μεταλαμβάνειν κατὰ τὸν τῆς ἐκκλησίας κανόνα, τοῦ τε σφραγισθῆναι ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου.

(*p*) Leo epist. XXXVII. ad Leonem Rauen. c. II. Si ab hæreticis baptizatum quempiam fuisse constiterit, - - hoc tantum quod ibi defuit, conferatur, vt per episcopalem manus impositionem virtutem sancti spiritus consequatur.

(*q*) Siric. ep. I. ad Himer. c. I. Arianos nos cum Nouatianis - per inuocationem

tim

tim obseruat, fuisse hanc vniuersalem orientalis & occidentalis iuxta ac *Romana* ecclesiæ in recipiendis illis, qui in hæresi vel schismate baptizati essent, consuetudinem. Et quod ad homines quoscumque in ecclesia baptizatos attinet, AVGVSTINVS idem quoque testatur, qui proprie loquendo nec apostolorum quemdam, nec vllum alium, sed solum *CHRISTVM* tamquam Deum, spiritum sanctum dedisse, adfirmat. *Neque enim* [r], inquit, *aliquis discipulorum eius* (Christi) *dedit, spiritum sanctum. Orabant quippe, vt veniret in eos, quibus manum imponebant, non ipsi eum dabant. Quem morem in suis præpositis etiam nunc seruat ecclesia.* Similem in modum AMBROSIVS [s] loquitur: *Sequitur spirituale signaculum -- quia post fontem superest, vt perfectio fiat, quando ad inuocationem sacerdotis* (hoc est, episcopi, secundum eius loquendi modum) *spiritus sanctus infunditur.* Ex quibus testimoniis omnibus sole meridiano clarius est, quod episcopus in omnibus casibus ordinariis vnus solus huius partis confirmationis, quæ impositione manuum & precibus, ad impetrandum spiritus sancti donum, absoluebatur, legitimus minister constitutus fuerit.

§. IV.

In quibusdam tamen specialibus casibus presbyteri, accepto mandato, eam administrare poterant. Primo *quidem, si episcopi a presbyteris suis postularent, vti hoc illis facerent, qui in ecclesia essent baptizati.*

ERANT tamen speciales quidam & extraordinarii casus, in quibus aliquæ ecclesiæ, si non omnes, presbyteris per canones veniam dabant, vt hanc quoque confirmationis partem administrarent. Verbi gratia, si episcopi vel præsentes, vel absentes presbytero cuidam negotium darent, vt id facerent. Hoc ipsum non erat iniectio manus in auctoritatem episcopi, nec priuilegiorum & potestatis eius diminutio, quia, quod hoc modo fiebat, saluo obsequio illi debito & ex ipsius mandato fiebat. Hanc veniam nonnumquam presbyteris, ipso episcopo præsente, datam legimus; quemadmodum ex canone isto

solam septiformis spiritus, episcopalis manus impositione catholicorum conuentui sociamus. Quod etiam totus Oriens Occidensque custodit.

(r) Aug. de trinit. lib. XV. c. XXVI.

(s) Ambros. de sacram. lib. III. c. II.

 apud

apud MARTINVM episcopum *Bracarensem* in collectione canonum ecclesiæ *Græca* patet [t]. *Presbyter, præsente episcopo, non signat infantes, nisi forte ab episcopo fuerit illi præceptum.* Heic tria clare indicantur: 1) Quod hæc consignatio, siue impositio manus, cum signo crucis & precibus ordinarium solius episcopi officium fuerit. 2.) Quod hic presbyteris speciatim hoc officum eis delegando auctoritatem id, se etiam præsente, faciendi impertire potuerit. 3) Quod ipso absente, ex generali quadam constitutione id potius faciendi habuerint potestatem, quam vt infantes vel alios quoscumque baptizatos sine confirmatione mori sinerent. Quod cum eo optime concordat, quod §. vltimo de consuetudine, *Alexandriæ* & in *Aegypto* obtinente, diximus, licet in ecclesiis occidentalibus secus id esset, vti ex iis constat, quæ ex INNOCENTIO [u] & HIERONYMO [w] iam adlegauimus, qui presbyteris, nec præsente nec absente episcopo, id facere licitum fuisse dicunt, adeo, vt multos sine confirmatione siue impositione manuum mori oportuerit, quia episcopus ad hanc eis dandam non satis cito aduolarit.

§. V.

Secundo, *Presbyteri energumenis dare eam poterant.*

SED VERO in occidentalibus etiam ecclesiis speciales quidam casus erant, in quibus hæc consignatio a presbyteris peragi permittebatur. Quin immo in vno casu a diaconis etiam. Istiusmodi decretum de energumenis, seu hominibus ab immundis spiritibus post baptismum agitatis, INNOCENTIVS pontifex in eadem epistola ad *Decentium*, in qua presbyteros a consignatione in omnibus casibus ordinariis excludit, facit, quod mandante episcopo presbyter aliquis vel diaconus eos consignare possit. *De his baptizatis*, inquit, [x], *qui postea a dæmonio, aut vitio aliquo, aut peccato interueniente, arripiuntur, quæsiuit dilectio tua, si a presbytero vel diacono possint aut debeant consignari: Quod hoc, nisi episcopus concesserit, non licet; Nam eis manus imponenda non est, nisi episcopus auctoritatem dederit id faciendi. Vt autem fiat, episcopi est imperare, vt manus eis vel a presbytero, vel a ceteris clericis imponatur. Nam*

(t) Martin. Bracar. collect. canon. c. LII.
(u) Innocent. epist. I. ad Decent. c. III. vid. supr. litt. (l) & §. II. litt. (k) p. 338.
(w) Hieron. contr. Lucifer. c. IV. vid. litt. (k) et c. I. §. I. litt. (a) p. 344. 345.
(x) Innoc. epist. I. ad Decent. c. VI.

quomo-

quomodo id fieri sine magno labore poterit, vt longe constitutus energumenus ad episcopum deducatur, quum, si talis casus ei in itinere acciderit, nec perferri ad episcopum, nec referri ad sua facile possit?

§. VI.

Tertio, *Et illis, qui in hæresi vel schismate baptizati fuerant, si in vitæ essent discrimine.*

ALIVS quidam casus extraordinarius, in quo officium imponendi manus presbyteris committebatur, erat, si quis ab hæreticis vel schismaticis baptizatus, in regressu ab hæresi vel schismate ad ecclesiam in grauem morbum incidisset, & periculum esset, ne diem suum obiret ante, quam ad episcopum adduci, vel episcopus ad manus ei imponendum, gratiamque spiritus, quam in hæresi vel schismate habere non potuerat, conferendam accurrere posset. Rebus sic se habentibus, ne istiusmodi homo sine hoc officio decederet, presbyteris negotium datum erat, hoc ei administrandi. Hoc disertis verbis in concilio *Arausicano* primo [*y*] conceditur, sic decernente: *Hæreticos in mortis discrimine positos, si catholici esse desiderent, si desit episcopus, a presbyteris cum chrismate & benedictione consignari placet.* Simile decretum in concilio *Epaunensi* [*z*] habetur: *Presbyteros propter salutem animarum, quam in cunctis optamus desperatis, & in lecto recumbentibus hæreticis, si conuersionem subitam petant, chrismate subuenire permittimus. Quod etiam omnes conuertendi, si sani sunt, ab episcopo nouerint expetendum.* Vbi obseruare licet, quod chrismatio, de qua heic sermo est, non fuerit ea chrismatio, quam presbyteri in ecclesia occidentali peragere poterant, sed illa, quæ manuum impositioni iuncta, & episcopo peculiariter reseruata erat, extremæ necessitatis casibus exceptis, vbi presbytero eam potius administrare licebat, quam vt hæreticus conuersus sine illa vitam cum morte commutaret. Cuius concessionis ratio erat, quod hæretici, extra ecclesiam baptizati, gratiæ spiritus expertes esse credebantur, donec eam per manus impositionem in ecclesia catholica consequerentur. Qua de caussa omnes hæretici, tam hi, apud quos in baptismi celebratione manus impositio in

(*y*) Concil. Arausican. I. can. II.

(*z*) Concil. Epaunens. c. LXXXVI. Vid. pontifical. Damasi vit. Syluestri p. 229. ap. Crab. tom. I. (tom. I. conc. Labb. p. 1408. c.) Priuilegium episcopis contulit, vt baptizatum consignent.

vsu

vsu erat, quam illi, qui eam negligebant, nouam benedictionem recipiebant, ad ecclesiæ vnitatem reuersi, quemadmodum ex AVGVSTINO [a], OPTATO [b] & ALCIMO AVITO [c] alio loco [d] demonstravimus.

LIBRI DVODECIMI
CAPVT TERTIVM
DE MODO ADMINISTRANDI CONFIRMATIONEM, ET DE CAERIMONIIS IN CELEBRATIONE EIVS OBSERVATIS.

§. I.
Prima confirmationis cærimonia, vnctio erat chrismatis.

CONSIDERATIS hactenus personis, quibus confirmatio data, & per quas data fuit, nunc proxime formam & modum administrandi eam, par est, spectemus. Vbi quatuor distinctæ cærimoniæ præter chrismatis consecrationem obseruandæ sunt, nimirum *vnctio*, *signum crucis*, *impositio manuum* & *precatio*. Vnctio plerumque prima erat ordine, quemadmodum ex illis TERTVLLIANI [a] verbis discimus: *Exinde egressi de lauacro perunguimur benedicta vnctione. - - Dehinc manus imponitur, per benedictionem aduocans & inuitans spiritum sanctum.*

§. II.
Origo huius vnctionis.

DE prima huius vnctionis origine in ecclesia non satis constat,

(a) Auguft. de bapt. lib. III. c. XVI. Spiritus sanctus quia in sola catholica per manus impositionem dari dicitur, nimirum hoc intelligi maiores nostri voluerunt, quod apostolus ait, Quoniam caritas Dei effusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis, cetera.

(b) Optat. lib. VII. p. 109. Par. MDCXXXI.

(c) Auit. epist. XXIV. ad Stephanum (tom. IX. bibl. patr. Lugdun. MDCLXXVII. p. 574.) Quocirca Donatistarum nomen, ne diu in loco viuere possit alieno, benedictione protinus sepelite vitali. In ipso fomitis sui ortu peregrinantis igniculi frigescat incendium. De quo ne vel famæ fumus narem Galliæ innocentis adspergat, *manus impositionem personæ*, de qua scribitis, *adhibete*, interdicta nominis ipsius in posterum, si ex corde conuertitur, mentione, cetera.

(d) Vid. Scholast. *Hist. of Lay-Baptism*, Part. I. p. 56.

(a) Tertull. de bapt. c. VII. & VIII.

constat, nec eruditorum virorum concordant sententiæ. Qui nouissime sub ficto PETRI AVRELII nomine scripsit, auctor famosus in libro suo, qui inscribitur *orthodoxus*, contra SIRMONDVM, operæ plurimum studiique consumsit, vt apostolicam praxin esse probaret. HABERTVS [b] autem id rationem fugere, & AVRELIVM præfracte illud contra summos theologorum persuadere niti, obseruat. Et ESTIVS communiorem sententiam esse [c] dicit, apostolos initio suæ prædicationis non vsos fuisse chrismate in administratione huius, (quod ille vocat) sacramenti. Vt adeo, quod pontificii hodie materiam noui sui sacramenti faciunt, nullum in scriptura fundamentum habere noscatur. PEARSONIVS [d] vsum eius paullo post apostolorum ætatem in ecclesiam introductum esse putat. BASNAGIVS [e] & DALLAEVS [f] non nisi sæculo tertio id factum esse existimant, vbi primum ab ORIGENE [g] & TERTVLLIANO eius facta sit mentio. Nonnulli quidem auctorem vtroque antiquiorem adlegant, THOPHILVM videlicet *Antiochenum* [h], qui, *Ideo*, inquit, *christiani appellamur*, *quod diuino oleo perfundimur*: Verum vnctio, de qua ille loquitur, spiritualis est & mystica vnctio; talis, qua aër, & omnis, quæ sub cælo est terra, inungi ipsi dicitur, videlicet vnctio luminis & spiritus diuini. Vt adeo, quum nullus ante TERTVLLIANVM auctor exsistat, cui hæc materialis vnctio memoretur, proba-

(b) Habert. archierat. p. 702. Quod diuinare quidam nos volunt, apostolos in libro Praxapostol. confirmasse cum chrismate, id rationem fugit. Præfracte id contra summos theologorum persuadere nititur Petrus Aurelius in orthodoxo contra Sirmondum.

(c) Estius in sentent. lib. IV. distinct. VII. §. VII. Communior sententia est, apostolos, cet. vt in textu.

(d) Pearson. lect. in act. V. n. VI. p. 69.

(e) Basnag. critic. in Baron. p. 76. Nullus in consignandis fidelibus chrismatis vsus ante tertium æræ christianæ sæculum. Atque res apparet ex Tertulliano, qui chrisma in posterorum prospectum primus produxit.

(f) Dall. de confirmat. lib. II. c. II. p. 116. 117. 118.

(g) Origen. in Leuit. hom. IX. p. 156. edit. Basil. (p. 97. e. edit. Paris. MDCIV.) Omnes, quicumque vnguento sacri chrismatis deliburi sunt, sacerdotes effecti sunt, sicut & Petrus ad omnem dicit ecclesiam, Vos genus electum & regale sacerdotium.

(h) Theoph. ad Autolycum lib. I. bibl. patr. græc. lat. tom. I. p. 110. καλούμεθα χριστιανοὶ, ὅτι χριόμεθα ἔλαιον Θεοῦ.

bilissimum sit, hanc cærimoniam ipsius ætate, ad spiritus sancti vnctionem repræsentandam, primum occepisse.

§. III.

Forma & modus eam administrandi, vna cum illius effectibus.

QVANDO autem semel admissum fuit chrisma, vulgo vt symbolum, & interdum vt caussa instrumentalis magnorum effectuum prædicari cœpit. Consecratio eius mysticam mutationem naturæ illius adferre credebatur, mutationi in aquis baptismi & panis ac vini in eucharistia conuenientem, quarum aliam cum alia comparat CYRILLVS HIEROSOLYMITANVS [i]. Hæc vnctio erat, tamquam complementum baptismi, cui potestatem tribuebant faciendi christianum quemque sensu quodam sacerdotii regalis participem. Quod non ab ORIGENE tantum loco iam memorato, sed a LEONE pontifice [k] etiam, HIERONYMO [l] aliisque pluribus [m] adfirmatur. Semper

(i) Cyrill. catech. mystag. III. n. III. *Ὅρα μὴ ὑπονοήσῃς ἐκεῖνο τὸ μύρον ψιλὸν εἶναι· ὥσπερ καὶ ὁ ἄρτος τῆς εὐχαριστίας, μετὰ τὴν ἐπίκλησιν τοῦ ἁγίου πνεύματος, ἐκ ἔτι ἄρτος λιτός, ἀλλὰ σῶμα Χριστοῦ· οὕτω καὶ τὸ ἅγιον τοῦτο μύρον ἐκ ἔτι ψιλόν, οὐδ' ὡς ἂν εἴποι τις κοινὸν μετ' ἐπίκλησιν, ἀλλὰ Χριστοῦ χάρισμα, καὶ πνεύματος τοῦ ἁγίου παρουσίᾳ τῆς αὐτοῦ θεότητος ἐνεργητικὸν γινόμενον.* Quemadmodum enim panis eucharistiæ post sancti spiritus inuocationem non amplius est panis communis, sed est corpus Christi: sic & sanctum hoc vnguentum, non amplius est vnguentum nudum, neque vt ita dicam commune, postquam iam consecratum est: sed est charisma, quod Christi & spiritus sancti, id est diuinitatis eius præsentiam efficit.

(k) Leo serm. III. de adsumtione sua p. 3. (bibliothec. patr. tom. VII. p. 983. f. edit. Lugdun.) Omnes in Christo regeneratos, crucis signum efficit reges, sancti vero spiritus *vnctio consecrat sacerdotes.*

(l) Hieron. contr. Lucifer. c. II. Deponat sacerdotium laici, id est, baptisma: & ego do veniam pœnitenti. Scriptum est enim, *quippe nos & sacerdotes Deo & patri suo fecit.* Et iterum: *Gentem sanctam, regale sacerdotium, populum acquisitum.*

(m) Prosp. sent. ex Augustino n. CCCXLII. De chrismate: Christi nomen a chrismate est, id est, ab vnctione. Quia ideo omnis christianus sanctificatur, vt intelligat, se non solum sacerdotalis & regiæ dignitatis esse consortem, sed etiam contra diabolum fieri luctatorem.

Ambros. de initiatis c. VI. Quantæ hodie renouatæ animæ dilexerunt te domine Iesu, dicentes: *Attrahe nos post te, in odorem vnguentorum tuorum currimus, vt odorem resurrectionis haurirent?* Quare hoc fiat, intellige, quia oculi sapientis in capite eius. Ideo in barbam defluit, id est, in gratiam iuuentutis. Ideo in barbam Aaron, vt fias electum genus, sacerdota-

ci

ei egregios effectus confirmandi animam omnis ſpiritualis gratiæ robore ex parte Dei, nec non confirmationem factæ profeſſionis & fœderis ex parte hominum, adſignabant. *Conſtitutionum* auctori vnguentum ex parte hominum vocatur βεβαίωσις τῆς ὁμολογίας & σφραγὶς τῶν συνθηκῶν, *confirmatio* [n] *confeſſionis* & *ſigillum pactionum* cum Deo in baptiſmo factarum; ex parte Dei collatio ſpiritus ſancti, per hanc vngendi cærimoniam repræſentata. Cuius tam frequens in *Græcis* auctoribus, qui hac de re ſcripſerunt, habetur mentio, vt lectorem ad eos remittere ſuperuacaneum ſit. Suffecerit, formulas precationum hac occaſione adhibitarum innuere, iſtæ enim ſatis docebunt, quosnam ſpirituales effectus ab hac vnctione expectauerint. Duas autem habemus formulas, quæ ad nos peruenerunt, breuiorem & longiorem, alteram diſertam precationem, implicitam alteram. Breuior formula his verbis expreſſa eſt: σφραγὶς δωρεᾶς πνεύματος ἁγίου, *ſignaculum doni ſpiritus ſancti*, vti in concilio primo *Conſtantinopolitano* [o] legitur, vbi illi, qui ab hæreticis baptizati fuerant, in vnctione chriſmatis hac verborum formula confirmari iubentur. Atque ſic iterum in concilio *Trullano* [p] & ſcriptoribus quibusdam priuatis [q]. Vt nunc ne memorem, eſſe hanc formulam, quæ in *euchologio* præſentis eccleſiæ *Græcæ* adhibetur. Præter hanc breuiorem autem formulam, (quæ implicita tantum precatio erat, quaſi dixiſſent: Iubeas

le, pretioſum. Omnes enim *in regnum Dei & in ſacerdotium vngimur* gratia ſpiritali.
Auguſtin. ſerm. III. poſt XL. a Sirmondo edit. in append. tom. X. p. 847.

(n) Conſtit. apoſtol. lib. III. c. XVII. Τὸ μύρον, βεβαίωσις τῆς ὁμολογίας. Lib. VII. c. XXII. τὸ μύρον σφραγὶς τῶν συνθηκῶν.

(o) Concil. Conſtant. I. c. VII. vid. c. II. §. II. ſub litt. (z) pag. 360. 361.

(p) Concil. Trullan. c. XCV. (tom. VI. concil. p. 1182.) Τοὺς προστιθεμένους τῇ ὀρθοδοξίᾳ καὶ τῇ μερίδι τῶν σωζομένων ἀπὸ αἱρετικῶν δεχόμεθα - - καὶ σφραγίζοντες αὐτοὺς λέγομεν: σφραγὶς δωρεᾶς πνεύματος ἁγίου. Eos, qui ex hæreticis ad rectam fidem accedunt, & partem eorum, qui ſaluantur, recipimus - conſignantes autem dicimus: *Signaculum doni ſpiritus ſancti.*

(q) Aſterius Amaſen. de filio prodigo ap. Photium cod. CCLXXI. p. 1499. ὡς ἐν τῇ διὰ τοῦ βαπτίσματος παλιγγενεσίᾳ καὶ στολὴ καὶ σφραγὶς δωρεᾶς πνεύματος ἁγίου· οὕτω καὶ ἐν τῇ διὰ τῆς μετανοίας ἀναγεννήσει. Vt in regeneratione per baptiſmum ſtola & *ſignaculum doni ſpiritus ſancti datur*, ſic & in regeneratione per pœnitentiam.

hanc vnctionem ei esse sigraculum doni spiritus sancti) longiores quoque habebant, quæ expressæ precationes erant, quarum vna in auctore *constitutionum apostolicarum* exstat sub titulo *ἐυχαριστίας περὶ τοῦ μυστικοῦ μύρου, actionis gratiarum de mystico vnguento*, vbi episcopus baptizatum vnguento illinere iubetur, ac dicere [r]: *Domine Deus, qui ingenitus es, & dominum non habes, ipse omnium dominus, qui odorem cognitionis euangelii in omnibus gentibus suauem præbuisti: tu & nunc præsta, vt hoc vnguentum efficax fiat in baptizato; quo firma & stabilis maneat in ipso fragrantia Christi tui, cui ipse commortuus, consuscitetur & viuat.* Hæc vnctio in ecclesia *Græca* non tantum in fronte, sed diuersis etiam aliis corporis partibus, vno eodemque tempore ab episcopo perficiebatur; *Latini* autem hoc officium in quibusdam locis inter episcopum & presbyteros diuidebant, vti antea obseruauimus. Verum siue coniunctim, siue diuisim daretur, vniuersa confirmationis vnctio habebatur. Quod ipsum ex canone concilii *Barcinonensis* patet, qui de presbyteris, chrisma consecratum quod ipsi adhibere debebant, ab episcopis suis recipientibus, loquens, disertis verbis [s] dicit, quod hoc pro neophytis seu recens baptizatis detur. Quod manifesto demonstrat, eam partem cærimoniæ vnctionis, quæ presbyteris commissa fuit, in partibus confirmationis fuisse positam. Et in tantum presbyteris in obsequio erga episcopum suum agentibus, committi poterat, in quantum cuiusque ecclesiæ regulæ id fieri permittebant. Hæc enim pars confirmationis quum esset mere ecclesiasticæ institutionis, in ecclesiæ situm erat potestate, regulas in omnibus rebus, ad eam pertinentibus, præscribere, quo modo & per quas personas eam peractam vellet. Quæ vera ratio tantæ varietatis est, quam in administranda hac prima confirmationis parte in diuersis ecclesiis obseruauimus.

(r) Constitut. apost. lib. VII. c. XLIV. *Κύριε, ὁ Θεὸς ὁ ἀγέννητος καὶ ἀδέσποτος, ὁ τῶν ὅλων κύριος, ὁ τὴν ὀσμὴν τῆς γνώσεως τοῦ ἐυαγγελίου ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν ἔυοσμον παρασχόμενος· σὺ καὶ νῦν τοῦτο τὸ μύρον δὸς ἐνεργὲς γενέσθαι ἐπὶ τῷ βαπτιζομένῳ, ὥστε βέβαιον καὶ πάγιον ἐν αὐτῷ τὴν ἐυωδίαν μεῖναι τοῦ χριστοῦ σου, καὶ συναποθανόντα αὐτὸν συναναστῆναι καὶ συζῆσαι αὐτῷ.*

(s) Conc. Barcinon. c. II. Statutum est, vt quum *chrisma* presbyteris diœcesanis *pro neophytis confirmandis datur*, nihil pro liquoris pretio accipiatur &c.

§. IV.

§. IV.

Secunda cærimonia confirmationis, signum crucis.

Hvic vnctioni signum crucis iungere solebant. Nam hanc cærimoniam quauis occasione adhibebant, neque adeo in hoc solemni confirmationis actu eam volebant neglectam. Huius rei multa documenta habemus in TERTVLLIANO, LEONE papa & aliis, quæ quum iam supra [t], loquentes de vsu signi crucis in baptismo, recitauimus, heic non repetimus; sed addimus tantum, quod vocabulum consignationis, a *Latinis* scriptoribus ad denotandam confirmationem [u] tam frequenter adhibitum, ab hac consuetudine signandi signo crucis, quando hominibus recens baptizatis vnctionem dabant, originem suam traxisse videatur. Et hoc quodam modo respondet *Græco* vocabulo σφραγὶς, quod sæpius, etsi non semper, signum crucis, in baptismo, vel confirmatione, vel alio quocumque religionis officio vsurpatum, denotat; qua de re heic nihil attinet dicere copiosius.

§. V.

Tertia & notissima cærimonia, impositio manuum. Et quarta, precatio ei simul iuncta.

Notissima cærimonia in vniuerso hoc negotio, & quæ omnium maxime inualuit, manuum erat impositio, cærimonia in omnis generis benedictionibus vsitata, peculiarius autem ordinationi, reconciliationi pœnitentium & confirmationi adhibita. *Latini* scriptores plerumque de confirmatione sub hoc nomine loquuntur. Nonnulli vero eam apud *Græcos* in vsu non fuisse existimant, quos chrismate tantum, non vero manuum impositione, in confirmatione vsos esse dicunt. Verum magnopere falluntur opinione. Nam *constitutionum* auctor [x] in eodem capite, in quo precationem de vnguento mystico recitat, statim subiungit: *Hæc est potestas impositionis manuum vnicui-*

(t) Lib. XI. c. IX. §. VI. pag. 312.

(u) Innocent. epist. I. ad Decent. c. III. De *consignandis* infantibus, manifestum est, non ab alio quam ab episcopo fieri licere.
Martin. Bracar. can. LII. Presbyter non *signet* infantes, nisi forte ab episcopo fuerit illi præceptum.

(x) Constit. apost. lib. VII. c. XLIV. ἑκάστῳ γὰρ ἡ δύναμις τῆς χειροθεσίας· ἐὰν γὰρ

quae facta; nisi enim in vnumquemque eorum talis quaepiam inuocatio a pio sacerdote adhibeatur; qui baptizatur, in aquam tantum descendit, vt Iudaei, & corporis tantum sordes, non autem animae deponit. Quare, etsi haec impositio manuum non adeo frequenter scriptoribus *Graecis* memoratur, semper tamen intelligenda est, vti chrisma in *Latinis* scriptoribus, vbi impositionis manuum tantum fit mentio.

§. VI.

Huius impositionis manuum origo.

CAERIMONIAE huius antiquitas ab omnibus vetustis scriptoribus ad apostolorum refertur aetatem, eorumque exemplo ac praxi fundatur. Tria loca in sacris scripturis reperiuntur, vnde generatim eam deriuant. Act. VIII, 17. vbi *Petrus* ac *Ioannes* apostoli manus imposuisse dicuntur iis, quos baptizasset *Philippus*. Act. XIX, 6. vbi Paulus manus imponebat illis, qui in baptismum *Ioannis* baptizati fuerant. Et Ebr. VI, 2. vbi impositio manuum inter prima religionis christianae rudimenta refertur. CYPRIANVS eam ex praxi deducit apostolorum [y], manus imponentium iis, quos *Philippus* baptismo donarat. *Quia*, inquiens, *legitimum & ecclesiasticum baptisma consequuti fuerant, baptizari eos vltra non oportebat: sed tantummodo quod deerat, id a Petro & Ioanne factum est, vt oratione pro eis habita, & manu imposita inuocaretur & infunderetur super eos spiritus sanctus. Quod nunc quoque apud nos geritur, vt qui in ecclesia baptizantur, praepositis ecclesiae offerantur, vt per nostram orationem & manus impositionem spiritum sanctum consequantur.* Et aliis in locis [z] generatim ad apostolicam institutionem & praxin eam refert. Auctor anonymus

μὴ εἰς ἕκαστον τούτων ἐπίκλησις γίνηται παρὰ τοῦ εὐσεβοῦς ἱερέως τοιαύτη τις, εἰς ὕδωρ μόνον καταβαίνει ὁ βαπτιζόμενος, ὡς ἰουδαῖοι, καὶ ἀποτίθεται μόνον τὸν ῥύπον τοῦ σώματος, οὐ τὸν ῥύπον τῆς ψυχῆς.

(y) Cypr. epist. LXXIII. ad Iubaian. p. 202. (p. 308. edit. Fell. Amstelod. MDCC.)

(z) Cypr. epist. LXXII. ad Stephan. p. 196. (p. 305. cit. edit.) De eo me maxime tibi scribendum & cum tua grauitate ac sapientia conferendum fuit, quod magis pertineat, & ad sacerdotalem auctoritatem & ad ecclesiae catholicae vnitatem pariter ac dignitatem, de diuinae dispositionis ordinatione venientem, eos, qui sint foris extra ecclesiam tincti, & apud haereticos & schismaticos profanae aquae labe maculati, quando ad nos atque ad ecclesiam, quae vna est, venerint, baptizari oportere; & eo quod parum sit eis manum imponere ad accipiendum spiritum sanctum, nisi & accipi-

libri

libri *de baptismo haereticorum*, ad calcem CYPRIANI [a], similiter ab eodem exemplo apostolorum manus imponentium *Samaritanis*, quos *Philippus* baptizauerat, deducit. FIRMILIANVS [b] impositionem manus episcopalem ad inuocandum spiritum sanctum comparat cum impositione manus *Pauli* super eos, quos *Ephesi* baptizauerat. HIERONYMVS, contra *Luciferianos* disputans, hanc consuetudinem [c] ex actibus apostolorum deriuat, tametsi solam traditionem ecclesiae ad eiusmodi praxin comprobandam sufficere credat. *An nescis*, inquit, *& iam ecclesiarum hunc esse morem, vt baptizatis postea manus imponatur, & ita inuocetur spiritus sanctus? Exigis, vbi scriptum sit? In actis apostolorum. Etiamsi scripturae auctoritas non subesset, totius orbis in hac parte consensus instar praecepti obtinet. Nam & multa alia, quae per traditionem in ecclesiis obseruantur, auctoritatem sibi scriptae legis vsurpauerunt; velut in lavacro ter caput mergitare; deinde egressos lactis & mellis praegustare concordiam ad infantiae significationem.* AVGVSTINVS [d] similiter hunc morem ab apostolis ad praepositos ecclesiae descendisse adfirmat, qui orabant, vt veniret spiritus sanctus in eos, quibus manus imponebant. Et quia opponi poterat, quod praxis apostolica plane diuersum finem sibi propositum habuerit, nimirum vt donum spiritus plenum miraculis hominibus conferret, cuius beneficio nouis linguis loqui possent: semel atque iterum huic obiectioni respondere studet, & ostendit, quod non obstante tali differentia, haec consuetudo imponendi manus ad consequendum spiritum sanctum ab apostolis manare dici possit. „Nam spiritus sanctus [e], inquit, quod in sola catholica

ant ecclesiae baptismum. Tunc enim demum plene sanctificari, & esse filii Dei possunt, si sacramento vtroque nascantur, quum scriptum sit: Nisi quis renatus fuerit cetera.

(a) Anon. de bapt. haeretic. ap. Cyprian. in append. p. 23. (p. 21. edit. Amstelod.) Per manus impositionem episcopi datur vnicuique credenti spiritus sanctus, sicut apostoli circa Samaritanos post Philippi baptisma manum eis imponendo fecerunt.

(b) Firmilian. epist. LXXV. p. 231. (p. 322. edit. Amstelod.) Vid. cit. c. II. §. III. litt. (e) pag. 363.

(c) Hieron. contr. Lucifer. c. IV.

(d) Aug. de trinit. lib. XV. c. XXVI. Orabant, vt veniret in eos, quibus manus imponebant, non ipsi eum dabant. Quem morem in suis praepositis etiam nunc seruat ecclesia.

(e) Aug. de bapt. lib. III. c. XVI. (tom. VII. opp. p. 409. 410. ed. Basil. MDLXIX.)

eccle-

„ecclesia per manus impositionem dari dicitur, nimirum hoc „intelligi maiores nostri voluerunt, quod apostolus ait: *Quo„niam caritas Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, „qui datus est nobis.* Ipsa enim est caritas, quam non habent, „qui ab ecclesiæ catholicæ communione præcisi sunt; ac per „hoc, etiamsi linguis hominum loquantur & angelorum, si „sciant omnia sacramenta, & omnem scientiam, etsi omnem „habeant prophetiam, & omnem fidem, ita, vt montes trans„ferant, & distribuant omnia sua pauperibus, & tradant corpus „suum, vt ardeant, nihil eis prodest. Non autem habent Dei „caritatem, qui ecclesiæ non diligunt vnitatem, ac per hoc re„cte intelligitur dici, non accipi, nisi in catholica spiritus san„ctus. Neque enim temporalibus & sensibilibus miraculis at„testantibus per manus impositionem modo datur spiritus san„ctus, sicut antea dabatur ad commendationem rudis fidei, & „ecclesiæ primordia dilatanda. Quis enim nunc hoc exspe„ctat, vt ii, quibus manus ad accipiendum spiritum sanctum „imponitur, repente incipiant linguis loqui? Sed inuisibiliter „& latenter intelligitur per vinculum pacis eorum cordibus di„vina caritas inspirari, vt possint dicere: *Quoniam caritas Dei dif„fusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis.*„ Idem alio loco [*f*] ad hanc oppositam difficultatem respondet, quando ait: „*In hoc cognoscimus, quia manet in nobis, de spiritu, „quem dedit nobis.* Si enim inueneris te habere caritatem, habes „spiritum Dei ad intelligendum. Valde enim necessaria res „est. Primis temporibus cadebat super credentes spiritus san„ctus, & loquebantur linguis, quas non didicerant, quomodo „spiritus dabat eis pronuntiare. Signa erant tempori oppor„tuna. Oportebat enim ita significari in omnibus linguis spi„ritum sanctum: quia euangelium Dei per omnes linguas cur„surum erat toto orbe terrarum. Significatum est illud & trans„iit. Numquid modo, quibus imponitur manus, vt accipiant „spiritum sanctum, hoc exspectatur, vt linguis loquantur? Aut „quando imposuimus manum istis infantibus, attendit vnusquis„que vestrum, vtrum linquis loquerentur? Et quum videret „eos linguis non loqui, ita peruerso corde aliquis vestrum fuit,

(*f*) Aug. tractat. VI. in I Ioan. III. tom. IX. opp. p. 354. Par. MDXXXVII. (p. 621. edit. cit. Basil.)

vt

„vt diceret: Non acceperunt isti spiritum sanctum. Nam si „accepissent, linguis loquerentur, quemadmodum tunc factum „est. Si ergo per hæc miracula modo testimonium præsentiæ „spiritus sancti non fit: vnde cognoscit quisque, accepisse se „spiritum sanctum? Interroget cor suum, si diligit fratrem, ma- „net spiritus Dei in illo.„ Ita AVGVSTINVS manus impositionem ad conferendum spiritum sanctum ex apostolorum praxi deriuat, quantumuis diuersos plane effectus tunc temporis habuerit, quam quidem nunc habeat. Quamuis homines non habeant donum linguarum sibi collatum, vt tempore apostolorum; habere tamen eos posse dicit alia dona, quæ ad testandam spiritus præsentiam & actum impositionis manuum dignitate institutionis apostolicæ decorandum sufficiant. Vnde quoque obseruare nobis licebit, quod caritas & vnitas, vel constantia in amore Dei ac religione, peculiaris spiritus gratia sit, per impositionem manuum data: quam quum hæretici habere non possent, qui extra ecclesiam baptizati erant, ideo impositionem manuum semper recipiebant (g) ad ecclesiam redeuntes, siue eam inter suos iam ante recepisse persuasi essent, siue non. Nam hæreticorum alii impositionem manuum simul cum baptismo dabant, alii non dabant: vtrique autem manus impositionem recipiebant, si ad catholicæ ecclesiæ communionem redirent. Adhuc alius locus est, ex quo veterum nonnulli hanc consuetudinem confirmant, nimirum Ebr. VI, 2. vbi apostolus manus impositionem & baptismum coniungit. In quem auctor, qui sub nomine AMBROSII [h] scripsit, notat, quod „intelligatur manus impositio, per quam spiritus sanctus accipi „posse credatur: quod post baptismum, ad confirmationem „vnitatis in ecclesia Christi a pontificibus fieri soleat.„ Quæ interpretatio ab HAYMONE [i] & recentioribus quibusdam scriptoribus repetita, & A GROTIO ac CALVINO tamquam probabilis admissa est. Vnus adhuc scriptor est, qui eam a de-

(g) Aug. de bapt. lib. V. c. XXIII. Propter caritatis copulationem, quod est maximum donum spiritus sancti, sine quo non valeant, quæcumque alia sancta in homine fuerint, manus correctis hæreticis imponitur.

(h) Ambros. Hebr. VI, 2.

(i) Haymo in Hebr. VI, 2. (ap. Dallæum de confirm. p. 387.) Per impositionem manuum plenissime creditur accipi donum spiritus sancti, quod post baptismum ad confirmationem vnitatis in ecclesia a pontificibus fieri solet.

ſcenſu ſpiritus ſancti ſuper apoſtolos die pentecoſtes deriuare videtur. Is eſt, qui EVSEBIVS EMISSENVS vulgo eſſe venditatur, quem viri docti auctorem potius EVCHERIVM epiſcopum *Lugdunenſem*, vel HILARIVM ARELATENSEM, vel alium quempiam ſcriptorem circa LEONIS pontificis *Romani* tempora, ſæculo quinto medio, eſſe exiſtimant. Quiſquis autem eſt, quam de confirmatione habet narrationem, accurata eſt, & doctrinæ plena, adeoque digna, quæ huc integra transſcribatur. „Quod nunc, inquit, manus impoſitio [*k*] tribuit ſingu„lis, hoc tunc ſpiritus ſancti deſcenſio in credentium populo „donauit vniuerſis. Sed quia diximus, quod manus impoſitio „& confirmatio ei, qui iam renatus in *CHRISTO* eſt, conferre „aliquid poſſit, forte cogitat ſibi aliquis: Quid mihi prodeſt „poſt myſterium baptiſmatis, miniſterium confirmantis? Aut „quantum video, non totum de fonte ſuſcepimus, ſi poſt fon„tem adiectione noui generis indigemus. Non ita eſt, dilectiſ„ſimi, attendat caritas veſtra. Sic enim exigit militaris ordo, „vt quum imperator quemcunque in militum receperit nume„rum, non ſolum ſignet receptum, ſed etiam armis competen„tibus inſtruat pugnaturum. Ita in baptizato benedictio illa „munitio eſt; dediſti militem, da ei adiumenta militiæ. Num„quid prodeſt, ſi quisquam parentum magnam paruulo confe„rat facultatem, niſi prouidere ſtudeat & tutorem. Ita para„cletus regeneratis in *CHRISTO* cuſtos, & conſolator, & tu„tor eſt. Ideo dicit ſermo diuinus: *Niſi dominus cuſtodierit ciui„tatem, in vanum vigilant, qui cuſtodiunt eam.* Ergo ſpiritus ſan„ctus, qui ſuper aquas baptiſmi ſalutifero deſcendit illapſu, in „fonte plenitudinem tribuit ad innocentiam, in confirmatione „augmentum præſtat ad gratiam. Quia in hoc mundo tota „ætate victuris inter inuiſibiles hoſtes & pericula gradiendum „eſt: In baptiſmo regeneramur ad vitam, poſt baptiſmum con„firmamur ad pugnam: in baptiſmo abluimur, poſt baptiſmum „roboramur. Ac ſic continuo tranſituris ſufficiunt regenera„tionis beneficia, victuris autem neceſſaria ſunt confirmationis „auxilia. Regeneratio per ſe ſaluat mox in pace beati ſæculi

(*k*) Euſeb. Emiſſen. hom. de pentecoſte (in bibl. patr. max. tom. VI. p. 649. c. d. e. edit. Lugdun. MDCLXXVII.)

reci-

„recipiendos, confirmatio armat & instruit ad agones mundi „huius & praelia reseruandos. Qui autem post baptismum cum „acquisita innocentia immaculatus peruenit ad mortem, con„firmatur morte: quia iam non potest peccare post mortem: „Heic si forte illud etiam requirere velimus, post passionem & „resurrectionem Christi, quid apostolis profuerit aduentus spi„ritus sancti, ipse dominus eis hoc euidenter exponit: *Quae dico*, „inquit, *vobis, non potestis ea portare modo. Quum autem venerit ille* „*spiritus veritatis, ipse vos docebit omnem veritatem.* Vides, quia „quum spiritus sanctus infunditur, cor fidele ad prudentiam & „constantiam dilatatur. Itaque ad descensionem spiritus san„cti vsque ad negationem apostoli deterrentur, post visitatio„nem vero eius vsque ad martyrium contemtu salutis armantur. „Secundum haec per *Christum* redimimur, per spiritum vero san„ctum dono sapientiae spiritualis illuminamur, aedificamur, eru„dimur, instruimur, consummamur.„ Haec est ratio, quam de impositionis manuum origine generatim reddunt veteres: quae caerimonia hodie prorsus obsoleuit in ecclesia *Romanensium*, quamquam aliud sacramentum confirmationis se facere venditent. Sed haec tantum obiter.

§. VII.

Quid de necessitate confirmationis senserint veteres.

Ex sermone, quem ex hoc auctore modo interposuimus, clare perspicimus, quid veteres per confirmationem ad beneficium regenerationis accedere iudicauerint. Regeneratio innocentiam dabat & peccatorum veniam; inuocatio autem spiritus sapientiam addebat & robur, ad hominem in innocentia conseruandum & consummandum. Ostendit etiam, quam de necessitate confirmationis opinionem habuerint veteres. Non aeque absolute necessaria credebatur confirmatio ac baptismus. Si enim homo statim post baptismum moriebatur sine manuum impositione, innocentia per baptismum acquisita seruabantur: Non alia confirmatione indigebant, quam morte, quae contra omnia pericula eos tutos praestabat. Confirmatio iis duntaxat necessaria erat, qui in vita superstites contra mundum & inuisibiles potestates dimicare necesse habebant. Et haec sententia reliquorum scriptorum omnium est, qui de confirmationis necessitate quam seuerissime loquuntur. Concilium *Illiber*-

ritanum [*l*], quando statuit: *Si quis diaconus regens plebem, sine episcopo vel presbytero aliquos baptizauerit, episcopus eos per benedictionem perficere debebit*; statim subiungit: *Quod si ante de saeculo recesserint, sub fide, qua quis crediderit* (videlicet in baptismo) *poterit esse iustus.* Sic quoque *constitutionum apostolicarum* auctor [*m*] ait: *Si neque oleum adsit, neque unguentum, sufficit aqua, & ad vnctionem, & ad sigillum pactionum.* Ex quo loco duriora illa verba mollienda sunt, quae alibi [*n*] habet, vbi ait: *Haec est potestas impositionis manuum vnicuique facta: nisi enim in vnumquemque eorum talis quaepiam inuocatio* (qualem in proxime antecedentibus praescripserat) *a pio sacerdote adhibeatur; qui baptizatur, in aquam tantum descendit, vt iudaei, & corporis tantum sordes, non autem animae deponit.* Nisi enim aequa & candida quaedam interpretatio his verbis adhibeatur, baptismi, peccatum per spiritualem regenerationem expurgantis, efficaciae iniuriose derogabunt. Aequum proinde & iustum est, vt duriorum verborum huius auctoris eum ipsum interpretem esse sinamus, quando aquam baptismi sufficere dicit ad quemcumque finem chrismatis siue confirmationis obtinendum, si haec non ex contemtu, sed propter deficientem recipiendi opportunitatem sit omissa. Et haec manifesto est HIERONYMI opinio, quando narrat, quod licet manuum impositio ex actibus apostolorum deriuanda sit [*o*], multis in locis id tamen esse factum reperiatur ad honorem potius sacerdotii, quam ad legis necessitatem. Alioquin si episcopi tantum imprecatione spiritus sanctus defluat, lugendos esse dicit, qui in villulis, aut in castellis, aut in remotioribus locis per

(*l*) Concil. Illiberrit. c. LXXVII.

(*m*) Constit. apost. lib. VII. c. XXII. εἰ μήτε ἔλαιον ᾖ, μήτε μύρον, ἀρκεῖ ὕδωρ, καὶ πρὸς χρῖσιν, καὶ πρὸς σφραγῖδα.

(*n*) Constit. apost. lib. VII. c. XLIV. ἑκάστῳ γὰρ ἡ δύναμις τῆς χειροθεσίας ἐστὶν αὕτη· ἐὰν γὰρ μὴ εἰς ἕκαστον τούτων ἐπίκλησις γένηται παρὰ τοῦ εὐσεβοῦς ἱερέως τοιαύτη τις, εἰς ὕδωρ μόνον καταβαίνει ὁ βαπτιζόμενος, ὡς ἰουδαῖοι, καὶ ἀποτίθεται μόνον τὸν ῥύπον τοῦ σώματος, οὐ τὸν ῥύπον τῆς ψυχῆς.

(*o*) Hieron. contr. Lucifer. c. IV. Quod si obloqueris, Quare in ecclesia baptizatus nisi per manus episcopi non accipiat spiritum sanctum, quem nos asserimus in vero baptismate tribui; disce hanc obseruationem ex ea auctoritate descendere, quod post adscensum domini spiritus sanctus descendit. Multis tamen in locis id tamen esse factum reperimus ad honorem potius sacerdotii, quam ad legis necessitatem. Alioquin &c.

presby-

presbyteros & diaconos baptizati ante dormierint, quam ab episcopis inuiserentur. Quidquid ergo ad salutem necessarium erat, in baptismo conferebatur, qui tantam spiritus portionem ministrabat, quanta ad homines a peccato purificandos, eosque ad vitam æternam idoneos reddendos sufficiebat. Vt adeo, quum veterum nonnulli baptismum spiritum non ministrare dicunt, sine impositione manuum in confirmatione tributum, (vti CORNELIVS in epistola sua [p] aduersus *Nouatianum* vrget, & TERTVLLIANVS [q], qui nos non in baptismo spiritum sanctum consequi, sed in aqua tantum emundari ac spiritui sancto præparari dicit;) intelligendi sint, quod spiritum sanctum non ea mensura in baptismo, qua deinceps per impositionem manuum, dari existiment. Non negant, baptismum hominibus virtute spiritus sancti veniam peccatorum conferre; sed dicunt tantum, esse quædam effecta & operationes spiritus sancti, quæ hominibus ordinarie non nisi per subsequentem inuocationem spiritus conferantur; quarum incrementum homines desiderare, & impositionem manuum ad id obtinendum recipere debeant. Quo sensu in euangelio dicitur, *Quod nondum fuerit spiritus sanctus*, quia apostoli nondum receperant abundantem effusionem eius cum dono linguarum, quam postmodum die pentecostali consequebantur; etiamsi antea tantam eius mensuram accepissent, quanta ad varii generis miracula operanda, & ad regnum cælorum consequendum sufficeret.

§. VIII.

Quemadmodum eos punierint, qui eam neglexissent.

QVAMQVAM vero prisci christiani hanc manuum impositionem non adeo necessariam esse iudicabant, vt priuatio illius eos, qui baptizati essent, a regno cælorum excluderet: tamen neglectionem illius puniendam esse statuebant, notam offensionis & publicæ censuræ illis apponendo, qui voluntarie & oscitanter eam neglexissent, quando eam recipiendi habuerant opportunitatem. Istis hominibus plerumque priuilegium di-

(p) Ap. Euseb. lib. VI. c. XLIII. τούτου δὲ μὴ τυχὼν, πῶς ἂν τοῦ ἁγίου πνεύματος ἔτυχε; hoc (signaculo) minime percepto, quo tandem modo spiritum sanctum potuit accipere?

(q) Tertull. de bapt. c. VI. Non quod in aqua spiritum sanctum consequamur, sed in aqua emundati, sub angelo spiritui sancto præparamur.

gnitatis ecclesiasticæ & ordinatio denegabatur. Vti ex refragatione apparet, quam in *Nouatiani* ordinatione clerus vniuersus multique ex populo ponebant, quia in lecto, in quo æger iacuerat, perfusus baptismum susceperat, neque postea morbo liberatus reliqua perceperat, quæ secundum ecclesiasticam regulam [r] percipi debebant, neque ab episcopo per manus impositionem consignatus fuerat. Et hanc in rem concilium *Neocæsareense* [s] canonem habet, eiusmodi homines ordinari vetantem; quæ pars codicis ecclesiæ vniuersalis euasit. Patres concilii *Illiberritani* [t] tales, tamquam non habentes per manus impositionem lauacrum integrum, itidem a priuilegio dandi baptismum excludunt; quod, necessitate exigente, omnibus reliquis laicis facere permittunt. In tantum veteres consultum duxerunt, confirmationis contemtum ac neglectum impedire, tametsi eam numquam pro distincto a baptismate sacramento, nec pro re ad salutem æternam absolute & simpliciter necessaria, sed tantum pro apto & commodo adminiculo ad roborandum homines in spirituali militia, habuerunt.

(r) Euseb. lib. VI. c. XLIII. ὃς βοηθούμενος ὑπὸ τῶν ἐπορκιστῶν, νόσῳ περιπεσὼν χαλεπῇ, καὶ ἀποθανεῖσθαι ὅσον οὐδέπω νομιζόμενος, ἐν αὐτῇ τῇ κλίνῃ, ᾗ ἔκειτο, περιχυθεὶς ἔλαβεν· εἴγε χρὴ λέγειν τὸν τοιοῦτον εἰληφέναι· οὐ μὴν οὐδὲ τῶν λοιπῶν ἔτυχε διαφυγὼν τὴν νόσον, ὧν χρὴ μεταλαμβάνειν κατὰ τὸν τῆς ἐκκλησίας κανόνα· τοῦ τε σφραγισθῆναι ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου· τούτου δὲ μὴ τυχών, πῶς ἂν τοῦ ἁγίου πνεύματος ἔτυχε; Quum ab exorcistis foueretur, in morbum grauissimum collapsus; dum iam iamque moriturus creditur, in ipso, in quo iacebat lectulo, perfusus, baptismum suscepit; si tamen huiuscemodi baptismum suscepisse dicendus est. Sed neque postquam liberatus est morbo, reliqua percepit, quæ iuxta ecclesiasticam regulam percipi debent; neque ab episcopo consignatus est. Hoc autem signaculo minime percepto, quo tandem modo spiritum sanctum potuit accipere? — ὃς διακωλυόμενος ὑπὸ παντὸς τοῦ κλήρου κ. τ. λ. Vid. cit. supra lib. XI. c. XI. §. V. litt. (h) pag. 337.

(s) Concil. Neocæs. can. XII. (tom. I. concil. p. 1484.) Ἐὰν νοσῶν τις φωτισθῇ, εἰς πρεσβύτερον ἄγεσθαι οὐ δύναται. Οὐκ ἐκ προαιρέσεως γὰρ ἡ πίστις αὐτοῦ, ἀλλ' ἐξ ἀνάγκης· εἰ μὴ τάχα διὰ τὴν μετὰ ταῦτα αὐτοῦ σπουδὴν καὶ πίστιν, καὶ διὰ σπάνιν ἀνθρώπων. Si quis ægrotans fuerit illuminatus, non potest in presbyterum euehi. Fides enim eius non est ex instituto sed ex necessitate: nisi forte propter consequens eius studium & fidem hominumque raritatem.

(t) Concil. Illiberri. c. XXXVIII. (tom. I. concil. p. 974.) Peregre nauigantes, aut si ecclesia in proximo non fuerit, posse fidelem, qui lauacrum suum integrum habet, nec sit bigamus, baptizare in necessitate infirmitatis positum catechumenum, ita vt si superuixerit, ad episcopum eum perducat, vt per manus impositionem perfici possit.

LIBRI

LIBRI DVODECIMI

CAPVT QVARTVM

DE RELIQVIS CAERIMONIIS BAPTISMI, CONFIRMATIONEM SVBSEQVVTIS.

§. I.

Homines modo baptizati albis vestibus induti.

EO ipso tempore, quo vnctio & confirmatio hominibus recens baptizatis conferebatur, albis illi vestibus induebantur. In ecclesia *Latina* proxime ante confirmationem id fiebat: in *Graeca* autem ecclesia post eam factum esse videtur. CYRILLVS enim hac de cærimonia, tanquam vnctionem subsequuta [a], loquitur. Hoc ipsum fiebat, ad significandum, quod vetere homine cum operibus suis iam exuto, nouum hominem Christum IEsum induissent. Hinc vocabantur λευχειμονοῦντες, *in albis incedentes*; *grex Christi candidus & niueus* [b], vti in LACTANTIO videmus & multis aliis. PALLADIVS in vita CHRYSOSTOMI [c] magnæ crudelitatis insimulat *Arcadium* imperatorem, quod quum presbyteri *Chrysostomi*, hoc in exilium abacto, tria millia hominum in festiuitate quadam baptizassent, missis militibus eos dispersérit, quum essent λευχειμονοῦντες, *albas vestes ferentes*. Hæ vestes alias vocabantur *indumentum Christi* & *indumentum*

(a) Cyrill. catech. mystagog. IV. n. II. ἀποδυσάμενος δὲ τὰ παλαιὰ ἱμάτια, καὶ ἐνδυσάμενος τὰ πνευματικὰ λευκά, χρὴ λευχειμονεῖν διαπαντός. κ. τ. λ. Exutis vestibus antiquis, & iis, quæ sunt secundum spiritum alba, indutis, perpetuo iam in albis incedere oportet. &c.

(b) Lactant. carm. de resurrect. dom.

> Fulgentes animas *vestis* quoque *candida* signat,
> Et *grege* de *niueo* gaudia pastor habet.

Mosch. prat. spirit. c. CCVII. (bibl. patr. græc. lat. tom. II. p. 1158. d.) οἱ γείτονες ἰδόντες αὐτὴν λευκοφοροῦσαν, εἶπον αὐτῇ, τίς σε ἐβάπτισεν; Vicini, quum illam *albis indutam* viderent, dicunt ei: Quis te baptizauit?

Paulin. epist. XII. ad Seuer.

> Vnde parens sacro ducit de fonte sacerdos
> Infantes *niueos* corpore, corde, *habitu*.

(c) Pallad. vit. Chrysostom. c. IX. τῇ ἐπαύριον γοῦν ἐξελθὼν ὁ βασιλεύς, τοῦ γυμνασθῆναι ἐν τῷ παρακειμένῳ πεδίῳ, εἶδεν τὴν ἄσπορον γῆν, τὴν περὶ τὸ Πέμπτον, λευχομονοῦσαν, καὶ ἐκπλαγεὶς ἐπὶ τῇ θέᾳ τοῦ ἄνθους τῶν νεοφωτίστων· ἦσαν

mentum mysticum. Ita enim SOCRATES [*d*] & SOZOMENVS [*e*], loquentes de ordinatione *Nectarii*, episcopi *Constantinopolitani*, statim post baptismum ei collata, episcopum renuntiatum eum esse dicunt adhuc *mystica veste indutum*. HIERONYMVS [*f*] quoque ad *Fabiolam* scribens ad hoc videtur alludere, quando ait: *Praeceptis Dei lauandi sumus, & quum parati ad INDVMENTVM CHRISTI, tunicas pelliceas deposuerimus, tunc induemur veste linea, nihil in se mortis habente, sed tota CANDIDA, vt de baptismo consurgentes cingamus lumbos in veritate, & tota pristinorum peccatorum turpitudo celetur.* Sunt, qui duo alia loca ex epistolis eius ad *Damasum* [*g*] adlegant, in quibus de vestimentis Christi, quae *Romae* susceperit, loquitur. Alii autem, qui tempus, quo baptizatus sit HIERONYMVS, & phrasin illam in aliis quoque locis ab ipso adhibitam, considerarunt [*h*] studiosius, cum maiore probabilitate concludunt, quod habitum monasticum intelligat, quem alibi [*i*] *tunicam Christi* appellat, non autem albas baptismi. Sed enim, licet hisce dubiis HIERONYMI locis non insistamus, antiqua illa consuetudo ab aliis auctoribus satis comprobatur.

γὰρ ἀμφὶ τοὺς τριχιλίους, ἤρετο παρὰ τῶν δορυφόρων, τίς ὁ λογὰς τῶν ἐκεῖ συνηθροισμένων; Die sequenti egressus imperator, vt sese exerceret in vicino campo, vidit agrum circa Pemptum seu Quintum, non consitum & *candentem*, & stupefactus adspectu coloris *nuper baptizatorum*, erant enim ad tria fere millia, satellites rogat, quinam esset illic congregatorum coetus? &c.

(*d*) Socrat. lib. V. c. VIII. ὃς ἁρπασθεὶς ὑπὸ τοῦ λαοῦ, εἰς τὴν ἐπισκοπὴν προεβλήθη, τῶν τότε παρόντων ἑκατὸν πεντήκοντα ἐπισκόπων χειροτονησάντων αὐτόν. Hic (Nectarius) a populo raptus ad episcopale munus obeundum eligitur, & ab episcopis centum & quinquaginta, qui tum illic aderant, ordinatur.

(*e*) Sozom. lib. VII. c. VIII. τὴν μυστικὴν ἐσθῆτα ἔτι ἠμφιεσμένος, κοινῇ ψήφῳ τῆς συνόδου ἀναγορεύεται Κωνσταντινουπόλεως ἐπίσκοπος, Adhuc *veste mystica* indutus, communi totius concilii calculo episcopus Constantinopolitanus renuntiatur.

(*f*) Hieron. epist. CXXVIII. (tom. III. p. 726. edit. Paris. MDCXLIII.)

(*g*) Id. epist. LVII. ad Damas. Cathedram Petri & fidem apostolico ore laudatam censui consulendam; inde nec animae postulans cibum, vnde olim Christi vestimenta suscepi. It. epist. LXXVIII. ad Damasum. Christi vestem in Romana vrbe suscipiens, nunc barbaro Syriae limite teneor.

(*h*) Vide Wall *of Infant-Baptism*, part. II. chap. III. sect. X.

(*i*) Hieronym. epist. XXII. ad Eustoch. c. I. Non expedit, apprehenso aratro respicere post tergum, nec de agro reuerti domum; nec post *Christi tunicam*, ad tollendum aliud vestimentum tecto descendere.

§. II.

§. II.

Hæ nonnumquam cum solemni verborum formula iis traditæ.

HORVM quoque nonnulli vestes illas neophytis cum solemni verborum, officium eis suum declarantium, forma tradi consueuisse narrant. Tali videlicet, qualis in *sacramentario* GREGORII [k] exstat: *Accipe vestem candidam & immaculatam, quam perferas sine macula ante tribunal domini nostri IEsu Christi, vt habeas vitam æternam, amen!*

§. III.

Per octo dies indutæ & postea in ecclesia repositæ.

VESTES illæ plerumque octo dies gerebantur, & postea in ecclesia reponebantur. AVGVSTINVS, vel alius quispiam sub eius nomine [l], de dominica post pascha, tamquam hanc in rem constituta, loquitur, *Paschalis solemnitas*, inquiens, *hodierna festiuitate concluditur, & ideo hodie neophytorum habitus commutatur; ita tamen, vt candor, qui de habitu deponitur, semper in corde teneatur.* Vnde ab hoc more gerendi stolas candidas post baptismum dies ista *dominica in albis* vocitata creditur. Hæ quum depositæ essent, in vestiario ecclesiæ studiose custodiebantur, tamquam testimonium contra homines, si postea professionem, quam publice in baptismo fecerant, desererent. Cuius rei memorabile exemplum a VICTORE VTICENSI memoriæ proditum legimus de *Elpidiphoro* quodam, ciue *Carthaginensi*, qui, quum diu in communione vixisset ecclesiæ, tandem ad *Arianos* transiit, infensissimus orthodoxorum hostis, tempore persecutionis *Vandalicæ*, factus. Inter alios, qui ad ipsum tamquam iudicem citabantur, *Muritta* quidam diaconus erat, qui ipsum de alueo sacri fontis susceperat generatum. Qui quum, *Elpidiphoro* sedente & fremente, cœpisset extendi, priusquam exueretur, illa, quibus eum suscipiens de fonte dudum texerat, sabana producebat. Quibus ventilatis simulque in omnium conspectu extentis, his cum verbis, totam ad fletum & lacrymas commouens ciuitatem, adloquebatur: *Hæc sunt linteami-*

(k) Gregor. sacram. de bapt. infant.
Ordo Roman. de S. sabbatho. bibl. patr. tom. X. p. 83. Deportantur ipsi infantes ad eum, & dat singulis stolam candidam & decem siliquas & chrismale, dicens, Accipe vestem candidam &c.

(l) Aug. homil. LXXXVI. de diuersis, in octauis paschæ tom. X. p. 709.

na [*m*], *Elpidiphore, minister erroris, quæ te accusabunt, dum maiestas venerit iudicantis. Custodientur diligentia mea ad testimonium perditionis, ad demergendum te in abysso putei sulphurantis. Hæc te, infelix, immaculatum cinxerunt de fonte surgentem: hæc te, miserrime, acrius persequentur, flammantem gehennam dum cœperis possidere, quia induisti maledictionem sicut vestimentum, scindens atque amittens veri baptismatis & fidei sacramentum. Quid facturus es, miser, quum serui patrisfamilias ad cœnam regiam congregare cœperint inuitatos? Tunc te aliquando vocatum, terribiliter indignatus, exutum stola rex conspiciet nuptiali, dicetque tibi: Amice, quo modo huc venisti, vestem non habens nuptialem? Non video, quod contuli, non nosco, quod dedi. Perdidisti militiæ chlamydem, quam in tela virgineorum membrorum decem mensibus texui, & tenalicula crucis extendens aqua mundaui & purpura mei sanguinis decoraui, non conspicio cultum signaculi mei, characterem non video trinitatis &c.* Fuit igitur huius notabilis cærimoniæ scopus, primum quidem, vt innocentiam illam & angelicam puritatem repræsentaret, quam per peccatorum suorum remissionem quisque obtineret in baptismo, & deinde, vt in mentem illis reuocaret sponsiones & stipulationes a se factas, quas si violarent, futurum esset, vt in die iudicii hæ ipsæ eos accusarent.

§. IV.

Cærimonia candelarum & facum cerearum. Quis eius scopus, & cuius sumtibus vtraque procurata?

Caerimoniae gerendi vestes albas aliam eiusdem generis addebant, ferendi scilicet ardentes candelas in manibus. Fuisse hanc consuetudinem ita vniuersalem, vt priorem illam, ego non dixerim; Nazianzenvs tamen inter alias cærimonias, baptismum subsequentes, eam memorat. *Statio hæc*, inquit, *qua confestim a baptismo ante magnum altare stabis, futuræ vitæ gloriam præsignat. Psalmorum cantillatio, cum qua accipieris, illius hymnodiæ præludium est. Lampades* [*n*], *quas accendes, illius luminum gestationis figuram gerunt, cum qua splendidæ & virgines animæ splendidis fidei*

(*m*) Vict. de persecut. Vandal. lib. V. bibl. patr. tom. VII. p. 613. (tom. VIII. p. 694. g. edit. Lugdun.)

(*n*) Naz. orat. XL. de bapt. p. 672. ἡ στάσις, ἣν αὐτίκα στήσῃ μετὰ τὸ βάπτισμα πρὸ τοῦ μεγάλου βήματος, τῆς ἐκεῖθεν δόξης ἐστὶ προχάραγμα· ἡ ψαλμῳδία, μεθ' ἧς δεχθήσῃ, τῆς ἐκεῖθεν ὑμνῳδίας προοίμιον· αἱ λαμπάδες, ἅσπερ ἀνάψεις, τῆς ἐκεῖθεν

lampa-

lampadibus Christo sponso obuiam prodibimus, nec per ignauiam & socordiam dormientes, ne inscientibus nobis, is, cuius aduentus exspectatur, inopinato adsit, nec alimento & oleo, bonisque operibus carentes, ne a nuptiali cubiculo excludamur. Alii ad aliam rationem eam referunt, vt sit symbolum præsentis illuminationis nostri, & quod fiat in adlusione ad illud seruatoris nostri effatum: *Splendeat lux vestra coram hominibus, vt videant vestra bona opera, glorificentque patrem illum, qui est in cælis.* In quibusdam primariorum hominum baptismis hasce cærimonias amplificatas & maiore pompa exornatas deprehendimus. Nam non tantum ipsi, qui baptizabantur, sed omnes quoque eorum stipatores ac ministri albis vestibus induti erant, & manibus suis portabant lampades. Quomodo in magnifico *Theodosii* iunioris baptismo factum est, descripto in MARCI GAZENSIS quadam epistola [o], a BARONIO publicata, in qua inter alia ait: *Baptizato iuniori Theodosio, & ab ecclesia egresso in palatium, licebat rursus intueri decorem eorum, qui praeerant multitudini, & vestem eorum refulgentem. Erant enim omnes candidati, vt existimaretur multitudo esse niue repleta. Praecedebant autem patricii, illustres & omnis dignitas cum ordinibus militaribus, omnes portantes cereos, vt putarentur astra cerni in terra.* Harum rerum sumtus, præsertim ita effusos ac magnificos, ab ipsa persona baptismum suscipiente, datos fuisse, par est, credamus. Et hoc ipsum ex obiectione, quam nonnulli apud GREGORIVM NAZIANZENVM contra baptismum faciunt ex ratione sumtuum, quos requirat, manifesto intelligitur. Ita enim obloquuntur: *Vbi est munus, quod propter baptismum offeram? Vbi splendida vestis* [p], *in qua exsplendescam? Vbi ea, quæ ad initiatores meos excipiendos requiruntur?* Ad quæ NAZIANZENVS respondet: *Ne in magnis rebus minuta & leuicula in rationem mittas: ne turpi aliquo & abiecto adfectu te duci patiaris. Sublimius est hoc sacramentum iis rebus, quæ in oculorum adspectum cadunt. Teipsum offer, Christum*

φωταγωγίας μυστήριον, μεθ' ἧς ἀπαντήσομεν τῷ νυμφίῳ φαιδροί, καὶ παρθένοι ψυχαὶ φαιδραῖς ταῖς λαμπάσι τῆς πίστεως, μήτε καθεύδουσαι διὰ ῥᾳθυμίαν, ἵνα μὴ λάθῃ παρὼν ἀδοκήτως ὁ προσδοκώμενος, μήτε ἀνέλαιοι, καὶ καλῶν ἔργων ἐνδεεῖς, ἵνα μὴ τοῦ νυμφῶνος ἐκπέσωμεν.

(o) Ap. Baron. an. CCCCI. tom. V. p. 134. Antuerp. MDCX.

(p) Naz. orat. XL. de bapt. p. 655. ποῦ δέ μοι τὸ καρποφορούμενον ἐπὶ τῷ βαπτίσματι; ποῦ δὲ ἐμφάτιος ἐσθής, ᾗ λαμπρυνθήσομαι; ποῦ δὲ τὰ πρὸς δεξίωσιν τῶν ἐμῶν βαπτ-

indue,

in lue, honesta & laudabili vita me ale. Sic ego excipi lætor, sic etiam Deus, qui maxima quæque beneficia nobis elargitur. Nihil apud Deum magnum est, quod non pauper quoque donare possit; vt ne hac quoque in re tenuiores propellantur, vt qui non habeant, quomodo cum locupletibus certent. Vnde has cærimonias in pauperum baptismo vel prætermissas, vel ipsius ecclesiæ sumtu factas fuisse, colligimus. Quod posterius quidam inferri posse putant ex donationibus *Constantini*, baptisteriis *Romæ* factis, quarum in libro pontificali in vita *Sylvestri* papæ habetur mentio; certius autem ex epistolis GREGORII pontificis [q] demonstrari potest, in quibus sæpius memorat, quod vestem ad baptisma pauperibus, qui sibi eam comparare ipsi non possint, emendam curare soleat.

§. V.

Osculum pacis neophytis, seu recens baptizatis, datum.

ALIA cærimonia, ad congratulandum recens baptizatis de admissione in ecclesiam adhibita, erat osculum pacis. Quam cærimoniam in ipsis etiam infantibus obseruatam fuisse, ex obiectione discimus, quæ contra eam in CYPRIANO facta legitur. FIDVS quidam episcopus intra octauum diem infantes non baptizandos esse putabat, quod in primis partus sui diebus constituti immundi sint, & vnusquisque eos horreat exosculari, quod tamen fieri post baptismum necesse sit, ad declarandum ius fraternitatis, quod in cooptatione in familiam Dei consequantur. Ad quæ CYPRIANVS respondebat, hoc ad dandum illis baptismum impedimento esse non oportere, omnia enim munda esse mundis. Nec quempiam id debere horrere, quod Deus dignatus sit facere. Nam etsi adhuc infans a partu nouus sit, non ita esse tamen, vt quisquam illum in gratia danda atque in pace facienda exosculari [r] horrere debeat. Hæc

σῶν; - - μὴ μικρολόγει περὶ τὰ μεγάλα, μηδὲν ἀγεννὲς πάθῃς, μεῖζον τῶν ὁρωμένων ἐστὶ τὸ μυστήριον, σαυτὸν καρποφόρησον, χριστὸν ἔνδυσαι, θρέψον με πολιτείᾳ, οὕτως ἐγὼ χαίρω φιλοφρονούμενος· οὐδὲν τῷ Θεῷ μέγα, ὃ μὴ καὶ πένης δίδωσιν, ἵνα μὴ κἀν ταῦτα παραθῶνται οἱ πένητες.

(q) Gregor. lib. VII. epist. XXIV. ad Faustin. Quoscumque ex iis pauperes, & ad vestem sibi emendam non sufficere posse cognoscis: Te eis vestem, quam ad baptisma habeant, comparare volumus ac præbere. Id. lib. IV. ep. XVI. Vestem ei, quæ baptizanda est, direximus, cetera.

(r) Cyprian. epist. LIX. al. LXIV. ad Fidum p. 160. (p. 281. edit. Fell. Amstelod.

con-

consuetudo AVGVSTINO [s] etiam memoratur, & regula illa apostolica fundata videtur, quam in eucharistia & aliis sanctis officiis obseruatam legimus, secundum quam alii alios sancto osculo, mutuum amorem & intimum fraternitatis adfectum testaturi, salutarunt. CHRYSOSTOMVS aliam adfert rationem, cur id pax vel osculum pacis appelletur, quia videlicet homines, per baptismum Deo reconciliati, in pacem ac amicitiam recipiantur. Nam natiuitatem naturalem & spiritualem eleganter inter se comparans *Prior illa*, inquit, *a lamentis initium duxit, siquidem vbi prodiit infans ex vtero, & ex aluo deiectus est, primam cum lacrimis vocem mittit. Per lamenta siquidem ingressus in vitam: per lacrymas exordium, dum futuras molestias natura praenuntiat. - - Neque vero lacrimae in natiuitate tantum, sed & fasciae & vincula: lacrimae in natiuitate, lacrimae in morte: fasciae in natiuitate, fasciae in morte, vt intelligas vitam hanc in morte desinere, & in illo fine terminari. Sed talis non est spiritualis natiuitas: nusquam lacrimae & fasciae, sed solutus est, qui nascitur, & ad certamen paratus, propterea sunt etiam liberi pedes, & manus, vt & currat & pugnet: nusquam lamenta; nusquam lacrimae heic, sed salutationes* [t] *& oscula, & amplexus fra-*

MDCC.) Nam & quod vestigium infantis, in primis partus sui diebus constituti, mundum non esse dixisti, quod vnusquisque nostrum adhuc horreat exosculari, nec hoc putamus ad caelestem gratiam dandam impedimento esse oportere, scriptum est enim: Omnia munda sunt mundis. Nec aliquis nostrum id debet horrere, quod Deus dignatus est facere. Nam etsi adhuc infans a partu nouus est, non ita est tamen, vt quisquam illum in gratia danda atque in pace facienda horrere debeat exosculari; quando in osculo infantis vnusquisque nostrum pro sua religione ipsas adhuc recentes Dei manus debeat cogitare, quas in homine modo formato & recens nato quodammodo exosculamur, quando id, quod Deus fecit, amplectimur.

(s) August. contr. epist. Pelag. lib. IV. c. VIII. (tom. VII. opp. p. 925. 926. edit. Basil.) ista Cypriani verba adlegat, & approbat.

(t) Chrysostom. serm. L. de vtil. legendae scripturae tom. V. p. 686. (p. 613. edit. Francof. MDCXCVIII.) Τόκος ὁ πρότερος ἀπὸ θρήνων ἔχει τὴν ἀρχήν· τὸ γὰρ παιδίον ἐκ τῆς μήτρας ὀλισθαῖνον καὶ ἐκ τῆς νηδύος καταφερόμενον, πρώτην φωνὴν μετὰ δακρύων ἐκβάλλει - - διὰ θρήνων γὰρ ἡ εἴσοδος εἰς τὸν βίον, διὰ δακρύων προοίμια, τῆς φύσεως τὸ μέλλον ὀδυνηρὸν προαναφωνούσης - - οὐ δάκρυα δὲ ἐν τῇ γεννήσει μόνον, ἀλλὰ καὶ σπάργανα καὶ δεσμά· δάκρυα ἐν τῇ γεννήσει, δάκρυα ἐν θανάτῳ, σπάργανα ἐν γεννήσει, σπάργανα ἐν θανάτῳ· ἵνα μάθῃς, ὅτι πρὸς θάνατον ἡ ζωὴ αὕτη τελευτᾷ, καὶ πρὸς ἐκεῖνο καταστρέψει τὸ τέλος· ἀλλ' οὐχ ἡ γέννησις αὕτη· οὐδαμοῦ δάκρυ καὶ σπάργανα, ἀλλὰ λελυμένος ὁ γεννηθεὶς, καὶ πρὸς ἀγῶνας παρεσκευασμένος· διὰ τοῦτο ἄφετοι οἱ πόδες καὶ αἱ χεῖρες, ἵνα τρέχῃ καὶ πυκτεύῃ·

trum, qui suum membrum agnoscunt, & tamquam ex longinqua reuersum peregrinatione recipiunt. Nam quoniam ante baptismum inimicus erat, post baptismum autem amicus est factus communis omnium nostrum domini, propterea gratulamur omnes: idcirco etiam osculum pax vocatur, vt discamus Deo finitum esse bellum, & nos in amicitiam eius receptos esse. Hinc pacem sibi mutuò dare in scriptis veterum sæpius idem est, atque ex phrasi apostoli, osculo sancto quem salutare.

§. VI.

Nec non particula mellis & lactis in signum nouæ natiuitatis eorum.

SOLEBANT etiam recens baptizatis mellis aliquid & lactis gustandum dare: Quod SALMASIVS & alii quidam [u] loco eucharistiæ illis datum fuisse existimant. Sed falluntur animi; nam eucharistia illis eodem tempore data fuit. Veteres ipsi aliam huius rei dant rationem. HIERONYMVS [x] & TERTVLLIANVS [y] ad nouæ natiuitatis eorum significationem, & quod iam tamquam filii in familiam Dei adoptati sint, id factum esse dicunt. TERTVLLIANVS [z] præterea *Marcionitas* hanc consuetudinem eadem de caussa cum multis aliis ecclesiæ ritibus retinuisse perhibet. HIERONYMVS [a] etiam dicit, morem esse in quibusdam occidentalibus ecclesiis, vt renatis in *CHRISTO* vinum lacque tribuatur, idque in adlusionem ad hunc locum *Pauli* apostoli: *Lac vobis potum dedi, non solidum*

οὐδαμοῦ θρῆνος, οὐδαμοῦ δάκρυα ἐνταῦθα, ἀλλ' ἀσπασμοὶ καὶ φιλίαι, καὶ περιπλοκαὶ τῶν ἀδελφῶν, τὸ οἰκεῖον μέλος ἐπιγινωσκόντων, καὶ ὥσπερ ἐκ μακρᾶς ἀπολαβόντων ἀποδημίας· ἐπειδὴ γὰρ πρὸ τοῦ φωτίσματος, ἐχθρὸς ἦν μετὰ τὸ φώτισμα γέγονε φίλος τοῦ κοινοῦ πάντων ἡμῶν δεσπότου, διὰ τοῦτο πάντες συνηδόμεθα, διὰ τοῦτο καὶ τὸ φίλημα εἰρήνη καλεῖται, ἵνα μάθωμεν, ὅτι πόλεμον κατέλυσεν ὁ θεὸς, καὶ πρὸς τὴν οἰκειότητα ἐπανήγαγε τὴν ἑαυτοῦ.

(u) Salmas. ap. Suicerum thes. part. II. p. 1136. Adulti in pane & vino sacramentum corporis & sanguinis accipiebant, infantes in lacte & melle.

(x) Hieron. contr. Lucifer. c. IV. Deinde egressos lactis & mellis prægustare concordiam ad infantiæ significationem.

(y) Tertull. de coron. milit. c. III. Inde suscepti lactis & mellis gustamus concordiam.

(z) Tertull. contr. Marcion. lib. I. c. XIV. Sed & ille vsque nec aquam reprobavit creatoris, qua suos abluit, nec oleum, quo suos vnxit, nec mellis & lactis societatem, qua suos infantat, nec panem, quo ipsum corpus suum repræsentat.

(a) Hieronym. in Iesa LV, 1. Lac significat innocentiam paruulorum. Qui mos ac typus in occidentis ecclesiis hodie vsque seruatur, vt renatis in Christo vinum lacque tribuatur. De quo lacte dicebat & Paulus, Lac vobis potum

cibum,

cibum, & iſtum *Petri*: *Quaſi modo nati paruuli rationale lac deſiderate.* Lac enim ſignificare innocentiam paruulorum. Huius conſuetudinis mentionem quoque facit CLEMENS ALEXANDRINVS [*b*], *Lacte*, inquiens, *dominico nutrimento*, *ſtatim quidem poſtquam editi ſumus*, *alimur*: *ſimulac autem regenerati fuimus*, *honore affecti ſumus*, *dum ſpes quietis adnuntiatur*, *ſuperna Hieruſalem*, *in qua & mel & lac pluere ſcriptum eſt*; *dum per materiale*, *ſanctum nobis alimentum deſpondetur.* Porro ex concilio *Carthaginenſi* tertio diſcimus, hoc lac & mel propriam & peculiarem habuiſſe conſecrationem, ab euchariſtiæ conſecratione diſtinctam. Canon ibi ſic habet: *Primitiæ*, *ſeu mel & lac*, *quod vno die ſolemniſſimo*, (hoc eſt, ſabbatho magno, ſiue die paſcha proxime antecedente, quod ſolemniſſimum baptiſmi tempus erat) *pro myſterio infantum* (hoc eſt, recens baptizatorum hominum, qui plerumque infantes ſenſu myſtico vocabantur) *ſolet offerri*: [*c*] *quamvis in altari offerantur*, *ſuam tamen habent propriam benedictionem*, *vt a ſacramento dominici corporis aut ſanguinis diſtinguantur.* Hæc iſtius canonis pars in quibusdam collectionibus omiſſa quidem eſt, LABBEO autem adfirmante, in vetuſtis codicibus ita habetur; quin & hodie ſic legitur in codice *Africano* [*d*], quod rem extra dubitationem ponit. Ego canonem cum paraphraſi quadam explanatoria exhibui, quia nonnulli viri eruditi de obſcuritate eius conqueruntur, & neſcire ſe dicunt, quid per *myſterium infantum* intelligatur, quod mihi quidem ad hanc conſue-

dedi, non ſolidum cibum. Et Petrus, Quaſi modo nati paruuli rationale lac deſiderate.

(*b*) Clem. Alex. pædag. lib. I. c. VI. p. 103. *τῷ γάλακτι, τῇ κυριακῇ τροφῇ, εὐθὺς μὲν ἀποκυηθέντες, τιθηνούμεθα· εὐθὺς δὲ ἀναγεννηθέντες τετιμήμεθα, τῆς ἀναπαύσεως τὴν ἐλπίδα, τὴν ἄνω Ἱερουσαλὴμ, εὐαγγελιζόμενοι ἐν ᾗ μέλι καὶ γάλα ὀμβρεῖν ἀναγέγραπται· διὰ τῆς ὕλης, καὶ τὴν ἁγίαν μνηστευόμενοι τροφήν.*

(*c*) Conc. Carth. III. c. XXIV. (tom. II. conc. p. 1170.) Primitiæ vero, ſeu mel & lac, quod vno die ſolemniſſimo pro infantis myſterio ſolet offerri, quamvis in altari offerantur, ſuam tamen habent propriam benedictionem, vt a ſacramento dominici corporis ac ſanguinis diſtinguantur.

(*d*) Codex eccleſ. African. c. XXXVII. ap. Iuſtellum p. 348. (apud Labb. tom. II. conc. p. 1068.) *ἀπαρχὴ δὲ, εἴτε μέλι, εἴτε γάλα, ὡς εἴωθε, προσφέρεσθαι ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ ἰδίως εἰς τὸ τῶν νηπίων μυστήριον· εἰ καὶ τὰ μάλιστα γάλα ἐν θυσιαστηρίῳ προσφέρεται, ὅμως ἰδίαν ἐχέτω κυρίως εὐλογίαν, ὡς ἐκ τοῦ ἁγιάσματος τοῦ κυριακοῦ σώματος καὶ αἵματος διιστᾶσθαι.* Primitiæ vero, cetera, vt ſub litt. (c).

tudi-

tudinem dandi lac & mel recens baptizatis manifesto referendum esse videtur.

§. VII.

Tunc orationem dominicam dicere iussi.

Hominibvs ita in familiam Dei adoptatis & pro fratribus in *CHRISTO* agnitis, tamquam filiis Deum patrem suum appellare licebat, idque statim facere formula verborum a *CHRISTO* nobis praescripta iubebantur. *Constitutionum apostolicarum* auctor [e] eos stantes dicere orationem dominicam iubet, quia cum *CHRISTO* e mortuis resurrexerint: & post istam hanc breuiorem formam recitare: [ee] *Deus omnipotens, pater CHRISTI tui, vnigeniti filii tui, da mihi corpus immaculatum, cor mundum, mentem vigilem, cognitionem non errantem, spiritus sancti aduentum ad possessionem & certam fidem veritatis, per CHRISTVM tuum, per quem tibi gloria in sancto spiritu in saecula, Amen.* Chrysostomvs [f] quoque statim post adscensionem ex aquis orationem dominicam recitasse eos memorat, & id quidem stantes etiam, non in faciem cadentes, sed ad *CHRISTVM* suspicientes, cuius cum corpore commisceantur, quod supra situm sit, quo diabolo non liceat accedere. Et hoc primum tempus erat, quo isthac oratione vtendi accipiebant libertatem. Ante enim, quam quis baptizatus & per regenerationem filius Dei factus esset, Deum patrem suum vocare, ei haud licebat. Et

(e) Constit. apost. lib. VII. c. XLIV. *μετὰ τοῦτο, ἑστὼς προσευχέσθω τὴν εὐχὴν, ἣν ἐδίδαξεν ἡμᾶς ὁ κύριος· ἀναγκαίως δὲ τὸν ἀναστάντα δεῖ ἑστάναι καὶ προσεύχεσθαι, διὰ τὸ τὸν ἐγειρόμενον ὄρθιον εἶναι· καὶ αὐτὸς οὖν συναποθανὼν τῷ χριστῷ καὶ συνεγερθεὶς, ἑστηκέτω.* Post hoc stans dicat orationem, quam docuit nos dominus: scilicet qui resurrexit, necessario debet stare ac orare, quoniam qui exsurgit, erectus est: & ipse igitur, qui vna cum Christo mortuus est ac resurrexit, stet.

(ee) Id. ibid. c. XLV. *Ὁ θεὸς, ὁ παντοκράτωρ, ὁ πατὴρ τοῦ χριστοῦ σου, τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ σου, δός μοι σῶμα ἄσπιλον, καρδίαν καθαρὰν, νοῦν γρήγορον, γνῶσιν ἀπλανῆ, πνεύματος ἁγίου ἐπιφοίτησιν πρὸς κτῆσιν καὶ πληροφορίαν τῆς ἀληθείας, διὰ τοῦ χριστοῦ σου· δι' οὗ σοι δόξα ἐν ἁγίῳ πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας· ἀμήν.*

(f) Chrysost. homil. VI. in Coloss. p. 1953. (p. 201. edit. Francof.) *εὐθέως γὰρ ἀνελθὼν, ταῦτα φθέγγεται τὰ ῥήματα· πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, γενηθήτω τὸ θέλημά σου ὡς ἐν οὐρανῷ, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς· οὐκ ἐπ' ὄψιν πίπτει τὸ παιδίον* [leg. *πεδίον*] *κ. τ. λ.* Quum primum adscenderit, haec verba loquitur: Pater noster, qui es in caelis, fiat voluntas tua sicut in caelo & in terra. Non in faciem cadit puer. [leg. humi] cetera.

quam-

quamquam catechumeni orationem dominicam ante baptiſmum docebantur, non tamen niſi poſt baptiſmum eam, tamquam publicam precationem, in eccleſia recitare poterant.

§. VIII.

Cum pſalmodia accepti.

INTER alias cærimonias, poſt baptiſmum vſitatas, GREGORIVS NAZIANZENVS pſalmorum cantillationem [g] memorat, cum qua recens-baptizati accipiantur, quam hymnodiæ in futura vita præludium eſſe dicit. Vtrum vero peculiares quasdam pſalmos, in baptiſmo ad cantandum propoſitos, an vero communem eccleſiæ pſalmodiam intelligat, non docet. Si coniectare mihi licet, de prioribus id accepero, quia communis eccleſiæ pſalmodia nihil erat amplius, quam quod catechumenis iam ante licebat audire, vtpote quæ pars erat miſſæ catechumenorum, cui non catechumeni tantum, ſed profeſſi quoque *iudæi* & gentiles intereſſe poterant. Fortaſſis pſalmum CXVIII. cantarunt, in quo hæc verba habentur: *Hic eſt dies, quem fecit dominus, exſultemus & lætemur in eo!* quoniam AVGVSTINVS [h], de feſtiuitate loquens paſchali, eo reſpicere videtur, *Hic eſt dies*, inquiens, *quem fecit dominus, celſior cunctis, lucidior vniuerſis, in quo dominus reſurrexit, in quo ſibi nouam plebem, vt ipſi videtis, regenerationis ſpiritu conquiſiuit, in quo ſingulorum mentes gaudio & exſultatione perfudit.* Et PAVLINVS [i] populum hac occaſione *Allelujah* cantaſſe dicit. Verum in rebus dubiis certi aliquid definire mihi non ſumo.

§. IX.

Et extemplo ad communionem altaris admiſſi.

EXPLORATIVS autem eſt, quod, cærimoniis baptiſmi finitis, extemplo ad participandam euchariſtiam admiſſi fuerint. Hæc enim erat τὸ τέλειον, perfectio ſeu conſummatio chriſtiani,

(g) Naz. orat. XL. de bapt. p. 672. a. ἡ ψαλμῳδία, μεθ᾽ ἧς δεχθήσῃ, τῆς ἐκεῖθεν ὑμνῳδίας προοίμιον. Pſalmorum cantillatio, cum qua accipieris, illius hymnodiæ præludium eſt.

(h) Auguſtin. ſerm. CLXIII. de tempore, tom. X. p. 332. (p. 957. a. edit. Baſil. MDLXIX.)

(i) Paulin. ep. XII. ad Seuer. p. 145.

Hinc ſenior ſociæ congaudet turba cateruæ,
Alleluia nouis balat ouile choris.

ad quam per baptiſmum ius adepti erant. Hinc omnes antiqui ſcriptores hac de re loquuntur, tamquam vltimo baptiſmi priuilegio, quod hiſce temporibus ſtatim ei additum ſit. Idque obſeruatum fuit non tantum de adultis, ſed de infantibus quoque. Ad quam conſuetudinem demonſtrandam in præſenti ſuffecerit teſtimonium GENNADII [*k*]; qui baptiſmum infantium, confirmationem & euchariſtiam coniungit. *Si paruuli ſint*, inquit, *qui doctrinam non capiant, reſpondeant pro illis, qui eos offerunt, iuxta morem baptizandi: Et ſic manus impoſitione & chriſmate communiti, euchariſtiæ myſteriis admittantur.* Atque hæc conſuetudo ad nonum vſque ſæculum durauit, vti ex libris ritualibus iſtius æui apparet, quorum quidam a nobis ſupra [*l*] adlegati ſunt, & plures alii addi poterant: ſed hi alio ſpectant, vbi aptior locus erit tractandi de communione infantium inter res reliquas, ad euchariſtiam pertinentes, quæ vna cum antiqua pſalmodia, ſcripturarum lectione, verbi diuini prædicatione & precibus, vniuerſum officium eccleſiæ, ſub nomine *miſſæ catechumenorum & miſſæ fidelium*, conſtituentibus, argumentum proximi erunt voluminis, in quo de *liturgia eccleſiæ* exponere animum induximus.

§. X.

De cærimonia lauandi pedes, in eccleſiis quibusdam retenta atque conſeruata.

ALIA adhuc cærimonia erat, in eccleſiis aliquibus obſeruata, ab aliis autem repudiata, de qua heic nonnulla carptim breuiterque dicere non abs re fuerit. Erat hæc conſuetudo lauandi pedes baptizatorum. VICECOMES [*m*] primam cærimoniam fuiſſe putat, baptiſmo præmiſſam & vſitatam *die viri-*

(*k*) Gennad. de eccleſ. dogmat. cap. LII.

(*l*) Lib. XII. c. I. §. II.

(*m*) Vicecom. de ritib. bapt. lib. III. c. XX. Quo die pedes abluerentur. Beroldus poſt baptiſmi ritus, hanc cærimoniam refert; cum antiquitus die, Chriſti apoſtolorum pedes lauantis commemoratione celebri, præſtari ſoleret, vt multis argumentis probare facile eſt; nam pedum ablutio, quemadmodum ſupra diximus, ad detergendas corporis ſordes, quæ baptizanti ſtomachum facere poterant, inſtituta videtur, quæ ratio poſt baptiſmum locum non habet; deinde S. Ambroſius lib. III. de ſacramentis c. II. & lib. de initiat. c. VI. locis quæ attulimus, aperte ſignificat, pedes ablui conſueuiſſe, vt macula ortu contracta deleretur, cum poſt baptiſmum omnis peccati labes abolita

dium,

dium, quo seruator noster (cuius ab exemplo petita erat) discipulorum suorum pedes lauit. Et hoc ex AVGVSTINI verbis elucere dicit, qui eius in duabus epistolis mentionem iniecerit. At enim vero in priore epistola [n] AVGVSTINVS de more lauandi totum corpus ante pascha loquitur, vt ne catechumeni, quorum corpora per obseruationem quadragesimæ sordidata erant, cum offensione sensus ad sacrum fontem accederent: hinc dies viridium eligebatur, quo sordes corporis, quas contraxerant, lauando se eluerent. Et quia concessum erat hoc catechumenis baptismum suscepturis, multi alii cum his hoc die lauare volebant, ieiuniumque relaxare: Ieiunare enim & lauare simul consistere non poterant. Vt adeo hac lauatione non solos pedes, quidquid VICECOMES falso dictitet, sed vniversum corpus suum circumpurgasse iudicandi sint. Neque hæc lotio pro cærimonia religiosa, sed tantum pro cærimonia ciuilis decentiæ habenda est, vt ne aliorum sensui molesti essent, ad baptismum accedentes. In altera epistola speciatim de lauandis pedibus loquitur, hoc autem post baptismum fiebat, die tertio octauarum, vel alio quodam tempore, quod, qui hanc cærimoniam retinebant, huic rei ducebant præstitu-

sit. Palladius quoque historia Laus. sect. LXXIII. refert, duobus histrionibus ante pedes ablutos esse, tum salutare baptisma impertitum: ex quo ablutionem baptismo priorem fuisse omnes intelligunt. De die autem feriæ quintæ hebdomadis sanctioris, vt rationes eas, quæ e coniecturis pendent, omittamus, S. Augustini certissimum est testimonium ep. CXVIII. ad Ianuar. quum ait: *Si autem quæris &c.* [vid. sub litt. (n)]. Beroldus igitur, solum sui temporis consuetudinem expressit, quod indicant eius verba, quum baptismi trium puerorum meminit; qui antiquitus, quando in paschate, vel pentecoste baptizabantur, in vsu non erat; fieri enim potuit, vt quemadmodum teste S. Augustino ep. ad Ianuar. CXIX. honoris ergo, a die altero in alterum, ea consuetudo mutata est; sic etiam Mediolani ad cærimonias post baptismum delata sit; vt negligendi veri baptismi occasio demeretur. Et sic intelligendi sunt, quotquot eam cærimoniam post baptismum numerarunt, cum posteriorum temporum ratio habita sit.

(n) Aug. epist. CXVIII. ad Ianuar. Si autem quæris, cur etiam lauandi mos ortus sit: nihil mihi de hac re cogitanti probabilius occurrit, nisi quia baptizandorum corpora per obseruationem quadragesimæ sordidata, cum offensione sensus ad fontem tractarentur, nisi aliqua die lauarentur. Istum autem diem potius ad hoc electum, quo cœna domini anniuersarie celebratur. Et quia concessum est hoc baptismum accepturis, multi cum his lauare voluerunt, ieiuniumque relaxare.

endum. Nam multos [o] hoc in consuetudinem prorsus noluisse recipere dicit, ne ad ipsum sacramentum baptismi videretur pertinere, quum seruator noster hoc tantum propter formam humilitatis commendarit. Nonnullos eadem de caussa consuetudinem, vbi recepta fuerit, abrogasse. Aliquos autem, vt hoc sacratiore tempore commendarent, & a baptismi sacramento distinguerent, vel diem tertium octauarum vel etiam ipsum octauum post baptismum, vt hoc facerent, elegisse. Inter ecclesias, quae penitus reiecerunt vel abrogarunt hanc consuetudinem, ecclesia *Hispanica* est, quae in concilio *Illiberritano* contra eam canonem fecit ita habentem: *Emendari placuit, vt hi, qui baptizantur, (vt fieri solet) nummos in concham non immittant: ne sacerdos, quod gratis accepit, pretio distrahere videatur* (qua de re diximus copiosius [p], de reditibus ecclesiae loquentes) *Neque pedes eorum lauandi sunt* [q] *a sacerdotibus vel clericis.* Illis ecclesiis, quae hanc consuetudinem numquam receperunt, *Romanam* adnumerare possumus, & eis, quae eam semper receperunt, *Mediolanensem*, cuius consuetudinem ecclesiae *Romanae* consuetudini opponit AMBROSIVS, vel quisquis librorum *de sacramentis, & de iis, qui mysteriis initiantur*, inter eius opera, auctor est. In ecclesia [r] *Mediolanensi* summum sacerdotem pedes baptizatorum la-

(o) Aug. epist. CXIX. ad Ianuar. c. XVIII. De lauandis vero pedibus, quum dominus hoc propter formam humilitatis, propter quam docendam venerat, commendaret, sicut ipse consequenter exposuit, quaesitum est, Quonam tempore potissimum res tanta etiam facto doceretur, & in illud tempus occurrit, quo ipsa commendatio religiosius inhaereret. Sed ne ad ipsum sacramentum baptismi videretur pertinere, multi hoc in consuetudinem recipere noluerunt. Nonnulli etiam de consuetudine auferre non dubitarunt. Aliqui autem, vt hoc sacratiore tempore commendarent, & a baptismi sacramento distinguerent, vel diem tertium octauarum, quia ternarius numerus in multis sacramentis maxime excellit, vel etiam ipsum octauum, vt hoc facerent, elegerunt.

(p) Lib. V. c. IV. §. XIV. volum. II. p. 278 -- 281.

(q) Concil. Illiber. c. XLVIII.

(r) Ambros. de sacram. lib. III. c. I. Succinctus summus sacerdos pedes tibi lauit. - Non ignoramus, quod ecclesia Romana hanc consuetudinem non habeat, cuius typum in omnibus sequimur & formam: hanc tamen consuetudinem non habet, vt pedes lauet. Vide ergo, ne propter multitudinem declinarit. Sunt tamen, qui dicant, & excusare conentur, quia hoc non mysterio faciendum est, non in baptismate, non in regeneratione: Sed quasi hospiti pedes lauandi sunt. Aliud est humilitatis, aliud sanctificationis.

vare

vare solitum esse dicit: *Romanam* vero ecclesiam hanc consuetudinem non habere: eamque propter multitudinem eorum, qui baptizari soleant, declinare putat. Ecclesia autem *Romana* dicebat, hoc non mysterio faciendum esse in baptismate siue in regeneratione, sed quasi hospiti pedes lauandos esse humilitatis studio. Contra ecclesia *Mediolanensis* omnino mysterium esse & sanctificationem contendebat, quia *CHRISTVS* dixerit *Petro: Nisi lauaro tibi pedes, non habebis mecum partem. Hoc ideo dico*, inquit auctor noster, *non quod alios reprehendam, sed mea officia ipse commendem. In omnibus cupio sequi ecclesiam Romanam, sed tamen & nos homines sensum habemus. Ideo, quod alibi rectius seruatur, & nos recte custodimus.* Porro subiungit, hoc non fieri ad obtinendam peccatorum remissionem; hoc enim in baptismate iam factum esse. *In baptismate*, inquit [s], *omnis culpa diluitur. Recedit ergo culpa. Sed, quia Adam supplantatus a diabolo est, & venenum ei effusum est supra pedes, ideo lauas pedes, vt in ea parte, in qua insidiatus est serpens, maius subsidium sanctificationis accedat, quo postea te supplantare non possit. Lauor ergo pedes, vt lauer venena serpentis. Ad humilitatem quoque proficit, vt in mysterio non erubescamus, quod non dedignamur in obsequio.* Hæ erant rationes, ab ecclesia *Mediolanensi* datæ, ob quas huic mori inhæreret. Verum non ita validæ erant, vt alios cœtus potuissent inducere, atque ita hæc consuetudo numquam in ecclesia christiana generatim est stabilita.

§. XI.

Obseruatio quædam generalis in vniuersam antecedentem dissertationem, cum respectu ad præsentis ecclesiæ consuetudinem.

PERCVRRIMVS sic præcipuas cærimonias & consuetudines ecclesiæ, in administratione baptismatis obseruatas, easque actum illum tam antegressas, quam comitatas & insequutas; & quantum licuit, enarrauimus illas eo ordine & ratione, qua ipsa ecclesia eas obseruauit. Atque heic dissertationem finiemus generali quadam obseruatione, quæ quodammodo proderit ad vindicandam præsentis ecclesiæ praxin, & faciendum satis istis dissentientibus a nostra ecclesia, qui nostrum baptismi

Denique audi, quia mysterium est, & sanctificatio. *Nisi lauero tibi pedes, non habebis mecum partem.* Hoc ideo dico, non quod alios reprehendam, cetera.

(s) Ibidem.

 offi-

officium propter vnam duasue innocentes significantesque cærimonias, in eo retentas ac consummatas, in dubium vocant. Candidus quisque lector per integram hanc dissertationem obseruabit, non vnam tantum duasue, sed multas significantes cærimonias ab ecclesia antiqua in baptismi administratione obseruatas, speciatim signum crucis ad minimum quater & quinquies in toto actu adhibitum fuisse. Proinde, qui hodie præsenti ecclesiæ officio opponunt, si priscis temporibus vixissent, de antiqua consuetudine conquerendi caussas multo grauiores habituri fuissent. Neque tamen facile inuenias, contra ecclesiæ baptismum, ratione cærimoniarum in eo vsitatarum, pugnatum fuisse, ne quidem ab eis, qui in aliis rebus ab ecclesia dissenserunt. Quæ consideratio, mea quidem sententia, illis aliquantum probabitur, qui pacem & vnitatem ecclesiæ ex vero æstimant, eritque iisdem argumento ad non dissentiendum a præsentis ecclesiæ praxi, propter res, quæ ipsos multo fortius compulsuræ fuissent ab omnis æui ecclesia dissentire. Equidem non scio, quatenus futurum sit, vt hæc consideratio hos illos conuincat, scio autem, quatenus omnes ac singulos conuincere debeat, qui pacem amant, & quieti student ecclesiæ, adeoque non potui non eam hoc loco opportune suggerere.

LIBRI DVODECIMI
CAPVT QVINTVM
DE LEGIBVS CONTRA ITERATIONEM BAPTISMATIS TAM IN ECCLESIA, QVAM IN REPVBLICA LATIS.

§. I.

Non nisi vnum baptisma, proprie sic dictum, in ecclesia licitum. Et cur?

QVAE de baptismo diximus, eis non inconsultum fuerit aliquid addere de legibus tam ecclesiasticis, quam ciuilibus contra iterationem eius latis, si semel debite esset administratus. Veteres generatim contra baptismi iterationem repugnant; tametsi VOSSIVS [a] eorum rationes non semper satis firmas

(a) Voss. de bapt. disput. XVII. n. V - XIV. p. 210-214.

esse

eſſe exiſtimet. Nonnulli eo argumento pugnabant, quod baptizemur in mortem Chriſti: Chriſtus autem ſemel tantum ſit mortuus. Ita BASILIVS [b] & AVGVSTINVS [c] & alii. VOSSIVS autem hoc argumentum nihil ſolide euincere putat, quia quod ſemel factum eſt, ſæpius repræſentari poſſit: quo modo ſæpius repetatur ſacramentum euchariſtiæ, quod fit in recordationem mortis dominicæ. Alii id probare conabantur ex verbis iſtis *CHRISTI* Ioan. XIII, 10. *Qui lotus eſt, non indiget, niſi vt pedes lauet, ſed eſt mundus totus.* Quo argumento OPTATVS, AVGVSTINVS, FVLGENTIVS, PACIANVS & AMBROSIVS vtuntur. Sed neque hanc rationem firmam eſſe, VOSSIVS iudicat: quia etiam multi, poſtquam baptiſmo ſunt abluti, denuo ſe polluant peccatis, iisque enormibus, inque iis permaneant immerſi: quales ſaltem prorſus eſſe immundos, fatendum; eoque, ſi pœnitentia ſeria ducantur, videri poſſint imperitis denuo baptizandi, ſi non alia ratio in contrarium detur. Alii pugnabant verbis apoſtoli Ebr. VI, 4. *Impoſſibile eſt eos, qui ſemel ſunt illuminati, & prolapſi ſunt, rurſus renouare ad pœnitentiam.* Vetuſti interpretes, CHRYSOSTOMVS, THEODORETVS, PRIMASIVS, SEDVLIVS & HAYMO intelligunt hæc verba, quaſi hominem renouari ad pœnitentiam vetent per ſecundum aliquem baptiſmum. Non enim ſimpliciter negant, fieri poſſe, vt quis per

(b) Baſil. de ſpir. S. c. XV. *Ἓν οἴδαμεν τὸ σωτήριον βάπτισμα, ἐπειδὴ εἷς ἐστιν ὁ ὑπὲρ τοῦ κόσμου θάνατος, καὶ μία ἡ ἐκ νεκρῶν ἐξανάστασις, ὧν τύπος ἐστὶ τὸ βάπτισμα.* Vnum nouimus ſalutiferum baptiſma; quandoquidem vna eſt pro mundo mors, & vna ex mortuis reſurrectio; quarum figura eſt baptiſmus.

(c) Auguſt. vel alius potius, de vera & falſa pœnit. cap. III. Sicut ſemel Chriſtus crucifixus eſt; ſic baptiſmus iterandus non eſt. Vna enim morte ſua omnes redemit, vt amplius mori non oporteat: quod videns eccleſia, intellexit, non iterandum baptiſma.
Iſidor. lib. II. de offic. eccleſ. c. XXIV. Semel autem nos oportet in Chriſto lavari; quia Chriſtus ſemel pro nobis mortuus eſt. Si enim vnus Deus & fides vna eſt; neceſſarium eſt, vt & vnum baptiſma ſit: quia & Chriſti mors vna pro nobis eſt; in cuius imagine mergimur, per myſterium ſacri fontis, vt conſepeliamur Chriſto, morientes huic mundo, & ab iisdem aquis, quibus in forma reſurrectionis eius emergimus per myſterium, non reuerſuri ad corruptionem; ſicut & ille minime reuertitur ad mortem.
Damaſcen. lib. IV. orthod. fid. c. X. *ὥσπερ ἅπαξ ἐτελέσθη ὁ τοῦ κυρίου θάνατος, οὕτως καὶ ἅπαξ δεῖ βαπτίζεσθαι.* Quemadmodum ſemel completa eſt domini mors, ſic ſemel oportet baptizari.

ſecun-

ſecundam pœnitentiam veniam conſequatur, ſed per iteratum baptiſmum id fieri poſſe, pernegant. Atque ita VOSSIVS EPIPHANIVM [d], CYRILLVM ALEXANDRINVM [e], HIERONYMVM [f], AVGVSTINVM [g] & AMBROSIVM [h] hunc lo-

(d) Epiphan. hæreſ. LIX. Nouatian. καὶ γὰρ τῷ μὲν ὄντι τοὺς ἅπαξ ἀνακαινισθέντας καὶ παραπεσόντας ἀνακαινίζειν ἀδύνατον· οὔτε γὰρ ἔτι γεννηθήσεται χριστὸς, ἵνα σταυρωθῇ ὑπὲρ ἡμῶν, οὔτε ἀνασταυρῶν δύναταί τις τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τὸν μηκέτι σταυρούμενον· οὔτε δύναταί τις λουτρὸν δεύτερον λαμβάνειν· ἓν γάρ ἐστι βάπτισμα, καὶ εἷς ἐγκαινισμός· ἀλλὰ εὐθὺς ἐπιφέρει τὴν τούτου ἴασιν ἅγιος ἀπόστολος, τὴν ἐκκλησίαν ἰατρεύων, καὶ τῶν αὐτῆς μελῶν ἐπιμελούμενος, καί φησι· πεπείσμεθα κ. τ. λ. Nam reuera qui ſemel renouati ceciderunt, renouari amplius non poſſunt. Neque enim naſcetur amplius Chriſtus, vt pro nobis in crucem agatur. Neque Dei filium in cruce ſuſpendere quiſpiam poteſt, qui id vltra perpeti nequit. *Neque alteram quis vſurpare lotionem poteſt, quod vnus baptiſmus ſit*, vnaque renouatio. Verum horum omnium remedium ſtatim apoſtolus ſubiicit, vt & eccleſiæ medicinam faciat, & illius membris conſulat. Ait itaque, *Confidimus autem* &c.

(e) Cyrill. lib. V. in Ioan. cap. XVII. (Not. Vaga, ſi non falſa, adlegatio. Neque enim in commentario ipſo locum illum Hebr. VI, 4. explicatum, neque in indice locorum ſcripturæ S. notatum inuenio.)

(f) Hieron. contr. Iouin. lib. II. c. II. (tom. II. p. 361. g. h. edit. Pariſ. MDCXLII.) *Impoſſibile eſt, eos, qui ſemel illuminati*, cet. Certe eos, qui illuminati ſunt & guſtauerunt donum cæleſte, & participes facti ſunt ſpiritus ſancti, guſtaueruntque bonum Dei verbum, negare non poſſumus baptizatos: ſi autem baptizati peccare non poſſunt: quomodo nunc apoſtolus dicit, *Et prolapſi ſunt?* Verum ne Montanus & Nouatus hic rideant, qui contendunt, non poſſe renouari per pœnitentiam eos, qui crucifixerunt ſibimet filium Dei & oſtentui habuerunt: conſequenter hunc errorem ſoluit, & ait: *Confidimus autem de vobis*, cetera.

(g) Auguſtin. in inchoat. commentar. in epiſt. ad Roman. (tom. IV. opp. p. 1177. edit. Baſil. MDCLXIX.) Non poſſunt denuo baptizari, qui ſemel baptizati ſunt, quamuis etiam poſt baptiſmum per ignorantiam veritatis peccauerint. Ita fit, vt quoniam ſine baptiſmo nemo dicitur accepiſſe ſcientiam veritatis, omnis qui accepit eam, non ei relinquatur pro peccatis ſacrificium, hoc eſt, non poſſit denuo baptizari. Nec tamen omnis, qui non accepit per doctrinam ſcientiam veritatis, debeat arbitrari, poſſe pro ſe illud offerri ſacrificium, ſi iam oblatum eſt, id eſt, ſi iam eiusdem veritatis poſt baptiſmum ſacramenta percepit, non poteſt iterum baptizari. -- Eos enim, qui iam baptizati fuerint, curari melius dicimus per pœnitentiam, non renouari: quia renouatio in baptiſmo eſt. Vbi quidem operatur pœnitentia, ſed tamquam in fundamento. Manente itaque fundamento, recurari ædificium poteſt; ſi autem fundamentum iterare quis voluerit, totum ædificium ſubuertat, neceſſe eſt. cetera.

(h) Ambroſ. de pœnit. contr. Nouat. lib. II. c. II. tot.

cum

cum interpretari obseruat. Sed vero interpretationem istam huic loco non satis conuenire, putat. Rectius autem eos interpretari dicit, qui verba illa intelligunt de blasphemia in spiritum sanctum, quæ non remittitur in hoc sæculo, neque in futuro; siue de peccato ad mortem; pro quo rogari non vult *Ioannes*; siue de ἀποστασίᾳ a tota religione christiana; pro qua non detur renouatio ad resipiscentiam. Nolo autem ita fidenter dicere, vti quidem VOSSIVS, hanc vel illam interpretationem huius textus esse meliorem, quem veteres ita vnanimes contra *Nouatianos* vrgent, vtpote qui non simpliciter resipiscentiam, sed resipiscentiam per iterationem baptismatis reiiciat. Præterea dogma hoc probari censebant eo, quod Ephes. IV, 5. dicitur: *Vna fides, vnum baptisma.* Quo argumento contra baptismatis iterationem vsi sunt CYRILLVS HIEROSOLYMITANVS, & LEO episcopus *Romanus*. At enim, obseruante VOSSIO, hæc probabiliter non ad prohibendum secundum baptisma, sed ad declarandam duntaxat communitatem baptismatis, dicta sunt, quod vnum idemque ab omnibus sine vlla exceptione suscipitur. Quomodo apostolo eucharistia *vnus panis* dicitur, non quod repeti non debeat, sed quod communis panis est, quem omnes participant. Veram autem rationem, cur baptismus non sit iterandus, VOSSIVS putat esse voluntatem diuinam. Neque enim in loco proprio, vbi baptismus instituitur a Christo; nec alibi vsquam iterare baptismum iubemur, vti de repetenda sacra cœna, in verbis institutionis mandatum habemus. Neque vllum rebaptizatum fuisse legimus, quum tamen tot grauiter lapsorum post baptismum exempla in scripturis habeamus. Quibus addi potest, quod circumcisioni successerit baptismus, tamquam introitus & sigillum fœderis, quod ex parte Dei numquam frangitur. Vt adeo, quemadmodum circumcisio numquam repetita fuit, etsi pascha; ita homines per baptismum fœdus ineant, cuius ruptio non per baptismi iterationem, sed per confessionem & resipiscentiam reparanda sit, quæ methodus est, ad erigendos lapsos fratres ab apostolo præscripta. HIERONYMVS [i] obseruat, quod licet multi hæ-

(i) Hieron. contr. Lucifer. c. VIII. De apocalypsi quoque approbemus, hæreticis sine baptismo debere pœnitentiam concedi. Numquid dixit, Rebaptizentur, qui in Nicolaitarum fidem baptizati sunt?

retici apostolorum ætate fuerint, vt *Nicolaitæ* & alii, nusquam tamen rebaptizandi dicantur, si resipiscant. Et OPTATVS [*k*] vnitatem circumcisionis argumentum pro vnitate baptismatis facit, qua in re catholici & *Donatistæ* conueniebant. Quamuis enim *Donatistæ* catholicos rebaptizarent, hoc tamen non faciebant sub secundi baptismatis notione, sed quia baptismum catholicorum non habebant pro sacramento, adeoque istos non vere baptizatos esse iudicabant.

§. II.

Apud vnos Marcionitas *baptismum ter dare vsitatum.*

EQVIDEM inter omnes antiquos hæreticos nullos pro pluribus dandis baptismis contendisse inuenimus, præter vnos *Marcionitas*. Quod EPIPHANIVS a *Marcione* [*l*], illorum antesignano, ad infamiæ suæ remedium excogitatum esse obseruat. *Nam*, inquit, *quum virginem in patria stuprasset & ingentibus flagitiis conuictus aufugisset, alterum sibi circumforaneus iste baptismum adsciuit; licere pronuntians ter omnino aquis elui, ac baptismo peccatorum ad condonationem expiari. Vt si quis post vsurpatum priorem peccauerit, ad secundum cum pœnitentia confugiat, similiterque tertium, si post secundum iterum se delictis obstrinxerit.* Ad quod commentum suum dictum saluatoris eum adcommodasse narrat, qui a *Ioanne* iam baptizatus discipulis suis dixerit: *Baptisma habeo baptizari, & quid volo, nisi vt perficiam ipsum?* Quæ autem verba non ad baptismum aquæ, sed ad baptismum sanguinis, hoc est, ad passionem & mortem eius pertinent. De quo baptismo veteres tam frequenter loquuntur, quam de aliis quibusdam baptismis metaphoricis, cuiusmodi sunt baptismus adflictionum, baptismus lacrimarum & pœnitentiæ, & baptismus ignis in die nouissimo. Heic autem tantummodo quæstio est de baptismo proprie di-

(*k*) Optat. lib. I. p. 35. Quid magis dici pro nobis & nostrum esse potest, quam quod dixisti, in comparationem baptismatis semel factum esse diluuium? Et singularem circumcisionem salubriter profecisse populo Iudæorum, magis pro nobis, quasi noster loquutus es.

(*l*) Epiphan. hæres. XLII. Marcionit. num. III. *ἐπειδὴ φθείρας ἐν τῇ ἑαυτοῦ πόλει τὴν παρθένον, καὶ ἀποδράσας μὲν ἐν παραπτώματι μεγάλῳ εὑρέθη, ἐποίησεν ὁ ἀγύρτης ἑαυτῷ δεύτερον λυτρὸν, φάσκων ὅτι ἔξεστιν ἕως τριῶν λυτρῶν, τουτέστι τριῶν βαπτισμῶν, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν δίδοσθαι· ἵν' εἴ τις παρέπεσεν εἰς τὸ πρῶτον, λάβῃ δεύτερον μετανοήσας, καὶ τρίτον ὡσαύτως, ἐὰν ἐν παραπτώματι μετὰ τὸ δεύτερον γένηται.*

cto aquæ, quem *Marcionitæ* ter separatis temporibus in eumdem modum repeti posse adfirmabant, quod autem numquam permittebant catholici.

§. III.

Quod ecclesia in casibus dubiis fecit, id pro iteratione baptismi non habitum.

Erant quidem casus dubii, in quibus poterat accidere, vt quis secundum baptismum reciperet; sed hoc tantummodo fiebat, si istiusmodi homo numquam antehac baptizatus esse crederetur. Vt quum quis de baptismo suo rationem reddere ipse non posset, nec testes fide digni essent, qui eum baptizatum esse testarentur. Id quod sæpe vsu venire solebat illis, qui infantes in captiuitatem abducti & seruitutis iugum subire coacti fuerant ab ethnicis. Si qui eorum a christianis redimerentur, ecclesia illos baptizare non dubitabat, quod licet iam olim baptizati esse possent, documentum tamen eius rei nullum exstaret. Atque ita hic baptismus pro iterato non habebatur. Canon hanc in rem a concilio *Carthaginensi* quinto factus legitur, super quæstione ab episcopis *Mauritaniæ* proposita, qui se multos tales infantes a barbaris redimere adfirmabant. Concilium igitur hunc in modum decernebat [m]: *Placuit de infantibus, vt quoties non inueniuntur certissimi testes, qui eos baptizatos esse sine dubitatione testentur, neque ipsi sint per ætatem idonei de traditis sibi sacramentis respondere, absque vllo scrupulo eos esse baptizandos, ne ista trepidatio eos faciat sacramentorum purgatione priuari.* Simile decretum in synodo quadam *Romana* sub *Leone* in eadem caussa datum est: *Non potest* [n] *in iterationis crimen deuenire, quod factum esse omnino nescitur.* Et LEO ipse hanc rem ad eumdem modum alibi [o] decidit: *Si*, inquiens, *nulla exstant indicia inter propinquos*

(m) Concil. Carth. V. can. VI. (tom. II. conc. p. 1216.)
Vid. cod. eccles. Afric. c. LXXII. vbi verba græca sic habent: Ὁμοίως ἤρεσε περὶ τῶν νηπίων, ὁσάκις μὴ εὑρίσκονται βέβαιοι μάρτυρες, οἱ ταῦτα ἀναμφιβόλως βαπτισθέντα εἶναι λέγοντες· καὶ οὐδὲ αὐτὰ διὰ τὴν ἡλικίαν περὶ τῆς παραδοθείσης αὐτοῖς μυσταγωγίας ἀποκρίνεσθαι ἐπιτηδείως ἔχουσι, χωρὶς τινὸς προσκόμματος ὀφείλουσι ταῦτα βαπτίζεσθαι, μή ποτε ὁ τοιοῦτος δισταγμὸς ἀποστερήσῃ αὐτὰ τῆς τοιαύτης τοῦ ἁγιασμοῦ καθάρσεως. Conf. Concil. Trull. c. LXXXIV. vbi eadem verba leguntur.

(n) Leo epist. XXXVII. ad Leon. Rauen. (tom. III. concil. p. 1316. b.)

(o) Id. epist. XCII. ad Rustic. c. XVI. (ibid. p. 1408.)

aut familiares, nulla inter clericos aut vicinos, quibus hi, de quibus quaritur, baptizati fuisse doceantur; agendum est, vt renascantur, ne manifeste pereant, in quibus, quod non ostenditur gestum, ratio non finit, vt videatur iteratum. Verum tamen, perinde ac baptismus clinicorum, aliquid probri hic baptismus habebat, vt ecclesiasticis muneribus eos arceret, nisi magna aliqua necessitas illos iuberet ordinari, vti ex THEODORI [p] *pænitentiali*, a GRATIANO citato, apparet.

§. IV.

Neque quando eos baptizauit, qui minus legitime antea in hæresi vel schismate baptizati fuerant.

NEQVE id secundum baptisma credebatur, si quos baptizaret ecclesia, qui antea minus legitime baptizati erant in hæresi vel schismate. Tunc enim hoc faciebat tamquam persuasum habens, illos numquam verum baptisma accepisse. Nonnulli hæretici baptismum corrumpebant, necessariam eius formam variando, & alii illum corrumpebant, materiam eius alia quadam substantia pro arbitratu suo permutando. Quorum omnium baptismi nulli habebantur, adeoque ecclesia eos omnes, ad communionem suam redeuntes, perinde ac *Iudæos* & gentiles, baptizandos esse decernebat, priorem baptismum, quem venditabant, omnino nullum, suum autem primum verum baptismum eis datum esse statuens. Quid? quod ipsi *Cyprianistæ*, qui omnes, qui in hæresi vel schismate quocumque baptizati erant, sine vllo discrimine baptizabant, id tantum ex hoc faciebant hypothesi, quod baptismus, quem antea accepissent, inanis & nullus esset. Si quis vero in catholica ecclesia baptizatus esset, & postmodum hæreticus fieret vel schismaticus, vel religione christiana deserta ad *iudæos* vel gentiles transiret, ei ad ecclesiam redeunti istiusmodi secundum baptismum numquam tribuebant.

§. V.

Apostatæ numquam in ecclesia catholica rebaptizati.

CYPRIANISTAE in hoc cum reliquis de ecclesia catholi-

(p) Theodor. pœnitent. ap. Gratian. dist. IV. de consecrat. cap. CXVII. Qui bis ignoranter baptizati sunt, non indigent pro eo pœnitere: Nisi quod secundum canones ordinari non possunt, nisi magna aliqua necessitas cogat.

ca

ca conueniebant, vt baptismum catholicum in perditissimis apostatis non iterandum esse statuerent. Hanc doctrinam non tantum AVGVSTINVS [q] inculcat, sed ipse etiam CYPRIANVS, & qui eius opinionem propugnant. Vbi pro baptizandis eis, qui in hæresi vel schismate baptizati erant, pugnant acriter, eos tamen hæreticos excipiunt, qui in ecclesia catholica fuerant ante baptizati; quos, vtvt postmodum desertores factos, non per baptismum [r], sed per pœnitentiam ecclesiæ, reconciliari debere statuunt, quemadmodum in concilio *Carthaginensi*, cui præsidebat CYPRIANVS, decretum legimus. AVGVSTINVS ad hunc ipsum locum nos remittit, & hinc concludit, esse hoc dogma in ecclesia catholica vniuersim receptum, ob nullum lapsum vel crimen necessarium id effici, vt is secundo baptismate donetur, qui semel vere in ecclesia catholica baptizatus sit. Longior quidem pœnitentia istiusmodi desertoribus

(q) Augusti. de bapt. lib. II. cap. I. (tom. VII. opp. p. 591. a. edit. Basil. MDLXIX.) Si potuit Petrus contra veritatis regulam, quam postea ecclesia tenuit, cogere gentes iudaizare, cur non potuit Cyprianus contra regulam veritatis, quam postea tota ecclesia tenuit, cogere hæreticos vel schismaticos denuo baptizari.

(r) Concil. Carthag. ap. Cypr. n. VIII. Censeo omnes hæreticos & schismaticos, qui ad ecclesiam catholicam voluerint venire, non ante ingredi, nisi exorcisati & baptizati prius fuerint; exceptis sane, qui in ecclesia catholica fuerint ante baptizati, ita tamen, vt per manus impositionem in pœnitentiam ecclesiæ reconcilientur. Ibid. n. XXII. Censeo, flebiles & tabidos hæreticos baptizandos esse, quum ad ecclesiam venire cœperint; & sacra & diuina lauatione lotos, & lumine vitæ illuminatos, - - in ecclesiam recipi: absque his, qui de ecclesia fideles supplantati, ad hæresis tenebras transierant; sed eos per manus impositionem restituendos.
Cypr. epist. LXXI. ad Quint. p. 194. (p. 303. edit. Amstelod.) Quod nos quoque hodie obseruamus, vt quos constet heic baptizatos esse, & a nobis ad hæreticos transiisse, si postmodum peccato suo cognito & errore digesto, ad veritatem & matricem redeat, satis sit in pœnitentiam manum imponere; vt quia ouis fuerat, hanc ouem abalienatam & errabundam in ouile suum pastor recipiat. Si autem, qui ab hæreticis venit, baptizatus in ecclesia prius non fuit, sed alienus in totum & profanus venit; baptizandus est, vt ouis fiat, quia vna est aqua in ecclesia sancta, quæ oues faciat.
Id. epist. LXXIV. ad Pompeium p. 216. (p. 318.) Obseruatur a nobis & tenetur explorata & perspecta veritate, vt omnes, qui ex quacumque hæresi ad ecclesiam conuertuntur, ecclesiæ vnico legitimo baptismo baptizantur, exceptis his, qui baptizati in ecclesia prius fuerunt, & si ad hæreticos transierant: hos enim oportet, quum redeunt, acta pœnitentia per manus impositionem solam recipi, & in ouile, vnde errauerant, a pastore restitui.

& apoſtatis irrogabatur, qui in eccleſia, quam illis, qui apud hæreticos primitus baptizati fuerant, quemadmodum ex regulis INNOCENTII pontificis diſcimus [s]; Illi ſub longa pœnitentiæ ſatisfactione admittendi erant, hi vero per manus tantum impoſitionem ſuſcipi poterant. Adhuc tamen eccleſia regulæ ſuæ pertinaciter inhærebat, vt, quocumque modo eos reciperet, per ſecundum aliquem baptiſmum id facere nollet.

§. VI.

Quinam hæretici catholicos rebaptizarint.

QVIDAM hæretici eiusdem regulæ videri nolebant eſſe ſtudioſi: Catholicos enim rebaptizabant, & tamen hoc ſecundum baptiſma eſſe, nolebant concedere; eo, quod catholicos hæreticos eorumque baptiſmum nullius valoris eſſe, crederent. Ex hoc fundamento *Nouatiani* rebaptizabant catholicos, quomodo ex CYPRIANO [t] & modo citata epiſtola INNOCENTII videre eſt. *Donatiſtæ* in hac ſacrilega praxi ſequebantur *Nouatianos*, quemadmodum huius rei ſæpius ab AVGVSTINO [u] aliisque compluribus inſimulantur. *Eunomiani* non modo eos rebaptizabant, qui a catholicis aut aliis hæreſibus, ſed etiam, qui ab ipſismet *Arianis* deficiebant, quemadmodum de illis memoriæ prodidit EPIPHANIVS [x]. Et reliqui *Ariani*, vtvt initio

(s) Innocent. ep. II. ad Victricium c. VIII. Vt venientes a Nouatianis vel Montenſibus per manus tantum impoſitionem ſuſcipiantur. Quia quamuis ab hæreticis, tamen in Chriſti nomine ſunt baptizati: Præter eos, ſi qui forte a nobis ad illos tranſeuntes, rebaptizati ſunt: Hi ſi reſipiſcentes & ruinam ſuam cogitantes, redire maluerint, ſub longa pœnitentiæ ſatisfactione admittendi ſunt.

(t) Cyprian. epiſt. LXXIII, ad Iubaian. Nec nos mouet, quod in litteris tuis complexus es, Nouatianenſes rebaptizare eos, quos a nobis ſollicitant.

(u) Auguſt. contr. Fulgent. c. VII. Da mihi aliquem ſanctorum poſt trinitatem rebaptizare, quod facis.
It. de hæreſ. cap. LXIX. Audent etiam rebaptizare catholicos, vbi ſe amplius hæreticos eſſe firmarunt, quum eccleſiæ catholicæ vniuerſæ placuerit, nec in ipſis hæreticis baptiſma commune reſcindere. Vid. Cod. Theod. lib. XVI. tit. VI. Ne ſanctum baptiſma iteretur. leg. IV. Honorii. In tantum ſceleris progreſſi dicuntur ii, quos Donatiſtas vocant, vt baptiſma ſacroſanctum, myſteriis recalcatis, temeritate noxia, iterent, & homines ſemel, vt traditum eſt, munere diuinitatis ablutos, contagione profanæ repetitionis infecerint: ita contigit, vt hæreſis ex ſchiſmate naſceretur. Inde male credulas mentes ad ſpem ſecundæ indulgentiæ blandus error inuitat. cetera,

(x) Epiphan. hæreſ. LXXVI. Anomœor. p. 992. ἀναβαπτίζει γὰρ τοὺς ἤδη βαπτισθέν-

huic

huic consuetudini aduersantes (quemadmodum PAPEPROCIVS [y] & PAGIVS [z] recte obseruant, ad confutandam eorum fabulam, qui *Constantinum* a *Siluestro Romae* baptizatum esse dicunt, sed *Nicomediae* rebaptizatum ab *Eusebio*; quum isthoc tempore *Ariani* morem rebaptizandi catholicos nondum adsumsissent:) postmodum tamen circum aetatem *Augustini* ei obsequi coeperunt. Nam hic plus vice simplici [a] illos incusat, quod catholicos rebaptizent. Et ex VICTORE VTICENSI [b] apparet, quod tempore persecutionis *Vandalicae* huic consuetudini adhuc

τας, ὐ μόνον τοὺς ἀπὸ ὀρθοδόξων πρὸς αὐτὸν ἐρχομένους, καὶ ἀναβαπτίζειν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀπ᾽ αὐτοῦ τῶν Ἀρειανῶν.

(y) Papebroch. vit. Constant. Mai. XXI. tom. V. p. 17. c. Hinc porro intelligitur, inanem esse conatum quorundam paucorum, qui vtramque de Constantini baptismo reconciliaturi, Romae quidem a Siluestro baptizatum esse dicunt; sed Nicomediae rebaptizatum ab Eusebio. Cetera vid. sub litt. seq. (z).

(z) Pagi Critic. in Baron. an. CCCXXIV. n. XII. (n. XV. edit. Antuerp. MDCCV.) Neque audiendi, qui vtramque de Constantini baptismo sententiam conciliaturi, Romae quidem a Siluestro baptizatum esse dicunt, sed Nicomediae rebaptizatum ab Eusebio. Nam rebaptizationem ab Arianis ante Vandalicae persecutionis tempora tentatam nemo cum fundamento dixerit, nec debet, tota antiquitate silente, recipi: multo minus, eam iam a tempore Constantini imperatoris vsurpatam. Quis enim eo viuente ausus fuisset Nicenae fidei professores, quam ille semper & vbique spectabat, & omnino sartam tectam volebat, adfirmare haereticos, quorum proinde baptismus inualidus crederetur. Vt autem Ariani iam tunc tale quidpiam clam ausi essent, nec dum posset dici, quod Eusebius, Arianismi notam conatu omni a sese tunc adhuc amoliri studens, partem habuerit in ea impietate, vt ait Papeprocius in vita S. Constantini M. die XXI mensis Maii, ex quo hoc de Constantini baptismo exscripsi, ne acta agerem.

(a) Aug. de haeres. c. XLIX. Rebaptizari quoque ab his catholicos nouimus, vtrum & non catholicos nescio.
Id. de haeres. c. VII. Speluncam fabricat, illic catholicum praefocat, christianum vocat paganum, *baptizato ingerit baptismum*, contra id quod scriptum est: Qui semel lotus est, non indiget denuo lauari.

(b) Vict. de persecut. Vandal. lib. I. bibl. patr. tom. VII. p. 590. (tom. VIII. p. 677. c. edit. Lugd. MDCLXXVII.) Apprehendens Sebastianus (a Geiserico rege monitus, vt ad Arianorum sacra transiret) mundissimum panem similaceum, ita fatus est: Hic panis, vt ad tantum decorem veniret, & mensae regiae necessarius haberetur, discussa spuria furfuris, ex massa similaginis conspersus, per aquam transiuit & ignem: idcirco & adspectu clarus, & esu suauis habetur. Ita & ego mola catholicae matris commolitus & cribro examinationis vt simila munda purgatus, *rigatus sum aqua baptismatis*, & igne sancti spiritus coctus. Et vt hic panis de furno, ita & ego per officia sacramentorum diuinorum, artifice Deo *de fonte* mundus adscendi. Sed fiat, si

seruierint; & postea in epistolis VIGILII [c] idem offendimus. VALESIVS [d] *vitam* FVLGENTII & auctorem *breuiarii fidei*, a SIRMONDO olim in lucem editi, in eamdem sententiam adlegat. Apud quem posteriorem auctorem [e] legimus, quod *Ariani* non solum rebaptizauerint catholicos, sed inde etiam argumentari soliti sint, (vti quidam ex *Romanensibus* alia in caussa contra protestantes argumentantur) quod in eo melior esset ipsorum baptismus, quam catholicorum, quia, qui de *Arianis* ad catholicos transirent, ab his non rebaptizentur, sed per manus duntaxat impositionem reconcilientur: Illi autem, *Ariani*, si quos de catholicis seducere possent, rebaptizent.

§. VII.

Quaenam poenae per leges ecclesiasticas & ciuiles iterum baptizantibus inflictae sint?

IAM vero ad impediendam hanc petulantiam, quo minus per ecclesiam serperet, multae eaeque seuerae leges aduersus eam tam ab ecclesia, quam a saecularibus potestatibus, latae sunt. Ecclesia per canones suos [f] non tantum reprehendebat da-

velis, quod ipse propono. Iste panis confringatur in frusta, madidetur aqua, & *iterum* conspergatur, mittatur in furnum. Si melior exierit, faciam quod hortaris.

(c) Vigil. epist. II. ad Euther. c. III. De his etiam, qui baptismatis gratia salutaris accepta apud *Arianos iterum baptizati*, cetera.

(d) Valef. not. in Sozomen. lib. VI. c. XXVI. Ariani catholicos ad se venientes rebaptizabant, vt notum est. Qua de re locus est illustris in breuiario fidei aduersus Arianos, quod olim edidit Iacobus Sirmondus. *Dicere etiam solent de baptismo*, cet. [vid. litt. seq. (e)]. Idem testatur vetus auctor vitae sancti Fulgentii c. XXI.

(e) Breuiar. fidei aduersus Arianos: Dicere etiam solent de baptismo, quod in eo melior sit ipsorum baptismus, quam noster; quia qui de illis ad nos conuertuntur, non eos rebaptizamus, sed per manus reconciliationem reconciliamus. Illi vero, si quos de nostris seducere possint, inconsideranter rebaptizant.

(f) Vid. cod. eccles. African. c. XLVIII. (tom. II. conc. p. 1072.) ὥστε μὴ ἐξεῖναι, γίνεσθαι ἀναβαπτίσεις. Vt non liceat fieri rebaptizationes. Const. apost. lib. VI. c. XV. Ὁμοίως καὶ βαπτίσματι ἑνὶ ἀρκεῖσθαι μόνῳ, τῷ εἰς τὸν τοῦ κυρίου θάνατον διδομένῳ· μήτε τὸ παρὰ τῶν ὁσίων, ἀκυρούσθω διὰ δευτέρου· ὡς εἷς ὁ τοῦ κυρίου ἐν σώματι θάνατος· οὕτως ἓν καὶ τὸ εἰς αὐτὸν διδόμενον βάπτισμα· τοὺς μεμυημένους, ἐκ δευτέρου βαπτίζειν πειρώμενοι, ἀνασταυροῦσι τὸν κύριον, ἀναιροῦσιν αὐτὸν ἐκ δευτέρου, γελῶσι τὰ θεῖα, μυκτηρίζουσι τὰ ἅγια, ὑβρίζουσι τὸ πνεῦμα, τὸ αἷμα, τὸ ἅγιον, ὡς κοινὸν ἀτιμάζουσιν. Itidem contentos esse debere vno baptismo solo, in mor-

mnabat-

mnabatque omnes iſtas rebaptizationes, vt impias & nefarias, quibus iterum Chriſtus crucifigeretur, iterum interficeretur, diuina irriderentur, deluderentur ſancta, contumelia adficeretur ſpiritus, & ſanctus ille ſanguis vt communis inhoneſtaretur; ſed pœnas etiam infligebat, tam eis, qui baptizati eſſent, quam illis, qui baptizaſſent. In concilio *Ilerdenſi* [g] fideles cum rebaptizatis edere vetantur. Canones INNOCENTII [h] pontificis longam eis pœnitentiam & ſatisfactionem iniungunt. Et canones LEONIS [i] eos etiam, qui metu ad iterandum baptiſmum coacti ſint, pœnitentiam agere iubent, tempus pœnitudinis conſtituente epiſcopo, antequam denuo ad eccleſiam admittantur. Si qui epiſcopi, presbyteri vel diaconi ſecundum baptiſmum ſuſcepiſſent, de gradu deiecti per omnem vitam pœnitere debebant, nec orationi, non modo fidelium, ſed nec catechumenorum, intereſſe eis licebat, & in morte communio laica tantum illis reddebatur, quia non ſolum dignitatem ſuam eccleſiaſticam, ſed ipſam religionem chriſtianam per iteratum baptiſmum abieciſſe, & paganos ſe palam profeſſi eſſe credebantur. Hoc in decretis legimus FELICIS III, factis in concilio quodam *Romano* [k], reſpectu habito ad eccleſias *Africanas*,

tem domini tradito; - - Neque a ſanctis conceſſus, per ſecundum baptiſmum infirmetur. - - Vt vna mors domini in corpore, ita vnum ſit baptiſma in eam mortem datum. - Qui baptiſmo initiatos, ſecundo nituntur baptizare, iterum dominum crucifigunt, iterum eum interficiunt, diuina irrident, deludunt ſancta, contumelia adficiunt ſpiritum, ſanctum illum ſanguinem vt communem inhoneſtant.

(g) Concil. Ilerd. c. XIV. Cum rebaptizatis fideles religioſi nec in cibo participent.

(h) Innocent. ep. II. ad Victric. c. IX. Qui rebaptizati ſunt, ſub longa pœnitentia & ſatisfactione admittendi ſunt.

(i) Leo epiſt. LXXIX. ad Nicetam c. VI. Qui ad iterandum baptiſmum vel metu coacti ſunt - non niſi per pœnitentiæ remedium & per impoſitionem epiſcopalis manus communionis recipiant vnitatem.

(k) Felix epiſt. I. c. II. Eos, quos epiſcopos, presbyteros vel diaconos fuiſſe conſtiterit, & ſeu optantes forſitan, ſeu coactos lauacri illius vnici ſalutarisque claruerit feciſſe iacturam: & Chriſtum, quem non ſolum dono regenerationis, verum etiam gratia percepti honoris induerant, exuiſſe; quum

in quibus tales rebaptizationes frequenter fiebant, *Arianis* catholicos rebaptizari compellentibus. Hæc erat antiqua ecclesiæ disciplina in eos, qui secundum baptismum sibi dari passi erant, iam ante semel baptismate catholico vere baptizati. Deinde episcopis & presbyteris, qui secundum eiusmodi baptismum illis, qui vere baptizati erant, dedisse deprehendebantur, canones abdicationem officii [*l*] decernebant. Et hanc pœnam lex ciuilis confirmabat. Nam VALENTINIANVS imperator edictum contra rebaptizantes promulgabat, quo illi sacerdotio indigni declarabantur [*m*]. Quoniam vero istæ pœnæ *Donatistas* vel *Eunomianos* non multum adficerent, qui iam extra ecclesiam constituti illius censuras flocci pendebant: ideo HONORIVS priores leges confirmabat, multam ciuilem illis subiungens. Nam duabus legibus contra *Donatistas*, huius criminis præcipue reos, factis, statuebat [*n*], facultatum omnium publicatione multandum esse eum, qui quempiam rebaptizasse detectus esset. Et THEODOSIVS iunior [*o*] eamdem pœnam

---

constet, neminem ad secundam tinctionem peruenire potuisse, nisi se palam christianum negaret, - vsque ad exitus sui diem, si resipiscunt, iacere conueniet, nec orationi non modo fidelium, sed nec catechumenorum omnimodis interesse, quibus communio laica tantum in morte reddenda est.

(*l*) Vid. can. apost. c. XLVII. *ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος τὸν κατὰ ἀλήθειαν ἔχοντα βάπτισμα, ἐὰν ἄνωθεν βαπτίσῃ - καθαιρείσθω.* Episcopus aut presbyter, eum, qui vere habet baptismum, si denuo baptizauerit - - deponatur.

(*m*) Theod. lib. XVI. tit. VI. de non iterando baptismo leg. I. Antistitem, qui sanctitatem baptismi iterata vsurpatione geminauerit, & contra instituta omnium eam gratiam iterando contaminauerit, sacerdotio indignum esse censemus.

(*n*) Ibid. leg. IV. Quisquis post hæc fuerit rebaptizasse detectus - facultatum omnium publicatione multatus, inopiæ pœnam expendat.
Ibid. leg. V. Ne diuinam gratiam, sub repetito baptismate pollutam, Donatistarum secreta violarent, & fallendi occasionem, seueritate huius praeceptionis, abolemus, statuentes, vt cetera huius homines pœna sequatur, legisque censuram experiantur vltricem, qui in catholicam religionem peruerso dogmate commisissent. Iubemus igitur, vt si quis posthac fuerit rebaptizasse detectus, iudici, qui prouinciæ præsidet, offeratur, vt facultatum omnium publicatione multatus inopiæ pœnam expendat.

(*o*) Ibid. leg. VII. Theodosii. Nefarios Eunomianorum cœtus ac funesta conventicula penitus arceri iubemus eos, qui episcoporum, seu clericorum, vel ministrorum nomine vsurpato, huiusmodi cœtibus præsunt, quum in hoc

Euno-

Eunomianis, & qui ab his rebaptizati essent, imponebat, ipsos, bonis eorum publicatis, proscribi iubens. Hoc erat tam reipublicae, quam ecclesiae gubernatorum studium ac cura, vnitatem baptismi in ecclesia catholica conseruandi. Verum vt GOTHOFREDVS, mea quidem sententia, recte obseruat, hae leges contra istos solum haereticos latae videntur, qui catholicorum mysteriis iam initiatos baptizarent. Si enim haeretici haereticos rebaptizassent, vt *Eunomiani Arianis* reliquis faciebant, non videtur haec poena in isthoc casu eos adfecisse, sed tantum ad insolentiam eorum in ecclesiam catholicam reprimendam spectasse. Nonnullae catholicae ecclesiae adhuc more *Cyprianico*, haereticos & schismaticos quoscumque rebaptizare pergebant, ne iis quidem exceptis, qui in nomine *TRINITATIS* fuerant baptizati. Quod licet contra generalem consuetudinem & disciplinam ecclesiasticam pugnaret, poenas tamen, his legibus constitutas, illos non adfecisse credo. Et idem de illis dici poterit, qui eos rebaptizari oportere persuasum habebant, qui tantum a laico quodam erant baptizati. Tametsi enim hoc secundum baptisma ab illis ecclesiis, quarum diuersa erat consuetudo, habebatur; non tamen ista scelerata baptismatis iteratio erat, contra quam leges istae praecipue erant rogatae. Et hae quum aliquo modo de magis dubiis & controuersis caussis factae essent, circa quas ipsi boni catholici alii ab aliis dissentiebant, maior in his conniuentia locum habebat, quamdiu homines tantum consuetudinem & praxin ecclesiarum, in quibus degebant, circa eas obseruabant. Quod BASILII erat monitum ad ecclesias *Asiae*, quae de hisce quaestionibus inter se diffidebant.

fuerint scelere deprehensi, stilum praescriptionis incurrere, & bonorum amissione coërceri. Eos vero, qui fide, vt dictum est, imbutos immani furore rebaptizare deteguntur, cum his, qui rebaptizantur (arceri iubemus).

(p) Gothofred. ad cod. Theod. lib. XVI. tit. VI. leg. VI. Obseruandum, hanc poenam imponi feuerissimam, non omnibus baptisma iterantibus, verum his, qui orthodoxorum ritu seu mysteriis iam initiatos baptizarunt; - - procul dubio enim impune cessit rebaptizantibus, si quos ex haereticis, veluti Arianis ad sectam suam concedentibus rebaptizassent; quod Eunomianos fecisse, ostendi ad l. XVII. supr. de haereticis.

S. D. G. S.




Restaur
"San Gior
VIA ROM
TEL. 076

